





*Leonora Christina*

# LEONORA CHRISTINA ULFELDT'S

# „JAMMERS-MINDE".

EN EGENHÆNDIG SKILDRING

AF

HENDES FANGENSKAB I BLAATAARN I AARENE 1663-1685,

UDGIVET

EFTER DET ORIGINALE HAANDSKRIFT I GREV J. WALDSTEIN WARTEMBERGS EJE

AF

**SOPH. BIRKET SMITH,**

Assistent ved Universitetsbibliotheket.

MED ET FORORD

AF

HS. EXCELLENCE GREV **JOHAN WALDSTEIN WARTEMBERG,**

Hs. apostol. Majest. virkelige Kæmmerér og Gehejmeraad etc. etc.






KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).

THIELES BOGTRYKKERI.

1869.


LIBRARY
JUL 23 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

Als ich im Sommer des Jahres 1858 auf der Insel Fühnen, unweit des Schlosses Egeskov, in dem Dorfkirchlein zu Quærndrup die Gräber meiner dänischen Ahnen des Stammes Ulfeld besuchte, fasste ich den Entschluss, meiner frommen Ahnfrau Leonora Christinas Andenken — des Enkels Pflicht erfüllend — zu ehren durch Veröffentlichung jenes autographen Manuskriptes, das in meines seligen Vaters Erbschaft auf mich gelangte.

Bekanntlich hatte der Letzte des männlichen Stammes Ulfeld, Ihrer Majestät Kaiserin Maria Theresias Hof- und Staatskanzler, nur zwei Töchter. Sie waren vermählt, die eine, Elisabeth, mit Georg Christ. Grafen Waldstein, die jüngere mit Grafen Thun.

In besonderer Zuneigung für ihren jüngeren Sohn Emanuel, meinen sel. Vater, hatte meine Grossmutter Alles, was Ulfeldische Andenken waren, meinem Vater erblich überlassen, und so kam auf mich das Manuskript, das ich hiemit in Folge mehrfacher Aufforderung — auch hohen Ortes — durch die kundige Beihülfe des Herrn Soph. Birket Smith der Öffentlichkeit übergebe, in direkter Descendenz nach ihrem Vater:

»Corfitz, des heil. Römischen Reichs Grafen von Ulfeld, Herrn der Herrschaften Költz-Jenikau, Hof

Kazof, Brödlich, Odaslowitz, und des Lehnes Ziultsch, Ritter des goldenen Vliesses, Obrist Erbland Silber Kämmerer in Böhmen, Ihr. kais. kön. Majestät Caroli VI. wie auch Ihr. kais. Römischen und königl. auch zu Hungarn und Böhmen etc. Majest. Grossbotschafter bei der Ottomannischen Pforte, hernach Hof- und Staatskanzler, beeidetem Geheimen Rath und erstem Oberhofmeister.«

Wir fügen noch hinzu: dem von I. M. der König-Kaiserin Maria Theresia, unvergesslichen Andenkens, hoch in Ehren gehaltenen väterlichen Leiter ihrer ersten Regierungsjahre bis zu jenem Zeitpunkte, als der geistreiche, der moralisch hohen Frau oft zu geniale Fürst Kaunitz sein Nachfolger ward.

In meinem Besitze befindliche, mehr als eilf mächtige, klein geschriebene Folianten enthalten des Reichskanzlers M. S. — die Unterhandlungen mit der hohen Pforte, später aber mit den General-Staaten der Niederlande, sowie Ministerial-Protokolle während seiner ganzen Staatskanzlerschaft: Urkunden seines emsigen Fleisses und Ordnungsliebe; sowie die in diesen Folianten vorkommenden Original-Schreiben und -Notaten seiner hohen Herrin Zeugenschaft ablegen von dem innigen, beinahe kindlichen Vertrauen, mit dem Sie ihn beglückte.

Dieser ruhige, bedachte Staatsmann aber war der direkte Enkel des unruhigen, übermüthigen

Corfitz, des Römischen Reichs ersten Grafen von Ulfeld, Reichs Hofmeister in Dänemark u. s. w. und seiner ihn anbetenden, geistreichen Gemahlin Leonora Christina, nach einem ihrer Söhne:

Leo, R. Grafen Ulfeld, Kaiser Carl VI. Geh. Rath, Feldmarschall und Vice-König in Catalonien, und seiner Gemahlin geb. Gräfin von Zinzendorf.

Sorgsam verwahrte ich so das M. S. als auch alle übrigen Reliquien und Nippen meiner dänischen Ahnfrau, deren erhabner Charakter und Leiden Theilnahme, Interesse und Ehrfurcht einzufliessen so sehr geeignet sind. Darunter mehrere schriftliche Andenken und Gedichtsfragmente, Gebete und im Kerker verfertigte Frauen-Arbeiten (einige mit blondem Haare gestickt), ein golddurchwirktes Taufhemdchen mit Kaputze, wahrscheinlich von ihren Kindern zur heiligen Handlung benutzt, ein sehr schönes Amulet Chr. IV. in blauem Email, und viele Bildnisse (auch das Original-Öhlbild, dessen Copie im Titelblatt sichtbar) etc. etc.

Bei der direkten Überkommung des M. S. von meiner Ahnfrau an ihre Kinder und Kindes Kinder in gerader Linie konnte wohl in mir nie ein Zweifel entstehen über dessen Echtheit. Dennoch gab ich fremden Zureden nach, um die Authenticität desselben vollkommen zu constatiren. In welcher Weise diess geschah, enthält die Einleitung des H. Herausgebers.

Sind auch über Corfitz Ulfeld die Akten der Geschichte nicht geschlossen, so hat man doch — tempus omnia sanat — jenen ominösen Gedenkstein der Vergessenheit und dem Bauschutte zugewiesen, der seine »Schuld verewigen sollte.« Edel im Vergessen und Verzeihen hat die grosse nordische Nation jenen ein vorleuchtend Beispiel gegeben, die dem grossen Feldherrn und Retter des Kaiser-Reiches vor nordischer Gefahr, Albert Herzog zu Friedland, jenen

Platz noch nicht eingeräumet, der ihm in der Helden Walhalla zu Wien gebührt.

Was aber Corfitz feuriges Gemüth und die mysteriosen, der Menschen Thaten und Gedanken lenkenden Triebfedern anbelangt, so sei mir, dem Enkel, der fast zur Überzeugung erstarkte Glaube gestattet: dass ein so hochbegabtes, edelfühlend Weib, wie Leonora uns erscheint, mit so inniger, alle Wechselfälle seines Schicksals überdauernder Gluth und Liebe nie hätte festhalten können an jenem, der dessen unwürdig gewesen wäre.

Cairo am 8. December 1868.

**Joh.** Gr. **Waldstein.**

# Indledning.

I Vrimlen af de mange Ubetydeligheder, som opfylde Verden og brede sig i Historien, Hverdagsmennesker med Hverdagsskjæbner, støder man af og til paa Skikkelser, der synes støbte i dristigere Former end de sædvanlige, og hvis Livsløbs bratte Omvexlinger udviser en Afvigelse fra de almindelige Regler, som staar i mærkelig Samklang med det Overordentlige i deres Natur. En saadan Skikkelse er Leonora Christina Ulfeldt. Det Store udgjør det egentlige Væsensmærke ved denne navnkundige Kvindes Personlighed, og det Usædvanlige danner det fremtrædende Træk i hendes Historie. Jeg behøver i sidste Henseende kun at minde om, hvorledes hendes kongelige Byrd og hendes Giftermaal med den første Mand i Riget næst Kongen en Tidlang stillede hende paa en Plads i Samfundet, som var smykket nogetnær med Jordens højeste Glands, og hvorledes hun saa i et ikke meget senere Afsnit af sit Liv nedstyrtedes i en Elendighed, som ved sin Højde og lange Vedvaren næppe danner en mindre paafaldende Modsætning til Menneskenes almindelige Lod end den tidligere Herlighed. Og hvad det Store i hendes Personlighed angaar, vil Ingen nægte, at hendes Viljes mægtige Energi og hendes ubetvingelige Daadskraft, hendes Aandsevners Skarphed og høje Udvikling, Styrken af hendes Kjærlighed, den Heroisme, hvormed hun traadte Ulykken under Øjne, og det gudhengivne Mod, hvormed hun bar den, frembyder et Indbegreb af saamange store Kræfter og ophøjede Egenskaber, som man sjeldent finder dem samlede paa en enkelt Haand, selv hos dem, Verden tæller iblandt sine Første.

Et i alt hører Leonora Christinas Skikkelse og Skjæbne til dem, som fremfor alle andre præge sig med uudslettelige Træk i Fantasien, og da nu ogsaa den Omstændighed, at hun led uskyldigt, i en ganske særegen Grad maa stemme alle Hjerter til hendes Gunst, forstaar man let Grunden til, at der blandt alle de Kvinder, som den danske Historie melder om, ikke findes nogen, hvis Navn Folket holder højere i Ære, eller hvis Minde det gjemmer med større Trofasthed end netop hendes.

Jo mere det imidlertid kan ansees for givet, at Erindringen om Leonora Christina altid i høj Grad har beskjæftiget og vedblivende beskjæftiger den almindelige Bevidsthed, desto mere paafaldende bliver det at se, hvor forholdsvis Lidet saavel den historiske Forskning som Historieskrivningen hidtil har gjort for hende. Jeg vil ikke engang tale om, at Skildringen af Leonora Christinas Liv og Personlighed, der i sig selv synes at maatte være en af de smukkeste og taknemligste Opgaver, Nogen kunde ønske sig, paa en enkelt tarvelig Undtagelse nær overalt træder frem som kun et Led i Fremstillingen af hendes hende langt underordnede Ægtefælles Historie, men den Mangel paa Kritik, som er gjennemgaaende i næsten alle Bearbejdelser af denne sidste, udstrækker sig ogsaa paa en meget følelig Maade til det Meste af det, der er skrevet om Leonora Christina. Molbech er egentlig den Eneste, som til Behandlingen af Æmnet har medbragt baade den fornødne kritiske Evne og et udstrakt Kjendskab ogsaa til de mange utrykte Kilder, og de 3 til 4 Afhandlinger, i hvilke han nedlagde Frugten af sine Undersøgelser over enkelte Afsnit af Korf. Ulfeldts og Leonora Christinas Liv (Historisk Tidsskrift 3 Bd. S. 313—476 og Nyt histor. Tidsskrift 4 Bd. S. 1—98 og 369—441), ere da ogsaa ikke blot ubetinget det bedste Bidrag, der haves til Begges Historie, men de bære særlig for den Sidstes Vedkommende Vidne om, at saa rigtigt som Overleveringen i det Store har fastholdt Billedet af denne udmærkede Kvinde, er der dog endnu bestandig overordentlig Meget at udfylde og ændre i det Enkelte. Men selv Molbech fik kun en ringe Del udrettet, af hvad der skulde ud-

rettes. Andre Arbejder kom imellem, og det store Værk om det Ulfeldt'ske Ægtepar, hvortil hine Afhandlinger kun vare Studier, blev aldrig fuldfort. — Hvad Værdifuldt der ellers er ydet med Hensyn til en fuldere Opklaring af Leonora Christinas Historie, indskrænker sig væsenligt til Fremdragelsen af forskjellige Breve og Aktstykker, som dels hidrore fra hende selv, dels angaa hende, og som hidtil have henligget halvt eller helt ukjendte i Bibliotheker og Arkiver. Men endog afset fra, at Tilvejebringelsen af det raa Materiale, hvoraf en Bygning skal opfores, endnu ingenlunde erstatter Savnet af Bygningen selv, er Antallet af de Aktstykker, der saaledes ere bragte for Dagen, næsten forsvindende i Forhold baade til Mængden af det virkelig forhaandenværende Stof og i Forhold til Udstrækningen og Betydningen af den Tilværelse, som det gjaldt at belyse.

Det maa under disse Omstændigheder betragtes som et ualmindeligt Held, at det er bleven muligt at indfore et Værk i den danske Læseverden, som ikke blot frembyder et rigt og paalideligt Stof til en Skildring af et længere Afsnit af Leonora Christinas Liv, men som allerede foreligger udarbejdet i en Fremstilling, der kan antages at ville udove ikke ringe Tiltrækning ogsaa ved sine rent formelle Fortrin. Man vil forstaa, at jeg taler om den egenhændige Skildring af Leonora Christinas Fangenskab i Blaataarn, som her fremlægges for Offentligheden. Ejeren af det Haandskrift, hvori denne Skildring indeholdes, Hs. Exc. Grev J. Waldstein, har allerede i sit Forord antydet, hvorledes det Forsæt er opstaaet hos ham at foranstalte dette mærkelige Værk udgivet. Jeg skal hertil knytte nogle Bemærkninger om forskjellige Skridt, der ere foretagne i Sagen, inden den af Hr. Greven nærede Plan blev iværksat saaledes, som skét er.

Det var ved et Besog, som den danske Gesandt i Wien, Hr. Kammerherre Falbe, forrige Sommer aflagde i Kjobenhavn, at det nævnte Haandskrifts Tilværelse kom til det danske Publikums Kundskab. Kammerherre Falbe havde nemlig bragt Haandskriftet med her til Staden, nærmest i den Hensigt at faa dets Authenti bekræftet. Dette frembod ingen videre Vanskelighed.

Selv uden Hensyn til det Vidnesbyrd om dets Ægthed, der — som Grev Waldstein i sit Forord siger — allerede indeholdes i dets Nedarvelse i lige Linie fra Leonora Christina selv, maatte endog en temmelig flygtig Undersogelse af dets hele indre og ydre Beskaffenhed nodvendig fore til den fuldeste Overbevisning om, baade at Leonora Christina var Skildringens virkelige Forfatter, og at vi i det foreliggende Haandskrift havde hendes egenhændige Original for os. Det Sidste fremgik navnlig af visse Ejendommeligheder ved Skrivemaaden, som vanskelig kunne skildres, men som ere saa meget mere talende for Beskueren: af den Maade, hvorpaa Ord og Sætninger hyppigt vare rettede og omskrevne for at gjore Udtrykket klarere eller smukkere; af den Mængde mindre og storre Tilfojelser og Anmærkninger, der vare skrevne i Haandskriftets Margen eller mellem Linierne, hvor Forf. ved et senere Gjennemsyn af Værket havde fundet, at Skildringen kunde suppleres med et og andet forhen glemt Træk; af selve Udseendet af Skrifttrækkene, der, skjont helt igjennem bevarende samme Grundejendommelighed, dog ved Siden heraf gradvis gjennemgik en Række mindre Forandringer, saaledes som det nodvendig maa være Tilfældet med et Værk, hvis Udarbejdelse strækker sig over en længere Aarrække; og af mange andre lignende Tegn. Det egentlig afgjorende Bevis kunde dog naturligvis kun fores ved at sammenstille Haandskriftet med anerkjendt ægte skrevne Sager fra Leonora Christinas Haand, og dette Bevis blev da ogsaa fort ved Hr. Bibliothekar H. Gundorph paa den mest fyldestgjorende Maade. Der benyttedes hertil 4 egenhændige Breve af Leonora Christina, som opbevares paa det store kongelige Bibliothek (Ny kgl. Smlng. 2146 c, 4^to^) [1], og Ligheden mellem Skriften i disse Breve og den i »Jammers-Mindet« var saa stor, at man, naar man lagde Brevene ind paa forskjellige Steder i dette Værk,

[1]) De ere alle skrevne paa Maribo Kloster. Det ældste af dem (til Anna Brahe?) er dateret 13. Januar 1689, det næste i Tiden (til Anna Brahe) 5. Januar 1692, det tredie (til Otto Sperling den Yngre) 27. September 1692 og det sidste (til Samme) 4. Oktober 1692. Idetmindste de 2 forste af disse Breve have tidligere tilhort Gehejmeraad Bülow til Sanderumgaard og ere trykte i Nyt Aftenblad 1826 S. 228—30, hvor dog Udskriften til Anna Brahe er henfort til det urigtige Brev.

kunde antage dem for at udgjøre Dele af Haandskriftet selv. Blandt de Mange, som kunne bevidne Rigtigheden af denne Kjendsgjerning, skal jeg her nævne Hr. Bibliothekar Professor P. G. Thorsen. Jeg har senere selv haft Lejlighed til at blive bekjendt med nogle andre egenhændige Breve fra Leonora Christina — tildels ogsaa fra en tidligere Tid —, som findes i Gehejmearkivet (»Ulfeldt'ske Sager« Nr. 19), og Forholdet var her ganske det samme.

Efterat Haandskriftets Authenti saaledes paa det Fuldstændigste var bleven godtgjort, blev Spørgsmaalet om Udgivelsesmaaden nærmere taget under Overvejelse. Det var fra Begyndelsen af paatænkt, at Manuskriptet skulde besørges aftrykt i Wien, og at Værket skulde udkomme paa en derboende Boghandlers Forlag. En saadan Ordning af Sagen maatte vistnok i flere Henseender ansees for mindre heldig. Foruden det, at Skriftet baade paa Grund af sit Sprog og sit Indhold maatte antages at ville faa sin egentlige Læsekreds i Danmark, kunde man temmelig sikkert forudse, at der i hele Wien ikke vilde findes Nogen, som med Interesse for Sagen forbandt endog kun den tarveligste Kundskab til det 17. Aarhundredes danske Sprogform og Skrivemaade, og dertil kom endnu, at de Wienske Bibliotheker med Vished kunde vides ikke at besidde mere end en ganske ringe Del af det historiske Apparat, som maatte ansees for nødvendigt, for at en Udgiver skulde blive i Stand til blot nogenlunde at udfylde Læserens Kundskab med Hensyn til de mange mindre bekjendte Personer og Forhold, som omtales i Haandskriftet. Disse forskjellige Betænkeligheder bleve da skriftligt udviklede for Grev Waldstein — bl. A. ogsaa gjennem Hr. Kammerherre Falbe, der hele Tiden har vist Foretagendet den varmeste Interesse —, og Hr. Greven, som hurtigt indsaa det Berettigede i dem, forandrede da ogsaa virkelig den oprindelige Plan i Overensstemmelse hermed saaledes, at det bestemtes, at Haandskriftet skulde udgives i Kjøbenhavn og paa en dansk Boghandlers Forlag, idet dog Grev Waldstein forbeholdt sig selv at yde et Bidrag til de med Udgivelsen forbundne Om-

kostninger. Uden alt Hensyn til, om den, hvem det efter denne Ordning af Sagen blev overdraget at besorge Udgivelsen — og hvem selvfolgelig hele det literaire Ansvar i saa Henseende paahviler —, virkelig har lost sin Opgave paa en nogenlunde fyldestgjorende Maade, har Grev Waldstein alene ved den Fordomsfrihed, der har tilladt ham baade paa det nævnte Punkt og paa andre Punkter at underordne sit eget personlige Skjon under det, som Sagens Interesse syntes at kræve, i meget hoj Grad erhvervet sig Adkomst til det danske Publikums Erkjendtlighed, som da overhovedet hans Beslutning at lade Haandskriftet udgive fortjener saa meget mere Paaskjonnelse, da han selv ikke forstaar Dansk og derfor kun middelbart vil kunne blive delagtig i den Nydelse, som han gjennem dette Værk utvivlsomt vil berede mangfoldige Andre. Ogsaa det fortjener med Tak at nævnes, at man næppe herfra havde yttret et Ønske om at kunne medgive Bogen et Portrait af Forfatterinden, for Grev Waldstein lod et ham tilhørende Originalmaleri af Leonora Christina fore til Kjobenhavn, hvorved det forst er blevet muligt at tilvejebringe et Billede, der ikke blot udmærker sig ved sin smukke kunstneriske Udforelse [1]), men ogsaa ved den Troskab, hvormed det gjengiver Originalens Karakter.

Inden jeg gaar over til at omtale vort Haandskrift nærmere, maa det være mig tilladt at sige et Par Ord om et andet literairt Arbejde af Leonora Christina, som paa en vis Maade staar i temmelig nært Forhold til »Jammers-Mindet«. Leonora Christina var i det Hele en meget produktiv Natur. Det er bekjendt, at hun, medens hun boede paa Maribo Kloster, forfattede forskjellige Skuespil, af hvilke idetmindste ét vides at være bleven opfort. Hun har skrevet en hel Del Digte, af hvilke nogle længe have været trykte, medens andre forste Gang se Lyset ved nærværende Skrifts Udgivelse. Hun har efterladt sig et stort Brudstykke af et Værk om »Heltinder«, det forste af dette Slags, som haves paa Dansk. Hun har oversat Boger fra Fransk og

[1]) Det turde dog maaske være rigtigt at gjore opmærksom paa, at der er nogen Forskjel paa Aftrykkenes Godhed.

Spansk osv. Af større Interesse end alt dette ere dog vistnok de Bidrag, hun til forskjellige Tider har givet til Belysning af sit eget Livs Historie. Som et saadant Bidrag, men rigtignok af mere indirekte Art, kan man maaske betragte en Række Aktstykker (3 Proces-Indlæg og en Beretning om et Forhør), som hun udarbejdede, da hun 1659 i Malmø maatte føre Sagen for sin Mand, der var sat under Anklage som mistænkt for Forræderi mod den svenske Regering. Af direkte Skildringer fra hendes Haand af større eller mindre Afsnit af hendes Liv vides der for Tiden at have existeret 4, men mulig har der været endnu flere. En af disse Udarbejdelser har allerede længe været trykt, nemlig en Beretning om en Rejse, som hun 1656 foretog til Sjælland for at godtgjøre sin Mands Uskyldighed (se S. 4 Anm. 2). En anden omtales i nærværende Værk, men desværre vides den ikke mere at være til; det var en udførlig Beskrivelse af hendes og hendes Mands Fangenskab paa Hammershuus i Aarene 1660—61 (se S. 6). Endelig kommer — foruden »Jammers-Mindet«, ved Omfang, Indhold og Form udentvivl den betydeligste af alle disse Skildringer — det Arbejde, som jeg egentlig her nærmest vilde tale om: en fuldstændig Selvbiografi, hvori Forf., vistnok paa enkelte Punkter temmelig kortfattet, men dog i én sammenhængende Fremstilling, beskriver sit bevægede Livs afvexlende Hændelser fra sin tidligste Barndom og indtil henimod Aaret 1673. Det er allerede over 100 Aar siden, at et Arbejde, som gav sig ud for at være en Selvbiografi af Leonora Christina, er bleven offentliggjort. Det blev udgivet paa Dansk — oversat, som det hed, efter den franske Original, der skulde have tilhørt Lave Bek, en af Leonora Christinas Svigersønner — i Bang's Samling af nyttige og opbyggelige Materier 2 Stykke S. 125—47. Men denne saakaldte Selvbiografi er, hvis ikke alle Kjendemærker bedrage, i Virkeligheden ikke andet end et af en eller anden literair Styverfænger fabrikeret Makværk og vrimler i den Grad af de allergroveste og plumpeste Fejl[1]), at man ikke forstaar, hvorledes

[1]) Som et Exempel instar omnium skal jeg anføre, at Forf. lader Leonora Christina fortælle, at hun blev hensat „i det elendige Fangehus ved den lange Bro (!!), som

den et eneste Ojeblik har kunnet skuffe Nogen, end sige, hvorledes det har været muligt, at de historiske Forfattere lige ned til den nyeste Tid (Molbech danner dog en Undtagelse) have kunnet benytte den som Hovedkilde eller idetmindste jævnsides med de virkelig paalidelige Kilder til Leonora Christinas Historie. Fejltagelsen er saa meget mere mærkelig, som man virkelig en Tidlang vidste fuldkommen god Besked med den ægte Selvbiografi. Originalen til denne tilhorte i Begyndelsen af forrige Aarhundrede den bekjendte Lærde og Samler Christian Reitzer og blev, kort efter at dennes udmærkede Bibliothek var bleven solgt til Frederik IV., tilligemed et Par andre værdifulde Haandskrifter af samme Bibliothek beskrevet af Andreas Hoyer i hans Nova Litteraria Nr. 11. Det siges her blandt Andet, at Skriftet var paa Fransk og udarbejdet i Fængslet Aar 1673. Hvor Originalen nu er, eller om den overhovedet er til mere, skal jeg ikke kunne sige. Det synes at have været Reitzers Ønske, at den skulde bevares under de danske Kongers personlige Værge, og maaske er den gaaet tabt ved Christiansborg Slots Brand 1794, da ogsaa det kongelige Haandbibliothek gik op i Luer. Men selv om saa var, kunde vi dog nogenlunde troste os over Tabet derved, at der mellem det store kongelige Bibliotheks Haandskrifter findes idetmindste én Afskrift af den paa Fransk foruden flere Afskrifter af en noget forkortet latinsk Oversættelse [1]). Beskrivelsen i Nova Litteraria er

---

kaldes Blaataarn". Midt i alt det Uægte er dog et virkelig authentisk Stykke indsat (nemlig de a. St. S. 143—46 aftrykte Vers med tilhorende Anmærkninger), som Forfatteren da ogsaa har forsogt at smelte sammen med sit eget Fabrikat, men han har herved ganske overset, at næsten alle de historiske Angivelser i dette Stykke (alene med Undtagelse af Datoen for Leonora Christinas Fodselsdag, som han selv har tilsat) ere helt forskjellige fra dem, der forekomme i den egentlige Skildring. Det paagjældende Stykke danner ellers altid et særskilt Hele for sig. Jeg er oftere stodt paa det og har det i dette Ojeblik liggende for mig i en Afskrift fra Karen Brahes Bibliothek (jvfr. Vogelsang, Fortegn. over Haandskrifterne i K. B. Bibliothek Nr. 313,2. V. antager med Urette det paagjældende Haandskrift for en Original).

[1]) Den forste findes i Ny kgl. Samling Nr. 2146,4. Afskrifterne af den latinske Oversættelse findes, saavidt de ere mig bekjendte, i samme Samling under Numrene 2141 b, 4; 2143,4; 2144,4; 2145,4 (3 Exemplarer); 2146 c, 4. De angive sig alle at være „ex ipsius (ɔ: Leonora Christinas) autographo", men, som allerede antydet,

saa tydelig, at der ikke kan være Tvivl om, at disse Haandskrifter repræsentere det samme Værk, som Hoyer kjendte [1]); og at vi paa den anden Side i dem virkelig besidde en fra Leonora Christinas egen Haand udgaaet Selvbiografi, fremgaar, foruden af mange andre Kriterier, ogsaa af en Sammenligning med det her udgivne Skrift og navnlig da med den Del af det, som omhandler den forste Tid af Opholdet i Blaataarn. Thi der er paa dette Punkt en saadan Overensstemmelse mellem hine Haandskrifter og »Jammers-Mindet«, at det ikke blot i Hovedsagen er fuldkommen den samme Rækkefølge af Begivenheder, der skildres paa begge Steder, men hvor det i de nævnte Haandskrifter foreliggende Værk, der i det Hele er udarbejdet efter en langt mindre Maalestok, hist og her dvæler noget udforligere ved Enkeltheder, og især hvor det indforer Personer talende, sker dette ikke sjeldent med ganske de samme Ord som dem, »Jammers-Mindet« anvender.

I denne slaaende Overensstemmelse er tillige antydet det Forhold, der bestaar mellem de to Værker, og som kan udtrykkes saaledes, at Selvbiografien for det Afsnits Vedkommende, som beskriver Opholdet i Fængslet, danner det forste, endnu temmelig skizzerede Udkast til det Arbejde, som Leonora Christina et Aar efter Nedskrivelsen af hint — Selvbiografien er, som anfort, skrevet 1673, og »Jammers-Mindet«, som vi nedenfor nærmere skulle se, begyndt 1674 — tog sig for at udfore selvstændigt og efter en meget vidtloftigere Plan [2]). Hvad angaar de Grunde, som kunne have foranlediget Forf. til 2 Gange med saa kort et Mellemrum at udarbejde en Beretning om væsentlig de samme

---

maa dette dog — idetmindste saavidt jeg har undersogt Sagen — kun forstaaes saaledes, at de ere Kopier af en Oversættelse, som er gjort efter selve Originalen.

1) Efter en Paaskrift paa 2 af de nævnte Haandskrifter at domme maa man endog antage, at det er Hoyer selv, som har besorget den latinske Oversættelse, der gaar igjen i de mange Afskrifter.

2) At Selvbiografiens Datering i alt Fald for saavidt er rigtig, som Ligheden mellem dens og „Jammers-Mindets“ Fremstilling ikke kan hidrore fra, at det forstnævnte Værk er udskrevet efter det sidste, derfor borge tilstrækkelig indre Grunde, som det dog her, hvor Selvbiografien kun i Forbigaaende omtales, vilde være for vidtloftigt at opregne.

Begivenheder, kan det bemærkes, at de to Værker have haft en ganske forskjellig Bestemmelse. Medens Selvbiografien efter al Sandsynlighed er blevet til for at tjene den yngre Sperling som Grundlag for hans Skildring af Leonora Christina i det af ham paatænkte Værk de feminis eruditis — den er skrevet i Form af et Brev til en Ven af Forf., som er bosat i Hamborg og som selv har forlangt en saadan Meddelelse —, er »Jammers-Mindet« idetmindste væsentlig skrevet for at læses og opbevares af Forf.s Børn og for at tjene dem paa én Gang til en Erindring om deres Moder og til en Lære for deres Liv. — Det turde nu være paa Tide at omtale selve dette Værk noget nærmere tilligemed det Haandskrift, hvori det er opbevaret.

Haandskriftet, hvis Form er almindelig Kvart, frembyder strax i sit Ydre en Mærkelighed, idet nemlig den temmelig primitive Maade, hvorpaa dets enkelte Læg ere sammenhæftede, gjør det sandsynligt, at Leonora Christina selv har udført ogsaa dette Arbejde (jvfr. S. 223). Et egentligt Bind synes det aldrig at have haft. Dets første 24 Sider, som indeholde Titelen, den oprindelige Fortale og et senere Tillæg til denne, ere upaginerede. Derefter følger paa 248 paginerede Sider den egentlige Skildring. Sidst kommer et Slags Appendix til denne paa 8 upaginerede Sider. Skrifttrækkene have, skjønt helt igjennem bevarende samme Grundkarakter, i de forskjellige Partier af Haandskriftet et noget forskjelligt Udseende, en Omstændighed, som det i flere Henseender ikke er uden Betydning at lægge Mærke til. Fortalen til Forfatterindens Børn (fraregnet det senere Tillæg til samme) samt Begyndelsen af den egentlige Skildring (i nærvær. Udg. omtrent til S. 85) er skrevet med én og samme overordentlig faste klare og tydelige Haand, som viser, baade at Forf. her har givet sig god Tid, og at hun har været fuldkommen sikker paa, hvad hun vilde sige, før hun bragte det paa Papiret. En Støtte i saa Henseende har det uden Tvivl været hende, at hun ikke længe i Forvejen havde nedskrevet Selvbiografien, hvor netop det tilsvarende Afsnit, det vil sige det, som skildrer den første Tid af hendes Ophold i Fængslet, er udarbejdet i forholdsvis temme-

lig stor Detail. — I de nærmest følgende Partier af Værket antager Haanden (efter et kort Overgangsstadium, i Udg. S. 85 —97) et mindre tiltalende Udseende. Den bliver skjævere, magrere og flygtigere, og skjønt det er tydeligt, at Skrivematerialiernes Beskaffenhed har bidraget væsentlig til denne Forandring, er det dog aabenbart, at ogsaa en mere extemporeret Nedskrivning og mulig endnu andre Grunde, som vi ikke kjende, have været medvirkende. At der ogsaa ligger en længere Tidsafstand mellem Hovedmassen af det, der er skrevet med denne Haand, og Begyndelsen af Værket, skjønnes deraf, at Forandringen i Skrifttrækkene ledsages af nogle, vel uvæsentlige, men dog let kjendelige Forandringer i Retskrivningen (saaledes i Brugen af u og w, ck og k osv.). — Henimod Slutningen af Værket (i Udg. fra omtrent S. 214) skifter Haanden endnu engang Udseende, den bliver igjen noget fyldigere og rundere, men Grunden hertil synes dog mindre at maatte søges i Noget, der staar i Forbindelse med Forf.s Person, end i den rent udvortes Omstændighed, at Blækket her har været tilbøjeligt til at slaa igjennem Papiret (som er af en noget anden Beskaffenhed i denne Del af Haandskriftet end i de foregaaende), idet nemlig dette har nødt Forf. til at skrive nogenlunde stort og tydeligt, hvis hun overhovedet vilde, at hendes Skrift skulde blive læselig. Med denne Haand og paa dette Papir er, foruden Slutningen af den egentlige Skildring, ogsaa det S. 266—72 trykte Appendix til hele Værket skrevet, samt endelig Tillæget til den oprindelige Fortale (S. 14—18), hvilket sidste altsaa allerede herved, selv om det ikke paa anden Maade var klart, vilde vise sig at tilhøre en ikke lidt senere Tid end Fortalen selv. — Nedskrivningen af Værket er begyndt 1674 og endt rimeligvis 1685. Det første Aarstal er givet derved, at den oprindelige Fortale er dateret den 11. Juni (18. Juli) 1674, idet nemlig den Omstændighed, at Skrifttrækkene i denne Fortale ere ganske de samme som i Begyndelsen af den egentlige Skildring, men mere eller mindre afvigende fra Skrifttrækkene i de følgende Partier af Bogen, gjør det utvivlsomt, at Fortalen er

den Del af Værket, som først er bragt paa Papiret. Hvad Afslutningen af Værket angaar, maatte man efter Forf.s egne Udtalelser antage, at den havde fundet Sted i Fængslet selv, det vil sige inden den 20. Maj 1685 (se S. 265). Imidlertid er det sikkert, at idetmindste Noget af Skildringen af den sidste Dags Ophold i Fængslet er nedskrevet efter Losladelsen, om end rimeligvis ikke længe efter, og det er idetmindste sandsynligt, at det Samme gjælder baade om Appendixet og om Tillæget til Fortalen (se S. 16 Anm. 2). Det kan endnu bemærkes, at skjønt Skildringen er ført frem i kronologisk Orden og ofte endog fra Dag til Dag, kan den dog kun i uegentlig Forstand kaldes en Dagbog. Udarbejdelsen er først begyndt 11 Aar efter, at de Begivenheder, hvormed den sammenhængende Beretning aabnes, ere foregaaede, og skjønt Tidsafstanden mellem det Skildrede og Skildringen efterhaanden er formindsket, synes den dog egentlig først i det allersidste Aar (eller saa omtrent) af Forf.s Fangenskab at være bleven saa ringe, at der kan være Tale om en virkelig samtidig Skildring [1]).

En ikke ringe Del af Haandskriftet optages af de mange Forbedringer af den oprindelige Text, som enten i Form af ligefremme

---

1) Denne Paastand kunde ved forste Ojekast synes at modsiges derved, at Forf. paa flere Steder, for hun naar ned til det angivne Tidspunkt, taler i den nærværende Tid, saaledes fremforalt S. 220. De Forhold og Begivenheder, som her skildres, henhore til Aaret 1674, og efter den Maade, hvorpaa Forf. skildrer dem, skulde man virkelig tro, at Beretningen om dem var nedskrevet i selve hint Aar. Men for ikke at tale om, at i saa Tilfælde maatte omtrent 5/6 Dele af hele Værket være udarbejdet i Løbet af et halvt Aars Tid, medens Forf. til den tilbagestaaende 1/6 Del havde brugt over 10 Aar, viser ogsaa den Maade, hvorpaa de følgende Aars Begivenheder ere fortalte, at Forf. endnu ikke er naaet op til en egentlig samtidig Skildring. Navnlig fremgaar dette af S. 224, hvor hun omtaler Noget, der foregik i 1676, og i samme Pennestrog skildrer Begivenheder fra 1678 eller 1679. Hvad angaar de Grunde, der kunne have bevæget Forf. til saaledes at ville fingere en Samtidighed mellem de forefaldne Begivenheder og sin Beretning om dem, vil det maaske være tilstrækkeligt at minde om, at 1674 netop var det Aar, med hvilket hun fra Begyndelsen af havde tænkt at afslutte sin Skildring, idet nemlig hendes Fremgansmaade i det nævnte Tilfælde herved kemmer til at frembyde en fuldstændig Analogi til den, hun fulgte, da hun forsøgte at give det Udseende af, at den til den 19. Maj 1685 fortsatte Skildring var afsluttet paa selve denne Dag, skjønt dette, strengt taget, heller ikke ganske stemmer med Sandheden (se S. 265 Anm. 2 og S. 16 Anm. 2).

Rettelser eller af Tilføjelser og Anmærkninger ere anbragte hele Værket igjennem af Forf. selv, og som have fundet Plads dels imellem selve Textens Linier, dels — og endnu hyppigere — i Haandskriftets Rand, en enkelt Gang endog paa et løst Stykke Papir, som med en Naal er fastgjort til et af Haandskriftets Blade (se S. 227 Anm. 2). Rettelserne ere af forskjellig Art, idet de snart angaa Fremstillingens Indhold, snart dens Form, og ligesom de alle vidne om den Samvittighedsfuldhed, hvormed Værket er udarbejdet, saaledes ere navnlig de formelle Rettelser, der især gaa ud paa Valget af Ordene, paa Retskrivningen og paa Ordstillingen, interessante, fordi de tydeligt vise, at Forf. har haft den Mulighed for Øje, at hendes Skrift engang kunde blive offentliggjort [1]). Begge Slags Rettelser forekomme spredte over hele Værket, men i det første Afsnit af det ere dog de formelle de langt overvejende, idet Forf. her navnlig stadigt har rettet Ordstillingen i visse sammensatte Verbalformer og Verbalforbindelser (haft havde, gjort havde, berette kunde o. lign.) i Overensstemmelse med den Maade, hvorpaa hun skrev dem i Værkets senere Afsnit (havde haft, havde gjort, kunde berette). Ikke sjeldent ere Rettelserne af temmelig betydeligt Omfang, paa nogle Steder er endog et helt Blad ad Gangen udskaaret, hvis Indhold saa i omarbejdet Form er optaget enten paa det nærmest følgende Blad i Haandskriftet, eller, hvis Rettelsen er foretaget længere Tid efter Nedskrivningen, paa et Blad, som er indklæbet paa det udtagnes Plads. Anmærkningerne, som Forf. enten benytter til nærmere at udføre et i selve Texten løseligere berørt Punkt eller til at meddele Kjendsgjerninger, som hun ganske havde forsømt at medtage ved den første Nedskrivning, falde væsentlig i Værkets sidste to Trediedele. Med Hensyn til Tiden, da saavel Rettelserne (jeg mener dog naturligvis kun dem, der ikke ere

1) Jvfr. ogsaa den Maade, hvorpaa Forf. har forsøgt at sammensmelte den oprindelige Fortale med det senere Tillæg til samme (S. 13 Anm.). Her foreligger et meget iøjnefaldende Exempel paa en formel Rettelse, som er foretaget under det antydede Synspunkt.

foretagne strax under den første Nedskrivning) som Anmærkningerne ere blevne til, vise Skrifttrækkene, at de tilhøre en forholdsvis temmelig sen Tid, der dog for de allerflestes Vedkommende aabenbart ligger forud for Afslutningen af den egentlige Skildring. Det synes, som om Forf., for denne Afslutning fandt Sted, har underkastet sit Arbejde et grundigt Gjennemsyn, og ved denne Lejlighed ere da de fleste af hine Forandringer i og Tilføjelser til den oprindelige Text bragte paa Papiret. Enkelte af Anmærkningerne give endog ved deres Indhold direkte tilkjende, at de ere nedskrevne i Fængslet (se saaledes S. 177 Anm.).

Angaaende Værkets indre Beskaffenhed, enten man nu ved denne nærmest tænker paa det faktiske Indhold eller paa Fremstillingsmaaden, vil Læseren selv være i Stand til at danne sig en selvstændig Dom, og jeg nøjes derfor i denne Henseende med et Par Fingerpeg. Den egentlige sammenhængende Skildring omfatter Tiden fra Forf.s Indsættelse i Blaataarn den 8. August 1663 til hendes Losladelse af Fangenskabet den 19. Maj 1685, og dens væsentligste Gjenstand er selve Opholdet i Fængslet, de smaa Begivenheder, Forf. der oplevede, hendes daglige Omgivelser, hendes Sorger og Betragtninger. Af og til kommer Forf. vel ogsaa til at omtale Personer og Forhold fra den Verden, som laa udenfor Taarnet, men ligesom dette i Almindelighed kun sker, forsaavidt hendes personlige Hændelser i Fængslet give Anledning dertil, saaledes ere de Bidrag, der herved ydes til Belysning af Fædrelandets almindeligere Historie, kun i sjeldnere Tilfælde af nogen større Betydning. Selv til hendes Mands Historie vil man ikke finde Meget i dette Værk, som man ikke vidste i Forvejen. Dette kunde ved første Øjekast synes underligt, og dog har det sine meget gode Grunde. At Skriftet saaledes ikke indeholder nogen nærmere Underretning om de Planer, som gave Anledning baade til Mandens Domfældelse og hendes egen Fængsling, maa bl. A. tilskrives den simple Grund, som hun selv etsteds anfører, at hvad hun ikke véd, det kan hun heller ikke sige. Hvorledes man nu iøvrigt vil forklare denne

hendes Uvidenhed — og selv under Forudsætning af Mandens Skyld lader den sig meget godt forklare deraf, at han, der visselig elskede sin Hustru højt, ikke har villet gjøre hende delagtig i saa farlige Hemmeligheder, saalænge endnu Intet var afgjort —, vil dog Ingen, som har læst denne Bog, kunne tvivle om, at det forholder sig, som hun siger, eller ogsaa maa man éngang for alle opgive Tanken om at kunne skjelne Sandhedens og Uskyldighedens Sprog fra det, som den frækkeste Løgn og det mest gudsbespottende Hykleri fører i Munden. Men selv om hun virkelig havde kjendt hans Planer, forstaar det sig af sig selv, at hun i et Værk, som først og fremmest var bestemt for hendes Børn, ikke vilde anføre Nogetsomhelst, som kunde kaste en Skygge paa deres Faders Minde, og dette maa da ogsaa tildels forklare hendes Tavshed med Hensyn til adskillige af hendes Mands tidligere Foretagender, som ikke tale til hans Fordel, om hun end naturligvis som den kjærlige Hustru har været tilbøjelig til at se disse i et meget gunstigere Lys end baade Samtiden og Eftertiden. Endelig maa man huske paa, at hendes Værk er nedskrevet i Fængslet, og skjønt ganske vist hendes Kaar i flere Henseender vare blevne forbedrede efter Christian V.s Thronbestigelse, var hun dog endnu i mange Aar efter dette Tidspunkt saa usikker paa sin Fremtid, at hun ikke kunde vide, om Bogen ikke mulig kunde falde i urette Hænder, og derved meget i og for sig Uskyldigt blive mistydet og komme hende selv og Børnene til Skade. — Men har Værket mindre Værdi i de nævnte Henseender, har det en ikke ringe Interesse for Kulturens og Sædernes Historie, som det oplyser paa den mangfoldigste Maade, dels igjennem det, der udgjør selve Skildringens Kjærne, dels igjennem en Mængde mere løsrevne, hist og her indstrøede Træk; men fremfor Alt har dog Bogen en ganske overordentlig Betydning for Forf.s egen personlige Historie og som Bidrag til hendes Karakteristik. Den fremstiller for os et langt og hidtil saare lidet kjendt Afsnit af hendes Liv i en saadan Detail og Beskuelighed, at det er, som om vi saa det udfolde sig for vore Øjne, og den giver

et Billede af hele hendes aandelige Personlighed, som man ikke kan tænke sig fyldigere eller sandere. Det er især fra to Sider, at vi her lære hende at kjende. Forst som den stærke Kvinde, der, stottet ved Troen paa Gud og ved sin gode Samvittighed, altid viser sig den Byrde voxen, som er lagt paa hendes Skuldre; som vel af og til kan fole sig dybt nedbojet under Trykket, men som aldrig fortvivler, ja som endog midt i sin Elendighed i enkelte Ojeblikke formaar at hæve sig til en Aandsfrihed, der tillader hende at afvinde de Hændelser, som mode hende, en humoristisk Side. Dernæst som den fine Iagttager, hvem Intet undgaar, og som, indskrænket efterhaanden i sine Observationer til de ubetydelige Mennesker, der udgjore hendes nærmeste Omgivelser i Fængslet, véd at opfatte ethvert af disse i hans hele personlige Ejendommelighed, véd at gjennemskue deres Karakter, at udforske deres Bevæggrunde og fore dem tilbage til deres sande Værd paa en Maade, som kun en gjennemtrængende Aand i Forening med en stor Verdenskundskab og en ualmindelig Dannelse kunde sætte hende i Stand til at gjore det. Men i det Hele er der næppe nogen af hendes Aands eller Hjertes Egenskaber, som ikke i det foreliggende Værk træder tydeligt frem for Læseren, og det er ikke den mindste Glæde, man har af Bogen, at det Totalbillede, som kommer ud af alle disse spredte Træk, er saa stort, saa skjont, saa rent, at selv de hojeste Forventninger i denne Henseende ikke blive skuffede.

Saa interessant imidlertid Skriftet er ved sit Indhold, frembyder det næppe mindre Tiltrækning ved sin Form. I Virkeligheden er Fremstillingen noget for sin Tid ganske Usædvanligt. Forf. forer en overordentlig let og flydende Pen, et Bevis paa, med hvor ringe Moje hun producerede, og skjont Skildringen hist og her breder sig temmelig stærkt, er den dog, selv hvor Talen er om de ubetydeligste Ting, altid i hoj Grad farverig og beaandet, saa at den aldrig bliver trættende. Ingen forstaar bedre end Forf. at tegne en Situation beskueligt eller at fore en menneskelig Skikkelse frem i hele dens fysiske og aandelige Sær-

egenhed, og idet hun nu tillige foretrækker, saavidt muligt, at lade de handlende Personer optræde med deres egne Ord, opnaar hun hyppigt en ligefrem dramatisk Virkning ved sin Skildring. Hendes Stil har Udtryk for enhver Tanke, som beskjæftiger hende, og for enhver Stemning, som gaar igjennem hendes Sjæl, fra de mest ophojede til de mest spøgefulde, men under alle sine vexlende Former bevarer den dog bestandig som sit egentlige Væsensmærke en Aabenhed, Jævnhed og Troskyldighed, som er lige tiltalende og tillidvækkende. Endelig er den, uagtet de mange indblandede fremmede Ord, saa ægte dansk i sit Grundpræg, at vi overalt føle os i det nærmeste Slægtskab med den. Men om alt dette vil Læseren, som sagt, allerbedst være i Stand til at dømme selv, og jeg nøjes med at konstatere, at Forf. ogsaa paa dette Punkt viser, hvor højt hun var sin Samtid overlegen, idet hendes Bog, fra Formens Side betragtet, upaatvivlelig maa kaldes det 17. Aarhundredes første danske Prosaværk.

Et Spørgsmaal, der hænger paa det Nøjeste sammen med Betragtningen af Skildringens Indhold og Form, er Spørgsmaalet om dens Troværdighed, eller rettere, da der ikke kan være Tvivl om Forf.s Vilje, Spørgsmaalet om, hvorvidt hun ogsaa altid har evnet at erindre de navnlig i Bogens Begyndelse omtalte Begivenheder — der jo først ere nedskrevne flere Aar efter, at de vare foregaaede — med en saadan Nøjagtighed, som den detaillerede Udmaling af dem vil give det Udseende af. Jeg for min Del nærer ikke ringeste Tvivl om, at Skildringen af hine Begivenheder, idetmindste i alle væsentligere Træk, er fuldkommen korrekt. Hukommelsen var maaske en af de Evner, som var allerstærkest udviklet hos Leonora Christina. Man har et slaaende Exempel herpaa i en af hende selv affattet Beretning om et højst pinligt og anstrengende Forhør, som hun 1659 var underkastet i Anledning af den mod hendes Mand rejste Anklage for Forræderi mod Svenskerne; idet hun nemlig, da man nægtede at lade hende se den ved Forhøret førte Protokol, selv efter Hukommelsen nedskrev en udførlig Fremstilling af det hele Forhør,

som, efter Molbechs Forsikkring, »meddeler de afgivne Udsagn og Vidnesbyrd« (foruden hende selv blev der i hint Forhor, som varede halvfemte Time, afhørt 6—7 andre Vidner) »i samme Folge og i de fleste væsentlige Punkter nogenlunde med samme Indhold som den optagne Protocoll« (Nyt histor. Tidsskrift 4, 80). Og dertil kommer, at man, af hvad Leonora Christina plejede at gjore i lignende Tilfælde, er berettiget til at antage, at Beslutningen om at nedskrive en Beretning om hendes Fangenskab allerede har dannet sig hos hende i selve Fangenskabets Begyndelse, hvoraf følger, at hun ogsaa fra Begyndelsen af har givet saa meget nojere Agt paa, hvad der foregik med og om hende, og skjønt hun ganske vist ikke strax fik Skrivematerialier til sin Raadighed, forstaar man dog let, hvorledes Fængslets Ensomhed idelig og idelig maatte fore hendes Tanker tilbage paa hine Begivenheder, indtil de tilsidst stode indprægede i hendes Erindring med uudslettelige Træk. Som et Vidnesbyrd endelig for hendes Troværdighed med Hensyn til det Meget i hendes Skildring, som ikke kan kontrolleres, kan anfores hendes Paalidelighed paa de allerfleste Punkter, hvor en Kontrol er mulig. At der hist og her findes Unojagtigheder i Aarstal, Datoer o. desl. er Noget, som man snart vil overbevise sig om. Men i Forhold til de mange fuldkommen korrekte historiske Angivelser maa Fejlene dog altid kaldes baade meget faa og meget ubetydelige, navnlig naar man betænker, hvorledes Forf. næsten har været berovet ethvert Middel af de mange, som Andre have til deres Raadighed, naar de onske at verificere slige Angivelsers Rigtighed.

Idet jeg nu gaar over til at aflægge Regnskab for den Maade, hvorpaa jeg har udført det mig betroede Hverv at forestaa Haandskriftets Udgivelse, maa jeg begynde med den Bemærkning, at jeg har troet at burde anvende saa meget storre Omhu paa Gjengivelsens Nøjagtighed, som Haandskriftet, efter at være gaaet ud af mine Hænder, vil vende tilbage til det Waldstein'ske Familiearkiv, hvad der selvfolgelig vil gjore en fremtidig Benyttelse af det ikke lidet vanskeligere, end om det

bevaredes i et af vore egne Arkiver eller Bibliotheker. For at undgaa Misforstaaelse skynder jeg mig dog med at tilføje, at jeg til den nøjagtige Gjengivelse af Haandskriftet for det Første ikke henregner Gjengivelsen af dets Interpunktion. Denne er i Virkeligheden saa regelløs og ofte endog saa forvirrende, at jeg, hvis Værkets formelle Fortrin nogenlunde skulde komme til deres Ret, nødvendig maatte beslutte mig til at ombytte den med en helt ny, som det da ogsaa næsten overalt er Praxis, hvor Talen er om Udgivelsen af større haandskrevne Arbejder fra en ældre Tid. Men naar jeg ikke vilde beholde Haandskriftets Interpunktion, fulgte deraf ganske ligefrem, at jeg heller ikke kunde slutte mig til det i den Maade, hvorpaa det anvender de store og smaa Begyndelsesbogstaver. Thi for ikke at tale om, at jeg, overalt hvor jeg i Udgaven satte et Punktum eller i det Hele et større Adskillelsestegn, ogsaa maatte trykke det nærmest følgende Ord med stort Begyndelsesbogstav, uden Hensyn til, om Haandskriftet havde det saaledes eller ikke, vilde der paa de utallige Steder, hvor jeg har forandret Haandskriftets større Adskillelsestegn til mindre, og hvor der efter hine fulgte Ord med store Begyndelsesbogstaver, kunne blive Tvivl om, hvorvidt disse vare brugte paa Grund af Adskillelsestegnet eller af andre Grunde, og da Forf. paa dette Punkt er lige saa inkonsekvent som i sin Interpunktion, vilde ethvert Forsøg paa at løse Tvivlene ikke føre til Andet end til en Række Vilkaarligheder. Da nu ovenikjøbet hele Sagen er af temmelig underordnet Betydning, har jeg foretrukket ogsaa her heltigjennem at følge et eget System, og naar jeg da har valgt omtrent det samme, som almindeligst følges nutildags, kun med en noget hyppigere Brug af store Bogstaver til de egentlige Substantiver og en noget sparsommere Brug af dem til de ikke-egentlige Substantiver [1]), da har jeg gjort det,

---

[1]) Jeg kan ikke betegne min Fremgangsmaade saaledes, at jeg har trykt alle Substantiver med store Begyndelsesbogstaver og alle Ikke-Substantiver med smaa, thi der er til begge Sider ikke faa Undtagelser, som jeg dog ikke anser det for nødvendigt at specificere her.

fordi dette System, uden i det Enkelte at gjore Fordring paa at gjengive Haandskriftets Skrivemaade paa det omhandlede Punkt, dog i det Hele giver et almindeligt Indtryk af den. Thi alle Inkonsekventser fraregnede staar virkelig Haandskriftets Anvendelse af Begyndelsesbogstaverne Nutidens meget nær, og den væsentligste Forskjel er, at det er noget sparsommere i Brugen af de store. Paa én Omstændighed maa jeg i denne Sammenhæng særlig henlede Opmærksomheden. Mange Ordsammensætninger og Ordforbindelser, som vi pleje at skrive som ét Ord, adskiller Forf. i deres enkelte Bestanddele og skriver som 2, 3 eller flere Ord. Men dette horer til de Ejendommeligheder ved hendes Skrivemaade, som jeg ubetinget har ment at burde bevare i Gjengivelsen, og idet jeg nu i *det Hele* har været nodt til at underkaste de saaledes adskilte enkelte Ord de samme Regler for Brugen af Begyndelsesbogstaverne som alle Haandskriftets andre Ord, have nogle af de paagjældende Ordforbindelser etc. faaet et for Ojet temmelig paafaldende Udseende (jeg skriver saaledes: til Freds [eller med Forf.s Retskrivning: til Fritz], Navn give, Naade god osv.). Jeg maa imidlertid tilføje, at der lige saa lidt her som ligeoverfor de ovrige Ord i Haandskriftet er Tale om et i sine yderste Konsekventser gjennemført Princip, og at jeg navnlig ikke har betænkt mig paa at afvige fra, hvad der ellers maa kaldes Reglen, naar en konsekvent Gjennemforelse af den vilde indvirke forstyrrende paa Læsningen (jeg skriver: Under Officer, Premier Minister, Spaa Kone osv.). — Men naar jeg paa de nævnte Punkter har troet mig berettiget, ja tildels endog forpligtet til at gaa noget friere tilværks ligeoverfor Forf.s Skrivebrug, har jeg derimod i alle andre Henseender bestræbt mig for at gjore Gjengivelsen saa tro som mulig. Jeg har allerede ovenfor omtalt, at jeg helt igjennem har beholdt Haandskriftets ejendommelige Adskillelse af Ordene. Selvfolgelig har jeg da ogsaa fulgt Forf.s Retskrivning Bogstav for Bogstav, og jeg har paa denne Del af Gjengivelsen anvendt saa megen Flid, at jeg, skjont jeg naturligvis ikke tor sige mig

fri for Fejl, dog i hvert Tilfælde véd med mig selv, at jeg er ude af Stand til at gjøre det bedre. Jeg finder saa meget mere Anledning til at fremhæve dette, da Forf.s Orthografi er yderst inkonsekvent (hun skriver saaledes et og samme Ord vexelvis med t og tt, ck og k, u, w og v osv.), og man herved let kunde komme til at tilskrive mig, hvad der i Virkeligheden udelukkende kommer paa hendes egen Regning. Jeg ønsker ogsaa udtrykkelig, at Textgjengivelsen, som den egentlige Kjærne i den mig stillede Opgave, betragtes som et Arbejde for sig, paa hvis Bedømmelse man ikke maa anvende nogen Slutning, hentet f. Ex. fra en og anden Uregelmæssighed, der kan være indløbet ved Interpunktionen eller ved Brugen af Begyndelsesbogstaverne; thi det er netop den større Omhu, jeg har følt mig forpligtet til at tilvende hin, som af og til kan have gjort mig mindre skarptseende paa de andre Punkter. Hvor et Ord eller et Bogstav ligefrem maatte antages at være fejlskrevet af Forf., har jeg rettet det i selve Texten, men for dog at give Læseren Lejlighed til at bedømme, om jeg ogsaa altid har truffet det Rigtige, har jeg bag i Bogen aftrykt en Fortegnelse over alle de saaledes ændrede Steder. Med de fremmede Ord har jeg dog forholdt mig paa en noget anden Maade. Uagtet Forf. nemlig ganske vist var i Besiddelse af en for sin Tid ualmindelig Sprogkundskab, var hun dog i de grammatiske og orthografiske Enkeltheder saa usikker, at det i det enkelte Tilfælde næsten er umuligt at afgjøre, om en i et fremmed Ord forekommende Fejl maa betragtes som Skrivfejl eller Uvidenhedsfejl, og jeg har derfor foretrukket at lade saagodtsom alle fremmede Ord blive ganske i den Skikkelse, hvori de forelaa fra Forf.s Haand, uden Hensyn til, om Fejlene ved dem beroede paa Valget af Ordene selv, eller knyttede sig til Kjøn eller Kasus, eller endog blot bestode i urigtig Anvendelse eller Omsætning af enkelte Bogstaver (man maa saaledes ikke forundre sig over at finde Ord som: Recident, vicitere, Muht, Verrähterei o. m. a.). Med Hensyn til de fremmede Ord kan endnu bemærkes, at jeg i Reglen ikke

har gjort nogen Forskjel paa dem og de danske i Henseende til Brugen af Begyndelsesbogstaverne. Dog maatte jeg snart blive opmærksom paa, at der blandt de af Forf. anvendte franske og latinske Substantiver findes enkelte, som hun stadig skriver med smaa Begyndelsesbogstaver (hvad der for nogle af de førstes Vedkommende aabenbart hænger sammen med, at hun tænkte sig dem udtalte paa Fransk), og disse har jeg da troet at burde gjengive paa samme Maade. At alle Tilføjelserne til den oprindelige Text samt Anmærkningerne ere medtagne i deres Helhed, forstaar sig af sig selv, men dog maa bemærkes, at en og samme Anmærkning undertiden kan være nedskrevet og igjen udslettet 2, 3 og flere Gange, inden Forf. har fundet en ret passende Plads til den, og i saadanne Tilfælde har jeg naturligvis kun aftrykt den paa det Sted, hvor den sidst er anbragt. Rettelserne har jeg for det Meste optaget udenvidere i Texten. Dog hændte det af og til med Rettelser af rent formel Art, at den tidligere Redaktion ubetinget var at foretrække for den senere, og naar saa var, har jeg ikke betænkt mig paa at blive staaende ved den første. Paa samme Maade har jeg forholdt mig ligeoverfor enkelte reelle Rettelser, naar de nemlig ved en Uagtsomhed af Forf. vare udarbejdede i en Form, der ikke passede ind i Sætningsforbindelsen paa det Sted, hvor de hørte til. I sidste Tilfælde har jeg dog altid sørget for, at Intet gik tabt, idet jeg har aftrykt vedkommende Rettelser som Anmærkninger under den egentlige Text. Af de temmelig talrige Ord og Sætninger, som ere udstregede af Forf., uden at noget Nyt er sat i deres Sted, har jeg optaget enkelte i Texten, men dog bestandig tilføjet en Bemærkning om, at en Udstregning har fundet Sted, medmindre der kun var Tale om et ganske enkelt Ord, som var udslettet af rent formelle Hensyn og, vel at mærke, med Urette udslettet.

Til en anden Side af min Virksomhed som Udgiver end den i det Foregaaende omtalte henhører Udarbejdelsen af de Anmærkninger om historiske Forhold og Personligheder, hvormed

jeg har ledsaget Skildringen. Disse Anmærkninger gjøre ikke store Fordringer. For adskillige Læsere tør det maaske antages, at de ville indeholde ret velkomne Supplementer til Forf.s Beretning, for Historikere af Faget ville de forholdsvis kun sjeldent frembyde noget Nyt. Naar jeg dog tør haabe, at dette af og til vil være Tilfældet, beror det kun paa, at jeg til deres Udarbejdelse undertiden har benyttet mindre almindelig kjendte haandskrevne Kilder. Men dog er dette langtfra skét i et saadant Omfang, som jeg selv kunde have ønsket, og navnlig maa jeg med Beklagelse udhæve, at jeg kun en enkelt Gang har haft Lejlighed til at benytte Gehejmearkivets rige Samlinger til Korf. Ulfeldts og Leonora Christinas Historie.

Foruden ved de tilsatte Anmærkninger har jeg ogsaa troet at kunne lette en Del Læsere Tilegnelsen af Værkets historiske Indhold ved en summarisk Fremstilling af de vigtigste af de Begivenheder, som gik forud for og mere eller mindre umiddelbart førte til den Situation, hvormed den egentlige Skildring begynder. En saadan følger da strax her nedenfor. Men jeg maa udtrykkelig bede bemærket, at den indskrænker sig til det Allernødvendigste og kun giver Begivenhedernes yderste Omrids eller saa Meget af dem, som maa ansees for nødvendigt, for at Læseren ikke skal være ganske uvidende om, hvad der menes, naar der hist og her i Værket gjøres en Hentydning til dém.

Da Leonora Christina den 8. August 1663 blev indsat i Blaataarn for der at tilbringe nogetnær de følgende 22 Aar, var hun allerede ikke mere fremmed for Fængselslivets Bitterhed. Hendes Historie i de sidst forløbne 4 Aar havde for en meget stor Del kun været en Omskiftning af ét Fangenskab med et andet. Det var blandt Svenskerne, hun gjorde sine første Erfaringer i saa Henseende, og Anledningen var den Anklage for Højforræderi, som 1659 rejstes mod hendes Mand af den svenske Regering. Skjønt der ved Roskildefreden var tilsikkret Ulfeldt Amnesti og Tilbagegivelse af hans Ejendomme, havde han ikke fundet for godt at vende hjem til Danmark. Han syntes tværtimod be-

stemt paa i Fremtiden udelukkende at ville offre det Land sine Kræfter, som i de sidst forløbne Aar havde skjænket ham Tilflugt, han overtog Udførelsen af idetmindste ét meget betydeligt offentligt Hverv for den svenske Regering og lønnedes for allerede ydede Tjenester med store Naadesbevisninger af Karl Gustav. Men det varede ikke længe, før Forholdet mellem ham og Kongen undergik en betydelig Forandring. Den hidtidige gode Forstaaelse afløstes paa Ulfeldts Side af en stedse tiltagende Misfornøjelse, som han ikke engang søgte at skjule, og paa Karl Gustavs Side af en stadigt voxende Mistro til Ulfeldts Ærlighed. Denne Mistro syntes at skulle blive retfærdiggjort, da man i Foraaret 1659 kom til Kundskab om en Plan, som en Del af Malmøs Borgere havde lagt til at afkaste det svenske Aag, idet der nemlig fra flere af de i Sagen indviklede Personer fremkom Beskyldninger mod Ulfeldt, som gik ud paa, at han ikke blot havde været vidende om hint Anslag, men ogsaa, for at udsone sig med den danske Regering, havde forraadt denne nogle af Svenskernes Krigsplaner, deriblandt navnlig Planen til Stormen paa Kjøbenhavn. Som en Følge af disse Angivelser blev der anlagt Sag mod Ulfeldt, han blev sat under streng Bevogtning i sin Gaard i Malmø, og hans Hustru maatte dele hans Fangenskab. Sjeldent har Leonora Christina haft Lejlighed til i højere Grad at aflægge Prøve paa sin overordentlige Sjælsstyrke og sin ualmindelige Begavelse end under disse farefulde Forhold. Thi da Ulfeldt lige i Processens Begyndelse blev hjemsøgt af et højst paafaldende Sygdomstilfælde, som berøvede ham Mælets Brug netop i hele den Tid, Sagen stod paa, og saaledes hindrede ham i personlig at optræde, førtes Forsvaret udelukkende af hans heltemodige Gemalinde, som i flere med stor Skarphed og Djærvhed skrevne Indlæg bestræbte sig for at overbevise den i Anledning af Undersøgelsen nedsatte Kommission om hendes Mands fuldstændige Uskyldighed. Dette lykkedes nu vel ikke ganske, men paa den anden Side vare Vidnesbyrdene imod ham heller ikke i alle Punkter lige fyldestgjørende, og da Sagen, efter at

have slæbt sig hen i 14 Maaneder (i hvilken Tid Karl Gustav var død), endelig optoges til Doms, blev man af Mangel paa tilstrækkeligt Bevis nødt til at frikjende ham. Men Ulfeldt havde ikke fundet det raadeligt at afvente denne Dom. Nogle Dage før den blev afsagt, havde han set Lejlighed til at undslippe sine Bevogtere og faa fat paa en Baad, og med denne styrede han nu Koursen til Kjøbenhavn. Ankommen her indgav han en Skrivelse til Kongen, hvori han bad om Tilladelse til at maatte gjøre ham sin Opvartning, saasnart hans Kone, som han ventede til Staden — men som forøvrigt troede, at Manden var rejst til Lybek —, var indtruffet. Der blev imidlertid ingen Notits taget af denne Skrivelse, og anden Dagen efter, at Leonora Christina var ankommen, bleve baade hun og hendes Mand — uden Hensyn til Bestemmelserne i Roskildefreden, der jo rigtignok heller ikke udtrykkeligt vare optagne i den kjøbenhavnske Fredstraktat — arresterede og førte til Bornholm, hvor de indsattes som Fanger paa Hammershuus Fæstning. Dette gik for sig i Slutningen af Juli 1660.

Fangenskabet paa Hammershuus betegner det andet Stadium i Leonora Christinas Fængselshistorie og ganske vist ikke det mindst kvalfulde. Gouverneuren paa Bornholm, Generalmajor Adolf Fuchs, var en yderst haard og streng Mand, i hvis Adfærd mod Fangerne der ikke blot spores en ubøjelig Pligtfølelse, men ogsaa ligefrem personlig Uvilje. Skjønt man ikke kan frikjende hverken Ulfeldt eller hans Hustru for af og til at have udæsket Gouverneurens Vrede, gav denne sig dog undertiden Luft, navnlig ligeoverfor Leonora Christina, paa en saa brutal Maade, at det under ingen Omstændigheder kan undskyldes. I Begyndelsen var dog de Fangnes Tilstand for saavidt taaleligere, som det var dem tilladt at være sammen. Men efterat et Flugtforsøg var mislykket og opdaget, blev ogsaa denne Gunst dem nægtet, og de bleve nu (i Juni 1661) hver for sig indespærrede i et Fængsel af meget strengere Art end det tidligere, hvor de maatte undvære Lys, Beskjæftigelse og Opvartning.

Saaledes stode Sagerne, da Overstatholder og Premierminister Grev Christian Rantzov i September Maaned ankom til Bornholm. Uagtet sin strenge Afspærring havde Ulfeldt dog set Lejlighed til at tilstille Frederik III. Skrivelser, hvori han beklagede sig over Fuchs's Adfærd, og da nu Grev Rantzov alligevel skulde til Bornholm for at tage Øen i Ed til Kongen, fik han med det Samme Ordre til at undersoge hele Sagen mellem Gouverneuren og de Fangne. Af storre Betydning for det Ulfeldt'ske Ægtepar end denne Undersogelse — hvis Resultat i alt Fald praktisk var foregrebet derved, at det, endnu inden den begyndte, var bestemt, at Fuchs skulde afloses af en Anden i sin Post — var det dog, at Rantzov ogsaa havde medbragt Instruktioner til Underhandlinger med de Fangne om Betingelserne for en fuldstændig Losgivelse. Disse Underhandlinger forte forholdsvis hurtigt til et Resultat, da Ulfeldt, nedbojet som han var af Fængslets Tryk, var villig til at bringe næsten ethvert Offer, som forlangtes af ham, naar han blot derved kunde opnaa sin Frihed. Betingelserne for Losgivelsen vare meget haarde. De vigtigste blandt dem vare, at Ulfeldt skulde afstaa til Kronen Alt, hvad han ejede af faste Ejendomme og Jordegods udenfor Fyen, at han skulde annullere en Obligation paa 63000 Rdlr. foruden paalobne Renter, som Frederik III. 1658 havde maattet udstede til ham som Erstatning for de af hans sekvestrerede Godser oppebaarne Indtægter, at han ikke maatte forlade Fyen uden Kongens Tilladelse, ikke tage Tjeneste hos nogen udenlandsk Fyrste og ikke indlade sig paa Nogetsomhelst, der kunde være til Rigets Skade. Den nærmere Specifikation af nogle af disse Betingelser synes forst at være foretaget i Kjobenhavn, hvor Ulfeldt og Leonora Christina indtraf den 21. December 1661, og her maatte Ulfeldt ogsaa paany aflægge Troskabsed til Frederik III. Som fremtidigt Opholdssted anviste Regeringen ham Ellensborg i Fyen, der horte til Leonora Christinas Arv efter hendes Mormoder Ellen Marsvin. Hertil afrejste han med sin Gemalinde den 27. December.

Saa dybt som Ulfeldt var faldet, han, som engang var den første Mand i Riget næst Kongen, skulde han, som bekjendt, falde endnu dybere. Den egentlige Katastrofe i hans Liv stod tilbage, og som det altid hidtil havde været Tilfældet, skulde han ogsaa denne Gang drage sin Hustru med sig i Fordærvelsen. Næppe var han kommen til Ro paa Ellensborg, for han begyndte at træffe Forberedelser til at slippe bort derfra igjen. Idet han brugte sit nedbrudte Helbred som Paaskud, søgte og erholdt han i Foraaret 1662 Tilladelse til paa nogen Tid at forlade Landet for at bruge Badene i Aachen. Han drog bort i Juni Maaned med sin Familie, men istedetfor at begive sig til Aachen rejste han til Amsterdam, derfra igjen til Brygge, og i denne By opholdt han sig nu — fraregnet en kort Udflugt til Paris af en allerede temmelig mistænkelig Karakter, jvfr. S. 32 Anm. 1 — hele dette Aar ud og en stor Del af det næste. Den 24. Maj 1663 forlod Leonora Christina ham for, efter hans egen indtrængende Opfordringer, at gaa til England, hvor hun skulde indkræve en større Pengesum, som Ulfeldt i sin Tid af sine egne Midler havde forstrakt Karl II. med, da denne landflygtig opholdt sig i Nederlandene (jvfr. S. 9 Anm.). En Tidlang syntes hendes Rejse at skulle faa et heldigt Udfald. Skjønt det varede noget, inden hun fik Adgang til Karl II.s egen Person, lykkedes det hende dog omsider, og Kongen modtog hende meget naadigt og lovede at ville stille hende tilfreds. Men uagtet dette udeblev Betalingen, Tiden gik, og da Leonora Christina endelig, mismodig over bestandig at blive holdt hen med Udflugter og opfordret af sin Mand til at vende tilbage, lavede sig til at forlade England, var der indtraadt Omstændigheder, som gjorde hende dette umuligt. Den danske Regering havde nemlig i Løbet af Foraaret modtaget forskjellige Meddelelser, som vare i højeste Grad kompromitterende for Ulfeldt. De udgik fra det brandenburgske Hof, og Begyndelsen gjordes med en Skrivelse, hvori den danske Regering underrettedes om, at en stor Fare truede Staten, og at Kurfyrsten ønskede, at man sendte en betroet

Mand til ham, for at han mundtlig kunde give ham nærmere Besked om Sagen. Ifølge denne Anmodning blev Amtmanden i Flensborg, Detlev v. Ahlefeldt, sendt til Konigsberg og fik ogsaa her al fornøden Underretning. Det Væsentligste af, hvad han erfarede, var, at Ulfeldt, efter at have ladet Kurfyrsten vide, at han havde en vigtig Meddelelse at gjøre ham, og efter at være traadt i Forbindelse med en Afsending fra Kurfyrsten, Generalmajor Span, havde aabenbaret denne, at der var et stort Parti i Danmark, som var misfornøjet med Regeringen, og at dette Parti havde henvendt sig til ham — Ulfeldt — med Begjæring om at skaffe Landet en anden Konge. Hvis nu Kurfyrsten vilde modtage Kronen, saa troede Ulfeldt ogsaa at kunne hjælpe ham til den, som han overhovedet nok skulde underrette ham om, hvorledes han i det Hele havde at forholde sig i denne Sag. Det fejler næppe, at Ahlefeldts Indberetning har slaaet den danske Regering med Forfærdelse. Imidlertid besluttede den dog foreløbig at holde Sagen hemmelig og nøjedes med at anmode Kurfyrsten af Brandenburg om paany at sende Span til Ulfeldt, for at man kunde faa nærmere Oplysninger om hans Planer. Dette skete virkelig ogsaa, men da man kort efter fik at vide, at Leonora Christina var i England, har man rimeligvis antaget, at ogsaa hendes Mand opholdt sig der, og man henvendte sig derfor til den engelske Regering med en Opfordring om at lade dem begge anholde. For Ulfeldts Vedkommende viste det sig snart, at man havde taget fejl, men man var nu bleven kjed af at vente, og uden at oppebie Spans Indberetning om hans anden Sammenkomst med Ulfeldt lod Frederik III. paa de allerede foreliggende Vidnesbyrd Sagen foretage for Højesteret, som saa den 24. Juli afsagde den bekjendte Dom, ved hvilken Ulfeldt dømtes som Landsforræder fra Ære, Liv og Gods. Leonora Christina var imidlertid i Følge de indløbne Rekvisitioner bleven anholdt i Dover af de engelske Myndigheder, just som hun gjorde sig rede til at forlade Landet. Hun blev indsat paa Slottet og holdt fangen her i nogen Tid,

men saa redebon den engelske Regering ellers hidtil havde vist sig til at gaa den danske Konges Ærinder, trykkede den sig dog ved ganske aabenlyst og paa officiel Maade at udlevere den Fangne. Imidlertid skulde hun dog bort, og for at udvirke dette lagde man en Fælde for hende. En engelsk Officer, Braten, bildte hende ind, at han vilde skaffe hende ombord i et Skib, som skulde afgaa til Flandern, og da hun nu en Nat i Følge med Braten forlod Slottet for at begive sig til dette Skib, overgav Forræderen hende til den danske Resident i England, Simon de Petcum, som opholdt sig i Nærheden med nogle bevæbnede Mænd, og disse toge da Leonora Christina imellem sig og bragte hende ombord paa et engelsk Krigsskib, som af Petcum var fragtet til at føre hende til Kjøbenhavn.

Med Ankomsten til Kjøbenhavn begynder Leonora Christinas egen sammenhængende Skildring, og jeg finder derfor ingen Anledning til at føre denne korte historiske Skizze videre. Kun med Hensyn til Spørgsmaalet om den danske Regerings Forhold til den Leonora Christina tilføjede Uret turde det maaske endnu være mig tilladt at bemærke, at saa meget Oprørende der var i den Maade, hvorpaa Anholdelsen og Udleveringen foregik, er det dog — selv afset fra, at den engelske Regering fuldkommen bærer Broderparten af Skylden herfor — næppe paa dette Punkt, at den danske Regerings Fremfærd mod Leonora Christina viser sig i det ugunstigste Lys. De Meddelelser, som Regeringen havde faaet om Ulfeldts Planer fra en Kilde, hvis Paalidelighed den ingen Grund havde til at betvivle, vare af en saadan Beskaffenhed, at den maatte være berettiget til at tage de strengeste Forholdsregler, og at Leonora Christina var vidende om hine Planer, havde Regeringen al mulig Grund til at antage, som hun da ogsaa siger selv i nærværende Værk, at hendes Mand aldrig plejede at skjule nogen Sag af Vigtighed for hende. Dette maa han nu dog have gjort denne ene Gang, men det var umuligt for nogen Anden at formode det. Ganske anderledes stiller Sagen sig for Regeringens Vedkommende ligeoverfor den Kjendsgjerning, at den,

uden at der var gaaet nogen Dom over Leonora Christina, og uden at hun i det Hele var bleven overbevist om nogen anden Brøde, end, som hun selv siger, den ikke at have villet forlade sin Mand i Ulykken, holdt hende indespærret i et almindeligt Forbryderfængsel, ikke blot indtil Mandens Død selv i Regeringens Øjne maatte have gjort hende uskadelig, men endnu 21 lange Aar efter dette Tidspunkt. Dette er dens store og egentlige Skyld imod hende, og den forringes ikke i mindste Maade derved, at det væsentlig var en eneste Persons — Dronning Sophie Amalies — uforsonlige Had, som kom til Udtryk i denne lange Indespærring, eller derved, at en meget stor Del af de Kvaler, som Leonora Christina udstod i Fængslet, mindre havde deres Udspring i en indenfor Fængselsmurene planmæssig fortsat Forfølgelse fra hendes Fjenders Side, end i Omstændigheder, der tilhørte Tiden, i Fængselsvæsenets daværende usle Tilstand, i hendes tilfældige Omgivelsers naturlige Raahed osv.

Til Slutning endnu kun et Ord om det her udgivne Værks ydre Historie. Det er allerede sagt, at det nærmest var bestemt for Forf.s Børn, men da det jo blev nedskrevet i Fængslet, kunde Forf. under Udarbejdelsen ikke have noget Haab om, at det skulde blive hende forundt selv at overgive det i de rette Hænder, og det var derfor bestemt, at en god Ven blandt hendes Omgivelser i Fængslet (se S. 246 Anm. 1) skulde besørge det til dets Adresse, saasnart det var bleven færdigt. Ved Leonora Christinas Frigivelse blev Benyttelsen af en Mellemmand overflødig, og Haandskriftet har nu uden Tvivl fulgt hende til Maribo Kloster og er blevet der en Tidlang. Efter hendes Død har saa en af Døttrene oversendt det til Leonora Christinas yngste Søn, Leo Ulfeldt, og hos dennes Descendenter er det forblevet indtil vore Dage. Ved Haandskriftet ligger endnu det Brev, som ledsagede Oversendelsen. Det er skrevet med en Damehaand, der synes at være Anne Cathrine Ulfeldts (flere Breve fra hende opbevares paa det store kgl. Bibliothek, Ny kgl. Samling, 2146c, 4[to]), og er forseglet med det rigs-

grevelig Ulfeldt'ske Segl (se Lexicon over adelige Familier 2 Bd. S. 335), men er iovrigt uden Dato og Underskrift. Det lyder bogstavret saaledes:

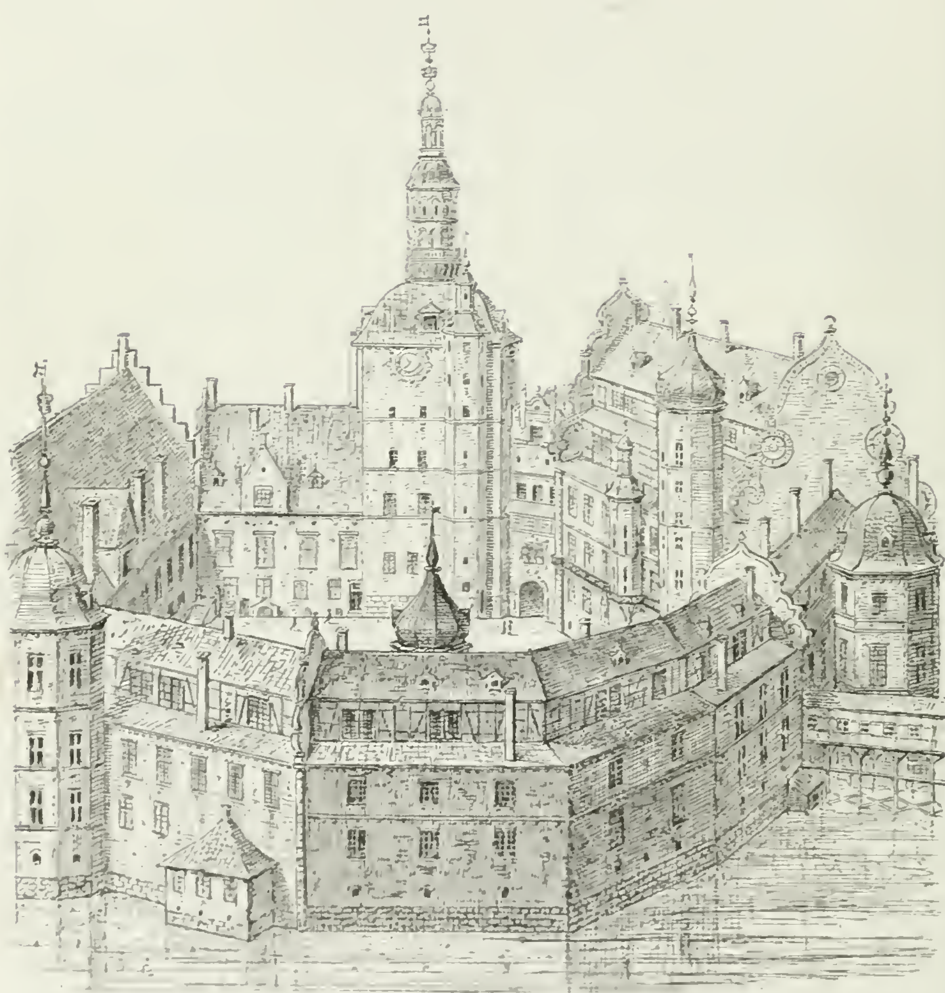
»*Denne Baag handler om, huad woris Sl. Frue Moder er hendtis i Hendis Fengsel. Ieg haffuer icke kundt resoluere mig till att brende den. ihuorwel att dends Læßning haffuer giffuet mig lÿden fornøyelße, efftersom de adskillige hendelßer betreffer alle Hendis bedroffuelige Tilstand. Endelig er ded icke u-nyttigt att wÿde, huorledis med Hender er forfahret, mens er icke fornøden. att den kommer i fremmede hender. thi ded kunde hende sig, att den kunde glæde dem. som ennu kunde wære til offuers aff woris Hadere.*«

*Udskrift: A Monsieur*
*Monsieur le Comte*
*Leon D'Ulfeldt &c.*

---

Kjøbenhavn, den 1 Juni 1869.

**S. B. Smith.**



Det gamle Kjøbenhavns Slot med Blaataarn.

set fra Bagsiden.

# Den fangne Greffwinne

# Leonoræ Christinæ

# Jammers Minde

# Fortalen

# Til mine Børn.

Hierte kiere Børn! Billigen kand ieg med Iob sige: Der som man min Iammer kunde weye oc mine Liidelser tilsammen i en Wect-Skaal legge, da skulle de were tyngere end Saand i Haffuet. Ia wißeligen erre mine Liidelser stoere oc mange, de erre tunge oc vtallige[1]). Mit Sind haffuer lenge offuer denne **Iammers Minde** werret striidig, ey kundende slutte, om ieg mig icke snarere skulle bemøde mine Liidelser att forglemme end dennem att ihuekomme. Men endeligen haffuer tilskyndende Aarsager mig dreffuen icke alleeneste min Iammer att ihuekomme, men den endoc vdi Pennen att forfatte oc Eder, mine kiære Børn, den att tilskriffue[2]).

Første tildriffuende Aarsage er Guds Allmectigheds Errindring, efftersom ieg ey min Iammer, Angst, Nød oc Smerte ihuekomme kand foruden tillige med mig Guds All-

---

[1]) Senere rettet til: »*haffwer mine Liidelser worren stoere oc mange, tunge oc vtallige*«.

[2]) I Randen er senere tilføjet: »*efftersom ieg nu er i Haab, att miine Skrifftter Eder kand komme til Hænde, mit Fengsel oc diße trende sidste Aaringer meget er lættet.*«

mact att errindre, som vdi alle mine Liidelser, Elendigheder, Hiertesorrig oc Bedrøffuelser min Krafft oc Hielp, min Trost oc Bistand haffuer werret; thi aldrig lagde Gud mig saa snart en Byrde paa, att hand io med ded samme mig effter Byrdens Tyngde Styrcke gaff, saa att Byrden mig wel krum nederbøyede, mig hart knuede oc tryckte, men dog ey slet nederslog, knusede oc vndertryckte, for huilcket den vbegriibelige Guds Allmectighed skee Loff oc Priis i Ewighed. Wil mig alt saa icke alleeneste min Iammer errindre oc Gud for sin naadige Bistand i alle tilføyede bedrøffuelige Tilfald tacke, men endoc Eder, mine kiere Børn, Guds Goedhed imod mig kundgiøre, paa ded I Eder icke alleeneste offuer den Allerhøyestis v-begriibelige Hielps-Gierninger kunde forundre, men endoc med mig der vdoffuer i Tacksigelsen indstemme. Thi med Skiel skal I kunde sige, att Gud vnderlige Ting imod mig giort haffuer[1]); att hand haffuer werret mectig vdi mig snage oc sin Krafft vdi mig, ded allerskrøbeligste Redskab, bewiißet. Thi huorledis haffde ded ellers werret muligt, att ieg saa mange offuer stoere, plutzlige oc v-formodentlige, vlyckelige Tilfælle haffde kundet imodstaa, om hands Aand icke vdi mig sin Wirckning haffde giort? Gud war den, som selffuer traadde ind med mig aff Taarne-Døren, hand war dend, som racte mig sin Haand oc striide for mig vdi Mißdædernis Fengsel, som kaldis den Mørcke-Kircke. Hand haffuer siden stetze,

[1]) Dette Sted kan mærkes som et Exempel paa en af de Ordstillinger, som Forf. ved den i Indledningen omtalte Revision af Haandskriftet ellers i Almindelighed har rettet, forsaavidt hun er bleven opmærksom paa dem.

nu nesten ellffue Aar, worren inden mine Fengsels-Døre oc vdi mit Hierte, haffuer styrcket, trøstet, queeget, ia offte endoc glæd mig. Gud haffuer giort vnderlige Ting imod mig, thi ded er meere end vbegribeligt, att ieg saa stoere mig offuerkomne Vlycker haffuer kundt offuerleffue, beholdendis min Fornufft, Sind oc Santz. Ded er sig høyligen offuer att forundre, att mine Lemmer icke erre krumpen oc *contract* aff Liggen oc Sidden, att mine Øyen icke erre dumme, ia gandske blinde aff Graad, aff Røg oc Smøg, att ieg icke er stackaanded aff idelig Lyßetaande oc Qualm, aff Stanck oc indklemte Lufft. Gud allene Æren!

Den anden tilskyndende Aarsage er den Trøst, ded Eder, mine kiære Børn, wil were, att I formedelst denne *Jammers-Minde* forsickris, att ieg vskyldeligen liider, att mig icke ringeste Sag er tillagt, oc att ieg intet er bleffuen beskylt, for huilcket I, mine kiære Børn, tør bluis oc Øynene skammeligen nederslaa. Ieg liider for att haffue werret ælsket aff en dydig Herre oc Hoßbonde, for att ey haffue hannem i Vlycken wilt forlade; *susspiceris* derfor att wide om ett Forræderi, hand aldrig er bleffuen for tiltalt, mindre offuerbewiist, huis Beskyllings Aarsage mig ey bleff forstendiget, ihuor smaaligen oc weemodeligen ieg ded war begierendis. Lader ded were Eders Trøst, mine kiære Børn, att ieg haffuer en naadig Gud, en goed Samwittighed oc en frii Foed att staa paa, att ieg aldrig nogen skammelig Gierning haffuer giort. Ded er en Naade hoeß Gud, siger Apostelen St. Peder, om nogen bærer ded onde formedelst en goed Samwittighed oc liider Vret. Ieg liider, Ære wære Gud! icke for mine Mißgierninger, thi da war

ded mig ingen Roeß, men ieg kand roeße mig aff, att ieg aff Vngdom op Christi Kaarßdragerske haffuer werret oc hafft v-trolige himlige Liidelser, huilcke effter mine Aar oc Alder ware wel tunge att bære.

I huor wel min *Iammers-Minde* icke widre indholder eller om melder, end huis sig med mig i dette Fengsel paa elffte Aar haffwer tildraget, saa kand ieg dog icke forbigaa Eder, mine kiære Born, mine forrige Liidelser korteligen i denne Fortale att paaminde, tackende Gud for diß Offuerstriidende.

Eder, mine hierte kiære Born, er icke alleeneste witterligt, men ded er endoc landkyndig, huad stoere Liidelser oc efterfolgende Vlycker *Dina* oc Walter med derris mectige Anhang worris Huuß paaforte *Anno* 1651 [1]).

At ieg intet skal melde om saa mange modige oc tunge Dagis Reiser, om Haffs-Nod oc mange Slags Farligheder, ieg vdi fremmede Lande fristet haffuer, den eeneste Reiße wil ieg Eder alleene til Gemote fore, huilcken min Herre mig imod mit Sind befalede att giore i Dannemarck *Anno* 1657. Den war Winter Dag, besuærlig oc farlig. Ieg liide Spott oc Forfolgelse, oc dersom Gud icke haffde giffuen mig Moed oc den ded betaget, som mig skulle griibe, da haffde ieg ey paa den Tiid vntgaaet Fengsels Vlycke [2]).

---

[1]) De Begivenheder, hvortil her sigtes, tør i deres Hovedtræk forudsættes at være saa almindelig kjendte, at jeg ikke finder Anledning til at udtale mig nærmere om dem.

[2]) I November 1656 besluttede Leonora Christina, som dengang i længere Tid havde opholdt sig med sin Familie paa Slottet Barth i Pommeren, at gjøre en Rejse til Danmark, før, som hun selv

I dragis wel til Minde, mine kiære Born, huad ieg i den malmoske *Arrest* fiorten Maaneder liide oc vdstoed; att den storste Naade, Hands kl. Majt. aff Suerrige, Konning Karl den tiiende, mig da bewiiste, war, att hand satte ded i mine Kaar, enten ieg wille were paa frii Foed oc raade for worris Goedz, eller oc med min Herre were *arresteret*. Ieg erkiendte den Naade oc ded sidste som ded skylligste vdwalde, actendis ded for en Lycke, att ieg min da sorgefulde oc siden med Sygdom behafftede Hoßbonde maatte troste oc tienne. Ieg antog ded oc for en Naade, att mig bleff tilsted (der min Herre for Suaghed ey selffuer kunde) for hannem att gaa i Rette. Huad Hiertesorrig oc Bedroffuelse ieg for min skrobelige Herre haffde, huad Mode, Besuæring oc Bekümring *Processen* (som offuer nii Vger dagligen bleff forretagen) mig foraarsagede, ded weed den hoyeste Gud, som war min Trost, Styrcke oc Bistand, som mig gaff Moed oc Hierte for en Siddendis-Rett min Herris ærlige Naffn att forsuare [1]).

Eder er wel icke forglemt, huor hastig en Vlycke

---

siger, »*udi al Underdanighed at søge Hs. kgl. Majt. min Herres Uskyldighed at demonstrere.*« Hun kom imidlertid ikke længere end til Korsør, hvor Ulr. Chr. Gyldenløve foreviste hende en kongelig Ordre til at vende om, og for at være saa meget mere sikker paa, at denne blev efterlevet, ledsagede Gyldenløve hende selv til Nyborg, hvorfra Rejsen gik videre gjennem Fyen, Slesvig og Holsten. Hun ankom den 15. December til Barth, og det er saaledes ikke ganske nøjagtigt, naar hun ovenfor siger, at Rejsen foregik 1657. Man har en egenhændig Beretning af Leonora Christina om denne hendes Bortvisning fra Danmark. Den er trykt i Becker's Saml. til Danm. Hist. under Fredr. III. 2 D. S. 441—47.

[1]) Om Processen i Malmø se især Molbech, Et Bidrag til Corfitz Ulfeldts Levnetshistorie (Nyt hist. Tidsskrift 4 Bd. S. 1 flg.); jvfr. Indledningen.

anden fuldte, huorledis den Liidelse ey war forbi, førend en langt storre hender Haanden racte; oc gick ded oß da, som Poëten siger: *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charibdin.* Wii vntgick en *Arrest* oc falt i ett hart Fengsel, vden Tuiffuel formedelst Guds Tilskickelse, som min Herre (imod worris Tagen Affskeed) gaff de Tancker sig til Kiobenhaffn i Steden for Lybeck att forfoye. Huor hierteklemt ieg bleff, der ieg imod all Formoding min Herre i Kiobenhaffn for mig fant (huilcken ieg formeente alle hands Fiinders Mact oc Wold att were vntkommen), ded kand ieg med ingen Pen beskriffue. Ieg wentede ded, som min Herre icke troede, huilcket dog strax der paa fulte, som war en *Arrest*, oc bleffue wii anden Dagen effter min Ankomst (effter huilcken biiedis) tagen til Fanger oc førte til Borringholm, huorhelst wii sytten Maaneders Tiid hart ware fengselet [1]). Huad ieg der liide, derom haffuer ieg en fuldkommen Beskriffning giort [2]), som ieg formoder

---

[1]) Nemlig fra sidst i Juli 1660 til noget over Midten af December 1661.

[2]) En saadan Beskrivelse er ikke kjendt, men maaske kan den endnu findes i det Waldstein'ske Familiearkiv. En kritisk Fremstilling af hele det paagjældende Afsnit af Korfits Ulfeldts og hans Gemalindes Liv haves i Molbech's Andet Bidrag til Corf. Ulfeldts Levnetshistorie (Nyt hist. Tidsskrift 4 Bd. S. 369—441.) Af enkelte herhen hørende trykte Aktstykker kunne især mærkes: Generalmajor Fuchs's Indberetning om Korf. Ulfeldts og Leonora Christinas Flugtforsøg fra Bornholm i Wolff's Journal f. Politik 1816, 1, 71—78; Sammes Indberetning om de Fangnes Tilstand i Juni 1661, smstds. 1, 193—98; Vidneforhør i Anledning af Ulfeldts Flugtforsøg, smstds. 1, 198—214 og 2, 42—47; Fuchs's Svar paa Ulfeldts Beskyldninger, smstds. 1, 227—35; Memorial angaaende Korf. Ulfeldt og Leonora Christina, skrevet i Marts 1662, smstds. 3, 135—40; Ulfeldts »Deprecations-Skrivelse« og 2 af ham udstedte Reverser hos Paus, Corf. Uhlefeld, 2 Part, S. 208—14.

vdi Eders, mine kiere Borns, Giemme findis, huor vdaff I seer, huad ieg med min suage Herre vdstoed, huor offte ieg storre Vlycke affwergede, efftersom min Herre icke altiid med Taalmodighed *Gouverneurens*, Adolff Foßis (som sig Fux kalte), onde Tractament kunde forsmerte. Tungt oc hart war ded att were aff en Bonde Son spottet oc forhaanet, att were aff hannem sultet, truet oc hott, men tyngere oc haardere att were syg vnder hands Gewalt oc hore aff hannem de Ord, att der som end Doden saed mig paa Læberne, saa skulle dog icke nogen Guds-Ords-Tiennere komme til mig. O stoer[e] Tyranni! Hands Ondskab war saa offuer Maade stoer, att hand icke kunde 'taale, at wii lettede huer andre Kaarßet, huor for hand ded saa forarbeydede, att wii effter ellffue Maaneders Forlob fra huer andre bleffue skilte, oc huer særdelis paa ded haardeste fengselet. Min Herre (som da alt war en gammel Mand) foruden Tienner, oc ieg, foruden Tiennerinde, finge ey lengre Lyß, end Afftens-Maaltiid warede. Ieg kand ey forbigaa den sex Maaneders haarde Skilßmiße oc bedroffuelige Affskeed, wii fra huer andre toge, smerteligen att ihuekomme; thi for menniskelige Oyne saae ded icke anderledis vd end saa, som *Gouverneuren* oß spaade, att ded wille were for den sidste Gang, wii huer andre her i Werden skulle see oc tale. Gud wed best, huor tung den Liidelse war, thi hand war den, som trostede, som gaff Haab imod all Forhaabning, som gaff Moed, der *Gouverneuren* mig besogte oc wille mißtroste. Gud stadfæstede mit Haab, Goedz oc Formue loste worris Fengsel[1]), oc wii finge huer andre

[1]) Blandt de mange haarde Betingelser, som Ulfeldt maatte underkaste sig for tilligemed sin Gemalinde at komme paa fri Fod igjen,

igien att see oc tale. Saa bedroffuet min Herre war, der wii fra huer andre paa Borringholm bleffue skilte, saa glad war hand, der hand toe Aar der effter til den engelske Reiße mig haffde offuertalt, ey tenckendis, att den oß for alltiid skulle attskillige. Min Herre, som haffde alt for goed *opinion* om Kongen aff Engeland, meente, att nu, hand war til Tronen kommen, att hand icke alleeneste sine stoere mundtlige oc skrifftlige Loffter skulle ihuekomme, men sig oc errindre, att ieg vdi hands Nods- oc Landtflyctigheds Tiid tog Ringene aff Fingerne oc for hands oc hands Tienneris Maaltiider vdsatte. Men huor nodig ieg mig den Reiße paatog, ded er nogle aff Eder, mine kiære Born, bekiendt, wel wiidende, att hoeß en vtacknemmelig ey anded end Vtacknemmelighed er att hente oc wente. Ieg haffde andris *Exempler* att speile mig vdi, men ded war mig saa forrelagt. Der ware beeske Stycker Brod for mig tilskaarren, oc bitter Kaarß-Galle for mig indskenket vdi ded Blaa-Taarn paa Kiobenhaffns-Slott; did skulle ieg, ded der att æde oc att vddricke.

---

var ogsaa den, at han skulde afstaa til Kongen Alt, hvad han ejede af faste Ejendomme og Jordegods i Sjælland, Jylland og Norge, samt desuden annullere en Obligation paa 63,000 Rdl foruden paaløbne Renter, som Frederik III. 1658 havde maattet udstede til ham som Erstatning for de af hans sekvestrerede Godser oppebaarne Indtægter; se Nyt histor. Tidsskrift 4 Bd. S. 423 og 435—38; jvfr. Indledningen. At hans Løsladelse ogsaa havde kostet ham temmelig store Summer til andre Personer, navnlig til Grev Chr. Rantzov og Gabel, fortaltes i Kjøbenhavn strax efter, at den havde fundet Sted (se Becker's Saml. til Danm. Hist. under Frederik III. 1 D. S. 273), og det bekræftes, idetmindste for Gabels Vedkommende, længere henne i dette Skrift, idet Forf. siger, at denne som Betaling for ydet Hjælp ved hin Lejlighed havde faaet 5000 Rdlr. af hendes Mand.

Eder er icke v-witterligt, huor falskeligen Kongen aff Eng. med mig handlede, huor wel hand tog imod min Komme, huor hand mig med ett Iudas-Kyß helste oc sin Fencke tittulerede, huorledis hand baade selffuer, saa wel som wed sine høye *Ministri*, all kl. Gunst oc Naade forsickrede oc mig for de forstracte Penninger Betaling loffuede. I wiide, huor suigacteligen hand mig (effter Hs. kl. Mt. aff Dannemarckis Begiering) til *Dovers* loed *arrestere* oc siden wed den Forræder *Lutenant Braten* wiiß giøre, att hand mig himmeligen wille lade vntkomme, leuerende mig dermed i den danske *Resident, Simon Petcons* Hender, som med aatte bewæbnede Mænd mig loed anfalle; selff holte hand sig langt fra oc torde icke komme mig nær. De satte mig Degen oc Pistoll paa Brystet, oc tuende toge mig mellem sig oc satte mig i en Baad, huilcken mig førte til ett Skiib, som for$^{te}$ Resident haffde tilreede, oc haffde hand befalet en Karl wed Naffn Peter Dreyer mig til Kiøbenhaffn att leedsage [1]).

Her fra haffuer denne min *Iammers Minde* sin Begyndelse. Den melder om, huis mig inden ded Blaa-Taarens

---

[1]) Den Sum, som Korfits Ulfeldt af sine egne Midler havde forstrakt Karl II med, da denne landflygtig opholdt sig i Nederlandene, beløb sig til 18700 Rdlr. Angaaende Maaden, hvorpaa Leonora Christina søgte at inddrive denne Fordring, se især Danske Magazin 3 R. 2 Bd. S. 54 flg., hvor der ogsaa findes trykt en Del Aktstykker, som have Hensyn til hendes Anholdelse i Dover ved den danske Resident i England, Simon de Petkum; jvfr. Indledningen. — Dreiers Navn giver mig Anledning til at bemærke, at de allerfleste af de her i Fortalen nævnte Personer selvfølgelig ville blive nærmere omtalte i den egentlige Skildring, og indtil da opsætter jeg ogsaa Meddelelsen af de Oplysninger, hvormed det for enkelte af disse Personers Vedkommende synes mig nødvendigt eller passende at supplere Forf.s Beretning.

Dore er hentis. Betencker, mine hierte kiere Born, diße haarde Liidelser; errindrer Eder oc Guds stoere Goedhed imod mig. Seer: aff sex Droffuelser haffuer hand vdfriiet mig; wærer wiß paa, att hand vdi den syffuende mig ey lader sticke eller omkomme. Ney! hand wil for sit Naffns Ære[s] Skyld wældeligen mig vdriiffue.

Miine Liidelsers Fortelning er bedroffuelig att paahore oc kand de aller haardeste Hierter til Medliidenhed bewege; men lader dens Læßning Eder icke høyre bedrøffue, end Glæden den igien kand offuerweye. Betracter min V-skylliglied, Friimodighed oc Taalmodighed; glæder Eder der vdoffuer.

Mange smaa Widerwertigheder oc daglig Fortred er ieg for Witlofftigheds Skyld forbigaaet, ihuor wel den ringste aff dennem hart suee i mit omme Drøffuelsis Saar.

Ieg bekiender mine Suagheder oc bærer ingen Sky Eder dennem att fortelle. Ieg er ett Menniske oc fuld aff menniskelige Skrobligheder. De forste Bewegelser staar icke vdi worris Mact, man offueriilis stonnem, forend man sig kand besinde. Gud wed, att ieg offte haffuer giort mig baade doff oc blind for icke til Wrede att opirris. Ieg skammer mig wed Slozfogdens Iohan Iægers, Kresten Maanson Taarnegiemmers, Karen Ollis Daatters oc Catharina Wolffs vtuctige Ord, skiiden Snack oc groffue Plom[p]heder att indføre oc opregne; ded wille for meget *ledere* hofflige Orne. Ded kand ieg Eder forsickre, att ded offuergaar alt ded, som v-teerligt, skidden, tolpersk oc v-sømmeligt kand were; thi groffue Ord oc fuull Tale war derris Wenligheds oc Mildheds Tegn, oc blodige Eeder derris Vsandferdigheders Smycke oc Beprydelse, saa att

derris Omgiengelse war mig meget v-angenem. Ieg war intet gladere, end naar Dørene imellem mig oc dennem ware luct, som for mig lucke skulle, saa haffde ieg ickun Quinden alleene, huilcken ieg stønnem med goede, stønnem med Vdfuen oc Truen kunde komme til att tie.

Ieg haffuer endoc hafft goed Omgiengelse oc endnu haffuer, huis Tiennester oc Hoffligheder ieg tilbørligen ihuekommer oc wil, saa lenge ieg leffuer, ihuekomme. I, mine kiere Børn, wille ded oc imod en huer effter Muelighed erkiende.

I finder oc vdi denne *Iammers Minde* tuende aff worris Huußis Hoffuit Fiinder, som [er] Iørgen Walter oc Iørgen Skrøder[1]), offuer huilcke Gud mig haffuer hæffnet oc wille, att de skulle trenge til mig, oc ieg dennem skulle hußuale. Walter giffuer mig noget Anleding lided mere, end mit Forset war, om hannem att melde.

Aff de Psalmer oc aandelige Wiiser, ieg *componeret* oc *translateret* haffuer, indfører ieg nogle til den Ende, att I, mine kiere Børn, kand see oc kiende, att ieg mig stetze haffuer holt fast til Gud, huilcken haffuer wæret oc endnu er min Muur imod alle Anløb oc min Tilfluct imod alle

---

[1]) Med hvad Ret Jørgen Skrøder betegnes paa denne Maade, kan ikke afgjøres, da han, saavidt jeg ved, ikke i noget hidtil kjendt Skrift eller Aktstykke findes omtalt i Forbindelse med den Ulfeldt'ske Familie (han nævnes 1646 som »Munster-Commissarius«, se Nye danske Magazin 2 Bd. S. 290 og 292; 1668 fik han — efter en Notits fra Rentekammerarkivet, meddelt mig af Cand. H. C. A. Lund — Bestalling som Legationssekretair med 300 Rd. aarlig Gage), og da nu Forf. øiensynligt har glemt at omtale ham i den egentlige Skildring, saaledes som hun her bebuder at ville gjøre, faar man heller ikke at vide, hvorledes det gik til, at han kom til at trænge til hende

Slags Moedgang oc Widerwertigheder. Giffuer intet Act paa Riimene; de erre icke effter alle de Regler, Poëterne sig giore; men giffuer Act paa Materien, Meeningen oc Nytten. Ieg haffuer ey heller wilt mine andre smaa Tiidsfordriff forbigaa, thi der vdaff kand I Eder mit Sinds Roelighed forwiße oc see, att ieg ingen ledige Tiimer haffuer, [ia?] att en (for andre affskylig) Rotte mig endoc tienner til Tiidskortning.

Tuende *Obseruationer* haffuer ieg antegnet. Ihuor wel de erre om ringe oc foractelige Dyr, saa erre de dog merckelige, oc tuiffler ieg paa, att de aff nogen naturkündiger tilforne erre bleffuen i Act tagen. Thi att der findis ett Slags Kaal-Orme, som føder leffuende smaa Orme, oc saadanne som de er selff, troer ieg icke, haffuer for werret *noteret*. Mindre, att en Loppe føder en formeret Loppe, oc icke en Gned kommer aff en Gned [1]).

Til Besluttning beder ieg Eder, mine hierte kiere Børn, att I icke lader ded Eder vnderlig forrekomme, att ieg icke haffuer wilt tage imod den Leylighed, wed huilcken ieg til min Friihed haffuer kundet komme. Naar I ded rett betencker, saa haffde ded huercken werret Eder eller mig tienlig. Ieg bekiender, att dersom min Herre, salig hoeß Gud, haffde werret i Liffue, att ieg da icke alleeneste haffde tagen imod Tilbudded, men endoc giort mit yderste mit Fengsel att vntkomme for hannem att opsøge, til sidste Aande-Dret att opwarte oc tienne; min Skyllighed haffde ded vdkræffuet. Men effter som hand da alt war hoeß Gud vdi Huiile oc Roe oc ey nogen Menniskis Tienneste meere

[1]) Hele dette Stykke er senere overstreget.

behoffuede, saa haffuer ieg billigen betractet, att den selfftagen Friihed oß paa alle Sider meere skadeligt end som gaffnligt were wille, oc att ded icke war der Wey til worris fratagne Formue att komme, huorfor ieg den vdslog oc søgte i ded Sted mit Hierte til Roelighed att skicke oc mit paalagte Kaarß taalmodeligen att bære. Wil Gud ded saa føye, oc er ded hands guddommelige Behag, att ieg med kongelig Naade min Friihed skal nyde, saa wil ieg oc med Glæde effter yderste Formue for Eder, mine hierte kiære Børn, wære ett Wersens Træl oc vdi Gierningen erwiiße, att ieg aldrig wiger fra min Plict, att ieg icke er mindre en goed oc retsinnig Moder, end som ieg haffuer werret en troe Hustru. Vdi midler Tiid lader Guds Willie were Eders Willie, hand wil alle Ting saaledis wende, føye oc lawe, att ded Eder oc mig til Siel oc Liiff kand gaffne: vnder huis trygge Waretect ieg Eder alle troligen wil befale oc bede, att hand Eders Fader oc Moder, Eders Raadførere oc Ledismand wille were. Beder I igien for mig, att Gud mig med sin goede Aand wil regiere oc fremdelis som hid ind til Taalmodighed forunde. Ded er alt ded, som søger hoes Eder

Mine hierte kiere Børn
Eders hulde Moder
*Leonorà Christina*
*V. E. G.*[1])

Skreffuen i ded Blaa-Taarn *Anno* 1674 den 18. *Iulii*, mit Fengsels ded elffte Aar, min Fødsels Dag, oc Alders 53. Aar.

[1]) Slutningen af Fortalen fra Ordene: Vdi midler Tiid indtil *V. E. G.* incl. er — paa nogle enkelte Ord nær, der kun ved en Uagtsom-

Jeg haffwer oc ihuckommet med allerstorste underdanig Tacksigelse worris nu allernaadigste Arffwe Kongis Naade imod mig, stacket effter Kongl. *Majt.* kom til Regieringen.

---

hed synes at være blevne skaanede — senere overstreget. Grunden hertil er let at se. Som det nemlig i Indledningen antydedes, er denne Fortale skrevet, for Forf. begyndte paa den egentlige Skildring, som hun fra først af ikke havde tænkt at føre længere ned i Tiden end til Aar 1674. Imidlertid vare hendes Trængsler meget langt fra at være til Ende med dette Aar, og ligesom hun paa Grund heraf under selve Udarbejdelsen bestemte sig til at fortsætte Skildringen udover den oprindelig paatænkte Grændse, saaledes har hun ogsaa, efterat det Hele var færdigt, ment at burde udvide Fortalen saavidt, at den kom til at omfatte Begivenhederne lige ned til hendes Udfrielse af Fangenskabet 1685. Forat imidlertid en saadan Udvidelse kunde finde Sted, var det først og fremmest nodvendigt at udslette Slutningsordene i den oprindelige Fortale, og dette er da ogsaa sket, som ovenfor sagt. Derpaa er saa Fortsættelsen i Form af 4 beskrevne Blade indheftet i Haandskriftet umiddelbart efter den første Fortale. Den er skrevet paa ganske lignende Papir og med ganske samme Skrifttræk som den sidste Del af selve Værket. Men uagtet Forf.s Bestræbelser for at sammensmelte den oprindelige Fortale og det senere Tilføjede til en Enhed, vil man let overbevise sig om, at hun har taget Sagen altfor overfladisk, til at dette skulde kunne lykkes, og jeg har derfor ikke betænkt mig paa her at gjengive den tidligere Fortale i dens første Skikkelse, idet jeg dog bagefter aftrykker det senere Tilskrevne, men med mindre Typer for endnu tydeligere at betegne Forskjellen i Tid og Affattelse mellem de to Stykker.

Endnu kan med Hensyn til Tidsangivelsen under Fortalen mærkes Følgende: Leonora Christina var efter Optegnelserne i Christian IV.s Skrivkalendere (Schlegel, Samml. zur dän. Geschichte 2 Bd. 1, 61 og Nyt histor. Tidsskrift 4 Bd. S. 338) født den 8. Juli 1621, gammel Stil. Dette svarer nu rigtignok til den 18. Juli, ny Stil, men for det Første bruger Leonora Christina ellers overalt i Haandskriftet den ældre Tidsregning, og dernæst er selve hin Tidsangivelse 18. Juli fremkommet ved en Rettelse af en ældre Dato, 11. Juni, som endnu ganske tydelig læses under den anden. Selv om man altsaa antager, at Rettelsen hidrorer fra Leonora Christina selv — og der er ikke Noget, som

Dißligeste ihuekommet worris allernaadigste Regierings Dronnings oc Hs. Durchleutighed, Cur-Fyrstinnen aff Saxsens Medliidenhed offwer min ulyckelige Skiæffne; saa oc Hendis *Majt.* Dronningens særdelis Naade.

Ieg haffwer oc icke forgiæt med tilborlig Skylllighed att ihuekomme Hendis *Majt.* Dronningens Frue Moders, den dydige Landt-Greffwinne aff Hæßens, Naade imod mig.

Haffwer oc antegnet adskilligt, som wærende Tiid, fra *Ao.* 1663 indtil *Anno* 1674, i mit Fengsel sig haffwer til draget, i Meening der weed min *Iammers Minde* att ende, efftersom ieg fant hoes mig en Fornoyelse oc offte trostede mig selffwer, att ded er bedre att wære uskyllig fengselet end att wære frii oc

---

modsiger, at hun kan have foretaget den i et senere Afsnit af sit Liv — bliver dog altid Vanskeligheden med den ældre Dato: 11. Juni, tilbage, og at denne sidste ikke kan betragtes som en ligefrem Skrivfejl, skjønnes deraf, at i Leonora Christinas authentiske haandskrevne Selvbiografi (jvfr. Indledn.) angives ligeledes den 11. Juni som hendes Fødselsdag. Med andre Ord: Leonora Christina har virkelig til en Tid været uvidende om, hvad Dag hun var født. Hvorledes nu dette snarest maa forklares, om saaledes, at hun maaske har glemt sin Fødselsdag i de mange Trængselsaar, hun tilbragte dels udenfor Fædrelandet, dels i Fængslet, eller om hun maaske i sin Ungdom aldrig har kjendt den, skal jeg ikke forsøge at afgjøre. Kun skal jeg bemærke, at alle Forfattere, som have skrevet om hende, forinden Christian IV.s Kalenderoptegnelser bleve udgivne, ligeledes angive hendes Fødselsdag urigtigt (Gravskriften i Maribo Kirke har dog det Rette), men saaledes, at En angiver en Dato, en Anden en anden. Den yngre Sperling, som, selv om han ikke var den, til hvem Leonora Christinas i Form af et Brev affattede Selvbiografi var stilet (hvilket er saa godt som afgjort), paa Grund af sit nære personlige Forhold til Leonora Christina maatte antages at have alle den Slags Efterretninger fra hende selv, har i sine Collectanea »de feminis eruditis« (Orig i Gl. kgl. Smlng. 2110 a-b, 4) den 11. Juni, ganske som vort Haandskrift, og først senere er der ved Siden af tilføjet: »vel potius in Julio«. Den foregivne Selvbiografi (Bang's Samlinger 2, 126) har ligesom ogsaa Holberg (Danm. Riges Hist. T. 3 S. 572.), Pans (Corf. Uhlefeld 1, 25) og Schønau (Lærde Fruentimmer S. 319) den 22. Juli. Hofman (Portraits historiques P. 5 pag 83 og Danske Adelsmænd 2 D. S. 316) har 22. Juni.

haffue forskyldt Fengsel. Ieg errindrede mig att haffue læst, att Fengsel haffde tient mangen een til Beskiærmelse imod storre Farligheder oc fra att falde i derris Fiinders Hænder. Der haffwer wærret de, som erre udkommen aff derris Fengsel oc strax der efter erre bleffwen myrtte. Der haffwer wærret de, som haffwer hafft derris rundelig Ophold i Fengsel oc siden i Friiheden liid Nod. Uskyllig Fengsel undertrycker icke eens Ære, men den foroger Æren. Mangen een haffwer i Fængsel faaet stoere Widenskaber oc erfaret de Ting, de for icke kunde naae. Ia, Fengsel leeder til Himmelen. Sagde saa offte til mig selffwer: *Trøst dig, du Fange, du est lycksalig.*

Efftersom ded 1674. Aar ickun war Hælten aff miine Fengsels Dage, saa haffwer ieg i denne min *Iammers-Minde* [1]) tilfoyet ded, som siden den Tiid inden miine Fengsels Døre sig haffwer tildraget. Ieg liider mod min Friiheds Afften. 1685 den 19. *Maj.* [2]) Gud allene Æren, som Kongl. *Majt.* til Retferdighed haffwer beweget!

Her hoes wil ieg ihuekomme dennem, hwis dodelig Affgang mig wærende mit Fængsel bleff beretet:

1. Kongl. *Majts. Premier Ministre.* Greff *Christian* aff Rantzov, dode i *September* Maanet 1663. Leffwede icke den Dag att dricke Skaaller til worris Princeße oc Cur Prinzen aff Sachsens Troloffwelsis Fæst. Langt mindre naaede hand den Dag att see (effter hands Angiffwende) et Træ Billede til min sl. Herris Spott att *parteris.* Doden war hannem meget bitter.

2. Encke Dronningens Hoffmesterinne, som war mig saa meget streng i min storste Bedroffwelse, haffde en lang piinactig

[1]) I Randen er tilføjet: »*udi hwilcken er antegnet adskillige Widerwertigheder, mig haffwer angreben, som for mangen en skulle haffwe werret haardere att imod staa end som Fengsels Twang. Gud gaff Styrcke*«.

[2]) Skjønt den ovenstaaende Bemærkning og Dato kunde synes at gjøre det ganske utvivlsomt, at det her aftrykte Tillæg til den oprindelige Fortale er nedskrevet i Fængslet, er der dog paa den anden Side Meget, der taler for, at det ikke kan være skrevet, før selve den egentlige Beretning var afsluttet, og da denne Afslutning — skjønt tildels ogsaa dateret fra Fængslet — notorisk først har fundet Sted efter Løsladelsen, er det idetmindste sandsynligt, at det Samme gjælder om Afslutningen af Fortalen

Sygdom; sagde aff Utaalmodighed, att Helffwedis Piine war icke storre, end som henders Piine war. Man kunde paa Taarnet hore hender skriige. Hun bleff fort paa en Dyne need i Byen oc dode der.

3. *Ahle Catharinæ* Doe war meget smertelig. Haffde hun for sogt hoes mig paa himmelige Stæder effter Breffue, da bleff hun siden aff Balberere meget befolt, efftersom hun haffde Byller paa himmelige Steder. Hun bleff skaarren oc brent. All den Piine udstoed hun i Haab att leffwe, men hwercken Batskerns Windskiibelighed eller Dronningens Besogelser kunde rædde hender fra Doden.

4. *Secreterer* Erich Krag, som haffde laded see sit onde Hiertelaw imod mig i mit Fengsel den Myrcke-Kircke, bleff hastig aff Doden henryckt paa et ureent Stæd; war frisk oc sund, haffde til Middag laded indbyde Giæster til sig, saed oc skreff wed sit Bord, gaar ud for att giore sit Behoff, der finder hands Folck (effter lang Biien) hannem doe.

5. *General Major Friderich* von *Anfeldt.* [1]) som meere end som een Gang gaff sin Glæde tilkiende offwer min Ulycke, hand dode saa, som hand haffde leffwet; war et uguddeligt Menniske oc en Guds Bespottere. Hand kunde Lyckens skeele Oyesyn icke imodstaa, bleff rasent, fordi en anden fick en Ære Tittel, hand adtraade; ded war wel ringe att tabe Sind oc Santz for. Hand wille intet hore om Gud, mindre forlige sig med Gud. Begge Dronningerne, Encke Dronningen oc den regierende Dronning, offwertalte hannem endeligen der til. Der hand haffde annammet *Sacramentet*, sagde hand: «Nu haben Ihr. Majeste[te]n Ihren Willen gehabt, wo zu ist das nu guth?« Bleff weed att bande oc læstere oc dode saa hen.

6. Effter lang udstaaende Sygdom dode Feldt-Herren *Sckack*.

7. Dißligeste *Canzeler* Peter Ritz.

8. Kongl. *Majt.* Kong *Friderich* den $3^s$ Dod forfremmede Stadtholder *Christoffer Gabels* Doe. Hand folte, att Encke-Dronningens Haed meget imod hannem formaatte, ynskede sig Doden: Gud bonhorte hannem.

[1]) Det er: Fr. v. Ahlefeldt.

9. Ded haffwer behaget Gud, att ieg skulle selffwer wære Widne til, att Walter doede en ynckelig Doe. ia, att ieg skulle selffwer beklage hannem. Naar ieg horte hannem skriige, da rant mig forrige Tiider i Sinde, oc tenckte offte, huorledis et Menniske kand lade sig forfore at giore den ont, aff hwilcken den alt gott oc Ære haffwer nyt.

10. *Magister Buck*, min Skriffte-Fader, som handlede saa ille imod mig, udstoed megen Piine paa sin Soete-Seng; war tre Dage maalloß, forend hand dode.

11. Den Sckelm oc uguddelig Krop *Christian*, som giorde mig saa megen Fortred i mit Fengsel, der hand kom paa frii Foed oc til sin Hoßbonde, Maans Armfeld [1]), i Iylland, kom hand i Trætte med Presten, som wille, att hand skulle staa Skriffte for et Quindfolck, hand haffde locket. Den Sckelm sticker Ild paa Præstens Gaard; Præstens Hustrue bliffwer inde brent, som meente att rædde noget aff sit Goedz, oc all Præstens Formue lagt i Aske. Præsten wille icke forfolge den Sckelm med Retten, befalede hannem den rætte Dommere oc hannem alleene Hæffnen. Den Mordbrenders Samwittighed begynte att wogne; hand leffwede en lang Tiid i Fryct oc forskræckede sig, naar hand saae nogen komme, som gick noget hastig, raabte da hoyt oc med Rystelse sagde: »Nu taer de mig«, lob hid oc did, wiste icke huort hen. Endeligen fantist hand doe i Marcken oc med de Omstendigheder att haffwe skiot sig selffwer ihiæl, thi de fant en lang Byße liggendis imellem hands Been, Piiben liige imod Brystet, oc en lang Kiæp i Haanden, som hand haffwer stot Trockeren loß med; saa hand dode icke saa christelig, som hand haffde dod under Bodels-Haand, hand saa forfloyen om talte icke att skiotte om, der som hand ickun kunde bringe en anden i Fortred.

---

[1]) Det er: Arnfeldt.

# Iammers Minde

eller

# En Ihuekommelse om, huis

sig med mig, *Leonora Christina*, vdi ded Blaa-Taarn tildraget haffuer fra *Anno* 1663 den 8. *Augusti* indtil *Anno* 1674 den 18. *Iuli* [1]).

---

Sielden kand fremfarne Tiider vden Bedroffuelse ihuekommis, thi enten haffuer de werret bedre eller wærre, end som de nærwærende erre. Haffuer de werret glædeligere, lyckeligere oc hederlige[re], saa bedrøffue[r] billigen derris Ihuekommelse, oc ded saa meget meere, som nerwærende sorgelige, vlyckelige oc spottelige monne were. Haffuer forrige Tiider werret bedroffueligere, elendigere oc beklagligere end som nerwærende, da er derris Ihuekommelse vdi lige Maader sorgelig, thi man lige som paa engang alle fremfarne

---

[1]) Der har forst staaet: »**Anno** *1674 den 11.* **Iuni**« (jvfr. S. 13 Anm.) Dette er saa overstreget, og ved Siden af er skrevet med Leonora Christinas egen Haand: »**Anno** *1685 den 19.* **Maj.**« Derefter er saa igjen — og, som det synes, endnu med samme Haand — 11. Iuni forandret til 18. Iuli (Blækket, hvormed denne Rettelse er foretaget, sees tydeligt ovenpaa den Streg, der er draget hen over de udslettede Ord).

Vlycker oc Widerwærtigheder finder oc føler, huilcke man Tiid effter anden vdstaaet haffuer. Men efftersom alle Ting haffuer saa som tuende Hancker, huor wed de skal hæffuis, som *Epictetus* siger[1]), den eene Hancke, siger hand, er liiderlig, den anden v-liiderlig, oc staar ded vdi worris egen Willie, huilcken Hancke wii wille griibe til att tage fat wed, den liiderlige eller den v-liiderlige; wil wii tage wed den liiderlige, saa kand wii alt forbigaaende, ihuor smerteligen oc bedrøffueligen ded endoc haffuer werret, lige saa wel oc føyligere glædeligen som sorgeligen ihuekomme; huor forre ieg wed den liiderligste Hancke wil fatte oc vdi *Iesu* Naffn min Ihuekommelse igiennem løbe, errindrendis all Iammer, Elendighed, Bedrøffuelse, Spott, Forhaanelser, Widerwertigheder oc Fortred, mig paa dette Sted erre møtte, oc ieg formedelst Guds Naadis Bistand haffuer offuerstriid, ingenlunde mig der vdoffuer bedrøffue, men tuert imod wed huer Post i sær mig Guds Goedhed errindre, tackendis den Allerhøyeste, som stetze med sin krafftige Hielp oc Trost hoes mig haffuer werret tilstede, som haffuer mit Hierte regieret, att ded ey er wiiget fra Gud, som min Fornufft oc Forstand haffuer bewaret, att den icke er kommen vdi Willelse, som mine Lemmer Krafft oc naturlig Styrcke haffuer giffuet, ia, som mig Sindsens Roelighed oc Fornøyelse haffuer forunt oc endnu forunder. Dig, du vbegriibelige Gud, were loffuet oc priißet ewindeligen!

Til mit Forset att skriide: Ieg eracter nødwendigt att were at begynde min *Iammers Minde* med Begyndelsen aff

[1]) Epicteti Enchiridion cap. 43.

den Dag, paa huilcken den *fatal* Afften aff mit Fengsel fulte, oc noget melde om, huis sig med mig paa Skiibet tildrog. Effter att Skipperen den 8. *Augusti Anno* 1663 wed 9 Slet om Formiddagen lided vden for *St. Anna*-Broe sit Ancker haffde kast, sendte Peter Dreyer [1]) (som aff *Petcon,* da Kongl. Majt. aff Dannemarckis *Recident* i Engeland [2]), war *committeret* mig att fremfore) Skipperen i Land med Breffue. Ieg klædde mig [3]) oc satte mig vdi en aff Bodzmendenis Koyer paa Offuerlaaget med en stadig *Resolution* friimodeligen att tage imod alt ded, mig war forrelagt. Dog wentede ieg ingenlunde ded, mig hendede; thi foruden ded, att ieg haffde en goed Samwittighed oc wiste mig intet ont att paastaa, haffde ieg adskillige Gange spurt for^te Peter Dreyer om Aarsagen, huorfor ieg saaledis

---

[1]) Peter Dreier var egentlig Rektor ved Vordingborg Skole. Paa Grund af Krigen med Sverig blev imidlertid Skolen næsten ganske oplost i Slutningen af Aaret 1658, og i den nærmest følgende Tid var nu Dreier »af Hans kongelige Maj. mærkelige Sager ved tre adskillige hoikongelige Ambassader forlovet.« Han overtog derefter igjen Rektoratet, som han dog definitivt nedlagde 1664. Paa den Tid, da Leonora Christina var i England, synes han at have været Sekretær hos Petkum, og denne var det, som overdrog ham at ledsage Grevinden til Kjobenhavn. (Efter en Anmærkning af Kall-Rasmussen i Danske Magazin 3. R. 2 Bd. S. 78, hvor der ogsaa gives nogle Oplysninger om Mandens senere Skjæbne).

[2]) Han havde tidligere været dansk Konsul i Dünkirchen. 1666 forlod han England, og et Par Aar efter blev han Præsident i Commerce-Collegiet.

[3]) I Randen er senere tilføjet: *»Ieg haffde en Ring med en Taffuel Steen paa 200 Rdr., den beed ieg Steenen aff, kaste Gullet i St[r]anden oc beholt Steenen i Munden. Ded kunde icke merckis paa min Tale, att der war noget i Munden«.*

bortfortis. Da gaff hand mig altiid de Suar, som den Forræder *Braten* [1]) i *Dovers* mig gaff (naar ieg hannem om Aarsagen til min *Arrest* spurte), som war, att mig maaskee *General Major* Fuxsis Dod [2]) tillagdis, oc att der meentist, ieg min Son til ded Dodslag haffde *persuaderet;* sagde sig ingen anden Aarsage att wide. Wed 12 Slet

---

[1]) Hvilken Rolle Braten spillede ved Leonora Christinas Anholdelse i Dover, er allerede i Hovedtrækkene antydet i Indledningen (Fremstillingen her støtter sig især til Leonora Christinas haandskrevne Selvbiografi) samt S. 9.

[2]) Generalmajor Adolf Fuchs, hvis Strenghed og Brutalitet ikke lidet havde bidraget til at forøge Korfits Ulfeldts og Leonora Christinas Kvaler under deres Fangenskab paa Hammershuus, var, endnu før de selv frigaves, bleven afløst af en Anden i sin Post som Kommandant paa Bornholm. Det blev dog derfor ikke glemt, hvad de havde maattet lide af denne »Bondesøn« (jvfr. S. 7; ogsaa Korfits Ulfeldts ældste Søn, Christian U., kalder Fuchs en »Bonde og en Skræder af sit Haandværk«, se Wolff's Journal f. Politik 1816, 2, 93—94, og det er saaledes næppe rigtigt, naar han af Nogle antages at have været en Søn af General i Artilleriet Hans Philip v Fuchs, som faldt i Slaget ved Lutter.) I Efteraaret 1662 kom Fuchs med sin Kone til Brygge, i hvilken By Ulfeldt netop havde taget Ophold med sin Familie, og en Dag, da Christian Ulfeldt — der af Nogle siges kort i Forvejen at have været i Paris, men som i saa Tilfælde rimeligvis er kommen til Brygge i Følge med Forældrene, der nylig vare vendte hjem fra en Udflugt til denne By — møder Fuchs kjørende i Brygges Gader, springer han hen til hans Vogn og støder ham en Dolk i Hjertet, hvorefter han tager Flugten. En Missive, som Christian Ulfeldt selv udsendte i Anledning af dette Mord, er trykt — i Oversættelse — i Wolff's Journal f. Politik 1816, 2, 90—96; jvfr. Paus, Corf. Uhlefeld 2, 216—17; Becker, Saml. til Danm. Hist. under Fredr. III. 1 D. S 315; Danske Magazin 3 R. 1 Bd. S. 280—81. Hos Paus a. St. er ogsaa aftrykt et Brev fra Grev Christian Rantzov til Korf. Ulfeldt, hvori den Første lover at gaa i Forbøn for Ulfeldts Søn hos Frederik III.

kom Nels Rosenkrantz, da Oberste Lütenant[1]), [oc] Statz *Major* Steen Anderson Bilde[2]) med nogle Musquetterer om Borde. Oberste Lütenant Roßenkrantz helste mig intet. Statz *Majoren* spatzerede frem oc tilbage oc gick mig flux nær, huilcken ieg *en passant* spurte, huad paa Færde war. Hand suarte intet anded end: »*Bonne mine, maurois ieu*«; der aff war ieg liige wiiß. Vngefer wed 1 Slet kom *Capitain* Bendix Alfelt[3]) med flere *Musquetterer* om Borde, oc effter att hand noget lided med Peter Dreyer haffde talt, gick Dreyer til mig oc sagde: »Ded er befalet, att I skal gaa ind vdi *Cajutten.*« Ieg sagde: »Gierne,« oc gick strax. Lided der effter kom *Capitain Alfeldt* ind til mig oc sagde att haffue *Ordre* miine Breffue, Guld, Sølff, Penge oc min Kniiff aff mig att fordre. Ieg suarte: »Gierne«, tog mine Armbaand oc Ringe aff, samlet i Haabe alt, huis ieg løst hoeß mig haffde aff Guld, Sølff oc Penge, oc

---

[1]) Niels Rosenkrands til Stougaard (f. 1627) havde ligefra 1658 af — det Aar, da Livregimentet til Fods blev oprettet, se Løvenskjold, Efterretn. om den kongel. Livgarde til Fods S. 2 flg. — været Oberstlieutenant ved dette Regiment og højlig udmærket sig i denne Stilling under Kjøbenhavns Belejring. Efter den nedenfor omtalte Fr. v. Ahlefeldts Død 1672 blev han Chef for Livregimentet og Kommandant i Kjøbenhavn, og 1675 udnævntes han til Generallieutenant. Han faldt for Helsingborg den 2. Juli 1676.

[2]) Steen Andersen Bille, en naturlig Søn af Rigsmarsk Anders Bille, havde under Kjøbenhavns Belejring gjort Tjeneste som Major ved Studenternes Regiment. Han blev legitimeret og optaget i den danske Adelsstand 1679 og døde 1698 som Brigadér og Vicekommandant i Kjøbenhavn.

[3]) Maaske den Samme, som i O. H. Møller's Nachr. von d. Geschlecht derer von Ahlefeldt S. 306 nævnes som Ritmester 1661, og som døde som Oberst 1676 af et Saar, han fik ved Christianstads Erobring; se Extraord. maanedl Relationer 1677, S. 502.

flyde hannem. Skreffuet haffde ieg intet vden *Copier* aff, huis Breffue ieg Kongen aff Engeland haffde tilskreffuen, *Annotationer* om ett oc anded, min Reiße angaaende, oc nogle engelske *Vocabler;* ded offuerleuerede ieg hannem oc. Dette forneffnte lagde *Alfeldt* vdi en Solff Senge Potte, ieg med mig haffde, oc den vdi min Nerwærelse forseglede; foer der med fra Borde. En Tiime eller noget meere der effter kom *General Major* Friderich von *Anfeldt*[1]), *Commandant* i Kiobenhaffn, loed begiere, att ieg wille komme vd til hannem vden for *Cajutten.* Ieg *parerte* strax. Hand helste mig, gaff mig Haand oc brugte mange *Complimenter,* talte stetze franzosch. Hand glædde sig wed min Helbred, hand war ræd, att Soen haffde *incommoderet* mig; ieg skulle icke lade mig forlenge, ieg skulle snart anderledis *accommoderis.* Ieg tog wed de sidste Ord oc smiilende sagde: »*Monsieur* siger anderledis, men icke bedre«. »Io wißeligen«, *replicerte* hand, »I skal dertil bliffue wel *accommoderet*, I skal bliffue besogt aff de allerfornemste aff Riget.« Ieg forstoed wel, huad hand dermed meente, men suarte: »Ieg er want wed att omgaaes fornemme Folck, derfor skal ded icke komme mig fremmet for.« Der paa kalte hand ad en Tienner, aff huilcken hand for[te]

---

[1]) ɔ: Ahlefeldt. Han maa ikke forvexles med Fætteren af samme Navn, som var Statholder i Kjøbenhavn og senere efterhaanden blev tydsk Rigsgreve, dansk Greve (til Langeland), Storkantsler o. s. v. Den her nævnte Fr. v. Ahlefeldt til Maasleben og Hald var allerede under Kjøbenhavns Belejring, i hvilken han særlig udmærkede sig, Generalmajor og Oberst ved Livregimentet til Fods (han var dette Regiments første Chef). 1662 blev han Kommandant i Kjøbenhavn, og 1671 udnævntes han til Generallieutenant. Han døde den 4. Januar 1672.

Solff Senge-Potte (som *Cap. Alfeldt* med sig tog) fordrede. Ded Papir, *Cap. Alf.* der offuer haffde forseglet, war aff brut. *Gen. Majoren* wente sig med den til mig oc sagde: »Her haffuer I Eders *Iuëler*, Guld, Solff oc Penge igien; *Cap. Alf.* haffuer forstaaet Vret, ded war ickun Breffue, hand war be*ordret* att afffordre, oc de erre alleeneste vdtagne oc bleffuen paa Slottet; offuer ded offrige kand I *disponere*, som I selffuer wil«. »I Guds Naffn« (suarte ieg); »saa er mig tilsted att sette miine Armbaand oc Ringe paa igien?«. »O *Iesus*« (sagde hand), »de erre io Eders, I haffuer der offuer att *disponere*«. Ieg satte Armbaand oc Ringe paa, ded offrige flyde ieg min Pige. Hands Glæde teede sig icke alleeneste vdi hands Ansict, men hands Mund war fuld aff Latter oc lob offuer aff Lystighed. I blant anden Tale sagde hand att haffue hafft den Ære att kiende tuende aff mine Sonner, huilcke hand i Holland haffde med omgaaet, roeste dennem paa ded beste. Ieg *complimenterte* hannem, saa som der paa horte, loed, som ieg tenckte, att hand talte aff ett gott Hierte. Hand gaff sig til allehaande Skiemt, særdelis med min Pige, syntis, att hun war smuck, vndrede for, att ieg torde holde saa smucke Piger; de holsteinske Fruer, naar de holte smucke Piger, war alleeneste for att sette Manden i *Humeur;* giorde der en lang *discours* om, huorledis de bar sig ad, med anden dißlige v-toen Snack, hand til min Pige haffde. Ieg suarte intet anded, end hand wist maatte tale aff Erfarenhed. Hand talte allehaande Lapperi til min Pige, men hun suarte icke ett Ord. Siden sagde mig Slozfogden, att hand, von *Anfeldt*, haffde i ded forste bragt Kongen i den Troe, att min Pige war min Daatter,

oc att Kongen lenge war i de Tancker. Endeligen effter lang *discours* tog *Gen. Majoren* Affskeed med den *Compliment*, att ieg icke wille lade mig forlenge, hand wille snart komme igien; spurte, huad hand Hands kl. Mt. skulle sige. Ieg bad, att hand paa beste Maade mig vdi Derris Majt. Maits. Naade wille *recommendere*, ieg wiste icke meget att lade sige, eller huorom ieg skulle lade bede, ey widende, huad de med mig haffde i Sinde. Der Klocken war imod tre, kom *Gen. Maj.* von *Anfelt* igien, war meget latterfuld oc glad, bad om Forladelse, att hand saa lenge haffde werret borte. Ieg skulle icke lade mig Tiiden bliffue lang, ieg skulle snart komme vdi Roelighed; hand wiste wel, att ded Folck (i ded wiiste hand paa *Musquettererne*, som stoede langs paa begge Sider aff Skiibet) ware vstyrige oc *incommoderede*, oc att Roelighed tiente mig best. Ieg suarte der til, att ded Folck mig intet *incommoderte*, men att Roelighed mig wel skulle tienne, efftersom ieg 13 Dage vdi temmelig hart Wær haffde holt Soen. Hand foer fort i siine *Complimenter* oc sagde, att naar ieg kom vdi Byen, skulle hands Frue giffue sig den Ære mig att opwarte, »oc efftersom mig synnis« (sagde hand), »att I icke megen *Bagage* haffuer med Eder oc maaske icke nodwendige Klæder, saa skal hun forskaffe, huis Eder kand behoffue« [1]). Ieg tackede hannem oc sagde, att Æren skulle were min, om hands Frue mig besogte, men min *Bagage* war saa stoer, som mig end om Stunder fornoden giordis; skulle ieg i Fremtiiden noget behoffue, wille ieg forhaabe, att hun for diß Omhue skulle bliffue forskaanet; ieg haffde icke den

[1]) Hendes Navn var Augusta von der Wisch

Ære att kiende hender, bad hannem dog att formelde hender min Tienneste. Hand fant paa allehaande *discours*, om Birgitte Speckhans[1]), om adskillige Lappalia, Tiiden med att fordriffue, huilcke icke erre wært att ihuekomme, mindre att optegne. Endeligen kom Bud, att hand skulle føre mig fra Skiibet, huorfor hand med Hoffligbed sagde: »Lyster Eder, *Madame*, att træde i denne Baad, som her ligger hoes Skiibet?« Ieg suarte: »Mig lyster alt ded, ieg skal oc mig aff Hs. kongl. Majt. befalis«. *Gen. Majoren* tren først neder i Baaden oc racte mig Haanden; Oberste [Lütenant] Roßenkrantz, *Capitain Alfeldt*, Peter Dreyer oc min Pige ginge med i Baaden. Oc efftersom vtallige Folck sig haffde forsamlet ded Spetackel att ansee, ia en stoer Deel haffde sig paa Baade begiffuen for mig til Nøye att beskue, holt hand stetze Øye med mig, oc [der hand] saae, att ieg mig snart til den eene oc snart til den anden Siide wente for dennem derris Fornøyelse att giffue, sagde hand: «Folcket glæder sig«. Ieg saae da ingen, som gaff Glædis Tegn vden hand, huor for ieg suarte: »Den, sig glæder i Dag, kand icke were wiß paa, att hand icke græder i Morgen; men ieg seer, att enten ded

---

[1]) Ceremonimester (senere Gehejmeraad og Stiftamtmand i Ribe) Frants Eberhard v. Speckhan's Kone. Hun havde tidligere været gift med en Borgmester i Kjøbenhavn, Reinholdt Hansen, og (efter dennes Død?) en Tidlang været i Tjeneste hos Leonora Christina. Hun var den Ulfeldt'ske Familie meget hengiven. I hendes Hus toge Korf. Ulfeldt og Leonora Christina ind efter Flugten fra Malmø, og medens de sade fangne paa Hammershuus, opbevarede hun en Del af deres rørlige Gods for dem. Jvfr. Suhm, Nye Saml. til d. dan. Historie 1 Bd. S. 99; Histor. Tidsskrift 3 Bd. S. 386 og 471; Nyt histor. Tidsskr. 4 Bd. S. 383—84 og 391; For Literatur og Kritik 1 Bd. S. 171—72.

er til Glæde eller til Sorrig, da lober Folck liige tycke tilsammen, oc mange forundrer sig offuer ett Menniske«. Der wii komme lided bedre frem, saae ieg den bekiente v-dydige Birgitte Vlfelt, som sig glædde[1]). Hun haffde sig paa en Postwogn begiffuet; bag hender saed en Karl til Anseen som en Studenter. Hun kiorte langs Stranden. Der ieg wente mig om til den Siide, stoed hun op i Wognen oc loe aff all sin Mact, hoyt skingrende. Ieg saae lenge paa hender, skammede mig offuer henders V-forskammenhed oc offuer den Spott, hun giorde sig selffuer, ellers irrede ded mig ey meere end Hundene derris Bieffen, thi ieg actede begge lige meget[2]). *Gen. Majoren* holte mig stetze med Snack oc loed aldrig sit Oye fra mig, thi hand war ræd (som hand siden sagde), att ieg skulle

---

[1]) Birgitte Ulfeldt var en yngre Søster til Korfits U. Hun var født den 9. November 1614 og blev 1630 gift med Otte Krafse til Egholm. Manden skal have behandlet hende saa haardt, at hun 2 Gange løb fra ham, og det hedder, at hun begge Gange rejste til Holland og levede der som Tjenestepige. Hvorledes nu end dette forholder sig, synes det afgjort, at hun var et højst nederdrægtigt Fruentimmer. Korfits Ulfeldt betegner hende i et Brev til Sperling (trykt — i Oversættelse — i Wolff's Journ. f. Politik 1816, 1, 121—27) som sin og Leonora Christinas dødeligste Fjende. Han kalder hende en Slange og en forbandet Kvinde, som har forraadt ham og hans Kone for Regeringen, og som kun er kommen til Hamborg (der opholdt hun sig, da Brevet blev skrevet) for at udspionere hans Sager. Han siger, at hun er fuld af Løgn, og forbyder Sperling at lade hende komme i sit Hus eller at lade hende se Sønnen, Leon Ulfeldt, som blev opdraget af Sperling. Han vil ikke hjælpe hende med en Skilling, om hun end skulde styrte død om af Sult eller blive nødt til at gaa i Fattighus.

[2]) I Randen er senere tilføjet: »*Mig skulle snarere haffue mange derris Weemodighed beweget til Kleenmodighed; thi attskillige baade Mænd oc Quinder fælte Taarer, ia de, ieg icke kiendte.*«

styrte mig i Wanded (hand domte mig effter sig selffuer; hand kunde Lyckens Wedermoed ey bære, huilcket hands Endeligt nock vdwiiste, thi ded war ickun for en Æris Tittel, en anden for hannem fick, att hand tabte Sind oc Santz. Hand wiste icke, att ieg aff en anden Aand regiertis end som hand, huilcken mig gaff Styrcke oc Moed, i ded Sted att hands Aand, hand tiente, hannem i Fortuiffuelse bortrycte[1]). Der Baaden lagde an wed den liden Broe, som er wed Renteriet, steeg *Capitain Alfeldt* i Land oc racte mig Haanden, leedde mig op ad Slotz-Broen. Paa Slotz-Platzen holte Regimenter til Hest oc Foedz, oc *Musquetterer* stoed paa begge Sider, huor ieg frem gick. Paa Slotz-Broen stoed Iockum Walburger, Slotzfogt, som gick frem for wed mig, oc efftersom Folcket haffde slaget sig i Rad paa begge Siider indtil Kongens-Trappe, loed Slotzfogden saa, som hand wille gaa den Wey, men wente sig knap oc sagde til *Alfelt:* »Hir her«, oc gick der med til ded Blaa-Taarns Dor, stoed en rom Tiid vdden for oc famlede med Noglen, loed, som hand icke kunde lucke op, for att lade mig lenge were Folckis Spetackel[2]). Oc saa som mit Hierte war rettet til Gud,

---

[1]) Denne Parenthes er senere overstreget, og dens Indhold optaget i Tillæget til den oprindelige Fortale til Skriftet; se S. 17.

[2]) Slotsfoged Jochum Waldburg eller Jochim Waltpurger, om hvem der ofte vil blive Tale i det Følgende, var allerede i Dinas Sag optraadt fjendtligt mod den Ulfeldt'ske Familie. Idetmindste fortæller Korfits U., at han i den Tid, Dina og hendes Moder sade fangne paa Kjøbenhavns Slot, ikke blot stræbte at gjøre den Første Fængslet saa behageligt som muligt, men at han endog, først ved gode Ord, siden ved Trudsler og Sult, søgte at overtale Moderen til at erklære, at Korfits Ulfeldt var Fader til Dinas Barn; se Høytrengende Æris Forsuar S. 90.

oc min Tilliid war til den Allerhoyeste, oplofftede ieg vdi midler Tiid mine Oyen op til Himmelen, sogende der Styrcke, Krafft oc Redning, huilcken mig oc naadeligen bleff giffuen. (En Hendelse wil ieg ey lade v-melded forbigaa, som er, att da ieg mine Oyne til Himmelen opslog, floy en skrigendis Raffn offuer Taarnet, oc hannem fulte en Flock Duer, som oc floye samme Wey.) Endeligen effter lang Tontelen lucte Slotzfogden Taarndoren op, oc bleff ieg aff for^te *Cap. Alfeldt* i Taarnet indleed[1]). Min Piige, som sig tilbod att folge, bleff aff *Gen. Maj.* von *Anfeldt* til raabt, att hun skulle bliffue tilbage. Slotzfogden gick op aff Trappen oc wiiste *Alfeldt* Weyen ind vdi ett Mißdæders Fengsel, som er giffuen ded Naffn aff den Morcke Kircke. Der *quitterede Alfeldt* mig med en Suck oc liden *Reuerentz*. Ieg kand hannem ded med Skiel efftersige, att hands Ansict en Medliidenhed vdwiiste, oc att hand nodig den Befaling effterkom. Klocken slog halffgaaen fem, der Iockum mit Fengsels Dor lucte. Ieg fant for mig ett lided law Bord, huor paa stoed en Meßings-Liuße-Stage med ett brendende Liuß, en hoy Stoel, toe smaa Stoele, en Fyrre-Seng foruden Stolper, opreed med gamle haarde Sengeklæder, en Natt-Stoel oc Senge-Potte. Paa alle Siider, huor ieg mig wente, motte mig Stanck; war ey Vnder, thi trende Bonder, som der haffde

---

[1]) Med den foranstaaende Beretning om Leonora Christinas Ankomst til Kjøbenhavn og Indsættelse i Blaataarn kan sammenlignes en samtidig trykt Beretning af et Øjenvidne (optrykt i Danske Magazin 3 R. 2 Bd. S. 73); jvfr. Becker, Saml. til Danm. Hist. und. Fredr. III. 2 D. S. 11 flg. og S. 289; Bircherod's Dagbøger ved Molbech S. 89.

werret fengselet, ware samme Dag vdtagne oc andenstetz hensatte, huilcke derris Behoff langs ad oc wed Weggene haffde giort. Lided effter, att Doren war luct, bleff den igien aabnet, oc kom ind til mig Greffue Christian Rantzow, *Premier Ministre*, Peter Retz, *Canzeler*, Christoffer von Gabel, da Rentemester, oc Erick Krag, da *Secreterer* [1]),

[1]) Christian Rantzov til Breitenburg (1650 tydsk Rigsgreve, 1661 Overstatholder og samme Aar Premierminister) var, som allerede i Indledningen omtalt, den, der nærmest blev Midlet til Korf. Ulfeldts og Leonora Christinas Losladelse fra Fangenskabet paa Bornholm (jvfr. dog S. 7 Anm.). Sit venskabelige Sindelag mod den Ulfeldt'ske Familie lagde han ogsaa senere for Dagen, da han, paa Efterretningen om Fuchs's Mord, lovede Korf. Ulfeldt at indlægge Forbøn hos Kongen for hans Søn; se S. 22 Anm 2. Naar desuagtet Leonora Christina paa flere Steder i dette Værk hentyder til hans Fjendskab mod hendes Mand, da er det vel sandsynligt, at hans Stemning mod denne havde forandret sig en Del som en Følge af de under Ulfeldts sidste Ophold i Udlandet indtrufne Begivenheder. Men muligt er det dog ogsaa, at Leonora Christinas Bedømmelse af ham er bleven paavirket af den Omstændighed, at han var Præses i den Samling af Højesteret, som afsagde Dommen over hendes Mand. — Christoffer Gabel og Peder Reedtz spillede begge en saa fremtrædende Rolle i hin Tids indre Historie, at jeg vel tør forudsætte det Vigtigste af deres Levnetsløb kjendt af Læseren Den Første havde, ligesom Grev Rantzov, vist sig virksom for at skaffe det Ulfeldt'ske Ægtepar fri af Fangenskabet paa Hammershuus, men han maatte rigtignok ogsaa med Rantzov dele Beskyldningen for at være bleven kjøbt dertil Baade han og Peder Reedtz havde, som Medlemmer af Højesteret, været med til at dømme Ulfeldt. Naar det et enkelt Sted (Danske Magazin 3 R. 1 Bd. S. 286—87) hedder, at Gabel endnu efter Domfældelsen gjorde sin Indflydelse gjældende til Fordel for Ulfeldt, saa at han endog skal have givet denne Lejlighed til at undslippe sine Forfølgere, da er dette ganske vist fuldstændig opdigtet. — Erik Krag til Bramminge (f omtr. 1620, omtr. 1645 kongelig Sekretair, 1654 Oversekretair, senere Gehejmeraad, Assessor i Collegio Status og Højesteret, d. 1672) vides ikke paa anden Maade at være traadt i Forhold til den Ul-

huilcke mig alle med *Civilité* Haanden gaff. *Canzeler* holt Orded oc sagde: »Hands kongelig Majstet, min allernaadigste Herre oc Arffue Konning, lader Eder, *Madame*, sige, att Hs. Majt. haffuer hoye Aarsager til ded, hand gior imod Eder, som I skal faa att wiide«. Ieg suarte: »Ded er for mig att beklage, att der skulle findis Aarsager; wil dog formode, att de icke erre saaledis, att Hs. kl. Majts. Vnaade lenge skal ware, naar ieg maa faa Aarsagen att wide oc mig forsuare«. G. Rantzow sagde: »I skal nock faa Loff att forsuare Eder«; huißkede noget til *Canzeler*, huorpaa Cantzeler giorde nogle Sporßmaal, forst: Om ieg haffde nu sidste Reiße werret med min Mand i Franckeriige? Ieg suarte ia der til. For ded anded: Huad min Mand der giorde? Der til suarte ieg, att hand formedelst hands Suagheds Skyld *consulterde Medici*, om ded hannem war tienlig att bruge de warme Bad der i Landene [1]),

---

feldt'ske Familie, end saaledes som det berettes i dette Værk, nemlig ved at være den, der førte Protokollen ved Forhørene over Leonora Christina.

[1]) Ogsaa i Leonora Christinas haandskrevne Selvbiografi hedder det, at det var Sundhedshensyn, som bevægede hendes Mand til i Sommeren 1662 at foretage en Rejse til Paris fra Brygge, hvor han ellers opholdt sig. Det er imidlertid sikkert, at Ulfeldt i Paris ikke blot stadig omgikkes de franske Ministre, men endog gjennem dem skaffede sig Adgang til Ludvig XIV.'s egen Person, og dette i Forening med nogle Yttringer af Kongen selv og en fra denne til Ulfeldt rettet Skrivelse (trykt i Hofman's Danske Adelsmænd 2 D. S. 302) gjør det mere end sandsynligt, at Rejsens Formaal var politisk, ja man synes endog gjennem det Slør af Hemmelighedsfuldhed, som hviler over denne som over saa mange andre af Ulfeldts Handlinger, tydelig at skimte Omridset af ganske lignende Planer som dem, hvorfor han senere dømtes; jvfr. Skandinav. Litteraturselsk. Skrifter 1806, S. 193—94 og 1808, S 158.

huilcket ingen hannem wille raade, hannem haffde oc fra raad en *Medicus* i Holland wed Naffn *Borri*[1]), der hand hannem om hands Betenckende adspurte. For ded 3.: Huad mit Erinde war nu sidst i Engeland? Til dette suarte ieg mit Ærinde att haffue werret en Sum Penninge att indfordre, huilcken oß Kongen aff Engeland war skyllig, oc wii hannem vdi hands Nød haffde forstract. For ded 4.: Huem der war med mig i Engeland? Ieg Naffn gaff dennem, som ware med mig i Engeland, nemlig en Herremand wed Naffn *Cassetta*[2]), min Piige, som med mig hidkom, en *Lacquei*, som bleff i Engeland, wed Naffn Frantz oc Herremandens Tienner. For ded 5.: Huem der besøgte min Mand til Bryg? Ieg kunde ded icke egentlig sige, efftersom min Herre tog imod Besøgelser vdi ett Kammers

---

[1]) D. e. Joseph Frants Borro (eller Burrhus), den bekjendte Læge og Guldmager, der nogle Aar senere (1667) ogsaa kom her ind i Landet, hvor han, støttet ved Frederik III.'s Gunst, spillede en temmelig fremtrædende Rolle lige til Kongens Død.

[2]) Jan Marcus Cassetta var en flamsk Adelsmand, som efter Alt, hvad vi vide om ham, baade gjennem Leonora Christinas egne Udtalelser længere henne i dette Værk og gjennem andre Kilder, har været den Ulfeldt'ske Familie en oprigtig hengiven Ven og en trofast Støtte i Nøden; se bl. A. Suhm, Nye Samlinger 3 Bd. S. 250; Wolff, Journ. f. Politik 1815, 4, 279; Danske Magazin 3 R. 1 Bd. S. 286—87 og 292—93. Som det ovenfor fortælles, fulgte han Leonora Christina til England, og han blev tilligemed hende anholdt i Dover, men fik dog som spansk Undersaat snart sin Frihed igjen. Han vendte nu tilbage til Brygge, og efterat han her havde haft Lejlighed til med Held at staa Ulfeldts Døttre bi mod de Forholdsregler, som den danske Udsending, Generaladjudant Mikkel Skov, paa sin Regerings Vegne havde ment sig forpligtet til at tage imod dem, ægtede han den ældste af Døttrene, Anne Cathrine, den samme, som senere — efter Mandens Død — levede sammen med Moderen paa Maribo Kloster.

*à part*, huor ieg icke kom. G. Rantzow sagde: »I wed wel, huem der meest kom til hannem?« Ieg suarte, att aff dennem, ieg kiendte, kom meest til hannem tuende Brodre aff de *Arander*[1]), for$^{te}$ *Cassetta* oc en Herremand, som heder *Ognati*[2]). For ded 6. spurte Canzeler: Huem ieg heri Landed haffde med *corresponderet?* Huor til ieg suarte att haffue skreffuen H. Hendrick Bielcke til[3]), Olluff

---

[1]) Familien d'Aranda var en af de mest ansete Slægter i Brygge; i Løbet af et Par Aarhundreder havde dens Medlemmer beklædt de højeste borgerlige Værdigheder i denne By. En Mand af Familien, Bernard d'Aranda, var 1637 gaaet i dansk Tjeneste, og var, efter først at have tjent i nogen Tid i Armeen, bleven brugt af Christian IV. i forskjellige diplomatiske Sendelser. Han forlod Danmark efter Christian IV.'s Død, men kom paa en Rejse til Landet igjen 1658, og paa denne Rejse døde han, som det hedder: »i sin gamle Ven, Grev Ulfeldts Arme.« Bernard d'Aranda havde 2 Brødre, af hvilke den ene (François?) var Borgmester i Brygge, den anden, Emanuel, Auditeur i samme By. Hos disse Mænd fandt Ulfeldt, da han 1662—63 opholdt sig i Flandern, den venligste Modtagelse, ja han boede endog en Tidlang hos den ene af dem. Se især Biographie nationale publ. par l'acad. royale des sciences etc. de Belgique T. I. pag. 356—61; jvfr. Paus 2, 286; Wolff, Journ. f. Polit. 1815, 4, 272 og 279; Danske Magazin 3 R. 1 Bd. S. 286.

[2]) Om denne Mand ser jeg mig ikke i Stand til at give nogen yderligere Oplysning.

[3]) Rigsadmiral Henrik Bjelke (f. 1615, 1649 Befalingsmand paa Island, 1657 Viceadmiral, 1660 Rigsraad og Rigsadmiral) var gift med Edel Ulfeldt, en Søster til Korfits Ulfeldts Svoger Ebbe Ulfeldt. Han havde altid vist sig Ulfeldt hengiven (det var bl. A. ham, der 1662 skaffede Ulfeldt Tilladelse til paa nogen Tid at forlade Landet, se Histor. Tidsskrift 3 Bd. S. 449), og skjønt man just ikke behøver at tro paa Sandheden af, hvad Korf. Ulfeldt efter Generalmajor Spans Beretning skal have sagt, nemlig at Rigens Admiral havde lovet ikke at ville lægge hans Planer mod Kongen og Landet Hindringer i Vejen (Paus 2, 238), fatter man dog let, hvor smerteligt det maa have været for Bjelke, da

Brockenhuuß[1]), Frue Elße Paßberg[2]) oc Frue Maria Vlfeldt[3]); ieg mintist ey fleere. G. Rantzow spurte: Om ieg haffde fleere Breffue end de, ieg fra mig haffde leueret? Huor til ieg suarte ney, ingen fleere att haffue. Hand spurte widre: Om ieg haffde hafft fleere *Iuéler* med mig, end som de haffde seet? Ieg suarte att haffue hafft toe Rader smaa trinde Perler om min Hatt oc en Ring med en Demant vdi, huilcket ieg en *Lutenant* i *Dovers* wed Nafl'n *Braten* (som mig siden forraade) haffde giffuen. G. Rantzow spurte: Huor meget de Perler wel kunde were wært? Ded kunde ieg icke egentlig sige. Hand meente, att vngefehr wiste ieg ded wel. Ieg sagde, 200 Rdr. eller lided meere ware de wel wært. Der paa taw de alle noget stille. Ieg beswærede mig offuer ded haarde Fengsel, att

---

han, som Medlem af Højesteret, maatte tage Del i Afsigelsen af Dommen over Ulfeldt.

[1]) Oluf Brokkenhuus til Hjulebjerg (Befalingsmand paa Svenstrup, i Aarene omkring 1650 Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot, 1665—68 Landsdommer i Sjælland) var gift med en Søster til Korf. Ulfeldt, Karen U. († 1611.) Ogsaa han var en Ven af Korfits, og af et Brev fra denne (Wolff's Journ. f. Politik 1816, 1, 132) fremgaar det, at Brokkenhuus vedblev at være ham god lige til det Sidste.

[2]) Elisabeth eller Else Parsberg, en Datter af Rigsraad Oluf Parsberg til Jernit, havde været gift med Laurids Ulfeldt til Urup og Egeskov (f. 1605, d. 1659), en ældre Broder til Rigshovmesteren. I en noget senere Tid end den, hvorom her er Tale, var hun Griffenfeldts fortrolige Veninde, men den Del af hendes Brevvexling med denne Mand, som er trykt hos Wolff, Griffenfelds Levnet S. 169—80, sætter ikke hendes Karakter i det smukkeste Lys.

[3]) Marie Ulfeldt var en Søster til Korfits U. Hun var født 1619 og blev 1634 gift med Axel Arnfeldt til Basnæs. Nogle Optegnelser af hende selv om hendes egen og hendes Mands Slægt ere trykte i Danske Magazin, 3 Bd S. 362—65.

ieg saa ille skulle medhandlis. G. Rantzow suarte: »Ia, *Madame*, Hands kongl. Majt. haffuer hoy Aarsage der til; wil I bekiende Sandhed oc ded i Tiide, saa er der maaskee Naade att forwente. Haffde *Marichal de Birron* bekiendt Sagen, der hannem paa Kongens Wegne bleff adspurt oc kongl. Naade bleff tilbøden, saa fremt hand sin Sandhed wille sige, da haffde ded icke gaaet hannem saa, som ded gick[1]). Ieg haffuer laded mig sige for Sandhed, att Kongen aff Franckriige wille haffue giffuen hannem sin Forseelse effter, dersom hand den i Tiide haffde bekiendt; der for betencker Eder, *Madame!*« Ieg suarte: »Huad mig paa Hs. kl. Mts. Wegne om adsporgis oc mig witterligt er, ded skal ieg vdi all Vnderdanighed gierne sige.« Der paa bød G. Rantzow mig Haanden, oc ieg med faa Ord errindrede hannem mit Fengsels Haard[h]ed. G. Rantzow loffuede ded Hs. kl. Mt. att andrage. Der effter gaffue de andre Haanden oc ginge bort[2]). Mit Fengsel war lided tilluct, huorfor ieg tog den Leilighed oc stack hid oc did i Huller oc iblant Gruuß ett Guld Slag-Werck, en Sølff Pen, som giffuer Bleck fra sig, oc som med Bleck war fylt, oc ett aff Skilkrøt oc Sølff [forarbeidet?] Saxe-

---

[1]) Charles de Gontaut, Hertug af Biron, en af sin Tids første Hærførere, indgik med Hertugen af Savoyen og den spanske Regering en Sammensværgelse mod Henrik IV. af Frankrig. Sammensværgelsen blev opdaget, men Kongen tilgav Biron, som tidligere havde været hans Yndling. Det varede imidlertid ikke længe, før Biron blev grebet i at ville bringe Sammensværgelsen i Stand igjen. Han blev nu arresteret, og skjønt man antager, at han igjen vilde være bleven benaadet, hvis han havde tilstaaet sig skyldig, vedblev han at nægte og blev saa halshugget den 31. Juli 1602.

[2]) Senere er tilføjet: »*oc der bleff luct*«.

foeder. Dette war neppeste forrettet, der Døren atter bleff igien opluct, oc kom ind til mig Dronningens Hoff-mesterinne, hendis Kammer-Quinde oc Prouiant-Skriffuerens Quinde, Abel Catharina [1]). Den sidste kiendte ieg. Hun oc Dronningens Kammer-Quinde haffde Klæder att bære, som bestoede vdi en lang Silcke stoppet Natkiortel, offuer dragen med liifarffue Skillert oc huid Skillerts Vnderdret, et Lærritz Skiort, tryckt med sort i Kniplings Munster omkring, et Par Silcke Strømper, et Par Tøffler, en Serck, ett Forklæde, en Nattmantel oc tuende Kamme. De helßede mig icke. Abel Cath. holt Orded oc sagde: »Ded er Henders Majts. Dronningens Befaling, att wi skal klæde Eder aff Eders Klæder, oc att I skal haffue dißе igien.« Ieg suarte: »I Guds Naffn!« Saa løste de aff

---

[1]) Det beror paa en Forvexling, naar T. Hofman, Danske Adelsmænd 2 Bd. S. 325, kalder Hovmesterinden Abel Cathrine von der Wisch. Dette var nemlig Navnet paa »Proviant-Skriverens Kvinde«. Hun var gift med Hans Hansen Osten, Proviantskriver paa Kjøbenhavns Slot og Inspektør over det kongelige Gods paa Lolland og Falster. Hun døde den 1. Januar 1676 (f. 19. April 1627), og legerede i sit Testament bl. A. 7 Bygninger i Kjobenhavn til en Stiftelse, de efter hende opkaldte Abel Cathrines Boder; jvfr. Indskriften paa hendes Epitaphium i Thurah's Hafnia hodierna pag. 291 samt H. Hofman's Saml. af Fundationer T. 10 S. 368—70. (Om iøvrigt v. d. Wisch var hendes Pigenavn, eller om det ikke snarere var et Navn, hun havde faaet ved et tidligere Giftermaal, bliver idetmindste tvivlsomt derved, at hun i Pontoppidan's Annales ecclesiæ Dan. 4 Th. S. 580 kaldes Abel Cathr. Mesing, thi efter Pontoppidans eget Udsagn var hun en Søster til hans Bedstemoder.) Hvad Hovmesterindens Familienavn var, skal jeg ikke kunne sige. Hun var Enke efter en (rimeligvis tydsk) Oberst Schaffshausen (se Side 39), og formodentlig er hun kommen herind i Landet med Dronning Sophie Amalie.

mit Hoffuet min Walck, vdi huilcken ieg Ringe oc mange loße Demanter haffde indsyet. Abel Cath. folte offuer alt i mit Hoffuit, om intet war stucken i Haaret; sagde til de andre: »Der er intet, wii haffuer icke Kammene behoff«. Abel Cath. begierte Armbaandene oc Ringene, som for den anden Gang mig bleffue fratagne. Ieg tog dennem aff oc flyde hender, saa nær som en liden Ring, mig gick paa ded yderste Leed aff min Liden-Finger, kunde werret lit meer end som en Rdr. wært; den bad ieg om att maatte beholde. »Nein« (suarte Hoffmesterinnen), »Ihr sollet nichts behalten.« Abel Cathr. sagde: »Ded er oß saa hoyt forboden att lade Eder ded allerringeste; ieg haffuer maat swære Dronningen paa min Siæl oc Salighed, att ieg skulle flittig søge oc icke lade Eder ded allerringste, men der for skal I icke miste ded; ded skal altsammen forseglis oc Eder til beste forwaris, ded haffuer, som Gud! Dronningen sagt.« »Wel, wel, i Guds Naffn!« suarte ieg. Hun drog mig alle mine Klæder aff. Vdi mit Vnder-Skiort haffde ieg giemt *Ducater* vnder de brede Guld-Kniplinger, vdi min Silcke *Camisolle* ett lided Demants-Smycke, vdi Foeden aff miine Stromper *Iacobusser* oc Saphirer i mine Skoe. Der hun wille drage mig Sercken aff, bad ieg den att beholde. Ney, soer hun wed sin Siæl ey att torde. Saa blottede de mig gandske, oc gaff Hoffmesterinnen Abel Cathr. en Nick, huilcken hun icke strax forstoed, huorfor Hoffm. sagde: »Wißet Ihr wol, was Euch befohlen ist?« Derpaa søgte Abel Cathr. med sin Haand paa ett himlig Sted oc sagde til Hoffm.: »Neen, bii Gott! dar ist nichts.« Ieg sagde: »I handler v-christeligen oc v-tilborligen med mig.« Able Cathr. suarte:

»Wii erre ickun Tiennerinder, wii faar att giøre, huad oß er befalet; wii skal leede effter Breffue oc icke effter anded, alt ded anded skal I faa igien, ded skal wel forwaris.« Der de mig saaledis spoleret oc i de Klæder, de mig bragte, igien i klæd haffde, kom Hoffmesterindens Dreng ind oc leete offuer alt med Able Cathr., fant oc alt, huis ieg haffde skiult. Gud forblindede dennem alligewel, saa de icke bleffue mine Demants Orringe war oc nogle *Ducater*, ieg vdi Lær indsyed haffde om mit eene Knæ; en Demant paa en 200 Rdr. reddede ieg oc, den haffde ieg paa Skiibet bit vd aff Gullet oc kast Gullet i Stranden; Steenen haffde ieg da i Munden [1]). Hoffmesterinden war meget haard; de kunde icke leede hender wel nock. Hun loe mig vd nogle Gange oc kunde ey heller liide, ieg saed, spurte, om ieg icke kunde staa, om mig skade noget. Ieg suarte: »Mig skader alt for meget, men ellers kand ieg wel staa, naar fornøden gioris« (ded war ey Vnder, att Hoffmesterinnen kunde wel Plündrings *Ordre excequere*, hun haffde lenge fult henders sl. Mand, Obr. Schaffshaußen, vdi Kriigen.) Der de nu alle Steder med Fliid haffde offuersøgt, toge de alle mine Kleder foruden en Tafftis Kappe til Hoffueded med sig oc ginge bort. Oc kom Slotzfogden strax ind med sin Hatt paa oc sagde: »*Leonora*, warumb habet Ihr Ewre Sachen versteckt?«

---

[1]) Dette Punktum er senere overstreget, og i dets Sted er tilskrevet i Randen: »*Gud forblindede derris Øyen, saa de bleffue icke war miine Orringe, vdi huilcke sidder en stoer Rosensteen i huer, huilcke ieg nu Steenene haffuer fra bøyet. Gullet, som er slangewiiß giort, sidder endnu i Ørene. De bleffue oc icke waer, at noget war indsyet om mit Knæ.*« — Jvfr. S. 21 Anm. 3.

Ieg suarte hannem icke ett Ord, thi ieg haffde fattet den *Resolution* icke att suare hannem, i huad hand oc kunde sige; hands *Qualiteter* ware mig bekiente, ieg wiste, att hand mesterligen en Snack kunde forbedre oc dreye Ordene paa den Maade, hannem syntist, de gierne hortist, de betrengte til Skade. Hand spurte atter igien med de samme Ord, tilføyende alleene ded: »Hört Ihr nicht?« Ieg saae offuer Skulderen til hannem oc loed hands Foract mig intet irre. Der effter bleff Borded tecket, oc 4 Retter Maed indborren, men hoes mig war ingen *Apetit*, ihuor wel ieg lided eller intet den Dag haffde not. En Tiime effter, att Madden war vdborren, kom en Pige ind wed Naffn Maren Blocks, som sagde sig aff Dronningen wære befalet den Nat hoeß mig att bliffue. Slotzfogden skemtede meget med forneffnte Maren oc war saare glad, hitte paa alleslags galle Snack. Endeligen, der Klocken gick mod 10, bød hand Goede Natt oc lucte tuende Døre for Fengselet, huor aff den eene med Kaabber er beslagen. Der Maren saae sig eene hoeß mig, beklagede hun min Tilstand, berettede mig oc, att mange, som hun Naffn gaff (aff huilcke en Deel mig ware bekiendte) med Weemodighed oc Taarer min Friimodighed haffde anseet, særdelis H. Hendrick Bielckis Frue [1]), som haffde daanet aff Graad. Ieg sagde: »De gott Folck haffuer seet mig vdi Welstanden: er icke Vnder, att de Lyckens V-bestandighed begræder«; ynskede, att Gud en huer i sær fra Vlycke wille beware, som sig min Vlycke loed gaa til Hiertet.

[1]) Se S. 34 Anm. 3.

Ieg trøstede mig wed Gud oc wed en goed Samwittighed, wiste mig slet intet ont paa att staa, spurte, huem hun war, oc huem hun tiente. Hun sagde at tienne i Dronningens liden Kocken oc Sølffuet i Forwaring att haffue (ieg forstoed der aff, att hun vden Tuiffl skurede Sølffuet, huilcket oç saaledis war.) Hun sagde, att Dronningen kunde ingen faa, som eene sig torde vnderstaa hoeß mig att were, thi ieg war holt for ond; der sagdis oc, att ieg war meget wiiß, ieg wiste tilkommende Ting. Ieg suarte: »Dersom ieg haffde hafft den Wiißdom, troer ieg neppe, att ieg haffde kommen her ind, thi da haffde ieg kundt woctet mig derfor.« Maren meente, man ded wel kunde wide oc sig alligeuel ey derfor kunde wocte. Hun sagde ydermere, att Dronningen selffuer med hender haffde talt oc saaledis sagt: »Du solst diese Na[c]ht bey *Leonora* seyn, du solst dich nicht fürchten, sie kan nu nichts bößes thun. All kan sie häcksen, so ist sie nu gefangen vnd hatt nichtes bey sich, vnd wo sie dich schlägt, so gebe ich dir Vrlaub ihr dicht wieder zu schlagen, das sie bluten kan.« Maren sagde widre: »Dronningen wed wel, att ieg vdi en hitzig Sygdom haffuer werret forstyrret, der for wille hun, att ieg skulle were hoeß Eder«; fløy i ded samme mig om Halßen, som ieg saed, oc *caresserte* mig paa henders Wiiß oc sagde: »Slaa mig, mit Hierte, slaa mig! Ieg skal«, soer hun, »icke slaa igien.« Ieg vntsætte mig noget, fryctede Galskaben at komme. Hun sagde ydermere, att wed hun saae mig komme op aff Broen, war ded, lige som henders Hierte skulle haffue gaaet i Stycker, betydende mig med mange Ord, huor wel

hun mig ynte, oc huorledis Iomfrue *Carisius*[1]), som hoeß hender stoed vdi Winduet, mig roste oc tillige ynckede, ynsket noget til min Frelßning att kunde formaa, med mange dißlige Ord oc Tale. Ieg tog wel imod den v-sædwanlige *Caresse*, efftersom Tiiden ded ey anded wille, smilte[2]) oc sagde, ded skulle were imod all Billighed att byde den Huck, som loed see saa stoer *Affection*, som hun giorde, i Synderlighed naar de ware aff henders Kion; ieg kunde icke wiide, huorledis ieg hoeß Dronningen war kommen i den Tancke att slaa, der ieg dog aldrig nogen aff mine Kammer-Piiger haffde giffuen en Orfigen; ieg tackede hende for sit goede Hiertelaw; ieg haabte, att allting skulle bliffue gott, ihnor suurt ded end saae vd; ieg wille holde fast wed Gud, som wiste min Vskyllighed, att ieg intet v-forsuarligt haffde giort; hannem wille ieg min Sag befale, hand reddede mig wel, der tuifflte ieg icke paa, om ey strax, saa skeede ded dog, der war ieg wiß paa. Maren begynte om adskilligt att tale, iblant anded om min Soster Elisabet Augusta[3]), huor hun haffde sit i sit Biislag, der de forte mig fangen frem, oc haffde sagt, dersom ieg war skyllig, da war der intet vdi att sige, men war ieg v-skyllig, da skeede mig for meget. Ieg sagde intet

[1]) Formodentlig Anne Cathrine Charisius, en Datter af den danske Resident i Haag Peder Charisius. Hun blev den 15. Juni 1667 gift med Morten Skinkel til Soholm.

[2]) Dette Ord er senere overstreget.

[3]) Elisabeth Augusta, en yngre Soster til Leonora Christina, f. 1623, blev 1639 gift med Hans Lindenov til Iversnæs, Befalingsmand paa Kallundborg og senere Rigsraad. Manden døde under Kjobenhavns Bejring 1659, og Elisabeth Augusta kom siden i den yderste Fattigdom. Nogle hojst ynkelige Breve fra hende til Griffenfeldt ere trykte i Wolff's Griffenfelds Levnet S. 131—34.

der til, suarte oc intet til megen anden Snack, hun haffde. Hun begynte att fortelle om siin egen Forfølgelse, som hun giorde flux witløfftig med andre *Historier* der vdi att flicke, saa att den *discours* mig (vdi da werende Tilstand) war meget keedsommelig; war diß foruden træt oc aff Sorrig matt, sagde att wille forsøge, om ieg kunde soffue, bød hender Goede Natt. Mine Tancker forhindrede Soffnen att komme. Ieg betenckte min nærwærende Tilstand, kunde mig ingenlunde der vdi finde eller Aarsagen til saa stoer en Vlycke vdgrunde. Let war ded att bemercke, att noget anded end Fuxis Død mig tillagdis, efftersom ieg saa spotteligen medhandledis. Der ieg lenge haffde ligget omwent til Weggen, wente ieg mig til Gulffuet oc bleff war, att Maren græd saa himmeligen for sig selffuer, huorfor ieg hender spurte om Aarsagen til henders Graad. Hun nectede først, att hun græd, siden bekiendte hun att were offuer dette Dont fallen vdi dybe Tancker. Hinder rant i Sinde att haffue saa meget hørt tale om Frøcken *Leonora* oc henders Herlighed *etc.*, huor høyt Kongen ælskede hender, oc alle roeste hender etc., oc nu skulle hun sidde i ded forbandede Tyffue-Fengsel, huor man huercken kunde see Dag eller Dør, oc huor der war saadan Stanck, att man maatte forgiffue Mennisker der med, som ickun gick ind oc strax vd igien, end sige de, der skulle bliffue der inde. Ieg meente, att maaskee ded war Aarsagen til henders Graad, att hun hoes mig i ded slemme Fengsel skulle were indeluct, huor for ieg hender trøstede oc sagde, att hun icke lengre bleff hoeß mig, endtil en anden der til bleff *ordineret*, efftersi hun war i anden Tienneste; men ieg for min Persohn

tenckte nu icke paa forrige Tiider, nerwærende gaffue mig nock att tage ware; wille ieg forbigaaende Tiider ihuekomme, saa wille ieg mig oc stoere Herrers, Keysere, Konger, Fürster oc andre Stands Persohners v-lyckelige Tilfelle errindre, huis Herlighed oc Welstand min langt offuergick, oc huis Vlycke endoc haffde werret storre, end som min nu war; thi de ware faldne vdi Tyranners Hender, som dennem v-menniskeligen tracterede, men denne Konge war en christen Konge oc en Samwittigheds Herre, hand kom wel til bedre Tancker, naar hand fick Tiid sig att betencke, mine V-wenner gaffue hannem nu icke der til Stunder. Der ieg ded sagde, græd hun meere en[d] som for, sagde dog intet, men tenckte wed sig (som hun mig nogle Dage der effter gaff tilkiende), att ieg icke wiste, huad for en skammelig Dom der war fællet offuer min sl. Herre[1]), huilcken hun fryctede oc mig att skulle offuergaa, oc græd hun saa meget diß meere, fordi ieg troede Kongen saa wel. Den Natt snackede wii saa bort.

Den 9. *Augusti* om Morgenen, der Klocken war 6, kom Slozfogden ind, bod Goed Morgen oc spurte, om wii wille haffue Brendewiin. Ieg suarte intet. Hand spurte Maren, om ieg soff. Hun suarte icke att wide ded, gick til Sengen oc giorde mig samme Sporßmaal. Ieg tackede: ded war den Slags Drick, ieg aldrig haffde smagt. Slozfogden snackede med Maren, war meget glad tiilig paa Dagen, fortelte sine Dromme, som hand vden Tuiffl sig *finguerte* for att haffue noget att sige. Hand sagde hender

[1]) Naar Forf. her og i det Følgende taler om sin »salig Herre«, maa det vel erindres, at Korfits Ulfeldt rigtignok forlængst var død, da hun nedskrev Fortællingen om sit Fangenskab, men at han endnu levede paa den Tid, da de ovenfor skildrede Begivenheder foregik.

himligen, att hun skulle komme til Dronningen, oc befoel hender att sige hoyt, ded hun begierte lit att gaa vd. Hand sagde sig att wille bliffue saa lenge hoeß mig, indtil hun kom igien, huilcket hand oc giorde, talte nogle Gange til mig oc spurte: Om ieg noget begierte? Om ieg haffde soffuet? Om Maren haffde wel waaget? Men hand fick ingen Suar, huor for Tiiden bleff hannem flux lang. Hand gick vd oc ind i Trappen, sang en Morgen Psalme, raabte snart paa en, snart paa en anden, som hand dog wel wiste icke ware tilstede. Der war paa de Tiider en wed Naffn Ion, som bar Madden med Raßmus Taaren-Giemmer, den kalte hand offuer 40 Gange paa oc ded vdi en Sang, tog Tonen høyt oc law, skreeg stonnem, hoyeste hand kunde, suarte sig selffuer oc sagde: »Far, he iß dar nicht, he iß, som Gott! dar nicht«; skaagger loe aff sig selffuer, tog saa paa att raabe igien, enten paa Ion eller paa Raßmus, saa mig syntist, att hand haffde smagt Brendewiinen. Imod 8 Slet kom Maren igien oc sagde, att der kom wist imod Middag tuende Quinder, som skulle loße hender aff. Effter nogen Samtale, Slozf. haffde med Maren, gick hand vd oc lucte Dorene. Maren fortelte mig, huorledis Dronningen haffde laded hender for sig fordre oc adspurt, huad ieg sagde, oc huad ieg giorde, oc att hun haffde suart, att ieg laa stille for mig hen oc talte intet. Dronningen haffde spurt, om ieg græd meget. Maren suarte: »Io wist, hun grædder for sig himmelig.« »Thi« (sagde Maren) »haffde ieg sagt, att I icke græd, saa haffde Dron. tenckt, att I icke haffde endnu nock att græde for«. Maren adwarede mig, att en aff de toe Quinder, som skulle tage ware paa mig, war Kongens

Skomagers Quinde, en tydsk oc meget wel lied aff Dronningen. Hendis Majt. haffde brugt hender Vldrich Christian Gyldenlowe vdi sin raßende oc fortuifflende Sygdom, aff huilcken hand dode, att betienne[1]), oc galt samme Quindis Ord meget hoes Dron:. Den anden Quinde wiste Maren icke, huem skulle were, men for^te haffde talt med Dron. vdi Marens Nærwærelse oc sagt sig icke eene hoeß mig att torde were. Quinderne komme icke forend om Effter-Middagen wed 4 Slet. Slozf. ledsagede dennem oc luete op for dennem. Den fremmeste war Skomager Quinden wed Naffn Anna, som i gemeen altiid wille haffue Orded. Den anden war Kongens Sadel-Knechtis Quinde wed Naffn Catharina, ocsaa en tydsk. Effter Helßen sagde Anna, att de aff Henders Majt. Dronningen ware befalet en Dags Tiid eller toe hoeß mig att were oc mig att opwarte. »Vdi Guds Naffn«! suarte ieg. Anna, som war meget beschæfftig, spurte mig oc sagde: »Wil de Frue ock wat hebben? Se kan het man seggen, so wil ick bii de Königinne darumb anholden«. Ieg tackede hender oc sagde, att ieg wel war nogle aff mine Klæder begierendis, som: tuende Nattroyer, en silekebunden oc den anden aff huit-noppet Toy, min Brystug, noget paa mit Hoffuet, miine Kamme oc for alting min Been-Balsam-Byße, huilcken ieg hoyt behoffuede. Hun sagde ded med forderligste att forrette, huilcket hun oc giorde, gick paa Stand oc ded anbragte. Forneffnte bleff mig altsammen wed Slozf., der Klocken war 6, tilstillet, saa nær som Balsam-Byxen,

[1]) Ulrik Christian Gyldenlove, en Son af Christian IV med Vibeke Kruse og lige bekjendt for sin Tapperhed og sine Udsvævelser, døde under Kjobenhavns Belejring den 11. December 1658.

som sagdis att were bortkommen, vdi huis Sted mig en Blick-Buddicke med heel slet Slag-Balsam igien bleff giffnen. Der Afften Maaltiid skulle holdis, deckede Cathrina paa en Stoel for min Seng, men mig lystede intet att æde, begierte en Zitron med Sucker, huilcken ieg oc bekom. Slozfogden satte sig med de tuende Quinder til Bordz oc tiente dennem i Steden for Spillemand, saa att man ey skulle haffue sagt, att de ware vdi Græde-Huuß, men wel vdi Gille-Huuß. Ieg bad Gud inderlig om Siælens Styrcke oc Taalmodighed, att ieg mig ey skulle lade irre. Gud bonhorte mig, hands Naffn wære æret! Der Slozf. war Sladder oc Latter træt, bod hand Goede Natt effter 10 Slet, sagde til Quinderne, dersom de wille noget, skulle de bancke, Taarn-Giemmern war neden vnder. Der hand begge Dorene haffde tilluct, stoed ieg op, oc redde Cathrina min Seng. Anna haffde en Bonne-Bog med sig, der aff læste ieg Afften-Bonnen oc andre Bonner for dennem, lagde mig oc bod dennem Goede Natt. De lagde sig oc vdi en Slag-Benck, til dennem war opreed. Ieg soff da oc da, stackede Soffne tillige.

Den 10. *Aug.* Klocken 6 om Morgenen lucte Slozfogden op, huor vdoffuer Quinderne sig glæde, som inderligen effter hannem lengtist, vdi Synderlighed Cathrina, som er en fyllig Quinde; hun kunde den indklemte Lufft icke taale, war meesten syg den gandske Natt. Der Slozf. dennem effter Helßen haffde spurt, huor dennem liidde, om de endnu leffuede, oc de hannem derris Tilstand haffde klaget, bod hand dennem Brendewin, huor imod de toge med begge Hænder. Der Klocken war 7, begierte de att gaa hiem, huilcket oc skeede; dog giorde de Dronningen

først en *Relation* om, huis den halffue Dag oc Natt war paßeret. Slozf. bleff inde hoeß mig. Der Klocken gick mod 9, satte hand en Stoel ind foruden noget att sige. Ieg merckte der paa, att der wille komme Besøgelse, oc skeede lige saa, att lided der effter kom ind til mig Greff Rantzow, *Premier Ministre,* Cantzeler H. Peter Retz, Rentemester Christoffer Gabel oc *Secreterer* Erick Krag, huilcke effter Haand Giffuen sig satte for min Seng. Krag, som Papir, Pen oc Bleck med sig haffde, satte sig wed Borded. G. Rantzow huißkede til Cantzeler noget lided. Cantzeler begynte der paa sin Tale saaledis som første Gang, att Hs. kl. Majt. haffde høy Aarsage til ded, hand imod mig giorde. »Hans Majt. haffuer« (sagde hand widre) »*susspition* til Eders Persohn, oc ded icke vden Aarsage.« Ieg spurte, huor vdi den *susspition* bestoed. Cantzeler sagde: »Eders Mand haffuer boded en fremmet Herre Dannemarckis Riige til«[1]). Ieg spurte, om Dannemarckis Riige hørte min Mand til, att hand ded kunde vdbyde, oc effttersom ingen suarte, foer ieg widre fort oc sagde: »I goede Herrer kiender alle min Herre; I wiide, att hand haffuer werret *æstimeret* for en Mand aff Forstand, oc ieg kand forsickre Eder, att der ieg skiltist fra hannem, da haffde hand endnu sin fulle Fornufft. Nu er let att tencke, att ingen forstandig Mand ded skulle vdbyde, som icke stoed i hands Mact, oc hand icke raade for. Hand er io vdi ingen *Charge,* haffuer ingen Myndighed eller Midler, huor skulle hand were saa daarlig saadan Tilbud att giore, oc huad for en Herre skulle wille

---

[1]) Jvfr. Indledningen.

tage der imod?« G. Rantzow sagde: »Ded er dog saa, *Madame;* hand haffuer tilboded Dannemarck en fremmet *Potentat,* I wed ded wel.« Ieg suarte: »Gud skal were mit Widne dertil, att ieg ded icke wed!« »Io,« sagde G. Ranz., »Eders Mand haffde ingen Ting skiult for Eder, derfor wed I ded wel«. Ieg suarte: »Ded er wist, att min Mand icke skulle skiyffle noget for mig, som oß begge angick. Ded, som hands Bestilling i fordum Dage wed kom, bekümrede mig intet; men ded, oß begge paarorte, duulte hand icke for mig, saa att ieg er forsickret, att dersom hand haffde hafft noget dißlige for, att hand ded icke skulle haffue tawt for mig. Oc ieg kand ded med Sandhed sige, att mig icke ded allerringeste derom er bewist.« G. Rantzow sagde: »*Madame,* bekiender ded, imens Kongen Eder endnu beder!« Ieg suarte: »Wiste ieg ded, da skulle ieg ded gierne sige, men saa sant som Gud leffuer, saa wed ieg ded icke, oc saa sant kand ieg oc icke heller troe, att min Mand skulle haffue werret saa daarlig, thi hand er en suag Mand. Hand nodde mig til att drage til Engeland de vdlaante Penge att indkræffue, ieg wille nodig haffue mig den Reiße paataget, en stoer Deel aff den Aarsage, att ieg saae, hand war saa meget suag. Hand kunde icke i en Gang gaa en Trappe op aff faa Trin foruden att huiile sig oc tage effter sin Aande; huor skulle hand tage sig noget Werck for aff *Travaille?* Ieg kand med Sandhed sige, att hand icke er 8 Dage tillige frii foruden Anstod, sær aff ett Tilfald, sær aff ett anded.« G. Rantzow huißkede atter til Cantzeler, oc sagde Canzelern widre: »*Madame,* siger med goede, huorledis ded sidder sammen, oc huem der er Medwidre i

denne Sag, siger ded, den Stund Eder derom bedis! Hs. kongl. Majt. er en *absolut* Herre, hand er icke bunden til Lowen, hand kand giore, huad hand wil; siger ded!« Ieg suarte: »Ieg wed wel, att Hands kongl. Majt. er en *absolut* Herre, ieg wed oc, att hand er en christelig oc Samwittigheds Herre, derfor gior Hs. kongl. Majt. intet anded end ded, hand for Gud vdi Himmelen kand forsuare. See, her er ieg! I kand giore wed mig, huad I wil; ded, ieg icke wed, ded kand ieg icke sige.« G. Rantzow begynte atter att komme frem med *Marichal de Birron* oc giorde der aff en lang *dicente.* Huor til ieg endeligen suarte, att *Marichal de Birron* kom mig intet wed, ieg haffde der til intet att suare, oc syntist mig, att den Sag kom intet her wed. G. Rantzov spurte mig, huor for ieg icke haffde sagt, der ieg bleff adspurt, huem ieg her vdi Riget med haffde *corresponderet*, att ieg haffde skreffuen hannem oc Rentmester Gabel til. Dertil suarte ieg, att ieg meente, de, mig spurte, de wiste ded selffuer wel, saa ieg icke haffde fornoden dennem att Naffn giffue; sagde alleeneste om de andre, huorom de maaskee icke wiste. G. Rantzow huißkede atter til Canzeler, oc sagde Canzeler: »I haffuer skreffuen i ett Breff til F. Elße Paßberg om anden Tilstand i Dannemarck« (i ded saae hand til G. Ranzow oc spurte, om ded war icke saa, eller huorledis ded war), »huad meente I dermed, *Madame?*« Ieg suarte ey att kunde mindis, huad hendis Breffue mig haffde giffuen for Aarsage att suare til; »ded, som staar for eller folger effter, skal vden Tuiffuel wel sige min Meening; maa ieg faa min Haand att see, saa skal den nock vdwiiße, att ieg intet haffuer skreffuen, som ieg io kand

suare til.« Der bleff intet meere om talt. G. Ranzow adspurte mig, huem aff fremmede *Ministri* hoeß min Herre i Bryg haffde werret. Ingen (suarte ieg), som mig witterlig war. Hand spurte widre, om ingen holsteinske Herremend hoeß hannem haffde werret. *Resp.* »Icke mig witterligt.« Der effter opregnede hand alle Fürster vdi Tydßland, fra Keyseren indtil Fyrsten aff Holstein, spurte særdelis om en huer, om icke nogen aff derris *Ministri* hoeß min Mand haffde werret. Ieg gaff samme Suar som for til huert ett Sporßmaal *à part*, att icke war mig witterligt, nogen aff dennem hoeß hannem haffde werret. Der effter sagde hand: »Nu, *Madame*, bekiender! ieg beder Eder; tencker paa *Marichal de Biron!* Eder bedis icke meere.« Ieg war noget kied aff att hore *Biron* tiire, huorfor ieg noget hastig suarte: »Ey, ieg kümrer mig intet om *Mar. de Bir.*; ieg kand icke sige ded, ieg ingen Skiæl wed til.« *Secreterer* Krag haffde skreffuen noget hastig, som ded syntist, thi der hand effter min Begiering skulle oplæße, huad hand haffde skreffuen, da riimte Suarrene sig icke paa Sporßmaalene; en Deel war maaskee formedelst Hastighed forseet, oc maaskee en Deel aff *Malice*, thi hand war min sl. Herre icke goed. Ieg *protesterte* der paa, der hand *Protocollet* oplæste. Canzeler sandede med mig i alle Poster, saa Krag maatte skriffue ded om igien. Der paa stoede de op oc toge Affskeed. Ieg bad dennem, att de Hs. kl. Mt. wille bede, att Hs. Mt. mig en naadig Herre wille wære oc icke troe, huis hannem om min Mand war bleffuen berettet; ieg wille ey formode, ded sig skulle befinde, att hand nogen Tiid war wiiget fra hands Plict. »Ia,« suarte G. Ranzow, »wille I bekiende, *Ma-*

*dame*, oc sige os, huem der er i dette Werck, oc huorledis ded sidder tilsammen, saa kunde I maaskee faa en naadig Herre oc Konge.« Ieg soer wed den leffuende Gud, att ieg ded ey wiste; ieg wiste om intet dißlige, mindre om nogen Medwidre. Der med ginge de bort effter att haffue nesten tre Tiimer hoeß mig tilbragt, oc kom Slozf. ind med Quinderne. Der bleff decket, oc Maed indborren, men ieg nod intet vden en Dryck Barßbier. Slozf. satte sig med Quinderne til Bordz. Haffde hand icke werret lystig før, da war hand da, fortelte den eene skiiden Snack effter den anden. Der de ware mætte aff Maed oc trætte aff Snack, gick hand bort oc lucte; kom effter Sædwane igien Klocken 4. om Effter-Middagen oc lucte Quinderne vd, bleff saa lenge hoeß mig, indtil de komme igien, huilcket i gemeen warede toe Tiimer. Vdi midler Tiid Quinderne ware eene hoeß mig, bleff intet talt om anded, end Anna fortaalte Cathrina hendis vdstandene Sorrig med henders første Mand. Ieg loed da, som ieg soff, liige saa giorde ieg, naar Slozf. war eene hoeß mig, saa hand fordreff Tiiden med att siunge oc nynne. Afftens-Maaltiid war oc lystig for Quinderne, thi Slozf. giorde dennem stoer Tiidsfordriff, fortelte dennem om hands anden Gifft, huorledis hand beilede foruden att wide til huem, wiste ded ey heller, føre end hand la Orded skulle hente. Den Fortelling war saa potzerlig som witlofftig, ieg *observerte* ded, att den warede 5 Quarter. Der hand haffde boded Goede Natt, satte Anna sig wed min Seng, begynte att tale med Cathrina oc sagde: »War ded icke en gruelig Ting med ded Forræderi att myrde Kongen, Dronningen oc ded gandske kongelige Huuß?« Cathr. suarte:

»Gudske Loff, Kongen, Dronningen oc all Herskabet leffuer endnu!« »Ia«, sagde Anna, »ded war icke Forrædernis Skyld, ded icke skeede; ded bleff for hastig aabenbaret, Kongen wiste ded i tre Maaneder, forend hand ded Dronningen wille aabenbare. Hand giek melancolisk oc altiid grundede, kunde icke troe ded; omsider, der hand war fuldkommen wiß der paa, saa sagde hand Dronningen ded; der med bleff Liiffwacten fordoblet, som I wed.« Cathr. spurte, huor de haffde faaet ded att wide. Anna suarte: »Ded maa Gud wiide; ded holdis saa himmelig, att ingen engang maa sporge derom, fra huem ded er kommen.« Ieg kunde icke lade io ett Ord dertil att suare, oc syntist mig ded beklageligt nock, att man icke kunde faa Angiffueren att wide, oc war merckeligt, att ingen den Angiffuen torde were bekiendt. Cathr. sagde: »Skulle ded oc wel were sandt?« »Huad er ded, I siger?« suarte Anna; »skulle Kongen giore ded, hand gior, vden hand war wiß paa, ded war sant?[1]) Hui snacker I saa?« Ieg holte denne Samtale for oplagt att were for att drage nogle Ord aff mig til att fremfore, huor for ieg icke meget dertil suarte, anded end, att ieg endnu intet haffde seet, som den Snack giorde bewiißlig, derfor meente ieg, att mig war tilsted icke att troe den, indtil ieg saae wisse Tegn dertil. Anna bleff wed hendis *Propos*, vndrede sig, att der kunde were saadanne forbandede Mennisker til,

---

[1]) Angaaende de ved deres Overdrivelser højst latterlige Rygter om Ulfeldts Planer, som løb om blandt Folk, især efter at Højesteretsdommen var bleven offentliggjort, se Skandinav. Litteraturselskabs Skrifter 1808 S. 162 og Becker, Saml. til Dann. Hist. under Fredr. III. 2 D. S. 9 Anm. 2.

der wille myre den goede Konge, giorde ded saa witlofftig. Hender kunde icke fattis Materia, thi hun begynte alltiid paa ded forste igien; men endelig fick hun att hore op, efftersom hun talte eene oc huercken aff Cathr. eller aff mig bleff *interromperet*. Ieg stoed op oc begierte att haffue min Seng reed, huilcket Cathr. stetze forrettede. Anna saae til Liußet om Natten, thi hun war aarwaagner end Cathr:. Ieg læste for dennem i Annas Bog, befalede mig Gud oc lagde mig til Soffns; men Soffnen war heel liiße. Rotterne derris Spatzergang kunde mig wecke, derris Mangfoldighed war stoer. Sult giorde dennem dristig, de aade aff Liußet, som ded stoed oc brente. Cathrina bleff oc samme Natt heel ille til Paß, saa att ded oc min Soffn forhindrede. Den 11. *Augusti* om Morgenen tilig kom Slozf. effter Sædwane med sine Brendewiins *Complimenter*, ihuor wel de haffde en Flaske fuld inde hoeß sig. *Cathr.* beklagede sig hoyligen, sagde i den beklemte Lufft ey att kunde were; naar hun kom ind aff Døren, war ded, lige som hun skulle quælis; skulle hun endeligen were der inde i 8 Dage, saa war hun wiß paa, att de bar hender dod der vd. Slozf. haffde sin Latter der med. Quinderne ginge bort, oc hand bleff hoeß mig. Hand helßede mig fra *Gen. Major* von Anfelt, som loed mig bede, att ieg wille were »gutes Muths, es würde nu bald gutt.« Ieg suarte intet. Hand spurte, huorledis ded war fat, om ieg haffde soffuet noget, suarte sig selffuer: »Ieg tencker, icke meget.« Spurte, om ieg wille haffue noget. Suarte sig atter selff: »Ney, ieg troer icke, I begierer noget.« Der paa gick hand oc nynnet noget for sig op oc needer paa Gulffuet, kom der effter for min Seng oc sagde: »O der

liebe Köning, es ist doch ein frommer Herr! Gebet Euch zu Frieden, er ist ein gnädiger Herr vnd hatt allezeit viel von Euch gehalten. Ihr seyt ein Frawens Mensch, ein schwaches Werckzeug. Die arme Weibes-Bilder seind bald verführet. Man thut ihnen auch nicht gerne was, wan sie die Warheit bekennen. Die liebe Königinne, eß ist doch eine liebe Königinne! Sie ist Euch nicht böße: ich weiß, wan sie die Warheit von Euch wüste, sie solte selbst für Euch bitten. Höret! wollet Ihr an die Königinne schreiben vnd Ihr die Sache auß dem Grunde berichten vnd nichts, nichts verschweigen, so wil ich Euch Dinten, Papir vnd Feder bringen. Ich begiere es, auff meine Seele! nicht zu läsen, nein, straffe mich Gott! wo ich darein sehen wil; vnd auff daß Ihrs solt gewiße seyn, so wil ich Euch Lack geben, Ihr könnet es versieglen. Aber ich denke, Ihr habet wol kein Pitschafft?« Efftersom ieg gandske intet hannem suarte, tog hand paa min Haand oc rusket noget hart wed den oc sagde: »Höret Ihr nicht? Schlaffet Ihr?« Ieg hote oc slog op med Haanden, haffde gierne giffuet hannem ett Slag i Næßen, kaste mig om til Wæggen. Hand bleff fortornet, att hands Forset hannem ey lyckedis, gick oc knurrede for sig selffuer offuer en Tiime. Ieg kunde ingen Ord fatte vden diße: »Ia, ia! Ihr wollet nicht reden.« Saa murmelde hand noget imellem Tenderne: »Ihr wollet nicht antworten; nu, nu! man wird Euch lernen. Ia, saa Gott! Du skalt, saa Gott! fu; hum, hum, hum«. Ded holte hand saa immer fort, indtil Raßmus Taarnegiemmer kom oc huißkede noget til hannem, saa hand gick vd. Mig syntist, att der war en, som med hannem talte, oc som ieg

kunde merke, maa ded haffue werret en, som spurte hannem, om Papieret oc Bleck[et] skulle opbringis, thi hand suarte: »Nein, es ist nicht nöthig; sie wil nicht.« Den anden sagde: »Sachte, sachte!« Slozf. kunde icke wel tale sagte, oc horte ieg, att hand sagde: »Sie kand das nicht hören, sie liegt im Bette.« Der hand kom ind igien, murrede hand atter for sig selffuer igien oc stompede paa, att ieg icke wille suare; hand meente ded saa gott, Dronningen war icke saa ond, som ieg tenckte; gick saa oc smaa-snacket; lengtist flux effter Quindernis Komme, giorde alldrig anded end bad Raßmus see vd effter dennem. Omsider kom Raßmuß oc berettet, att nu gick de op aff Kongens-Trappe. Ded warede enda wel hart ad en Tiime, forend de kom ind til mig oc forloste hannem. Der Middags-Maaltiid aff dennem bleff holden (thi min Maed war nogle faa Snitter Zitron med Sucker), war Slozf. icke nær saa lystig, som hand pleiede, snackede dog om adskilligt gammelt, som vdi wærende Tiid, hand war Forerer, war paßeret; *retirerte* sig oc snarere, en[d] hand war want att giore. Quinderne, som igien bleffue, snackede om adskillige *indifferente* Sager, huortil ieg oc stonnem sagde ett Ord oc dennem om Mand oc Born spurte. Anna læste i sin Bog nogle Bonner oc Psalmer, saa att Dagen dermed gick hen indtil 4 Slet, da Slozf. dennem vdlucte. Hand haffde tagen en Bog med sig, vdi huilken hand temmelig sagte læste, imidlertiid hand Wacten hoes mig haffde. Ieg war meget gierne der med tilfritz att haffue Roelighed for hannem. Offuer Afftens Maaltiid begynte Slozf. iblant anden Tale att sige til Quinderne, att der war fort en Fange hid, som war en Fransos, hand

mintist icke ret hands Naffn; saed oc tygget paa Naffnet, ligesom hand icke kunde komme derpaa: Karl eller *Char*, hand wiste icke, huad hand hede, men hand haffde for werret mange Aar i Dannemarck. Anna spurte, huad ded war for en. Hand suarte, att ded war saadan en, som skulle siunge op, dog wiste hand icke til wiße, om hand war her eller icke (der war alldelis intet om). Hand sagde ded alleeneste for att komme mig til att sporge eller fornemme, om ded kunde bedroffne mig. Ded war hannem vden Tuiffuel saaledis befalet, thi der hand war borte, gaff Anna sig i Tale med Cathrina om samme Karl, spurte endeligen mig ad, om wii haffde en Fransos vdi worris Tienneste. Ieg suarte, att wii haffde fleere end en. Hun spurte widre, om der war en iblant, som hede Karl oc haffde tient oß lenge. »Wii haffuer en Tienner« (suarte ieg), »en Franzos, som heder *Charle*, hand haffuer tient oß lenge«.[1]) »Ia, ia,« (sagde hun) »den er ded; dog troer ieg icke, att hand end er her ankommen, men de soger effter hannem.« Ieg sagde: »Da er hand goed att finde; hand war til Bryg, der ieg drog derfra.« Anna meente, att hand haffde werret med mig i Engeland, oc sagde hun: »Den Karel wed meget, dersom de haffde hannem.« Ieg suarte: »Da war ded att ynske, att de haffde hannem for hands Widenskab[s] Skyld.« Der hun fornam, att ieg mig icke widre eller meere om hannem bekümrede, slap hun den Snack oc talte om min Soster Elisabet Augusta,

[1]) Angaaende en Tvivl, der kort Tid efter rejste sig om den her nævnte Tjener Charles's Troskab mod den Ulfeldt'ske Familie, se Wolff's Journal f. Politik 1815, 4, 275—76.

att hun gick hender huer Dag forbi; hun stoed i henders Dor eller saed i Biislaget, hun helste hender, men aldrig spurte med ett Ord om sin Soster, der hun dog wiste, att hun mig paa Taarnet betiente. Ieg meente, att Soster icke wiste, huor vdi hun giorde ille eller wel. »Ieg kånd icke see« (sagde Anna), »att hun er bedroffuet«. Ieg war vdi Meening, att ded minste, man sig kunde bedroffue, war ded beste. Siden bleff om anded Lapperi talt, oc besluttet ieg den Dags Afften med Læßning, befalede mig vdi Iesu Wold oc soff temmelig wel den Nat.

Den 12. *Augusti* gick forbi, foruden att noget synderligt paßerte, anded end att Anna mig wille bedroffue med ded, hun sagde, att nest op til bleff ett Kammers giort ferdig; til huem, wiste hun icke, de wentede wist nogen der vdi. Ieg kunde selffuer hore Murmestere arbeide. Samme Dag talte Cathrina om att haffue kiendt mig vdi Welstanden, welsignede mig tusinde Gange for ded goede, ieg hender haffde bewiist. Ieg mintist ey nogen Tiid att haffue seet hender. Hun sagde vdi Princeße *Magdalenæ Sybillæ*[1]) Fadburstue att haffue tient, oc der ieg der Princeßen haffde opwartet oc ligget paa Slottet, haffde ieg dennem i Fadburstuen med en rund Drickepenge foræret, huor aff hun en Part haffde not, som hun nu tacknemmeligen ihuekom. Ieg roeste henders Noysomhed oc Tacknemmelighed. Anna war med den Tale icke tilfritz, hun forte trende Gange anded i Snack, men *Cathrina* suarte hender icke, bleff wed sin Tale, intil hun

[1]) Som bekjendt var Magdalena Sibylla den sachsiske Prindsesse, der 1634 blev formælet med den udvalgte Christian V.

haffde vdtalt. Slozfogden war den Dag ey heller i goed *Humeur*, saa att huercken til Middag eller til Afften nogen skiiden *Historie* forrefalt.

Den 13. *Augusti*, effter att Quinderne haffde werret i Byen oc ware igienkomne, lucte Slozf. op Klocken 9 oc huißkede noget til dennem. Der effter bar hand endnu en liden Stoel ind. Ieg forstoed deraff, att en meere end som forige Gang mig wille besøge. Klocken 10 kom til mig ind G. Rantzow, Feldtherren Skack, Canzeler Retz, Rentemester Gabel oc *Secreterer* Krag. De helste mig alle hoffligen, de 4 satte sig paa lawe Stoele for min Seng, oc Krag med sit Skriffuertøy wed Borded. Canzeler holt Orded oc sagde: »Hands kongl. Majt., min allernaadigste Herre oc Arffue Konge, lader Eder, *Madame*, wide, att Hs. Majt. haffuer høye Aarsager til ded, hand gior imod Eder, oc att hand haffuer *susspition* paa Eders Persohn, att I skulle were en Medwidre vdi Eders Mands forrehaffte Forræderi, oc haffde Hands kl. Mt. wel haabtist, att I med goede skulle haffue bekiendt, huem som der vdi war *interesseret*, oc huorledis ded sig ret med den Sag haffde.« Der *Canzeler* ophørte att tale, suarte ieg, att ieg icke wiste noget att haffue begaaet, som mig kunde giore *suspect*, oc raabte ieg Gud til Widne, att mig om ingen Forræderi war witterlig, huor for ieg oc ingen kunde naffngiffue. G. Rantzow sagde: »Eders Mand haffuer icke duult ded for Eder, derfor wed I ded wel.« Ieg suarte: »Haffde min Mand hafft saa ont ett Forset, da troer ieg wist, hand haffde sagt mig ded, men ieg kand med en goed Samwittighed suære for Gud i Himmelen, att ieg aldrig hørte hannem tale om noget sligt. Ia, ieg kand sige, att

hand aldrig ynskede ont offuer Kongen, ded ieg horte, huorfor ieg fuldkommen troer, att hannem dette aff hands Fiinder vskyldeligen tilleggis.« G. Rantzow oc Canzeler boyede Hoffuetderne tilsammen, Feldtherren forbi, oc huißkede lenge med huer andre. Endeligen spurte Canzeler mig ad, om min Mand fantist skyllig, om ieg da wille wære vdi hands Dom deelactig. Ded war ett besynderligt Sporßmaal, huorfor ieg mig ett lided betenckte; sagde: »Maa ieg faa att wiide, paa huad *Fundament* hand beskyllis, saa wil ieg suare dertil, saa wit som mig witterligt er, oc saa meget ieg kand«. *Canzeler* sagde: »Betencker Eder wel, om I wil!« Ieg suarte som for, att ieg wille suare for hannem i alt ded, mig witterligt war, om ieg maatte faa att see, huor paa hand beskyltist. G. Rantzow huißkede til Krag, oc Krag gick vd, kom strax ind igien. Lided der effter kom en aff *Canceliet* ind (som ieg ey kiender), haffuende stoere Papirer i Hænderne. G. Rantzov oc Canzeler huißkedis atter igien. Der paa sagde *Canzeler:* »Her er nu icke widre att giore end lade Eder wide, huad for en Mand I haffuer, oc lade Eder hore hands Dom.« G. Rantzow befalede den, som med Papirene indkom, att oplæße. Bleff saa forst ett Papir oplæst vdi den Meening, att Corfitz, fordum Greffue aff Vlfelt, haffde tilboden en fremmet Herre Dannemarckis Rige oc sagt for samme Herre, att hand geistlige oc werßlige haffde til sin Haand, saa ded war hannem let att giore samme Herre Dannemarckis Crone att forskaffe. Der paa bleff ett Papir oplæst, som Geistlighedens Forsuar skulle were, huor vdi de *protesterede*, att Corfitz G. aff Vlfelt aldrig

nogen *Communication* med nogen aff dennem hafft haffde, anseende, att hand ey nogen Tiid sig haffde erwiist Geistlighedens Wen att were, mindre giffuen dennem Part aff hands onde Forset; forsickrendis Hs. kongl. Majt. derris Troskab oc Vnderdanighed *etc.* Der effter bleff ett Papir oplæst, aff Borgemester oc Raad i Kiobenhaffn skreffuen, fast aff samme Indhold, att de med G. Corfitz Vlfelt ingen *Correspondentz* haffde hafft oc vdi lige Maader Hs. kl. Mt. derris vnderdanigste Troskab forsickrede. Der paa fulte den v-horte oc v-lowlige Doms Oplæßning, huilcken v-forhorter Sag offuer min Herre war fællet. Den war mig saa v-formodentlig oc bedroffuelig som skammelig oc for Gud oc alle Ret ælskende Mennisker v-forsuarligen. Der war ey *Documenter* indfort, paa huilcke Dommen war affsagt. Der meltist ey om Tiltale oc Giensuar, der war ey anden *Fundament* end blotte Ord: att hand war befunden en *criminel* att were, hand haffde tilboden en fremmet Herre Dannemarkis Crone oc giort hannem wiiß, att hand geistlige oc werßlige haffde til sin Haand, huilcke ded med derris vnderskreffne *Protesstationer* anderledis haffde bewiist, huor for hand som en *criminel* dommis. Der Dommen med alle vnderskreffne Naffne war oplæst, bar Læßeren mig den oc lagde den for mig paa Sengen. Et huert Menniske kand let betencke, huorledis mit Hierte war til Moede, men faa eller ingen kand begriibe, att ded muligt war, ieg icke aff den v-formodentlige Vlycke qualtis, eller oc, att mig icke Sind oc Santz betogis. Ieg kunde for Hylen oc Graad ingen Ord fremfore. Saa oplæstist en Bon, aff Predicke-Stoelen war

gaaen[1]), vdi huilcken de Corfitz forbandede, bade Gud, att hands graa Haar icke med Fred vdi Graffuen skulle komme. Men Gud, som er retferdig, horte icke de v-retferdige derris v-guddelige Bonner, hands Naffn wære æret ewindelig! Der alt war oplæst, beklagede ieg med Hiertens Suck oc weemodige Taarer, att ieg den bedroffuede Dag skulle leffue, bad dennem for Iesu Retferdigheds Skyld, att ieg maatte see, huor paa den haarde Dom war *funderet*. G. Rantzow suarte: »Ded kand I wel tencke, *Madame*, att der erre *Documenter*, huor effter wii erre gaaen; der sidder aff Eders Wenner i Raaded.« »Ia Gud bedre ded!« (sagde ieg). »Maatte ieg faa de *Documenter* att see, der beder ieg om for Guds Skyld. *Les apparences sont bien souuant trompeuses.* Huad maatte min Mand icke liide hoes de suenske i Skaane vdi den lange *Arrest*, fordi de *susspicerede*, att hand med Hands kl. Mt. aff Dannemarck oc Hands Mts. *Ministri* haffde *corresponderet!* Nu wed ded ingen bedre, end Hs. kl. Mt. oc I goede Herrer, huor v-skyllig hand derfor liide, saa kand dette oc til Syne were troelig oc dog icke sig saaledis i Sandhed befinde. Maatte ieg faa de *Documenter* att see?« Der bleff intet suaret. Ieg foer widre fort oc sagde: »Huor er ded mugligt, att en Mand, som selffuer kand kiende, att hand

[1]) Denne Bon er tilligemed Hojesteretsdommen, Adelens, Universitetets og Gejstlighedens Erklæringer, samt en Del andre til Sagen henhorende Aktstykker, deriblandt navnlig Indberetningerne til Churfyrsten af Brandenburg og til Kong Frederik III. om Ulfeldts Planer, aftrykt hos Paus 2, 221—74. (De 5 forstnævnte Aktstykker ere ogsaa særskilt trykte.) Om en Erklæring fra Borgerstanden meldes ellers Intet.

gaar med Døden i Hænderne, skulle sig saadan Werck paatage oc lade sig fra sin Plict forleede, der hand ded icke giorde, den Tiid hand til ingen Herre war *obligeret,* oc hannem saa stoere Lofter aff Fürsten aff Holstein bleff giort, som Fürstens Breffue vdwiißer, huilcke nu erre vdi Hs. kl. Mts. Hænder.« G. Rantzow falt mig i Orded oc sagde: »De Breffue fant wii icke.« »Io Mend!« (suarte ieg) »de ware der iblant, der er ieg wiß paa«. Sagde widre: »Paa de Tiider kunde hand haffue giort en fremmet Herre noget til Willie, da haffde hand Mact oc Myndighed oc fast all Regieringen vdi sine Hænder; ansaae dog ingen egen Profit, men vdsatte sin egen Formue Hands kl. Mts. Croning hastig att fortsette, paa ded ingen Hindring skulle imellem komme [1]). Ded er nu hands Løn! I goede Herrer, speiler Eder nu paa mig, som haffuer forseet mig vdi Welstanden, oc haffuer dog Medlidenhed med mig! Beder Hs. kl. Mt. sig att formilde oc icke saa streng att fortfare.« Canzeler oc Rentemester *movertis* der wed, saa att Taarene dennem kom vdi Oynene. G. Rantzow sagde til Feldtherren oc til Canzeler: »Mig syn-

---

[1]) I Randen er senere tilføjet følgende Anmærkning: »*Der Kongl. Majet.* C. *war død, war ingen vdwald Printz, saa att ded stoed Stenderne frit att wæle, huad Konge dennem behagede, huorfor Hertogen aff Holstein, Hertog Friderich sl., tilbød min Herre, att dersom hand wille formaa, att hand kunde bliffue wælt til Konge, da skulle Fyns Land wære hands, oc gioris en dobbelt* Alience *med hands oc worre Børn. Men min Herre vdslog ded, wille icke hielpe til att støde* C. *Søn fra Riget. Fürsten haffde wunden adskillige derris* vota, *men min H. striide dennem imod.*« — Hermed kan jævnføres Korfits Ulfeldts næsten ligelydende Udtalelser under Fangenskabet paa Bornholm, Wolff's Journal for Politik 1816, 1, S. 194.

nis, att ded er 14 Dage siden, att Dommen bleff *publiceret.*« Canzeler suarte: »Ded er 17 Dage siden [1]).« Ieg sagde: »Paa de Tiider war ieg endnu vdi Engeland, oc nu sporgis mig effter Kundskab i Sagen! O, betencker ded for Guds Skyld, oc att ingen paa min Mands Wegne haffuer werret til Weddermæle!« G. Rantzow spurte, om ieg wille tale der paa. Ieg suarte: »Huad skal ieg tale paa en Dom? Ieg beder alleeneste for Iesu Skyld, att ded, ieg siger, maa *considereris,* oc ieg maa haffue den Fornoyelse att see de *Documenter,* huor paa Dommen er affsagt.« G. Rantzow suarte som for, att der ware *Documenter,* oc att der saed aff mine Wenner i Raaded, foyede ded der til, att alle haffde offuereens stemmet, icke en haffde hafft der imod att sige. Ded, ieg tenckte, torde ieg icke sige. Ieg wiste wel, huorledis i saadanne *absolute* Regieringer tilgaar; der tor intet imod sigis, ded hedder: Skriff vnder, Kongen wil ded saa haffue, oc spor icke huor for, ellers est du vdi lige Fordommelse [2]). Ieg taw oc begræd min Vlycke, som war *iremediable.* Der Krag *Protocollet* oplæste, haffde hand skreffuen, att der ieg bleff tilspurt, om ieg vdi min Mands-Dom deelactig wille were, haffde ieg suaret, att ieg mig der paa wille betencke. Ieg spurte: »Huordant war ded?« Strax suarte *Canzeler:* »Ney,

---

[1]) Højesteretsdommen over Korfits Ulfeldt blev afsagt den 24. Juli. Maaske sigte dog de ovenfor anførte Yttringer til Dommens Offentliggjørelse ved Trykken, der næppe har fundet Sted før et Par Dage senere; jvfr. Becker, Samlinger 2 D. S. 8

[2]) I Randen er senere tilføjet: »*Ded war tilgaaen, lige som ieg tenkte; der ware de aff Raaded, som wægrede sig at vnderskriffue, effter som en Part icke haffde wærret tilstede, der* **Processen** *holtis, en Part icke haffde seet, huor paa Dommen sig funderte; maatte dog skriffue med vnder, om de icke wille were forfalden vdi kl. Vnaade.*«

hun sagde icke saa, men hun begierte att wide henders Mands Beskyllinger.« Ieg *repeterte* mine Ord igien [1]), wed dog icke, om Krag dennem skreff eller icke; thi en stoer Deel aff ded, ieg sagde, bleff intet skreffuen. Krag loed for meget *Affecterne* kiige oc wille gierne haffue giort ont wærre. Hand er nu der, huor ingen falske Skrifften gielder. Gud ryckte hannem hastig bort paa ett v-reent Sted, kalledc hannem til Doms foruden Warsel. Oc G. Rantzow, som war Hoffuit Mand oc *Inventor* aff den v-lowlig oc vdi Dannemarck v-sædwanlig Dom, hand leffuede icke den Dag sin Lyst att see: ett Træ-Billede att *excequeris* [2]). — Der dette war forrettet, stoede de op oc gaffue mig Haand. Denne haarde Besogelse warede offuer 4 Tiimer. De ginge bort, efſterladende mig vdi Suck, Sorrig oc Graad, en hoyt bedroffuede elendige fangen Quinde, aff alle forlat, som saae sig ingen Redning imod Mact oc Wold, som huert Oyeblick fryctede, att Manden dennem vdi Hænderne skulle komme, oc at de derris Ondskab paa hannem skulle offue. Gud giorde den Dag ett stoert Mirackel oc Hiertegn, i ded hand sin Krafft vdi mig suage bewiiste oc min Hierne fra Willelße oc min Tunge, att den icke aff V-taalmodighed offuerlob, bewarte. Gud wære tusinde Gange derfor æret! Din Loff wil ieg siunge, saa lenge sig min Tunge kand rore, thi du warst da oc stetze altiid min Wærn, Klippe oc Skiold. Der Herrerne ware

---

[1]) Senere er tilføjet: »*oc spurte, om mig war tilsted at tale paa den Dom. Alle taw stille.*«

[2]) De sidste Punktummer (fra: *Hand er nu* etc.) ere senere overstregede, og deres Indhold optaget i Tillæget til den oprindelige Fortale til Skriftet; se S. 16—17.

bortgangne, kom Slozf. oc Quinderne ind, oc bleff decket paa en Stoel for min Seng. Slozf. sagde til mig: »Eßet, *Leonora!* Wollet Ihr nicht eßen?« I ded hand saa sagde, kaste hand en Kniiff til mig paa Sengen. Ieg tog Kniiffuen med wree Hue oc kaste den paa Golffuet. Hand tog Kniiffuen op oc sagde: »Ihr seit wol nicht hungrig? Nein, nein! Ihr habet heute ein Früstück bekommen, da habet Ihr heute genung an; nicht? Gelt! Ia, ia, kommet Ihr lieben Weiberlein« (sagde hand til Quinderne) »laßet vns etwas eßen! Euch wird woll hungern, das fühle ich an meinem Magen wol.« Der de haffde sat sig til Bordz, begynte hand strax att stocke sig selffuer, stack feyl aff sin Mund oc haffde saa mange Putzer, att ded war Skam att see, att den gammel Mand sin Glæde offuer min Vlycke icke kunde *simulere.* Der Maaltiided haffde Ende, oc Slozf. war bortgangen, satte sig Anna for min Seng oc begynte att predicke om den Sorrig oc Bedroffuelse, man vdi denne Werden haffuer, oc om Himmerigis Glæde oc Herlighed: huorledis den Piine, wii her liider, ickun warer stacket imod den ewige Fryd oc Glæde, huor for wii icke burte Piinen att acte, men tencke paa, att wii kunde doe med en goed Samwittighed oc den icke med noget besmitte, men sige vd alt ded, Hiertet kunde besnære, for ded wille dog icke anded were. »Gud giffue« (sagde hun), »ingen plage sit Legeme for en andens Skyld!« Effter att hun den Snack nogle Gange haffde *repeteret,* sagde hun til mig: »Er ded icke sant, Frue?« »Io wist er ded sant« (suarte ieg), »I taler meget christligen oc effter Skrifften.« »Huor for wil I da« (sagde hun widre) »lade Eder plage for andre oc icke sige ded, I om den-

nem wed?« Ieg spurte, huem hun meente. Hun suarte: »Ieg kiender dennem icke.« Ieg suarte: »Icke heller ieg.« Hun bleff alt wed oc sagde, att hun sig icke wille lade piine oc plage for andris Skyld, i huem de endoc ware; dersom de ware skyllige, saa maatte de liide, hun wille icke lide for dennem; ett Quindis-Menniske war snart forfort; man burte att haffue sin Salighed kiærere end alle siine Slect oc Wenner. Der hun icke kunde hore op igien med den Snack, wille ieg den noget *diuertere,* spurte hender, om hun war en Præste-Daatter, oc efftersom hun mig tilforne sin Herkomst haffde sagt, saa tog hun saa meget diß wære imod mit Sporßmaal oc bleff heel fortørnet; sagde: »Alt er ieg icke en Præste Daatter, saa er ieg en goed ærlig Borger-Daatter oc icke aff de ringste. Ieg haffde lided tenckt vdi mine Dage, der ieg war en Iomfrue, att ieg skulle faa en Skomager.« Ieg sagde: »Eders forste Mand war io oc en Skomager.« »Ded er wel sant« (suarte hun) »men ded kom sig saa galt til med ded Gifftermaal«; begynte der med en heel Rimße der om att fortelle, huor offuer ieg bekom Fred for hender. *Cathrina* gick op oc neder aff Gulffuet, oc der Anna teeg noget lided, sagde hun med sammen lagde Hænder: »O Gud! du, som est allmectig oc alting formaar, du beware den Mand, de leeder effter, oc lad hannem aldrig komme i hands Fiinders Hænder! O Gud bonhore mig!« Anna sagde wreedeligen til hende: »Cathr., weet Ii ock, wat Ii seggen? Wo snack Ii so?« Cathr. suarte: »Ia, ick weet wol, wat ick segge. Gott bewar em vnd lat em nimmer siine Fiinde toe Deel werden! Iesus, wäß du sin Gleidsman!« De Ord forte hun frem med grædende Taarer.

Anna sagde: »Ick denck, de Frue is nicht klog.« Cathrinæ goede Ynske forøgede mine Taarer, oc sagde ieg: »Cathr. lader see, att hun er en ret Christinne oc haffuer Medlidenhed med mig; Gud belønne hender ded oc bonhøre hender oc mig!« Anna bleff taws der effter oc siden icke saa meget snacksom. Gud, som est en Wedderlegger aff alt gott, tenck du paa Cathr. til ded beste, oc du, som hender da bonhørte, bonhør hender fremdelis, i huad hun dig ombeder! Oc I, mine kiere Børn, wider, att dersom Lycken sig saa wil føye, att I hender eller henders eeneste Søn nogen behagelig Tienneste kand giøre, att I ded for min Skyld erre plictige, thi hun war mig en Trøst vdi min største Nød oc offte sneeg sig til att sige mig ett Ord, ded hun meente, mig kunde were til Lettelse. Slozf. kom effter Sædwaane effter 4 Slet oc lucte Quinderne vd, satte sig paa Quindernis Slagbenck, oc den høye Stoel med Liuß paa for sig, haffde en Bog med sig, læste høyt Bønner om ett saligt Endeligt, Bønner vdi Døds Nød, oc naar man skulle vdstaa den tiimelige Straff for sine Mißgierningers Skyld. Hand glemte icke en Bøn for en, som skulle brendis; den suckede hand wed, saa hand paa en stacket Tiid war bleffuen meget aandelig. Effter att hand alle de Bønner haffde læst, stoed hand op, gick oc sang Liig-Psalmer; naar hand kunde icke fleere, begynte hand paa den første igien, indtil Quinderne hannem affløste. Cathri. beklagede sig, att henders Søn war bleffuen syg, war meget derfor bekümret. Ieg tog mig henders Sorrig an oc sagde, att hun skulle lade Dronningen wide henders Søns Suaghed, saa bleff der wel en anden i henders Sted *ordineret;* bad hender giffue sig til Fritz, Barnet fick wel

bedre igien. Offuer Afftens-Maaltiid war Slozf. meget lystig, fortelte allehaande plompe Galskaber. Effter att hand war borte, læste Anna Afften Bønnen. Ieg war den Natt meget ille til Paß, kaste mig offte omkring i Sengen, oc war der en Synaal i Dun Dynen, huor paa ieg reff mig; ieg fick den vd oc haffuer den endnu [1]).

Den 14. *Augusti*, der Slozf. tilig oplucte, sagde Quinderne hannem, att ieg den Natt haffde werret meget syg. »Ia, ia« (suarte hand), »es wird wol wieder beßer.« Oc der Quinderne sig giorde reede for att gaa op til Dronningen (som de stetze maatte giore), sagde Anna til Cathrina vden Døren: »Huad skal wii sige til Dronningen?« Cathr. suarte: »Huad kand wii sige anded, end att hun tier stille oc siger intet?« »Ded wed I wel« (sagde Anna), »att Dronningen icke nøyes med.« »Da kand wii icke heller lyffue hender paa« (suarte *Cathrina*), »hun siger io intet, thi ded war Synd [2]).« Til Middags-Maaltiid kom Cathr. igien, sagde, att Dronningen haffde loffuet att forordne en anden vdi henders Sted; sneeg sig til om Effter-Middagen at sige mig ett Ord om neste Kammers, huilcket hun wist trode, bleff giort ferdig til mig oc til ingen anden, bod mig Goede Natt oc loffuede mig flittig i sine Bønner att ihuekomme. Ieg tackede hender for goed Tienneste oc for sit goede Hierte imod mig. Wed Klocken 4 lucte Slozf. hender oc Anna vd. Hand sang en Psalme effter anden, gick i Trappen oc lengtist wed Tiiden indtil

---

[1]) I Randen er senere tilføjet: »*Man skal wiide, att den Dun Dyne war med et gammelt Waar oc nyßen fylt; imens ieg laae paa Reden, saa i en Hast war Synaalen glemt der vdi.*«

[2]) I Randen er senere anmærket: »*Ieg hørte selffuer denne derris Samtale.*«

Klocken imod 6, da kom Anna oc Maren Blocks. Offuer Afftens-Maaltiid fortelte Slozf. atter om sit Gifftermaal, vden Tuiffuel for Marens Skyld. Anna loed mig Fred, oc laa ieg saa stille for mig hen. Maren kunde den Afften icke komme til att tale med mig for Anna.

Den 15. oc 16. *Augusti* paßerede intet merckeligt. Naar Slozf. lucte Anna vd om Morgenen oc Effter-Middagen, bleff Maren Blocks hoes mig, oc Slozf. gick sin Wey oc lucte, saa Maren haffde da Friihed eene med mig att tale; fortelte adskilligt, iblant anded, huorledis Dronningen haffde giffuen mit Smaatoy de tre Quinder til att bytte imellem sig, som mig vdklæde. Hun spurte mig, om ieg wille haffue Bud til min Soster Elisabet. Ieg tackede hender, ieg haffde intet gott att lade hender sige. Ieg begierte Sye-Naal oc Traa aff Maren, hender att proffue. Hun suarte hiertelig gierne att wille fly mig ded, om hun torde; ded kostede all henders Welfart, om Dronningen fick ded att wide, thi hun haffde saa hoyt forboden, att ingen skulle lade mig faa Naale, huercken Knappenaale eller Syenaale. Ieg spurte: »Aff huad Aarsage?« »Fordi,« sagde hun, »att I icke skal myre Eder selffuer.« Ieg forsickrede hender, att Gud haffde bedre opliust mig, end att ieg skulle were min egen Mordere. Ieg kiendte, att Kaarßet kom fra Herrens Haand, att hand mig ræffsede som sit Barn; hand hialp mig ded oc att bære, der trode ieg hannem til. »Saa haabis ieg da, mit Hierte« (sagde Maren), »att I icke wil myrde Eder selffuer, saa skal I faa Naal oc Traa; men huad wil I sye?« Ieg gaff for att wille sye nogle Knapper i min huiide Nattroye, wree oc ett Par aff for att lade hender siden see, att ieg syde

dennem i. Men Sagen war, att ieg haffde nogle Ducater i Lær indsyet om mit Knæ; dennem haffde ieg beholt, efftersom ieg strøg selff Strompen neder, der de klæde mig vd [1]), oc Anna haffde effter min Begiæring flyet mig en Klud effter Forregijffuende, att ieg haffde en Skade paa Beenet. Den Klud syde ieg om Læret. De ware alle i den Meening, att ieg haffde nogen himlig Breck, thi ieg laa vdi ded linnen Skiort, de gaff mig, oc vdi mine Strømper. Maren meente, ieg haffde en *Funtanele* paa ded eene Been, fortrode mig, att en Iomfrue til Hoffue, hun Naffn gaff, som war henders meget goede Wen, haffde en *Funtanele,* som ingen vden hun wiste, icke engang Iomfruens Sengenettere. Ieg tenckte wed mig: da tier du wel med din Wen; giorde hender icke wiißere, loed hender i ded Fald troe, huad hun wille. Ieg war meget suag vdi de toe Dage, oc efftersom ieg intet fortærede vden Zitron oc Oll, bleff Maffuen der offuer swæcket oc kaste ded fra sig omsider. Naar Maren talte derom til Slozf., suarte hand: »Daß ist guth, so kombt das boße vom Hertzen ab.« Anna war icke meer saa beskæfftig, men Slozf. war lige lystig.

Den 17. *Augusti* lucte Slozf. icke op forend imod 8 Slet, oc spurte Anna hannem, huor ded gick til, att hand haffde soffuet saa lenge. Hand skiemtede noget; siden drog hand hender hen til Doren oc huißkede med hender. Hun gick intet hiem den Morgen. Hand gick saa vd oc ind, oc sagde Anna saa hoyt til Maren, att ieg ded kunde høre (i huor wel hun loed saa, som hun wille huißke): »Ieg

[1]) Jvfr. S. 39.

er saa bange, att min Krop rister, endog ded gaar mig icke an. Iesus beware mig! Ieg wille, ieg war neere!« Maren saae bedrøffuet vd, men huercken suarte eller talte ett Ord. Maren sneeg sig til Sengen oc sagde: »Der kommer wist nogen til Eder.« Ieg suarte: »Lad dennem komme i Guds Naffn!« Der war en Løben oppe oc neder vdi den Trappe oc offuen offuer, thi der kom alltiid *Commissarierne* neer igiennem Gemeckerne for icke att gaa offuer Platzen. Miine Døre ware da lucte igien. For huer den Gang, att der løb nogen i Trappen, da skuddrede Anna oc sagde: »Ick bäwe recht!« Den Løben warede indtil imod ellffue. Der Slozf. lucte op, sagde hand til mig: »*Leonora*, Ihr sollet auffstehen vnd zu die Herren gehen!« Gud wed, att ieg ille kunde gaae, oc Anna forfærdede mig, sagde til Maren: »O, dat arme Mensch!« Marens Hænder rystede, der hun satte mig Tofflerne paa. Ieg kunde icke anded forstaa, end att ieg skulle piinis, trøstede mig wed intet anded, end att ieg haabtist, min Piine ey lenge kunde ware, thi mit Legeme war saa vdmattet, att ded syntist, lige som huert Oyeblick Aanden wille vdfare. Der Maren bant Forklæded om min lange Kiortel, sagde ieg: »Nu, de forsynder sig høyligen paa mig; Gud wære min Styrcke!« Slzf. hastede, oc der ieg war ferdig, tog hand mig wed Armen oc leedde mig. Ieg haffde gierne werret hands Hielp foruden, men ieg kunde icke gaa eene. Hand leedde mig ind nest op til, der saed G. Rantzow, Skack, Retz, Gabel oc Krag om Borded. De reyste sig alle op imod mig, der ieg kom ind, oc ieg giorde en *Reverentz*, saadan som ieg kunde. Til mig bleff satt en liden law Stoel mit for Borded. Cant-

zeler tilspurte mig, om ieg ingen fleere Breffue hafft haffde, end de mig fra toge i Engeland. Ieg suarte ney, ieg haffde ingen fleere, der toge de alle mine Breffue. Hand spurte widre, om ieg ingen Breffue haffde forkommen paa de Tiider. »Io« (suarte ieg), »ett reeff ieg i Stycker oc kaste ded i ett Hyßken.« »Hui giorde I ded?« spurte G. Rantzow. »Fordi« (suarte ieg) »att der ware *Ziffrer* vdi, oc ihuor wel ded icke war aff nogen *importence*, saa fryctede ieg alligewel, att ded skulle giffue Mißtancke.« G. Rantzow sagde: »Huad om de Stycker ware endnu vdi Behold?« »Ded war att ynske« (sagde ieg), »thi saa kunde man see, att der intet mißtenckeligt war vdi, oc fortrod ieg ded siden, att ieg ded haffde synder reffuen.« Der paa tog Cantzeler ett Arck Papir frem, huor paa hid oc did war Stycker klint aff samme Breff, oc racte hand Krag ded, som mig ded flyde. G. Ranzow spurte mig, om ded icke war min Mands Haand. Ieg suarte ia, ded war hands Haand. Hand sagde: »En Deel aff Styckerne, I reeff i tue, erre fundne, oc en Deel erre borte. Ded, som er funden, er samlet oc affskreffuen«; fodderde dermed Affskrifften aff Canzeler, som gaff G. Rantzow den, oc hand racte mig den, sigende: »Seer der, huad der fattis, oc siger oß, huad ded haffuer werret, som fattis.« Ieg tog ded oc saae noget der paa oc sagde: »Paa somme Steder, huor icke for mange Ord erre borte, kand ieg wel giette ded, som fattis, men huor en gandske Meening er borte, ded kand ieg icke wide att sige.« Ded meeste aff Breffuet war sancket, oc intet imellem borte, oc bestoed ded altsammen vdi Lystighed oc Skiemt. Hand loed mig wide att haffue faaet Breffue aff Danne-

marck, att Cur-Printzen aff Saxen war forwentendis, som Princeßen aff Dannemarck skulle troloffuis [1]); der skiemtede hand om, huorledis de wille smore derris Halße oc blæße derris Kinder op, paa ded de med en goed *grace* oc Stemme en huers Titteler tilborligen kunde fremføre, oc meere dißlige, huilcket hand witlofftig vdstroget haffde, oc indførte den Maade, som G. Rantzow brugte for att lade Folck wide hands Titteler, som war offuer Maaltiided, da en skulle staa oc hands Tittel for Giesterne oplæße, spurte dog først en huer i sær, om hand wiste hands Tittel; war der en iblant, som den icke wiste, skulle *Secreteren* strax frem oc den oplæße. Saa ded syntist, att G. Rantzow sig ded til tog, thi hand spurte mig, huad min Mand der med meente. Ieg suarte icke att kunde wide, att hands Meening anderledis kunde were, end som hand skreff; hand meente vden Tuiffuel dennem, som saa giorde. Canzeler wente Ansictet fra G. Ranzow oc drog lided paa Smilebaanded; dißligeste giorde oc Gabel. Oc war iblant anded saaledis skreffuen om Cur-Printzen, att hand nu maaskee giorde sig Haab att arffue Dannemarckis Crone: »*mais j'espère — — — — — — cela ne se fera point.*« Effter de Ord, der imellem fattedis, spurte G. Rantzow, huad ded war. Ieg sagde, dersom ieg mintist rett, da haffde der wist staaet: *qu'en 300 ans.* Hand spurte widre, huor hid oc did noget fattedis, huilcket ieg icke alt saa egentlig kunde mindis, oc dog intet paa sig haffde. Ieg

---

[1]) Det er Prinds *Johan Georg* af Sachsens Trolovelse med *Anna Sophie*, Frederik III.s ældste Datter, her sigtes til. Mere herom i det Følgende.

meente, att aff forregaaende eller efftertølgende Ord let kunde giettis ded, som borte war; saaes derforuden nocksom, att ded meeste war Skiemt, huilcket Gabel sandede oc sagde: »*Ce n'est que raillerie.*« Men G. Rantzow oc Feldtherren wille ded icke lade for Skiemt paßere. Skack sagde: »Man meener tit anded vnder Skiemt oc bruger Naffne, huor vnder anded forstaaes.« Thi der vdi Breffuet bleff melded om att dricke vd, war talt om de Schwitzere derris Manner, de offuer Borde haffuer, oc alle de *Cantons* Herrers Tittel opregnet, huor for Skack formeente, att de Byers Naffn haffde anded att sige. Ieg suarte intet Skack, men der G. Rantzow trengte immerfort, att ieg skulle sige, huad min Mand dermed meente, suarte ieg icke att kunde wide, om hand haffde anden Meening der med end den, som skreffuen stoed. Skack wirrrede med Hoffueded oc meente io, huorfor ieg sagde: »Ieg wed ingenstetz, huor de haffuer den Skick offuer Maaltiiderne, som de vdi Schwitzerland haffuer; er der andre Steder, huor de haffuer samme Skick, saa haffuer hand maaskee oc meent dennem der med, thi her talis ickun om Dricken.« Gabel sagde atter: »Ded er ickun Skiemt.« De *Ziffrer*, for huis Skyld ieg Breffuet synder reeff, ware til Lyckis fuldkommen, oc intet aff borte. G. Rantzow gaff mig ded Arck Papir, huor Styckerne aff min Herris Breff war paa klint, oc spurte mig, huad de *Ziffrer* betyde. Ieg suarte: »Ieg haffuer ey Noglen oc kand dennem vden ad icke oploße.« Hand meente, ieg kunde wel. Ieg sagde icke att kunde. »Da erre de oploste« (sagde hand), »oc wii wed, huad ded er.« »Saa meget diß bedre« (suarte ieg). Derpaa flyde hand mig Vdlegningen att læße, oc war den aff den Mee-

ning, att worre Sonner haffde skreffuen fra Rom oc begierte Penge, huortil war onde Raad, thi Iunkeren war icke hiemme. Ieg gaff G. Ranzow Papiret igien foruden noget att sige. G. Rantzow begierte aff Rentemestern, att hand wille læße Breffuet, oc begynte Ranzow atter med sine Sporßmaal, huor hid oc did noget fattedis, att ieg ded skulle sige. Ieg gaff hannem samme Suar som for; men efftersom hand paa ett Sted, huor nogle Ord fattedis, hart trengte dennem att wide, oc aff Texten kunde sees, de haffde werret noget spotsk (efftersom ett spotsk Ord fantis skreffuen), sagde ieg: »I kand sette aff samme Slags saa mange der til, som Eder lyster, om icke ett er nock; ieg wed dennem icke.« Gabel sagde atter: »*Ce n'est que raillerie.*« Dermed spurtis icke meere om Breffuet; men G. Ranzow *inquirerte* om mine *Iuéler*, spurte, huor den stoere Demant war, min Mand fick i Franckeriige.[1]) Ieg suarte den lenge siden att were solt. Widre spurte hand, huor mine stoere Heng-Perler ware, som ieg haffde borren som en Feder paa min Hatt, oc huor min stoere Tour Perler war. »Alt ded«, suarte ieg, »er lenge siden solt.« Hand spurte ydermere, om ieg da ingen *Iuéler* meere haffde. Ieg suarte: »Nu haffuer ieg ingen.« »Ieg meener« (sagde hand) »anden Stez.« Ieg suarte: »Nogle loed ieg effter.« »Huor der?« (spurte hand). »Til Bryg,« suarte ieg. Der paa sagde hand: »Nu faar ieg att sporge Eder, *Madame*, om noget, mig selffuer wedkommer: Haff-

---

[1]) Formodentlig da han var der som Gesandt i Aaret 1647. Ellers er det bekjendt, at Dronning Anna ved denne Lejlighed forærede Leonora Christina et Guldulır, besat med Diamanter af stor Værdi; se Slange, Christian IV.s Historie S. 1445.

ner I besøgt min Søster vdi *Paris* nu sidst, I war der?«[1]) Ieg suarte: »Ia«. Hand spurte, om ieg war inde hoeß hender i Klosteret, oc huad Klosteret heede. Ieg berettede hannem att haffue werret i Klosteret, oc att ded heede *Couvent des Filles Bleues.* Der nickede hand wed som att sande ded. Hand wille oc wide, om ieg haffde seet hender. Ieg sagde, att ingen i ded Kloster sig aff nogen vden aff derris Forældre lader see, derris Søskinde maa icke engang faa dennem att see. »Ded er sant,« suarte hand, stoed dermed op oc gaff mig Haanden. Ieg bad hannem, att hand Hs. kl. Mt. til Mildhed imod mig wille bewege, men hand suarte mig intet. Der Rentemester Gabel mig gaff Haanden, bad ieg hannem om ded samme. Hand suarte: »Ia, dersom I wille bekiende«; gick dermed vd foruden nogen *Replicque* att høre. Oc haffde de sig offuer tre Tiimer med de Sporßmaal opholt. Der effter kom Slzf. ind oc sagde til mig: »Nu skal I bliffue her inden for, der er ett smuckt Kammers, er nyßen kalcket oc giort smuck huiid; giffuer Eder nu til Fritz.« Anna oc Maren kom oc ind. Gud wed, ieg war sorgefuld, mødig oc træt,

---

[1]) Denne Søster, Helvig Margrete Elisabeth R., havde været gift med den bekjendte Krigshelt Josias Rantzov, der døde som Marechal af Frankrig. Allerede medens Manden levede, var hun gaaet over til den katholske Tro, og efter hans Død gik hun i Kloster i Paris, men stiftede senere selv en Nonneorden til Ære for Jomfru Mariæ Bebudelse (Annunciataorden). 1666 forlod hun Paris og drog med sine Nonner til Hildesheim, hvor hun 2 Aar senere fik Tilladelse til at oprette et Annunciata-Kloster, og i dette var hun da selv Abbedisse indtil sin Død 1706. Se Hofman, Portraits historiques 2. P. p. 41—42; Danske Magazin 4 Bd. S. 117; Lauenstein, Historia diplomatica episcopatus Hildesiensis T. 1. pag. 294—95.

haffde en v-liidelig Hoffuit Piine; maatte dog sidde saa lenge, forend ieg kom til Huiile, indtil Sengesteded war tagen vd aff den Morcke Kircke oc hid ind flot. Anna bemodede sig vdi midler Tiid alle Huller i den Morcke Kircke att vdkratze, meenendis enda noget att finde, men til forgieffuis. Den Quinde, som eene hoeß mig skulle were, kom oc da ind. Hinder war loffuet 2 Rdr. om Vgen; henders Naffn er Karen Ollis Daatter. Effter Slozf. med Quinderne oc Maren haffde spiiset, bod Anna oc Maren Blocks mig Goede Natt; den sidste teede stoer *Affection.* Slozf. lucte tuende Dore for mit inderste Fengsel. Paa den inderste Dor er ett fiirkantet Huul, som med Iern Rigler er forwaret. Ded Huul wille Slozf. oc henge Laas for, men effterloed ded for Karens Forbon[s] Skyld, thi hun sagde icke att kunde faa sin Aande, om ded skulle were luct. Saa hengte hand Laas for ded yderste Kammers Dor oc for Doren til Trappen; haffde saa fiire Laaße oc Dore toe Gange om Dagen att op- oc ilucke. Her wil ieg mit Fengsels Sted beskriffue. Ded er ett Kammers, som er 7 aff mine Skrit lang oc 6 breed; der vdi staar tuende Senge, ett Bord oc toe Stoele. Ded war nyß kalcket, huilcket gaff en stoer Stanck; ellers war Gulffuet saa tyck med Skarn, att ieg meente, ded war aff Leer, der ded dog er lagt med Muursteen. Ded er 9 Allen hoyt, hualt, oc allerhoyest sidder ett Windue, som er en Allen i Fiirkant. Der er dobbelt tycke Ierntraller for, derforuden ett Sprinckelwerck, som er saa tet, att icke en liden Finger kand stickis i Hullerne. Ded Sprinkelwerck haffde G. Rantzow med stoer Forsictighed saaledis bestilt (som Slozf. mig siden sagde), paa ded att ingen Due skulle

noget Breff indføre, som hand wel før i en *Romans* haffde læst att were skeed. Ieg war suag oc aff Hiertet høyt bedroffuet, wentende en naadig Forloßning oc Ende paa min Iammer, taw stille oc klagede mig intet, suarte lided, naar Quinden mig tiltalte. Stonem i Tancker kratzede ieg paa Weggen, huor vd offuer Quinden kom i de Tancker, att ieg war forstørret i Hoffueded, sagde ded for Slozfogden, oc hand ded igien for Dronningen, som flittig huer Maaltiid, naar Døren war aaben, sendte Bud for att lade fornemme, huorledis med mig til stoed, huad ieg sagde, huad ieg giorde. Quinden haffde da icke meget att sige, sin Eed med Fyllist att giøre, huilcken hun (effter egen Sien) for Slozfogden haffde afflagt. Men siden fick hun noget att giøre sig goed med. Oc effter som Styrcken mig dagligen betogis, glædde ieg mig imod Enden, loed den 21. *Augusti* Slozf. indfordre, begierendis aff hannem, att hand om en Prest wille anholde, som mig kunde berette. Ded bleff strax bewilliget, oc Kl. Mts. Hoff-Predicanter, *Magister Mathias* Foß [1]), befalet mig att betienne, huilcken paa sit Embedis Wegne saawel som formedelst Befaling mig forreholt, att ieg icke min Samwittighed med noget skulle beswære; ieg maatte were forsickret, att ieg aldrig her i Werden fick min Mand meere att see; bad mig dog sige, huad ieg om ded Forræderi wiste. Ieg kunde for Graad neppe Ordene vdføre, sagde, att ieg want [2]) for Gud vdi Himmelen, for huilcken intet er skiult, att mig

---

[1]) Født 1627 i Lund, 1660 Hofprædikant, 1665 Professor i Theologien ved Kjøbenhavns Universitet, 1672 Biskop i Aalborg, død 1683.

[2]) D. e. vidnede, af Præsens vinder = vidner.

om ded Forræderi intet war witterligt; ieg wiste wel, att ieg aldrig i mine Dage fick min Mand meere att see; ieg befalede hannem den Allerhoyeste, som wiste min V-skyllighed; bad eeneste Gud om ett saligt Endeligt oc Skilßmiße fra denne onde Werden; begierte intet aff Presten, vden att hand mig vdi sine Bonner til Gud wille ihuekomme, att Gud wille wed Doden giore en Ende paa min Iammer. Presten loffuede ded troeligen att effterkomme. Gud haffuer icke behaget oß der vdi att bonhore, haffuer wilt widre min Troe proffue, i ded hand mig megen Sorrig, Bedroffuelse oc Widerwertighed siden den Tiid haffuer tilskicket. Hand haffuer oc hiolpen mig Kaarßet att bære oc hafft fatt wed den tyngeste Ende; hands Naffn wære ewindeligen æret! Der ieg war bleffuen berettet, trostede mig *M.* Foß oc bod mig fare wel.

Ieg laa saa stille hen vdi tre Dage, nod lided eller intet. Slozf. spurte offte, om ieg noget begierte enten att æde eller dricke, eller om hand skulle sige Kongen noget. Ieg tackede hannem, ieg begierte intet.

Den 25. *Aug.* *importunerte* Slozf. mig flux med sin *discours*, meente, ieg haffde ond Troe til Dronningen. Hand tog ded der aff: thi Dagen til forne haffde hand sagt mig, att Hs. kl. Mt. haffde befalet, att huis ieg aff Kockenet oc Kelderen begierte, skulle de mig lade folgactig were; huor til ieg da suarte: »Gud beware Hs. Mt.! hand er en goed Herre, maatte hand were goed for onde Mennisker.« Oc sagde hand da: »Dronningen er ocsaa goed«, huortil ieg intet suarte, huor for hand nu Dronningen wille fore paa Tale oc hore, om hand kunde drage nogen Ord aff mig; sagde: »Dronningen beklager Eder,

att I saa haffuer laded Eder forføre. I haffuer wult Eder selffuer den Vlycke, ded gior hender ont; hun er Eder icke wree, hun haffuer Medliidenhed med Eder.« Oc saa som ieg intet suarte, *repeterte* hand ded igien, oc alt imellem sagde hand: »Ia, ia, mein liebes Frewlein! es ist so, wie ich sage.« Ieg war meget fortreedden offuer den Snack, sagde: »*Dieu vous punisse!*« »Ho, ho!« (sagde hand) »sie wil pißen!« kalte paa Karen, gick vd oc lucte Dørene. Dermed fick ieg v-formodendis Roelighed for hannem. Latterligt war ded, att Quinden endelig wille nøde mig til att lade mit Wand, fordi Slozf. saa sagde. Ieg bad hender komme ihue, att hun nu icke tog ware paa ett Barn (hun haffde werret Waag-Quinde før hoeß Børn). Hun kunde icke saa snart komme aff den Waane att omgaaes mig som ett Barn, brugte lenge den Manner, indtil ieg hender loed anded forstaa.

Der ieg fornam, att min Maffue begierte Maed, oc ieg Spießen hoes mig kunde beholde, bleff ieg v-taalmodig, att ieg icke kunde doe, men att ieg vdi saa stoer Elendighed skulle leffue; begynte med Gud att *disputere* oc wille med hannem gaa i Rette. Mig syntist ey att haffue ded fortient; ieg meente att were for groffue Synder langt reenere end som *Dauid*, der dog torde sige: »Skal ded da were til forgieffuis, att mit Hierte wandeler v-straffelig, oc ieg toer mine Hænder vdi V-skyllighed, oc ieg er dagligen plaget, oc min Straff huer Morgen der?« Ieg meente icke att haffue saa offuerstoer en Straff forskylt, som ieg med bleff straffet; sagde aff Iob: »Lad mig wide, huorom du trætter med mig! Behager ded dig att giore Wold? Bortkaster du dine Hænders Gierninger?« Ieg glemte intet

aff alt ded, Iob sig med wille retferdig giore, att fremfore, oc syntist mig, att ieg ded billigen paa mig *applicere* kunde. Ieg forbandede med hannem oc med Ieremia min Fodsels-Dag oc war meget v-taalmodig, haffde ded dog hoeß mig selffuer oc talte icke hoyt; slap stonnem v-forwarendis ett Ord vd, war ded dog paa tydsk (efftersom ieg meest Bibelen paa tydsk haffuer læst), saa att Quinden ey forstoed, huad ieg sagde. Meget v-roelig war ieg med Huisten oc Kasten i Sengen hid oc did. Quinden spurte mig offte, huor ded war fat. Ieg bad hender lade mig haffue Fred oc intet tale til mig. Mig war aldrig bedre end om Natten, naar ieg formerckede, att hun soff; saa kunde ieg med Friihed lade mine Taarer flyde oc giffue mine Tancker derris frii Lob. Da gick ded an paa en Rettergang. Ieg opregnede alt ded, ieg v-skyldeligen vdi mine Dage haffde liid oc vdstaaet, holte Gud forre: Om ieg war wegen fra min Plict? Om ieg skulle haffue giort mindre imod min Ectefælle, end som ieg haffde giort? Om ded skulle were min Lon, att ieg hannem vdi Moedgangs Tiid icke wille forlade? Om ieg nu derfor skulle piinis, plagis oc bespottis? Om saa mange v-udsiigelige Vlycker, ieg med hannem haffde vdstaaet, icke ware nock, att ieg endeligen til denne v-lægelige stoere Vlycke skulle *conserveris?* Ieg wil icke dollie min V-fornufft. Ieg wil bekiende mine Synder. Ieg spurte: Om der endnu kunde were noget wærre tilbage, huor effter ieg skulle leffue? Om der oc war nogen Iammer til i Werden, som wed min kunde lignis? Bad Gud att giore der paa en Ende, thi hand haffde ingen Ære der aff mig saaledis att lade leffue oc stetze plagis; ieg war dog icke aff Iern oc Staal, men

aff Kiød oc Blod. Ieg bad, att mig maatte indskydis eller i Drømme forstendigis, huad ieg skulle giøre, att ieg min Iammer kunde forkorte. Naar ieg lenge haffde *disputeret* oc trættet min Hierne, mig oc saa forgræt, att ded syntist ey Taarer meere att were forhaanden, falt ieg i Søffn, men waagnede med Forskreckelse, thi ieg vdi Drømme haffde v-hørte gruelige Fantasier; saa ieg gruede for att soffue, begynte saa atter igien min Elendighed att beklage. Endeligen saae Gud til mig med sine Naadsens Øygne, saa att ieg den 31. *Augusti* fick en roelig Søffn om Natten, oc ret vdi Dagningen wognede ieg med efftefølgende Ord vdi Munden: »Mein Kind, verzage nicht, wan du von Gott gestraffet wirst; dan welchen der Herr lieb hatt, den züchtiget er. Er steupet aber einen ieglichen Sohn, den er auffnimt«. Ieg talte de sidste Ord høyt vd, tenckte, att Quinden soff; maaskee att hun i ded samme wognede, oc spurte hun mig, om ieg noget begierte. Ieg suarte: »Ney«. »Da talte I« (sagde hun), »oc neffnte Eders Strømper; ded anded kunde ieg icke forstaa.« Ieg suarte: »Da haffuer ded werret i Søffne; ieg begierer intet.« Laa saa stille hen oc besinnede mig; kiendte oc bekiente min Daarlighed, att ieg, som ickun war Muld oc Iord, Stoff oc Aske, ia skiendelig Møg, med den allerhøyeste vbegriibelige Gud wille gaa vdi Rette, trætte med min Skabere oc hands sluttede Raad, mestere oc imod sige. Ieg falt vdi stoer Graad, bad inderligen oc hierteligen om Naade oc Forladelse. Haffde ieg før giort mig reen med Dauid oc stoelet paa min V-skyllighed, saa bekiendte ieg da med hannem, att ingen findis retferdig for Gud, ia icke end en. Haffde ieg med Iob talt daarligen, sagde ieg oc med han-

nem, att ieg haffde giort v-wiißeligen oc talt om Ting, som ware mig for hoye, oc ieg icke forstoed. Ieg indflyde til Guds Naade, forlod mig paa hands stoere Barmhiertighed, forreholdende hannem Moßen, Iosua, Dauid, Ieremia, Iob, Ionas oc andre, huilcke ware hoytbegaffuede Mænd oc dog saa skrobelige, att de vdi Nodens Tiid imod Gud knurrede oc murrede; bad, hand mig, som ded allerskrobeligste Leerkar, aff Naade ded wille forlade, ieg kunde dog icke anderledis were, end hand mig haffde giort. Alle Ting ware vdi hands Mact; ded war hannem let at giffue mig Taalmodighed, saa som hand mig tilforne Styrcke oc Moed haffde giffuen saa haarde Pust oc Stod att vdstaa. Oc bad ieg Gud (nest mine Synders Forladelse) om intet anded end om en goed Taalmodighed min Forloßnings-Tiime til att affwarte. Gud bonhorte mig naadeligen, hand tilgaff mig icke alleeneste mine daarlige rasende Synder, men hand gaff mig endoc ded, ieg hannem om bad, thi daglig Dags tiltog min Taalmodighed. Sagde ieg stonnem med Dauid: »Wil da Gud forskyde ewindeligen oc ingen Naade meere betee? Er ded da slet vde med hands Naade, oc haffuer Loffterne en Ende? Haffuer da Gud forglemt att were naadig oc sin Barmhiertighed for Wreede tilluct?« saa sagde ieg oc widre med hannem: »Men dog, ieg maa liide ded altsammen, den Hoyestis Haand kand allting endre.« Ieg sagde aff den 119. Psalme: »Ded er mig gaffnligt, Herre, att du ydmyger mig, paa ded att ieg kunde lære din Ræt.« Guds Krafft giorde vdi mig sin Wirkning. Mig rant vdi Sinde mange trostlige *Sentenzer* aff den hellige Skrifft, fornemmeligen diße: »Saa fremt wii liide med Christo, skulle wii oc ærefuld gioris med hannem«. *Item:* »Alle Ting skal tienne dennem

til beste, som fryeter Gud«. *Item:* »Min Naade er dig nock, thi min Krafft fuldkommis i Skrobelighed«. I Synderlighed war offte i mine Tancker Christi Ord hoeß *Lucam:* »Skulle Gud icke rædde sine vdwalde, som raabe til hannem Dag oc Nat, endog hand haffuer Taalmodighed der offuer? Ieg siger Eder, hand skal snart redde dennem!« Ieg fornam i min Bedroffuelse, huad Nytte man der aff haffuer i Vngdommen Psalmer oc Bibelske-Sprog att haffue lært. Troer mig, mine Børn, ded haffuer vdi min Elendighed werret mig en stoer Trøst. Derfor offuer Eder nu i Vngdommen vdi ded, som Eders Forældre Eder vdi Barndommen haffuer laded lære, nu! (siger ieg) nu, Bedroffuelsen Eder icke saa hart giester, paa ded, naar hun kommer, I da kand were bereed att tage imod hender oc Eder med Guds Ord att trøste.

Ieg be[g]ynte lit effter lit att giffue mig til Fritz, att tale med Quinden oc att suare Slozf., naar hand talte til mig, saa Quinden lallede [1]) noget for mig, sagde, att Slozf. haffde wel befalet hender, att hun skulle sige hannem alt, huad ieg sagde oc giorde, men hun war wel wiißere, end hun ded skulle giore; hun forstoed sig nu bedre der paa end vdi de første Dage, huorledis hun skulle bære sig ad; hand gick vd, ded war hender, som bleff hoeß mig indeluct, hun wille were mig troe. Oc der hender syntist, att ieg icke strax trode ded, hun sagde, soer hun høyt, bad Gud straffe sig den Dag, hun war mig falsk, strog oc klappede min Haand oc lagde den til sin Kind, bad, ieg wille troe hender, brugte de Ord: »Min hierte Frue, I

[1]) Jeg vilde foretrække at læse: tatlede, men Skrifttrækkene synes ikke ret vel at tillade det.

maa troe mig: saa sant som ieg er ett Guds Barn, saa skal ieg aldrig suige Eder! Nu, er ded icke nock?« Ieg suarte: »Ieg wil troe Eder«; tenckte ey anded att wille sige eller giøre end ded, hun nock maatte *divulgere*. Hun bleff meget glad att haffue faaet Munden op, oc sagde hun: »Imens I laa saa stille hen for Eder selff, oc ieg haffde ingen att tale med, da sørgede ieg inderlig oc wille icke saa lenge [til?] haffue leffuet mit Liiff, om de end haffue wilt giffuet mig dobbelt saa meget, thi ieg haffde bleffuen gall. Ieg war ræd for Eder, men langt ræddere for mig selffuer, att Skruerne skulle haffue gaaet løß i Hoffueded.« Hun snackede saa hen oc fant paa allehaande att lee aff. Vdi Vngdommen haffde hun tient en Prest, som haffde holt sit Tynd til Guds-Fryct, der haffde hun lært Psalmer, Bønner oc bibliske Sprog vden ad; wiste oc enda Børne Lærdommen med Vdleggelsen, sang oc temmelig wel. Hun wiste nogenledis, huorledis hun burte att leffue oc sig imod Gud oc sin Næste att forholde; men hun giorde twært imod, thi hun war aff en ond Natur. Hun war en Quinde til Alders, wille dog regne sig iblant de midaldrende. Ded syntist oc, att hun i sin Vngdom haffde wærret smuck oc noget rasende, efftersom hun enda icke kunde lade sin Flanewornhed, oc gantede hun sig offte med Torngiemmeren, med Slozt. Kusk wed Naffn *Pær* oc med en Fange, som heeder *Christian* (bemelte Fange meldis widre om); hand gick løß i Taarnet. [1]) Maren Blocks loed mig offte hælße wed for$^{te}$ Kusk oc

[1]) I Randen staar følgende Anmærkning: »*Naar som ieg spiiste, saa haffde Quinden Leilighed att tale med de trende Karlfolck. Kusken hialp att bære Madden op med Taarngiæmmeren, som heede Raßmus.*«

sendte mig adskillige Slags *canticeret* Sucker oc *Zitroner*, loed mig da oc da wide, huad nyt som hun wiste. Alt dette skulle wed Quinden forrettis; oc kom Quinden en Dag ind, effter Dorene ware lucte, oc helßede mig fra Maren Blocks; siger: »Frue, wil I skriffue til Skaane til Eders Born, da er der nu en sicker Leilighed.« . Ieg swarte: »Miine Born erre icke i Skaane, men kand ieg faa Bud til Skaane, da haffuer ieg der en Wen, som wel skal lade mig wide, huor miine Born liider«. De flyde mig et Stycke kroglet Pappir oc att skriffue med. Skreff med faa Ord F. Margrete Rantzow[1]) til i den Meening, att hender war min elendig forfallen Stand wel witterlig, formodede dog, att henders Wenskab icke derfor war forminsket, bad, att hun wille lade mig wiide, huorledis miine Born liide, oc wed huad Hændelse de skulle wære kommen til Skaane, som bleff berettet, oc ieg dog icke troede. Ded war ded, ieg skreff oc flyde Quinden; horte intet widre derom, meener, att ded haffuer wærret saa befalet for att see, huem ieg wille skriffue til *etc.* (De haffuer spoget, for att nogle aff Eder, miine kiære Born, skulle komme i Skaane.) Ieg syede Breffuet eller Seddelen til paa en Maade, saa den icke kunde aabnis, foruden att ded io kunde synnis. Ieg spurte nogle Gange Quinden, om hun icke wiste, om ded Breff war sendt bort. Hun

---

[1]) Margrete Rantzov, Datter af Frederik Rantzov til Asdal, var gift med Ove Thott til Skabersjø og Bersjøholm i Skaane. Ove Thott havde været en virksom Deltager i Malmøboernes Plan til en Rejsning mod Svenskerne 1658—59, den samme Plan, hvis Opdagelse foranledigede Korfits Ulfeldts Arrestation og senere hans Flugt fra Sverig; jvfr. Danske Magazin 3 R. 1 Bd. S 275 flg.

swarte altiid, hun wiste icke, oc ded med en suur Miine; sagde endeligen engang (der ieg atter haffde beded hender sporge *Pær* ad): »Den, der skulle haffue ded, haffuer wel faaet ded.« Ded Swar gaff mig Efftertancke, oc spurte ieg siden intet widre derom.

Ieg holte saa stetze wed Sengen, en Deel aff Aarsage, att ieg haffde intet att fordriffue Tiiden med, en Deel aff Kulle, thi der bleff icke opsat en Biilegger i mit Fengsels Kammers forend effter Nyt Aar. Ieg begiærte nogle Gange aff Quinden, att hun wille formaa saa meget hoes Pær, att ieg kunde faa noget Silcke eller Traa att sye lit for Tiids Fordriiff paa ded Stycke Klued, ieg haffde, men fick til Swar, hand icke torde. Lang Tiid der effter fick ieg att wiide, att hun aldrig haffde beded Pær derom. Der kom ont nok, som holte mig i andre Tancker end att fordriffue Tiiden med nogen Gierning. Ded hændede sig den 2. *September*, at ieg horte om Morgenen nogen gaa offuer ded Rom, ieg ligger, huorfor ieg spurte Quinden, om hun wiste, om der war et Kammers (thi Quinden gaar op huer Loffuerdag med Natkeedelen). Hun swarte ia, att ded war et Fengsel som dette, oc att vdenfor stoed Piinebencken (huilcket oc saaledis er). Hun, som wel fornam, att ieg haffde Fryct, sagde: »Hielp Gud! I huem ded er, som sidder der, da skal den wist piinis.« Ieg sagde: »Sporger Pær ad, naar der luckis op, om der er nogen fangen.« Hun sagde saa att wille giore, oc i midler Tiid spurte hun mig oc sig selffuer, huem ded dog kunde wære. Ieg kunde icke giætte ded, mindre giffue hender min Fryct tilkiende, huilcken hun dog formerckede oc derfor forogede den; thi effter att hun haffde til Mid-

dag talt med Pær[1]), oc Dorene ware lucte, sagde hun: »Huem ded er, som er fangen, maa Gud wiide. Pær wille intet tale med mig«. Til Afftens Maaltiid giorde hun lige saa, men føyede ded dertil, att hun haffde spurt hannem ad, men hand wille intet sware. Ieg satte mit Sind i Roelighed, efftersom ieg hørte ingen gaa meere der oppe, oc sagde: »Der er ingen Fange oppe.«[2]) »Huor aff wed I ded?« spurte hun. »Ieg dømmer ded der aff,« sagde ieg, »att ieg haffuer icke hørt nogen gaa her oppe siden i Morris; ieg meener, at om der sidder nogen, da skal de io giffue den Maed.« Att ieg war roelig i Sinded, behagede icke hender, huorfor hun med Pær oc hand med hender søgte att *troublere* mig. Om anden Dagen, da effter Middags Maaltiid bleff luct (som offteste skeede wed Pær), oc hand skulle drage min inderste Dør til sig, som gaar ind ad, stack hand Hoffueded frem oc sagde: »*Casset!*« Hun stoed nest wed Døren, loed, som hun icke forstoed ret, huad hand sagde; siger: »Pær talte om en, der war sæt, men ieg kunde icke forstaa, huem ded er.« Ieg forstoed hannem nok, men loed oc, som ieg icke forstoed hannem. Huad Dag oc Nat ieg haffde, weed ingen vden Gud. Ieg tenckte frem oc tilbage. Stønnem syntist mig, att ded kunde wel saa wære, att de haffde greeben hannem, ihuor wel att *Cassetta* war Kongen aff Spaniens Vndersaatte, thi naar et Forræderi *suspiceris*, da *obserueris* icke, huis Vndersaater de erre, som erre *susspecte;* laae den Nat

[1]) I Randen er skrevet: »*Naar hun talte med nogen, saa kunde ieg icke see ded, thi ded skeede paa Trappen.*«

[2]) I Randen er tilføjet: »*Der war oc icke.*«

oc græd saa himmelig oc beklagede, att den wackere Mand skulle komme i Fortred for min Skyld, fordi hand haffde giordt min Herre den Willighed oc fult mig i Engeland,[1]) huor wii skiltis fra huer andre, ieg maa sige: huor *Petcon* oc hands Anhang skilte os ad oc førte mig fangen hid. Ieg laae saa vden Soffn intil imod Dag, da falt ieg vdi en Drom, som forskreckede mig. Ieg kand tencke, att miine Tancker haffde den foraarsaget. Mig syntist att see *Cassetta* saaledis piinis, saa som hand engang haffde fortelt mig, att en Spannier bleff piint: at der war bunden fiire Reeb om Hænder oc Fodder, oc huert Reeb giort fast i sit Hiorne aff et Kammers, oc aff en Mand snart slaget paa et Reeb oc snart paa et anded; oc efftersom mig syntist, att *Cassetta* skreeg intet, meente ieg, att hand war doe, skreeg hoyt oc waagnede selff derwed. Quinden, som lenge haffde werret waagen, sagde: »O Herre Gud, Fruelille! huad skader Eder? Haffuer I ont? I haffuer saa lenge giiet Eder, oc nu skreeg I saa hoyt!« Ieg swarte: »Ded war i Soffne; mig skader intet.« Hun sagde widre: »Da haffuer I dromt noget ont.« »Ded kand wel wære«, swarte ieg. »O, siger mig,« sagde hun, »hwad I dromte; ieg kand taalke Dromme.« Ieg swarte: »I ded ieg skreeg, glemte ieg min Drom, ellers kand der ingen saa taalcke Dromme som ieg« (ieg tacker Gud, att ieg icke giffuer Act paa Dromme); oc haffde denne Drom intet anded att betyde, end som sagt er. Der effter Middags Maaltiid Doren bleff luct, sagde Quinden aff sig selff (thi ieg spurte hender icke meere om Fanger): »Der er ingen

---

[1]) Jvfr. S. 33.

fangen; giff *Pær* faa Skam for hands Sladder! Ieg spurte hannem ad, huem der war sæt; da loe hand ickun aff mig. Der er ingen, giffuer Eder til Fritz!« Ieg sagde: »Skulle min Vlycke drage andre i til sig, ded skulle giore mig ont.« Ded stoed saa hen til mit i *Sept.*, da bleff fort fangen frem twende aff worris Tiennere, som bleffue sat i Wacten, den eene, Nels Kaiberg, som tiente for Taffeldecker, oc den anden, Frans —,[1]) som tiente for Laquei. Effter nogle Vgers Forløb oc *examination* bleffue de loß giffne. Samme Tiider bleff fangen fremfort tuende Fransoser: en gammel Mand wed Naffn *La Rosche* oc en anden vng Karl, huis Naffn ieg icke wed. *La Rosche* bleff fort her i Taarnet oc sat i Traalhullet. Der war kast en Dyne til hannem paa Gulffuet, der laae hand paa; war i nogle Maaneder icke aff hands Klæder. Hands Fode war Brød oc Wiin, anden Spiiße wille hand icke haffue. Hands Beskyllning war, att hand haffde *correspondered* med Corfitz, oc hand haffde loffuet att leuere Kongen aff Franckriige Crooneborg.[2]) Den Kundskab haffde *Hannibal* Sehested

[1]) Efternavnet staar *in blanco.* Formodentlig var det den samme Tjener, som var med Forf. i England, se S. 33.

[2]) I Randen er anmærket: »*Rimte ded sig icke wel* [med?], *att min Herre bød twende Potentater Danmarckis Riige til?*« — Sammenhængen med La Roche's Sag er, saa vidt vi kjende den, følgende. I Aaret 1663, medens Hannibal Sehested opholdt sig i Paris som extraordinair Ambassadeur, og paa samme Tid, som han hjemmefra modtog Efterretninger om Ulfeldts Anslag, fremstillede et fransk Fruentimmer, Demoiselle Langlois, sig for ham og fortalte, at hun vidste Besked om en Plan, som var undfanget af en Landsmand af hende ved Navn La Roche Tudesquin, og som gik ud paa at overgive en Del af det danske Riges Fæstninger i en fremmed Magts Hænder. La Roche, som ikke længe i Forvejen havde været Kommandant i Nakskov, skulde til

giffuen, som paa de Tiider war i Franckriig, oc hand haffde den aff en Herre, som da war *Hannibal* til Wille oc haffde

---

dette Øjemed have forbundet sig med en Del danske Militairpersoner af høj Rang, og navnlig skulde Kommandanterne paa Kronborg, i Glückstadt og i Nakskov være i Forstaaelse med ham. Demoiselle Langlois havde selv Aaret i Forvejen overbragt Ludvig XIV. La Roches Tilbud, men var paa det Bestemteste bleven afvist, hvorefter La Roche havde erklæret, at han kjendte Andre, som med Glæde vilde modtage hans Forslag. Under den som en Følge af disse Angivelser indledede Undersøgelse gjentog Demoiselle Langlois sit Udsagn, idet hun tillige tilføjede en og anden ny Oplysning, saaledes ogsaa den, at La Roche i 1663 igjen havde været i Paris for at forny sit Tilbud til Ludvig XIV., men uden at have været heldigere end forrige Gang, samt at Hertugen af Holsten-Gottorp og Hollænderne havde lovet ham Guld og grønne Skove, hvis han vilde træde i Forbindelse med dem (jvfr. en ved Hannibal Sehested selv foranstaltet Afskrift af en stor Mængde til denne Sag henhørende Aktstykker i Ny kgl. Smlng. Nr. 651 Fol. samt en derpaa grundet Fremstilling i Skandinav. Litteraturselsk. Skrifter 1808 S. 177—93). Anklagen imod La Roche havde imidlertid strax foranlediget, at han og en Landsmand af ham, Jacques Beranger, som antoges at være Medvider i Sammensværgelsen, bleve eftersøgte, og allerede den 6. September bleve de da ogsaa virkelig anholdte i Bryssel, men da man nu forlangte dem udleverede, for at de kunde konfronteres med Vidnerne i Sagen, vægrede den spanske Regering sig i længere Tid herved, saa at Fangerne først det næste Aar kunde sendes til Kjøbenhavn, hvor de saa den 19. Juni (se Becker's Samlinger 2 D. S. 32—33) bleve indsatte i Blaataarn. Hvad der ellers kom frem i Sagen, ser jeg mig ikke i Stand til at sige, da den ovenfor nævnte Samling af Aktstykker ikke rækker længere ned end til i November 1663, og Fremstillingen i Skandinav. Litteraturselsk. Skrifter aldrig blev fuldendt. Men af Leonora Christinas strax nedenfor meddelte Yttring, at Fangerne efter nogle Maaneders Forløb kom paa fri Fod igjen, kan man dog slutte, at Anklagen, forsaavidt den gik ud paa Landsforræderi, var et fuldkommen ugrundet Opspind (derimod synes La Roche at have gjort sig skyldig i Underslæb, hvortil da sikkert de i deres Nyhed saa overraskende Efterretninger om Ulfeldts Anslag havde givet Ideen. — Naar iøvrigt Leonora Christina siger, at de nævnte Personer allerede i September 1663 bleve indsatte i Taarnet, medens Sandheden

tilforne werret *La Rosche* til Wille oc maaskee siden fortornet sig paa hannem. Der war ingen anden Bewiiß til den Beskylling. En Mißtancke maaske hialp dertil, eftersom denne *La Rosche* med den anden vnge Karl begierte at see mig, der ieg war i *Arrest* i *Dovers*, huilcket oc skeede, att de giorde mig *la révérence*. Wel muligt, att hand wille haffue talt med mig oc sagt mig, huis hand haffde hort sige i Londen, som hannem syntist paa mig, ieg icke fryctede. Men som ieg leegte Kaart med nogle *Damer*, som ware komne did for att beskue mig, saa kunde hand icke komme til at tale med mig i Enrom, spurte mig, om ieg haffde den *Coemedie* Bog, Greffuinnen aff *Pembrocq* haffde laded vdgaa. [1]) Ieg swarte: »Ney.« Hand loffuede att sende mig den, oc som ieg icke bekom den,

---

er, at de i denne Maaned bleve arresterede i Bryssel, da er dette en Unojagtighed, som man let kan tilgive hende. Men da der paa de nærmest følgende Blade forekommer et Par andre mindre korrekte Angiveiser, turde der være Anledning til at bemærke. at der paa det tilsvarende Sted i Haandskriftet er tydelige Tegn til, at Forf. netop paa dette Punkt af Udarbejdelsen af sit Værk har været mindre vel disponeret (man ser saaledes, at hun her kun har skrevet mindre Stykker ad Gangen, og at hun desuagtet har anset det for nodvendigt paa 2 forkjellige Steder at udskære og omarbejde et Blad o. s. v.).

[1]) Mary Sidney, Grevinde af Pembroke, en i sin Tid bekiendt Forfatterinde, havde oversat fra Fransk et Skuespil: Antonius, der udkom forste Gang 1592 og derefter 1595 i to forskjellige Udgaver. Rimeligvis er det dog ikke dette Skrift, hvorom der her er Tale, men derimod den langt beromtere Broder, Philip Sidney's Roman: The Countesse of Pembroke's Arcadia, som i Slutningen af det 16. og gjennem hele det 17. Aarhundrede var en overordentlig yndet Læsning. Naar Leonora Christina ikke selv har kjendt denne Bog — hvilket det ikke synes, hun har — maatte hun efter Titelen nodvendig antage Grevinden af Pembroke for Forfatteren. og at Bogen var et Skuespil, har hun da formodentlig paa Lykke og Fromme gjættet sig til.

meener ieg, att hand haffuer skreffuen noget der i, mig til en Adwarsel, som *Braten* siden haffuer giort sig goed med. I huor om alting, saa liide *La Rosche* vskyllig, oc kunde hand bekræffte med sin Eed, att hand aldrig talte med min Herre i siine Dage, mindre *corresponderte* med hannem.[1]) *In summa:* effter nogle Maaneders vskyllig Liidelser bleff hand giffuen loß oc sendt til Franckriig igien. Den anden vnge Karl saed i *Arrest* i et Kammers, som er wed Borrestuen. Hand bleff fangen for Selskab[s] Skyld, men intet beskylt. I Forstningen, diße Mennisker bleffue fangne, war der en stoer Hwisken oc Tisken imellem Slosf. oc Quinden, saa wel som imellem Pær oc hender; Slosf. lucte oc selffwer min Dør. Ieg formerckede wel, att der war noget paa Færde, men ieg spurte om intet. Pær berettede omsier Quinden, att ded war twende Fransoser, oc noget om Sagen, dog icke saa, som ded war. Imod de bleffwe loß giffne, sagde Slosf.: »Ich habe zwey *parle mi franço* gefangen; was die gethan haben, weis ich nicht.« Ieg spurte hannem icke widre derom, men hand skiæmtede oc sagde: »Nu kand ich fransk lernen.« »Da. wil Zeit zu« (sagde ieg).

Vdi samme *Sept.* Maanet døde Greff Rantzow; leffwede icke den Dag att see ded Billede *execqueris*, som hand saa wist haffde haabt att see, som den, der først haffde *introduceret* den Maade aff Spott i diße Lande.[2])

---

[1]) I Randen er tilskrevet: »*La Roche haffde ieg aldrig seet før, icke heller hands* **Compagnon,** *forend i* **Dovers.**«

[2]) Dette Punktum er senere overstreget, og dets Indhold optaget i Tillæget til den oprindelige Fortale til Skriftet; se S. 16 og 65. Grev Rantzov døde iøvrigt ikke i September, men den 8. November.

Den 9. *October* bleff holded den Fæst med worris Princeße *Anna Sophia* oc Cur-Prinsen aff Saxsen.[1]) Om Morgenen, den Hoytiid skulle angaa, sagde ieg til Quinden: »I Dag skal wii faste indtil imod Afften;« thi ieg tenkte nok, att de kom icke mig ihue, eller ieg kunde faa nogen Læffninger, forend de andre ware tracterede, i ded ringste til Middag. Hun wille wiide Aarsagen, hworfor wii skulle faste. Ieg swarte: »Ded skal I faa att wiide i Afften.« Ieg laae oc tenkte paa den vstadige Lycke, att ieg, som for 28 Aar siden[2]) haffde hafft lige saa stoer Statz, som nu Princeßen haffde, laae nu fangen oc nest op til den Wæg, som mit Brude Sengkammers haffde wærrit; tacker Gud, att ieg mig ickun lided der offwer bekümrede. Imod Middags Tiider, der Trommeter oc Herpucher loede sig høre, sagde ieg: »Nu gaar de offwer Platzen til den stoere Sael med Bruden.« »Huor wed I ded?« sagde Quinden. »Io, ieg wed ded«, sagde ieg; »min Geist haffwer sagt mig ded.« »Hwad er ded for en?« spurte hun. »Ded kand ieg icke sige Eder« (swarte ieg). Oc saa som Trommeterne blæste, hwer Gang ett Sæt Maed bleff opborren oc *Confectet*, saa sagde ieg ded. Oc førend der war anrettet, saa slogis paa Herpauckerne.

[1]) Festlighederne i Anledning af Kurprinds Johan Georg af Sachsens Trolovelse med Anna Sophie, Frederik III.s ældste Datter, varede i flere Dage, men selve Trolovelsesceremonien foregik ikke, som Forf. antager, den 9., men den 10. Oktober: jvfr. Becker, Samlinger 2 D. S. 21. Fejltagelsen lader sig iøvrigt saa meget lettere forklare, da Brylluppet, der fejredes 3 Aar efter paa samme Sted, faldt ind paa den 9. Oktober.

[2]) Her har Forf. regnet fejl. Det var ikke 28, men 27 Aar siden, at hendes Bryllup med Korfits Ulfeldt stod, nemlig den 9. Oktober 1636.

Naar saa der bleff anrettet, som skeede vden for Kockenet i Platzen, saa sagde ieg efterhaanden: »Wii faar icke Maed ennu!« Der Klocken gik til 3 Slet, sagde Quinden: »Nu krümper min Maffwe slæt ind; naar skal wii haffwe Maed?« Ieg swarte: »Ded er endnu langt frem. Ded anded Sæt er icke vden for lit siiden opkommen; kand wii faa noget imod 7 Slæt, da faar wii icke fore.« Ded skeede, som ieg sagde. Klocken 7½ kom Slozf., vntskylte sig, att hand haffde nock fodret paa Madden, men Kockene haffde alle Hænderne fulle. Quinden, som altiid meente, att ieg kunde traalle, bleff staedfestet i sin Meening der om. [1]) Anden Dagen bleff giort Riddere, oc ieg icke alleeneste sagde, hwær Gang Trometèrne blæste: »Nu bleff der giort en Ridder« (thi ieg kunde høre *Herolden* raabe vd aff Winduet, men icke forstaa, hwad hand sagde), men endoc, hwem der war bleffwen Ridder, thi ded giættede ieg, efftersom ieg wiste, att der ware de i Raaded, som icke fore ware Riddere; [2]) oc efftersom ded sig saa befant, saa troede Quinden fuld oc fast, att ieg kunde traale. Ieg formerckede ded paa hender, efftersom hun offte giorde mig Sporßmaal om ded, ieg icke kunde wiide,

---

[1]) I Randen er tilskrevet: *»Slosf. fortelte Quinden noget om Statzen, oc Pær sagde hender noget, saa hender syntist, att ieg kunde wide noget effter forrige Tiiders Skik.«* — Iøvrigt synes denne Bemærkning ikke ret at rime sig med, hvad ovenfor er fortalt.

[2]) Den 11. Oktober bleve, foruden Kurprindsen selv, Følgende slagne til Riddere: Ulr. Fr. Gyldenløve, Hans Schack, Peder Reedtz, Joh. Christ. v. Korbitz, Claus v. Ahlefeldt og Statholder Fr. v. Ahlefeldt, se Biørn, Nye Saml. over Ridderne af Elephant- og Dannebrog-Ordenen S. 4 og Becker, Samlinger 2 D. S. 21 Anm.

hworpaa ieg stonnem gaff Swar aff en dobbelt Meening; tenkte, att maaskee den Fryct, hun haffde, att ieg kunde wiide, hwad som skeede, kunde forhindre, att hun icke satte Løgn sammen om mig. Hun tiskede oc icke nær saa meget siden med Sloßfogden. Hun fortelte adskilligt om en, hun holte for en Traaldquinde, som dog icke bestoed i anded end vdi Wiidenskab att læge Fransoser oc skille Hoerer wed derris Foster oc dißlige Vtilborligheder. Med samme Quinde haffde hun meget omgaaet.

Nogen Tiid effter Cur-Prinzens Bortreiße bleff der tenckt paa att henrætte et Træ-Billede, oc bleff om Formiddagen mit vderste Kammers opluct, feyet, giort reent oc strod Sand.[1]) Der til Middag bleff opluct, oc Quinden haffde wærret i Trappen oc talt med Kudsken, kom hun ind, gik til Sengen til mig, stillede sig som forbaset oc sagde med en Hast: »O Iesus, Frue! der kommer de med Eders Mand!« Den Tiiding forskræckede mig, hwilcket hun læt formerckede; thi i ded hun sagde ded, da reiste ieg mig i Sengen oc racte min høyre Arm oc Haand vd oc mæctede icke att tage den strax til mig igien. Ded haffwer maaskee fortrod hender i ded samme, thi ieg bleff saa siddendis oc talte icke et Ord, huorfor hun sagde: »Min hierte Frue, ded er Eders Mands Affwiißning.« Derpaa sagde ieg: »Gud straffe Eder!« Hun gaff mig aff en ond Mund, meente, ieg haffde fortient Straff oc icke hun, brugte mange vnyttige Ord. Ieg tav gandske

[1]) I Randen er tilføjet: »*Dronningen wille, att ded Træ Billede skulle foris op vdi ded vderste Kammers oc stillis saaledis for Doren, att ded kunde falde ind til mig, naar som min inderste Dør bleff opluct; men Kongen wille ded ingenlunde.*«

stille, thi ieg war da den swageste oc wiste icke, hwilket hwilket war. Om Efftermiddagen horte ieg en stoer Murmelen aff Folk paa den inderste Slotzplatz, da bleff Billeded fort paa en Skuuff-Karre offwer Gaden aff Bodelen oc indsat i Taarnet needen vnder mit Fengsel. Om Morgenen imod 9 Slæt[1]) bleff Billeded aff Bodelen iammerligen medhandlet, gaff dog ingen Lyd fra sig. Til Middags Maaltiid fortelte Slosf. Quinden, hworledis Bodelen haffde hugget Hoffweded aff ded Billede, haffde parteret Kroppen vdi 4 Deele, hwilcke siden bleffue lagde paa fiire Hiull oc sat paa Gaallen, oc Hoffweded vdhengt aff Raadhuuset. Slosf. stoed i ded anded Kammers, raabte den Fortælling høyt vd, paa ded ieg skulle hore ded, *repeterte* ded trende Gange. Ieg laae oc tenkte mig om, hwad ieg skulle giore; ieg kunde icke lade mig merke med, att ieg icke dert actede ded, thi da maaskee der bleff noget anded optenkt, som kunde bedroffwe mig, oc i en Hast kunde ieg icke hitte paa anded end att sige til Quinden med en Soe[rg]moedighed: »O, hwilcken Spott! Taler med Slosf. oc beder hannem bede Kongen, att ded, som er opsat, maatte tagis need igien oc icke bliffwe siddendis!« Quinden gik vd oc talte sacte til Slosf., men hand swarte hoyt oc sagde: »Ia wol, her vnter? Dar sollen mehr her auff, ia mehr, mehr herauff!« sagde saa ett gott Tag de samme Ord. Ieg laae saa stille hen, talte intet, slog mig [hen?] med miine egne Tancker. Snart trostede ieg mig

[1]) Exekutionen paa Ulfeldts Billede foretoges den 13. November, se Paus 2, 294 og J. Bircherods Dagboger, ved Molbech, S. 93; jvfr. Løvenskjold, Efterretninger om den kongel. Livgarde til Fods S. 24.

oc haabte, att ded, som war skeed wed Billeded, war et Tegn, att de icke kunde faa Manden; saa tog Fryeten igien sit Stæd. Spotten actede ieg intet, thi der war alt for mange *Exempler* aff stoere Herrer i Frankriig, hwis Billeder oc *Contrafeier* aff Bødelen ware forbrente, som siden igien komme til stoer Ære. Der til Afftens Maaltiid bleff opluct, war der en Hwisken med Slotsf. oc Quinden. Der bleff oc send en *Lacquei*, som stoed vden for den vderste Dør, som loed kalde Slosf. vd til sig (min Seng staar liige for Dørene, saa naar alle tre Døre erre oplucte, saa kand ieg see til Trappe Døren, som er den fiærde Dør). Hwad Quinden kand haffwe berettet Slosf., kand ieg icke wiide, thi ieg haffde den Dag icke talt et Ord anded end begiært att fly mig, hwis ieg behøffwede; sagde oc intet widre end ded samme i mange Dage der effter, saa Slosf. bleff kee aff att spørge Quinden meere ad, thi hun haffde intet att sige hannem om mig, oc hun laae hannem siden stetze paa med Begiæring att komme vd: hun kunde icke saa leffwe sit Liiff. Men som hun fik ingen anden Trøst aff hannem, end att hand soer hender til, att hun aldrig kom vd, saa lenge hun leffte, saa giorde hun i nogle Dage icke anded end græd da oc da; oc som ieg icke wille spørge hender ad, hworfor hun græd, saa gik hun en Dag til min Seng grædendis oc sagde: »Ieg er et elendigt Menniske!« Ieg spurte hender, hworfor? hwad hender skade? »Mig skader nok« (swarte hun). »Ieg haffwer werret saa gall oc laded mig lucke inde for Penge, oc nu er I wree paa mig oc wil icke tale med mig.« Ieg sagde: »Hwad skal ieg sige? I wille maaskee haffwe noget att hwiske igien til Slosf.« Saa begynte hun

att forbande sig, den Dag hun sagde Slosf. et Ord, hwad ieg sagde, eller hwad ieg tog mig til, wille ieg ickun troe hender oc tale med hender; »hworfor skulle hun wære mig vtroe? wii skulle dog wære sammen, saa lenge wii leffte;« med mange bewæglige Ord, att ieg icke wille wære wree; ieg haffde Aarsag dertil; her effter skulle hun aldrig giffwe Aarsag, att ieg skulle bliffwe wree, thi hun skulle wære mig troe. Ieg tenkte: Du skalt intet faa meere att wiide, end behoff gioris. Ieg loed hender der effter snacke for mig oc fortelle sit Liiff oc Leffnet, hwad som stønnem paßerer hoes Bonden. Hun haffde wærret twende Gange gifft med Huußmænd oc siden effter sidste Enckesæde tient Holger Winds Frue[1]) for Waa[g]kone, saa hender fattedis intet for Snak. Hun haffde hafft et Barn med henders første Mand, som icke bleff gammelt, oc skulle ieg wel kunde haffwe fattet en Mißtancke til hender aff henders egen Ord, att hun maaskee haffde hiolpen til att forkorte ded Barns Dage; thi ded kom saa paa Tale engang om Encker, som giffter sig igien; da sagde hun iblant anded: »Den, der wil giffte sig andengang, maa icke haffwe Born, thi saa forligis aldrig Manden med Quinden«. Ieg haffde meget der imod at sige, oc der iblant ded, att ieg spurte, hwad en Quinde skulle giore dertil, som haffde et Barn med sin forste Mand. Hun swarte med en Hast: »Legge Puden paa Hoffwedet!« Ded kunde ieg icke kiende for gott, men for stoer Synd, lagde ded witlyfftig vd. »Hwad Synd« (sagde hun), »om Barnet altiid war sygt, oc Manden bleff kranteworn derfor?« Ieg swarte

[1]) Margrete Gjedde, en Datter af Rigens Admiral Ove Gjedde (d. 1660).

der til, som ded sig hurte, oc hun bleff icke wel til Fritz. Den Tale lagde ingen goed Grundwold hoes mig om henders vdloffwede Troeskab.

Quinden lawerte saa, førte mig fremdelis Budskab ind fra Kusken, hwad nyt der paßerte. Maren Bloks sendte wed hannem en Bønnebog, oc ded himmelig, thi ieg maatte slet ingen Bøger haffwe, icke Synaal eller Knappenaal, derpaa haffde Quinden giort Eed for Slosf. effter Dronningens Befaling. Ded Aar gleed saa hen. Nyt Aars Dag ynskede Quinden mig ett glædeligt Aar. Ieg 1664.
tackede hender oc sagde: »Ded kand Gud giøre«. »Ia« (sagde hun), »om hand wil.« »Wil hand icke« (swarte ieg), »saa skeer ded oc icke, oc saa giffwer hand mig oc Taalmodighed att bære mit tunge Kaars.« »Ded er dog tungt« (sagde hun) »for mig; hwad skulle ded icke wære for Eder! Maatte ded enda bliffwe derwed oc icke bliffwe wærre for Eder!« Mig syntist, att ded kunde icke bliffwe wærre for mig, men bædre; thi Døden, paa hwad Maade den kom mig, den giorde Ende paa min Elendighed. »Ia« (sagde hun), »ded er icke lige gott, hwordant man doer.« »Ded er wist nok,« swarte ieg; »den eene doer i Fortuiffwelse, den anden med et frit Moed.« Slosf. sagde icke et Ord til mig den Dag. Quindens Samtale med Kudsken war lang; vden Twiffl har hun fortelt ham worris Samtale.

Vdi *Marti* Maanet kom Slosf. ind oc giorde sig heel 1664.
mild, sagde iblant anded: »Nu seyd Ihr Wittib,[1]) nu

[1]) Korfits Ulfeldt døde uden Tvivl den 20. Februar 1664, se Paus 2, 317—21. Rigtignok hedder det i et Brev fra Sønnen Chri-

könt Ihr wol sagen alle Sachen Beschaffenheit.« (Ieg swarte med et Sporßmaal): »Können Wittiben alle Sachen Beschaffenheit sagen?« Hand smeel oc sagde: »Ich meine es nicht so; ich meine diese Verrätherei!« (Ieg swarte): »Ihr köndt andre darnach fragen, die es wißen; ich weis von keine Verrähterei!« Oc som hannem syntist, att ieg icke troede, min Mand war død, tog hand en *Advis* frem oc loed mig den læße, maaskee meest fordi min Mand stoed ille der i antegnet. Ieg sagde intet meget dertil anded end: »Die *Avisen* Schreibers sagen nicht allezeit die Warheit.« Ded maatte hand tage saa, som hand wille. Ieg laae saa hen i Haabet, att ded saa war, att min Herre wed Døden war siine Fiinder vntgaaet, oc tenckte wed mig selff med største Forundring, att ieg skulle leffwe den Dag att ynske min Herre doe; falt atter igien vdi bedrøffwede Tancker oc gad intet talt. Quinden meente, att ieg war bedrøffwet, att min Herre war doe, trøstede mig,

---

stian U. til Sperling, dateret den 8. Marts (Afskrift i Ny kgl. Samlng. 2141 b, 4to), at han er død den 27. Februar (ikke, som det i den danske Oversættelse hos Wolff, Journ. for Politik 1816 1, 134—37 siges, den 26.). Men da den ene af de hos Paus a. St. aftrykte Beretninger om hans Død er dateret den 23. Februar, medens den anden grunder sig paa Breve fra den 24., maa Sønnens Angivelse selvfølgelig være urigtig. Iøvrigt lader hans Fejltagelse sig ret vel forklare, navnlig naar man lægger Mærke til, at den 20. og den 27. Februar falde paa en og samme Dag i Ugen, nemlig paa en Løverdag. Thi baade Christian Ulfeldt og hans Sødskende havde i den Tid, Dødsfaldet foregik, fjernet sig fra Basel, hvor Faderen opholdt sig, og hvorfra han gik ombord i den Baad, som blev hans Dødsleje, og det kan da let tænkes, at Efterretningen, da Børnene senere kom til Byen, er bleven dem forebragt saaledes, at de have kunnet forvexle f. Ex. den næstforegaaende Løverdag med den Løverdag, som gik forud for denne.

oc ded heel fornufftig, men offwer henders Trøst forøgede sig forbigangene Tiiders Ihuekommelse, saa ieg kunde lenge der effter icke komme til att stille Sinded i Roelighed. Eders Tilstand, miine hierte kiere Børn, bekümrede mig. I haffde mist Eders Fader, med hannem Formue oc Raad; ieg er fangen oc elendig, kand intet hielpe Eder, hwercken med Raad eller Daad; I erre landflyctige oc i ded fremmede. For miine Sønner, de tre ældste, sørgede ieg icke saa meget som for miine Døttre oc yngste Søn.[1]) Ieg saed heele Nætter offwerende i min Seng, thi ieg kunde icke soffwe, oc naar ieg haffwer Hoffwet Piine, saa kand ieg icke ligge need i Puden med mit Hoffwet. Ieg bad Gud inderligen om en naadig Forløßning. Ded haffwer icke behaget Gud, men hand gaff mig Taalmodighed att bære mit tunge Kaarß.

Mit Kaarß war mig saa meget diß tyngere i ded første, efftersom saa høyligen war forboden icke att tilstæde mig hwercken Kniiff, Sax, Traa eller noget, ieg kunde fordriffwe Tiiden med. Omsider, der Sinded kom lit i Roelighed, tenckte ieg paa noget att tage mig til, oc som ieg haffde en Syenaal, som melded er, saa løste ieg miine

---

[1]) Korfits Ulfeldt havde 12 Børn med Leonora Christina. Af disse vare dog kun følgende i Live ved Faderens Død: Anne Cathrine, Christian, Ludvig, Korfits, Ellen Christine, Leonora Sophie og Leo. Den Sidste, som var det yngste af alle Børnene (f. 22 Marts 1651, d. 11. April 1716), gik efter at være bleven voxen i østerrigsk Tjeneste og steg hurtigt fra den ene Ærespost til den anden. Han blev efterhaanden General-Feltmarskal, Vicekonge i Katalonien og Gehejmeraad. Han var det eneste af alle Korf. Ulfeldts Børn, som forplantede Navnet, og fra ham er det, at Ejeren af nærværende Haandskrift, Grev J. Waldstein, nedstammer.

Baand op i min Nattroye, som ware breede liiffarwe Tafftis Baand. Ded Silke syde ieg med paa ded Stycke Kluud, ieg haffde, adskillige Blomster med smaa Sting. Der ded haffde Ende, drog ieg Traaer vd aff miine Lagen, twant dem oc syde der med. Imod ded haffde Ende, sagde Quinden en Dag: »Hwad wil I nu faa att giore, naar dette slipper?« Ieg swarte: »O, ieg faar nok noget att giore; skulle end Raffnene føre mig ded til, saa faar ieg ded.« Der paa spurte hun mig, om ieg kunde giore noget med en brøt Træskee. Ieg swarte: »Maaskee wed I en?« Der hun haffde leet et Tag, tog hun en frem, som Bladded war halff aff. »Den« (sagde ieg) »kunde ieg wel giøre noget aff, haffde ieg Reedskab att giore med. Kunde I offwertale Slosf. eller Pær Kudsk att laane mig en Kniiff?« »Ieg wil wel bede dem derom« (sagde hun), »men ieg wed nok, ded skeer icke.« Att hun sagde noget derom til Slosf., kunde ieg fornemme paa hands Swar, thi hand swarte høyt: »Sie hat kein Meßer nötig; ich wil das Eßen für ihr schneiden. Sie köndte leichte sich Schaden damit thun.« [1]) Hwad hun sagde til Kudsken, wed ieg icke (ded wed ieg, att hun saae icke gierne, att ieg fik Kniff, thi hun war ræd for mig, som ieg siden fik att wiide). Quinden bragte ded Swar fra Kudsken, att hand for sit Liiff ey torde. Ieg sagde: »Kunde ieg faa et Stycke Glas, saa wille ieg see, hwad ieg kunde giore wed ded Stycke

---

[1]) I Randen er tilføjet: *»Der ieg engang loed begiere aff Slosf. en Sax for att skiære miine Neile aff med, swarte hand oc høyt ded: »Was, was? Die Nägels sollen ihr waxsen als Adlers Klawen, vnd die Hahr als Adlers Federn!« Hwad ieg tenckte, wed ieg wel, om ieg haffde Kloer oc Winger.«*

Skee Skafft, mig til Nytte; bad hender leede i en Kraag, som er yden for ded yderste Rom, der all Skarnet bleff henkast, hwilcket hun oc giorde, fant icke alleeneste Stycker Glas, men endoc et Stycke aff et Tin Laag, som haffde sit paa et Kruuß. Med Glasset giorde ieg aff Skeestumpen en Pind med toe Tacker, som ieg giorde Baand paa, oc endnu er i Brug (Silcket til Baandene tog ieg aff min Nattroye neden om.) Ded Stycke aff Tin-Laaget boyede ieg saaledis tilsammen, att ded siden tiente mig til Blækhorn. Ded er oc end nu i min Giemme. Til et Troeskabs Tegn bar Quinden mig samme Tiid en stoer Knappenaal, hwilcken war mig et gott Reedskab til att giore Begyndelsen aff Skillerommet med imellem Tackerne oc skaffwe ded siden med Glaßet. Hun spurte mig, om ieg icke kunde hitte paa noget att leege med, Tiiden bleff hender saa lang. Ieg sagde: »Giffuer Pær goede Ord, saa flyer hand Eder wel noget Hør for Penge oc en Haand-Teen.« »O hwad!« swarte hun, »skulle ieg nu spinde? Giff Fanden spinde! For hwem skulle ieg spinde?« Ieg sagde: »For att fordriffwe Tiiden. Ieg wille wel spinne, om ieg haffde noget att giore med.« »Ded maa I icke, min hierte Frue« (sagde hun); »ieg woffwer mig yderlig-nok med ded, ieg flyr Eder«. »Wil I haffwe noget at leege med« (sagde ieg), »saa skaffer Eder nogle Nødder, saa wil wii leege med dem.« Ded giorde hun, oc wii leegte med dem som smaa Børn. Ieg tog oc tree aff Nødderne oc giorde Tærninger aff dem, satte paa hwær toe Slags Tal, oc leegte wii oc med dem. Oc paa ded den ⊙ kunde kiendis, som ieg giorde med den stoere

Knappenaal,[1]) bad ieg hender fly mig et Stycke Kriide, som hun oc giorde, oc ieg gnee Kriide der i. Bemelte Tærninger kom bort, ieg wed icke hwordant; ieg er i Meening, att Kudsken fick dem, maaskee den Gang hand lurte hender aff de offwerbleffwene Lyß oc Suckeret. Thi hand kom en Middag saa hæßb[l]æsende til hender oc sagde, att hun skulle flye hannem Lyßene, Suckeret, hand haffde baarren hender fra Maren Bloks, oc hwad hun haffde, som icke maatte sees, thi der skulle randsagis i wort Quarter. Hun lob vd dermed vnder Forklædet oc sagde mig intet derom, forend Doren war luct. Ieg giæmte, ded bæste ieg kunde, paa mig min Pind, mit Silcke oc den syde Klud med Synaal oc Knappenaal. Der bleff ingen Huußsogning aff, oc war ickun Kudskens Putzeri for att faa de offwerbleffne Lyß fra hender, for hwilcke hun tit nok siden bandede hannem, saa wel som for Suckeret.

Ieg war stetze i Arbeed, saa lenge ieg haffde Silcke aff Nattrøye oc Stromper, knottede offwer den stoere Knappenaal, paa ded att ded kunde ware lenge. Aff ded Arbeed er endnu i min Wærre oc Knippelstockene, ieg mig giorde aff Pinde. Med Poßer, fylt med Sand, dermed slog ieg Snorer, hworaff ieg giorde mig et Bindt (som er opslit), thi ieg maatte icke faa et Snorliiff, ihwor offte ieg loed bede derom; Aarsagen, hworfor, er mig endnu v-be-

[1]) I Randen er tilføjet: »*Ieg tog miine Neiler aff med Synaalen, som ieg ritzede dennem med saa lenge, indtil de kom aff. Den Neil paa den liden Finger paa min høyre Haand loed ieg woxe for att see, hwor lang den kunde bliffwe; men ieg støtte den v-forwarendis aff oc haffwer den endnu.*«

wist. Med ded Stycke Kriide fordreff ieg oc offte Tiiden, malede dermed paa et Stycke Bret oc paa Borded, toede ded aff igien, giorde Riim oc dictede Psalmer. Den første war denne, hwilcken ieg dog haffde dictet, lenge førend ieg bekom Kriide. Ieg sang den aldrig, men læste den for mig selff.

### En Morgen Dict paa den Thone:

Ieg wil din Priiß vdsynge *etc.*

*1.*

Min Tunge skal med Stemme
Forkynde Siælens Act,
Som ey i Dag wil glæmme
Att priiße Guds Almact
Oc tacke Skab'ren bliid,
Som siine Wæctre sændte,
Mit Leye de omspændte,
Mig woctede med Fliid.

*2.*

Med Sorrig ieg mig lagde,
Aff Graad war salt min Mund,
Ieg til mig selffwer sagde:
Du seer ey Morgenstund!
Men Herrens Goedheds-Krafft
Befalte Soffnen søde
Min tørre Hiærne bløde
Oc queege med sin Safft.

3.

Tak, Iesu, Liiffsens Fyrste!
Ieg Sengen slippe kand,
Med Waaben mig vdryste
At striide som en Mand
Moed Satan, Synd oc Død,
Moed eget Kiød oc Wille
Oc alt, mig wil adskille
Fra dig i denne Nød.

4.

Hielp, Hielper! Hielp mig, Herre!
Mit Kaarß er aff din Haand.
Wilt tyngsten Ende bære
Oc lindre hwaßen Baand?
Ieg ellers wißelig
Der vnder maa fortwiffle,
Thi diine Skud oc Piile
De sticker hart i mig.

5.

Din Naade wilt vdøße
Oc rundelig betee,
Moed miine faderløße
Din Mißgund lade see?
Wær' derris Fader mild,
I Nøden ey forglæmme,
Hoes fræmmede forfræmme
Moed derris Fiinders Wild?

*6.*

Ieg arme Stoff oc Aske
Endnu et beder dig:
Mig icke att forraske.
Henrycke plutzelig:
Men lade mig min Aand
Med fuld Fornufft oc stille.
Med gott Taal oc goed Wille
Befale i din Haand.

Paa tydsk dictede ieg efterfolgende Wiiße, hwilcken ieg offte sang, effter som hun icke forstoed tydsk.

**Ein Liedlein** — nogenledis — auff die *Melodei* als das Lied:
Was ist doch auff diese Welt. Das nicht felt? *etc.*

*1.*

Sprich Vernunfft zu meine Seel:
Dich nicht queel.
Beßer Leben dich erwehl!
Es ist doch nicht zu erlangen,
Das fürbey
Wieder sey,
Wie man's thut anfangen.

*2.*

Warumb dan bekümmerst dich
Engstiglich,
Zeuffsest immer, bist trawrich?
Du kandst es mit vielen Sorgen

Endren nicht.
Das geschicht,
Was geschehn sol morgen.

*3.*

Hab'n verlohren Haab vnd Guht
Zwar weh thut,
Schöpfe wieder ein frisch Muht!
Es war vberflüßig kröhtig,
Die Natur
Hat doch nur
Weinig davon nötig.

*4.*

Ist der Leib gefangen hir,
Glaube mir,
Es g'ring schätzen steht bey dir.
Du bist frey vnd vngebunden,
Keine Hafft
Hat die Krafft
Dich zu können wunden.

*5.*

Endlich ist es gleiche/eben viel,
Wan dein Spiel
Hat erreichet seinen Ziel,
Vnd du muß vom Leibe scheiden;
Es geschicht
Oder nicht
Auff Stroh oder Seiden.

6.

Wol dan, frisk auff, meine Seel!
Dich nicht queel,
Das nichts deine Ruhe fehl!
Gott in Noth dich nicht läst stecken,
Er weis wol,
Wan's sein sol,
Hülffe zu erwecken.

Ieg fordreff saa Skiæls min Tiid i Roelighed, indtil Doctor *Otto Sperling* bleff fort fangen her ind i Taarnet,[1]) hwis Fengsel er neden vnder den Morcke Kircke. Hands Skiæffne er beklagelig. Der hand bleff fort i Taarnet, war hand spænt i Iernlencker om Hænder oc Fodder. Slotsf., som icke war i forrige Tiider hands Wen, glæde sig saa hiertelig offwer Docterns Vlycke, oc att hand war fallen i hands Hænder, saa hand giorde intet anded den

---

[1]) Sperling, som siden Foraaret 1654 havde taget Ophold i Hamborg, og som lige til det Sidste havde været Korfits Ulfeldt en tro-fast Ven, blev i April 1664 anholdt af en Oberstlieutenant i dansk Tjeneste, Hagedorn, og ført til Kjøbenhavn, hvor han blev ind-sat i Blaataarn. Den nærmeste Anledning til hans Anholdelse var, at en i flere Henseender kompromitterende Korrespondance meilem ham og Ulfeldt samt dennes ældste Datter Anne Ca-thrine var faldet i Hænderne paa den spanske Regering i Ne-derlandene, som igjen overlod den til Hannibal Sehested, da denne paa sin Hjemrejse fra Paris drog igjennem Landet. Se herom samt om de Forhør, Sperling underkastedes i Fængslet, det Uddrag af hans Selvbiografi, som er trykt i Suhms Nye Saml. til den danske Hist. 3, 197—266; jvfr. Paus 2, 97—102; Nye danske Magazin 3, 30—36 samt Wolff, Journ. for Politik 1815, 4, 270—80 og 1816, 1, 121—34, hvor nogle af Korfits Ul-feldts og Datterens Breve til Sperling ere trykte i Oversættelse.

Afften en[d] nynnede oc sang; sagde til Quinden: »Meine Karne, wolt Ihr dantzen? Ich wil singen.« Hand loed Doctern ligge i siine Iern den Nat. Saasom wii aff Folckis Murmelen oc Tillaab, saa oc aff et Fengsels Tilluckelse, som war neden vnder mit (huor der lagdis Iernriigler for Døren), wel kunde fornemme, att der war en Fange indkommen.[1]) Den Glæde, ieg fornam paa Slosf., gaff mig en Fryct, saa wel som att hand selffwer icke alleeneste lucte min Dør op oc til, men hand forhindrede Quinden att gaa i Trappen, lænede sig wed den yderste Dør aff mit Fengsel. Kudsken stoed bag Slosf., giorde mange Tegn; men som Slosf. dreyede sig saa tit hid oc did, saa kunde ieg icke see ret hands Postur. Om anden Dagen wed 8 Slet hørte ieg de Iern Rigler oc Døren der neden [vnder] gaa op, kunde oc høre, att ded inderste Fengsel bleff opluct (da bleff Doctern fort vd til Forhør). Quinden sagde: »Der maa wist sidde en Fange; hwem kand ded wel wære?« Ieg swarte: »Ded synnis wel saa, att der er en Fange indkommen, efftérdi Slosf. er saa glad. I faar ded wel att wiide aff Pær, om icke saa lige i Dag, da en andengang. Ieg beklager den Stackel, i hwem hand er« (Gud wed, mit Hierte war icke saa frimodig, som ieg anstilte mig til). Der til Middag bleff opluct for mig (som war offwer taal Slæt, thi førend Doctern bleff fort ind igien, bleff intet opluct for mig), da war Slosf. meer end gemeen lystig, dantzede for sig selff oc sang:

---

[1]) Eftersætningen mangler. — I Randen er tilføjet: »*Samme Fengsel er vden for, der Doctern sidder. Der hand sidder, er gandske mørkt.*«

»Lustig, *Curage!* Es wird sich wol schicken!« Der hand haffde skaaren Madden, lænede hand sig wed min yderste Fengsels Dør oc forhindrede Quinden att gaa yd, sagde til mig: »Ich sol Euch grüßen von dem Herrn *General Major* von Alfelt; er sagt, es wird nu bald guth, Ihr solt Euch nur zu Frieden geben. Ia, ia, nu wird es bald guth!« Ieg loed, som ieg tog ded op i den Meening, som Ordene ware, oc bad hannem tacke *General Major[en]* for hands Trøst; oc efftersom hand *repeterte* igien samme Ord oc sagde der hoes: »Ia, fürwahr! das sagte er,« saa swarte ieg med et Sporßmaal: »Wo mach doch das herkommen, das der *General Major* suchet alleweil mich zu erfreven? Gott erfrewe ihn wieder! Ich habe ihn nie vorhin gekandt.« Slosf. swarte aldeelis intet der paa. Imidlertiid Slosf. talte med mig, stoed Kudsken bag wed hannem oc wiiste, att Fangen haffde wæret bunden om Hænderne oc Fødderne, att den haffde et Skæg oc en *Calotte* paa oc en Klud om sin Hals. Ded kunde icke giøre mig wiißere, end ieg war, men bedrøffwe mig meere kunde ded wel. Til Afftens Maaltiid bleff oc Quinden forhindret att tale med Kudsken, oc giorde Kudsken atter samme Tegn, thi Slosf. stoed paa samme Sted, dog talte intet, ieg icke heller [1]). Om Morgenen der effter bleff Doctern atter ydført til *Examen,* oc Slosf. forholte sig som for. Som hand da stoed oc grundede, spurte ieg hannem ad, hwad ded war for en Fange, der war neere. Hand swarte, der war

[1]) I Randen er tilføjet: »*Der Slozf. i de første Dage sang for sig, sagde hand: »Du must auffsingen, du Vogel, wo ist dein samten Rok?« loe i ded samme, alt ded hand kunde. Ieg sluttede aff den Sang, hwem ded kunde wære.*«

ingen neere. Der wed loed ieg ded bliffwe, oc som wii ellers snackede om anded, saa smot Quinden vd til Pær, som i en Hast sagde hender, hwem ded war. Ded warede saa i nogle Dage alt paa en Wiiß. Der Dom war fællet offwer Doctern, oc ded fordrog sig med *Excecutionen*[1]), oc ieg intet talte til Slosf., vden hand talte til mig, kom hand ind oc sagde: »Ich vernehme wol, das Ihr köndt abmeßen, das ein gefangner darunten sitzet. Das ist auch wahr, aber es ist verbotten es Euch zu sagen, wehr er ist.« Ieg swarte: »So begiäre ich es auch nicht zu wißen!« Hand begynte att faa nogen *compassion* oc sagde: »Gebet Euch zu Frieden, mein liebes Frevlein, es ist nicht Ewer Man, nicht Ewer Sohn, Tochter, Swager oder verwandter; es ist ein Vogel, der solte singen, vnd er wil nicht, aber er muß wol, er muß wol!« Ieg sagde: »Ich solte wol können rahten auß Ewer *discours*, wehr es ist. Kan der Vogel singen, das in den Ohren kan klingen, so wird er es wol thun; aber die *Melodei*, die er nicht weis, wird er auch nicht singen können!« Hand bleff taws der wed, wente sig oc gik vd.

Effterhaanden bleff ded oc stille med Doctern, saa der bleff intet talt mehre om, oc kom Slosf. da oc da ind, naar der bleff opluct, oc giorde sig stonnem lystig med Quinden, wille, hun skulle giore *Reverenz* for hannem,

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*For att bedrøffwe oc forfærde Doctern lucte Slosf. op for ham tiilig om Morgenen, effter Dom war gaaet, oc loed, som Presten skulle komme til hannem.*« — Ved Dommen, der afsagdes den 28. Juli, blev Sperling dømt til at miste Ære, Liv og Gods. Dog blev Dødsstraffen ham eftergivet, men paa fri Fod kom han aldrig mere. Han døde i Fængslet den 25. December 1681.

lærte hender, huordant hun skulle sætte siine Fodder oc bære sin Krop, ret paa Dantzmester Wiiß. Hand fortælte oc adskilligt, som i forrige Tiider war paßeret, en Deel deraff til den Ende att bedroffwe mig med min forrige Welstands Ihuekommelse: huordant ded gik til i mit Brollup; huor hoyt Kongen sl. ælskede mig; fortelte derom heele Rimser, glemte intet, hwordant ieg war klæd, oc alt dette sagde hand for ingen vden for mig selff, thi diß imellem stoed Quinden oc sladdrede med Taarngiemmeren, Kudsken oc den Fange *Christian* i Trappen.

Maren Bloks, som flittig da oc da loed mig helße oc wide, hwad nyt hender kom for, hun loed mig oc forstaa, att hun war i den Meening, att ieg kunde traalle; thi hun skreff mig til en Seddel [1]), hwor vdi stoed, att hun bad mig sætte ont imellem Iomfrue *Carisse* oc en Allefelt, med stoer Witlofftighed, att den Alfelt war hender icke wært, men Skinckel war en braff Karl (*Carisse* bleff siden gifft med Skinckel). [2]) Saa som den Skriffwelse war aaben, saa wiste Kudsken diß Indholt, oc Quinden med. Ieg bleff flux der offwer fortornet, men sagde intet. Quinden kunde wel mercke paa mig, att ieg tog ded ille op, sagde: »Frue, ieg wed wel, hwad ded er, Maren wil.« Ieg swarte: »Kand I hiælpe hender der til?« »Ney!« soer hun oc loe hiertelig. Ieg spurte, om ded war att lee aff.

---

[1]) I Randen er tilskrevet: »*Pær haffde for nogen Tiid siiden kast i et Pappir ind til mig 8 Ducater, sagde, der hand lucte Doren: »Iher Piige!« Oc som Quinden ded wiste, gaff ieg hender en der aff oc Pær en. Om min Piige haffde flyed ham fleere, wed ieg icke, thi hun haffde laugt fleere forborgen paa sig.*«

[2]) Jvfr. S. 42 Anm. 1.

»Ieg leer,« sagde hun, »[aff], att ieg tencker paa den wiiße *Cathrine*, ieg før haffwer talt om, som gaff et Raad til en engang, som oc wille haffwe sat ont imellem toe Mænd, som ware goede Wenner.« Ieg spurte, hwad ded war for et Raad. Hun sagde, der skulle tagis Haarene op, hwor twende Katte haffde reeffwis, oc de Haard skulle kastis imellem de toe, man wille sætte Spliid imellem. Ieg spurte, om den Kunst gik an. Hun swarte: »Den bleff icke ret forsøgt.» »Maaskee,« sagde ieg, »att Kattene icke ware begge soorte?» »Ho, ho!« sagde hun; »ieg hør wel, att I wed, hwordant ded skal wære.« »Ieg haffwer hørt meere end ded«, swarte ieg; »lærer hender den Konst, saa faar I Sucker *Candii* igien, men lader icke Pær narre Eder ded fra som sidst. Alwors Tale! Lader Pær bede Maren Bloks att forskaane mig med saadanne Begiæringer!« Att ded war i henders saa wel som i Marens Tancker, att ieg kunde traalle, ded gaff hun i mange Maade til Kiende. Ieg gaff oc stonnem med min Tale Anleding dertil; tenkte, som min Herre sl. pleyede att sige (naar hand wille i hands unge Aar giore nogen wiiß paa, att hand wiste den soorte Kunst), att de frycter for dem, de haffwer den *opinion* om, oc tør icke giore dem ont. Oc hænder ded sig en Dag til Middags Maaltiid, att Slosf. saed oc snackede inde hoes mig, att Quinden med de andre i Trappen haffde en lang Snak om Traalquinder, som ware paagreben i Iylland, oc den, som da war Lands Dommer i Iylland, holte med Traal Konerne oc sagde, der war ingen Traal-Koner til [1]). Der Dørene bleffwe lucte,

---

[1]) Landsdommer i Jylland var dengang Villum Lange. Mærkeligt nok er der fra en noget senere Tid (1670) bevaret et Brev fra

da haffde wii nok att snacke om Traal Koner, oc sagde hun: »Den Lands Dommer er i Eders Meening, att ded er en Wiidenskab oc ingen Traaldom.« Ieg sagde saa, som ieg haffde sagt før, att en Part haffde meere Wiidenskab end som en Part, oc en Part brugte derris Wiidenskab til att giøre ont med; ihwor wel ded kunde skee naturlig Wiiß oc icke med Fandens Kunst, saa war ded dog icke tillat vdi Guds Ord att bruge Naturen til att giøre ont med; ded war oc icke billigt att giffwe Fanden den Ære, som hannem icke tilkom. Wii snackede saa lenge, att hun bleff wree oc lagde sig, soff en Søffn; dermed war den Wreede forbi.

Nogle faa Dage der effter siger hun: »Eders Piige, som sidder neere i Slosfs. Kammers, spørger saa flittig om Eder, oc hwad I giør. Ieg haffwer sagt Pær om ded, I haffwer syed, oc om de Baand, I giør, men hand haffwer soeren mig til icke att sige ded nogen Menniske vden Maren Larß Daatter; hun wille saa gierne wære hoes Eder her.« Ieg swarte: »Ded tiente hender intet at wære fangen med mig, ded spilte ickun henders Lycke; thi hwem wed, hwor lenge ieg kand leffwe?« Fortælte om samme min Piige, att hun haffde wærret i mit Brod, siden hun war 8 Aar gammel; hwad ieg haffde laded hender lære, oc hwor dydig hun war. Derpaa sagde hun: »Pigen wille gierne see ded, I haffwer syd; I skal strax faa ded

---

denne Mand, hvori netop ogsaa en Trolddomssag omtales, og hvori Brevskriveren i det Hele udtaler sig ret fornuftigt om dette Væsen, om han end ikke lægger en saa fuldkommen fordomsfri Opfattelse af det for Dagen som den, der her tillægges ham; se Wolff, Griffenfelds Levnet S. 43—44.

igien!« Ieg flyde Quinden ded, som, forste Gang Dorene bleffwe aabnede, gaff Slotzf. ded, som bar ded til Dronningen (toe Aar der effter sagde Slosf. mig ded selff, oc att Dronningen haffde swaret, der Kongen haffde sagt: »Man mögte ihr wol was zu thun geben!« »Das wäre nicht nötig. Es ist ihr guth genung! Sie hat es nicht beßer haben wollen!«). Ieg spurte offte effter ded syede Stycke, men fik til Swar, att Pær war icke goed for att faa ded fra Pigen igien.

Imod Effterhosten begynte Slosf. att skrante, bleff syg oc formaatte liided, loed Kudsken offte lucke op oc til for sig baade neere hoes Doctern oc oppe hoes mig. De Iærnstænger bleffwe oc icke meere lucte for der neere for ded uderste Feng[s]el, men for mig bleff altiid 4 Dore lucte. En Dag, Pær skulle lucke, kaste hand en Ducke Silcke ind til mig[1]) oc sagde: »Gior mig deraff en Rem i miine Boxer!« Ieg loed saa, som ieg icke horte ded, spurte Quinden ad, hwad ded war, hand sagde. Hun sagde mig samme Ord. Ieg loed, alt som ieg icke troede ded, giorde en Latter der aff oc sagde: »Skal ieg giore hannem Baanded, saa wil hand wel, att I skal binde hands Boxer.« Der falt nu Latters Snak om. Imod att der skulle spiißis, saa siger ieg til Quinden: »Flyer Pær sit Silcke igien oc siger, att ieg endnu aldrig giorde nogen

---

[1]) I Randen er tilføjet: *»Saasom miine Linklæder bleff toen i Fadburstuen, hender ded sig engang, att en Piige samme Stez maa haffwe v-forwarende glemt en heel Klonge smaa Traa i en reen Serk, hwor vdoffwer ieg sagde til Quinden: »Seer I wel, hworledis den Raffn haffwer borren mig den Traa!« Hun bleff wree oc skiænte; ieg loe oc gaff hender Skiæmt til Swar.«*

Boxe Ræm; ieg wed icke, huorledis den skal gioris« (imod saadant maatte ieg tage med leende Munde!)

Paa de Tiider, som worris forrige Gaard her i Byen (huilcken wii haffde forskreffwen oß fra paa Borringholm, der wii der ware fangen)[1]) bleff needer brut, oc en Støtte (eller hwad ded er) til min Herris Wanære opsat, kom Slosf. ind, der til Middag bleff opluct, oc satte sig paa min Seng (ieg war da noget vpaßelig), begynte att snacke om forrige Tiider (ieg wiste allerede, att der bleff bryt neer paa Gaarden), regnte op alt ded, hand meente kunde smerte mig att haffwe mist, til min *Caret* oc Hæste til. »Aber« (sagde hand) »das alles ist nichts gegen den schönnen Hoff!« (strog den vd paa ded herligste;) »der lieget nun darnieder, vnd ist kein Stein auff den andren. Ist das nicht zu beklagen, mein liebes Frewlein?« Ieg swarte: »Der König kan mit dem seinigen machen, was er wil; der Hoff ist eine gerauhme Zeit nicht vnser gewesen!« Hand bleff alt wed att beiamre ded schionne Huuß oc Woninger med den Haffwe, der war hoes. Ieg spurte hannem, »wo der Tempel *Salomonis* wehre geblieben? Das schiöne Gebew, da wehre kein Stein von mehr zu finden; man wuste nicht die Stelle zu weißen, wo der Tempel vnd das kostbahre Königs Hauß gestanden.« Hand swarte icke et Ord, hengte med Hoffweded, grundede et Tag oc gik vd. Ieg twiffler icke paa, att hand io haffwer berettet, hwad ieg sagde. Effter den Dag begynte

---

[1]) Jvfr. S. 7 Anm. 1. Om Indretningen af Ulfeldts Gaard paa Graabrødre-Torv se Histor. Tidsskrift 3 Bd. S. 472 flg. Nedbrydningen fandt Sted i Juli 1664, se Becker, Samlinger 2 D. S. 33; Militairt Repertorium 2 R. 5 Bd. S. 385.

hand io meere oc meere att anstille sig hofflig, sagde oc, att Hs. *Majt.* haffde befalet, att hand skulle sporge mig ad, om ieg begierte noget enten aff Kockenet, Kiælderen eller hoes Suckerbageren, da skulle ded skaffes mig; war oc befalet att giffwe mig *Confect* oc Strøe Sucker toe Gange om Vgen, hwilcket oc skeede[1]. Ieg bad Slosf. att tacke Kongl. *Majt.* for den Naade, paa ded allervnderdanigste rooste, som billigt, Kongens Goedhed. Slosf. wille rooße Dronningen, haffde hand kundt hittet paa noget; sagde: »Die Königin ist auch eine liebe Königin!« Ieg swarte intet dertil. Hand kom oc noget der effter med en Befaling fra Kongen, att ieg skulle begiære, hwad ieg wille haffwe til Klæder oc Linnet, hwilcket bleff optegnet, oc ieg siden bekom, foruden Snorliif, ded wille Dronningen icke tilstæde. Aarsagen kunde ieg ingen Tiid faa att wiide. Ded war oc Dronningen imod, att ieg bekom et Flaskefoder med sex smaa Flasker; der vdi war Slag Wand, Hoffwitwand oc hiærtstærckende Wande. Alt ded, sagde hun, maatte ieg nok wære foruden; men der hun

---

[1] I Randen er tilføjet: »*Strøe Suckeret war i reent Papir, deraff betiente ieg mig att skriffwe paa, hwad ieg dictede oc wille* notere; *giorde Blæcket aff Lyße Røg, strøgen aff Sølffskeen oc med Øll* præpareret. *Min Pen war giort aff en Honße Winge; Ridskabet war et Stycke Flint. Den er endnu til Stæde.* — Denne Anmærkning er senere overstreget og erstattet ved en anden. Da den imidlertid i et enkelt Punkt er tydeligere end den sidst skrevne Anmærkning, har jeg ikke betænkt mig paa at aftrykke dem begge. Den senere Anmærkning lyder saaledes: »*Ieg skreff adskilligt ud aff Biblen paa ded Papir, Suckeret mig gaffwis vdi. Mit Bleckhorn war aff ded Stycke Tinlaag, Quinden haffde funden. Blæcket aff Lyße-Røg, tagen bag aff en Skee, oc Pennen aff en Honße Winge, med Glaßstycket giort til Rætte. Ded er endnu i min Giemme.*«

saae, att der staar et Kaabberstycke i Laaget: Herode Daatter med S. Iohanne Hoffwet paa et Faed, da loe hun oc sagde: »Das wird ihr ein Hertzstärckung seyn!« Ded Kaabberstycke kom mig til att betencke, att *Herodias* haffde endnu Søstre i Werden.

Slosfogden bleff i sin Fiinhed, laante mig effter Begiæring en tydsk Bibel, sagde der hoes: »Das thue ich aus guthem Hertzen, habe deßen kein Befehl; die Königin weis es nicht.« »Das gleube ich« (swarte ieg), oc tackede hannem; men ieg er i Meening, att Kongen wiste ded wel. Nogle faa Dage der effter loed Maren Bloks kræffwe sin Bønnebog igien. Ieg haffde lært Quinden vden ad en Morgen oc en Afften Bøn oc alle Morgen oc Afften Suk, hwilcket hun Afften oc Morgen læste for mig. Ieg erbød mig til att lære hender att læße, wille hun fly sig et *Abc.* Der loe hun spøsk aff oc sagde: »Folk skulle tencke, ieg war gall, att ieg nu wille lære att læße.« Ieg meente med *raison* att *persuadere* hender for att haffwe noget att fordriffwe Tiiden med; men ded war langt fra: hun wiste saa meget, hender giordis fornøden. Ieg søgte alt effter noget att forslaa Tancker med, oc som ieg war bleffwen war, att Pottemageren, der hand satte Kackeloffnen op, haffde laded ligge et Stycke Leer vdenfor i ded anded Rom, bad ieg Quinden fly mig ded. Slosf. saae, att hun tog ded, spurte dog icke, hwor til. Ieg *præparerte* ded Leer med Oll, giorde adskilligt, aff hwilcket offte noget giordis om igien; iblant anded Sl[o]sfogdens Billede oc Quindens Billede, smaa Kruuße oc Skaaller. Oc som mig falt ind att forsøge, om ieg kunde giøre noget, som nogle faa Ord kunde sættis paa til Kongen, som Slosf. icke kunde acte

(thi ieg wiste wel, att Quinden icke taw altiid stille; hun wille wel sige engang, hwad ieg tog mig til), saa *formerte* ieg et Begre offwer Hælten aff ded halffwe Pot-Begre, mig gaffwis Wiin vdi, giorde ded needen til trint, satte ded paa tre Knappe oc paa Siden Kongens Naffn; vnder Bunden diße Ord: ... *il y a un* ... *[voyez?] un Auguste* [1]). Ieg haffde ded et Tag oc wiste icke, paa hwad Maade ded kunde berettis, hwad ieg tog mig til, efftersom Quinden saa hoyt haffde forsoeren icke att sige ded; sagde en Dag: »Sporger Slosf. Eder intet ad, hwad ieg gior?« »Io wist gior hand« (swarte hun), »men ieg siger, att I gior intet vden læßer i Bibelen.« Ieg sagde: »I kand wel giore Eder goed dermed oc sige, att ieg gior Billeder aff Leer; ded maa hand wel wiide.« Hun giorde saa, oc en

---

[1]) Ordene: vnder Bunden — Auguste ere senere overstregede, og saa omhyggeligt er dette gjort; at det hverken har været mig selv eller Andre, hvem jeg har vist Stedet, muligt at læse det Hele. Det er dog næppe mere end 2 eller højst 3 Ord, der paa denne Maade ere gaaede tabte, men et andet Spørgsmaal er det, om Indskriften overhovedet nogensinde har været fuldstændig gjengivet her, eller om det ikke snarere maa antages, at Forf. under Nedskrivningen har opgivet sin Beslutning om at meddele den og saa igjen udslettet, hvad hun allerede havde givet af den. Hvad der taler herfor, er ikke blot, at de udstregede Ord under alle Omstændigheder synes at være for faa til at kunne have indeholdt en »Supplication«, men ogsaa, at de kun synes at angaa Kongen, medens man efter Fremstillingen i Leonora Christinas haandskrevne Selvbiografi (hvor Historien med Bægeret ogsaa fortælles) maa antage, at Indskriften idetmindste fuldt saa meget har været rettet til Dronningen. Det paagjældende Sted i Selvbiografien lyder saaledes (jeg citerer efter Afskriften i Ny kgl. Smlng. Nr. 2146, 4): »Notre femme forme un gobelet sur un gobelet d'un demi pot, y met le nom du Roy & de la Reine, le met sur trois boutons, & au dessous le fond elle écrit à la Reine.«

tre Dage der effter kom hand ind til mig, war heel mild oc spurte, hwad ieg fordreff min Tiid med. Ieg swarte: »Med att læße i Bibelen.« Hand meente, att ieg bleff oc træt der aff. Ieg sagde att gierne wille haffwe noget imellemstund att giore, men ieg maatte io icke. Hand spurte, hwor til ieg wille haffwe ded Leer, Quinden haffde baarren ind til mig; hand saae ded nok, der hun bar ded ind. Ieg sagde: »Der haffwer ieg giort noget smaat Lapperi aff.« Hand begiærte att see ded. Saa wiiste ieg hannem først Quindens Billede; ded behagede hannem meget wel, efftersom ded lignede hender; saa en liden Krucke, oc sidst Begeret. Hand sagde strax: »Dißes alles wil ich mit nehmen vnd laßen es dem König sehen [1]); vielleicht werdet Ihr alsdan Vrlaub kriegen etwas in den Händen zu haben für Zeit Verdreib.« Ieg war wel tilfritz. Dette skeede til Middags Maaltiid. Til Afftens Maaltiid kom hand intet ind. Om anden Dagen sagde hand mig: »Ia, mein liebes Frewlein, Ihr hättet mir baldt in Vnglück gebracht!« »Wie so?« (spurte ieg). »Ich habe den König eine *supplication* von Euch gebracht! Die Königin wurd es nicht gewahr, aber der König sahe es strax vnd sagte: »»So! Bringst du mir nu *suppli[cationen]* von *Leonora?*«« Ich erstarrete, sagte: »»Gnädigster König! Ich habe nichts schrifftliches gebracht!«« »»Sehe hir!«« sagte der König

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Slosf. sagde mig siden, att ded aff Leer war satt i Kongens Kunst-Kammers, oc der hoes et Ribbeen aff en Faare Steeg, ieg brugte til en Kniiff, hwilcket hand oc flyde Kongen oc meente (som hand sagde) der med att bringe mig en Kniiff til Weye.*« — I Holger Jacobæus's Museum regium har jeg dog ikke fundet disse Gjenstande nævnte, hverken i Udgaven af 1696 eller i den af 1710.

vnd wies mir, das vnter dem Boden des Bechers etwas fransösch stand. Die Königin fragte, warumb ich etwas geschriebenes auffbrächte, das ich nicht verstunde. Ich schwur, das ich keine Achtung darauff gegeben, bad vmb Gnade. Der guthe König nam mich in Verantwortung, vnd gefiel ihm die *invention* nicht vbel. Ia, ia, mein liebes Frewlein! versichert Euch, das der König Euch ein gnediger König ist, vnd wehre er versichert, das Ewer Man tod wehre, Ihr würdet hir nicht sitzen bleiben[1])!« Ieg war i Meening, att mine V-wenner wiste wel, att min Man war doe. Ieg fik saa att giffwe mig til Fritz med Guds oc Kongens Wille. Ieg fik intet att fordriffue Tiiden med vden ded, ieg sneeg mig til, oc siden spurte Slosf. aldrig effter, hwad ieg tog mig til, men hand kom hwer Afften ind oc saed lenge oc snackede med mig; war swag, oc kom hannem tungt att stiige op aff de Trapper. Wii sleed saa ded Aar hen tilsammen.

Slosf. fik efterhaanden Medliidenhed med mig, gaff mig en Bog, som er heel artig, *tittuleret* **Wunderwerck**[2]).

---

[1]) I Virkeligheden ansaa den danske Regering i lang Tid Efterretningen om Korfits Ulfeldts Død for et Kneb, som han havde opfundet for at undgaa Efterstræbelser.

[2]) Uden Tvivl den tydske Oversættelse af Conr. Lycosthenes's Værk: Prodigiorum ac ostentorum chronicon. Oversættelsens Titel lyder — noget afkortet — saaledes: Wunderwerck oder Gottes vnergründtliches vorbilden, das er inn seinen geschöpffen allen ... erscheynen .. lassen. Ausz Herrn Conrad Lycosthenis Latinisch zusammen getragner beschreybung ... durch Joh. Herold ... Verteütscht. Basel. 1557. Fol. Jvfr. Grässe, Trésor de livres rares T. 4. pag. 310; Bibliotheca Daneschioldiana pag. 10 Nr. 318. Bogen handler om Vidundere af enhver Art og er ret morsom, ikke mindst paa Grund af de mange højst naive Billeder.

Den er *in folio*, gammel oc hid oc did i Stycker, men ieg noyis wel med den Gaffwe. Oc som hand saed lenge vd paa Afftenen, stonnem imod 9 Slet, oc snackede med mig, saa for trød ded den forgifftige Quind[1]); sagde til Pær: »War ieg i Slosfs. Stæd, ieg skulle icke troe hender saa wel, som hand giør. Hand er swag; hwad om hun løb vd oc tog den Kniiff, der ligger vde paa Borded, oc stak den i ham? Mig kunde hun let faa Liiffwet aff, siden ieg sidder dog der med Liiffwet i min Haand.« I hwor v-riimelig den Tale war, saa bragte den dog tilweye, att icke alleeneste Kniiffwen bleff stucken vnder Boret, men Slozf. torde icke komme ind til mig i langsommelig Tiid[2]), satte sig vden for min vderste Dør oc saed der oc snackede lige saa lenge som før, saa der wantist intet med (ieg fick den Sladder icke att wiide, forend tre Aar effter den Fange Christian ded sagde, som da hørte Quindens Sladder). Engang, der Slosf. haffde sat sig for att gaa til Alters, stoed hand vden for min inderste Dør oc tog sin Hue aff, bad mig om Forladelse: hand wiste, att hand haffde giort mig imod, men hand war en Tienner. Ieg swarte: »Hiertelig gierne forlader ieg Eder ded!« Der

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Den Dag, Slosf. tog ded Leer Toy med sig, da bleff Quinden hoyligen fortornet paa mig, fordi ieg haffde flyet hannem en liden Krucke med, ieg haffde giort; sagde, ded war hinder til Spott: Kiærlingen med Krucken! ieg skulle haffwe flyt ham Katten med, som ieg haffde oc giort. (Ieg sagde:) »Ded kand endnu skee.*««

[2]) I Randen er tilføjet: »*I ded første, att Slosf. Fryct war saa stoer, torde hand icke wære eene i ded vderste Rom. Pær eller Taarngiæmmeren maatte icke begge gaa fra ham. Ieg wiste icke, hwad ded betyde.*«

hand gik bort, oc Pær lucte Doren, sagde Quinden noget til Pær om Slosf., men ieg kunde icke ret forstaa ded. Vden Twiffl haffwer hun skiælt Slosf., thi hun war saa wree, att hun puste; kunde icke holde den Wreede i sig, men sagde: »Skam faa den gamle Narr! Giff Fanden besætte ham! Skulle ieg bede om Forladelse? Ney,« soer hun, »om Guds bittre Dod skulle ieg icke! Twi worde ham!« oc spottede. Ieg sagde omsier: »Hwad gaar ded Ier an, at Slosf. beder mig om Wenskab? Taber I noget der wed? Wil I icke leffwe christelig oc effter Kircke *Ordinantzen*, da i ded ringste wærer intet wree paa dem, der gior ded! Troer oc wist, att Gud wil straffe Eder, om I icke fortryder ded onde, I haffwer giort, oc icke forliger Eder med Eders Moedstandere, forend I soger att forlige Eder med Gud!« Hun meente, att hand haffde intet giort mig vden ded, hannem war befalet. Ieg sagde: »I gott Folk tilsammen wed best selff, hwad Eder er befalet!« Hun spurte: »Gior ieg Eder noget?« Ieg swarte: »Ieg wed icke, hwad I gior. I kand lyffwe mig saa meget paa, som ieg wed intet aff.« Derpaa begynte hun en lang Rimse swære oc forbande sig paa henders Troeskab: hun haffde aldrig loyen nogen paa heller giort nogen noget ont. Ieg sagde: »Ieg horer, att I gior Eder reen med Phariseeren.« Hun reiste sig aff sit Sæde med en *furie* oc sagde: »Hwad? Skiælder I mig for en Phariseer?« »Sacte, sacte!« (sagde ieg); »saa lenge ickun en aff os er wree, saa haffwer ded intet att sige; men bliffwer ieg oc wree med, saa tor der folge noget anded paa!« Hun satte sig med en sposk *Mine* oc sagde: »Ieg troer nok, I er icke

goed, naar I bliffwer wree! I haffwer nok Ord der for, att I vdi gamle Dage icke kunde taale meget, men slog strax. Mens —« (dermed taw hun). »Hwad meere?« (sagde ieg). »Meener I, att ieg nu icke kunde giore ont, om ieg wille, saa wel som da, om der giorde mig nogen noget, som ieg icke kunde liide? Nu langt bedre! De haffwer icke behoff att necte mig Kniiff for den Skyld, att ieg icke skulle myre Eder; ded kand ieg giore med miine bare Hænder. Ieg kand quæle den stærckeste Karl med miine bare Hænder, om ieg v-forwarendis fick fat paa ham, oc hwad kunde mig skee wære, end mig skeer? Derfor farer ickun i Mag!« Hun teeg stille oc giorde ingen *Miner* fleere, war bedroffwet, torde intet klage sig for Slosf:. Hwad hun sagde til dennem i Trappen, wed ieg icke, thi der hun kom ind, effter der bleff den Afften tilluct, da haffde hun græt [1]). Om Sondagen, Middag, ynskede ieg Slosf. til Lycke oc sagde: »Ihr seid glücklich! Ihr könt Euch mit Gott vergleichen vnd sein Leib vnd Blut theilhafftig werden; das ist mir verbothen« (ieg haffde twende Gange begiert Prest til mig paa anded Aar, oc bleff hwer Gang swaret: ieg kunde intet synde, der ieg nu saed; ieg haffde ingen Præst fornoden). Oc som ieg da talte noget witlofftig derom med Slosf. oc sagde, att de, der forholte

[1]) I Randen er bemærket: »*Noget lenge effter denne Striid fik ieg en Striid med hender om noget Oll, hun haffde went sig til att kaste paa Gulffwet, sagde: ded skulle de vnderiordske haffwe. Ieg haffde for boden hinder ded, oc hun giorde ded enda, hwor for ieg tog hender om Hoffweded oc kaste ded med mine Hænder tilbage. Hun bleff forskrecket, thi ded er, lige som Hoffweded skulle falle aff. Ieg sagde: »Ded er en Forsmag!*«»

mig Christi Nadere, de maatte tage miine Synder paa sig; man syndede saa wel med Tancker, som med Ord oc Gierninger; hwor for Slosf. loffwede icke att afflade med Begiering, att der maatte komme en Præst til mig; spurte, hwem ieg begierte. Ieg sagde: »Kongens Hoffpredikant, som ieg haffde i min Bedroffwelsis Begyndelse [1]).« Hand sagde: »Das wird wol swärlich geschehen.« Ieg war til Fritz, hwem ded war. En Maanets Tiid der efter bleff ieg beræt aff den tydske Præst M. *Hieronimus* Buk [2]), som første Gang war heel skickelig, men talte meere om Lowen end om *Evangelium*. Slosf. ynskede mig til Lycke, oc ieg tackede hannem, for hand haffde bragt mig ded til Weye.

1665. Ded Aar Pintz Afften loed Slosf. sætte *Maj* Træer i mit inderste Fengsel saa wel som vde i ded anded Rom. Aff de Greene brød ieg smaa Quiister, skaffwede Barcken aff med Glas, bløtte dem i Wand, lagde dem i Pærse vnder et Bræt, som Gulff-Skarnet bleff baarren vd paa, saa de bleffwe flade, satte dennem siden tilsammen oc giorde en Wæffwe Kam der aff. Pær Kusk loed sig da offwertale att fly mig noget grofft Traa, som ieg brugte til Søller. Silcket tog ieg aff miine ny Silcke Strymper, ieg war giffwen, oc giorde deraff breede Baand (Redskabet oc en Deel aff Baandene erre endnu tilstede). Den eene Bom (som war giort aff den tyckeste Ende aff en Green,

[1]) Se S. 79.

[2]) Han var født i Lybek, blev 1661 Diaconus ved Petri tydske Kirke, 1664 Sognepræst ved samme Kirke; døde 1673; se Jonge, Kiøbenhavns Beskrivelse 1 Bd. S. 49. Om hans Optræden i Sperlings Sag se Suhm's Nye Samlinger 3 Bd. S. 262—64.

hwilcken Pær haffde skaarren aff) den war fastgiort wed Kackeloffnen, oc den anden giorde ieg fast wed mit Liiff. Quinden drog Sollerne for mig, saa hun war tilfritz, oc kunde ieg icke formercke, att hun sagde nogen derom, thi Slosf. beklagede offte paa de Tiider, att ieg haffde intet att fordriffwe Tiiden med, efftersom hand wiste, att ded war min Lyst i forrige Tiider *etc.* [1]) Hand bleff atter en lang Tiid inde hoes mig effter Maaltiiderne, saa Frycten war hannem forgaaet, eller hand mintist den icke meere, thi Ihuekommelsen begynte att feyle. Hand sagde da allehaande, som hand icke skulle. Hand tog merckelig aff oc bleff meget swag, bleff saa siden siddendis vden for oc læste hoyt, bad Gud om att leffwe: »Ia« (sagde hand), »nur etzliche Iahr!« Naar hand haffde nogen Liiße, saa snackede hand immerfort; krob langs wed Weggen engang til Doren oc sagde: »Ich mögte zwey Dinge wol wißen! Das eine ist, wehr nach mir solte Slosfogt seyn. Das ander ist, wehr meine Tyrelyre« (ded war Tyre, hands Quinde) »haben solte.« Ieg swarte: »Das ist eine Wißenschafft, die Ihr nu nicht erfahren könnet, insonderheit wehr Evre Fraw wieder freyen würde. Ihr könnet vielleicht beyde schon gesehen haben, aber Ihr könnet Alters halben noch lange leben.« »O« (sagde hand), »Gott gebe das!« oc saae op til Winduet. »Meint Ihr das, mein

[1]) I Randen er tilføjet: »*Ieg giorde mig Lyße Saxen nyttig for att klippe dermed. Der Balcke kom til mig oc effter Begiæring bragte mig noget Bai til Vnderboxer oc wille wide Maalet, sagde ieg selff att wille sye dem. Hand loe oc sagde:* »*Hwem skal skiære dem?*« *Ieg swarte ded selff att kunde med Lyßesaxen. Ded wille hand gierne see, saae ded oc, icke med liden Forundring.*«

allerliebstes Frevlein?« »Ia, das meine ich« (swarte ieg). Faa Dage der effter bad hand mig atter om Forladelse, om hand haffde siiden sidste Gang giort mig noget imod; nu wille hand forliige sig med Gud, forend hand bleff swagere, græd oc soer, sagde: »Für war, das smertzet mir noch, das ich habe Euch offte betrüben sollen, vnd Ihr tröstet mich.« Om Sondag Middag ynskede ieg hannem Lycke til sit aandelige Maaltiid. Hand skriide saa frem med stoer Beswæring en 14 Dags Tiid, oc som ieg fornam, att twende maatte saa gott som bære hannem op aff Trappen, loed ieg hannem sige, att hand kunde bliffwe neere i Taarnstuen; hand maatte wære forsickret, ieg skulle icke gaa nogenstez. Hand loed mig tacke, krob for den sidste Gang til min Dor oc sagde: »Wan ich das thäte, vnd die Königin erfuhr das, so wehre ich vmb mein Hals.« Ieg sagde: »So gebet Ewer Swagheit zu erkennen vnd legt Euch zu Bette! Es kan wieder beßer werden. Ein ander kan vnter deßen für Euch auffwarten.« Der tog hand sin Hue aff for ded Raad oc bod mig fare wel. Siiden saae ieg hannem icke. En Dag der effter krob hand i Taarnestuen, men kom icke widre.

Vdi hands Stæd bleff en wed Naffn Hans Balcke befalet att haffwe Act paa Fangerne. Hand war meget fiin. Hand war en Snedkiær aff hands Handtwerck; hands Fader haffde arbeyded meget for mig i min Welmagt, som oc haffde wærret Snedkiær. Samme Mand haffde reist paa Handwercket i Italien oc Tydsland, kunde oc lit italiensk. Aff hannem haffde ieg goed Omgiengelse, oc som hand spiißede paa Taarnet vden for i ded anded Rom, bad ieg hannem spiiße hoes mig, hwilcket hand oc giorde

en 14 Dagis Tiid. En Dag, der hand haffde skaaren Steegen der vde, loed ieg hannem bede att komme ind. Hand loed sig vntskylle; ded kom mig vnderlig for. Effter att hand haffde spiiset, sagde hand, att Pær Kusk haffde spitzet ham, oc hannem war forboden att spiiße med mig. Naar hand siden stoed noget lenge oc snackede med mig, saa bad ieg hannem selffwer gaa, paa ded att hand oc icke skulle bliffwe ded forboden. Hand haffde engang sat en meget stoer Knappenaal i sit Ærme, den bad ieg ham om. Hand sagde: »Ieg maa icke giffwe Eder den, men om I tager den selff, der kan ieg icke til.« Saa tog ieg den, oc den kom mig siden offte til Nytte. Hand flyde mig oc adskillige Bøger att læße, saa hand war i alle Maader høfflig oc fiin. Hands Fiinhed haffwer wel werret Aarsage, att hand icke bleff Fengsellerne lenge betroed, thi hand war oc meget goed imod Doctor *Sperling*[1]), gaff hannem Stycker aff den Steeg, der kom op til mig, oc anden goed Maed. Hand haffde i hands Barndom wærret Leege-Broder med Docterens Børn. Hand snackede oc lenge iblant med Doctern, baade naar hand lucte op oc lucte til, saa ded behagede Opwarterne ey[2]). Ellers gaffwis en anden Aarsage, huorfor hand effter 20 Vgers Forløb bleff den Bestilling fratagen, som siiden skal meldis[3]). Slosfogden laae stetze wed Sengen, stræbede, ded meeste

---

[1]) Jvfr. Suhm's Nye Saml. 3 Bd. S. 266.

[2]) I Randen er tilføjet: »*Saa lenge Balcke betiente Slosfs. Stælle, drack hand hwer Maaltiid min Wiin, som ellers Taarngiemmeren. Kudsken oc den Fange* **Christian** *giorde, naar den gamle Slosf. icke gaed; saa ded hialp oc til att støde effter Balcke.*»

[3]) Dette Punktum er senere overstreget

hand kunde, for att komme op igien, men der war liden Tegn til. Saa lenge att Hoffwet Noglen icke war hannem fratagen, saa gaff hand sig tilfriz. Min Piige, Maren Larßdaatter, war kommen saa wit i Gunst til Hoffwe, att hun for sin Giærning[s] Skyld saed tit oppe i Fruentimmeret oc giorde allehaande for dennem. En Dag siger Quinden til mig: »Ded er dog en meget troe Piige, I haffwer! Hun snacker nu for dennem der oppe oc siger saa meget, som I aldrig skulle troe.« Ieg swarte: »Ieg haffwer giffwen hender Forloff att sige alt ded, hun wed. Att hun skulle lyffwe mig paa, der er ieg icke bange for.« »Icke ded?« (sagde hun saa sposk). »Huorfor monne hun da haffwe kast sig paa siine bare Knæ oc forbanded sig, den Dag hun skulle komme til Eder?« Ieg sagde: »Hun wille io wel haffwe werret hoes mig (effter Eders egen Siien), men hun maa io icke; derpaa behoffuer hun icke att bande sig.« »Huorfor« (sagde hun) »meener I da, att hun er saa wel antagen til Hoffwe?« »Meener I,« sagde ieg, »att naar der nogen bliffwer wel antagen til Hoffwe, att ded er, for de fører Logn? Ieg er nok wiß paa, att min Piige icke lyffwer nogen paa, mindre mig; der er ieg icke ræd for.« Quinden bleff wree oc muute lenge derfor. Nogle Vger effter bleff Maren Larß Daatter aff sin *Arrest* løß giffwen oc bleff G^ne^ Friisis Kammer Piige [1]); oc bar Balcke mig nogle Linklæder, som hun aff miine endnu haffde til offwers. Ded fortrød Quinden icke

---

[1]) Det vil sige: blev Kammerpige hos hende, som nu (da Forf. nedskriver dette) er Grevinde Friis. Hun var Mogens Friis's anden Kone, og hendes Navn var Anne Marie Offenberg. Mogens Friis blev, som bekjendt, først ophøjet i Grevestanden 1671.

liided, i Synderlighed der ieg sagde: »Saa troe seer ieg dog, min Piige er mig endnu, att hun icke beholt ded Lintøy, som hun wel kunde haffwe giort, thi ieg kunde icke wiide, om de haffde taget ded fra hender med ded anded.«

Meget ille tilfritz war alle miine Woctere med Balcke, i Synderlighed Quinden, som for adskilligt giorde sig wree, baade fordi hand foractede hender, sagde hun, for hand haffde flyed en Keedel til Natskriinet, som war tyngere end den forrige (som war læk); men allermeest fordi hand sagde hender, att hun leffwede som en Hedning, att hun icke wille gaa til Alters. Thi der ieg engang, midlertiid Balcke mig betiente, bleff beræt, da spurte hand hender, om hun oc icke wille lade sig berætte, huor til hun først swarte: »Ieg kand ingen tydsk.« Balcke sagde: »Ieg skal mage ded saa, att den Præst skal komme til Eder, som haffwer Løn for ded, att hand berætter Fanger.« Hun swarte icke att kunde gaa med nogen Andact paa ded Sted; maatte hun komme vd, saa wille hun gierne. Balcke predicket for hender, som en Præst kunde giore, paa ded skarpeste. Der Dørene ware lucte, saa gick der en Pusten oc Blæsen an, oc knæppede hun altiid Trøyen op om sig, naar hun bleff wree. Ieg sagde intet, men tenkte: ret nu brister ded onde wel vd, ellers quælis hun; hwilcket oc skeede, bandede Balcke alt ded wærste, hun kunde hitte paa. Hun haffde sær for mig vhørte Eeder, saa ded war gruelig att høre paa, iblant andre diße: »Gud forbande ham til evig Tiid, saa har ieg icke behoff att bande ham hwer Dag!« *Item:* »Gud lade ham fordwiine som Dug for Soel!« Den Banden kunde

ieg icke taale, sagde: »Bander I Manden, fordi hand holder Eder Guds Ord for oc wille, att I skulle forlige Eder med Gud oc angre oc fortryde Eders Synder?« »Ieg bander hannem icke derfor« (swarte hun), »men for den tunge Keedel, ded forbandede Menniske har flyed mig att bære op aff den steile Trappe[1]), saa den onde Mand besætte ham! Wil hand oc giore Præst aff sig? Ia, hand er wel vntskylt, den sposke Gast!« Tog paa ny paa att bande. Ieg skammede hender vd oc sagde: »Hwad om hand wiste ded, I bander ham saa, meener I icke, att hand bragte til Weye, att I fik att staa Skriffte? Ded er nu nesten toe Aar, I haffwer icke wærret til Guds Bord, oc I kand faa Præsten til Eder, oc I wil icke!« Ded sactede hender noget, oc sagde hun: »Hwor wille hand faa ded att wiide, vden I wille sige ham ded?« Ieg sagde: »Hwad her inde skeer oc sigis, kommer ingen wed vden os toe; ded gioris icke fornoden, att andre ded wed.« Dermed war ded wel; hun lagde sig att soffwe, saa forgik den Wreede, men Hadded bleff wed immerfort.

Slosf. laae saa hen i stoer Piine, kunde hwercken doe eller leffwe. En Middag, som Balcke lucte op (som war iust 20 Ugers [*sic*] Dagen, hand kom til mig), kom ind med hannem en Mand, meget dollig klæd, med en graa reeffwen fittet Kiortel oc faa Knappe, som kunde tilknappis, med en gammel Hatt, som saed en hengende Fier paa, som haffde wærret hwiid, men neppeste for Skarn kunde kiændis. Hand haffde toe Lærrits Stromper paa oc

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Ded er oc en ond Trappe at komme op aff til ded Sted, Natkeedelen slaaes vd.*«

et Par meget forslit Skoe, som war bunden til med Hyßing[1]). Balcke gik til Borded der vde oc skar Steegen; dermed gik for ded vderste Roms Dor att staa med sin Hat i Haanden, giorde en Rewerentz oc sagde: »Hir mit nehme ich meinen Abscheid; dieser Man sol Slosf. seyn.« Ieg spurte, om hand intet kom til mig igien. Hand swarte: »Nein, nicht vor dis Mahl.« Saa tackede ieg hannem for hands høfflig Opwartning oc ynskede, ded maatte gaa hannem wel[2]). Pær Kudsk lucte Doren, oc den ny Slozf., som heeder Iohan Iæger, loed sig icke see aff mig den Dag, icke heller til Afften. Ieg sagde til Quinden om Morgenen: »Sporger Pær ad, hwem den Mand er!« hwilcket hun oc giorde; kom med de Swar til mig, att hand war den, som haffde tagen Doctern fangen[3]), oc nu skulle hand

---

[1]) I Randen er bemærket: »**Gabel** *haffde sagt (som mig siden bleff berættet), att hand wiste, att ieg haffde forfærded mig for den Mand oc meent, att ded war Bødelen. Ieg saae ham icke an derfor, men for en forarmet Rytter; meente, hand skulle giøre den Tienneste, Kudsken giorde.*«

[2]) I Randen staa 2 Anmærkninger, af hvilke den ene lyder saaledes: »*Balcke haffwer betient mig 20 Vger, oc bleff hand anklaget for att sige mig, hwad nyt som paßerte. Skulle bewiißis der med, att hand haffde sagt mig, att* **Gabel** *war bleffwen Statholder, oc ieg siden saa* **tittulerte** *for* **M.** *Buck.*« — Denne Anmærkning er dog senere overstreget, hvilket derimod ikke er Tilfældet med den anden, som dog aabenbart refererer sig til hin. Den anden Anmærkning lyder saaledes: »*Balcke kunde en Dag icke holde sig for Latter, thi imens hand stoed oc snackede med mig, saa stoed Quinden oc Mandfolckene oc green oc loe i Trappen; oc sagde hand: »Ded er Sladdertaarret der vde! Hwi mager Pær ded icke saa, att ded forbydis! I kand nok faa att wiide, hwad som paßerer, foruden aff mig.*«« — Gabel var bleven optagen i Adelstanden og udnævnt til Statholder i Kjøbenhavn den 12. August 1664.

[3]) Naturligvis dog i Forening med Hagedorn og under dennes Ledelse; jvfr. S. 111 Anm. Sperling selv siger noget Lignende

wære Slozf., men end haffde hand icke faaet Hoffwetnøglen. Ded warede icke mange Dage, førend hand kom til den gamle Slosf. med Hoffmarskalcken, oc Nøglen bleff tagen fra den gamle oc giffwen hannem. Den gamle leffwede ickun paa anden Dag der effter; naaede i begge Deele sin *curieusité:* saae den, som bleff Slosf. effter ham (til sin Bedroffwelse), oc den Doctor, som skulle *curere* hannem, fik hands Tyrelyre, inden Aaret war omme.

Slosf. da, Iæger, hælsede mig icke i nogle Vger, mindre talte til mig. Hand lucte sielden miine Dore til, men meestendeelen lucte dem selff op. Endelig, der hand fik Skoe paa Beenene, tog hand sin Hat aff, der hand haffde luct op, oc sagde: »Guthen Morgen!« Ieg tackede hannem »mit großen Danck.« I midler Tiid saa stoed, war Quinden meget glad. Hun haffde sin frii Sladder med Pær Kudsk (som enda en Par Maaneders Tiid kom paa Taarnet som for) oc med den Fange Christian, som haffde stoer Friihed oc i denne Slosfogts Tiid fick meere oc meere Friihed, fornemmeligen der Raßmus Taarengiemmer bleff Portener, oc en wed Naffn Chresten kom i hands Sted. Iblant anden Sladder, hun førte for mig, sagde hun, att denne Slosf. war forboden att tale med mig. Ieg sagde: »Ded er mig meget kiært, saa kand hand icke lyffwe mig paa« (ieg er i Meening, att hand torde icke tale med mig, saa lenge Pær bar Madden op paa Taarnet oc der tiente; thi der hand haffde skaffet Pær bort for Tyffweri[s] Skyld, hand bleff ertappet med, kom hand siiden da oc

---

(Suhm's Nye Saml. 3, 266) og tilføjer, at Jæger var en Holstener og en Fætter til Gabel.

da ind. Den allerførste Gang haffde hand en Ruuß.) Hand wiste, hwad Pær haffde sagt om Balcke, som hand mig beretede [1]).

Forend ieg melder noget om den Fange Christians Bedriffter imod mig, wil ieg med faa Ord berette hands Brøde, huorfor hand war fangen. Hand haffuer tient Maans Armfelt [2]) for Lacquey. Hand med andre *Lacqueier* ypper Klammeri med en Mand, som haffde wærret Christian en Fader oc fød hannem op aff sin Vngdom oc altiid hafft Omsorrig for hannem. Manden bleff dødelig saaret, raabte i sit yderste: »Gud straffe dig, Christian, for Søn du est! Din Haand dræbte mig!« De andre Lacqueier løbe hwær sin Wey, men Christian bleff paagreben. Hands Kaare befantis oc att wære blodig. Hand næctede ded altiid, att ded icke war ham, der stak Manden. Hand bleff dømt fra Liiffwet; men efftersom den døde Mands Quinde icke wille bekaaste paa *Execcutionen*, bleff Christian saa hensiddendis, oc hands Iuncker betalte hands Føde. Paa tredie Aar haffde hand wærret fangen, forend ieg bleff fengselet, oc bleff trende Gange forflot; først aff Traaldhullet i den Morcke-Kircke, siden her, som ieg sidder [3]). Der ieg bleff ført fangen hid, bleff hand sat der,

---

[1]) I Randen er bemærket: »*I mens Balcke betiente mig, da bleff der giort et Slag-Bord til att sætte Begrene oc Brøet paa, saa oc Quindens Mad, som aad først, naar Dørrene ware lucte. Tilforne war intet vden Natskriinet att sætte Madden paa; ded war Quindens Bord.*«

[2]) D. e. Mogens Arnfeldt til Rugaard i Jylland, en Broder til Korf. Ulfeldts Svoger Axel A. til Basnæs; jvfr. S. 35 Anm. 3.

[3]) I Randen er tilføjet: »*Da war der et stoert dobbelt Windue med Iern Traller, som bleff tilmuret, der ieg skulle sættis her ind; oc for-*

Doctern sidder, oc der Doctern bleff fengselet, gik Christian siden løs i Taarnet, drog Seyerwercket op for Taarngiemmeren, lucte op oc til for Fangerne der neere, ia haffde offte Noglene til Taarnet. Ieg errindrer mig oc nu, att Taarngiæmmeren Raßmus saed engang hoes den gamle Slosf. til Middag i mit yderste Rom, oc Slosf. wille sende Pær med et Ærinde; sagde til Raßmus: »Gehet hin vnd macht auff! Peter sol was bestellen.« »Far« (sagde Raßmus), »Christian har Noglen.« »So!« (sagde Slozf.) »Das ist hüpsch!« Oc der wed bleff ded, thi Raßmus sagde: »Ieg er nok wiß paa, att Christian gaar ingen Stez.« Alt efftèrhaanden tog Christians Friihed oc Myndighed til, siden Pær Kudsk kom bort, oc tiente denne Slozf. wed Borded i mit yderste Rom.

En Dag, der Quinden kommer neer offwen fra, huor hun haffde reenset Nat Keedelen, oc Dorene ware lucte, sagde hun til mig: »Den Christian, her gaar, haffwer talt med mig der oppe. Hand kand aldrig fuld sige, hwor ynckelig ded gaar Doctern, hwor hart hand er fengselet, oc hwor slæt Maed hand faar nu, siden Balcke kom bort. Hand haffwer ingen Lyß lengre, end hand faar Maed, oc ingen Lyßning vden aff Hullet paa hands Dor, som gaar vd i ded yderste Kammers. Hand bad mig, att ieg skulle sige Eder ded; Taarene kom hannem i hands Oyen, saa stoer Medliidenhed haffde hand med hannem.« Ieg sagde: »Ded er oc alt ded, man kand giore, oc ded er christeligt att haffwe Medliidenhed med sin Næstis Vlycke. Den

---

*telte siden Christian, huorledis Piigerne i Fadburstuen haffde flyed hannem mangen Kande Oll op, som hand wand op med et Reeb.*

stackels Mand faar att haffwe Taalmodighed saa wel som ieg, oc wii maa troste os med en goed Samwittighed. Io haardere hand liider, io snarere faar ded Ende; hand er en gammel Mand.« Toe Dage der effter kom hun atter med en Snak fra Christian: Doctern loed mig helße, oc hand spurte saa flittig, om ieg haffde Helbreden; sagde widre: Christian skulle nok fly ham, hwad ieg wille sende ham. Ieg tog den Snak an for en Fristelse, sagde endelig, att Christian kunde tage et Stycke aff Stegen, naar Slosf. war inde hôes mig, oc hand kunde wære sig om noget for att slaa Wiinen i, saa kunde hun sniige sig til att gyde ded aff mit Begere oc bede Christian helße Doctern. Ded bleff antagen, oc haffde ieg nogle Dage Roelighed. Christian føyede sig meget effter Quinden, satte lit ont imellem hender oc Taarngiæmmeren, giorde ded strax gott igien, saa Sladder haffde ieg nok aff. Endeligen siger hun engang: »Ded er dog en ærlig Karl, den Christian! Hand haffwer fortælt mig, hwor vskyllig hand er kommen i Fengsel oc domt. Hand er ræd, att I skulle tencke. att hand aaed oc drak ded, I sender Doctern. Hand swær wed hands hoyeste Eed, at hand skal wære Eder troe, wille I skriffwe Doctern et Ord til[1]). Paa min Troeskab, haabis ieg. twiffler I icke!« Tog paa att swære oc forbande sig, den Dag hun sweeg mig; sagde, hand haffde icke mindre giort Eed for hinder, forend hun wille troe hannem. Ieg sagde: »Ieg haffwer

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Christian haffde da flyet mig nogle Stycker Flint, som erre saa skarppe, att ieg kand skiærre fint Lærrit dermed effter en Traa. De Stycker erre endnu i min Giemme: oc giorde ieg adskilligt Arbeed færdig med ded Reedskab.*«

intet att skriffwe hannem, ieg wed icke, hwad ieg skulle skriffwe.« »O,« sagde hun, »skriffwer ickun toe Ord, att den gamle kand see, att hand kand troe ham! Wil I haffwe Blek, da kand Christian wel fly noget.« Ieg swarte: »Ieg kand faa att skriffwe med, naar ieg wil, oc ieg kand skriffwe foruden Blek oc Papir.« Ded kunde hun icke begriibe. Saa tog ieg nogle Sucker Mandler oc giorde med den stoere Knappenaal Bogstaffwer der paa, satte paa 4 Mandeler de Ord: *non ti fidar! fidar* satte ieg Hælten aff Orded paa hwær sin Mandel. Ieg haffde saa et Tag Roelighed oc haffde att fordriffwe Tiiden med. Om nu Doctern icke kunde see, hwad der war skreffwen paa de Mandler, eller om hand haffde proffwet Christians Troeskab, wed ieg icke, men Christian flyer Quinden en Seddel fra Doctern til mig, fuld aff *Lamentationer* offwer worris Tilstand, oc att min Daatter *Anna Cathrina* eller oc *Casetta* ware Aarsage i hands Vlycke. Derom wille ieg meere vnderrettis; begierte ded skrifftlig aff hannem (wii skreff hwer andre paa italiensk). Hand swarte saaledis, att enten den eene eller den anden haffde laded ligge hands Breff paa Borded et Stetz, hwor ded war bleffwen funden oc frem sendt; thi en Skriffwelse, hand haffde skreffwen, war Aarsage i hands Vlycke [1]). Ieg skreff ham igien, att ded icke syntist troelig, men wel att der war *susspiceret*, att hand *corressponderte* med min Herre, oc dermed luret paa hands Breffwe oc optagen. Io meere ieg wille føre hannem der i til *raison*, io meere *opiniastre* bleff hand der i [2]), oc omsiier skreff, att ded war *Cassettæ finesse* att faa

---

[1]) Jvfr. Suhm s Nye Saml. 3. 246 flg. og ovenfor S. 111 Anm.

[2]) I Randen er bemærket: »*Ded er hannem medfød.*«

ham i Stricken for att faa mig der vd. Der hand begynte paa den Wiiß att skriffwe, begynte ieg att fatte en sær *opinion* om hannem, lige som hand wille drage noget aff mig for att fremwiiße; betenckte mig i nogle Dage, om ieg wille sware. Endeligen swarte ieg i den Meening, att ingen wiste bedre end hand, att mig om intet Forræderi war witterligt; ihworledis hands *Correspondentz* med min Herre war bleffwen kundt, ded kunde icke hielpe hannem; hwor paa hand war domt, war mig oc v-witterligt, offwer mig war ingen Dom gaaen. Ded warede nogle Vger, forend Docteren skreff. Endeligen skreff hand med faa Ord Meeningen aff *Sentenzen* offwer hannem, saa wii da oc da *corresponderte* med hwer andre.

Slosf. bleff efferhaanden omgiengelig, kom hwer Maaltid ind oc snackede allehaande Putzeri oc Galskab, hwad hand i hands Vngdom haffde bedreffwen, huor hand haffde werret Tromslager oc giort sig til Narr for min Swoger G. Pentz [1]) oc for att winde Penge oc Gunst giort sig til Hund oc kroben vnder Borded, forfærded Giæsterne oc for en Ducat bittis med en Hund. Naar hand haffde en Ruuß paa (som offte), saa goglede hand, giorde *Pussinel* aff sig, stonnem Spaa Kone oc dißlige. Saasom Chresten Taarnegiemmer oc Christian den Fange fornam, att Slozf. dreff Putzeri, saa giorde de lige saa, staajede saa med Quinden i ded anded Rom, saa wii icke kunde hore for dennem. Hun saed paa Christians Skiod oc haffde sig meget

[1]) Grev Christian Pentz, Amtmand i Rendsborg og Gouverneur i Glückstadt, ægtede den 10. Oktober 1634 Leonora Christinas ældre Soster Sophie Elisabeth. Han dode 1651.

1666. flaneworn. En Dag war hun noget v-passelig, giorde sig ett Ollebrod, satte ded vde paa Fyrfaded. Slosf. saed inde hoes mig oc snackede; Chresten oc Christian gantede sig med hender der vden for, oc skulle Christian røre i Ollebrøet oc smage, om ded war warmt nok. Chresten siger til Christian: »Drik ded vd, om du tørst!« Ordene ware icke saa snart sagt, som Giærningen war giort, oc fast i ded samme stoed Slosf. op oc gik bort. Der Dørene ware lucte, saed Quinden som færdig til att daane. Ieg meente, att ded war aff Sygdom, oc bleff ræd, att hun skulle hastig døe, oc ieg skulle faa Skyld for henders Død, spurte hastig: »Hwor har I ont?« Hun swarte: »Ieg haffwer ont nok,« bekræfftede ded med en stoer Eed, begynte att lucke sin Trøye op. Saa saae ieg, att hun war wree, wiste nok, att Formalledidelser skulle føre ded onde fra Hiertet, hwilcket oc skede. Hun forbante oc skiælte dem, der haffde saa narret hender syge Stackel, hun haffde saa ont, haffde hwærcken faat waat eller tørt den Dag. Ieg sagde: »Giffwer Eder tilfritz, I skal wel faa et Ollebrød!« Hun soer en stoer Eed, hwor hun skulle faa ded? ded war Sommer Dag oc ingen Ild i Kackeloffnen, oc man kunde icke kalde paa nogen, som kunde høre en. Ieg sagde: »Kand I tie, saa wil ieg komme Potten til att sye.« »Io« (soer hun en forfærdelig Eed), »ieg kand nok tie, oc ieg skal aldrig sige ded.« Saa loed ieg hender legge tre Stycker Teylsteene, som altiid haffde ligget bag Nat-Skriinet, oc der sætte sin Potte med Øl oc Brøe paa (alt ded, hun skulle giore, skulle skee tiiendis; hun maatte oc icke sware mig, om ieg spurte hender om noget, med Ord, men wel med Tegn). Hun satte sig wed Potten oc rørte

der i med en Skee. Ieg saed altiid paa min Seng om Dagen, oc der bleff Borded sat for mig; haffde et Stycke Kriide oc skreff paa Borded adskilligt, spurte alt imellem, om Potten soe. Hun keeg flittig til, men wirrede med sit Hoffwet. Der ieg haffde spurt tredie Gang, oc hun wente sig til mig oc saae, at ieg loe, saa tog hun paa som en, der war gall, kaste Skeen aff Haanden oc Stoelen om Kuld, reeff atter henders Troye op oc sagde: »Gie Fanden wære saa narret!« Ieg sagde: »I er icke bedre wært, som troer, att ieg kand traalle.« »O« (soer hun en stoer Eed), »haffde ieg icke troet, att I kunde traalle, ieg haffde aldrig laded mig lucke inde hoes Eder, wil I troe ded?« Ieg tenkte paa meget, som dertil kunde swaris, men sagde intet, smaa loe oc loed hender saa bruuße vd. Omsiider græd hun oc klagede sig meget. »Nu, nu« (sagde ieg), »giffwer Eder tilfritz! Ieg wil komme Potten til att sye foruden Traaldom.« Oc som wii haffde Fyrtoy, befoel ieg hender att slaa Ild oc tænde tre Stycker Ender Lyß att sætte vnder Potten. Dermed kaagte Potten, oc hun kyste paa sin Haand oc gaff mig, war meget glad. Ieg gaff hender oc siden en Gang eller toe Forloff der til saaledis att warme sig Ol; altiid kunde ded icke skee, thi naar Winden stoed paa Winduet (som med en lang Pik kunde opluckis), saa kunde Rogen icke træcke vd. Ieg sagde: »Tencker paa Eders Eed oc sladdrer icke vd, hwad her skeer, ellers betagis oß Lyßene; i ded ringste mister wii nogle aff dem.« Hun sagde hart ney, att ded skulle icke skee. Ieg fornam intet dertil nogen Tiid, men wel mange Aar effter, att hun haffde sagt, att ieg tog toe halff loße Golff-Steene op (som siden anderledis bleff berettet aff en

Præst, som her effter skal meldis). Hun haffde oc sagt, att ieg haffde sta[a]ed oc seet Linne-Dantzere paa Slos-Platzen, hwilcket war sant. Thi der Chresten sagde Quinden en Middag, att der skulle komme Liine-Dantzere paa den inderste Slos-Plaz, oc hun berettede mig ded oc spurte, hwordant ded war, oc ieg sagde hender ded, da klagede hun sig, att hun icke kunde faa ded att see. Ieg sagde, ded kunde wel skee, om hun siden kunde holde Munden. Hun soer io effter Sædwane. Saa loed ieg hender tage Sengeklæderne aff Sengen oc Fiællerne aff Bunden oc reiße Sengen op til Winduet oc sætte Natskriinet offwen paa. Der med att komme til ded oprettede Sengested bleff Borded sat wed Siden, oc en Stoel neden for Borded for att komme paa Borded, oc en Stoel paa Borded for att komme paa Natskriinet, oc en Stoel paa Natskrinet, saa wii kunde staa magelig oc see ded, dog icke paa engang. Oc loed ieg hender gaa op først, oc ieg stoed oc tog Ware paa, om Sengen begynte att knage; hun skulle wære paa Wact, naar ieg war oppe. Ieg wiste oc wel, att Dantzerne i Begyndelse[n] icke giorde derris beste Kunster[1]). Ieg kunde see Kongen oc Dronningen i derris Oyen; de stoede paa den lange Sael, oc vndrede ieg mig siden paa, att de icke kaste Oyet did, der ieg stoed. Ieg loed mig icke mercke for Quinden, att ieg haffde seet dem. I denne Quindis Tiid fik ieg engang Lyst

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*De Liinen Dantzere giorde ded, ieg icke haffde seet før. Den eene haffde en Kurre wed hwer Been, i huer Korre saed en Dreng paa 5 Aar, oc en Quinde loed sig falle paa Liinen oc sprang op igien. Men i den anden Quindis Tiid saae ieg en, som hengte sig wed sin Hage oc sprang op igien paa Liinen.*«

til att see Folk gaa i Slos-Kircke oc aff Kircken. Da bleff Sengen igien opreist, oc ieg saed der saa lenge oppe, til alle ware aff Kircken igien. Quinden torde intet woffwe att stiige op, sagde, att hun war ræd nok forrige Gang oc glad, hun kom neer.

Den første Gang, ieg bleff berettet i denne Slosfs. Tiid, da bleff der opsat twænde Meßings Stager, hwer aff sit Slags, med Talle Lyß. Ded haffwer Quinden mißhaget, ihwor wel hun sagde da intet til mig. Men der hun endelig bleff nod til att lade sig berette effter meere end 1666 tre Aar, hun haffde holt sig fra Herrens Bord, bad hun den 12. *April.* Chresten Taarnegiæmmer gaa til sin Daatter (som tiænte i Byen en Timmermand), att hun skulle flye hender et Par smucke Meßings Stager oc et Par Wox Lyß. Kunde hun oc fly hender en fiin Dreyels Dug, skulle hun giore sit beste; hun wille betale ded. Om Quinden tilforen haffde tengt paa de Stager oc Lyß, for mig ware satt, eller Chresten selff syntist, att ded icke war skickeligt, att ded skulle wære bedre tilreed for hender, wed ieg icke, men noget lided foren Præsten kom, luete Chresten den yderste Dør op for mit Fengsel, sagde: »Karen, flyer mig den Stage vd, I haffwer, oc toe Lyß!« Hwordant hun tog paa, er icke att beskriffwe: om hand icke haffde talt med henders Daatter? oc saa meget (ieg wiste icke da, hwad hun haffde begiært aff Chresten). Hand swarte hender intet paa sit Sporsmaal, men kræffwede Stagen oc Lyßene. Hun wille lenge icke, men bandede oc skiælte. Ieg laae enda oc spurte hender: om ieg skulle wære henders Piige oc giore ded for hender? om hun kunde forholde hannem ded, hand begiærte? Saa rackte hun hannem ded igien-

nem Hullet paa min inderste Dor med saa mange Forbandelser offwer hannem, saa man maatte grue der for. Hand loe hoyt oc gik bort. Ded giorde hender enda bisterer. Ieg giorde mit beste for att sacte hender, sagde hender, att ded war en fordømmelig Bereedelse, holte hender den Synd for heel witløffteligen. Hun meente, att den begik Synden, der war Aarsage dertil. Ieg spurte hender endelig: hwor vdi Nadweren bestoed? om den bestoed i Lyßene oc Stagerne? skammede hender vd, att hun wille see paa ded vdwortis oc icke paa ded indwortis; bad hender falde paa siine Knæ oc inderligen bede Gud om siine Synders Forladelse, at hand icke wille tilregne hender sin Daarlighed. Hun swarte saa att wille giore, men giorde ded icke strax. Ieg meener, att Præsten [1]) haffwer aff Chresten wel wæret vnderwiist om alting, hender angaaende, efftersom hand tilspurte hender om saa meget: hwor hun war fød? hwor hun haffde tient? oc saadant meere; omsiider: om hun haffde sin Skriffte-Sædel, oc huor lenge ded war siiden, hun haffde wærret til Alters? Der paa skrifftede hand hender paa sær Maade, først som den, der haffwer fortient att staa aabenbar Skriffte for groffwe begangene Synder, saa som en Synderinne, der skulle afflifffwis oc bereede sig til Døden; trøstede hender endeligen oc forrettede sit Embede. Der alt war forrettet, oc hun kom ind til mig igien, ynskede ieg hender til Lycke. »Ia wel, Lycke!« (swarte hun). »Kand der

[1]) I Randen er bemærket: »*Ded war den Præst, som berettede Faugerne, oc hun bleff skrifftet i ded vderste Rom, saa ieg hørte hwert Ord, Præsten sagde, men icke, hwad hun swarte.*«

wære Lycke hoes? Ded haffwer ieg meere ont end gott aff! Kunde ieg saa sandt komme vd, ieg skulle strax gaa til Alters; dette acter ieg intet!« Ieg fald hender strax i Orded oc sagde: »Betenker Eder, hwad I siger! Taler intet Guds lasterligt, ded wil ieg intet høre! I wed wel, hwad Guds Ord siger om dennem, som annammer Christi Legeme oc Blod vwærdeligen oc træder hands Legeme vnder Fodder?« »Vnder Fodder?« (sagde hun). »Ia ret vnder Fodder!« sagde ieg oc giorde der en heel Prædicken paa. Hun hørte til, som ded loed sig ansee: men der ieg taw, sagde hun: »Hand skrifftede mig som en Misdædre oc som den, der skulle aff liffwis. Ieg haffwer ingen mürt« (ieg tenkte: man wed icke hwad)[1]); »hworfor skulle ieg doe? Gud allermæctigste giffwe« — der med taw hun. Ieg prædicket for hender igien oc sagde, att hun haffde fortient den ewige Død for henders Synders Skyld, oc saa fornemmeligen, fordi hun haffde saa lenge vntholt sig Herrens Nadwere. »Den Skrifften« (sagde hun) »haffwer ieg att tacke Chresten for; Balcke haffwer oc wel hiolpen til.« Tog paa att bande dem. Ieg truede hender med et anded Skrifftermaal, om hun icke holte inde med saadan Ord, ieg kunde icke forsware ded for Gud att tie med hender, oc sagde ieg widre: »Taler I saa til Chresten, saa maa I wære wiß paa, att hand klaffwer Eder [an?].« Ded holte hender noget i Tomme, oc gik hun den Middag intet vd i Trappen[2]).

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*Hinders Barn!*« Jvfr. S. 100.

[2]) I Randen er bemærket: »*Hun war i alle Maader en skarneworn Quinde, vnte icke en Fange ett Stycke Maed. En stackels Degn war min Naboe i den Morcke Kircke; ieg gaff hender et Stycke Maed til*

Hun war siiden den Tiid icke nær saa lystig med Mandfolckene. Hoes mig klagede hun sig offte, att hun war swag, haffde forlofft sig paa den ny Keyle, Balcke haffde flyed hender; hun kunde icke staa ded vd, hun haffde beed Slosf. der om, att hun maatte komme vd, hand haffde swart, att hun skulle døe der. Ieg sagde: »Slosf. kand io intet forstaa Eder ret endnu; beder Chresten tale for Eder!« Hun giorde oc saa, men kom atter med samme Swar; sagde en Dag: »Ieg seer wel, min hierte Frue! att I wille lige saa gierne aff med mig, som ieg wille gierne bort. Hwad har ieg aff alle miine Penge? Ieg kand icke nyde dem, oc ieg kand icke tienne Eder.« Ieg sagde: »Penge kand vdrette meget. Forærer Slosf. nogle Penge, saa taler hand nok for Eder. Begiærer en aff Skuer-Quinderne, som bærer Keylen op for Eder, den kand I betale med lit.« Ded sidste giorde hun forst nogle Vger; endeligen sagde hun en Dag til mig: »Nu haffwer ieg laded giore et Solffbegre til Slozf:.« (Henders Daatter kom saa offte til hender i Trappen, som hun begiærte, oc hun fik Forloff att wære heele Efftermiddage needer fra mig vnder ded Skin att tale med sin Daatter. Om hun gaff Foræringer der for, wed ieg icke, men ieg war wel dermed tilfritz att wære eene. Hun war dog ræd

*ham. Hun wille icke bær[e] ham ded, der hun dog let kunde, foruden nogen skulle see ded. Der ieg saae siden Madden, fortyckte ieg der paa. Da sagde hun: »Huorfor skulle ieg giffwe ham ded? Hand gaff mig aldriig noget; ieg faar intet der for.« Ieg sagde: »I giffwer intet bort aff Eders!« — Samme Degn saed for att haffwe tagen sin egen Host igien, efftersom den, hand haffde saalt den, icke betalte ham den. Hand sang huer Dag flittig, oc om Søndagen saa som en Præst for Alteret oc swarte* etc.«

engang, att ieg skulle sige Præsten ded.) *In summa:* Slosf. torde intet tale for hender til Kongen. Saa bad hun mig om Raad. Ieg sagde: »Bliffwer liggendis i Sengen, naar her spiißis, saa wil ieg gaa vd oc tale med Slosf:.« Ded skeede. I Forstningen giorde hand nogen *Difficulteter.* sagde: »Dronningen skulle sige, att der stak Skelmstücker vnder.« Ieg sagde, de kunde *vicitere* oc *examinere* Quinden, naar hun kom vd, wii haffde icke wærret saa fortroelige Wenner; ieg wiste, att Quinden war giffwen mig til att betienne mig; naar hun icke kunde ded lenger, men laa wed Sengen, saa kunde ieg ingen Tieneste haffwe, icke heller kunde ieg betienne hender; hun tiente io for Penge, der skulle wære nok, der skulle tage der imod igien. Tre Dage der effter, der Kongen kom fra Fridérichsborg, kom Slosf. ind oc sagde, att Quinden kunde komme neer den Afften; hand haffde en anden igien, som Chresten haffde *recommenderet,* som skulle wære en skickelig Quinde (som hun oc er).

Altsaa kom Karen Olis Daatter need, oc Karen Nels Daatter kom op igien. Oc maa ieg wel sige, att ded war 1666
en aff mine lyckelige Dage i mit da haarde Fængsel; thi den 26. *Iuni.*
ieg slap en v-troe v-guddelig løgnactig[1]) oc v-skickelig Quinde oc bekom en christelig troe sandrue goed (ia alt for goed) Quinde igien. Der den første Quinde tog

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Hun haffde saa beded Chresten snacke for Slosf. alt offwer et halff Aar, forend hun kom bort, huor hun gik med sit Liiff i sin Haand: ieg haffde en Leer Kugle i mit Torklæd, der haffde ieg truet hender med att slaa henders Hoffwet i Stycker (ieg sagde en Dag, att man kunde slaa een ihiæl med saadan Kugle). Dißlige Løgn ware mange, hun dictede, oc ieg siden erfoer.*«

Affskeed, sagde hun: »Nu farer nu wel, Frue! Nu erre wii begge glade.« Ieg swarte: »Ded er wel et aff de sandeste Ord, I haffwer sagt i Eders Dage.« Hun swarte intet, men løb, alt ded hun kunde, saa der kiendtist ingen Sygdom eller Swaghed paa hender. Hun leffwede icke fuld et Aar der effter, piintist haardeligen en 6 Vger paa sin Seng, forend hun døde, aff hwad Tilfald wed ieg icke.

Om anden Dagen effter denne Karens Komme saed hun om Efftermiddagen heel bedrøffwet. Ieg spurte, hwad hender skade. Hun sagde: »O, ieg haffwer intet att giøre, oc ieg maatte ingen Gierning tage med mig! Ieg lengis mig døe.« Ieg spurte, hwad Gierning hun kunde giøre. »Spinde« (swarte hun) »er min meeste Giærning: ieg kand oc sye grofft oc binde noget.« Aff alt ded haffde ieg intet att hielpe hender med; tog nogle Ender aff Silcke frem, som ieg giemmer aff ded, ieg klipper aff, som erre for stackede att arbeide med, oc anden Pluk Silcke aff Nattrøyer oc Strømper, hwor til ieg haffwer giort mig en Hægle aff smaa Knappenaale[1]), bunden paa en Pind; der hægler ieg ded med oc giør ded brugeligt til att stoppe Huer med; oc sagde ieg til hender: »Der haffwer I noget att giøre; hægler mig ded!« Hun bleff saa aff Hiertet glad, saa ded gaff mig et gott Behag. Ieg befant aff

---

[1]) I Randen er bemærket: »*De Knappenaale haffde ieg staallen fra den første Quinde for nogen Tiid siden. Hun haffde skaffet sig dem med nogle Syenaale, tenckte att skyffle dem for mig, haffde lagt dem i et Papir i sin Barm, haffde glæmt ded. Om Afftenen, hun loed falde sit Skiørt for at gaa i Seng, falt Papiret paa Gulffwet. Aff Klangen hørte ieg, hwad ded war. En Loffwerdag, hun gik op med Nat-Keylen, tog ieg dem aff henders Æske, oc hun torde icke spørge der effter; saae mig siden bruge dem oc sagde aldrig noget om dem.*«

henders Fortelling om et oc anded, hender i sin Tiid war hæntis, att der war et gott Hierte i hender, att hun war bleffwen offte bedragen for sin Goedtroenhed. Hun haffde oc kiendt mig i min Welmact, tient en Raadmans Quinde, som i miine Brollups Dage war Forgangs Kone, oc kom den Statz med Fyrwerck oc anden Herlighed meget wel ihue; græd, naar hun fortælte ded, oc haffde en stoer Medliidenhed med mig. Hun war en Iyde, en Bunde Daatter, men [haffde] wærret gifft med en Regiments Quartermester. Saa ieg efterhaanden fik *Affaiction* til hender, bad hender hælße Christian oc sporge, hworledis Doctern liide; sagde hender, att Christian wel kunde giore stonnem nogen Tienneste att kiobe et oc anded for os, thi hand haffde en Dreng, ia stonnem toe, som ginge Ærinder for hannem, men ieg troede icke [den] forrige Quinde, saa hand kiobte aldrig intet [*sic*] for mig, til med wille den Quinde intet spinde; men Christian skulle nok flye oß nu, hwad wii wille haffwe, for worris Lyß. Oc effitersom hun icke skiottet om att dricke Wiin (thi hwer Maaltiid fik Quinden da en halff Potte frans Wiin), saa sagde ieg: »Giffwer Chresten Eders Wiin, som ieg giffwer Christian min Wiin, saa kand Chresten lade den staa hoes Kiælder Swennen oc tage den hwer Vge, saa er ded en Profit for ham, oc saa seer hand intet, om hand enskiont mercker noget«. Ded skeede, oc loed Christian oß giore toe Handteene. Min war ickun liden, men henders, som den burte. Ieg spant liided, twant ded til Traa, som endnu er i min Giemme. Christian flyde hender saa meget Hor, som hun begiærte for Penge, bar en heel Krantz i siine

Boxer tillige op til hender [1]). Hun spandt paa Haandteen en goed Deel, oc ieg laffwede min Wæff saaledis paa en Stoel, ieg laa needer paa Borded, bant den eene Bom med Baand oc Snorer, ieg selff haffde giort, saaledis, att naar Trappe Doren bleff sat Noglen vdi, saa kunde ieg med et Draff loße min Wæff oc faa den anden Bom loß, som war bunden til mit Liiff, oc alting lagt bort, forend min inderste Dor bleff opluct. Ieg giorde mig oc et Spield (for haffde ieg Soller), saa ieg wæffwede alleene; haffde oc faaet en ræt Wæffwer-Kam, saa wii ware meget flittige, hwer i sit Arbeide.

Slosf. war fuld aff Galskab, giorde Putzerier, som Drenge pleier at giore; wille fixere sig med Quinden, men hun kunde intet der med. Hand war nesten fuld hwer Dag om Middagen, naar hand kom op. Effterhanden kom hand siælden op om Afftenen, skickte en Tienner op i hands Sted, som laae oc halff soff paa Muuren i Winduet vden for dette Sted. Hand wille oc gante sig med mig, gabte for mig, oc ieg skulle kaste noget hen oc see, om ieg kunde ramme hands Mund. Ieg loe oc sagde: »Wo doll siet Ii!« bad ham komme nærmere, saa wille ieg see, om ieg kunde ramme den. »Neen, neen« (sagde hand), »so wehr ick doll! Ii skolle mii wol en Orfigen gäffwen!«

---

[1]) I Randen er bemærket: *»Der kom offte siden Twistighed imellem Karen oc Christian, som noget om meldis skal. Da iblant anded sagde ieg engang (for att komme hender i bædre* **Homeur**)*: »Nu er I wree paa Christian, men I haffwer mangen Gang slicket Eders Fingre effter ded, hand haffwer hafft i siine Boxer.« Forst sagde hun: »Fü, æwi!« siden loe offwermaade, der hun forstoed, hwad ieg meente. Thi hand haffde skylfft Horret i siine Boxer, hand loed kiobe for hender.«*

En Middag kommer hand op med en sær *façon* aff en Spøyte, som war saa trind som en Kugel, oc saed en liden stacket Tuuet der i, som næppe kientis; war heel artig. Naar der bleff trygt paa et Sted der wed, saa spøytede Wanded vd heel høyt oc langt borte. Hand giorde sig næßwiiß oc spøytede paa mig. Der hand fornam, att ieg bleff wree, kom hand med Spøyten til mig, løb oc satte sig igien oc gabte, alt ded hand kunde, bad mig spøyte sig i Munden, om ieg kunde. Ieg wille ingen Leeg begynde med hannem, thi aff hands Historiers Fortelling fornam ieg wel hands Plomphed, gaff hannem Spøyten igien. Der Karen skulle bære Steegen ind, haffde Slosf. Spøyten imellem Beenene, saed paa en law Stoel oc kunde dog spøyte Quinden i Ansictet; war et gott Stycke fra hender, oc Kuglen war icke større end en stoer Plomme. Hun wiste intet aff Spøyten att sige (er oc noget hastig i henders Tale); sagde: »Gud giffwe, I faa Skam, H. Slosf.! Pißer I paa mig?« Slosf. loe som en, gall war, saa kiært war ded ham. Hand bleff effter Haanden alt tammere oc tammere, kom siælden ædrue op, lagde sig paa Quindens Seng oc soff, imens ieg spiisede, saa Chresten oc Quinden maatte hiælpe ham aff Sengen, naar de haffde wact hannem op. Noglerne til Fengselerne laae wed Siiden, oc Hoffwet Noglen derhoes (forwarte hand icke wel siine Fanger?) [1]). Hand war icke ræd for,

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Ieg sagde til Quinden en Dag:* »*War icke Dronningen, som gior Kongen wree paa mig, da skulle ieg betale Slosf., for hand lurte Doctor Sperling. Ieg skulle tage Noglene fra ham, naar hand soffwer, oc paße paa, naar Chresten kommer med Begerne, løbe da vd lige op aff Kongens Trappe oc bære Kongen*

att ieg skulle myre hannem. En Afften war hand drucken eller stillede sig saa; begynte paa sin Wiiß att wille *carressere* mig oc søge att wille føle miine Knæ, tog til Enden aff mit Skiort. Ieg støtte ham med Foeden oc sagde intet anded [end]: »Wan Ii duen siedt, so blifft van mii vnd kombt hir nicht binnen, dat säg ick Iu!« Hand sagde intet, stoed op oc gik bort; kom oc siden icke ind, naar hand war fuld, men bleff vden for i ded anded Rom, lagde sig der neer i Wiindnet, huor der er en breed Benk murit aff Steen; der laae hand oc soff et Tag, effter att miine Døre ware lucte, saa kom hands Kusk oc Christen oc slæbte ham neer. Stonnem, naar hand war icke fuld, saa kom hand ind, oc gaff hand mig effter Begiæring nogle gamle Kortblade, som ieg syde sammen oc giorde mig et Skrin aff. Christian beslog ded med tynne Fyrpiinde, som ieg siden syde paa oc sneeg mig til att male med Farffwe. Ded er endnu til. Slosf. saae ded siden, men spurte aldrig, hwordant ded Beslag war kommen til[1]). I ded Skrin (om ded saa kand kaldis) haffwer ieg alt mit Arbeed oc Reedskab, oc staar [ded] i min Seng om Dagen.

Christians Myndighed tog til. Hand tiente icke al-

---

*Noglerne, saa som en Lacquei giorde wed den gamle Slosf.. Men ieg want intet dermed hoes denne Konge, maaskee bleff haardere holden.«*

[1]) I Randen er bemærket: *»I Forstningen, der denne Karen icke kiente Slosf., torde hun icke gaa saa dristig vd til Fangerne i den Morcke Kircke oc giffue dennem noget, thi hun sagde: »Slosf. gloer saa paa mig.« Ieg sagde: »Ded gaar ham som smaa Børn, der gloer stifft paa en Ting oc wed icke, hwad ded er.« Ded er oc saa; hand komrer sig om intet.«*

leeneste wed Borded der vde, men hand endoc lucte min Dør for Næßen aff Taarngiemmeren. Hand gik ind i mit Rom med Røgelse Karret, naar Quinden bar Natt-Keilen op; ia hand bleff omsiider saa dristig, att hand giorde alt ded, hand icke wille lade, haffde att befale offwer Fangerne der neere. Chresten giorde sig oc til Nytte Slosfogdens liiden Tilsyn, laae offte neere i Byen om Natten, kom offte fuld op til Afftens Maaltiid. En Afften war Chresten fuld oc haffde slaaet nogle Ruder vd der neere med sin Haand, saa Fingerne blotte; mit Wiin Beegre slog hand til Iorden, saa ded sprak oc bleff gandske kraaget, oc som Begeret war gandske blodigt vden paa, der ded kom ind for mig, oc ded syntist, att der war kommen Blod i Wiinen, talte ieg noget alworligen derom til Slosf:. Hand sagde intet anded end: »De Man is doll!« tog Begret oc gik selff neer for Kiælderen oc loed Begret skølle oc giffwe anden Wiin der i. Huorledis de siden forligtis der om, wed ieg icke. Bulckene erre vdslagen paa Begeret, men Ritzen offwen i Randen er endnu; ded kommer Wiinskencken til Paß, thi nu kand der icke gaa nær en halff Potte i Begeret. Christian holte sig engang mandelig imod Slozf., der hand haffde hafft Klammeri med nogle Fanger der neere, oc Chresten klagede ded for Slosf., som kom ind oc wille sette Christian i Troldhullet; men hand stotte Slosf. fra sig oc sagde, att hand haffde intet med hannem att skaffe, hand haffde intet sat ham ind; brugte saa Mund, saa Slosf. tackede Gud, hand gik. *Christian* raabte hannem enda effter vd aff Winduet oc sagde: »Ieg wed Toß med Ier, men I wed intet med mig.« (En Toß wed ieg, hand wiste, som icke war en ringe Toß.

Der war en *Corporal*, som stack en Soldat ihiæl, som med Tromslag bleff efftersogt; den skylffte Slo[s]f. i Taarnet nogle Vger.) Om Morgenen fortrod ded Christian, oc hand fryctede att bliffwe indeluct, gik til min Dor, forend der bleff opluct for mig[1]) (som offte skeede, att der bleff opluct ded yderste Rom, forend Madden kom op, saa oc altiid om Morgenen om Winteren, naar der lagdis Ild i Biileggeren der yde), oc bad hand mig bede for sig til Slosf., hwilcket ieg oc siden giorde, saa ded bleff, som ded war, oc Christian saa giæff som for.

Den Quinde oc ieg wii leffwede i goed Eenighed med hwer andre. Der war stonnem nogle smaa Krackeler imellem Christian oc hender, men ded haffde paa de Tiider intet att sige. Ieg stillede hands Wreede med Wiin oc Lyß. Den Quinde haffde en Son, som dode, stacket effter hun war kommen til mig, oc en Daatter, som endnu leffwer; hun tiente da en Skræder, men nu er hun gifft med en Kiobmand. Den Daatter fik oc stonnem Forloff att tale med sin Moder i Trappen. Ded fortrod Christian, efftersom hand meente, att wed hender bleff allehaande bestilt; stonnem truede dermed att sige ded, hand intet wiste, men meente, saa Quinden war offte bedroffwet (hun er læt-grædendis oc læt-leendis). Ieg kunde snart faa hender trostet. Wii sleed worris Tiid meget wel. Ieg

[1]) I Randen er bemærket: »*Hengselerne paa min yderste Dor erre saa lange fra Weggen, att ded er aaben meer end en stoer Handsbred, saa ieg haffwer faaet adskilligt stoert ind der i mellem, oc er den offwen til meere aaben, saa naar ieg sticker min Arm igiennem Laagen aff min inderste Dor oc ræcker den opad, saa kand ieg naae offwen til, men Quinden icke.*«

lærte hender att læße, begynte med *A. b. c.*, thi hun kiændte icke før et Bogstaff. Ieg holte miine wiße Tiimer med att vnderwiiße hender. Hun war da en Quinde offwer henders 60. Aar. Oc der hun allereede nogenledis kunde staffwe [1]), tog hun Baagen engang oc wente op oc need paa den, begynte att stryge siine Oygne oc sagde: »Herre Gud, hwor er ded fatt? Ieg kiender« (soer hun om Gud) »icke et Bogstaff!« Ieg stoed bag wed hender oc kunde neppe holde mig for Latter. Hun strog atter Oygnene (oc som hun er meget hastig i henders Ord) oc [*sic*] i ded peegte med Peegesticken med en Fart paa et O oc sagde: »Er ded icke et O?« »Io!« swarte ieg oc loe, i ded hun wente sig til mig. Der med bleff hun ded først war, att Baagen war icke went ret, kaste sig i Sengen oc loe, saa ieg haffde tengt, hun skulle bliffwe borte i Latter. Oc som hun en Dag skulle læße, oc hun gaed icke sluppen sin Haand-Teen, wille ded icke flyde, oc tabte hun Lysten; sagde: »Er ieg icke gall, att ieg wil lære att læße paa min gammel Alder? Hwad got haffwer ieg der aff? Ieg haffwer kaastet mange Penge paa min Søn for att lade hannem lære att læße, oc see! er hand icke doe?« Ieg wiste, hwor meget hun formaatte, loed hender saa snacke for sig. Hun kaste Bogen paa sin Seng, satte sig til sin Gierning oc sagde: »Hwad haffwer ieg behoff att lære att

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Hun haffwer en synderlig Skik med att staffwe. Et Ord aff tre Staffwelser kand hun icke staffwe; thi naar hun skal legge de toe Staffwelser til den tredie, saa haffwer hun glemt den første; men maa hun, saa kand hun læße Orded ret, naar hun staffwer første Staffwelse. De Ord aff toe Staffwelser staffwer hun, de aff 4 Staffwelser læs hun.*«

læße i Bog? Ieg kand, Gud ske Loff! læße miine Morgen oc Afften Bonner« (ieg tenckte: ille nok! Aff henders *Cathechi.* wiste hun meget lided). Ieg sagde (med en Sactmodighed): »Ded er saa Men sandt, Karen! I haffwer icke behoff att lære att læße i Bog, I kand smuck læße vdenad.« Ieg haffde neppe sagt de Ord vd, i ded sprang hun op oc nappede sin Bog igien oc begynte att staffwe. Ieg sagde hwercken til eller fra, oc ieg omgickes med hender som med et gott enfoldig Barn [1]).

Ieg falt ded Aar i Sygdom [2]), oc efftersom Slosf. da kom icke meere ind til mig om Middagen oc om Afftenen loed sin Tienner gaa op, saa bad ieg Quinden, att hun skulle sige ham, att ieg war syg, om der icke maatte komme en *Doctor* til mig. Quinden sagde ham ded (thi da forstoed hand alt danske, oc hun forstoed noget tydsk), oc som hun sagde: »Ieg er bange, att hun doer,« saa swarte hand: »Lat se stärffwen för en Dyffwel!« Ieg haffde en Hwerdags Feber, haffde Heede, men ingen Kuld; oc som ded en stoer Deel war Aarsage til min Sygdom, att ieg haffde Bindelse, begierte ieg et *Clister*. Der loe Slosf. sposk aff. Ded horte ieg, loed begiære, att hand wille

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Een Gang spurte hun mig ad, om hun icke kunde faa en Bog, huor q oc x icke war i, thi de Bogstaffwer kunde hun icke beholde. Ieg suarte: Ia, dersom hun selff wille lade den trycke.*«

[2]) I Randen staar følgende Anmærkning, der dog senere er overstreget: »*Der denne Karen kom til mig, loed hun mig ingen Fred, forend hun maatte rinße Gulffwet; thi ieg befryctede ded, som skede, att den Stanck wille foraarsage oß Sygdom. Der laa allenhoyt Menniske oc Golff Skarn paa et Sted. Der hun haffde loßnet ded, maatte ded ligge, indtil Doren bleff opluct. Ieg lagde mig i Sengen, slog Klæderne offwer Hoffweded oc stoppede Næßen til.*«

komme ind til mig, hwilcket hand oc giorde. Ieg talte hannem noget alworlig til, sagde ham, att ded war icke Kongens Wille, att hand skulle icke haffwe meere Omsorrig for mig, end hand haffde; hand haffde meere Omsorrig for sin Hund end for mig (som hand oc haffde). Saa gaff hand bedre Kiob, spurte, hwad ieg wille haffwe, oc ieg sagde, hwad ieg begierte, oc bekom ded. Ieg haffde noget *altereret* mig offwer den Samtale, saa ieg bleff swag. Quinden græd oc sagde: »Ieg frycter, I doer, min hierte Frøken! oc saa skal de slemme Piiger i Aaltfruestuen toe Eders Hænder oc Fødder« (en aff de Piiger, da war, war meget v-fiin imod mig med henders Sendings Tale). Ieg swarte, att ieg skulle icke sige et Ord der imod. »Hwad?« (sagde hun med en wree Hue); »wille I liide ded? Ney,« soer hun, »skulle ieg icke! Ieg skulle icke liide ded, om ieg war i Eders Sted!« Saa sagde ieg, som den Philosophus sagde: »Da legger min lyße Kiæp hoes mig, ieg kand holde dem fra mig med, naar ieg er doe[1]).« Saa besan hun sig først oc snackede saa hen om Begraffwelse oc Iordefær. Ieg forsickrede hender, att ded aldelis intet bekymrede mig; naar ieg war doe, saa fant ieg intet dertil; om de lagde end mit Legeme i Stranden, saa skulle ded dog tillige med Siælen komme for Guds Throone paa den yderste Domme Dag oc bestaa sig bedre end som en Part, der laae i Kister, med Sølff beslagen, oc i herlige Begraffwelser. Men att ieg skulle, som Slosf., sige de

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*Den Kiæp saed en Blik Stage paa, som bleff stønnem sat i min Seng wed Siden* etc. *Den brugte ieg til Knotte Block.*« — Den anførte Yttring tillægges Diogenes hos Cicero, Tuscul. dispp. 1, XLIII.

forfloyen Ord, att ieg wille wære begraffwet paa Waldby Backe for att see mig om, ded icke. Ieg begiærer intet vden et saligt Endeligt. Wii talte om Slosf. V-fiinhed, om allehaande, hand giorde, som hand fik Skam for, om Dronningen ded wiste, om hands Vguddelighed, att naar hand haffde wærret til Alters, sagde hand att haffwe gaaet igiennem Munstringen, oc anded meere. Der war ingen Guds Fryct i hannem.

Ieg begiærte att wære beræt oc loed bede *M. Buck* att komme til mig wed syff Slæt om Morgenen, thi imod 8½ begynte Feberen. Præsten kom icke forend 9½, da Heeden alt haffde begynt (thi den drog sig allerede noget lengre hen). Der ieg haffde sagt mit Skrifftermaal, begynte hand att predicke om Mord oc Mandslæt, om Dawid, som war skyllig i *Vrie* Dod, fast hand slog hannem icke ihiæl med sin egen Haand; vdbreedde den Synd, som hand burte, oc Straffen, som der wille følge paa. »Ihr« (sagde hand) »habt *General* Fux getöhtet, dan Ihr habt einen Diener darzu erkaufft, der ihm hat getöhtet.« Ieg swarte: »Das ist nicht wahr! Das habe ich nicht gethan!« »Ia freylich« (sagde hand); »der Diener ist in Hamburg, der hat es selber gesagt.« (Ieg swarte:) »Hat er das gesagt, so hat er gelogen, dan mein Sohn gab Fux sein Todt mit einem Stilet[1]). Ich wuste nicht, das Fux in Bryg war, ehe vnd bevor ich sein Todt erfuhr. Wie köndte der Diener dan sagen, das er's gethan hätte? Auff mein Befehl ist es nicht geschehn, aber das ich mich nicht solte haben gefrevet, das Gott dem Bößewicht gestraffet, das

---

[1]) Jvfr. S. 22 Anm. 2.

gestehe vnd bekenne ich.« Der til swarte hand lige saa: »Das hätte ich selber gethan.« (Ieg sagde:) »Wii Fux mit vns in vnserm Gefängnis auff Borringholm gehandlet, weis Gott. Das ist nu vorbey, vnd ich gedencke des nicht mehr.« »Da thut Ihr recht an« (sagde hand), oc foer saa fort i hands Embede. Der alt war forrettet, talte hand med Slozf. vden for den vderste Kammers-Dor lige for den Morcke Kircke[s] Dor oc sagde, att ieg giorde mig syg, ieg war icke syg, ieg war roe i mit Ansict aff lutter Ondskab; hand haffde sagt mig Sandhed, oc der war ieg bleffwen wree for. Christian stoed inden for den Mørcke-Kircke[s] Dor, thi paa den Tiid war ingen Fanger der inde, oc horte den Samtale, sagde mig ded, der ieg begynte att komme til at gaae igien oc tale med hannem wed Døren.

Nogen Tiid der effter sagde Christian til mig en Dag saa himmelig: »Wil I, saa wil ieg fly Eder Bud til Skaane til Eders Born[1]).« Ieg spurte, paa hwad Maade ded kunde skee. Hand sagde: »Med min Piige. Hun er troe nok; hun skal drage did for ded samme[2]).« Hand wiste, att ieg haffde endnu nogle *Ducater*, thi Pær Kudsk haffde fortroet ham ded, som hand selffwer haffde sagt mig. Ieg tog imod Tilbudded, skreff mine Born til, gaff ham en

---

[1]) Siden Korf. Ulfeldts Død havde idetmindste nogle af hans Børn jævnlig opholdt sig i Sverig, og først 1668 satte den danske Regering igjennem, at det nægtedes Sønnerne at opholde sig i dette Land; jvfr. Fryxell, Handlingar rör. Sverges Historia 1 D. S. 119, 121, 126, 133, 176—77; Becker's Samlinger 2 D. S. 25 og 34; Danske Magazin 3 R. 1 Bd S. 287

[2]) I Randen er bemærket: »*Den Piige war en Hoere, hand haffde loffwet Ecteskab, oc den lucte Taarengiæmmeren, den forrige saa wel som Christen, ind til Christian, gick selff vd oc loed dem sammen.*«

Ducat til Piigens Reiße. Hun forrettede wel siine Ærinder oc kom med Skriffwelse fra min Søster [1]) oc dennem tilbage. Alt dette wiste min Quinde intet aff.

Effterhaanden begynte Christian att bliffwe *insolent* i mange Maader. Naar hand kom frem med hands Drengs Pooße, som Quinden skulle giffwe ham Maed i, saa kaste hand den til hender, giorde sig wree, naar der icke war giemt Steeg til ham selff om Afftenen, att hand strax kunde faa Poofßen igien, bandede sig, den Dag hand gik til Døren oc talte med mig eller sagde mig nogen Ting. Hun war sorgefuld, men sagde dog intet til mig. Ded warte ickun en Dag, saa banckede hand paa Døren oc effter Sædwane snackede om, hwis nyt hand haffde hørt. Quinden saed paa sin Seng oc slog 15 Kaars for sig (hand kunde intet see hender, icke heller mig). Der hand war gaaen bort, fortelte hun, huor høyt hand haffde forbanded sig *etc.* Ieg sagde: »Ded skal I icke acte; hand haffwer giort saa meget før i den anden Karens Tiid.« Hands Moed tog daglig til. Madden bleff stonnem opborren wel en halff Tiime, forend Slosf. kom op. Imidlertiid skar Christian Steegen oc tog sig selff, hwad Stycke hand wille (der ieg tilforen hwer Maaltiid sendte ham et Stycke vd, Fisk oc anded, hwad hand begiærte). Den dumme

---

[1]) Hermed sigtes til Leonora Christinas yngre Søster Hedvig (f. 1626), som var gift med Ebbe Ulfeldt, en fjernere Slægtning af Rigshovmesteren. Ebbe Ulfeldt havde i sin Tid haft Øsel og derefter Bornholm i Forlening, men paa Grund af mislig Embedsførelse havde han 1651 set sig nødt til at rømme til Sverig, hvor han fik Ansættelse i Hæren som Generalmajor. Han blev senere svensk Rigsraad og Generallieutenant og kæmpede i Christian V.s Tid mod sit eget Fædreland.

Slosf. loed ded saa paßere, war glad, tencker ieg, at hand wille betage ham den Vmage; gaff intet Act paa, att der fattedis noget i Fadded. Ieg loed ded saa paßere en Stund, for ded skeede icke saa ieffnt hwer Dag. Men naar hand wille haffwe Maed til sin Dreng, saa sagde hand intet anded end: »Maed i min Drengs Pooße!« Der loe wii mangengang aff siden, hand war borte, men icke da, thi hand bleff alt wærre oc wærre. Hand kunde icke liide, att wii loe oc ware glade; naar hand horte ded vden for Doren, saa bleff hand bister. Wille man klyncke, saa wille hand skaffe, hwad hand kunde bringe til Weye [1]). En Dag luurer hand paa oß oc horer, att wii leer; thi Quinden fortelte effen en Klücht om en Skoledrengs Moder i Friderichsborg (der haffde hun boet), huor Drengens Moder icke wiste, hworledis hun skulle tittulere Skolemesteren; kalte ham: Her *Willas.* Hand sagde: »Ieg er icke Herre.« »Mester da,« sagde Quinden. »Ieg er icke heller Mester,« sagde hand [2]); »ieg er ickun ret oc slet *Willas.*« Saa sagde Quinden: »Min goede slet oc ret *Willas!* Min Søn slicker altiid Floden aff miine Bytter, naar hand kommer hiem. Wille I slicke ham igien med et got skarpt Riiß i hands Roff?« I ded wii loe der aff, kommer hand til Doren oc fatter de Ord, att ieg siger: »Ded sidder wel icke saa sammen; man skal altiid sætte noget til, om wel

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Hand haffde i siine goede Luners Dage flyed mig for Penge oc Lyß, hwad ieg begierte, saa ieg haffde baade Kniiff oc Sax, Silcke, Traa oc adskilligt att fordriffwe Tiiden med. Ded fortrød hannem siden.*«

[2]) Med »Herr« tituleredes i hin Tid kun Riddere og Præster. »Mester« var, som bekjendt, den danske Form for »Magister«.

skal laede.« Hand fatter en Tancke oc meener, att wii snackede om ham, oc att wii loe ham vd. Der ded war Maaltiids Tiid, siger hand til Quinden: »I war swar lattermild i Dag.« Hun sagde: »Weed I icke, hworfor ded er? Ded er, fordi ieg er aff de Lætter« (ded er henders Tilnaffn). »Ded war Almis,« sagde hand, »att fordriffwe Eder Latteren tilsammen; ded war mig, I loe aff.« Hun soer ney, att hands Naffn icke bleff næffnt (som oc saa war i Sandhed), men ded maatte intet giælde. De falt i Ord sammen. Hun fortælte mig derris Samtale, oc hand kom i nogle Dage icke til Doren, oc ieg sendte ham oc intet, thi effen paa den Tiid war der en stackels gammel Mand min Naboe; den loed ieg giffwe en Dryck Wiin. Christian forføyer sig igien til Doren oc picker paa. Hand klager saa sacte offuer Quinden, bad, ieg skulle tage hender igiennem derfor, att hun saa haffde swaret hannem, der hand dog horte, att hands Naffn bleff næffnt. Ieg soer ham til, att der icke war tenkt paa ham den Gang; ieg kunde icke tale hender ille til for de Ord, wii haffde hafft imellem hin anden; ieg ælskede Roelighed inden worris lucte Dore. »Ia« (swarte hand), »Huußfred er goed, sagde Kiærlingen.« Dermed gik hand. Siiden giorde hand éffterhaanden adskillig Fortred, roede saa i Land igien. Saa wille hand atter, att ieg skulle skriffwe til Skaane [1]). Ieg

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Stacket effter ded Quindfolk haffde wærret i Skaane, gaff hand mig en Æske med Stycker Wox vdi, hwor alle Taarn Noglerne ware tryckte vdi oc skreffwen der hoes: Dem skal min Pige lade giøre i Skaane. Ieg skylffte ded for Quinden, som da bar Natkedelen op, oc neste Loffwerdag der effter flyde ham dem igien med Tacksigelse, att ieg traade intet effter att komme vd paa den Maade. Ded behagede ham ey, ded saae ieg wel.*«

sagde, att ieg war fornøyet, att ieg wiste, miine Børn en Part aff dem war hoes min Søster; hwor miine Sønner war, oc hworledis dennem liide, ded wiste de icke; ieg befalede dem Gud iwold. Ded war ham oc icke til Maade, oc talte hand paa den Maade, lige som hand meente, att ieg haffde intet fleere Penge; sagde ded dog icke da lige vd. Men en Dag, ded galle stack ham, kom hand til Døren oc haffde en Potte med Wiinen i (som ieg fast hwer Maaltiid gaff ham) i sin Haand oc sagde: »Kand I see mig?« (thi der war en Spræcke vden paa den yderste Dør, men man kunde dog icke see grant der igiennem saa langt fra). »Her staar ieg med min Potte med Wiin oc wil dricke Eders Skaal for den sidste Gang.« Ieg spurte: »Hworfor for den sidste Gang?« »Io!« soer hand, gik saa nermer til Døren oc sagde: »Ieg wil ingen Tiennist meere giøre; saa wed ieg wel, att ieg oc icke faar meere Wiin.« Ieg sagde: »I skal haffwe Tak for den Tienneste, I haffwer giort; ieg begiærer ingen meere aff Eder, men derfor skal I nok faa Wiin.« »Ney!« (sagde hand) »Ingen Tienst meere! Her er intet att hente meere.« »Ded er sandt« (swarte ieg). »I kiender mig intet« (sagde hand); »ieg er icke saa, som I troer; ieg er læt att komme i med, men icke saa læt att komme aff med.« Ieg smaa loe oc sagde: »I er langt bedre, end I giør Eder selff. I Morgen er I vdi et anded Sind.« Hand bleff wed att beskriffwe sig selff heel ille (som icke enda war nær saa slemt, som hand er). Ieg kunde icke anded end lee aff ham. Hand drak aff Potten, satte sig paa Stoelen der vde. Ieg kalte paa ham oc bad ham komme til Døren, ieg wille tale med ham. Da saed hand som en Gante oc snackede for sig

selff: »Skulle ieg gaa til Doren? Ney,« soer hand en stoer Eed, »skal ieg icke! O ia, til Doren? Ney, Christian icke!« Loe imellem aff fuld Hals, skraalte hoyt: den Dag, hand gik til Doren eller giorde mig nogen Tienneste, da skulle Fanden riiffwe oc spliide hannem. Ieg gik fra Doren oc satte mig, gruede for den Karls Galskab oc stoere Dristighed. Hand gik saa nogle Dage oc tav, wille intet tage imod Wiinen. Maed bleff hannem icke boden, thi hand bleff enda wed den Wiiß som for, naar hand kunde, att skiære Steegen, forend Slosf. kom op. Som da Slosf. igien kom stonnem ind oc snackede med mig, bad ieg ham, att Christian som en Fange icke maatte haffwe den Friihed att offwersnauße min Maed. Saa bleff ded hannem forboden. Faa Dage der effter kaste hand Poofßen til Quinden i Trappen oc sagde: »Gier nogen Maed til i Afften i min Drengs Poeße [1])!« Ded bleff i allerstørste Lydighed efterkommet, oc lagt et Stycke Steeg offwen i Poeßen. Ded millede hannem noget, [saa] att hand om Middagen talte med Quinden oc selff begiærte en Dryk Wiin; men hand truede Quinden att skulle fordriffwe henders Latter. Ieg fryctede intet for ded onde, hand kunde giore mig, men ded fortredeligt Leffnet war modsommeligt. Ieg loed hannem icke byde Wiin, vden hand be-

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Paa samme Tiid saed en Bunde fangen i den Myrck[e] Kircke for en skiiden Mund, hand haffde hafft imod Ridefogden; ieg loed giffwe ham Maed. Den war en swar Schelm. Om hand war udsat aff andre, weed ieg ey, men hand sagde til Karen, att dersom ieg wille skriffwe miine Born til, saa wille hand fly ded bort. Ieg loed sware, att ieg tackede ham; ieg haffde intet att skriffue dem, icke heller noget att sk[r]iffue med. Schelmen swarte: »Ia saae! Ia saae!«*«

gierte ded. Hand pleyede att skaffe mig *Aviserne* hwer Vge[1]) for Lyß, oc saa som hand icke flyde mig *Aviserne* for den første Vgis Lyß, saa sendte ieg hannem ingen Lyß. Hand bleff dog wed oc kom ind om Lowerdagen med Rogelse Karret oc att lucke min Dor. Naar hand kom ind med Rogelset, saae hand til Wæggen, wille icke see paa mig. Ieg talte engang til hannem, spurte om Doctern, oc hand swarte intet. Ded stoed saa nogle Vger; saa millede hand sig, flyde Quinden *Aviserne* fra den Tiid, hand haffde forholt dem, tilsammen rullede oc bundden med en Traa. Der om Afftenen Slosf. kom ind oc saed oc snackede (hand haffde en liden Snitzer), oc Chresten war for Kælderen, flyde Quinden hannem *Aviserne* igien, tackede ham paa miine Wegne oc sagde, ieg skiøtte intet om *Aviser*, ieg haffde werret dem foruden i saa mange Vger, ieg kunde wære dem fremdelis foruden. Hand bleff saa bister, att hand med Tænderne reeff *Aviserne* sonder, reeff sin Troye op, saa Knappene floy ad Golffwet, stak Ild i nogle *Aviser*, hujet, skreg oc skar Tænder. Ieg hitte paa noget att lee aff til Slosf., raabte saa høyt, ieg kunde,

---

[1]) Forsaavidt man af Sammenhængen maa slutte, at de Aviser, hvorom Talen er, udkom ugentlig eller endog flere Gange om Ugen, maa man vistnok nærmest tænke paa tydske Aviser. Den første ugentlige danske Avis var Jørgen Gode's Ordinarie Posttidende, der begyndte 1673. Bording's Danske Mercurius, som begyndte at udkomme 1666, var en maanedlig Avis. Men allerede flere Aar tidligere var der i Kjøbenhavn udgivet ugentlige tydske Aviser, ja en af disse, Henrik Gode's Europäische wochentliche Zeitung, udkom endog fra 1664 af 2 Gange om Ugen. Maaske er det netop den Avis, Leonora Christina har haft. Jvfr. Nyerup, Om de ældste danske Aviser (Skandinav. Litteraturselsk. Skr. 1805 1 Bd. S. 228 flg.)

for att doffwe Christian [1]). Quinden kom ind som et Liig i sit Ansict, saae paa mig; ieg winckede hender att gaa vd igien. Saa gik Christian liige for min Dør oc hujede, slog sin Toffel i Wæret oc omsiier til min Dørtærskel, holte ded saa nogle Gange. Der hand fornam, att Chresten kom i Trappen med Beegerne, kaste hand sig paa den Benk, Slosf. pleyede att ligge paa, oc kaste atter sin Toffel op imod Wæggen. Chresten bleff staaendis med Beegerne i Haanden med Forundring. Hand saae wel, att der war noget paa Færde imellem Quinden oc Christian, oc att Quinden war bange, men hand kunde icke giætte eller faa Aarsagen att wiide; troede oc icke, att ded gik mig noget an, efftersom ieg loe oc snackede med Slosf:. Der Dorene ware lucte, saa gik ded an paa en Iamren. Quinden sagde, att hand haffde truet hender: hand skulle wel forbyde henders Daatter att komme til hender oc føre Sladder frem oc anded, hun icke burte. Ieg bad hender giffwe sig til Fritz; hand war nu gall, ded gik wel offwer; hand betenckte sig wel, forend hand talte om ded, thi saa kunde hand frycte, att ded, hand haffde flyd her op, oc kom for Dagen, saa fik hand Skam for sin Vmage; Slosf. haffde giffwen henders Daatter Forloff att komme til hender, hwem skulle hand klage hender for? (Ieg tenkte wel anded, att naar hand wille den Wey, saa fik hand wel anden att klage ded for, hand, som haffde saadan Friihed; hand kunde faa ind oc vd, hwad hand wille, tale, med

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*Ded war høyligen att forundre, att Slosf. icke hørte den* Allarm, *Christian giorde. Samme Gang mindis ieg, att hand fortælte, huorledis hand haffde forfærded en aff Hoffbetienterne med en Muuß i en Æske.*«

hwem hand wille, i Wæctergangen.) Hun græd oc loed meget ille, talte som en, der sanßer ickun lit, sagde en Gang: »Maa ieg icke haffwe Fred for ham, saa skal ieg —, ia, saa skal ieg —.« Hun kom intet widre oc kunde icke hitte paa, hwad hun skulle. Ieg smeel der wed oc endeligen sagde: »Christian er gall, ieg wil nok styre ham i Morgen; lader mig ickun betemme med hannem! Soffwer I nu ickun roeligen!« Hun falt omsiier i Søffn, men icke ieg saa snart; betenkte, hwad paa saadan Galskab kunde følge. Om Morgenen imod Middag sagde ieg hender, hwad hun skulle sige Christian, oc att hun skulle stille sig, som hun war icke wel til Fritz; begynde med att bande ham oc sige: »Gii der faer en Diæffwel i Ier for Lærdom, I haffwer lært hender! Hun haffwer wilt hwistet siine Tøffler op, efftersom I giorde, oc slog mig i Hoffweded dermed. Hun er wree vden Skiæmt, tog alt ded smucke Tøy, hun haffde giort, oc kastede ded i Nat-Skriinet. Nu,« sagde hun, »skal der ingen giøre sig goed med ded.« Der loe hand aff som en Gante, ded behagede ham. »Er hun ræt wree?« (spurte hand). »Ia« (soer hun) »er hun saa!« Saa loe hand saa høyt i Trappen, att ieg hørte ded. Hand war en 14 Dage Skiæls, begiærte da oc da Wiin oc Maed, kom oc til Døren oc fortælte i blant anded, att hand haffde hort, att Princen (nu worris Konge) skulle gifftis. Ieg haffde wel hort ded før, men loed mig icke mercke, thi Slosf. haffde sagt ded, oc diß foruden fik ieg *Aviserne* foruden ham. Oc som ieg icke spurte ham om noget, saa gik hand strax; sagde siden til Quinden: »Hun er wree, oc ieg er lige saa. Wil see, hwem der haffwer hin anden først behoff.« Quinden truede hand meget, oc

wille hun, att ieg skulle giffwe ham goede Ord. Ieg forsickret hender, att hand war icke aff ded Sind, man skulle komme til Rette med att altiid giffwe den blode Siide[1]). Som hand nu Tiid efter anden bleff *insolent*, meere end *tollereris* kunde, sagde ieg en Dag til Slozf., att ieg forundrede mig offwer, att hand tilstæde en Fange att lucke op oc til miine Dore oc giore ded, som Taarngiæmmeren ellers burte att giore; om hannem syntist icke, att ieg paa den Maade kunde *practicere* mig vd, om ieg wille vd foruden Kongens Minde? Christian war en Fange, som war dømt til att doe; hand skulle nok skaffe mig vd aff Taarnet. Slosf. saed oc gloede som en, der santzer intet, swarte icke et Ord anded end: »Ia, ia!« men hand forholte sig dog efter min Adwarsel, saa att enten lucte hand selff op oc til, eller oc Chresten (ieg haffwer seet, att Christian haffwer reffwen Nøglerne aff Chrestens Haand oc luct min Dor, oc ded den Tiid, hand begynte att giore sig gall). Haffde Christian icke werret gall for, saa bleff hand da, i Synderlighed den Tiid, Chresten gik ind med Røgelsefadded, oc Quinden war oppe. Da stoed hand liige for mig i ded yderste Rom, saae som en Gast oc skar Tænder; oc saa som hand saae, att ieg tog ded offwerbleffwen Røgelse aff Chrestens Haand (som hand altiid selff flyde mig i et Pappir), saa giorde hand en Trußels Latter. Der om Afftenen bleff opluct, oc Christian kom

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Hand kom Slosfogden til att kaste en Katkilling, ieg haffde, alleroffwerst need fra Taarnet oc loe mig saa sposk til, der hand haffde fortelt Quinden sin Mandoms Gierning; sagde: »Katten war fnattet, Katten war fnattet!« Ieg loed mig icke mercke, at ded for trod mig.*«

Quinden i Tale, sagde hand: »Karen, siger I til Henders Naade, att hun oc I skal faa en Fandens Fær! Ieg haffwer seet med miine Øygne, att Chresten gaff hender et Breff. Ey, war ded derfor, hun wille icke, att ieg maatte gaa ind med Rogelset, fordi ieg wille icke skaffe hender tiire Bud til Skaane? Ey, faar hun oc *Aviserne* aff ham? Ia siger hender, att saa stoer Tienneste som ieg haffwer giort hender, saa stoer Vlycke skal ieg giore hender.« Gud wed, huad Natt ieg haffde! Icke fordi ieg actede hands Trußel, thi ieg fryctede de Ord gandske intet; Vlycken haffde gaaet vd paa ham selff allermeest. Men Quinden war saa bedroffuet, att hun giorde intet anded end iamrede sig, klagede sig, meest for henders Daatter, for den Spott, hender wedderfare wille, att de wille sætte henders Moder i den Morcke .Kircke, ia siden tage Liiffwet aff hender. Saa falt hender ind, att Daatteren haffde talt med hender i Trappen; saa skreeg hun igien: »O, min Daatter, min Daatter! Hun kommer i Tucthuuset!« Ieg sagde intet anded et swart Tag end: »Giffwer Eder til Fritz! Ded gaar icke nær saa ille til, som I troer.« Men som ieg fornam, att hun icke war bequem til att hore nogen *raison*, for hun raabte alt: »Ach, ach!« naar ieg wille tale, saed offwerænde i Sengen, holte sit Hoffwet imellem begge Hænderne oc græd, saa hun flød i Wand [1]). Ieg tenckte, att naar der icke war Taarer meere forhaanden, saa horte hun wel op. Ieg sagde omsier, der hun noget sactede sig: »Denne Vlycke, ded forbandede Menniske truer os med, wil icke forrekommis med Graad. Setter Eders Sind

---

[1]) Eftersætningen er glemt.

i Roelighed oc soffwer! Ieg wil giore lige saa, oc ieg wil bede Gud att indskyde mig de beste Raad til i Morgen.« Ded sactede hender noget, men naar ieg meente, hun soff, saa kom hun atter frem med alt ded, hun fryctede for: att hun haffde borren mig Sædler ind fra ham, Kniiff oc Sax oc anded, som war forboden. Ieg swarte da oc da ickun: »Soffwer, soffwer! I Morgen wil ieg tale med Eder.« Ded hialp intet. Klocken slog toe, der hun enda wille snacke oc sagde: »Ded wil gaa ille til for den stackels gamle Mand der neere [1]).« Ieg loed, som ieg soff, men den heele Natt indtil Klocken 5 oc meere kom icke Soffn i miine Øygne. Der om Middagen bleff opluct, haffde ieg alt sagt hender, hwad hun skulle sige Christian, oc giffwen hender att forstaa, att hand med hands Trußeler meente att faa Penge fra hender oc Lyß aff mig, wille saa kue oß, som ded lystede hannem; men hand haffde en anden for sin Haand, end hand troede. Hun skulle ickun laede, som hun intet skiottede om hands Snak, intet tale et Ord til ham vden: Goed Dag, vden hand talte til hender;

---

[1]) I Randen er bemærket: *»1666. I midler Tiid Karen Nelß Daatter betiente mig, da war en Nyrrenberger min Naeboe i den Myrcke Kircke; bleff beskylt for Falsk Mynter att wære. Den bar hun Maed til hwer Dag. Hand sang oc læste fast Nat oc Dag oc sang meget wel. Hand sang den Psalme:* **Herr, deine Ohren neige zu mihr!** *langsom effter min Begiæring. Ieg skreff den oc siiden satte den ud paa danske. Oc som hand offte om Natten Tiimer lang læste hoyt oc bekiendte siine Synder, bud Gud om Forladelse oc raabte mange Gange: »Du must mir helffen, Gott! Ia, Gott, du must mir helffen, sonsten bistu nicht Gott. Du must gnädig seyn!« saa den Raaben forhindrede mig att soffwe, huorfor ieg loed hannem bede med Karen, att hand wille læße sacte, som hand oc siden giorde. Hand bleff sat paa Holmen for en faa Vgers Tiid oc siden loß giffwen.«*

oc dersom hand spurte, hwad ieg haffde swart, skulle hun laede, som hun huuste intet, att hun skulle sige mig noget. Sagde hand ded da igien, saa skulle hun sige: »Ded siger ieg hender slet intet! Er I endnu lige saa gall som i Afftis? Giorer, hwilcket I wil!« oc gaa dermed fra hannem. Den Samtale bleff holt, oc hand truede meere end nogen Tiid. Quinden holte goede Miiner, men war hiertelig bedroffwet, naar worris Dore ware lucte; men som hun er læt sinnet, saa loe hun offte med Taarene i Oygnene. Ieg wiste wel, att Christian skulle byde paa att skriffwe mig til allehaande nyt, meene att flicke sig ind [der] med igien; men ieg haffde forboden Quinden att tage imod hands Sædler, saa hand bleff meget bister. Ieg bad hender sige hannem, att hand skulle holde Styre paa sig, om hand kunde; haffde hand Lyst til Ulyst, da wille ded bliffwe wærst for hannem selff. Der loe hand meget spotsk aff oc sagde: »Siger hender, att ded skal wære wærst for hinder. Ded, ieg haffuer giort for hender, haffwer Wiinen kommen mig til, hun haffwer sendt mig; siger hender ded! Ieg skal bekiende ded selff altsammen, oc skulle ieg en[d] klæde Steiler, saa skal Chresten faa Skam. Hand haffwer flyet hender Breffwe fra siine Born.« (Den Schelm wiste wel, att ieg haffde intet laded mig mercke for Quinden, hwercken om ded, hand haffde flyet mig Bud til Skaane til miine Born, eller oc om Woxet, Taarn-Noglerne ware trygte i; derfor talte hand saa frit til hender.) Der worris Dore ware lucte, war ded worris Samtale. Ieg giorde en Latter deraff oc spurte Quinden, hwad Skam der kunde wære saa stoer som att læggis paa Steiler; tog ded an for forfloyen Ord, som ded war, bad hender sige

hannem, att hand skulle intet bemode sig med att giffwe sig an, ieg wille betage ham den Vmage oc sige til Slosf. i Morgen Dag (om hand wille) alt ded, hand haffde giort for mig; hand maaske glemte noget, men ieg skulle wel komme ded ihue. Den Tiid Quinden sagde ham ded, swarte hand intet, men løb need fra hender, holte sig nogle Dage stille oc talte saa got som intet til Quinden. En Loffwerdag, der Quinden war oppe med Natt-Kedelen, kom hand op til hender oc wille endelig offwertale hender att tage en Sæddel til mig, men hun soer icke att torde. »Saa siger hender da« (sagde hand), »att hun skal flye mig den Sax oc Kniiff igien, ieg haffwer flyet hender; den wil ieg haffwe, saa skal hun see, hwad ieg skal giøre. I skal faa en Vlycke tilsammen!« Hun kom neer saa bleeg som et Liig, saa ieg meente, hun haffde forløfft sig. Hun fortælte derris Samtale oc hands Begiæring, bad mig saa meget, att ieg dog wille fly hannem ded, saa bleff hand roelig. Ieg sagde: »Huor er ded med Eder? Haffwer I Eders fulle Forstand? Siger hand icke, att hand wil giore os en Vlycke, naar hand faar Kniff[w]en oc Saxen igien? Ded er icke Tiid paa att flye hannem ded. Forstaar I intet, att hand frycter for, att ieg skal lade see ded? Mit Arbeed, meener hand, er borte, oc Sædler icke meere til, saa intet er meere att true hannem med end de Stycker. I Afften skal I intet tale med hannem. Siger hand noget, da swarer intet.« Om Afftenen sneeg hand sig til oc sagde til hender i ded vderste Rom: »Tager mig hid Sax oc Kniiff!« Hun swarte intet. Om Morgenen, til Middag, bad ieg hender sige hannem, att ieg haffde intet aff hands; ieg haffde selff betalt baade Sax oc Kniiff, oc ded for

meere, end de ware dobbelt wært. Ded Budskab bleff hand forbistret offwer, skar Tænder oc hwiinede. Hun gik fra hannem oc skyde, ded meeste muligt war, att tale eene med hannem. Der hand fornam, att Quinden intet wille tage imod nogen Sæddel, saa tog hand sin Tiid oc warte Slosf. Oygne oc kaste en Sæddel ind til mig paa Gulffwet (oc haffde samme Gang nær skeed en synderlig Hændelse; thi i ded hand wille kaste Sæddelen ind, gik Slosf. stoere Hund ind, som haffde krollet Haar, saa Sæddelen falt paa Hundens Ryg, men falt aff igien i Kraagen, som Hunden snyfflede). Vdi den Sæddel stoed: »Lader mig faa Kniiffwen oc Saxen igien, saa skal ieg giøre Eder saa stoer en Vlycke, som ieg haffwer giort Eder Tienneste, oc wil ieg betale Eder Kniiff oc Sax, skulle ieg end selge miine Boxer. Lader mig faa dem strax!« Hand gik i nogle Dage som et forstorret Menniske, efftersom ieg intet swarte eller loed Quinden sige hannem noget; saa Chresten spurte Quinden ad, hwad hun haffde giort wed Christian, hand gik der neere oc skar Tænder oc hujede som ett galt Menniske. Hun swarte, att de der neere maatte wiide, hwad hannem gik ad; her saae hand wel, att de taltist wed heel wenlig. Langfredag Middag war hand 1667.
gandske forbistret, soer oc forbandede sig, om hand icke skulle giffwe sig selff an, *repeterte* alt ded forrige, satte ded dertil, att ieg haffde forfort ham, Wiinen haffde bedraget ham oc Maed, Lyß oc goede Ord; hand skytte intet om, hwad hand skulle liide, wille gierne doe for Bodels Haand; men ieg, hun oc Kresten skulle icke gaa Ram foruden. Den Efftermiddag war icke meget glædelig for os. Quinden war bedroffwet; ieg bad hender giffwe

sig tilfritz: der war ingen Fare hoes den Galskab, men en stoer Fortred, oc langt haardere end mit Fengsel; men ieg skulle dog faa Raad med den Schelm. Hun tog henders Bog oc læste i, oc ieg satte mig til att dicte en aandelig Sang om Christi Liidelse v[n]der den Thone: Som Hiorten med Torst befangen [1]).

Paaske Afftener tilforne pleiede Christian att forskaffe mig farffwede Æg; ded war da icke i ded Hiorne med hannem. Der Døren bleff luct, siger ieg til Kresten: »Glemmer intet i Morgen blød-søen Æg!« Der Paaske Middag Maedden kom op, oc Æggene icke strax kom op med (som war en Biieret), saae Christian til mig oc giorde en lang Næße aff mig tre fiire Gange (thi ieg war want wed at gaa frem oc tilbage for Døren i mit Kammers paa de Tiider, der bleff opluct). Ieg bleff staaendis att see paa hannem, drog lit min Skulder. Lided effter diße *grimasses* kom Kresten med et Faed med bløed-søen Æg. Christian slog først Øygnene need, siden kaste hand dem til mig, wentede maaskee, att ieg skulle giore Næße aff ham igien. Men intet mindre end ded. Der Quinden kom i Trappen, sagde hand: »Der war ingen farffwede Æg«. Hun sagde mig ded strax, saa ieg bad hender sige, att de blødsoen Æg aad ieg, oc de farffwede giæmte ieg, som hand kunde see (oc sendte ieg hannem et aff forgangen Aar, som ieg haffde ritzet nogle Blomster paa;

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Samme Dict war siden Aarsage, att Christian gandske satte sig igien, som hand der effter selffwer sagde mig; thi hand hørte mig synge den engang, oc sagde hand, att den haffde rørt hands Hierte oc trykt Taarerne aff hands Øygne (ieg haffde enda ingen anden Skriffwertøy, end som melded er).*«

ded haffde hand selff flyed mig, dog for Lyß). Hand tog ded an, men hand skreff mig en Seddel der paa, som war heel *rar*. Den skulle wære paa de høye Noder om Eegget oc Hønen. Hand wille giffwe Stræger, oc ded haffde ingen Skick. Ieg kand intet mindis meere ret wel der aff, uden att ded war et raadded Æg, ieg haffde sendt ham; hands Æg skulle blomstris, naar mit skulle raadne[1]). Den Sæddel kaste hand oc ind til mig. Ieg swarte intet der paa. Hand gik atter nogle Dage oc sagde intet ont; saa stak ded ham igien. Ieg kan troe, att ded giorde ham ont, att hand saae Kresten stønnem haffwe min Wiin tilbage i Begeret. Stønnem skenckede ieg Slozf. dermed. Maed fik hand oc icke, hwercken til sig eller sin Dreng. Saa sagde hand en Dag til Quinden: »Hwad synnis Eder wel, att Slosf. wille sige, om hand wiste, att I giffwer Fangerne Maed aff hands Maed?« (Madden, som kom fra mit Bord, bleff borren need til Slosf.). »Wil I sige hender ded!« Quinde[n] spurte, om hun skulle sige mig ded paa hands Wegne. »Paa hwis Wegne ellers?« swarte hand. Ieg loed hannem sware, att Maedden, som kom til mig, haffde ieg Mact til att tage aff, saa meget ieg wille; mig war den intet maalt eller weyet til; ded, ieg intet wille haffwe, maatte de giore aff, hwad de wille, hwem der haffde Ret der til; før war ded ingens. Der kunde hand

[1]) I Randen er bemærket: »*Hwad hand meente dermed, wed ieg icke; maaskee att hand mente, ieg skulle døe i Elendighed, oc hand alt leffwe i Friihed. Den Meening er feilet, thi hands vguddelig Idret i hands Friihed haffwer omsiider bragt ham i Fortuifflelse, saa hand haffwer skiot sig selff ihiæl* [jvfr. S. 18]. *Om Gud giffwer mig nogen Tiid Friiheden her i Werden, er hannem alleene bekiendt.*«

oc icke kyffse os med. Saa war ded en Dag den gamle Snak igien: hand wille haffwe Sax oc Kniiff, oc hand truede att giffwe sig selffwer an; oc som ded war fast i mod den Tiid, att ieg loed mig berette, sagde ieg til Quinden: »Siger hannem eengang for alle: wil hand icke holde Styre paa sig, saa skal ieg, ded forste Præsten kommer, giffwe hannem an, oc ieg skal faa den forste Karen for Dagen; den skal, faa Skam! forst ad Sted, for hun loed mig ingen Fred paa hands Wegne, forend ieg kom i med hannem. Hun skal sige Sandhed med goede eller onde, saa wil wii see, hwem Vlycken skal falde paa.« Hand skulle nu giore, hwilcket hand wille, ieg wille haffwe Roelighed; hand skulle forskaane mig med siine Sedler, ellers ieg skulle wiiße dem frem. Der Quinden sagde hannem ded, falt hand i Tancker; spurte: »Sagde hun ded?« »Ia« (soer Quinden) »giorde hun saa! Hun sagde enda meere: »»Hwad monne hand meene? Meener hand, att ieg som en Fange, der ingen Stetz kand komme, skulle liide noget, fordi ieg tog.imod en Fangis Tienneste, som haffde en Friihed, hannem icke burte?«« Hand stoed alt oc hengte med Hoffweded oc swarte gandske intet. Ded satte Styr paa Karlen, oc horte ieg siden icke et vskickeligt Ord aff hannem. Hand talte wenlig oc wel til Quinden i Trappen, fortælte, hwad nyt hand horte, oc war heel beskæfftig; oc der hun spurte ham engang om hands Potte for att giffwe ham Wiin der i, sagde hand so[rg]modeligen: »Ieg haffwer ingen Wiin fortient.« Quinden sagde, att hand skulle wel faa Wiin alligevel, ieg begierte ingen Tienneste meere. Saa fik hand da oc da Wiin, men ingen

Maed[1]). Den Dag, ieg bleff beræt, kom hand til Døren oc banckede saa sacte. Ieg gik til Døren. Hand hælste oc ynskede mig til Lycke med heel goed Manner, sagde derhoes, att hand wiste, ieg haffde forlat dem, som haffde giort mig imod. Ieg swarte ia dertil oc gaff ingen widre *matière* til ded Sporßmaal; hand icke heller, talte om anded smaat oc gik saa bort. Der effter kom hand hwer Dag til Døren oc sagde, hwad nyt hand hørte; bekom oc Wiin oc Maed igien. Hand sagde iblant anded, att mange ware i Meening, att alle Fanger skulle loßgiffwis, naar Printzen (nu worris Konge) skulle haffwe Bryllup, hwor om taltist, att Bruden om en Maanets Tiid skulle komme ind (ded war sidst i *April*, derom bleff talt), oc Brylluppet skulle staa paa Slottet. Ded drog sig hen med Brudens Komste indtil først *in Iunio*, oc da stoed Brulluppet paa Nykiøbings Slot i Falster. Der ware mange i den Meening, att ded skeede der, for di att Bruden icke skulle bede mig oc Doctern løß[2]). Som nu Bruden skulle føris til Kiøbenhaffn, siger ieg til Christian: »Nu er ded Tiid for Eder att komme løß. Lader Eders Piige paße paa oc giøre et Knæfald for Brudens Wogn oc ræcke en *Supplicque* frem, saa er ieg wiß paa, I kommer løß.« Hand spurte, hworledis Piigen skulle komme til att bede for hannem. Ieg sagde: »Ded er io Eders Festemøe?« »Ney« (søer hand en stoer Eed) »er hun icke! Hun bilder sig ded wel ind, men

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Hands Dreng wed Naffn Paaske kunde hand icke wocte saa wel, att Quinden io lagde et Stycke Maed til ham vden Døren.*»

[2]) I Randen er bemærket: »*Bruden haffde beded for mig til Nykiøbing, mens ingen Gehør [fundet]. Ded war farligt for Lande oc Riiger.*»

ieg wil« (soer hand atter) »aldrig haffwe hender.« »Da lader hender bliffwe i den Meening« (sagde ieg) »oc stiile sin *supplication* som for sin Festemand.« »Ia« (sagde hand saa droffweworn), »ded kunde hun da giore.« Ded skeede saa, som ieg haffde raad, oc Christian kom vd den 11. *Iuni* 1667 [1]). Hand tog ingen Affskeed hoes mig, loed mig icke engang helße wed Taarngiemmer eller Dreng. Quindfolckets Tacksigelse war, att hand samme Afften slog henders Winduer ind oc saa rumsteret i Fuldskab paa Gaden, saa hand bleff sat i Raadhuuß-Kiælderen [2]); kom dog om anden Dagen vd. Hands Dreng, Paaske, skulle tage Affskeed med sin Herre. Der hand spurte hannem, om hand skulle sige os noget fra hannem, swarte hand: »Sig dem, ieg giffwer dennem Fanden!« Paaske, som bragte ded Budskab frem, sagde att haffwe swart Christian: »Min halff!« (thi Christian *suspicerte* allereede Paaske, att hand giorde Quinden Tienneste). Wii fik en Hiertens Latter aff ded Budskab; thi ieg sagde, att Paaske tog den halffwe Deel, saa ieg fik intet. Glæden war icke liden hoes os, der wii ware bleffwen ded vguddelig Menniske quit.

Wii leffte siiden i goed Roelighed ded 1668. Aar, ieg skreff oc war *provideret* med adskilligt til Haand-Arbeed, saa Kre-

---

1) Denne Dato er næppe ganske rigtig, thi den 11. Juni var det, at Charlotte Amalie ankom til Rødby (Formælingen paa Nykjøbing Slot synes ikke at være fejret denne Dag, som det hedder i den svenske Resident Lilliecronas Indberetning, Becker's Samlinger 2 D. S. 192, men først Dagen efter, se Ove Juels Dagbog i Hist. Tidsskrift, 3 R. 3 Bd. S. 611). Hun kom først til Kjøbenhavn den 25., se Histor. Tidsskrift a. St. S. 612.

2) I Randen er bemærket: »*Ded war en Sondag; ded war den Ære, hand gaff Gud. Hand gik i Wiin Huuß i Steden for Kircken. Til 12 Slet kom hand vd.*«

sten kiøbte intet for mig vden et Par Bøger, oc dem maatte ieg betale dobbelt oc meere end dobbelt med Lyß. Karen bleff hoes mig første Gang paa fiærde Aar; oc som henders Daatter da skulle gifftis, oc hun gierne wille were nærwærende paa Bryllupet, talte hun med mig derom, hworledis ded kunde lafwis, thi hun wille gierne haffwe Tilsaffn att komme igien, naar den Quinde, ieg fik igien, skulle bort. Ded wiste ieg icke, om ded kunde skee, men wel, att hun kunde komme vd foruden att giore sig syg; ded wille ieg wel bringe tilweye. Slosf. haffde da alt til Fuldmectig Peder Iensen Totzloff, som da oc da forrettede hands Embede. Hannem loed ieg giore Forslaget med oc beklage derhoes Quindens Skrøbelighed; talte siden med Slosf. selff derom, som war heel willig der til, thi baade kunde hand wel liide den Karen, oc hand haffde en Quinde i Huußet, som hand wille hielpe til mig igien.

Karen Nels Daatter kom fra mig en Afftens Tiid 1669, 1669.
oc en tysk Quinde wed Naffn *Cathrina* — [1]) kom til mig igien. Karen tog Affskeed med grædende Taare. Hun haffde græt fast den heele Dag, oc loffwede ieg hender att giore mit yderste til att faa hender til mig igien, naar den, ieg da fik, kom bort. Den *Cathrina* haffwer werret fra Vngdom op iblant Soldater Wæßen, haffwer werret gifft med en Lütenant paa de Tiider, da Slosf. war Tromslager, oc werret Fadderske til en aff hands Sønner; nu forarmet effter Mandens Død oc saed oc spant hoes Slosf. Quinde for Madden. Hun war flux tilgenegen til Drik, oc henders

---

[1]) Efternavnet staar in blanco. Formodentlig er det dog det Fruentimmer, som Forf. i Fortalen kalder Cath. Wolff; jvfr. S. 10.

Hænder rostede, saa hun kunde intet holde Begerne der i, men maatte stotte Begerne op til Liiffwet, Fade med Suppe Maed lige saa. Slosf. sagde mig, forend hun kom op, att henders Hænder stonnem rostede lided, dog icke altiid; hun haffde for kort Tiid siden werret syg; ded forgik hender wel. Der ieg spurte hender selff, hworledis hun haffde faaet ded Tilfald, saa sagde hun att haffwe hafft ded mange Aar. Ieg sagde: »I er icke en Quinde, som tienner mig, thi om ieg bleff syg, saa som ieg for et Aar eller noget siden haffwer werret, saa kunde I icke betienne mig.« Hun falt strax need paa siine Knæ, græd bitterlig, bad for Guds Skyld, hun maatte bliffwe; hun war en fattig Encke, oc hun haffde loffwet Slosf. Hælten aff de Penge, hun fortiente; hun skulle bede Gud saa inderlig, att ieg skulle icke bliffwe syg, oc hun skulle wære mig troe, ia til att doe for mig. Mig syntist, att ded sidste war for meget sagt for att troe hender for wel (hun holte dog Ord oc giorde, lige som ieg befoel hender, oc ieg bleff oc icke syg i henders Tiid). Hun gaed intet arbeeded. De fleerste Gange, naar hun haffde æt, lagde hun sig strax oc drog Puuden for siine Oygne, sagde: »Nu kan ick nichts sehen.« Naar hun fornam, att ieg kunde liide, hun snackede, saa fortelte hun heele *Comedier* paa sin Wiiß, *agerte* dem oc stonnem oc giorde sig til adskillige Persohner. Naar hun begynte att fortelle ett Emtyr, oc ieg wille sige mit i Fortellingen: »Ded wil faa en iammerlig Vdgang,« saa sagde hun: »Neen, dat krigt en guth Ende;« giorde oc en goed Ende paa sin Fortelling. Lige saa, om ieg sagde twert imod. Hun dantzede oc for mig oc ded for 4 Persohner, snackede imellem for hwer en, hun

dantzte for, kneb Mund oc Fingre sammen. *Coemedianter* kalte hun *Medicoanter*. Vdi henders Tiid forrefalt adskilligt, som forhindrede att see eller hore effter henders Lyst[1]).

Ded hænder sig, att *Walter*, som for den Sag med *Dina* bleff Danmark forwiist, kom fra Swerrig oc holte sig vbekiendt i Kiobenhaffn, bleff paagreben oc sat her i Taarnet, neere i Taarnestuen. Der *susspicertis*, att hand *tramerte* noget[2]). Sammegang saed hoes hannem en franzosch Kok oc swensk Bagere, som beskyltis att wille haffwe forgiffwen Kongen oc Dronningen. Den swenske bleff sat i Traaldhullet, strax effter *Walter* war kommen. Ded warte nogle Dage, forend ieg maatte wiide *Walters* Komme, men wiste ded dog. En Dag til Middag, der *Walter* oc Franzosen raabte hoyt (thi de *dissputerte*

---

[1]) I Randen er bemærket: »*En Par Maaneder effter, hun war kommen til mig, faar hun den kaalde. Hun græd oc bleff bange. Ieg war wel tilfriz med hender, tenkte at see, hwad Troen kand giore, skreff noget paa en Seddel oc hengte hender om Halsen. Febern gik bort, oc soer hun, att alt ded onde i Kroppen ligesom paa engang skiod need i hendis Been, der ieg hengte hender ded om Halsen. Hun fik oc strax tycke Been.*«

[2]) Som bekjendt havde Walter 1651, paa Grund af sit Forhold til Dinas Sag, faaet Befaling til at romme Landet og ikke oftere vise sig i Danmark eller Norge. Senere kom dog den Stemning, der rejste sig mod Ulfeldt, ham tilgode, og den 15. Oktober 1663 fik han Pardon og Tilladelse til at komme tilbage igjen, se Hofman. Danske Adelsmænd 2 Bd. S. 311. Han synes dog ikke at have benyttet denne Tilladelse for i September 1668, da han paa en Baad kom fra Malmø til Kjøbenhavn, men da han nu forst søgte at skjule sit Navn og siden, efterat være bleven kjendt, lovede en Karl en stor Sum Penge for at skaffe ham ud af Byen ved Nattetid, fattede man Mistanke om, at han pønsede paa en eller anden slet Streg, og han blev nu anholdt og sat i Blaataarn, hvor han døde omtrent 1½ Aar efter; se Becker's Samlinger 2 D. S 236—37.

altiid med hwer andre), sporger ieg Slosf., hwad hand haffwer for Giæster der neere, som taler franzosch. Hand swarer att haffwe aff adskillige *Nationer*, forteller saa, hwem de erre, men huorfor de saed, wiste hand icke ret egentlig, i Synderlighed *Walters* Beskyllinger. Diße twende om melte faar Krackeler tilsammen, saa *Walter* bleff sat ind i Traalhullet til Swensken, oc Franzosen i den Myrcke Kircke, hwor helst hand bleff syg oc kom ingen Tiid til Hullet paa Doren, men laa strax inden for. Ieg torte icke sende hannem noget for de Beskyllinger, der war imod hannem. *Walter* saed lenge der neere, oc Franzosen kom vd. Der *M.* Bock kom til mig oc skulle meddeele mig Christi Legeme oc Bloed, fortelte ieg hannem forend Skrifftermaalet Fortellingen om *Walters* Sag, som wel war bewist, men sagde hannem der hoes, att den Tiid ieg bleff wed Vldrich Christian Gyldenlove vdwiist aff Danmark [1]), da haffde for^te^ Gyldenlove soeren mig til, att Kongen icke war enda den Sag ret bewist, oc ieg haffde beklaget, att Hs. *Maj.* icke haffde sogt effter for att were den bewist [2]); bad Presten att bede Statholder att bringe til Weye, att *Walter* om *Dinas* Sag maatte nu *examineris* [3]), oc att hand oc ieg maatte komme til Ords sammen i nogle *Ministri*[s] Nærwærelse; ded kunde skee foruden stoer *bruit*, thi Herrerne kunde komme i Taarnet aff Longangen. Presten

[1]) Jvfr. foran S. 4 Anm. 2.

[2]) Dette berettes virkelig ganske paa samme Maade i Leonora Christinas udførlige og samtidige Skildring af hendes Rejse til Danmark i November 1656, se Becker's Samlinger 2 D. S. 443.

[3]) Jvfr. S. 4 Anm. 1.

loffwede att forrette ded[1]), giorde ded oc saa, oc bleff *Walter* tredie Dag effter sat op i den Morke Kircke, saa ieg wæntede i en lang Tiid hwer Dag, att wii skulle komme til Forhor, men den, der laa Magt paa, forhindrede ded[2]). *Walter* saed saa hen[3]), skiæntis fast hwer Dag med Chresten, skiælte ham for Tyff oc Roffwer (thi Chresten haffde funden nogle *Ducater*, som *Walter* haffde stucken vnder en Stoel (den galle *Walter* loed Swensken see, att hand stak *Ducater* oc et Blæckhorn vnder Stoelen imellem Giorderne, oc siden slog hand Swensken, som forraade hannem). Chresten loed *Walter* gaa noget i Taarnstuen for att rore sig quanßwiiß; i midler Tiid lyßkede hand Stoelen. Offwer den idelige Skiællen kand man wel tencke, att Chresten bleff fortreden, *procurerte* hannem icke synderlig gott Maed aff Kockenet, saa aff de twænde Rætter, hannem war *ordineret*, war stønnem intet, hand kunde æde aff; oc som *Walter* sagde engang: »Wille de ickun giffwe mig en Ræt, ieg kunde æde aff, saa war ded alt nok,« saa magte Christen ded saa, att hand fik ickun en Ræt oc offte kunde icke æde aff den (ded war Chrestens egen Skade,

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Der Præsten gik fra mig, talte hand med Walter for Traalhullet, sagde hannem min Begiæring, oc hwad der wille folge paa.* **Walter** *loe saa sposk oc sagde: »Ick häbbe nicht en Haar, dat dar för bange is, dat de Sake skulle gerört werden. De Königin weed dat wol, sagt Ii dat ock.«* **NB.** *Imens* **Walter** *saed i Traalh., haffde hand skreffwen Dronningen til, som Kongen bekom.*»

[2]) Forf. sigter naturligvis herved til Dronning Sophie Amalie.

[3]) I Randen er bemærket: »*Ieg saae igiennem et Huul paa min yderste Dor, den Tiid Walter bleff opleed i den Morcke Kircke. Hand græd meget höyt. Siden saae ieg ham engang for Hullet aff hands Fengsels Dor. Hand war meget skidden, haffde et bret Skæg fuld aff Skarn, stoere Klatzer.*»

som fik den øffrige Maed, men hand wille gierne miste, maatte den anden liide ille). Engang kom Chresten med en Riising Grød til hannem, giorde strax en Krackel med hannem, saa den anden bleff saa wree (saa som Børn) oc wille intet æde. C[h]risten tog Grøden lige goed vd igien oc loe hiertelig. Ieg sagde til Chresten i Slosfs. Paahør: »Haffwer Gud lenge biiet att straffe *Walter*, da kommer Straffen nu til Gaffns, thi hand kunde aldrig wære falden i v-barmhiærtigeris Hænder end som i Eders.« Hand loe hiærtelig deraff, oc Slosf. giorde liige saa. Oc som der gaar et Hull aff den Morcke Kircke ind i ded vderste Rom, saa kand de, der er inde, raabe op ad, saa man kand høre grant, hwad de siger. Saa kalder *Walter* engang paa Slosf. oc beder hannem giffwe sig et Stycke Steeg. Slosf. raaber hannem til: »Ia, man skal lu en Rotte braaden!« Ieg sendte ham et Stycke Steeg med Chresten. Der hand tog ded oc wiste, ieg sendte ham ded, da græd hand. Ieg sleed saa Tiiden hen, haffde steze Arbeed, skreff oc meget [1]). Presten bleff keed aff att betienne mig, loed mig biie effter sig 13, 14 Dage tillige; naar hand da kom, saa forrættede hand sit Embede *par manière d'acquit*. Ieg sagde intet derom, men den Quinde, som er tydsk, bleff oc aff hannem skrifftet; hun stympede derpaa, i Synderlighed engang (som war den sidste Gang, hand skrifftede hender); thi da biiede ieg effter hannem 4 Dage, forend ded kom hannem til Paß, oc der hand kom, war ded effen en Onßdag oc imod Klocken 9 Slet. Hand

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*aff Bøger, som bleffue mig himmeligen laante, oc ded med bete Pen oc Bleck paa Stycker Pappir, ieg kunde bekomme.*«

hælste aldrig, mindre ynskte Lycke til mit Forretagende. Da sagde hand, wed hand gaff Haand: »Ich habe nicht lange Zeit zu warten; ich muß ein Kind tauffen.« (Ieg wiste wel, att ded kunde icke wære sandt, men swarte:) »In Gottes Nahmen!« Der hand skulle skriffte Quinden, wille hand icke sætte sig; sagde: »Nu macht fort! Ich habe keine Zeit;« gaff hender neppeste Tiid att sige sit Skriffternaal, *absoluerte* hender paa ded snareste oc læste Indstifftelsen paa Post. Der Præsten war borte, war Quinden meget v-taalmodig, sagde, att hun war bleffuen skrifftet oc beræt aff en Feldt Præst i Marcken, da ded heele *Compagni* loed sig berette (efftersom de stoede ferdig til att skulle slaaes med Fiinden om anden Dagen), oc den Præst haffde icke »so Gottes Wort vtgejaget, als diße gedan had;« hun haffde ingen Goede der aff. Ieg trøstede hender, ded beste ieg kunde, læste oc sang for hender, sagde, hun skulle angre oc fortryde siine Synder, legge Wind paa att forbædre sit Liiff oc Leffnet oc icke lade Præstens liden Andact irre hender; hun skulle tilegne sig Christi Wærskyld oc Fortienneste til henders Synders Forladelse, dens Legem oc Bloed haffde Præsten ract hender vnder Brød oc Wiin. »Ia,« swarte hun, »ick skal mii, wil's Got, bäteren.« Ieg sagde: »Wil Ii mii holden, dat Ii mii gelofft häb?« Henders Loffte war: icke att dricke sig saa fuld, som hun war engang. Ieg kand icke forbigaa att errindre ded. Hun fik, som sagt er, en halff Potte frans Wiin hwær Maaltiid, oc ieg en halff Potte rinsk Wiin. Begge de Deele kunde hun dricke foruden att wære heel fuld; thi til hinders Maed drak hun den franske Wiin, lagde sig derpaa; naar hun saa stoed op

om Efftermiddagen, saa drak hun min Wiin [1]). Om Afftenen skaanede hun miin Wiin til Frokaast, men engang forwarte hun i en Potte baade min oc henders Wiin om Afftenen, saa hun til Middag haffde 2 Potter Wiin; dem saed hun oc listede saa saete i sig, oc ieg actede ded icke, saed iust i en *Speculation* om et Munster til att knotte. Endelig saae ieg til hender, att ded warte saa lenge, forend hun lagde sig; da hælte hun alle Kar et effter anden, oc der war intet vdi. Saa talte ieg til hender oc sagde: »Wo ißet? Häb Ii all de Wiin utdruncken?« Hun kunde ille sware, wille staa op oc kunde icke. »Tho Bäd, Ii fulle Söwge!« (sagde ieg). Hun wille gierne, men kunde icke, spiide langs need aff sig, krob langs ad Wæggen for att faa fat paa en Koost. Der hun haffde den, kunde hun intet giore dermed. Ieg sagde, hun skulle krybe til Sengen oc legge sig. Hun krob did oc falt næßskrues ned paa Sengen, oc Benene stoede paa Gulffwet. Der spyde hun igien, bleff saa liggendis oc soff (huorledis ieg war til Fritz, er læt att tencke). Hun soff et Par Tiimer saaledis liggendis, haffde dog icke soffwet Ruußen gandske vd; thi der hun skulle giøre reent for sig oc om sig, bleff hun siddendis et swart Tag paa en law Stoel, Kooste Skafftet med Koosten imellem Beenene, Haaret om

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Chresten war icke wel tilfritz med den Quinde, thi hand fik i hendes Tiid aldrig en Dryk Wiin, saa hand stall engang Wiinen aff henders Kande oc gaff Piß med Wand der i igien; saa hun larmede vden Skiemt, bad mig for Guds Skyld tilstede hender att slaa Chresten i Hoffueded med Kanden. Hun fik icke den Loff; saa sagde hun ham ded, att hun icke maatte for mig. Hun haffde et stoer Ar, en Soldat haffde giffwen hender paa Kinden for saadan Gierning tilforne.*«

Orene. Snorliffwet tog hun aff for at toe ded, saed saa i Oplet, som stoed aaben for til, oc toe slæmme soorte brune Flasker hengte vd; iamrede sig, bad Gud hielpe sig: hun haffde sin Død. Ieg war baade wree, oc ieg kunde icke holde mig for Latter aff ded slæmme Skilderi. Som den Iamren icke fik Ende, sagde ieg i Wreede: »Ia, Gott skull Iu wol helpen, Ji versaapen Dyffwel! Hin naa de *Cordegarde* mit Iu! Ick wil so en Fulsack nicht bii mii hebben. Hin! Slaapt bäter vd, en lat mii nicht hören, dat Ji von Gott spräehet, wan Ji duen siit, dan so is Gott wit van Iu, vnd de Dyffwel bii Iu!« (Ieg loe siden aff mig selff). Hun lagde sig igien, oc imod Klocken 4 war hun fuld ædrue, giorde fuldkommen reent, saed saa oc smaa græd. I ded kaste hun sig med en Fart til miine Fødder, holte fast om dem, hylte oc tutte op i Wæret oc bad for Guds Skyld, ieg wille tilgiffwe hender ded den eene Gang, ded skulle aldrig skee tiire; fortælte, huordant hun haffde giemt Wiinen *etc.*; wille ieg ickun haffwe hender enda et halff Aar, saa haffde hun saa meget, att hun kunde kiøbe sig ind i de fattigis Huuße til Lybeck. Ieg tenkte, att ieg skulle wel wocte hender, att hun icke skulle faa saa meget paa engang tiire, saa oc, att maaskee ieg kunde faa en slemmere igien i andre Maader. Karren kunde ieg da icke faa, thi henders Datter reede til Baßel, oc ieg wiste, att hun icke skulle haffwe wærret roelig. Saa loffwede ieg da att beholde hender saa lenge. Hun holte oc Ord; oc ieg magte ded saa en 6 Vger der effter, att Quinden miste sin Wiin, huilcket oc Quinderne siden miste; saa min Wiin kunde ingen Skade giore hender. Med Walter war hun heel fortroelig. Hun haffde kiendt hannem

for, oc war Chresten i Meening, att hand haffde flyet hender alle siine Penge, forend hand bleff syg; thi hand sagde, att *Walter* haffde ingen Penge meere. Huilcket hwilcket war, wed ieg icke. Troe war hun icke, thi hun staell forst en Meßing Knotte Naael fra mig, som ieg da icke brugte; war giort som en Næstenaal, oc wiste hun icke anded, end den war aff Guld. Som mit Kammers icke er stoert, saa kunde ded snart igiennem sogis; men ieg sogte i tre Dage hwer Dag oc kunde icke finde den. Ieg kunde wel wiide, att hun fik att haffwe den, thi den er icke saa liiden, at den io kand sees, hworfor ieg sagde omsier: »Der ligger icke meget Mact paa den Meßing Naal; ieg kand faa een igien for 2 *ß*.« Anden Dagen der effter wiiste hun mig Naalen i en stoer Ritze paa Gulffwet i mellem Steenene. Men der hun siden, noget forend hun kom bort, fandt min eene Gullering i mit Ore, ieg tabte, oc vden Twiffl haffwer sit fast i Puden, efftersom den war en Slange Ring, den kom intet igien, ihwad ieg snackede for hender. Hun leete quan[ts]wiiß effter den i Skarnet der vde. Hun wiste, at ieg torde icke tale om att haffwe mist den.

Slosf. kom paa de Tiider siælden op; Peder Iensen betiente mig[1]). Kongl. *Majt.* war stacket Tiid syg, dode

[1]) I Randen er bemærket: »*Paa de Tiider war 6 Fanger miine Naboer. De 3 ware Bønner fra Femeren, som beskyltis for at haffwe fort Faaer ud, de andre 3 danske. De holte sig i toe Deele sammen, oc som de danske ware Doren næst, saa loed ieg dem spiiße; de ware oc fængselet nogen Tiid forend de andre. Naar de danske effter derris Sædwane sang derris Morgen oc Afften Psalmer, saa skraalte de tydske aff Liiff oc Styrcke anden Sang for at døffwe dem; sang mesten* **Dorothee** *Wiiße.*« — En tydsk Redaktion af Folkesangen om

hastig den 9. *Februarii* 1670. Oc som samme Dag Klocken taal bleff ringet paa Slaattet, kunde ieg wel wiide, hwad ded haffde att sige, men Quinden icke. Wii talte med hwer andre derom, hwem ded kunde wære. Hun kunde wel mercke paa mig, att ieg war sorgefuld, oc sagde hun: »Ded kunde wel wære for Kongen, thi ded sidste ieg saae ham her i Trappen stiige aff Wognen, da kunde hand kummerlig gaa, oc sagde ieg wed mig selff, att hand giorde ded icke lenge. Er hand døe, saa kommer I loß, ded er wist.« Ieg tav oc tenkte anded, som oc skeede. Imod Klocken 4½ bleff i gemeen lagt Ild i Bileggeren der vde, oc ded aff en Dreng, Chresten da haffde. Den kalte ieg til mig til Doren oc spurte ham, huor for ded ringte Klocken tolff en heel Tiime. Hand swarte: »Ieg maa icke sige ded; ded er mig forboden.« Ieg sagde, att ieg skulle icke roffwe ham. Saa sagde hand da, att Kongen war dod i Morgenstunden. Ieg loed Taarene derris frii Gang, som ieg haffde forholt, hwor vdoffwer Quinden forundrede sig oc giorde en lang Snak. Ieg tav til alt ded, hun sagde, thi ieg troede hender aldriig; bad hender sporge Chresten ad, naar Doren luctis op, hwad den Ringen betyde. Hun giorde saa, men Chresten swarte hender, att hand wiste ded icke. Slosf. kom selff op samme Afften, men talte intet med mig. Om anden Dagen til Middag kom hand oc op. Ieg begierte att tale med hannem oc spurte, huorfor der bleff ringet. Hand swarte mig saa

---

den hellige Dorothea finder man i Des Knaben Wunderhorn 2 Th. S. 325—27. Paa Dansk haves Visen i Nyerup's og Rasmussen's Udv. af danske Viser fra det 16—18 Aarh. 1 D. S. 29—34.

sposk: »Wat is Iu daran gelegen? Lyded het nicht alle Dage?« Ieg swarte hannem oc noget wreedeligen: »Wat mii daran gelegen is, dat wet Gott! Dat wet ick ock, dat för Iues Glicken de Klocke oppet Slot nicht wird gelydt!« Hand tog sin Hat aff, giorde en Rewerentz oc sagde: »Waßet anders nicht, dat de Frue mii wolde?« Ieg swarte: »Iu St. Marten kombt ock wol en Mahl [1]).« »St. Marten?« sagde hand oc loe, gik dermed bort oc vd til Walter, stoed meget lenge oc hwiskede med hannem for Hullet; ded kunde ieg see, ded wiste hand wel [2]). Hand haffwer vden Tuiffl sagt ham Kongens Død oc giort hannem Haab att komme aff sit Fengsel. Gud tenkte et anded. Walter bleff syg, laae lenge heel elendig. Hand war slem imod Chresten, tog Skarnet aff Golffwet oc kaste i Madden, spottede i Ollet oc loed Chresten see derpaa, naar hand skulle tage Kanden bort. Chrestens Titler ware hwer Dag Tyff oc Schelm, saa let er att efftertenke, hworledis Chresten plægede hannem. Naar ieg sendte hannem noget Maed ind, som Saad oc Steeg, da kom Chresten vd dermed igien oc sagde, hand wille icke haffwe ded. Ieg bad Chresten lade ded staae hoes ham, hand aad wel siden. Ded skeede engang, oc loed Chresten mig

---

[1]) Man mindes herved, hvorledes Korfits Ulfeldt i sin Tid havde oversendt Peder Vibe et Exemplar af sit Skrift »Høytrengende Æris Forsuar« etc. med følgende »Devise«: Chaque pourceau a son St. Martin; tu n'échapperas pas, mais auras le tien; se Histor. Tidsskrift 3. Bd. S. 410 Anm.

[2]) I Randen er tilføjet: *»Der ieg skulle haffwe Klæder, begierte ieg Sorge Klæder. Da spurte Slosf. mig ad, for hwem ieg wille sorge, oc ded saa sposk. Ieg swarte: »Dat is nicht för Iu Möm; de kombt mii nicht toe for to truren. All is Iu Möm lang todt, so men ick, dat Ii doch wol Orsake hefft to truren, so wol als ick.« Hand sagde att wille berette ded; ieg bekom intet strax.«*

see ded, att ded war fylt med Snaat oc Skarn[1]). Naar Chresten skulle wende *Walter* i Sengen, da skreeg hand saa erbarmelig, saa ieg haffde Medliidenhed med hannem oc bad Chresten icke wære saa vbarmhiertig imod hannem. Hand loe oc sagde: »Ded er en Schelm.« Ieg sagde: »Da er hand nu vnder hans Offwermands Hænder.« Ded behagede Chresten wel. Walter piintist lenge; endeligen forløste Gud hannem. Hand stoed Liig i Fengselet, indtil hands Broder kom, som loed hannem begraffwe i den tydske Kircke[2]).

Der ieg fornam, att Karen kunde komme til mig igien, oc den Tiid war omme, ieg haffde loffwet den anden att beholde hender, kom *Cathrine* neer, oc Karen til mig igien. Ded war let att bringe til Weye, thi Slosf. war icke wel tilfritz med *Cathrina*; hun gaff ham intet aff siine Penge, som hun haffde loffwet hannem, vden Snack i Steden, att ded war icke hans Alvor, hand wille haffwe noget aff hender *etc.*[3]). Slosf. begynte oc flux att foracte mig, effter som hand fornam, att min Forloßning icke war att wente.

Der Tiiden war, som ieg war want wed att lade mig berætte, bad ieg Slosf. att bringe tilweye, att ieg maatte faa Hoff-Predicanten, D. Hans Læt[4]); den forrige Hoff

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*Chresten bar mig engang et Broe att see, hworledis Walter haffde holet Krummen vd oc stoppet ded fuld aff Straa oc Skarn, ia sit eget Skarn!*«

[2]) Efter en anden Angivelse blev han begravet i Holmens Kirke, se Becker's Samlinger 2 D. S. 237 Anm Han døde i Slutningen af April Maaned 1670.

[3]) I Randen er tilføjet: »*Slo[s]f. tog oc Quinden skarp til* Examen, *att hun haffde sagt mig, att Kongen war doe: ded skulle icke gaa saa wel, som ieg troede. Hun gaff ham Styck for Styk.*«

[4]) Hans Sørensen Leth var født 1625, blev 1652 Rektor ved Sorø Skole, 1656 Præst til Ringe og Herringe Menigheder, 1658 kon-

Predicant, D. *Mathias* Foß, haffde skrifftet mig forste Gang i mit Fengsel. Slsf. bragte min Begiering an; bleff aff Kl. *Majt.* oc bewilliget. D. Hans Læt war alt neere i Taarnet, men bleff igien vdkalded, formedelst att Encke Dronningen (som enda war paa Slottet) ded icke wille; oc loed Slosf. mig sige wed Peder Iensen, att Kongen haffde sagt, ieg skulle bliffwe wed den Præst, ieg war want wed, saa att de *preperatoria*, som ded christelig Maaltiid behoffwede, bleff til anden Dagen hensat, da *Mag.* Buck kom til mig oc v-sædwanlig hælsede mig, ynskede mig med lang *Sermon* Lycke til mit Forretagende, tittulerte mig: Ihr Gnaden. Der hand satte sig, sagde hand: »Ich hätte gerne gewünschet, das *D.* Hans Læt wehre an meine Stelle gekommen.« Ieg swarte: »Das hätte ich auch gewünschet.« »Ia« (sagde hand), »ich weis wol, warumb Ihr das so woltet haben. Ihr wollet neues wißen, vnd das ist mir verbohten. Ihr habt schon einen vmb's Brot gebragt.« Ieg spurte hannem, om ieg nogen Tiid haffde begiært aff hannem att wiide nyt. »Nein« (swarte hand), »Ihr wißet wol, das Ihr von mir nichts würded erfahren; darumb habt Ihr mir auch nicht gefraget.« »Meint der H. *Mag.* dan« (sagde ieg), »das ich D. Hans Læt habe begehrt vmb neues zu wißen?« Der stutzet hand noget; sagde endelig: »Ihr habt D. H. Læt haben wollen vmb für Euch beym König zu sprechen.« (Ieg sagde:) »Dar kan wol etwas an sein.« Derpaa begynte hand att forbande sig paa adskillige Maader (ieg icke for haffwer hort)[1]): om hand icke haffde talt

gelig Konfessionarius og Over-Hofprædikant, 1675 Dr. theol. Han døde 1688.

[1]) I Randen er bemærket: »*Iblant hands gruelige Eeder war oc denne,* »*das er an der Zungen mögte verlähmen, wan er nicht für mich*

for mig? (Ieg tenckte: ieg troer nok, du haffwer talt om mig, men icke til ded beste). Hand haffde flyd mig en Bog, som ieg endnu haffwer, er: *St. Augustini Manuali*[*sic*]; den haffde Statholder *Gabel* kiobt, ded sagde hand tiire end som engang, soer »bey Gott, das hätte dem Herrn Stathalter 1 Rdr. gekost« (mig falt ind de 5 tusinde Rdr., *Gabel* fik, for wii kom vd fra Borringholm[1]), men ieg sagde intet dertil; maaske hand derfor *repeterte* den Gaffwe saa tit). Ieg spurte hannem, hwem ieg haffde bragt om Broded. (Hand swarte:) »Hans Balcke! Der hat Euch gesagt, das Rentmeister *Gabel* Stathalter is, vnd das hätte er nicht thun sollen.« (Ieg sagde:) »Ich glaube nicht, das Balke hat gewust, das er's nicht sagen solte, dan er hat's mir nicht als eine Heimligkeit gesagt. Man solte können sagen, der H. *Magister* hätte Balke vmb's Brot gebracht.« Der bleff hand flux fortornet for, oc der offwer falt adskillige *disputte*[2]). Hand begynte saa gott som fra ded forste igien, att ieg wille haffwe D. Læt, hand wiste wel hworfor. Ieg sagde: »Ich bin nicht eigentlich darauff gestanden D. Læt zu begiären, sondern, wo nicht ihm, dan den Schloz-Prediger oder einen andern.« (Hand spurte:) »Warumb einen andern?« (Ieg swarte:) »Darumb, das es nicht alleweile dem H. *Magister* gelegen ist. Ich

---

*gesprochen.« Aaret effter slog Gud hannem med Læhmelse paa Tungen, bleff rort aff Harme, leffwede saaledis 8 Dage, haffde Santz, men icke Mæle, oc dode; dog leffwede den Dag, att der en anden Prest betiente mig.«*

[1]) Jvfr. S. 7 Anm.

[2]) I Randen er tilføjet: »*Fornam da, att ded war Aarsagen, huorfor Balcke kom bort.*« — Jvfr. S. 135 Anm. 2.

habe 10, 12, ia 14 Tage nach ihn warten müßen, vnd das lätzste Mahl taht er sein Ambt in großer Eyle, so das es nicht seine Gelegenheit ist zu kommen, wan ich ihm begiäre.« Hand saed oc wæffwede i Ordene, wiste icke ret, hwad hand wille sware, sagde endeligen: »Ihr meint, nu sol es beßer gehn, weil der König Friderich todt ist. Nein, Ihr betrigt Euch! Es wird mit Euch schlimmer gehen, schlimmer wird es Euch ergehen!« Oc som hand *altererte* sig, saa bleff ieg sædeligere oc med Sactmodighed spurte: hworfor ded? oc hwor aff hand sluttede ded? Hand swarte: »Ich schließe das darauß, das Ihr habt Ewren Willen nicht kriegen können einen andern Prediger vnd Bei[ch]t Vater zu erlangen; so ich versichre Euch, es wird her nachmahls nicht beßer. Ist König Friderich todt, so lebt König Christian.« Ieg sagde: »Das ist ein schlecht *Fundament*; Ewre Drew-Worte haben keinen Grundt. Habe ich dis Mahl keinen andern Beichtvater können erlangen, darumb ist es nicht gesagt, das ich ein ander Mahl nicht solte einen andern bekommen. Vnd was habe ich gethan, das es vor mich köndte schlimmer werden?« Hand bleff alt wreer oc wreer oc raabte hoyt nogle Gange: »Schlimmer, ia schlimmer wird's werden.« Saa swarte ieg oc wreedeligen: »Ey, so laat het heran weyen.« Derpaa bleff hand heel tavs, oc sagde ieg: »Ihr habt mir eine guthe Vorbereitung gemacht; nu, in Gottes Nahmen!« Derpaa sagde ieg mit Skrifftermaal, oc hand giorde sit Embede oc gik saa bort foruden anden Affskeed end Haandfaaen. Ieg spurte siden, att førend *M.* Buck kom til mig, gik hand til Slosf., som laae til Sengs, oc bad ham, att hand wille sige til Knud, som da war Kammer

*Page*[1]), hwilcken *sacramensk* Quinde ieg war, hwor ieg haffde graffwet et Huul i Gulffwet for att tale til Doctern (som war en Vmulighed), oc ieg haffde *practiceret* for att komme op oc see paa Platzen; bad nogle Gange sige Kammer *Pagen* ded oc tii Gange: »Das ist ein *sacramensk* Weib[2])!«

Samme Aar sidst i *April* bleff min Dor opluct om 1670.
Efftermiddagen, oc kom Slosf. med nogle *Damer*, som holte sig noget til Siide, forend hand haffde sagt: »Hir sind welke Hoff Iomfern, de hebben Verlöf an Iu toe spreken.« Forst kom ind en Iomfrue, som ieg icke kiendte. Der paa kom ind Hertzoginnen aff Glüksburg, Frocken *Augusta*[3]), hwilcken war kiendelig nok for mig, thi hun war icke meget forandret. Der effter Curfyrstinnen aff Saxen[4]), som ieg oc nok kunde kiende paa sin H. Fader, oc sidst worris allernaadigste Dronning, som ieg meest beskuede, oc fant de *Liniamenter* i henders Ansict, saaledis som Peter Iensen hender haffde beskreffwen, saae oc en stoer Demant paa henders Armlaas oc en paa Fingeren, huor Handsken war opskaarren. Hendis *Majt.* stottede sig til Slagborded strax effter Helsen, F. *Augusta* lob hid oc did

---

[1]) D. e. Adam Levin v. Knuth, Christian V's bekjendte Yndling.

[2]) I Randen er bemærket: »*Christen, som war ille tilfritz med Karen saa wel som med mig, tittulerte oß en Dag, der hand sagde noget til en aff Huuß-Geraads Karlerne, huor offwer hand spurte Chresten: hwem ded haffde sagt? Christen swarte: »Hun, der sidder hoes hender der oppe.« Der ded mig bleff berettet, loe ieg oc sagde: »Ded er ræt nock; wii erre begge toe Hunner«.*«

[3]) Augusta af Glücksborg (f. 1633 † 1701), gift med Hertug Ernst Gynther af Sonderborg.

[4]) Jvfr. S. 95.

i hwer Wraa, Curfürstinnen holte sig wed Doren. F. *Augusta* sagde: »Fi, was is hir ein häßlich Gemach! Hir könte ich nicht einen Tag in leben. Mir wundert, das Ihr habt es so lange können außharren.« Ieg swarte: »Das Gemach ist nu so, als es Gott vnd Ih. Majt. gefält, vnd so lange Gott wil, so werde ich's außharren können.« Saa gaff hun sig i Snak med Slosf., som war halff fuld, oc talte med hannem om Balckis Gifftermaal, som effen haffde Bryllup samme Dag med sin tredie Hustrue; talte ille om att giffte sig saa tit, oc Slosf. swarte allehaande Galskab der til. Hun spurte mig, om ieg haffde Lopper. Ieg swarte att wille lewere hender et Regiment Lopper, om hun wille haffwe dem. Hun swarte hastig med en Eed oc soer, hun begierte dem icke. Ieg bleff noget spotsk offwer henders Sporßmaal oc fortreden offwer den Glæde, hun wiiste i min elendige Tilstand, huor for, der hun spurte mig, om ieg oc haffde »Filz oder Wandtleüße«, swarte ieg hender med et Sporßmaal oc spurte hender, »ob mein Schwager *Hanibal* Sehested noch lebte[1])?« Ded Sporßmaal giorde hender lit taws, thi derpaa formerkte hun, att ieg kiente hender. Hun swarte intet. Curfürstinnen, som wel haffde hort om de *Intriguer* med min Swoger oc F. *Augusta*[2]), gik i ded samme strax til Borded (der laa

---

[1]) Han var død for mere end 3½ Aar siden, nemlig den 13. September 1666.

[2]) Efter Sammenhængen maa man vel antage, at der herved sigtes til en tidligere Kjærlighedsforstaaelse mellem de to nævnte Personer, og heri har man da maaske Nøglen til den fjendtlige Stemning, som Hertug Ernst Gynther idetmindste til en Tid nærede mod Hannibal Sehested; se Becker, Samlinger 1 D. S. 51.

den Bog, som Karen læste ydi, oc hun da haffde fort ind med sig), tog Bogen, slog den op oc spurte, om ded war min Bog. Ieg swarte, att ded war Quindens, som ieg haffde lært att læße, oc som ieg gaff Curfürstinnen sin tilbørlig *Tittel* aff Durchleuchtigkeit, sagde F. *Augusta*: »Ihr irret! Ihr verdenckt Euch! Sie ist nicht die, Ihr meint.« Ieg swarte: »Ich irre nicht.« Der effter giorde hun ingen wiedre Tale, gaff mig Haand foruden att sige et Ord. Den naadige Dronning saae immerfort sø[rg]modig yd, talte intet. Der Hindis *Maj.* bød mig Haanden, kyste ieg henders Haand oc holte den fast, bad Hs. *Maj. intercedere* for mig, i ded ringste for nogen Lindring i mit Fengsel. Hendis *Majt.* swarte icke med Ord, men med grædende Taarer. Lige saa giorde oc den dydige Curfürstinne; hun græd meget weemodelig. Oc der de komme i ded anded Rom, oc min Dør war luct, sagde baade Dronningen oc Curfürstinnen: »Das ist Sünde so mit ihr zu handlen!« En hwer drog derris Skuldre oc sagde: »Gott gebe, das es bey mir stünde! Sie solte dar nicht sitzen.« F. *Augusta* hastede paa dem att gaa oc siden klagede dem for Encke Dronningen, som sagde, att ieg haffde mig ded selff att tacke; ieg haffde fortient wære att handles med end som saa.

Der Kongens Liig war bortført, oc Encke Dronningen aff Slottet, begierte ieg aff Slozf., att hand paa miine Wegne wille anholde om en anden Præst mig att betienne, enten Slots Præst, Holmens Præst eller den, som betiente Fangerne; thi maatte ieg icke faa anden end *M.* Buk, saa maatte de tage Synden paa sig, som der war hoes, thi hannem wille ieg intet meere skriffte for. Ded warte

noget, men endeligen bleff mig bewillet Sloz-Præsten, som da war *M.* Rodolff *Moth*[1]). Gud, som altiid haffwer staaet mig biie i all min Widerwertighed, som haffwer sendt mig v-formodentlig Trøst i min Sorrig oc Bedroffwelse, hand sendte mig en merckelig Trøst i denne Mand. Hand trøstede mig med Guds Ord, hand war en lærd oc omgiengelig Mand, oc hand war min Talsmand hoes Kl. *Majt:*. Den første Naade, hand bragte mig til Weye, war, att ieg bekom ded anded Rom 1671 den 16. *Iuli* oc Bispen D. I[e]spers Postil[2]). Siden effterhaanden større Naade, i ded att ieg bekom Naadsens Penge 200 Rr. til selff att kiøbe mig for, hwad Klæder ieg wille, oc hwad ieg wille haffwe Tiiden med att fordriffwe[3]).

---

[1]) Søn af Livlægen Povl Moth, og saaledes Broder til den senere Gehejmeraad og Oversekretair Matthias Moth og til Sophie Amalie Moth, Christian V.s Elskede. Han var født 1642, blev 1662 Præst til Hasle og Braaby Menigheder, 1665 Hofprædikant, 1672 Vice-Biskop i Odense og Sognepræst til St. Knuds Kirke sammesteds; døde 1675.

[2]) Hermed menes naturligvis Jesper Brochmands bekjendte Værk.

[3]) I Randen er bemærket: »*Nogle aff miine Penge anwente ieg vdi Bøger, oc er ded merckeligt, att ieg fik aff* **M.** *Buks Bøger (der de bleffue* **auctionerete***) adskillige, oc iblant andre den stoere* **Foillant Martilegium**, *som hand icke wille laane mig. Vdskreff oc* **verterte** *aff adskillige* **Materier** *aff spanske,* **italiensche**, *franzøske oc tydske* **Authores**. *Fornemmeligen udskreff ieg oc offwersatte paa ded danske S[p]rog de Quindis-Persohner aff adskillige Stand oc Byrd, hwilcke aff* **Authores** *rooßwærdig ihuekommis som* **striidbare, troefaste, kyske, forstandi[g]e Regentinner, taalmodige, standhaftige oc lærde.** — Martilegium er uden Tvivl en Skrivfejl for Martilogium, hvilket atter maa forstaaes som Martirologium. Efter Hain (Repertorium bibliographicum Vol. 2 pag. 371) fører det ældste trykte tydske Martyrologium Titelen: Martilogium der heiligen (Strassburg, 1484, Fol.), og det er da rimeligvis netop denne Udgave, Leonora Christina har ejet. Iøvrigt have ogsaa et Par af de ældste franske og engelske Martyrologier

Samme Aar bleff Henders *Maj.* Dronningen fructsommelig, oc Hs. *Mts.* Frue Moder, Landt-Greffwinnen aff Hæßen, kom hid for att legge hender i Baßel-Seng. Den 6. *Septem.* besøgte Hendes Durchleuchtighed mig vdi mit Fengsel, wille wære vbekiendt i ded første; haffde i sin Følge en Princeße aff Curland[1]), som war troeloffwet med Landt Greff. henders Søn, sin Hoffmesterinne, en Wallenstein aff Slæct, oc sin Hoffmesters Frue. Landt Greffwinnen hælßede mig med et Kyß, oc siden de andre. Den sidste, som ieg da icke meere kiendte, men hun haffde kiendt mig før i Welstanden in den *Hag*, da hun war Iomfrue hoes Greffwinnen Leuenstein, hinder kom Taarene i Oygnene. Landt-Greffwinnen beklagede min onde Skiæffne oc slette Tilstand. Ieg tackede Hendis Durchleuchtighed for den naadige Medliidenhed, hun haffde med mig, sagde, att Hendis Durchleuchtighed kunde meget hielpe til att forlindre miine Baand, om icke gandske att synderriiffwe dennem[2]). Landt-Greffwinnen smiilede oc sagde: »Ich sehe wol, Ihr nembt mich an für eine andre.« Ieg sagde: »Ihr Durchleuchtigkeit *Port* vnd Ansehn wird Ihren Stand nicht können verbergen, wehre Sie schon in Bawer Kleider.«

---

Titelen: Martilloge eller Martiloge. — Med Hensyn til de ovenfor omtalte Oversættelser og Uddrag af fremmede Forfattere kan det bemærkes, at vi her have at gjøre med de allerførste Forarbejder til Leonora Christinas i det Følgende oftere omtalte Værk: Heltinders Pryd.

[1]) Marie Amalie, Prindsesse af Kurland, trolovet (1673 gift) med Landgrevinde Hedvig Sophies næstældste Søn Carl.

[2]) Samme Aar, den 18. April, havde Leonora Christinas Døttre indgivet en Ansøgning til Kongen (skrevet paa et blaat Silkebaand) om, at Moderen maatte blive losladt. Den er trykt i Molbech s. Nordisk Tidsskrift f. Historie etc. 1 Bd. S. 574.

Ded holte hun aff, loe oc skiæmtede, sagde, ded skulle hun icke haffwe troet. Hoffmesterinnen sandede med mig oc sagde att haffwe wel sagt, att ieg skulle kiende hender paa henders fürstelige Ansehn. Der effter sagde Landt Greffwinnen: »Ihr kennet diese nicht,« oc tog paa Princeßen aff Curland; sagde saa, hwem hun war, saa oc, hwilcken war henders Hoffmesterinne, oc hwem henders Hoffmesters Frue war, som war den, om melded er; talte om den Medliidenhed, samme Frue haffde med mig, oc sagde der hoes: »*Et moy pas moins.*« Ieg tackede Henders *Altesse très humblement et la prioït en cette occation de faire voir sa généreuse conduitte.* Hendis Durchl. saae til Slsf., lige som hun wille sige, att wii icke for lenge skulle tale fransøsk, tog sin Handske aff, gaff mig Haand, trygte min Haand oc sagde: «*Croyez moy, je fairez mon possible.*« Ieg küste Hs. Durchl. Haand, oc derpaa tog Hs. Durchl. Affskeed med et Küß.

Den dydige Landt Greff. holte sit Ord, men kunde intet vdrette. Der Hs. *Majt.* Dronningen war i Barnenod, gik hun til Kongen, tog Loffte aff hannem med Haand oc Mund, att der som Dronningen fødde en Søn, da skulle ieg komme paa frii Foed. Gud forløste Hs. *Majt.* den 11.
1671. *Oct.* om Natten imellem 1 oc 2 med worris Croon Printz. Der alle nærwærende, som billigt, glædde sig offwer Prinsens Fødsel, sagde Landt Greff.: »O, wie wird die gefangene sich frewen!« Encke Dronningen spurte: »Hworfor?« Landt Greff. sagde Kongens Loffte. Encke Dron. harmede sig saa, att hun fik ont, løste op om sig oc sagde, hun wille hiem, wille icke biie, intil Barnet bleff christnet; hendis *Caret* kom paa Slos Platzen. Kongen

*persuaderte* hender endeligen att biie, intil Daaben war forrettet, maatte loffwe hender med Eed, att ieg skulle icke komme loß. Ded fortrod icke liided den dydige Landt G., att Dronningen kom henders Son til att bryde sit Loffte; stoed paa ded, att en Konge burte att holde sit Loffte. Encke Dron. swarte: »Mein Sohn hat vorhin ein Gelübt gethan, das hat er mit dem Versprechen an Ewer Liebden gebrochen.« Landt G. sagde endeligen: »Kan ich nicht die gefangne die Freyheit zu Wege bringen, dan zum weinigsten, das sie meiner Vorbitte halber an einem andern beßern Ort mit etwas Freyheit mögte geführet werden. Es ist dem Könige doch nicht *reputiirlig*, das sie da sitzet. Sie ist doch eines Königs Tochter, vnd ich weis, das ihr in vielen Vnrecht geschicht.« Encke Dron. harmede sig offwer de Ord oc sagde: »Nu sol sie nicht auß kommen; da sol sie besitzen bleiben.« Landt G. swarte: »Wil Gott, so wird sie wol auß kommen, wan schon Ihr *Majt.* es nicht wollen,« stoed op oc gik vd.

Den 18. *Oct.* loed Hoffmesterinnen Wallenstein kalde Peder Iensen Totzloff til sig oc effter Befaling lewerte hannem en Bog *tittuleret:* D. Heinrich Müllers Geistliche Erquickstunden [1]), den med en naadig Helsen fra Lant G. mig att tilstille. Ieg loed samme Dag wed Totzloff afflegge min plictskyllige Tacksigelse imod Hs. Durchl., oc bragte Totzloff Bogen med sig igien med en tienstlig An-

---

[1]) Et i sin Tid overordentlig yndet Opbyggelsesskrift, der udkom første Gang 1664 og derefter i utallige Oplag paa Tydsk og andre Sprog. Ogsaa paa Dansk haves der — fra 1667 af — flere Udgaver af denne Bog, ja et Uddrag af den ved Chr. Ostergaard er endog i den nyeste Tid (1846—56) udkommet i 3 forskjellige Oplag.

moding til Hoffmesterinnen, att hun hoes Hs. Durchl. ded wille søge att formaa, att Hs. Durchl. mig den høye Naade wille bewiiße oc sætte sit Naffn oc *symbolum* i Bogen til en Admindelse aff Hs. Durchls. *Generosité* oc Goedhed. Ieg beklagede mine Wilkor endoc vdi ded, att ieg paa dette Sted Hindis Durchls. høye Rooß oc priiß-werdige Welgierninger icke kunde vdbreede oc giøre dennem Werden bekiendt; wille derfor giøre ded, ieg formaatte, oc Hs. Durchl. med gandske fürstlige *Familie* indslutte i miine daglige Bønner til all Siæls oc Liiffs Welstand (ieg haffwer ded giort oc wil ded giøre, saa lenge Gud vnder mig Liiff).

Den 23. *Octob.* bekom ieg Bogen igien wed Totzløff oc fant bag i Bogen skreffwen med Landt Greffwinnens egen Haand efterfolgende:

*1671.*

*Ce qui n'est pas en ta puissance,*
*Ne doit point troubler ton repos;*
*Tu balance mal à propos*
*Entre la crainte et l'espérence.*
*Laisse faire ton Dieu et ton roy,*
*Et suporte avec passience ce qu'il résoud pour toy.*

*Je prie Dieu de vous faire cette grâce, et que je vous puisse tesmoigner, combien je suis*

*Madame*

*Vostre très affectionée*

*à vous servir*



Bogen er endnu i min Giæmme; oc loed ieg wed Totzloff bede Hoffmesterinnen min allerydmygeste Tacksigelse hoes Henders Durchl. att afflegge oc siden, der Landt G. war reißeferdig, mig wed samme Leilighed *recommendere* i Hs. Durchl. *continuerlige* Naade *etc.*

Samme Aar 1671 kom Karen Nelß Daatter fra mig for Suagheds Skyld. En Nat war hoes mig en Quinde wed Naffn *Margrete*, som war en Worning i Holstein. War løben fra sin Hoesbunde, en meget v-skickelig Bonde Kone, huorfor hun oc om anden Dagen imod Afften kom bort, oc en wed Naffn Inger kom i hindis Stæd,· et locket Quindfolck. Samme Quinde gaff sig vd for att wære en Ecte Quinde oc Encke aff en Vnder *Officerer*; haffde lenge tient i Hamborg oc werret Waagkone hoes Baßel Quinder. Med denne gik ded mig saa, som offte skeer, att man adstunder til en Ting til sin egen Fortrid. Chresten haffde talt for denne til Slosf. oc roost hender for mig, men Slosf. tog effter en andens *recommendation* den for^te^ Margrete. Saa lenge att der war Haab, att Landt G. skulle erlange min Friihed, saa lenge war denne Quinde skickelig, men siden begynte hun efflerhaanden att lade see, hwad der stak i hinder, oc att hun icke lignede *Dina* forgiæffuis. Hun giorde mig allehaande Fortred, som ieg tog imod med Taalmodighed, tenkte wed mig selff, att ded war endnu en Widerwertigheds Proffwe, som Gud mig paalagde, oc rant mig offte *Dinæ* Bedriffter i Sinde, oc ieg tenkte: Monne denne icke skulle hitte paa en *Dinas* Træk? (Hun er goed derfor, haffde hun en Anforer, som *Dina* haffde). Iblant anden Fortred, som icke kand regnis iblant de smaa, war denne, att ieg engang war icke frisk, haffde lided eller

intet soffwet om Natten oc lagt mig om Dagen att soffwe paa Sengen; da wille hun icke vnde mig den Roelighed, men gik sacte hen paa sine Saacker oc targede en Hund, ieg haffde [1]), til att knurre for att wæcke mig. Ieg spurte hender, huorfor hun wille icke vnde mig att soffwe. Hun swarte: »Ieg wiste icke, att I soff.« »Huorfor« (sagde ieg) »gik I da paa Eders Hoße-Saacker?« Hun swarte: »Saae I ded, da soff I icke,« loe inderlig sacte hoes sig selff (hun saed altiid for mit Bord oc wente Ryggen til mig; om ded war, fordi ded eene Oye war vde, att hun saed saa for Dagen, wed ieg icke). Ieg gad icke holdt Samtale med hender, laa stille, oc tenckte hun, ieg soff, stoed atter op oc targede Hunden. Ieg sagde: »I drister paa min Taalmodighed, men lober Gallen offwer for mig engang, saa skal I wist faa noget anded att see, I forbandede slemme Ting!« »Forbandede slemme Ting!« sagde hun wed sig selff oc loe saa sacte. Ieg bad Gud regiere mig, att ieg icke skulle forgriibe mig paa ded Affskum. Oc som ieg da haffde ded anded Rom (som melded er) [2]),

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Samme Hund war en aff ißlandsk Art, icke smuk, men meget troe oc wiiß. Hun soff hwer Efftermiddag paa Stoelen, oc naar hun saa soff, saa loed hun siine Hænder falle need. Der paßede Hunden paa oc lob hen stiltiiende oc beed hender i Fingerne, saa Bloded gik vd. Naar hun skiod siine Taaffler aff, tog hand en oc saed offwer. Vden blodige Fingre eller Been fik hun den icke igien.*«

[2]) I Randen er bemærket: »*An. 1672 den 4.* **Maj** *bleff en aff Huuß-Geraads Mændene paagreeben i Tyffweri, hwilcken Adam Knudt, da Cammer Iuncker, selffwer haffde seet tage* **Ducater** *aff Kongens Boxer, som hengte paa Weggen, en Morgenstund tiilig. Først war hand nogle Tiimer min Naboe i den Myrcke Kircke, siden bleff hand sat i Traalhullet, oc saa som hand skulle piinis, bleff hand derom himmeligen*

saa gik ieg der op, spatzerte imellem 4 oc 5 Slæt. Hun plaskede oc toede der vde, spilte Wand ret der, som ieg tog min Gang. Ieg sagde hender nogle Gange, hun skulle lade sin Toen wære, hun kaste alt Wanded hid oc did paa Golffwet, ieg giorde miine Klæder skiden, oc stonnem war der icke en Taar til Hunden att dricke, oc Taarngiemmeren skulle hente Wanded henne wed Kocken Posten. Alt ded hialp intet. En Dag lystede ded hender, att ret som Klocken haffde slaget 4, gik hun vd i ded anded Rom oc slog all Wanded vd paa Golffwet, kom saa ind igien. Der ieg kom i Doren, bleff ieg ded war; foruden nogen Ord slog ieg hender forst paa den eene oc saa paa den anden Kiæffte, saa Bloded stoed vd aff Naſſe oc Mund, oc hun falt imod sin Sla[g]benk oc stotte sit Skinnebeen Hudden aff. Hun begynte att bruge Mund oc sige, att hun aldrig fik saadan Orfigner i siine Dage. Ieg sagde strax: »Holder Kiæfften, ellers I skal faa fleere aff dem! Ieg er endnu ickun lit wree, men gior I mig ret wree, ieg skal lemmelæste Eder!« Hun taw for den Gang, men giorde all den smaa Fortred, hun kunde. Ieg tog ded alt med Sactmodighed an, fryctede for, att ieg skulle forgriibe mig paa hender. Hun wiste intet, hwad hun wille hitte paa for att giore mig Fortred med. Hun haffde et Solff

---

*adwaret (huilck[e]t dog war forboden), saa att, der Bodelen kom, war hand hengt. Skulle heede, hand haffde [hengt] sig selffwer, som effter Oyesyn icke war muligt; oc fantis hand med et Klæde om Halsen, hand war qualt i, som war en aff Chresten Taarngiemmers Borns Bleer. De Fanger, som saed uden for, sagde oc Tiiden, naar Chresten war i Traalhullet. Chresten bleff min Naboe, kom quanswiiß for Retten, bleff frii kient oc [kom] igien i sin Tienneste.»*

Fingerbyl, som stoed en andens Naffn paa; ded sagde hun att haffwe funden i noget Gulffskarn paa Gaden. Ieg spurte hender engang, hwor hun haffde funden ett Par Torklæder, hun haffde, aff hollandsk fiint Lærrit med Knipling om, som oc stoed andris Naffn paa, syed med blaa Silcke oc *different* Naffn paa hwert. Dem haffde hun kiøbt paa en *Auction* i Hamborg[1]). Ieg tenkte, att ded, som hun haffde paa ded eene Oye, kunde wel wære kommen did for noget dißlige att haffwe funden; oc som ieg lided der effter spurte hender, wed hwad Tilfald hun haffde faaet ded Meen paa sit Oye, haffwer hun vden Tuiffl wel forstaaet mit Sporßmaal, thi hun bleff wree oc lided taws; sagde: »Hwad Meen? Mit Oye skader intet; ieg kand, Gud ske Loff, see med dennem begge.« Ieg loed ded saa wære. Stacket effter denne Samtale kommer hun ind en Dag needer fra Hyßkenet oc offwerleder siine Lommer, siger dog intet, forend om Efftermiddagen, Doren war luct, offwerleder hun alt sit Toy, siger: »I hwor monne ieg skal troe, ded er bleffwen aff?« Ieg spurte, hwad hun leete effter. »Mit Fingerbol« (siger hun). »I finder ded wel« (sagde ieg); »leeder ret der effter!« Oc som hun allereede haffde begynt att leede effter ded i siine Lommer, forend hun ded behoffwede, meente ieg, att hun kunde haffwe draget ded vd aff Lommen med noget Papir, som hun brugte (oc loed kiobe), sagde ded oc, men ded kunde

[1]) I Randen er bemærket: »*Hun giorde sig saa til aff ded, hun kunde tydsk, att naar hun sang sin Morgen Sang (som dog war siælden), saa menglet hun tydske Ord iblant. Ieg spurte hender engang, om hun wiste, hwad henders Moders Kat heede paa dansk, oc talte Ord, hworoffuer hun bleff wree.*«

icke saa wære. Om anden Dagen til Middag loed hun atter, som hun leete der effter der oppe, oc der Døren war luct, begynte hun att lade Munden raade selff, giorde en lang Snak om ded Fingerbøl: hwor ded kunde wære bleffwen aff? her war ingen inde, oc kom ingen ind vden wii toe, ieg fik att haffwe tagen ded; tog hendis stoere Æske, hun haffde, oc krammede vd alt ded, hun haffde der i, oc sagde: »Nu kand I see, att ieg haffwer ded icke.« Ieg sagde, att ieg kümrede mig intet, enten hun haffde ded eller icke, men ieg hørte, att hun tyffsede mig. Hun bleff wed siine Ord oc sagde: »Hwem skulle ellers haffwe tagen ded? Her er io ingen anden, oc ieg haffwer laded Eder see alt ded, ieg haffwer i miine Giemme, oc ded er der icke.« Da mærckede ieg først, att hun wille, ieg skulle giøre lige saa oc lade hender see, hwad ieg haffde i mit Kaart Skrin, thi hun haffde aldelis intet seet aff mit Arbeed, ieg haffde giort for henders Tiid. Ieg sagde: »Ieg kümrer mig slet intet om, hwor I gior aff Eders Fingerbøl, oc ieg holder mig for goed til att skiændis med Eder eller acte Eders plompe v-forskammede Beskylling. Ieg haffwer, Gud-ske Loff, endnu vdi mit Fengsel nok att kiøbe for, *etc.* Men som I haffuer maa ske stollen ded, saa wil I nu, att ded er stollen fra Eder igien, om ded er sandt, att I haffwer tabt ded.« Der swarte hun intet paa, saa ieg troer fuldkommen, att hun haffde ded selff oc wille ickun med den *invention* see mit Toy. Som ded war i Iuele Maanet oc kalt, oc Chresten da imod Afftens Maaltiid lagde Ild i Bileggeren, sagde ieg til hannem i henders Paahør: »Chresten, I er lyckelig, om I oc icke beskyldis for Tyff som ieg; thi I kunde haffwe funden

hendis Fingerbøl oppe wed Hyßkenet oc haffwe icke laded lyße ded op paa Predickestoelen, thi ded haffwer wærret funden før aff Inger oc er icke oplyst.« Ded war hender som en Brand i henders Næße, oc tog hun paa som et galt Menniske, brugte henders vforskammet Tale: hun haffde intet staallen ded, men ded war staallen fra hender; bandede oc loed ille. Chresten toßede hender oc sagde, hun skulle tie; hun skulle wiide, hwem ieg war; hun tiente mig. Hun swarte: »Ieg skal icke tie, om ieg end stoed for Kongens Foed!« Io sactmodigere ieg war i min Tale, io forbistrede bleff hun; endeligen sagde ieg: »Wil I giøre en Ynske med mig: att den maatte icke see meere med sit wen[s]ter Øye, end den seer med sit høyre Øye, der haffwer hafft ded Fingerbøl sidst?« Hun bandede oc sagde, hun kunde see med begge Øygnene. Ieg sagde: »Nu wel, da beder til Gud med mig, att den maa bliffwe blind paa begge siine Øygne, der haffde ded sidst«. Hun smaa knurrede wed sig selff oc løb ind i ded inderste Rom, talte aldrig meere om sit Fingerbøl, ieg icke heller. Gud wed, att ieg war meget kied aff den Omgiengelse. Ieg bad alt Gud om Taalmodighed oc tenkte: ded er en Taalmodigheds Offwelse; Gud forskaaner mig med anden Droffwelse i ded Sted. Den *occasion* kunde ieg icke tage, att hun haffde tyffset mig, for att skillis wed hender, men saae langt fra en anden komme. Slozf. kom en Dag op til mig med noget Traa, som war til Kiøbs, maadelig grofft til att giøre Strømper oc Nat Trøyer aff. Der aff kiøbte ieg 2 ℔, oc hand beholte et Pund; sagde: »Dar kan de Frue mii wol en Par Strömpe van binden.« Ieg sagde ia (thi hindis Gierning war intet anded end att læncke).

Der hand gik bort, sagde hun: »Der er oc ett Par Stromper for mig, thi ieg faar ingen anden Arbeeds Lon.« Ieg sagde: »Da er den oc nok.« Stromperne til Slosf. bleffue ferdige (hun saed i halff Soffue engang oc giorde en wrang Raed runden om Strompen neden wed Foeden; ieg wille, hun skulle tage ded op igien. »Ney,« sagde hun, »den maa wel sidde, thi hand wed icke anded, end ded er *Moden* i Hamborg«) [1].

Der hands Stromper ware ferdige, begynte hun att giore paa et Par til sig selff aff samme Traae, saed oc morede sig der wed, att ded war Slosfs. Traae. Da syntist mig, att der war en Leylighed for att bliffwe hender quit. Oc som Slosf. kom siælden op, oc hun sendte hannem Stromperne need med Totzloff, bad ieg Totzloff att mage ded saa, att Slosf. kom op til mig, oc att hand gik ind oc satte sig paa Quindens Seng oc loed, som hand wille læne sig til Puden oc legge den til Rette (thi derunder laae hendis Arbeed). Ded skeede. Slosf. kom op, tog Bindetoyet i Haanden oc sagde til Inger: »Is dat noch en Par Strömpe för mii?« »Neen, H. Slosf.« (swarte hun), »de sind för mii. Ii hebben Iu Strömpe gekregen, ich häbe se Iu daall geskickt.« »I« (sagde hand), »dat is io van min Twern! Dat sijet min Tvern seer glick!« Hun soer ney, ded war icke hands Traa. Der hand gik neer for att hente siine Stromper op oc Wæcten, sagde hun til mig: »Ded er intet hands Traa, den er nu min,« loe hiertelig. Ieg tenkte: der tor wel folge anded paa.

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Paa den anden Strompe war ingen Raed omkring. Slosf. talte aldrig derom.*«

Slosf. kom op med Wæcten oc Stromperne, saae Traaen imod hin anden, oc Stromperne weiede icke nær ½ ℔. Hand spurte hender, om ded war ret handlet. Hun bleff wed att sige, att ded war henders egen Traa; hun haffde kiøbt den i Hamborg oc hafft den med sig her op. Slosf. bleff wree, sagde, hun løy ded i sin Hals som en Tæffwe. Hun soer imod, att ded icke war hands Traa; hun wille annamme *Sacramentet* derpaa. Slosf. gik bort, gruede for den Eed. Ieg taw gandske stille til all derris Trætte. Der Slosf. war borte, sagde ieg til Quinden: »Gud beware oß! Torde I sige de Ord? Torde I tage *Sacramentet* paa Løgn oc sige ded i min Paahør, der ieg dog wiste, att ded er Slosf. Traa? Hwad er I et vguddelig *Creatur*!« Hun swarte med en halff latterlig *Mine*: »Ieg sagde att wille tage *Sacramentet* derpaa, men ieg gior ded icke derfor.« O *Dina*, tenkte ieg, du ligner hender icke forgiæffwis; Gud skille mig wed dig! Oc sagde ieg: »Meener I, att saadan forfløyen Ord icke er Synd, oc Gud wil straffe ded?« Hun kaste med sin Nacke oc sagde: »Ligger der nogen Mact paa den Traa? Ieg kand betale ham den; ieg haffwer intet staallen den fra ham, hand haffwer flyd mig den selff. Ieg haffwer giort, som Skrædderne giore; de stiæl intet, man flyer dennem ded. Hand weyede mig oc icke Traaen til.« Ieg gaed intet swart meere, end ieg sagde: »I toe om ded! Ieg kymrer mig intet derom;« men ieg bad Totzloff giore sin Fliid for att skille mig wed hender oc wære mig om en anden, som war aff et gott Rycte. Totzloff fornam, att Karen haffde Begierlighed att komme til mig igien, berettede mig ded. Slosf. bleff oc dermed til Fritz. Ded bleff holt dult for Inger, intil

alting war saa laget, att Karen en Afften til Maaltiid kunde komme op. Der Slozf. haffde luct op oc sat sig i ded anded Rom, oc Quinden kom vd, sagde hand: »Nu Inger, packt Iu Paknelken toe sammen! Nu sköll Ii fort.« »Ia, H. Slosf.« (swarte hun), oc loe, bar Madden ind til mig oc sagde mig, hwad Slosf. haffde sagt; sagde der hoes: »Ded er hands Skiemt.« »Ieg horte ded wel« (swarte ieg), »hwad hand sagde; ded er icke hands Skiæmt, men ram Alwor.« Hun troede ded icke enda, i ded ringste loed hun saa, som hun icke troede ded, oc smeel; sagde: »Ded kand icke wære Alwor,« gik vd oc spurte Slozf., om ded war Alwor. Hand sagde: »Fort, fort! Hir is keen Tiit to pludern!« Hun kom til mig ind igien oc spurte, om ieg wille were aff med hender. Ieg swarte ia. »Huorfor ded?« spurte hun. Ieg swarte: »Ded er altfor witlofftig att tale derom; den anden Quinde er der neere, som skal wære her igien.« »I ded ringste« (sagde hun) »lader mig bliffwe her i Natt!« (Ey, *Dina*! tenkte ieg). »Icke et Kaarter!« (swarte ieg). »Nu hen oc tager Eders Tøy tilsammen! Ded er snart giort.« Hun giorde saa, bød intet fare wel, oc dermed paa Døren.

Karen kom saa for den tredie Gang til mig igien, men bleff icke fult et Aar, for Suagheds Skyld[1]).

*Anno* 1673 bleff *M. Moth* forfremmet til att were *Vice*

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Om Karen Nelßdaatter wil ieg melde dette, att naar hender gick noget til Maade, tog hun strax sin Bog oc læste i den. Ieg spurte, om hun forstoed, hwad hun læste.* »*Io wist*« (*swarte hun*), »*Gud welsigne Eder saa sandt! Naar mig kommer et Ord for, ieg icke forstaar, ded gaar ieg forbi.*« *Ieg smeel lit wed mig selff, men sagde intet.*«

Bißskob i Fyn [1]). Ieg miste meget i hannem, oc kom i hands Sted mig att betienne H. *Emmeke Norbye* [2]), som da bleff Slos Præst, oc haffde hand i forrige Tiider wærret Griffenfeldts Cammerat; men Griffenfelt kiendte hannem omsiier intet, saa hand kunde intet bringe mig noget til Weye hoes *Griffenfelt*. Bragte mig en Gang til Swar (der ieg iblant anded loed hannem sige, att [Kl.] *Majt.* war naadig, wille der ickun nogen tale for mig): Ded war saae, att dersom man haffde sat Kongen Pistolen paa Brystet, da skulle hand ded forlade.

Samme Aar loed min Søster Elisabet *Augusta* [3]) mig helse wed Tøtzløf oc spørge, om ieg haffde Lyst til nogen Fruct, da wille hun sende mig den. Ieg forundrede mig offwer den Helsen, som mig kom fra min Søster i mit Fengsels tiiende Aar, oc sagde ieg: »Ded er bedre sille end aldrig!« Loed hender intet sware.

En Klyct wil ieg om melde, som sig tildrog i Karen Nelß Daatters Tiid. Kresten, som en Tiime for Afftens Maaltiid skulle legge Ild i Offnen, efftersom ded war en Bijligger, att Røgen kunde træcke ud aff Doren til Trappen, førend ieg spiißede, kom en Afften icke førend 6 Slet,

---

[1]) Dette skete ikke 1673, men 1672. Han blev indviet i Frue Kirke i Kjøbenhavn samme Dag, som Leonora Christinas tidligere Sjælesørger, Mag. Matthias Foss, indviedes til Biskop over Aalborg Stift, nemlig den 21. Juli. Se J. Bircherods Dagbøger, ved Molbech, S. 141.

[2]) Han kaldes ellers (Zwergius, Siellandske Clerisie 1, 674 og Rørdam, De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar S. 166) Emmike Nedergaard. 1676 blev han, som det ogsaa siges længere henne i nærværende Skrift, Præst i Kjøge, og han døde 1692.

[3]) Jvfr. S. 42 Anm. 3.

oc ded heel drucken. Oc som ieg da saed i mit uderste Rom weed Kackel-Offnen paa en Knop, som war affhuggen til att sidde paa, sagde ieg, att ded war for silde att giore Ild paa, thi nu skulle hand gaa for Køckenet. Hand actede icke [min] sactmodige Tale, forend ieg med haarde Ord truede ham til att tage Brandene ud. Hand war bister, wille icke bruge Tang til att tage Brandene ud med, ey heller tilstæde Karen med Tangen att tage dem ud, men reeff dem ud med Hænderne oc sagde: »Der kand intet brende mig.« Oc saa som ded warte noget, forend Brandene bleffwe sluckte, begynte hand noget att ræddis, att hand skulle faa Utack, efftersom hand biide saa lenge, forend hand gick effter Madden; satte sig plat needer paa Gulffwet oc klyncket noget, endeligen brød ud oc sagde: »Herre Gud, I, som haffwer hafft Huuß oc Gaard, huor sidder I nu?« Ieg swarte: »Paa en Knup!« Hand sagde: »Ieg meener icke Eders Welbyrdighed.« Ieg spurte: »Hwem meener Eders ædle Strenghed da?« Hand swarte: »Ieg meener Karen.« Ieg loe oc sagde intet widre.

Alt att antegne, som mig foracteligen wederfoeris, wille wære for witlofftig oc icke Umagen wært. Et wil ieg endnu melde om Kristen Taar[n]giemmer, som giorde mig allehaande Fortred sidst i dette mit Fengsels tiende Aar. I blant anden Fortred støtte hand engang min 1673.
Hund, saa den skreeg. Ieg saae ded icke, men hørte ded, oc Quinden sagde mig, att ded war ham, som støtte Hunden. Ieg war ille til Fritz derfor. Hand loe der aff oc sagde: »Ded er ickun en Hund.« Ieg gaff att forstaa, att hand støtte Hunden, fordi hand kunde icke naae mig.

Der loe hand aff meget hiertelig oc sagde: »Ieg skotter intet om Eders Wreede, naar ieg ickun haffwer Slosf. til Wens« (denne Samtale holtis, da ieg spiisede, oc Slosf. saed inde hoes mig, oc Christen stoed oc spendte siine Arme i Doren aff mit Rom, der ieg spiiste). Ieg sagde: »Sloßfogden oc I skulle begge toe faa Skam, om ieg wille; forstaar I ded, I gott Folck?« (Ieg wiste alt for meget Tyß med dennem, meere end som i en Maade.) Slosf. saed som den, der hwercken horte eller mælte, bleff siddendis, men Christen strøg noget skamfuld bort foruden widre att tale; haffde oc siiden nogen Fryct for mig, naar hand icke war offwergiffwen fuld, thi da skyttet hand intet om, hwad hand sagde, om høye saa wel som lawe. Hand brugte siden en skiden Mund med Quinden, sagde, hand wille slaae Hunden oc lade mig see der paa. Ded skeede dog icke. Chrestens Dumdristighed tog til, saa Peder Tøtzloff berettede Slosf. om hands onde Forhold, att ieg klagede offwer Fangernis Romstering, hwilcke om Natten saa larmede, att ieg icke kunde soffwe for dennem, thi Chresten war hiemme om Natten oc loed Fangerne raade selff. Offwer denne Beretning hengte Sloßf. om Afftenen en Hengelaas for Taarn Døren, saa Chresten kunde icke komme ud, førend om Morgenen for hannem bleff opluct. Ded fortrod hannem, saa hand begierte sin Affskeed, hwilcken hand bekom den 24. *April* 1674, oc kom i hands Sted een wed Naffn *Gert*, som haffde tient Slosf. for Kudsk.

1674. Dette Aar den . . *Maj* [1]) dictede ieg en aandelig

---

[1]) Datoen er senere udslettet.

Wiiße, *Guds Goedhed imod mig at ihuekomme*, under den *Melodi: Nun ruhen alle Wälder.*

*1.*

Op, op, min Siæl oc Sinde!
Guds Goedhed til att minde,
Som ræcker mig sin Haand,
Som Byrden med mig bærer,
Som mig sin Wille lærer
Oc selffwer lindrer miine Baand.

*2.*

Mit Hiærte, glæm ded icke,
Huad udi Morcken Kircke
Nii Dage ieg udstoed!
Hwad Angist, Sorrig, Qwiide,
Hwad Spott oc Stanck ieg liide!
Da styrckede Gud Sind oc Moed.

*3.*

Betenck min stoere Trængsel,
Mit lange haarde Fengsel,
Min Iammers elffwe Aar!
Ey saa, att ded bedroffwer;
Gud er den, som dig proffwer,
Hand kiender best, hwad du formaar.

*4.*

Hid Santz, Fornufft oc Læmmer!
Indhellig sammen stæmmer:

Guds Goedhed winde kand,
Som Eder haffwer sparet,
Fra Krancke[l]se bewaret
I denne min forfalden Stand.

5.

Mig Wanded gick til Tænder,
Aff Sorrig wringtis Hænder,
Ieg snobblet, dog ey falt;
Thi Herren war min Støtte,
Min Foed selff monne fløtte,
Loff wære dig, o mæctig Alt!

6.

Tack skee dig, Naadsens Kille,
Att du mig ræffse wille
Saa mild oc faderlig!
I Nød warst dog til Stede,
Mit Hierte Suck tilrede,
Der Macten wille knuuse mig.

7.

Gud, for dig ieg needfalder:
See til mig i min Alder,
Som stunder nu fast til!
Aff Aaget mig udspende,
Giør paa min Træl snart Ende!
Dog ey, hwad ieg, men hwad du wilt.

Dette Aar den 25. *Julii* war Kgl. *Majt.* saa naadig, att der bleff giort et stoert Windue i mit inderste Rom igien, hwilcket bleff tilmuret, der ieg skulle føris ind i ded Rom. Der bleff oc satt en Wind-Offwen, huor aff Røret gaar ud til Platzen. Sloßf. war icke wel tilfritz der med, meest fordi hand skulle wære til Stæde oc hoes Arbeeded; ded gaed hand icke. Miine Døre skulle da wære aaben; ded warte i 12 Dage, forend ded bleff færdig. Hand war kranteworn, wille icke, att Winduet skulle sættis saa sit neer, som ded haffde wærret tilforne, førend ieg bleff fengselet; oc ieg offwertalte Murmester-Swennen att slaae Muuren saa siet ud, som den før haffde werret, hwilcket Sloßf. bleff war paa Sloß-Platzen, kom løbendis op oc skiænte, som hand war bister. Ded stoed intet til att ændre, thi Windwis-Karmen war alt giort. Ieg spurte hannem ad, hwad Onde hand haffde der aff, att Winduet saed en Steen need; ded gick io intet need for Iern-Tralleren, oc ded haffde wærret saa siet før. Hand wille haffwe sin Kriig frem, saa Muurmester-Swennen muurte en Steen bedre op, imens hand war der, oc siiden tog den neer igien, thi Karmen, som war færdig, haffde ellers intet paßet.

Samme Aar kom Karen Nels Daatter fra mig for den tredie oc sidste Gang, oc i henders Stæd en Bogbinder-Encke wed Naffn Barbra. Hun er en *melancolisk* Quinde. Samwittigheden wogner stønnem, saa hun fortæller offte siine egne Forseelser (dog icke saa groffwe, som de haffwer wærret, oc ieg kand sporge). Hun haffwer hafft toe Børn, oc effter henders egen Fortælling saa synnis, att hun haffwer wærret noget Aarsag til derris Døe, thi hun

siger: »Huorledis kand man haffwe Omsorrig for ded Barn, huis Fader man icke ælsker?« Hun drog fra henders Mand, toe Aar forend hand døde, oc tog med, huis hun kunde offwerkomme, saed i Hamborg oc føde sig med Spind; haffuer oc tilforne tient en Fyrstinne for Spinde Piige. Henders Fader leffwer oc haffwer wærret Kl. *Majts.* Bogbinder; er nu rort aff et Slag, ligger elendig. Henders Broder er Bogbinder igien i Faderens Sted, huorhelst Faderen er. Hun haffwer ingen Medynck med Fadren, ynsker hannem doe (som wel war ded bæste for ham); men att hun er saa slem imod henders Søster, som er en fattig Sk[r]ædder Kone, ded fortryder ieg paa oc siger hender offte, att hun giør dobbelt Synd i den Medfart; thi den trengende Søster kommer da oc da att hente sig Maed hoes hender. Naar hun icke kommer *precis* den Afften, hun haffwer satt hender Steffne, eller oc icke forretter, hwis hun haffuer befalet hender, saa faar hun ingen Maed, saa kaster hun Madden i Hyßkenet. Naar ieg med Witlofftighed holder hender Synden for, da siger hun: »Dat Fleesch is doch verfuult«. Ieg spørger hinder, huorfor hun lader ded raadne oc giffwer Søstern ded icke i Tiide. Dertil swarer hun, att Søstern er ded icke wært. Ieg spaar hender ille, at ded i Fremtiiden wil gaa hender saa som adskillige andre, ieg hender opregner. Der kaster hun med Nacken aff oc tier stille.

Paa de Tiider sendte Henders *Majt.* Dronningen mig nogle Silcke-Orme til Tiidsfordriff. Der de haffde spunden, sendte ieg Hs. *Majt.* dem i en Æske, hwilcken ieg uden om haffde betræcket med Liiffarwe Atlask oc læncket der paa et Munster med Guld-Traae. Inden udi war Æssken

bedragen med hwit Tafft. I Laaget war syed med soort Silcke en underdanig Begiæring, att Hendis *Majt.* naadigst wille forhiælpe til att loße miine Baand oc binde mig igien med Naadsens Haand. Hendis *Majt.*, den dydige Dron., haffde bonhort mig, om ded haffde staaet til hender.

Sloßf. bleff efterhaanden noget klaagere oc skickeligere, drack oc icke nær saa meget eller giorde saa mange Putzerier. Ieg haffde Roelighed inden min inderste Doer. Quinden saed uden for i ded anded Rom om Dagen, laae oc der om Natten, saa ieg begynte att intet bekümre mig saa meget offwer min onde Skiæffne. Sleed saa ded Aar hen med Læsen, Skriffwen oc Dicten.

Efftersom ieg alt for lang Tiid siden, strax effter, att mig di Naadsens Penge ware giffwen, haffde icke alleeneste kiobt *Historie* Boger paa adskillige S[p]rog, men endoc aff dennem uddragen oc offwersat de rooßwærdigste Quindis Persohner, som berommis for troefaste, kydske, fornufftige, mandhafftige, dydige, gudfryctige, lærde oc standhafftige [1]), saa giorde ieg *Anno* 1675 den 9. *Ianu.* for Tiidsfordriff et Riim til *M. Thomas Kingo* under den Tittel: »Den hoy beromte *Poet M. Tho. Kingo* bedis en Bon aff en *Danne-Quinde* udi alle *Danne-Quinders* Naffn.« Den Bon bestaar der vdi, att hand de danske dydige oc rooßwærdige Quindis Persohner wille i derris Pryd iklæde. Ieg Naffn giffwer wel dydige aff andre *Nationer*, men beder ickun om de danske derris Pryd. *Kingo* faar ded intet att see, men maa min goede Wen, ieg dette betroer [2]), leffwe, saa kommer ded nock i Eders, miine hiærte kiære Borns Hænder.

---

[1]) Jvfr. S. 200 Anm. 3.

[2]) Uden Tvivl Peder Jensen Totzloff; jvfr. S. 246 Anm. 1.

1675. Samme Aar den 11. *May* opsatte ieg riimwiiß en striidig Samtale imellem *Fornufften oc Sinded* under den *Tittel: Den fangen Enckis Tuiiste Tancker, eller Fornuftens oc Sindeds Striid.*

Ellers forrefalt intet i dette Aar inden miine Fengsels Dore, som er skriffwerdig, foruden en Hændelse, som war, att saasom om Morgenen den uderste Dor for ded uderste Rom bleff opluct for att feye Skarnet ud oc flye reent Wand ind, oc Taarngiemmeren den stonnem loed staa aaben, indtil ded war Maaltiids Tiid, saa lucte hand den igien: saa hænder ded sig, att der kom Ild løß i Byen, oc ded klæmte. Ieg oc Quinden wii lobe op i Taarnet for att see, huor ded brænte. I ded ieg war paa den Stiie, som gaar op til Seyer-Wercket, kommer Sloßf. oc haffwer en Karl med sig aff Solff-Kammerset. Hand bliffwer forst war min Hund, siden saae hand noget aff Quinden, tenckte wel, att ieg war der oc; war saa wiiß, att hand gick icke op aff Stiien, men bleff needer weed de neederste Huller, huor aff man kand see ud til Byen, oc gaff mig Tiid til att komme needer igien oc lucke for mig. *Gert* war bedroffwet, kom siden til Doren oc klagede for mig sin Nod. Ieg trostede hannem, att ded skulle icke haffwe Fare. Forend Sloßf. luckte Doren op til Middag, slog hand *Gert* med sin Kiæp, saa hand skreeg, oc sagde Sloßf.: »Du skalt, vor den Dywel, weck!« Der Sloßf. kom ind, tog ieg forst Orded oc sagde: »Ii hebben Synde dar van, dat Ii den arm Dywel slaaen. He konde dar nicht tho. De Racker kam effen op, als he min Dör wolte thomacken, ende dar öfver ver gat he dat.« Hand truede *Gert* meget oc sagde: »Het schulle mii noch nicht so sehr verdrohten

hebben, wen de fremde Kärel nicht wehre bi mii gewesen.« Mig falt ind paa Stand de Ord, hand for lang Tiid siiden haffde sagt til mig: att ingen Quindfolck kunde tiie, men alle Mandfolck kunde tiie (da den Tale aff hannem bleff holden, tenckte ieg, om ded holte wiß, da kunde miine Uwenner troe, att om ieg haffde wist noget aff ded, de wille tye mig paa, da haffde ieg icke kundt taufft ded). Nu swarte ieg hannem saa: »I, hwat hefft dat op sigk? Dat was io en Mands Persohn; de können alle swiigen. Hir iß keen Skade geskeen.« Hand kunde icke holde sig for Latter oc sagde: »Ia, Ii siin guth genock!« Ieg snackede saa for hannem oc forsickrede hannem, att ieg icke begiærte att gaae ud aff Taarnet foruden Kongens Willie, om de loede staae Natt oc Dag alle Taarn Dorene aaben, oc sagde widre, att ieg lenge siiden kunde haffwe kommen ud, om ded haffde werret mit Forsæt. *Gert* bleff i sin Tienneste, oc Sloßf. sagde aldrig til *Gert*, att hand skulle lucke for mig om Morgenen [1]).

Ieg haffde da kiobt mig et *Clavicordium*, oc som Barbra kunde siunge wel, saa leegte ieg Psalmer, oc hun sang, saa Tiiden bleff os icke lang. Hun lærte mig att indbinde Bøger, saa meget mig behoffwede [2]).

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Ieg haffde effter Begiæring faaet en Rotte aff Slotzfogden, som hand klippede Haelen aff; den satte ieg i et Pappegoie-Buur oc spiisede den, saa den bleff meget tam. Den Tiidsfordriff wille Quinden icke unde mig, oc som Buuret hengte i ded anded Rom, oc ded needen [til] war med Iern Traller, saa Skarnet kunde falde ud, saa brente hun Rotten needen fra op med Lyßet. Ded war læt att see, men hun neetede ded.*«

[2]) Den temmelig primitive Maade, hvorpaa selve Haandskriftet til nærværende Fængselshistorie er sammenhæftet, gjør det høist sandsynligt, at Hæftningen er Leonora Christinas eget Værk.

Min Skriffte Fader, H. Emmeke, bleff forfremmet til Præst i Kioge *An.* 1676. Samme Aar bleff min Naadsens-Penge forbedret, oc bekommer ieg hwert Aar 250 Rdr. Staar saaledis i Orderen, att de 200 Rdr. kand brugis til Klæders Fornodenhed, oc de 50 Rdr. til att kiobe noget for, Tiiden med att fordriffwe[1]). Gud welsigne oc naadeligen beware Kl. *Mt.* oc giffwe hannem att maa tælle mange lyckelige Aar.

Paa de Tiider war *Brant* Zahl-Mester[2]).

Samme Aar den 17. *Dec.* kom Barbra fra mig, giffltede sig med en Bogbinder Swend; fortrød ded siden. Oc effter som henders Mand dode 1½ Aar effter derris Giffltermaal, oc ded hastig, bleff *Barbra* mißtenckt. Hun kom siden i Broderens Huuß oc falt i Sygdom. Samwittigheden wognte, oc loed hun hente Totzloff til sig oc saa gott

---

[1]) Ifølge en Meddelelse af Fuldmægtig A. Petersen findes anført i vedkommende Skatkammerregnskaber, at der den 12. Februar 1672 er bleven tilstillet Leonora Christina »til Klæder og Bøger til hendes Fornødenhed« 250 Rdr., den 28. December s. A. 200 Rdr., den 5. November 1673 200 Rdr. og den 24. November s. A. 50 Rdr. For Aarene 1674 og 1675 findes hun ikke opført i dette Regnskab, men der er ikke mindste Grund til at antage, at der ikke i disse to Aar er anvist lignende Summer til hendes Udgifter, og naar hun desuagtet selv med saa stor Bestemthed paastaar, at det først var 1676, at hun fik 250 Rdr. om Aaret (jvfr. S. 200), kan dette næppe forklares paa anden Maade end ved at antage, at nogle af de til hende bestemte Penge hidtil vare gaaede i andre Lommer. — Nogle Optegnelser om Regeringens Udgifter i Anledning af Leonora Christinas Fangenskab haves i Wolff's Journal f. Politik 1815, 4, 283—84.

[2]) Peder Brandt (fra 1680 af Herre til Pederstrup paa Lolland) var Rentemester i Aarene 1676—82. 1679 blev han adlet, 1684 udnævntes han til Overrentemester og 1692 til Gehejmeraad. Han døde 1701.

som liige ud sagde til hannem, att hun haffde forgiffwen Manden; bad hannem sige mig ded. Ieg forundrede mig icke meget der offwer, thi effter henders egen Fortælling haffde hun begaaet Mord tilforne paa siine egne Børn; sagde dog til Peder Tøtzløff, att hand intet skulle tale derom; wille Gud haffue ded aabenbaret, saa skeede ded nock alligewel; Broderen oc Pigen i Huuset wiste ded; hand skulle icke gaa der hen igien, om hun sendte Bud effter hannem. Hun bleff gandske forstyrret, laae elendig i sit eget Skarn. Broderen loed hender omsider føre i Pæsthuuset.

Vdi *Barbaræ* Sted kom til mig en wed Naffn Sitzel Klemmings Daatter; hender haffde Maren Blocks bragt den Tienneste tilweye, efftersom Sitzel war hender Penge skyllig. Hun war et locket Quindfolck, oc Maren gaff hender an for Piige att wære; haffde oc en hwiid Hue paa sit Hoffwet, da hun fremkom. Sitzels Giæld til Maren war kommen der aff, att saa som Sitzel kunde giøre Knapper, oc Knapmagerne haffde Krackel med hender, saa haffde Maren bragt hender et Konge-Breff til Weye att befrii hender fra Knapmagerens [*sic*] Tiltale, forregiffwende, att hun war wanfør. Der Døren om Afftenen bleff tilluct, begiærte ieg att see ded Konge-Breff, Maren Blocks haffde bragt hender til Weye. Oc saa som ieg læste, att der stoed: ded wanfør Quindfolck, saa spurte ieg hender, hwad Wandske hun haffde. Hun swarte att icke haffwe nogen Bræck. »Huorfor da« (spurte ieg) »haffwer I giort Eder wanfør?« (Hun swarte:) »Ded haffwer Maren Blocks giort for att bringe mig ded Konge-Breff til Weye.« »Her i Breffwet,« sagde ieg, »næffnis I et Quindfolck oc

icke en Piige: er I da locket?« Hun hengte med Hoffweded oc sagde saa sacte: »Ia.« Ieg war icke wel til Fritz; sagde: »Med Logn haffwer Maren Blocks bragt Eder Konge Breffwet til Weye oc med henders [Logn] fort Eder til mig, ihuordant Eders Tienneste wil wære.« Hun gaff goede Ord, loffwede att tienne wel, aldrig att giøre mig imod. Hun er et farligt Menniske; der er intet gott i hender; dristig, uforskammet, ræddis icke for att slaaes med en Karl. Hun slog paa eengang toe Knapmagre, som wille tage henders Arbeed fra hender, saa de maatte romme. Hoes mig haffwer hun ingen Leilighed att lade see sit onde Sind saa fuldkommelig; ded lader sig dog kiende i adskillige Maader. Ieg affwærgede engang et Slagsmaal imellem hender oc Maren Blocks. Thi der Maren haffde faaet siine Penge, hun haffde udlagt for Sitzels Konge Breff, saa wille hun haffwe hender fra mig oc en anden i henders Stæd, men ieg loed sige Maren Blocks, att hun torde icke tencke, att hun skulle kunde flye mig en, ieg skulle tage imod; ded war alt nock for denne Gang [1]).

Vdi H. Emmeke *Norbyes* Stæd bleff Slotz-Præst H. *Iohan Adolf Borneman,* en meget skickelig oc lærd Mand [2]), som da oc bleff min Skriffte Fader, oc betiente hand mig første Gang *An.* 1677 den 10. *April.*

---

[1]) I Randen staar følgende Anmærkning, der dog igjen er udslettet: »*I dette 1676. Aar gifftede sig Slosf. tredie Gang, med en Quinde, som oc haffde hafft twende Mænd.* An. *1677 den 9.* Aug. *døde min Søster* Elisabet Augusta.«

[2]) Johan Adolf Bornemann (f. 1643 d. 1698) var Slotsprædikant fra 1676 til 1683, i hvilket Aar han blev Stiftsprovst og Sognepræst til vor Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Samme Aar den 9. *Oct.* war min Skrifte-Fader *Magister Hendrich Borneman*, Probst til wor Frue Kircke (en træfflig lærd Mand), efftersom hands Broder, H. *Iohan Adolf Borneman*, war forreist med Kl. *Majt.* til *Lante-Ryen* [1]).

Ieg haffwer, Ære wære Gud! leffwet ded Aar i Roelighed, læst, skreffwen oc dictet adskilligt.

*Anno* 1678 bragtis mig til Weye, att min Skriffte Fader, H. *Iohan Adolf* Borneman, kom til mig huer 6 Vgers Dag oc holte en liden *Sermon.*

Dette Aar, Paaske Dag, bleff Iomfrue *Agneta Sophia Budde* fort her ind i Taarnet. Henders Fengsel war offwen offwer mit inderste Rom. Hun bleff beskylt for att wille haffwe med Gifft ombragt Greffwinne Skeel, oc som hun war et ungt Menniske oc haffde en Piige, som skulle betienne hender, som oc war ung, saa staajede de saa om Dagen, saa ieg haffde liden Roelighed for dennem. Ieg talte dog intet derom, meente, att hun bleff wel stille, naar hun formerckede, att ded wille giælde Døden. Men ney! hun war lystig, til Dagen førend hun bleff rættet [2]).

---

[1]) Henrik Bornemann, en yngre Broder til Johan Adolf B. (f. 1646), blev 1672 Rektor ved vor Frue Skole i Kjøbenhavn, 1674 tillige Professor logices et metaphysices, 1675 Sognepræst til vor Frue Kirke og Stiftsprovst, 1683 Biskop over Aalborg Stift, 1693 Biskop over Sjællands Stift. Han døde 1710.

[2]) Paa en Seddel, som med en Knappenaal er fastheftet til et af Haandskriftets Blade, har Forf. endnu tilføjet følgende Bemærkninger, der staa i Forbindelse med Agnete Buddes Sag: »*Samme 1678. Aar, den 4.* **Martl**, *bleff min Naboeske en Quinde weed Naffn* **Lucia**, *som tiente F. Rigitze Grubbe. Hun beskyltis aff Iomfrue* **Agneta Sophia Budde**, *att hun haffde werret den, som paa sin Fruis Wegne haffde offwer-talt hender att forgiffwe Greffwinnen F. Birrete Skeel, oc at* **Lucia** *haffde bragt hender Gifftet. Der war Windisbyrd,*

1678. Samme Aar, den 19. *Iulii* en Morgenstund, bleff Taarngiemmeren *Gert* ihiæl slagen aff en til Døde dømt Tyff, som hand gaff alt for stoer Friihed. Om dette Tilfald wil ieg noget witlofftig melde, efftersom ieg raadde *Gert* icke att giffwe den Fange saa stoer Friihed; men hand actede icke mit Raad, til sin egen V-lycke. Denne Tyff haffde brut ind i en Præstis Huus om Natten oc staallen en Brygger-Kedel, baaren den paa sit Hoffwet til Kiøbenhaffn; bleff om Morgenen dermed paa greben i Porten oc sat her i Taarnet. Hand bleff dømt til att henge (hannem bleff oc meere Tyffweri offwer bewiist). Præsten loed ded staa

---

*aff hwem* Lucia *haffde kiøbt Gifftet. Den Quinde war en standhafftig troefast Tiennerinne. Hun tog imod alt ont, hender paalagdis, med allerstørste Taalmodighed, war trøstig i ded Mørcke Fengsel. Haffde twende Mand[s]-Persohner til* Cammerader, *som baade skreeg, suckede oc græd. Fra Greffwinne Skeel (som skulle spiiße hender) bleff hender sendt Kiød, som krøb fuld aff Maddicker, oc mullet Brøe. Ieg forbarmede mig offwer hender (icke for henders Fruis Skyld, thi den haffwer intet gott forskylt aff mig oc ille belont forrige Tiiders Welgierninger, men aff Medliidenhed), sendte hender Maed oc Dricke oc Penge til att formilde* Gert *med, som war hender for haard. Hun bleff piinet, wille dog icke bekiende ded ringste aff ded, hender beskyltist, forswarede altiid sin Frue. Hun bleff saa siddendis hen.«* — Med Hensyn til den her omhandlede Sag, i hvilken to adelige Damer vare anklagede for at have — uvist, af hvilken Grund — staaet en tredie (Birthe Skeel, Enke efter Grev Christopher Parsberg) efter Livet, skal jeg endnu kun tilføje, at ved Højesteretsdommen, der afsagdes den 25. August, blev Agnete Budde dømt til at halshugges, Regitse Grubbe (Enke efter Christian IV.s naturlige Søn Hans Ulrik Gyldenløve) forvist for Livstid til Bornholm, og Pigen Lucie dømt til pinlig at forhøres, derefter kagstryges og forvises Byen og Landet. Henrettelsen fandt Sted den 6. September paa Slotspladsen. Jvfr. Extraord. maanedl. Relationer 1678 S. 709, 736, 740; Ordinaire Post-Tidinger 1678 Nr. 14, 25, 34, 35, 36; Pontoppidan, Annales ecclesiæ Dan. 4 Th. S. 590; Uddrag af Bircherods Dagbøger, ved Molbech, S. 194.

saa hen med *Executionen*, wille icke lade hannem henge; saa bleff sagt, att hand skulle paa Holmen, warte dog lenge, att hand war fangen. I Forstningen oc saa lenge, indtil der taltist om, att hand skulle paa Holmen, war hand min Naboe i den Morcke Kircke, anstillede sig saa gudfryctig, læste (til Synne) andæctig, bad Gud om siine Synders Forladelse med megen dyb Suck. Den Sckelm wiste, att ieg kunde hore hannem, oc sendte ieg hannem oc stonnem noget Maed. *Gert* forbarmede sig offwer hannem, loed ham gaa neer i Taarne-Stuen om Dagen oc satte ham op igien om Natten. Siden loed hand ham ligge neere i Taarnet om Natten. Oc som ieg haffde seet den Tyff engang eller toe, naar min Dor war aaben, att hand gick den forbi, oc beskuet hannem, syntist mig, att hand haffde et mordersk Ansict, huorfor, der ieg fornam, att Tyffwen icke kom op igien i den Morcke Kircke om Afftenen, sagde ieg til *Gert*, att hand woffwede for meget i ded, att hand loed den Tyff sidde neere om Natten; der stack en Sckelm i hannem; hand untgick wist engang, saa kom hand i Ulycke for hands Skyld. Ded meente *Gert* icke, att Tyffwen skulle begiære att lobe bort; hand war frii for att hengis; hand haffde saa glæd sig, der hand horte, att hand skulle paa Holmen, saa der war ingen Fare hoes. Ieg meente, at ded war en Glæde, som icke kom widre end til Tænderne; bad ham lucke hannem ind om Natten. Ney, *Gert* fryctede intet; hand loed (som meere war) Tyffwen gaa op i Taarnet for sig oc stille Seyerwercket.

Tre Dage forend Morded skeede, en Morgen, da *Gert* haffde opluct min Dor, talte ieg enda med *Gert* om den

Fare, hand satte sig i med den Tyffs Friihed, som *Gert* dog icke fryctede. I ded sætter min Hund sig lige for *Gert* oc tuuder hannem op i hands Ansict. Der til Middag bleff spiiset, løb Hunden neer oc tuutte 3 Gange for Taarngiemmerens Dør. Ieg haffde aldrig hørt den Hund tuude før.

Den 19. *Iulii* (som melded er), da *Gertis* ulycklig Morgenstund war forhanden, kom Tyffwen neer fra Seyerwercket oc sagde, att hand icke eene kunde komme til Rætte dermed, ded war forwicklet i Strickerne. Den Sckelm haffde en Iern-Stang tilreede der oppe til att sætte sit Forsæt med i Werck. *Gert* gick op, men bleff baarren need igien. Tyffwen løb neéd, effter att *Gert* war døe, luckte hands Skrin op, tog Pengene der ud oc gick ud aff Taarnet. Ded war effen en Fredag, att der skulle ringis til Predicken. De, som skulle ringe, banckede paa Taarn-Doren, oc ingen luckte op. Tøtzløff kom med Hoff-[wed?]-Nøglen oc lucte op, talte med mig oc forundrede sig paa, att *Gert* saa til Dags war icke til Stæde. Ieg sagde: »Ræt fat er ded icke, thi i Morris imellem 4 oc 5 Slæt war ieg noget upaßelig; da hørte ieg tre gaa op oc et Tag der effter tre gaa need igien.« Toßløff lucte for mig igien oc gick need i Taarn-Stuen. I ded kommer en aff Ringerne need oc beretter, att *Gert* ligger døe der oppe. Der den døde bleff besictiget, da haffde hand fleere end som et Saar, dog alle bag til i Hoffweded[1]). Hand war en

---

[1]) Beretninger om Mordet paa Taarngjemmeren findes i Extraord. maanedl. Relationer 1678 S. 719—20 og Ordinaire Post-Tidinger 1678 Nr. 29, 30.

meget kæck fyrig stærck Mand; een skulle icke kunde haffwe giort ham ded. Tyffwen bleff samme Afften paagreben, oc bekiente hand, hworledis war tilgaaet: at en Fange, som saed neere i Traalhullet, en *Lizenciat* wed Naffn *Moritius*[1]), haffde hannem dertil offwertalt. Samme *Moritius* haffde stoer Udstand med *Gert*. Wist war ded, att *Gert* tog for meget aff hannem om Ugen for hands Kaast. Wist er ded ocsaa, att denne *Moritius* er en meget v-guddelig Krop; Præsten, som skriffter hannem, giffwer ham intet got Windisbyrd. Ieg troer nock, att *Moritius* war Medwider, ieg troer oc, att en anden Fange, som saed der neere i Taarn-Stuen, haffde sin Haand der wed. Thi hwem skulle haffwe luct den fangen Tyff ud aff Taarnet uden en aff dem? Thi der effter Noglen bleff leet, da fantist de[n] att wære skylfft oppe i Taarnet; ded kunde Tyffwen icke giore, effter att hand war aff Taarnet. Tyffwen kunde oc icke haffwe luct *Gerts* Skrin op oc tagen hands Penge foruden *Mauritii* Widskab. Den anden Fange maatte ded oc wære witterligt. Ded syntist, att ded bleff forhindret, att icke fleere skulle doe for ded Mord; huorfor der icke alleeneste intet bleff efftersogt om Sagens

---

[1]) Otto Mauritius, en tydsk Licentiat, der i flere Aar (i alt Fald fra 1667 af) havde været brugt af den danske Regering som Spion og i andre lidet hæderlige Hverv, og som var den egentlige Aktor i Processen mod Griffenfeldt, var Aaret efter dennes Fald bleven arresteret og dømt fra Ære, Liv og Gods som skyldig i Mened, Falsk og Majestætsforbrydelse. Dødsstraffen blev ham imidlertid eftergivet, og han hensad nu i Blaataarn til ind i September Maaned 1678, da han blev fort til Bornholm, hvor han døde i Fængslet. Jvfr. Wolff, Griffenfelds Levnet S. 262, 316, 335 flg., 364 flg., 381; Extraord. maanedl. Relationer 1677 S. 515, 524, 580, 1678 S. 741; Nyt histor. Tidsskrift 6 Bd. S. 267—70.

Beskaffenhed, som ded sig burte, men de loede Tyffwen sidde neere. Hand war wel bunden med Iern-Lencker, men *Moritius* kunde tale hwer Dag med hannem, huorfor Tyffwen gick fra siine forste Ord oc sagde att haffwe giort ded Mord alleene. Bleff rættet den 8. *Aug.* [1]), oc *Moritius* fort til Borringholm, der fengselet.

I *Gerts* Stæd bleff Taarngiemmer en wed Naffn *Iohan*, som war en Norback, en meget eenfoldig Mand. Hand bleff meget narret aff Hofffolcket. Den fangen Iomfrue oc hendis Piige fixerte hannem, forste Gang Pigen i hands Tiid skulle slaa Nat-Kedeln ud. Hyßkenet war icke langt fra derris Fengsels Dor. Taar[n]giemmern gick i midler Tiid neer oc loed Doren staa aaben. De løb oc spøgede omkring. Der de horte hannem komme paa Trappen, skylffte de sig. Hand fant Fengselet tomt, bedroffwede oc iammerklagede sig. Iomfruen pippede som et Barn, saa hand fant hender bag en Dør. *Iohan* bleff glad, fortælte mig siden den Hændelse. Ieg spurte, hwi hand bleff icke hoes dem saa lenge. »Hwad?« (swarte hand) »Skulle ieg wære wed ded skiiden Toy?« Paa saadan Taabe Snack war intet att sige.

Ieg haffde Roelighed inden miine Døre oc forlystede mig med Læßen, Skriffwen oc anden Hænders Arbeed, begynte att knotte oc sye paa mit Liigtoy, huortil ieg haffde kiobt Kattun, hwit Tafft oc Traa.

1679 Den 7. *April* undkom en ung Karl aff Taar[n]et, som gick neere i Taarn-Stuen med Iern Bolte om Beenene. Samme Fange haffde hafft Leilighed att faa siine Bolter

---

[1]) Jvfr. Extraord. maanedl. Relationer 1678, S. 735.

aff, wiste oc, att Taabe *Iohan* laae Taarn-Noglen under sit Hoffwitgiær. Hand haffde oc tilreede en Iern-Pind for att lucke Døren op, huor Taarngiemmeren soff; lucte den listeligen op, tog Noglen, lucte igien for Taabe[n] oc gick ud aff Taarnet. Den eenfoldige Mand bleff fængselet, men effter 6 Vgers Forløb aff Naade igien loßgiffwen.

I hands Sted kom een wed Naffn Olle *Mathisen*, en Skonning, som haffde sin Kone hoes sig i Taarnet. Imod Sidstningen aff dette Aar, den 25. *Dec.*, bleff ieg syg aff en *Feber*, oc bleff *D. Mynchen* [1]) befalet at besøge mig oc tage mig under sin *Cur*, hwilcken Befaling hand oc med stoer Omhygelighed [effterkom?]. Hand er en meget skickelig Mand, limfællig, forsictig i sin *Cur*. Ieg kom 10 Dage der effter til min Helbred igien.

Vdi Begyndelsen aff ded 1680. Aar loed *Sitzel* Klemmings Daatter sig aff Maren Blockis offwertale att troeloffue sig med een aff Kongens Liiff-*Garde*. Kom bort den 26. *Novem:*. 1680.

I henders Stæd kom een til mig samme Dag wed Naffn *Margrete*. Ded første ieg saae hender, kom hun mig noget fortenckelig for, oc syntist mig, att hun war med Barn; loed mig dog icke mercke dermed forend i *Ianuarii* Maanet, sidste Dag. Da giorde ieg hender Sporß- 1681.
maal, huor aff hun kunde forstaa, hwad ieg meente. Hun swarte dertil med Løgn, som ieg greeb hender strax i, oc brugte hun sær Snid, som icke sømmer att antegne, for

---

[1]) D. e. Henrik Møinichen, Christian V.s Livlæge. Han var født 1631, blev 1662 Hofmedicus, 1670 kongelig Livmedicus, 1687 Assessor i Højesteret, 1695 Justitsraad; døde 1709.

att bewiiße sin Logn; men henders Snid kunde icke bestaae sig hoes mig, saa hun omsiider maatte bekiende ded. Ieg spurte om henders Barnefader (formeente, att den war Kongens Liiff Karl, som war i *Arrest* neere i Sloßf. Kammers, sagde ded dog icke). Hun swarte icke da paa mit Sporßmaal, men sagde icke att wære saa langt henne: den Tyckelse, hun haffde, war meere aff Fedme end aff Barnet, thi hun haffde icke funden ded endnu. Denne Quinde war tilforne, førend hun kom til mig, i Slosf. Konis Tienneste, oc haffde Slosf. giort mig wiiß paa, att hun haffde worren ecte-gifft. Saa hænder ded sig, att ieg en Dag sporger hender ad om henders Liiff oc Leffnet; saa forteller hun sin Herkomst, huor hun haffde tient, oc att hun haffde faaet 2 Hoerunger, hwer med sin Fader, oc i ded wiißer hun paa sit Liiff oc siger: »En Fader skal oc wel wære dette bekiendt, oc wel en wacker Fader! I kiender hannem wel?« Ieg sagde: »Ieg haffwer wel seet Kongens Liiff-Karl paa Platzen, men ieg kiender hannem icke.« Hun loe oc swarte (paa sit Moders-Maal): »Neen, bi Gott! dat is nicht em; dat is de guthe Slosf:.« Ieg troede ded sandferdig icke. Hun soer derpaa oc fortælte nogle Omstendigheder. Mig syntist att wille wære aff med hender i Tiide, begiærte att tale med Slosfs. Quinde, som oc kom til mig. Ieg sagde hender den Mißtancke, ieg haffde til Quinden, oc huorpaa min Mißtancke beroede, men ieg loed mig icke mercke med, hw̄ad Quinden selff haffde bekiendt oc sagt; bad Sloßfogdens Kone att skille mig wed hender med goed Manner. Hun forundrede sig offwer min Tale, twilffte paa, att saa war. Ieg sagde: »Enten saa er eller icke, saa skiller mig wed hender, io fore,

io bedre.« Hun loffwede, att saa skulle skee, men ded skeede icke. *Margrete* skyde intet att wære bekiendt, ded hun war med Barn, sagde ded til Taarngiemmeren; sagde en Dag til hannem: »Olle, huordant war ded med Eders Kone, der hun fick de Twillinger? Gick der icke en Dall langs need aff henders Bug?« Ole swarte: »Ded weed ieg icke. Spørger Anne ad!« *Margrete* sagde, att der gick en Dall langs need aff hender[s] Buug, meente, att hun war med Twillinger. En Dag, hun skulle sye noget Klæde offwer Lænene aff min Arm-Stoel, sagde hun: »*Nu rørte sig den Guds Engel!*« Oc saa som Slosf. Quinde icke efflerkom ded, hun loffwede, oc *Margrete* Søster kom tit til hender, saa fryctede ieg, att Søsteren skulle flye hender noget att fordriffwe Barnet med (som oc wist siden skeede), huorfor ieg sagde til *Margrete* en Dag: »I siger, att Slosf. er Fader aff Eders Barn, men ded torde I icke sige hannem selff.« »Io,« soer hun, »tør ieg saa! Meener I icke, att ieg wil haffwe noget aff ham til att føde mit Barn med?« »Da wil ieg sende Bud til hannem« (sagde ieg) »for diß eene oc høre, hwad hand wil sige« (ded war heel rart i den Tiid, att Slosf. kom til mig). Hun bad mig saa giøre: hand kunde icke næcte, att hand io war henders Barne Fader. Slosf. kom effter min Begiæring. Ieg begynte Talen i Quindens Nærwærelse, sagde, at *Margrete* war med Barn effter henders egen Siende; hwem der war Fader til, kunde hand spørge hender ad, om hand wille. Hand spurte hender, om hun war med Barn. Hun swarte: »Ia! en Ii siin Fader dar tho.« »Ick?« (sagde hand oc loe) »Wat för en Snack is dat?« Hun foer fort i henders Snack, soer, att ingen anden war

Fader aff henders Barn uden hand, sagde Omstændigheder, huorledis war tilgaaen. Sloßf. sagde: »Wo dull is datt Wiiff!« Hun brugte flux Mund, saa ieg befalte hender att gaa ud; talte saa eene med Slosf., bad hannem wære om en anden Quinde i Tiide, forend ded skulle gaa paa ded yderste med hender: att toße henders Snack der fant hand wel Raad til. Sagde hannem Sandingen med faa Ord, att hand haffde fort hands Hoere op til at betienne mig. Hand swarte: »Hun lyffwer, ded Skarn! Ieg haffwer alt befalet Tøtzloff til att høre sig om en anden. Miin Frue häfft mii gesägt, wat Ii verleeden tho er säde.« Effter denne Samtale gick Slosf. bort. Peder Tøtzløff sagde mig, att en engelsk Quinde haffde begiært att wære hoes mig, men kunde icke komme forend til Paaske.

Fiire Dage her effter begynte *Margreta* att klage sig att haffwe ont oc sagde til mig om Formiddagen: »O, ieg tencker, att ded gaar mig ille; ieg haffwer saa ont«. Ieg tenckte strax ded, ieg haffde fryctet for, hwad henders Søsters offte Besøgelser haffde att sige, sendte strax effter Peder Tøtzløff, oc der hand kom til mig, sagde ieg hannem min Mißtancke om *Margrete*, bad hannem giøre all sin Fliid for att flye den engelske Quinde op til mig samme Dag. I midler Tiid gick *Margrete* op paa Hyßkenet, war oppe offwer 5 Korter, kom neer oc saae ud som en Døding; sagde: »Nu bliffwer ded wel gott med mig.« Ded, ieg tenckte, wille ieg icke sige (thi ieg wiste, att dersom ieg haffde spurt hender om Aarsagen til henders onde Syen, hun da strax skulle haffwe bekient ded altsammen, oc ded wille ieg intet wiide); sagde derfor: »Naar I kommer i Stilhed, saa bliffwer ded wel gott. I Afften kommer

her en anden Quinde.« Ded behagede hender intet; hun meente att kunde nu wel bliffwe. Ieg tog hwercken paa ded »nu« eller andre henders Ord, men bleff wed, att der kom en anden Quinde. Ded skeede ocsaa, att den 15. *Martii* om Afftenen kom *Margrete* bort, oc i henders Sted 1681.
en engelsk Quinde wed Naffn *Ionatha*, som haffde werret gifft med en dansk wed Naffn Iens Pedersen Holme.

Der den Margrete war borte, bleff ieg fortalt aff Slsf Kone, som sagde, att ieg haffde offwertalt *Margrete* til att sige, att henders Mand war Fader aff *Margrete* Barn.

Huor wel ded mig icke wedkommer, wil ieg dog korteligen melde, huor bedragerske Wiiß de gott Folck siden gifftede denne *Margrete*. De giorde en Bogbinder Swend wiiß paa, att hun haffde wærret Æcte gifft, fremwiiste for hannem saa wel som for Præsten, dennem skulle wiie, henders Søsters Æcteskabs Breff [1]).

Samme Aar, Iuffle Dag om Morgenen, loste Gud *D. Otto Sperlings* haarde Baand, effter att hand haffde werret fangen her paa ded Blaa Taarn 17 Aar, 8 Maaneder oc 4 Dage, i hands Alders 80. Aar, ringer 6 Dage [2]). Hand

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Ole Taarngiemmer bleff aff Slosf. lapsalffwet med en Knippel paa hands Ryg, der* Margrete *war borte, oc hannem forreholt ded, hand haffde sagt, huis* Margrete *hannem om sin Tyckelse haffde berettet.*«

[2]) Efter denne Angivelse skulde Sperling være født den 30. December 1601, men i sin haandskrevne Autobiografi (Orig. i Gl. kgl. Smlng. Nr. 3094, 4to, Uddrag i Suhm's Nye Samlinger 3 Bd. S. 197 flg.) siger han selv, at han er født den 28. December 1602. Hvad nu Aarstallet angaar, kan der næppe være Tvivl om, at det er Leonora Christina, der har Uret. For Datoens Vedkommende er det derimod ikke saa ganske afgjort, eftersom hun

war lenge syg, dog icke sengeliggende. *Doctor München* betiente hannem et Par Gange med siine *Medicamenter*. Hand wille icke nogen Tiid, att Taarnegiemmerne skulle reede hands Seng, kunde bliffwe wree, naar Ole sig der til erbod oc wille sige, att *Doctern* war swag. Der maatte oc ingen wære tilstæde, naar hand lagde sig. Huordant hand kom̃ paa Gulffwet Iulle-Nat, wiidis icke; der laae hand oc banckede paa Gulffwet. Taarngiemmeren kunde intet [høre] hands Bancken, thi hand laae langt fra Docterns Rom; men en Fange, som laae i Torn-Stuen, hørte ded lenge, omsiier banckede paa Taar[n]giemmeren[s] Dør oc siger hannem, att Doct. haffde lenge bancket. Der Ole kommer ind, fant hand Doct. paa Gulffwet, halff iklæd i en reen Skiorte. Hand leffwede enda, gaff sig meget, men talte gandske [intet?]. Ole tog Fangen til Hielp oc løfftede hannem i Sengen oc lucte til igien. Om Morgenen fantis hand doe, som sagt er.

*An.* 1682, i *April* Maanet, bleff ieg syg oc sengeliggende aff et sær Tilfald, som lenge haffde quælet mig, som war een steenig *Materie*, som haffde *quaguleret* sig oc i miine Tarmer sig nederskut til *Fundamentet*. *D. Munchen* brugte alle tienlige Midler til den Swaghed; kunde dog icke troe, att min Swaghed haffde den Beskaffenhed, som ieg meente oc hannem berettede: att ieg giorligen kunde

---

i dette Punkt stemmer med den Afdødes Søn, Otto Sperling den Yngre. Man ved dette deraf, at i Moller's Cimbria literata, hvor de allerfleste Efterretninger om den ældre Sperling ere meddelte af Sønnen, angives ligeledes (T. 1 pag. 646) den 30. December som den Førstes Fødselsdag

fornemme, att der war en Steen, som i Gangen aff Ændetarmen loed sig finde. Hand meente, om saa war, da skulle de *Medicamenter*, hand haffde brugt, wel driffwe den ud, thi ded war den Dag, att ieg satte mig selffwer 3 Gange Klisterer[1]). Paa de Tiider maatte Doctoren reiße med *Majesteten* til Holstein. Ieg brugte alt *Clisterer* effter *D. Munchens* Anordning, men ded war alt ded samme. Endeligen satte ieg mig en *Clister* en Dag om Efftermiddagen, gandske aff Ollie. Den giorde først sin Wirckning om anden Dagen om Morgenen tiilig; da skiod en stoer Steen ud foruden anden *Materie*, oc slog ieg med en Hammer et Stycke aff den for att see, huorledis den war inden til, befant, att den er saa, som den war sammen-sat aff Straaler, sommestez som forgylt oc sommestez som forsolffwet. Den er nesten en halff Finger lang oc fulle 3 Finger tyck oc er endnu i miine Giemme. Der *D. München* kom hiem, loed ieg hannem wiide, huorledis med mig tilstoed. Hand war da hoes Hoffmesterinnen F. Sitzele *Grubbe*[2]). *D. München* loed begiere wed Tøtzløff att see Steenen. Ieg loed sware, att dersom hand wille komme til mig, saa skulle hand faa den att see. Ieg wille icke sende den, thi ieg wiste wel, att ieg haffde icke faaet den igien.

---

[1]) I Randen er tilføjet: »*Klistererne med anden naturlige* **Materie** *kom frem, men Steenen skiod sig i Gangen oc syntist trind, thi ieg kunde icke fatte den med et* **Instrument**, *ieg loed giore mig.*«

[2]) Enke efter General-Feltmarskal Axel Urup til Beltebjerg (død 1671).

[Paa et særskilt indsat upagineret Blad læses Følgende:]

*Anno* 1682 den 11. *Iuni*[1]) dictede ieg efftertølgende aandelig Sang.

Kand siyngis som:

*Siunge wii af Hiærtens-Grund.*

*1.*

Hwad er worris Leffnets-Iid
Anded end som daglig Striid?
Hwad er worris Arbeed dog,
Som fremtrællis under Aag?
Er ded anded end omsunst?
Huor til Widenskab oc Kunst?
Alt forswinder som en Dunst.

*2.*

Huor for da bekümre sig
For ded, som er Skygge, Swig,
Oc saa kæck forfæcte wil[2])
Ded, os icke hører til?
Er oc nogen i den Stand,
Att den Laanet holde kand,
Naar paa æsker Eyermand?

---

[1]) Det vil sige paa den Dag, som Leonora Christina ansaa for sin Fødselsdag; jvfr. S. 15 Anm. Digtet er iøvrigt allerede tidligere trykt, skjønt efter en mindre god Afskrift, i Bang's Saml. af nyttige og opbyggelige Materier, 2 Stykke, S. 156—57; Schønau's Saml. af danske lærde Fruentimer S. 400—2 o. a. St

[2]) Formodentlig en Forkortning af: wille.

*3.*

Nogen ieg til Werden kom,
Nogen fra, ded er min Dom.
Herren gaff, oc Herren tog,
Herren lægte, da hand slog;
Loffwet wære Herrens Naffn,
Som alt føyer til mit Gaffn!
Hannem falder ieg i Faffn.

*4.*

Gud, wilt du mig Naaden tee,
Ieg dit Huuß igien maa see,
Der Tack-Offer bære frem
Som et martlet *Christi* Læm,
Siunge Loff din Guddoms Mact,
Som langt offwergaar den Act,
Mennisket hàr forrelagt?

*5.*

Siger du oc saae til mig:
Ieg ey haffwer Lyst til dig,
Ieg wil, du skalt bliffwe quær!
— See, min Frælser! ieg er hær,
Diine Domme ey forstaar,
Men ieg weed, ihwor ded gaar:
Gott Taal ey ond Ende faar.

Den 27. *Iunii* sendte Dronningen mig noget Silcke oc Solff med Begiæring att sye hender et Blomster, som war ritzet paa *Pergament;* sendte der hoes et anded Blomster, som war syed, paa ded ieg der aff kunde see, huorledis Arbeeded skulle wære, som kaltist ded gylden Arbeed. Ieg haffde aldrig nogen Tiid tilforne syed aff ded Arbeed, thi ded tager flux paa Øygnene; paa tog mig ded dog oc sagde att wille giøre ded, ded beste ieg kunde. Den 9. *Iulii* sendte ieg F. Hoffmesterinnen, F. Sitzel Grubbe, ded Blomster, ieg haffde syed, med tienstlig Begiering ded paa ded underdanigste for Hs. *Majt.* Dronningen att frembære oc tale for ded som for en Lære Klud. Dronningen behagede ded Blomster meget wel oc sagde, att ded stack ud frem for de andre, som nogle Greffwinner haffde syed for hender.

Ieg syede siden 9 Blomster aff Solff oc Silcke i ded gylden Arbeed oc sendte dennem Dronningens Hoffmesterinne med tienstlig Begiering Hs. *Majt.* Dronningen [dennem] underdanigst att *presentere.* Hoffmesterinnen loed mig forsickre Dronningens Naade: Hendis *Majt.* wille giffwe mig toe Solff Flasker; men der haffwer ieg icke endnu fornommen til.

Ieg syede samme Aar ett Bordtæcke med Flox-Silcke i ny aff mig optenckte Flammer, stafferte ded med Tafft oc Solff Frantzer; loed ded wed F. Hoffmesterinnen Grubbe Hendis *Maj.* underdanigst *presentere*, som ded i Naade optog. Den 29. *November* fuldendte ieg med Arbeede, som ieg haffwer giort til mit Iordetøy. Ded war knøttet aff Traa. Paa Puuden syede ieg for den eene Ende efterfølgende:

Huor ma[n]gen Tanckespaan oc Hiærtens Sucke Knuude
Tilsammen f[l]ættet er paa denne Bruude-Puude!

For den anden Ende dette: — *N.* Puuden war stoppet med mit Haar. —

Naar som needleggis her mit Hoffwit paa mit Haar,
Da løßet er mit Baand, min Siæl i Glæden staar.

Paa Oyen Klæded war syed:

Ieg wißeligen weed, at du, min Frelser, leffwer,
Som miine torre Been aff Iordens Stoff udkræffwer
Oc dennem smycker ud i derris haffte Huud,
At møde for din Stoel oc Dom, o stoere Gud.
Da skal ieg i mit Kiød med miine Øygne skue
Din majestetisk Glantz i din rætfærdig Lue,
Ieg, ieg skal see min Gud, ey fremmede for mig,
Hiælp *Iesu*, Brudgom kiær, ieg kand bestaa for dig[1])!

Henders *Maj.* Dronningen war mig stetze naadig, sendte mig paa nye en stoer Mengde aff Silcke Orme til Tids- 1683.
fordriff for hender att føde oc derris Spind Hs. *Majt.* att igien sende. Den dydige Dronning sendte mig nogle Gange Pommerantzer, Zitroner oc aff de stoere *Almenacker*[2]), oc ded med en Dwerre, som er ret en hurtig Karl. Hands

---

[1]) Disse Vers ere tidligere trykte hos Pontoppidan, Marmora Danica T. 1. pag. 265; Thura, Gynæceum Daniæ p. 45—46; Bang, Saml af nyttige Mat. 2, 158; Hofman, Portraits histor. 5 partie pag. 92 og Danske Adelsmænd 2 Bd S. 332; Schønau, Saml. af lærde Fruentimer S. 402—3, o. a St.

[2]) Rimeligvis tydske. Maaske menes den i Hamborg udgivne »Historien-Calender«, der var i Kvart.

Moder oc Fader haffwer tiennet min sl. Søster Sophia Elisabet oc min Swoger Greff Pentz.

De kongl. Børns Hoffmesterinne, F. Sitzel Grubbe, war meget høfflig oc goed imod mig, sendte mig adskillige Gange *Zitroner*, *Pommerantzer*, *Multibær* oc andre Fructer effter Aarsens Tiider.

En Iomfrue, som war aff Slæct en *Donep* [1]), sendte mig oc et Par Gange Fruct.

Iomfruerne til Hoffwe sendte mig engang noget forwirret Silcke aff Orme-Silcket, de wille spinde aff oc icke wiste wel att omgaaes med; loed mig bede att reede ded. Ieg haffde anden Tiidsfordriff, som ieg icke gierne effterloed (thi da war ieg i Arbeede for att samle miine Heltinner), men ieg giorde dennem ded dog til Willie. Mit nesten 20 Aars Fengsel kunde icke formilde Encke-Dronningens Hiærte imod mig (der ieg dog med en goed Samwittighed kand widne for Gud, att ieg aldrig weed att haffwe giffwen hender Aarsage til sin fattede U-naade). Min allernaadigste Arffwe Konge war saa naadig, loed nogle Gange i forrige Aaringer weed siine høye *Ministri* giøre Forbøn for mig hoes sin kongl. F. Moder. Da war Swarret meget hart, oc derris Titler »Forrædre« oc »lige saa goede som ieg«; wiiste dennem paa Døren. All den Naade, mig aff Kongl. *Majt.* wederforis, som: med ded uderste Rom, med et større Windue, med Penge, ieg selffwer maatte raade for, oc den regierende Dronnings Goedhed imod mig, fortrød Encke Dronningen paa ded

---

[1]) Formodentlig en Skrivfejl for: Donop. En hessisk Familie af dette Navn var i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede kommen herind; se Lexicon over adel. Familier 1 Bd. S. 120.

hæfftigste; gaff oc sin Mißhag paa wærste Maade Kongl. *Majt.* tilkiende. Oc saa som hun oc haffde spurt (hun haffde Fißel Tuudre nock), att ieg haffde et *Clavicordium*, fortrod hender ded særdelis, oc talte hun Kongen ille til derfor; huor ud offwer Slosf. kom til mig en Dag oc sagde, att Kongen haffde spurt hannem ad, huor hand kom til att flye mig et *Clavicordium*. »Ick«, sagde Slosf., »stund verbast, wuste nicht, wat ick seggen skolle.« (Ieg tenckte: du weest ickun lit, hwad der skeer paa Taarnet. Ieg saae hannem icke offwer tre Gange om Aaret.) Ieg spurte, hwem der haffde sagt Kongen aff ded *Clavicordium*. Hand swarte: »De aalde Königinn; se häfft ere *Spionen* öffwer all, end se häfft den König so hart thogesprocken, dat het en Schande is, dat he Iu so grote Friiheit gifft;« tog med ded samme til *Clav.*, lige som hand wille tage ded med sig (oc sagde:) »Ii moeten dat nicht häbben.« (Ieg sagde:) »Laet Ii dat staan; ick hebbe Verlöf fan Ih. *Maj.* miinen allergnedigsten König för dat Gelt, mii gnädigst vergönt is, tho kopen, wat ick wil tho min Tiidsverdriff. Dat *Clavic.* is kehnen im Wege und de königliche Frue Moder tho kehnen Schaden.« Hand drog alt derpaa oc wille tage ded neer (ded stoed paa et Skaff, ieg haffde kiobt mig). Ieg sagde (med noget haard Ryst): »Ii söllen mii dat staan laten, bit Ii mii min Gelt wedergewen, dat ick dafür gegewen häbbe; so möge Ii dar mit doen, wat ii wil.« (Hand sagde:) »Dat wil ick den König säggen.« Ieg bad hannem saa giore. Der bleff siden intet om talt [1]),

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Slosf. sagde mig siiden, att Kongen haffde leet, den Tiid hand sagde Hs. Mt. mit Swar om* Clavicordiummet, *oc sagt:* »*Ia, ia*«.«

oc haffwer ieg ded *Claricordium* endnu, leger dog siælden der paa. Skriffwer oc haster med att iklæde miine *Heltinner*, paa ded ieg kunde faa ded færdig, att icke Sygdom eller oc Doden skulle ded forhindre, att ieg icke kunde fuldende ded, eller oc den Wen, ieg ded betroer, kom fra mig [1]), saa kom ded icke i Eders, miine hierte kiære Børns, Hænder.

Den 24. *Septr.* bleff min Skriffte Fader *M. Iohan Adolf* forfremmet; bleff Probst til *wor Frue Kircke* [2]). Hand tog en meget beweglig Affskeed, oc haffde hand betient mig oc wærret min Trøst næsten 6 Aar. Gud weed, huor nødig ieg mistede hannem!

1684. I Begyndelsen aff dette Aar war min Skriffte Fader H. Peder *Collerus*, som da war Slotz-Præst. Besøgte mig oc med sin Trøst-Predicken hwer 6 Vger. Er en lær Mand, men icke Bornemand [3]).

Den 3. *April* bleff mig sendt i Dronningens Naffn en gammel skrobelig Hund (ieg meener, att Iomfruerne sendte den for att wære den Umage quit). Den war bit aff en Maar Kiæfften itue, saa Tungen hengte ud paa den eene

---

[1]) Efter dette Udtryk at dømme maa den paagjældende »Ven« (jvfr. S. 126 Anm.) uden Tvivl søges blandt Leonora Christinas Omgivelser i Fængslet, og det kan da næppe være nogen Anden end den oftnævnte Peder Jensen Totzløff, hvem hun holdt meget af (se S. 261 og 271—72), og som endog senere synes at have fulgt med hende til Maribo.

[2]) Jvfr. S. 226 Anm. 2.

[3]) Peder Danielsen Colerus (f. 1631) var først Slotspræst ved Frederiksborg Slot og Sognepræst til Hillerød og Herlev Menigheder, blev derefter Sognepræst til Ljunge og Uggeløse Menigheder og 1683 Slotsprædikant paa Kjøbenhavns Slot. Han døde i denne Stilling 1707

Siide. Alle Tænderne ware borte aff Munden; der war en Hinde offwer ded eene Øye. Hand hørte ickun lit, skiuttede paa den eene Siide. Ded slemste war, att ded war meget kiendeligt, att hand haffde wilt prøffwet Kiærlighed offwer sin Formue. Mig bleff sagt, att Hs. *M.* Dronningen haffde meget ælsket den Hund. Ded war en liiden *Bollognes*; hands Naffn war *Cavaillier*. Dronningen meente, att den icke lenge skulle wære mig til Beswæring. Ieg haabtist ded samme.

Den 12. *Aug.* dette Aar fuldente ieg mit forretagende 1684.
Werck, oc saa som miine Klat Skrifter ware om alleslags rooßwærdige Quindis Persohner, baade om striidbare, om fornufftige Regentinner, om troefaste, om kyske, om gudfryctige, om dydige, om ulyckelige, om lærde oc om standhafftige, saa syntist mig, att de icke alle kunde regnis for *Heltinner* att wære, uddrog nogle aff dennem oc deelte dennem i trende Parter, under Tittel aff *Heltinners Pryd*. Den første Part fremfører de striidbare *Heltinner* i derris Pryd. Den anden Part melder om troefaste oc kydske *Heltinner*. Den tredie Part fremleder de standhafftige [1]).

---

[1]) Af Værkets første Part — men muligt dog i en anden Redaktion end den, der her omtales, jvfr. Bang, Saml. af nyttige og opbyggelige Materier 2 Stykke S. 149 — haves en Afskrift i Karen Brahes Bibliothek (Nr. 315, 4to), som ved Bibliothekarens, Hr. Adjunkt Vogelsangs, Velvilje har været mig udlaant. Dens Titel er: *Hæltinners Pryd. Den Forste Part, Som melder om fornuftige Strii[d]bare* **Reglerende Hæltinner.** Den indeholder Karakteristiker og Levnetsbeskrivelser af følgende Kvinder: Deborah, Dronning Margrete, Thyre Danebod, Elisabeth af England, Tomyris, Isabella af Kastilien, Zenobia, Johanna af Montfort, Artemisia, Svanhvita, Lagertha, Berenguela af Kastilien, Hetha, Margretha af Østerrig, Semi-

Hwer Part haffwer sin *Appendix*. Ieg haabis til Gud, att dette mit Fengsels Arbeede skal komme Eder, miine hiærte kiære Born, til Hænde. Her effter, om Gud wil, saa wil ieg sancke de andre, som: forstandige, lærde, gudfryctige oc offwerbleffne dydige, dennem effter derris Forreholdende iklæde oc udstaffere.

Om *Ionatha*, som mig nu betienner, wil ieg noget melde effter henders egen Beretning. Witløfftigheden wil ieg gaae forbi, paa hwad Maade hun kom fra sin Moder, men Meeningen er, att hun imod sin Moders Willie gifftede sig med en dansk Kiøbmand wed Naffn Iens Pedersen *Holme*. Men henders Liiff oc Leffnet med Manden (effter egen Siigende) er saa sær, saa ded er wært, att noget deraff antegnis. Effter att de ware gifft sammen (siger hun), fortrød hun ded, oc rant hender stetze i Sinde, att hun haffde fortørnet henders Moder oc giort meget ille. Moderen haffde oc skreffwen hender en haard Skriffuelse til, huor ud offwer hun sig høyligen bedrøffwede oc anstillede sig meget wrangwillig imod Manden oc i mange Maader som et kællen uforstandig Barn, stønnem oc som den, der haffde tabt sin Fornufft oc fortwifflede. Ded synnis, att Manden omgickis hender oc, efftersom hun war sinnet til, thi hand loed tage Ware paa hender som paa et Barn oc handlede oc saaledis med hender. Hun sagde hannem engang, att hun haffde i Sinde att druckne sig selffwer i Pæffling Søen, en anden Gang, att hun wille

---

ramis, Amage, Victorina, Voada, Olafa, Camilla, samt Amazonerne Marpesia, Lampedo, Antiope, Orithyia, Penthesilea og Thalestris.

slaa ham ihiæl. Manden fryctede intet for nogen aff Deelene; dog loed hand tage Ware paa hender, naar hun gick ud, huor hun tog Weyen. Oc haffde hun fuldkommen engang sat sig for att druckne sig i Pæffling Soen, thi ded Stæd behagede hender; war oc paa Weye att gaa did, men bleff hentet tilbage. Hun slog oc Manden engang paa sin Wiiß. Hand war kommen ind en Dag halff rusendis oc [haffde] lagt sig offwer en Seng, saa Beenene stoede neere paa Gulffwet. Hun siger, att hun meente da att slaa ham ihiæl, tog en Kiæp oc wille forsoge, om hand soff, snackede wed sig selffuer høyt oc skiænte, rorte hannem sacte med Kiæppen offwer Skinnebeenene. Hand loed alt, som hand soff. Saa slog hun lided haardere. Dermed tog hand til Kiæppen oc tog den fra hender, spurte, hwad hun haffde i Sinde. Hun swarte: »Att slaa Eder ihiæl.« »Hand bedroffwede sig offwer min Galskab« (fortælte hun) »oc lagde sig paa siine Knæ, læste høyt oc bad Gud, att hand wille regiere mig med sin goede Aand oc giffwe mig Forstand.« Ded artigste er, att hun engang fick i Sinde att icke wille ligge hoes Manden, wille ligge paa en Benck i Kammerset. Hand gaff hender lenge goede Ord, men de formaatte intet. Hand sagde omsier: »Klæder Eder aff oc kommer oc legger Eder, ellers saa kommer ieg.« Hun actede ded intet, saa stoed hand op, klædde hender gandske nogen aff, klatzede hender med sin Haand paa henders Gatt oc kaste hender i Sengen. Hun swær, att hun icke i nogle Dage kunde sidde op paa sin Gat, saa ded hialp, att hun foer noget i Mag siden. Saa ille tilfritz hun war med Manden, da hand war hoes

hender, saa bedrøffwet war hun, der hand war reist fra hender til West-Indien. Hand sendte hender med *retour* Skiibene allehaande Warer, som hun kunde forhandle, saa hun haffde sin goede Ophold. Saa hænder ded sig, att Manden doer i West-Indien, oc en, som fører hender de Tiidinger, berettet, att hand war bleffwen forgiffwen aff *Gouuerneuren* der sammested wed Naffn — [1]) i et Giæstebud, oc ded fordi hand war ferdig for att reiße hiem, oc *Gouuerneuren* befryctede sig, att *Holme* skulle sige om hands unde Forhold. Offwer denne Beretning bleff hun forstorret, løb ud paa Gaden i bar Særck om Natten oc skiæntis med Wæcterne. Hun gick til *Admiralen* paa Holmen oc begiærte Ræt offwer den, som icke war tilstæde, oc beskylte den, hun intet kunde offwer bewiiße. Løb saa en Tiid lang, intil hun endeligen kom noget i Roelighed, oc Gud ded saa føyede, att hun kom til mig. Ieg omgaaes hender som et skrøbeligt Glas-Kar, thi hun haffwer mange Slags Swagheder. Stonnem tuiffler hun paa henders Salighed, opregner alle henders Synder. I Synderlighed begræder hun att haffwe saa høyligen fortornet henders Moder oc dermed træcket Forbandelsen offwer sig. Naar den Angst hender paakommer, saa trøster ieg hender med Guds Ord, oc ded witløffteligen; fremdrager aff den hellige Skrifft, hwad til Guds Naadis Forsickring en boedfærdig Synder sig haffwer at forlade til. Stonnem er hun tungsinnet offwer Skrifftens For-

---

[1]) Navnet staar in blanco, men af det Følgende sees, at det er Jørgen Iversen, den første danske Gouvernør paa St. Thomas, som der er Tale om.

klaring, som hender synnis icke paa alle Stæder at komme offwereens, men wære striidig imod hin anden. Der i rætter ieg hender effter min Forstand, saa hun offte tacker Gud inderligen, att hun er kommen til mig, huor hun finder Trøst oc Roelighed.

Et Aar eller noget effter, hun war hoes mig, spurte hun, at den *Gouuerneur*, som melded er, om hwilcken hun haffde for[te] Mißtancke, war kommen til Kiøbenhaffn. Sagde hun til mig: »Ieg hører, att den Schelm er kommen hid. Ieg wille gierne haffwe mit Forloff.« Ieg spurte hender, huor for. »Fordi« (swarte hun) »att ieg wil myre hannem.« Ieg kunde neppe holde mig for Latter, sagde dog: »Iesus beware mig! Dersom I haffwer ded Forsæt, da lader ieg Eder icke komme ud.« Oc saa som hun er et Menniske, hwis Mage ieg icke haffuer kiænt, thi hun kand skiænde med haarde Ord oc haffwer sædelige Udtale oc Laeder der hoes, saa wille ieg, att hun skulle sige oc wiiße mig, huorledis hun wille bære sig ad for at tage Liiffwet aff *Gouuerneuren* (hun er en liiden spærlæmmet Quinde). Saa *figurerte* hun sig, att henders Fiinde saed paa en Stoel, oc hun wille haffwe en stoer Kniiff under sit Forklæde. Naar hand sagde til hender: »Quinde, hwad wil I?« saa wille hun slaa Kniiffwen i hannem oc sige: »Ded haffwer din Schelm forskylt.« Hun wille icke gaa fra ded Sted, men gierne døe igien, maatte hun ickun tage Liffwet aff hannem. Ieg sagde: »Ded er dog saa skammeligt att døe for Bødels-Haand.« »O ney!« (swarte hun) »ded er ey skammeligt att døe for en ærlig Giærning;« oc meente hun, att den, der døde for Bødels-Haand, døde christligere end den, der døde paa sin Syge-Seng, oc ded war icke

Synd att slaae den ihiæl, som haffde myrt schelmis-wiiß en anden. Ieg spurte hender, om hun icke meente, att den syndede, som slog een anden ihiæl. »Ney« (swarte hun), »om den haffde forskylt ded.« Ieg sagde: »Ingen maa wære sin egen Dommer, hwercken effter Guds eller Menniskens Lowe; oc hwad siger oc befaler os ded 5. Gud[s] Bud?« Hun swarte der til med forrige Ord, gierne att wille doe, om hun maatte tage Liiffwet aff den Schelm. (N. Man skal wiide, att hun sagde, hun maatte icke for mig, thi ieg wille icke lade hender komme ud.) Hun gior Synd aff ded, som er ingen Synd, oc ded, som er Synd, wil hun icke lade paßere for Synd. Hun siger, att ded er Synd att slaae en Hund, en Kat eller Fuell ihiæl: de uskyllige Beester gior intet ont; ia ded er enda storre Synd att sulte de arme Beester. Ieg spurte hender ad engang, om ded icke war Synd att æde Kiod. »Ney« (swarte hun), »den, der haffwer slaget Bestet ihiæl, den haffwer giort Synd.« Hun swær, att om hun endeligen skulle gifftis oc haffwe enten en Slacter eller en Bodel, da wille hun heller haffwe den sidste. Hun fortæller adskillige Trætter, hun haffwer hafft med dennem, som enten haffwer slaget derris egen Beester eller sultet dennem. En Fortælling wil ieg icke forbigaa, som er heel artig. Hun saalte (siger hun) engang en Slacter nogle Swiin. Der Slacter-Swennen wille binde Swiinenis Fodder sammen oc bære dem bort paa en Stang, da ynckedis hun offwer de arme Swiin oc sagde: »Hwad, wil I tage Liiffwet aff dem? Ney, ded wil ieg icke!« kaste Pengene til dem igien. Ieg spurte hender: om hun icke wiste, att man slacter Swiin? hwad hun meente, huorfor Slacteren haffde kiobt

dem? »Ia« (swarte hun), »ded wiste ieg wel. Haffde hand wilt laded dem gaa paa derris Been, da haffde ieg icke skiot derom; men saa att binde de arme Beester oc hore dennem skriige, ded kunde ieg icke liide.« Ded skulle wære for witløfftigt att optegne alle henders *extravagante* Griller, hun om sig selffwer fortæller. Men med all ded er hun icke taabelig, oc troer ieg nock, att hun er den troe, som hun ælsker. Mig tien hun meget wel oc med stoer Omhygelighed.

Bemelte *Gouuerneur*, der hand war paa Reisen igien tilbage til *West-Indien*, bleff hand aff nogle Fanger, som ware paa Skiiberommet, ihiæl slagen. Skiibet med Morderne kom weed underlig Hændelse til Kiobenhaffn; [bleffwe] for derris Mißgiærningers Skyld domt til Dode[1]). *Ionatha* syntis, att *Gouuerneuren* haffde faaet alt for goed en Doe, oc att ded war Synd, att nogen for den Skyld skulle miste Liiffuet. Ieg offwer mig med *Ionatha* i ded engelske Sprog. Hun haffwer glemt noget aff sit Modermaal, efftersom hun

---

[1]) Om de Begivenheder, hvortil her sigtes, findes en udførlig Beretning i Extraord. maanedl. Relationer 1683 S. 350—51 og 367—68. I Slutningen af Aaret 1682 var Skibet »Havmanden« afgaaet fra Kjøbenhavn til St. Thomas, medførende en Del Fanger. Det var imidlertid ikke kommen ret langt, før der udbrød Mytteri blandt Mandskabet, som nu, i Forening med nogle af Fangerne, myrdede Kaptajnen og en hel Del andre Personer, som vare ombord, deriblandt ogsaa Exgouvernøren paa St. Thomas, Jørgen Iversen, og hans spæde Søn. Senere lykkedes det dog en af de Fanger, som ikke havde deltaget i Komplottet, at blive Herre over Skibet, som han nu førte hjemad igjen. Det stødte paa Grund udenfor Gøteborg, men ved den derværende Gouvernørs Bistand reddedes Besætningen, og Rebellerne førtes nu til Kjøbenhavn, hvor en Del af dem kort efter henrettedes.

i mange Aar ingen haffwer hafft att offwe ded med; oc saa som hun læßer flittig den engelske Bibel, oc hun icke saa liige forstaar alle Ord, saa underwiißer ieg hender, efftersom ieg icke alleeneste aff forregaaende oc efterfolgende Ord kand wiide Meeningen, men endoc, att somme Ord træcker ud paa fransosk, dog med anden *accent*. Oc kommer wii tiit i Tale med hin anden om Udleggelsen aff Skrifften. Hun siger sig att wære *calvinsk*, er dog icke i de *Calvinisters* Meening. Ieg *disputerer* aldrig med hender i henders Meening. Hun gaar altiid til Alters i Dronningens Kircke[1]). Der hun engang kom derfra til mig igien, sagde hun att haffwe hafft en Samtale med en Quinde om *Religionen*, hwilcken haffde sagt hender i henders Oygne, att hun war ingen *Calvinist*. Ieg spurte hen-

---

[1]) Ved »Dronningens Kirke« menes ikke, som man maaske kunde tro, Reformert Kirke (til hvilken Grundstenen først blev lagt — af Dronning Charlotte Amalie selv — den 20. April 1688), men en Sal med nogle tilstødende Smaaværelser paa det gamle Kjøbenhavns Slot, hvor Dronningen allerede flere Aar, før Reformert Kirke blev opført, havde holdt sin Gudsdyrkelse, og hvortil det idetmindste taaltes, at ogsaa Andre af hendes Trosbekjendelse fik Adgang. I en i Rentekammerarkivet opbevaret Fortegnelse over Slottets Inventarium 1679 — hvoraf en Afskrift, taget af Fuldmægtig A. Petersen, har staaet til min Raadighed — findes de nævnte Lokaliteter opførte under en ganske lignende Benævnelse som her, nemlig: »Droning. Mayt. Kircke, i det første Inventarium kaldit Prindtz Jørgens Gemacher.« Til Kundskab om Størrelsen af den Menighed, som her forsamlede sig — man vil erindre, at de Reformerte først 1685 fik virkelig fri Religionsøvelse — skal jeg anføre, at der i den omtalte Fortegnelse nævnes følgende Siddepladser i selve Salen: »Tolf Stoele med roet Leder. — En Benck med Røgstocke, bekled med roed Klede. — Tiufge gemehne Fyrrebencke.« — Jvfr. ogsaa Dansk Minerva 1816, Februar, S. 42 flg.

der ad, [aff] hwad *Religion* den Quinde holte hender da for att wære. Hun swarte: »Ded maa Gud wiide. Ieg bad hender skiøtte sig selffwer« (sagde *Ionath[a]*), »ieg war en Christen, oc tenckte ieg paa Eders Naadis Ord (men ieg sagde dem intet), att alle de, som troer paa Christum oc leffwer christelig, de erre Christne, ihwad Naffn de giffwer derris Troe.«

I dette 1684. Aar saae ieg Encke Dronningen falde need aff den Stoel, hun hitzis op med til Kongens Gemack. Stoelen løb paa Tritzerne for hastig need, saa hun falt neeßkrus need oc støtte sig paa Knæerne. Samme Aar tiltog daglig henders Swaghed, men hun holte sig stærcker, end som hun war; loed sig see til Taffels meget udsmøcket, oc imellem Maaltiiderne holte sig inne.

Ieg begaff mig til ett gott Taal, dictede efterfølgende:

En Beretning om **Minde** oc **Moed**,
Gud til Ære optegnet aff den *L*iidende *C*hristinne
i henders Alders 63. oc Fengsels nesten 21. Aar.

Den Tiid, som er forbi, kand ingen til sig hænte,
Ey heller gamle Folck de Ungdoms-Blomster wænte;
Dog kand gott *Minde* læt fremfaret søge op,
Oc *Moded* giffwe Krafft en gam̄el Wißen-Krop.
Men hwor til skulle ieg Huekommelsen bemøye
Min Ungdoms-Welstands Iord med sit Siær att ompløye?
Den Iord nu ligger ley oc kand ey giffwe Fruct,
De Fuurer bliffwer strax aff onde Fald tilluct.
I lyckelig Opwæxst, i Æris Glædskabs-Dage
Da skiønte ieg kun lit ded ræt i ont att tage;

Der Alderen tiltog, tiltog oc Weddermoed,
Ded gick mig icke saa, som ded for Werden loed.
Den Æcte-Stand Wee-Stand, Hoy-Æris Stand den foder
De Fiinder uden Tal, saa begge Sorrig moder.
Bort Ære, Riigdom, Stand, nu wiiger aff mit Sind!
I drog fra min Boe-Pæl med en sterck Hwirwel-Wind,
I Fængsel læffnte mig, der er ieg bleffwen gammel;
Hwad kan ey *Mact* oc *Niid,* naar de findis sammel?
Guds Goedhed mindis wil, som rackte mig sin Haand,
Der tyngist war mit Kaarß, oc haardist miine Baand.
Der alt ont hoffwitku[l]ds indfalt paa mig tilliige,
Da bød Gud Trostens-Aand fra mig ey skulle wiige,
Men giffwe Hiærtet Krafft oc styrcke Siæl oc *Moed,*
Ded oyenskinlig saaes, att Gud war med mig *goed.*

Hwad *Moed* udrette kand, wil ieg nu lit betracte.
Den, dermed pryded er, maa sig wel lycklig acte;
Den giffwer Ungdoms-Bluß i et fortorret Liiff,
Opfrisker gammel Krop, som er swag, kaald oc stiiff.
Ieg meener saadant *Moed,* som aff Fornufften foris,
Oc ey Dumdristighed, som aff Udyd oproris.
Ded snarer hænder sig, att *Moeded* falder plat
For fyrig ungen Mand, som Lycken hâr forlat,
End for en gammel Mand, der weed, hwad Werden giffwer,
Aff lang Forfarenhed, oc hwad Spil Lycken driffwer;
Den fatter et got *Moed,* som er et skiudfrii Skiold
Mod alle haarde Puff oc Mactens Offwerwold.
*Moed* gior et roeligt Sind oc wulder, man betracter
Forfængelige Ting, som man bør, oc ey acter

For anded end for Laan, som icke holdis kand
En eeneste *Minut,* naar æsker Eyermand.
*Moed* Bloded frisker op, som Krafft igien uddeeler
Til Leffwer, Lunge, Milt oc andre Kroppens Leeder;
*Moed* giffwer Lyst til Maed, Fordøyelsen der til,
Om man ey Maffwen selff slæt offwerlade wil.
*Moed* fræmmer soden Soffn, som Angist Qwalmer lætter,
Forhindrer Fantasi oc Drømmens Skrecke Sprætter;
*Moed* wiißer, at man kand aff Fengsels beeske Urt
Udsue Honning-Trøst, wel lutret, reent oc purt.

Wel mig, mit Sind er frisk! Karsk erre miine Læmmer,
For min forfalden Stand ieg mig ey meere græmmer;
Min Horelse, mit Syen, min Følelse, Luct oc Smag
Gud naadelig endnu mig under denne Dag.
Paa mig kand kiændis grant Guds Mactis stoere Under;
Hwer sige med mig saa: O Høyheds dybe Grunder,
Som i ded skrøbelig, i ded, som er foract,
I høyen Allerdom bewiißer sin Almact,
Du ubegriibelig, lær mig dig ræt at dyrcke!
Giff mig en ny wiß Aand, i Sandheds-Troe mig styrcke!
Tag icke bort mit Moed, Naturens Laan oc ey,
Indtil min Siæl farer hen den Offwer-Himmels-Wey.

Skreffwen 1684 den 28. *Februarii,* som er 36 Aars Dagen, att høyloffligste Konning *Christian* den fiærde sagde Werden Goede Nat. oc ieg min Wersens Welfart.

Nu er ieg i mit 63. Aars Alder oc dette Fengsels 20. Aar, 6 Maaneder oc 15 Dage; haffwer saa slit tredie Parten aff miine Leffnets Aare i dette Fengsel. Gud wære

loffwet, att saa megen Tiid er forbi; haabis, att de offrige Dage icke bliffwer mange.

*Anno* 1685 den 14. *Ianuario* forlystede ieg mig att giøre nogle Riim, hworaff Sandhed skiæmptswiiß kand udtydis, under *Tittel:*

*En Hund wed Nafn Caraillier forteller sin Skiæfne.*

De Riim formoder ieg oc att komme Eder, miine hiærte kiære Børn, til Hænde[1]).

Den 20. *Feb.* døde den kongl. Frue Moder, Dronning *Sophia Amalia.* Hun formodede icke, att Døden skulle saa
1685. hastig giæste hender; men der hun aff Doctorn bleff adwaret, att ded syntist, Døden icke wille lengre lænte, adtraadde hun att tale med sin Søn. Men Døden wille icke biie Kongl. *Majts.* Ankomst, att den kl. Frue Moder kunde sige hannem et Ord. Liiffwet haffde hun enda; saed paa en Stoel, men maaleløß, oc lided der effter saa siddendis opgaff hun sin Aand.

Effter denne Dronnings dødelig Affgang war ieg meget iblant Folckis Tale. En Part meente, att ieg kom paa frii Foed. Andre troede, att ieg nock kom ud aff Taarnet paa et anded Sted, men naaede icke Friiheden.

*Ionatha,* som, nogle faa Dage forend Dronningen døde, først haffde spurt aff Ole Taarngiemmer, att der bleff beden for Dronningen i Kircken (der ded dog war offwer 6 Vger siiden, den Bøn bleff afflæst aff Prædickestoelen), bleff tillige med Ole meget bedrøffwet. Ole, som tilforne haffde trøstet sig oc hinder med Dronningens *Lacqueiers*

---

[1]) Digtet, som hentyder til hendes egen og hendes Mands Skjæbne, er trykt hos Hofman, Danske Adelsmænd 2 D S. 326—31.

Beretninger, att Dronningen gick til Bords, war ellers wel, haffde stonnem noget ont aff Hoste, syntist nu, att der maatte wære Fare hoes, saa Døden kunde følge; fryctede, att dersom Dronningen døde, ieg da maaskee kom ud aff Fengselet. De giorde derris beste att dollie derris Sorrig, men ded haffde ingen Skick. De mengte nogle smaa Taarer sammen saa himmeligen. Ieg loed saa, som ieg icke merckede ded, oc som ingen sagde noget der om til mig, saa gaff ieg oc ingen Anleding att tale om den Materi. Ieg haffde for lang Tiid siden sagt for *Ionatha* (som tilforne til en aff miine andre Quinder), at ieg meente icke att doe paa Taarnet. Ded mintist hun, talte der om. Ieg sagde: »Alt staar i Guds Haand. Hand weed best, hwad mig er gaffnligt paa Siæls oc Legemets Wegne; hannem befaler ieg mig.« *Ionatha* oc Ole leffwede saa hen imellem Haab oc Fryct.

Den 15. *Marti* holte den regierende Dronning sin Paaske. Da kom *Ionatha* fra Henders Majts. Kircke heel fornøyet, sagde, att en fornemme Persohn haffde sagt hender, att ieg torde icke tencke, ieg kom ud aff mit Fengsel, fordi att Encke Dronningen war doe; ded wiste hun langt bedre, oc hun soer der paa (i huor offte ieg spurte hender om den Persohn, hwem den war, saa wille hun dog icke næffne den). Ieg loe aff hender oc sagde: »Den Persohn, i hwem den er, da weed den liige saa meget der aff, som enten I eller ieg.« *Ionatha* war fast i sin Meening, att den Persohn wel wiste ded. »Hwad wil I sige?« (sagde ieg) »Kongen selff wed ded icke endnu; huorledis skulle andre wiide ded?« »Kongen icke? Kongen icke?« (sagde hun saa sactmodeligen). »Ney, Kongen icke!« suarte ieg.

»Hand weed ded icke, forend Gud skyder hannem ded i Sinde oc saa gott som siger til hannem: Nu skalt du lade den Fange komme ud!« Hun bleff noget sum, sagde dog intet. Oc efftersom hun oc Ole horte intet meere tale om mig, saa ware de trostige.

Den 26. *Marti* holtist den kongl. Frue Moders Liig-Begiængelse, oc bleff henders Liig fort til *Roskild.*

Den 21. *April supplicerte* ieg Kongl. *Majt.* paa efterfolgende Maade. Ieg haffde hoyloffligste Konning *Christian* den *fiærdis* Billede i Kaa[be]rstycke, noget lided oc i *Oval.* Ded haffde ieg *illumineret* med Farffwer oc laded giore en udsnitzet Ramme omkring, den selffwer forgylt. Bag paa Stycket satte ieg efftcrfolgende Ord:

**Min Sønne Søn oc største Nafne,**
**Du ligner mig i Mact oc Moed;**
**Lad ded min Læfning oc nu gafne,**
**At du som ieg est Naade goed.**

Her hoes haffde ieg skreffwen Hs. hoye *Excellentz Gyldenløwe* til, tienstligen beded hannem for[te] *Supplicque* Kongl. Majt. vnderdanigst att offwerlewere oc sig mig att antage oc til Befriielse forhiælpe. Hands hoye *Exc.* war da noget *incommoderet* aff sin gamle Swaghed [1]), saa hand icke selffwer saa snart mundtlig kunde tale for mig; bad en goed Wen Kaabberstycket i all Underdanighed att offwergiffwe, hwilcket skeede den 24. *April* [2]).

---

[1]) Formodentlig den samme, som Borro i sin Tid mentes at have helbredet ham for, se Herholdt og Mansa, Saml. til den danske Medicinalhistorie 1 Bd. S. 176—77.

[2]) Dette Billede kom senere paa Kunstkammeret (se Jonge, Kiobenhavns Beskrivelse 1 Bd. S. 488) og opbevares nu paa Rosenborg.

Aff alt dette wiste *Ionatha* intet. *Peder Iensen Totzloff* war den, som war Bud for mig. Hand haffwer werret mig en Trost i mit Fængsel, bewiist mig adskillige Tiennester, saa ieg er hannem meget forpliet. Oc beder ieg Eder, miine hiærte kiære Børn, hands imod mig erwiiste Tiennester i alle muulige Maader att wedderlegge.

Den 2. *Maj* kom ieg paa Tale iblant Gemeene-Mand, at ieg wist kom ud aff Fængselet; oc ware adskillige, som spurte Taarngiæmmeren: om ieg kom ud i Afftis, oc huor til Dags? saa Ole begynte att grue, kunde icke holde sig saa sterck, som hand giærne wille. Oc sagde hand til mig med bedroffwet Mæle: »Min goede Herr [*sic*] Frøcken! I kommer wist nock ud. Der erre de, som meener, att I allerede er ud[e].« Ieg sagde: »Ded raader Gud for.« »Ia,« sagde hand, »huorledis wil ded gaa med mig?« Ieg swarte: »I bliffwer Taar[n]giæmmer, som I nu er.« »Ia« (sagde hand), »i skiønne Maade«; wente sig, kunde icke holde sig for Graad oc gick bort. *Ionatha* fornam da, att min Forløßning stundede til, wille skylffwe sin Sorrig; sagde: »Ole er meget bedroffwet, men icke ieg« (oc Taarene stoede hender i Øygnene). »Der sigis dog forwist, att Kongen wil [reiße] offwer-morgen. Skal I ud, saa skeer ded i Dag.« Ieg sagde: »Ded weed Gud.« *Ionatha* meente, att ieg haffde dog wist Haab. Ieg sagde att haffwe hafft Haab siden første Dag, ieg bleff fængselet, att Gud skulle endeligen forbarme sig offwer mig oc see til min Uskyllighed. Ieg haffwer stetze beded Gud om Taalmodighed til att forwente hands Hiælpis Time, oc den haffwer oc Gud naadeligen forleenet mig. Er Hiælpens Tiime nu kommen, saa wil ieg bede Gud att giffwe mig

den Naade hands stoere Welgierninger rætsindeligen att erkiende. *Ionatha* spurte, om ieg icke war wiß paa att komme ud, førend Kongen reißer til Norge; der sagdis for wist, att i Morgen tiilig wille Kongen begiffwe sig paa Reißen. Ieg swarte: »Der er ingen Wißhed i tilkommene Ting. Der kand komme Forfald i Kongens Reiße, oc der kand komme ded, som kand forhindre min Friihed, om den enskiont kand wære *resolueret* denne Tiime. Dog weed ieg, att mit Haab icke beskæmmis. Men I forbærger intet Eders Sorrig, ieg fortencker Eder intet. I haffwer Aarsage att sorge, thi I mister med min Friihed Eders aarlige stoere Lon oc Eder[s] Ophold[1]). Mindis I, huor offte ieg haffwer sagt Eder tilforne, att I icke skulle sætte Eders Penge saa liiderligen hen paa den Son, I haffwer. I kunde icke wiide, huorledis ded kunde gaa Eder paa Allerdommen. Om ieg dode, saa saed I udi Armod, thi saa snart faar I icke Penge, att de io giffwis ud for den Drengs Lære, som icke weed Eder ringste Tack derfor[2]). I haffwer selff fortalt mig om hands onde Sind, oc huor ille hand haffwer swaret Eder, naar I haffwer wilt lære paa hannem. Nu for nogen Tiid siden haffwer hand icke tort, fordi ieg læste hannem sin Texst oc truede ham att forhiælpe hannem i Tuct-Huußet. Ieg frycter, att hand bliffwer Eder en ond Son.« Dermed loed hun Taarerne derris frii Gang oc bad, att dersom ieg kom ud, ieg da

---

[1]) I Randen er bemærket: »*Quinderne, som betiente mig, finge huer Maanet 8 Rdr.*«

[2]) I Randen er bemærket: »*Hun loed ham lære Bilschnider Handw[e]rck.*«

icke wille forlade hender. Ded loffwede ieg, saa fremt ded stoed i min Mact; thi ieg kunde icke wiide, huorledis miine Wilkor kunde bliffwe.

Ded stoed saa hen i nogle Dage, saa *Ionatha* oc Ole wiste intet, hwad der wille bliffwe aff.

Den 19. *Maj* om Morgenen wed 6 Slæt pickede Ole noget sacte paa den uderste Dør. *Ionatha* gick til Døren. Ole sagde saa sacte: »Kongen er alt borte, hand reiste Klocken 4 [1]).« Om hands Glædis Haab war stoer, wed ieg icke, men den warte ickun stacket. *Ionatha* sagde mig Olis Tiiding. Ieg ynskede Kl. *Majt.* Lycke paa hands Reiße (ieg wiste alt, hwad *Ordre* der war udloffwet), oc syntist mig paa henders Ansict, att hun war nogenledis *content.* Klocken 8 kom Tøtzløff op til mig oc berettede, att Groß *Canzeler* Greff *Allefeldt* [2]) haffde sendt Sloßfogden en kongl. *Ordre,* at ieg skulle mit Fengsel entledigis oc gaa der ud, naar ieg wille (den *Ordre* war aff Kl. *Majt.* underskreffwen, Dagen førend *Majt.* reiste). Hands høye *Exc.* [3]) war reist med Kongen. Tøtzløff spurte, om ieg wille, hand skulle lucke, efftersom ieg nu alt war frii. Ieg swarte: »Saa lenge ieg er inden Fængsels Dørene, saa er ieg icke frii; wil oc ud med Manner. Lucker Døren oc hører, hwad Søster Daatter, Frocken *Anna Catharina*

---

[1]) Rejsen gik over Kolding til Norge.

[2]) Frederik v. Ahlefeldt, 1661 Statholder i Kjøbenhavn og senere Statholder i Hertugdømmerne, 1665 tydsk Rigsgreve, 1672 ophøjet i den danske Grevestand som Greve til Langeland, efter Griffenfeldts Fald Storkantsler, Præses i Gehejmeconseillet etc. Jvfr. S. 24 Anm.

[3]) Gyldenløve.

Lindenow[1]), siger, om Hands høye *Exc.* ingen Bud haff-wer sendt hender (effter Loffte), forend hand drog bort.« Totzloff lucte oc gick mit Ærinde. Der Totzloff war borte, sagde ieg til *Ionatha*: »Nu i Iesu Naffn, i Afften kommer ieg ud! Sancker Eders Tøy tilsammen oc lucker ded i Laaß; saa wil ieg giøre wed mit oc lade ded staa her, intil ieg kand lade ded afflhente.« Hun bleff noget be-tuttet, dog icke bedrøffwet; tackede Gud med mig, oc der til Middag bleff opluct, oc ieg spiißede, loe hun aff Ole, som war meget bedrøffwet. Ieg sagde hender, att Ole maatte wel sucke, der falt et fit Stycke Flæsk aff hands Kaal.

Toßloff bragte mig Swar fra Søster Daatter, att Hands høye *Exc.* haffde laded hender wiide, att ded stoed hender friit for att følge mig need aff Taarnet, om hun wille; bleff saa foraffskeeded, att hun wille komme sille op samme Dags Afften.

Slosf. hastede meget for att bliffwe aff med mig, sendte Taarngiemmeren imod Afftenen til mig oc loed spørge, om ieg wille icke ud. Ieg loed sware, att ded war for lyst (maaske att der ware *curieuse*, som haffde Lyst at see mig).

Ieg loed wed en goed Wen fornemme hoes Hendis *Majt.* Dronningen, om ieg icke maatte haffwe den Naade att neederkaste mig for Hs. *Majts.* Fødder (ieg kunde komme paa Dronningens Gemack igiennem Longangen, saa ingen kunde see mig). Hendis *Majt.* loed sware, at hun torde icke tale med mig.

---

[1]) Hun var en Datter af Leonora Christinas i det Foregaaende oftere nævnte Søster Elisabeth Augusta og Hans Lindenov til Iversnæs.

Der Klocken war imod 10 Slæt om Afftenen, lucte Sloßf. Doren op for Søster Daatter[1]) (i toe Aar haffde ieg icke seet hannem). Hands *Compliment* war: »Nu, sköllen wii uns nu scheden?« Ieg swarte: »Ia, nu is de Tiid gekaamen.« Saa bød hand mig Haanden oc sagde: »*Ade!*« Ieg swarte med samme Ord, oc Søster Daatter loe hierteligen.

Stacket effter Slosf. war gaaen bort, gick ieg oc Søster Daatter ud aff Taarnet. Hs. *Majt.* Dronningen formeente att see mig, der ieg gick ud; war gaaet hen paa en *Balcon*. Men ded war temmelig morckt; tilmed haffde ieg et soort Floer for Ansictet. Sloß-Platzen langs need aff Broen oc uden for war saa forfylt aff Mennisker, saa wii næppeste kunde trenge os igien[nem] til *Careten*.

Miine Fængsels Dage haffwer wærret 21 Aar, 9 Maaneder oc 11 Dage.

Kong *Friderich* den 3. loed mig fængsele *An.* 1663 den 8. *Aug.*, Kong *Christian* den 5. gaff mig Friiheden *An.* 1685 den 18. *Maj.* Gud welsigne min allernaadigste Arffwe-Konge med alle kongelige Lycksaligheder, unde Hs. kgl. *Majt.* Helbrede oc legge mange Aar til hands Alder! Dette ended i mit Fengsel[2]).

---

[1]) Jvfr. J. Bircherods Dagbøger, ved Molbech, S. 234.

[2]) Jeg behøver vist ikke at gjøre opmærksom paa, at denne Angivelse er urigtig, eftersom Forf. lige i Forvejen har beskrevet, hvorledes hun kom ud af Fængslet. Ligesom det imidlertid næppe er Mere end Beretningen om de allersidste Dage eller den sidste Dag, som er skrevet efter Løsladelsen, saaledes er Forskjellen i Tid mellem den Dato, til hvilken Afslutningen af Fængselshistorien her er ansat, og den, paa hvilken den virkelig fandt Sted, næppe synderlig stor, da vi aabenbart have den sidste i den strax efter

Den 19. *Maj*, Klocken offwer 10 om Afftenen, gick ieg ud aff mit Fengsel. Gud skee Loff, Priis ocÆre! Hand giffwe mig Naade att erkiende hands guddommelige Welgierninger oc aldrig forgiætte mit Tack-Offer att frembære.

Hierte kiære Born! Dette er den største Deel aff ded skriffwærdigste, som sig inden miine Fengsels Døre med mig haffwer tildraget. Ieg leffwer nu i ded Haab, att Gud oc Kongl. *Maj.* ded saa wil behage, att ieg Eder selffwer denne Beretning kand lade see; hwor til Gud giffwe sin Naade!

1685. Skreffwen paa Husum[1]) den 2. *Iuni,* huorhelst ieg forwenter Kongl. *Majts.* Hiemkomst fra Norge.

---

[Hermed ender den egentlige sammenhængende Skildring. Hvad der følger — i Haandskriftet optager det endnu 4 Blade — maa betragtes som et Appendix af større Anmærkninger og Tillæg til forskjellige Partier af denne. Efter Skriften at dømme kan dette Appendix ikke være meget yngre end Slutningen af selve Hovedberetningen.]

*Anno* 1666, stacket effter, att den Quinde Karen Nelß Daatter war kommen til mig, bleffwe wii først waer, att der war Steen-Gulff i wort Fengsels Kammers, efftersom

---

følgende Angivelse: »Skreffwen paa Husum den 2. Iuni.« Om en lignende formodet Antedatering af Tillæget til den oprindelige Fortale til Skriftet se S. 16 Anm. 2.

[1]) D. e. Landsbyen Husum i Brøndshøj Sogn, Kjøbenhavns Amt. At hun endnu nogle Maaneder senere opholdt sig paa dette Sted, sees af et af hendes egenhændige Breve i Gehejmearkivet (Ulfeldtske Sager, Nr. 19), som er dateret »Husom den 18. Sep. 1685.« Senere levede hun, som bekjendt, paa Maribo Kloster, der var hende anvist til Opholdssted af Regeringen, lige til sin Dødsdag den 16. Marts 1698.

et Stycke tilbaget Skarn aff hinder bleff opbrut, oc Steenene kiente. Ieg haffde tagen ded an for et Leer Gulff. Den forrige Karen, Olis Daatter, war aff dennem, som iæffnede Skarnet, men tog ded icke bort. Denne plagede mig ideligen, fast huer Dag, for att bryde ded op offweralt, oc ded paa een Gang: ded war snart giort. Ieg meente, att ded wille bekomme os ille, om ded skeede paa engang, thi der wille Wand til att blode ded, oc den Stanck i ded beklæmte Huul wille foraarsage os Sygdom, men att loßne et Stycke effter anden ded kunde lættere skee foruden Umage. Hun bleff weed sin Meening oc weed sin Begiæring; troede att wille offwertale Sloßf. eller Taarngiemmeren att lade Doren saa lenge staa aaben, intil der war reent giort. Men der Taarngiemmeren haffde flyet hender ind en Balle med Wand, saa lucte hand Dorene til. Ieg lagde mig i Sengen, tæckede mig tæt til offwer Ansictet, oc hun skrobbede oc drogis med Skarnet. Den Mængde, der war aff Skarn, er utroelig. Den war sancket i mange Aar, thi ded haffde werret et Mißdæders Fængsel, oc der inne haffde de paa Gulffwet giort derris Behoff. Hun lagde den Uhomskhed op i et Hiorne, oc war diß Mangfoldighed saa stoer som et stoert Bunde Læß. Ded bleff liggendis indtil om Afftenen imod Maaltiids Tiid, da bleffwe Dorene forst aabnet. Ded skeede, som ieg fryctede: wii bleffwe begge syge. Quinden kom sig dog for end som ieg, thi hun kom ud i Lufften, men ieg bleff i ded indklæmte Hul, huor fast ingen Lyßning war. Wii want oc ded der weed, att Loppers Mangfoldighed plagede os Dag oc Nat, oc ware de hender meere wedhængende end som mig, saa hun war offte ferdig til att

græde. Ieg loe oc giorde en Skiæmt der aff, sagde, hun wille haffwe noget att bestille, nu haffde hun faaet Tiids Fordriff; wii maatte dog intet arbeede. Lopperne saede saa tycke paa worris Stromper, saa Farwen aff Stromperne icke kientis, oc strog wii dem aff oß i Wandbæckenet. Kom der offwer i Erfaring, att een Loppe foder anden. Thi som ieg saae effter derris Mangfoldighed, oc huorledis de kunde swomme, bleff ieg waer, att nogle smaa Been kraffiede bagest Loppen, tenck[t]e, att ded war et sær Slags. Endelig saae ieg, hwad ded war, tog Loppen paa min Finger, huoraff den liiden kom frem oc effterloed Fodsels-Tegn; sprang strax, men Moderen saed lided, forend hun kom sig, kunde oc icke springe wit første Gang. Den Lyst haffde ieg tiire end som eengang, indtil Lopperne bleffwe odelagte. Om alle Lopper fodis paa den Maade, kand ieg icke wiide, men att de afflis aff Skarn oc Leer, ded haffwer ieg oc seet i mit Fengsel oc seet, huorledis de lit effter lit erre bleffwen fuldkommen oc aff særdelis Farffwe, saa som Materien war til, de aff bleff afflet. Ieg haffwer oc seet dennem parre sig.

Ieg haffwer oc i mit Fengsel faaet en Erfarenhed om
1682. Kaal-Orme. Haffde een Tiids Fordriff att see, huorledis de forandrede sig. Ormene ware alle et Slags til Syne, liige striibede oc aff liige Farffwer. Men effter alle komme icke Sommer-Fuule. Ded er artig att see, huorledis en Part, imod de forandris, sætter sig op imod, hwad de kand komme til, oc fæster en Traa (som Silcke Orme Traa) wed begge Siider, drager den offwer Ryggen frem oc tilbage offwer 50 Gange, alt paa et Stæd, boyer sig stonnem med Ryggen for att forsoge, om ded oc er sterck

nock; huo icke, da drager de fleere Traaer. Naar ded er skeed, forandris derris Skickelse i en Hast, oc bliffwer [de] tycke for til med en Snude, som er spitz til Enden, oc icke ulig en Fisk, som de Hollænder kalder *Knorr;* haffwer liige saadanne Finder paa Ryggen oc saadanne Hoffweder. I den Danelse sidder de 16 Dage, saa kommer der en huiid Sommer-Fuul ud. Men aff nogle Kaal-Orme kommer aff begge derris Siider smaa stackede Orme som Maddicker, huiidactige, breede i en Ende oc spitz[e] i den anden Ende. De omspinder sig selffwer med en stoer Geswindighed, en huer for sig. Siden spinder Ormen offwer dennem temmelig tyckt, welter dem omkring, saa de bliffwer som nesten trinne Bolle. Der ligger hun i mellem gandske indtorret, ædder intet, bliffwer saa stacket som en Fluue, inden hun døer. Tolff Dage der effter kommer der smaa Fluuer ud aff Bolden, oc seer Bolden ud liige som en Biie-Kuue. Ieg haffwer seet aff samme Slags Kaal-Orme, att der er kommen en liiden leffwende Orm ud aff Ormens Nacke (som ieg holder for ded rareste), men den leffwede icke lenge, aad oc intet. Moderen døde, strax den liiden war udkommen.

*Anno* 1683, Nyt Aars Dag. Til mig selff.

Man siger, Lycken er et ypperligt gott Stycke,
For hwilcken Macten selff wel neederlig maa bycke,
Huor wel att hun er blind, ia falder plutzlig hen
Oc siælden, der hun falt, sig reißer op igien.
I Dag gaar hun Bye-Gang med Ynske i hwer Hytte,
War Ynsk' att liide paa, da wanckede goed Bytte,
Men den er ickun et Weyr oc *Lycken* meget liig,

Hoes begge, Wandrings-Mand, er idel Falskheds-Swig.
Den forste bryder læt, den anden intet giælder,
Dog brugis begge toe til Snarer oc til Fælder;
Du Lyckens Eyermand, som med den brammer nu,
Weedst lided, om du snart for hender sætter U.
Da falder Moded hen, et Bogstaff dig omhwiister,
Warstu end *Goliath* oc engang til saa biister;
Oc du, som est foract, i Sorrig worden graa,
Weedst ey, om hun i Aar indtitter i din Wraa,
Thi hun sig tumler om, ded offwerst nederst wender
Oc atter om igien ded neederst offwerst sender.
Alt ded, som iordisk er, ded kommer oc ded gaar,
Thi wil ieg stunde hen, huor Ewighed bestaar.

Den 14. *Martii* 1683 dictede ieg effterfølgende:

Ded Ordsprog er wel giæfft, som brugis tit paa Tunge:
En Wen langt ædler er end pænning-fylte Punge;
Nu spørgis maa: huor er i denne Wersens Tiid
En Wen saa dydefuld, som skulle med sin Fliid
En anden drage ud aff Sorrig, Nød oc Waade,
Foruden hand dermed forsickret war en Baade?
Ded er dog intet nyt, thi Egennyttighed
Den fulte Wersens-Børn fra første Tiid, man weed;
De gamle haffwer hort, de gamle ded beklage,
Att der fast ingen war, som wille sig antage
Betrengtis Nød oc Tarff, fremføre derris Bøn,
Naar ey war anded hoes end stoer Tack oc Guds Løn.
See, hoes *Betchste*-Floed i Børne Borens Alder
Hwært Aar en lam did kom, nærwærende bønfalder

Om Hiælpis Trost. Men hwad? Hands Bøn forgiæffwis
war,
Blant nogle tusinde fandts ey en, Omhue bar
Att ræcke hannem Haand, i Wanded nederføre,
Naar Engelen fremkom, som Wanded monne røre.
Hand haffde ligget der til sidste Aande-Dræt
Saa Wen som pengis-løß oc aldrig gaaet opræt,
Dersom den Kræmmer ey, som sælger uden Pænge,
War kommen frem ded Straag oc hannem reist aff Senge.

Nødtrængende Guds-Barn, wær frisk i Siæl oc Hue,
Den Kræmmer er ey døe, men hand er til endnu
Oc 'liige naadefuld, saa som hand wæret haffwer,
Hoeß hannem kiøbis Hiælp foruden Guld oc Gaffwer.
Hand wil, naar ded er Tiid, dig ræcke Hiælpers-Haand
Oc selffwer wære den, som løßer diine Baand.

*Anno* 1684, første Dag. Til Peder Iensen Totzloff.

Welkommen Nyt-Aars-Dag, huorwel dig *Brahe* regner
Att wære første Tal aff de, hand onde tegner,
Oc meener, hwadsomhelst begyndis først paa dig,
Ey kand goed Fremgang faa oc wære lyckelig.
Nu spørgis billig ded: om man affstoed ded onde,
I Dag først giorde gott, om ded oc lyckis kunde?
Om paa et gott Forsæt skal følge ond Udslag,
Fordi ded førstegang begyntis paa i Dag?
O *Brahe*, ieg troer wist, naar een Ting wel begyndis
I Dag som anden Tiid, oc dermed icke syndis,
Att ded gaar lyckelig oc falder ud til Gaffn,
Hældst naar begyndis paa i søde Iesu Naffn.

Begynd i samme Naffn i Dag oc alle Dage,
Beed, att dit Anslag maa Gud *Zebaoth* behage,
Dig wære nyttelig, saa skal ey ont formaa
Att hindre dit Forsæt oc hæmme din Attraa,
Men Lycken bydis skal sig offwer dig at stræcke,
Saa Affwings-Manden selff Hiælp-Haanden dig skal ræcke.
At dig saa hændis maa, ded ynsker ieg, som wil
Gud bede hiærtelig att sige *ia* dertil.

# Fortegnelse

over Skrivfejl i Haandskriftet, som ere rettede i Aftrykket.

| | | rettet til: |
|---|---|---|
| Side 4, L. 15: | mangen | mange |
| - 10, - 7: | erre bedrøffuelige | er bedrøffuelig |
| - 13, - 25: | Aars | Aar |
| - 15, - 8: | anstegnet | antegnet |
| - 16, - 27-28: | saa meget saa streng | saa meget streng |
| - 18, - 23: | ded | did |
| - 20, - 3: | ded | de |
| - 35, - 11: | engentlig | egentlig |
| - 38, - 5: | Abel Caht | Abel Cath. |
| - 43, - 2: | siine | siin |
| - 53, - 24: | Teng | Tegn |
| - 54, - 11: | ware stoer | war stoer |
| - —, - 24: | Muhts | Muths [1] |
| - 56, - 26: | vdi læste | læste |
| - 64, - 9: | haffue der | haffue den |
| - —, Anm. 2 L. 4: | haffue | haffde |
| - 65, L. 11-12: | excequere | excequeris |
| - 78, - 29: | Forsittighed | Forsictighed |
| - 86, - 18: | Gud oc oc sin | Gud oc sin |
| - 94, - 21: | sagte | sagde |
| - 96, - 1: | Naar som | Naar saa |
| - 119, - 20: | Salomones | Salomonis |
| - 120, - 1: | sich | sig |
| - 122, - 10: | Solsf. | Slosf. |

[1]) Burde maaske ikke have været rettet, da Forf. oftere i det Følgende skriver: Muht.

| | rettet til: |
|---|---|
| Side 123, L. 11: legnede | lignede |
| - —, - 18: Hir | Ihr |
| - 124, - 1: Bodem | Boden |
| - 132, - 20: mok | nok |
| - 136, - 11: den | dem |
| - 141, - 22: Ppaa Kone | Spaa Kone |
| - 143, - 11: Eeed | Eed |
| - —, - 23: stoet | stoed |
| - 146, - 1-2: megen Forbandelser | mange Forbandelser |
| - —, - 8: Nawedren | Nadweren |
| - 149, - 5: Diffileuteter | Difficulteter |
| - —, - 23-24: bekom igien en — Quinde igien — | bekom en — Quinde igien |
| - 150, Anm. L. 3: skylffle | skyffle |
| - 153, L. 23: Fengselnerne | Fengselerne |
| - 157, Anm. L. 6: ia | de |
| - 163, — 1 L. 2: Lyße | Lyß |
| - 168, L. 22: att kommen | att komme |
| - 175, - 15: stax | strax |
| - —, - 29: glædeligt | glædelig |
| - 184, - 12: skulle meddeelte | skulle meddeele |
| - 193, - 17: att foractede | att foracte |
| - 194, - 24: hannem wollen | haben wollen |
| - 195, - 19: Jeg | Ich |
| - —, Anm. L. 1: Læhnelse | Læhmelse |
| - 196, L. 5: ich | icke |
| - 203, - 5: stoed paa ded Løffte, att | stoed paa ded, att |
| - 209, - 10: styffsede | tyffsede |
| - 210, - 22: Offwelsee | Offwelse |
| - 212, - 30: intet | intil |
| - 215, - 11: ad | att |
| - 217, Vers 3 L. 3: elffte | elffwe |
| - —, — 4 - 2: stammer | stæmmer |
| - 225, L. 27: Bræct | Bræck |
| - 230, - 20: imellen | imellem |
| - 231, - 1-2: kunde halffde | kunde halffwe |
| - —, - 12: Taarn-Tuen | Taarn-Stuen |
| - 239, - 15: en en halff | en halff |
| - —, - 16: Gliemme | Giemme |
| - 245, - 23: Iii | Ii |

| | | rettet til |
|---|---|---|
| Side 246, L. 4: | død icke | jeg icke |
| - 248, - 21: | fortwilflede | fortwifflede |
| - 249, - 1: | nogen att | nogen aff |
| - —, - 12: | met | med |
| - 251, - 30: | Syge-Segn | Syge-Seng |
| - 255, - 17: | optengnet | optegnet |
| - 260, - 12: | Bad paa | Bag paa |
| - 262, - 13: | haffwer sagde | haffwer sagt |
| - 268, - 4: | Strommer | Stromper |
| - 271, - 11: | ey ey | er ey |

## Rettelser til nærværende Udgave.

Side 37, Linie 7: liifarffue og Side 81, Linie 12: tog ware — burde have været trykt: Liifarffue og: tog Ware, i Overensstemmelse med den Maade, hvorpaa disse Ord ere trykte længere henne i Bogen.

Side 122, Anm. Linie 7—9. Ordene: eller om det — givet af den udgaa. Det var nemlig et Ojeblik gaaet mig af Glemme, at den i Anm. omtalte franske Indskrift først er bleven overstreget længere Tid efter, at Forf. har nedskrevet den, hvad Blækket tydeligt nok udviser.

# LEONORA CHRISTINA (ULFELDT)

## PÅ MARIBO KLOSTER.

ET BIDRAG TIL OPLYSNING

OM

HENDES SIDSTE LEVEÅR.

AF

S. BIRKET SMITH.



KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1872.

Leonora Christinas Ætling,

Hs. Excellence Baron LAVE BECK-FRIIS,

Kgl. Svensk-Norsk Minister i Kjøbenhavn.

tilegnes dette lille Skrift

med Højagtelse og Taknemlighed.

De der have læst «Jammers-Mindet», have uden Tvivl lagt Mærke til en Ytring af Leonora Christina fra den sidste Dag af hendes Ophold i Blåtårn. Befalingen til hendes Løsladelse er kommen, og det står til hende selv at forlade Fængslet, når hun lyster. Hendes Ven Tødsløf spørger hende da, idet han går fra hende, om hun vil at Fængslets Døre skulle lukkes som sædvanlig, eftersom hun jo nu er fri. Hun svarer: «Så længe jeg er inden Fængselsdørene, så er jeg ikke fri; vil og ud med Manér [1].» Derefter lader hun Dørene lukke og venter til sent om Aftenen, da hendes Søsterdatter henter hende i en Karet.

Der er i denne Ytring og denne Handling noget, som er i høj Grad betegnende for Leonora Christina. Det er sandt, at der her kun var Tale om nogle Timers Opsættelse. Man kan også sige sig selv, at Friheden ikke kunde have samme Tillokkelse for Leonora Christina nu, som hvis den var blevet hende tilstået tidligere. Hendes Mand var død i Udlændighed og havde taget sin Samtids Forbandelser med i Graven. De af hendes Børn som endnu levede, vare spredte rundt om i Verden, og det var dem forbudt at

---

[1]) „Jammers-Mindet" 2 Udg. S. 228.

betræde Fædrelandets Grund. Hun selv var bleven gammel, og det forladte i hendes Stilling mildnedes ikke ved Udsigten til, at hun, en Konges Datter, vilde komme til at spise Nådsens Brød Resten af sine Dage. Men med alt det var det dog Friheden der tilbødes hende, Friheden, Solen og Forårets Skjønhed efter 22 lange Års Indespærring. Mon ikke enhver anden i hendes Sted vilde have ilet med at erhverve alle sine Sandsers Bekræftelse på Tilforladeligheden af det Forløsningsbudskab, der var forkyndt? Men Leonora Christina skynder sig ikke, thi først og fremmest må én Betingelse opfyldes: hun må ud med «Manér». Det er hendes Selvfølelse der giver hende Kraft til at tvinge sig, og hvad man ellers dømmer om denne for Leonora Christina så ejendommelige Følelse, får dens Fremtræden her et sådant Relief af den hele Situation, at det ikke kan andet end gjøre det stærkeste Indtryk på en. Eller er der ikke noget på én Gang ophøjet og gribende i at se en Kvinde, der i så mange År er bleven behandlet som en simpel Forbryderske, forlade sit Fængsel med den samme sikre Bevidsthed om sin personlige Værdighed, som hun havde, da hun trådte derind? Lad så være, at det der i Øjeblikket er Målet for hendes Ønske, ved første Øjekast synes noget væsenlig udvortes: jeg vil dog ikke tro at nogen er så sløv, at han i Udtalelsen af dette Ønske kun ser en Ytring af almindelig Forfængelighed. Det er ikke Kongedatteren der stiller hin Fordring, det er den med Urette mishandlede og forhånede Kvinde. Jo forsmædeligere en Medfart hun har lidt, desto mere må hun føle Trang til også gjennem et synligt Tegn at udtrykke, at hun anser denne Medfart for uforskyldt, og når hendes Forhold ved hin Lejlighed

derfor nærmest bliver at opfatte således, at hun ved det tilsigter at give sig selv en Art Æreserklæring, indeslutter det tillige i mine Øjne både en veltalende Protest mod det forbigangne og en Antydning af den Oprejsning, hun har Ret til at vente af Fremtiden.

Denne Oprejsning har Leonora Christina fået. Uden at man er bleven blind for hendes Fejl, har man, alt som Tiderne ere skredne frem, fundet Grund til at dømme dem med en stedse mildere Dom, medens samtidig Kredsen af dem, der vide at skatte hendes mange udmærkede Egenskaber, har udvidet sig mere og mere. Slægt efter Slægt har med voxende Beundring set hen til denne Kvinde, der led så meget for sin Troskabs Skyld, og har opstillet hendes urokkelige Kjærlighed og hendes høje Mod i Ulykken mellem sine største Forbilleder. Det er dog næppe for meget sagt, at ligesom intet af, hvad der hidtil har været kjendt om hende, har kastet et klarere Lys over hendes Person end den rørende Beretning om hendes Fængselsliv, som jeg selv har haft den Glæde at indføre i den danske Læseverden, således har intet andet i samme Grad som dette Værk bidraget til at give de Følelser af Ærefrygt og Kjærlighed, hvormed hun allerede længe betragtedes, både ny Næring og dybere Begrundelse. Hendes «Jammers-Minde» er — som allerede antydet i Plougs smukke Digt om Leonora Christina [1]) — i Virkeligheden bleven hendes rette Æresminde.

Men er det en Kjendsgjerning, at der først efter Leonora Christinas Død er bleven vist hende fuld Retfærdighed,

---

[1]) I Folkekalender for Danmark 1871.

er det dog ikke mindre sikkert, at hun selv oplevede et Omslag til Fordel for sig i den almindelige Mening, der kan betragtes som det første Varsel om den Holdning, Efterverdenen vilde antage lige over for hende. Allerede den mildere Behandling hun nød i de sidste År af sit Fangenskab, viser hen på et sådant Omslag, men først efter at hendes bitre Fjende Enkedronningen var død, kunde den gunstigere Stemning mod hende mere uforbeholdent give sig Udtryk, og når man også som dens mest betydende Frugt må nævne selve Løsladelsen af Fængslet, bør dog denne Barmhjertighedshandling ikke bringe os til at overse de ikke få Vidnesbyrd om virkelig Medfølelse, som Leonora Christina modtog i Løbet af de 13 År, der lå mellem hendes Fangenskab og hendes Død. Jeg tænker herved ikke så meget på, hvad der kom frem af denne Art indenfor Privatlivets snævrere Kreds, thi når Deltagelsen her uden mindste Tvivl både var varm og kom hyppigt til Orde, er den dog efter Sagens Natur vanskeligere at eftervise; men jeg tænker på, hvad der desuden er så meget betydningsfuldere, at også Regeringen viste hende ikke ringe Hensynsfuldhed, og jeg har i så Henseende allerede tidligere haft Anledning til at fremhæve, hvorledes man får et bestemt Indtryk af, at Christian V. greb enhver Lejlighed der tilbød sig, til at gavne og glæde sin alderstegne Slægtning, som om han derved mente at kunne bringe hende til at glemme noget af den Uret, hans Forældre havde tilføjet hende [1]. I det hele danne disse 13 År — og ikke mindst på Grund af denne hendes forandrede Stilling til Omverdenen — et Af-

[1]) Danske Samlinger 5 Bd. S. 223—24.

snit for sig i Leonora Christinas Liv. Det er et Tidsrum, der ikke har mærkelige ydre Hændelser at opvise, end sige nogen Handling, der griber ind i Landets almindeligere Historie. Men der er et mildt Skjær af Fred over disse År, som — om det end ikke er ensbetydende med Lykke — dog frembyder en velgjørende Modsætning til en tidligere Tids Storme. Leonora Christinas Liv i hin Periode har sikkert nærmest været et Liv i Erindringen og i Håbet, en Afslutning med Fortiden og en Forberedelse til Døden. Det har for så vidt ganske vist haft sin egen indre Rigdom, men af en Art, som det er meget vanskeligt blot nogenlunde fyldestgjørende at skildre, og doppelt, når Kilderne flyde så sparsomt, som Tilfældet er her. Jeg udgiver da heller ikke det følgende for en egenlig Skildring. Hvad jeg her har forsøgt, er nærmest i en mere sluttet Oversigt at sammenstille de spredte Træk af Leonora Christinas Liv i hint Tidsrum, hvorom Efterretninger ere komne til os, og ligesom selve disse ofte temmelig udvortes Træk kun kunne antages at have Interesse for den, der forstår at se dem på den store Baggrund af Leonora Christinas åndelige Personlighed og tidligere Historie, således må jeg bede Læseren om også at have disse to Faktorer i Minde for at udfylde Hullerne, hvor de egenlige Efterretninger ganske svigte os.

Den 19de Maj 1685, Kl. 10 om Aftenen, kom Leonora Christina ud af Fængslet. Samme Dags Morgen havde Kongen forladt Kjøbenhavn på en længere Rejse, og det fremgår af en Befaling, som han Dagen i Forvejen havde udstedt, at det var hans udtrykkelige Vilje, at Løsladelsen

først måtte finde Sted, når han var borte [1]). Det er tydeligt nok, at han vilde undgå Leonora Christinas personlige Taksigelse, og man forstår så godt Grunden, hvorfor han ikke ønskede at modtage denne. Også Dronningen var det forbudt at give Leonora Christina Foretræde. Da denne anmodede derom, blev der svaret, at Dronningen ikke turde tale med hende. Men Charlotte Amalie kunde dog ikke modstå Ønsket om at se hende drage bort, og hun iagttog hende i dette Øjemed fra en Balkon på Slottet, skjønt det allerede var temmelig mørkt. Rygtet om hvad der skulde ske, og Nysgjerrighed efter at opfange et Glimt af den berømte Fange, havde samlet en stor Menneskemasse, og da Leonora Christina gik over Slotspladsen med sin Søsterdatter Frøken Lindenov, var den efter hendes eget Udsagn så fuld af Folk «langs ned ad Broen og udenfor», at de næppe kunde trænge sig frem til Kareten, der ventede på dem [2]). De havde iøvrigt ikke meget langt at kjøre, thi Leonora Christina tog ind hos Søsterdatteren i «det Hus ved Kanalen, som er næst ved Sognepræstens Residens til Holmens Kirke» [3]). Men også her forfulgte og besværede Mængdens Nysgjerrighed hende, så at hun ikke blev der længere end 3 Dage. «Den hele Stad stormede til at se hende», siger Holberg. Hun ombyttede så Byen med Landet og opslog sin Bopæl i Landsbyen Husum, en Mils Vej fra Kjøbenhavn.

---

[1]) Et Uddrag af denne Befaling er trykt nedenfor S. 16 Anm. 1.

[2]) Om Leonora Christinas Bortgang fra Fængslet se „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 229.

[3]) Holberg: Dannemarkes Riges Historie T. 3 pag. 589.

Skjønt der ikke haves nogen ligefrem Efterretning om, hvor i Husum det var at Leonora Christina tog ind, kan der dog næppe finde nogen Tvivl Sted i så Henseende. Der fandtes kun én Gård i Husum, som var noget mere end en almindelig Bondegård, og denne, som i samtidige Aktstykker særlig betegnes som «Gården i Husum» eller «Husumgård», var, et Årstid før Leonora Christina fik sin Frihed, bleven forpagtet af en af hendes Mands Søsterdøtre, Jomfru Sophie Friis [1]). En Broderdatter af Kor-

[1]) Husumgard var oprettet 1670 af Generalkommissær Nikolaj Bennich, der i dette Øjemed sammenlagde 2 Bøndergårde i Husum By. Den skiftede ofte Ejere i de følgende År. 1673 ejedes den således af Grev K. L. v. Brockdorff. Efter ham fik Storkansler Grev Fr. v. Ahlefeldt den; han nævnes første Gang som Ejer 1676. Af ham kjøbte Johan Christopher v. Heidemann Gården; han nævnes som Ejer 1681. Skjønt det som sagt var en større Gård — den var ansat til 55 Tønder Hartkorn —, svarede den dog Afgifter som Bøndergods. Disse Notitser, der ere uddragne af Aktstykker i Rentekammer-Arkivet, skylder jeg Hr. Arkivassistent A. D. Jørgensen, der også har henledet min Opmærksomhed på de 2 nedenfor anførte Aktstykker. Det ene af disse er et Bilag (Nr. 5) til Kjøbenhavns Amts Kop- og Kvægskats Regnskab 1684 (Rentek.-Arkivet) og betegner sig selv som „Brønshøy og Rødovre Sognes Mandtal den 16 August 1684". Heri findes følgende Notits: „Husum Gaard findis: Jomfrue Sophia Friis. Jomfrue Anna Sophia Ulfeldt. 3 Karlle. 2 Drenge. 4 Piger. 14 Arbeds Hester. 2 Calesse Hester. 4 Fuldkommen Øxne. 10 Øxne imod 3 Aar. 4 unge Foler. 20 Kiør og Qwier. 7 Kalffve og ung Fæ. 30 Faar. 14 Støcher Swin. — Frue Veronica Elisabeth Heidemanns. 2 Heste. 1 Pige." Fru Heidemann var dengang Gårdens Ejer (hendes Mand var for nogen Tid siden død), men det skjønnes allerede af den anførte Notits, at skjønt hun endnu boede på

fits Ulfeldt, Jomfru Anne Sophie Ulfeldt [1]), havde allerede i nogen Tid boet hos Sophie Friis, og det kan vistnok antages for afgjort, at det også var denne sidste, der viste Leonora Christina Gjæstfrihed. Opholdet i Husum var dog kun midlertidigt, og Leonora Christina synes fra Begyndelsen af at have været vidende herom. Som bekjendt er «Jammers-Mindets» Slutning dateret fra Husum, og idet Leonora Christina nedskriver dette Navn, tilføjer hun: «hvorhelst jeg forventer Kongelig Majestæts Hjemkomst fra Norge.» Det synes at fremgå af disse Ord, at hun ventede, at når Kongen kom tilbage, vilde den endelige Bestemmelse om hendes fremtidige Opholdssted blive taget, og således skete

---

Gården, var det dog ikke hende, men Sophie Friis, der drev den. Til Overflod siges dette udtrykkelig i et andet Dokument, nemlig et Bilag (A) til Kbhvns. Amts Kop- og Kvægskats-Regnskab for 1687 (Rentek.-Ark.), som indeholder en udateret Ansøgning fra Sophie Friis til Rentekammer-Kollegiet om Fritagelse for Kop- og Kvægskat samt Familieskat. Det anføres også i dette Aktstykke, hvor længe hun havde Gården i Forpagtning, nemlig „paa tuende Aars tiid indtil 1 May nest afuigt“ [ↄ: 1686]. — Det kan tilføjes, at Sophie Friis var en Datter af Jesper Friis til Ørbæklunde og Elsebe Ulfeldt, en yngre Søster til Korfits U.

[1]) Datter af Laurids Ulfeldt til Urup og Egeskov og Else Parsberg (jvfr. „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 32 Anm. 2). Hun døde først 1741, i en Alder af 97 År (Hofman: Danske Adelsmænd 2 D., Stamtavlen over Fam. Ulfeldt, og Klevenfeldt's Stamtavle over samme Familie i Gehejme-Arkivet). Hun er den „Anna Ulfeldt“, som Holberg citerer som sin Hjemmel for en og anden — rigtignok undertiden meget upålidelig — Meddelelse om Leonora Christina; se Holberg: Dmks. Riges Historie T. 3 pag. 588 og Heltinders sammenlignede Historier (1745) T. 2 pag. 54.

det også. Kongen kom til Kjøbenhavn igjen den 24de Juli. og 3 Uger efter udstedtes den første Befaling, som har Hensyn til hendes Overflytning til Maribo Kloster.

På Maribo Kloster tilbragte Leonora Christina hele den øvrige Del af sit Liv, og da hendes Navn som Følge heraf for bestandig er knyttet til dette Sted, må der her være Plads for nogle Bemærkninger om Klostrets tidligere Historie og om dets Tilstand på den Tid, Leonora Christina beboede det. Det var grundlagt i Begyndelsen af det 15de Århundrede til Ære for den hellige Birgitte og havde, som alle Klostre der vare hendes Regel undergivne, været indrettet til Bolig både for Munke og Nonner. På den nordlige Del af dets Grund lå den af 4 Fløje bestående Gård, som tjente Nonnerne til Opholdssted. Mod Syd havde Munkene deres Boliger. Kirken, der senere blev Maribo Bys Sognekirke, og som nu er Lålands og Falsters Stiftskirke, lå i Grændselinien mellem Munke- og Nonneklostrets Grund, men rykket noget mod Øst. Klostret havde, som rimeligt er, sin egenlige Blomstringstid i det 15de Århundrede, og skjønt man ikke ved ret meget om, hvilke særlige Skjæbner det fristede i Kirkefornyelsens Storme, er det i hvert Fald vist, at det ikke længe efter Reformationens Gjennemførelse ophørte at være Munkekloster. Nonnerne derimod bleve foreløbig hvor de vare, men selvfølgelig ikke uden at der blev gjort Forsøg på at skaffe Reformationen Indgang iblandt dem. Dette havde dog længe sine meget store Vanskeligheder, og atter og atter blev der Anledning til at rejse Klage over deres Vedhængen ved den gamle Lære. Dertil kom, at Klostertugten efterhånden forfaldt mere og mere. Der var ikke blot jævnlig Splid og Ufred

mellem Jomfruerne, men der gik stor Usædelighed i Svang mellem dem, og Enden på det hele blev da, at Christian IV., kjed af det forargelige Væsen, i Året 1621 ganske nedlagde Klostret. Bygningerne og Godset lagdes under det adelige Akademi på Sorø, og da dette ophævedes 1665, kom Klostret under Kronen og henlagdes til Dronning Sophie Amalies Livgeding. Klostrets almindelige Historie afspejler sig i dets Bygningers Historie. Allerede i det 16de Århundrede omtales disses skrøbelige Tilstand, og næppe er Klostret nedlagt, før Forstanderen for Sorø Skole får Befaling til at nedbryde Bygningerne og sælge Materialierne. Det gik ved denne Lejlighed vel nærmest ud over Nonneklostret, men dette medtoges også så ilde, at da der ved Århundredets Midte blev taget en Tegning af det til Peder Resen, var kun en Del af den ene Fløj under Tag, medens det øvrige henlå som fuldstændig Ruin. At Munkeklostrets Bygninger, i det mindste tildels, ere blevne skånede ved hin Lejlighed, skjønnes deraf, at Sognepræsten i Maribo fra 1647 af og i en Række af År havde Ophold i dem: dog vare også de meget brøstfældige. Det samme gjælder om et Bygningskomplex, som jeg endnu ikke har omtalt, og som dog har særlig Interesse for os, da netop det blev Leonora Christinas egenlige Bolig. Jeg sigter til det såkaldte «Nykloster», i Følge Resen's Atlas en 2-Etages Hovedbygning med nogle mindre Tilbygninger, som lå nord for Kirken og øst for Nonneklostret. Nykloster synes tidligere at have været brugt til at herbergere de fornemmere af Klostrets tilrejsende Gjæster, deriblandt vel også en og anden Gang Landets Konger. Ved Midten af det 17de Århundrede synes det i nogen Tid at have været benyttet

til Afholdelse af Landstinget, og senere havde Amtskriveren over Maribo Amt fået Bolig der [1]).

Den ovenfor nævnte kongelige Befaling angaende Leonora Christinas Indflytning på Klostret går ikke nærmere ind på Enkeltheder [2]), men af en senere Skrivelse i samme Sag ser man, at det fra først af havde været Meningen, at Leonora Christina skulde nøjes med en Del af den Lejlighed på Klostret, som Amtskriveren beboede, og at denne iøvrigt skulde blive på Klostret ligesom

---

[1]) Om Klostrets og dets Bygningers Historie se især A. Kall Rasmussen: Histor.-topogr. Efterretn. om Musse Herred paa Laaland I. S. 48—224, af hvilken Kilde jeg selv fornemlig har øst til ovenstående Notitser; jvfr. Trap: Statist.-topograph. Beskrivelse af Danmark. Speciel Del 1 Bd. S. 799. I Resen's Atlas haves en, dog næppe meget nøjagtig Tegning af Klosterbygningerne, som de så ud omtrent ved Midten af det 17de Århundrede. Af denne Tegning, som også er gjengivet hos Trap, meddeles en Kopi længere henne i nærværende Skrift. Hermed kan sammenlignes en af Kaptejn i Generalstaben Caroc År 1843 udarbejdet Plan over nogle nyere Udgravninger pa Maribo Klosters Grund, hvilken Plan bevares i det med oldnordisk Museum forbundne antikvarisk-topografiske Arkiv.

[2]) Befalingen er udstedt 15/8 1685 og stilet til „Oß Elskelige Voris Tilforordnede udi Camer-Collegio samptlige." Det hedder i den: „Viide maa J, at Vi af sær Kongl. Naade allernaadigst hafver bevilget oc forundt Fr. Eleonoræ Christinæ fri Hunß Værelser udi hendis lifs tid paa Mariebo Closter i Vort Land Lolland, saa oc fri fornøden Jldebrand aarlig af Vore Skove sammesteds; thi er Voris allernaadigste Villie oc befaling, at J derom behørig anordning giør, i sær strax om Hunßværelserne, at de hende paa ansøgning Vorder indrømmede oc leverede, med rigtig Specification paa, hvis der Ved stedet til Inventarium forblifver" o. s. v. (Orig. i Rentek.-Ark., Kgl. Befal. 1685. Diverse Dokumenter).

hidtil [1]). Herimod gjorde Leonora Christina Indsigelse, og hun har da også næppe givet sin Mening tilkjende, før man træffer Anstalter til at rette sig efter hende: Amtskriveren får Befaling til at flytte ned i Byen og stille det hele til Leonora Christinas Rådighed. Et andet Vidnesbyrd om, at Kongen gjerne bidrog sit til at gjøre Leonora Christina Opholdet på Maribo Kloster så behageligt som

---

[1]) Skrivelsen er rettet fra Overrentemester Peder Brandt til Amtskriveren over Maribo Amt Henrik Sørensen Rye og er dateret Maribo 27/8 1685. Det hedder heri: „Efftersom Høybaarne Freuken Eleonora Christina iche will wære benøyed med Nogle af de Wærelser paa Mariebo Closter, som i effter dend till eder fra Rente Cammerit afgangne Befaling De Dato 22 Aug. sidst forleden till hende skulle indrømme, mens ald Waanhuset till hindes egen fri Disposition will beholde, Da hafwer i at flytte med eders goeds ned i dend gaard i Marieboe nest wed Closterhaufven, Kaldis Ambthuset, som Hindes Matt den Kongl. Fru Moder forhen til hørte, oc der eders Waaning antager (!), indtill Eders forpagtnings Aar til den 1 May A⁰ 1686 er til ende, oc schall eder i forpagtningen blifwe gott giort, hwad i paa flytningen Saawelsom samme huusis HøyNødwendig Reparation Anwender. Hwor ofwer i med forderligste een Nøye opsatz hafwer till Rente-Cammerit at indsende, Saa kand i oc lade den Iernkackelofn, som staar i Closter Stuen, der forblifwe, oc schall eder derfore Betalingen blifwe gotgiort; Hwis Bord, Stole eller andet brugelig Inventarium som i Amb[t]shuset befindis, hafwer i igien der till steden at lade opføre i Closterit, saa Closterit io før io bedre Kand wære Røddelig giort moed Frøkens ankombst. Mens hwis Korn eller Foeder som i hafwer ladet udi Closterit indføre, det kand i self wed Eders Qweeg oc Folch lade tersche oc Udtære oc Staldene med Laden der till beholde. Saawelsom de toe Smaa Skrifwer Cammere, sambt frugten af Haugerne“ o. s. v. (Kopi i Extrakt af Regnsk. over Reparation på Amtsgården i Maribo 1685, Rentek.-Ark.).

muligt, kan passende anføres i denne Sammenhæng. Der lå ved Klostret to større Haver, af hvilke den ene i sin Tid havde tilhørt Munkene, den anden Nonnerne. De havde heraf deres Navne: Brødrehaven og Søstrehaven. Disse Haver ønskede Leonora Christina at få Brugsret over, og da i Året 1686 Maribo Ladegårds Marker skulde bortforpagtes til Maribo Borgerskab, tilføjedes der i den kgl. Resolution, hvorved Forpagtningen bevilgedes, en udtrykkelig Bestemmelse om, at disse Haver skulde forbeholdes Leonora Christina [1]). Nogle År senere omtaler Leonora Christinas Datter Anne Cathrine, som da var flyttet sammen med Moderen, i et Brev til Sperling de smukke Blomster i hendes «prægtige Urtegård» [2]), og skjønt man måske herved nærmest må tænke på en lille Have, som hørte til selve Nykloster [3]), synes Ordene i det hele at antyde en Interesse for Havedyrkningen, som næppe gjør det tvivlsomt, at også den før anførte Bestemmelse om de to større Haver har bragt Leonora Christina nogen Glæde. I Søstrehaven vides der blandt andet at være dyrket Vin i hendes Tid [4]).

---

[1]) Vedkommende Sted i Resolutionen (den er dateret 17/1 1686) lyder således: „Og saasom Os Elskel. Fr. Eleonora Christiana (!) allerunderdanigst haver Været begierendis at motte nyde og bruge haverne omkring Marieboe Closter, hvor hun residerer, saa ere Vj allernaadigst tilfreds, at Broder- og Søster-have[r]ne bliver for hende reserverede“ (Orig. i Rentek.-Ark., Kgl. Resolut. 1686. Diverse Dokum.).

[2]) Brevet er aftrykt nedenfor som Nr. 9 af de vedføjede Aktstykker.

[3]) Se den nedenfor aftrykte Synsforretning over Klostret fra 1695 (Nr. 27 af de vedføjede Aktstykker).

[4]) Sammesteds.

Med alt det havde Leonora Christinas nye Opholdssted sine Skyggesider, som det var umuligt for den, der skulde dvæle der længere Tid, at overse. Jeg har allerede berørt Bygningernes Brøstfældighed. Hvor stor denne var, synes Leonora Christina fra først af ikke at have haft nogen rigtig Forestilling om. Ikke mere end en 14 Dages Tid før hun rejser til Maribo — hvad der efter Holbergs Vidnesbyrd skete ved Mikkelsdags Tide[1] —, skriver hun til Sperling, at Klostret, efter hvad man har forsikret hende, «ikke skal være meget forfalden»[2]. Men dette har dog ganske vist alligevel været Tilfældet, i det mindste hvis man skal tro en Synsforretning over Klostrets Bygninger, som nok er nogle År yngre end hint Brev, men dog endnu fra Leonora Christinas Levetid; thi i denne siges udtrykkelig «Vånhuset» at være «meget forfalden på Murværket og Tag»[3]. Man har også senere Breve fra Leonora Christina, af hvilke det fremgår, at Bygningernes mådelige Tilstand voldte hende ikke ubetydelige Ulæmper. Således skriver hun i Februar 1697 til Datteren Leonora Sophia, der ønskede at besøge hende: «Jeg kan og ikke heller, så længe Kulden varer, tage imod dig og dine Børn, thi der kan ingensteds oppe eller nere på Kammersen gjøres Ild for Farligheds Skyld. I Stuen må gjøres varlig Ild, ellers kommer Brand i Skorstenen, som nogle Gange er sket, dog til Lykke om Dagen. Jeg holder Sengen til Middag for Kulde[4].» —

---

[1]) Holberg: Dannemarkes Riges Historie T. 3 pag. 589.

[2]) Brevet er trykt nedenfor som Nr. 2 af de vedføjede Aktstykker.

[3]) Se forrige Side Anm. 3.

[4]) Se de vedføjede Aktstykker Nr. 19.

Og dertil kom endnu sådanne Ulæmper, som fulgte med Stedets Beliggenhed. Den sparsomt befolkede, afsides liggende lille Provinsby, som Leonora Christina nærmest var henvist til, når hun trådte i Forhold til Omverdenen, kunde næppe enten byde hende ret megen passende Omgang eller overhovedet efter en større Målestok afhjælpe hendes Fornødenheder, ja det kunde endog ikke sjældent falde vanskeligt at opdrive de første Nødvendighedsartikler der. Man får et Indblik i disse Småkjøbstads-Forhold gjennem følgende Sted i et af Leonora Christinas Breve fra 1689: «Sandelig, det er her så knap for Levensmidler, at det er ikke trolig. Udi næsten 8—9 Uger blev her ikke slagtet et Nød: Høns eller Æg er ikke så til Års at få her, så her er et mavert Sted. Fiskeren fra Nykjøbing kommer og ikke, og må jeg sige, at om han end kom hid at fiske, så havde jeg ingen Gavn deraf, thi forgangen År var der den som forvendte det [1].» Om der ved den sidste Bemærkning antydes, at der var indtrådt en Standsning i den Ydelse af Fisk, som efter en samtidigs Beretning var hende tilstået af Regeringen, eller om denne Ydelse først tilhører en senere Tid, tør jeg ikke afgjøre: men i alt Fald vides det, at der af og til indløb Uregelmæssigheder med den hende tilståede Levering af Vildt [2], og under sådanne Omstændigheder måtte Byens slette Forsyning blive så meget føleligere. Og uagtet alt dette og andet mere må det dog siges, at man i det hele meget sjældent i Leonora Christinas Breve støder på ligefremme Klager over hendes Opholdssted. Hun

[1]) Se de vedføjede Aktstykker Nr. 3.

[2]) Sammesteds.

var ikke af Naturen tilbøjelig til at lægge megen Vægt på ydre Velvære, og havde hun nogensinde gjort det, måtte i hvert Fald hendes omflakkende Rejselivs mange Besværligheder og især hendes lange Fangenskab forlængst have lært hende at finde sig til Rette med endnu langt ringere Vilkår, end dem hun nu kom til at leve under. Man får derfor også Indtrykket af, at hun gjennemgående har været ret vel tilfreds med Opholdet på Maribo Kloster, og kan man en enkelt Gang spore lidt Misfornøjelse, er denne dog kun forbigående og træder i Skygge for de Ytringer af oprigtig Taknemlighed, hvormed hun oftere omtaler den under alle Omstændigheder store Forandring til det bedre, der i udvortes Henseende var foregået med hendes Stilling.

For ret at kunne dømme om denne er det dog nødvendigt, foruden til selve Boligen også at tage Hensyn til de andre Ydelser, hvorved Regeringen bidrog til hendes Underhold. Jeg nævnede nylig en enkelt af dem; jeg skal nu opregne dem alle, i det mindste så vidt de ere mig bekjendte. For det første fik hun en Sum i rede Penge. I Begyndelsen, det vil sige, ligesom hun var kommen ud af Fængslet, var denne Sum kun fastsat til 500 Rdr. årlig [1]), men så snart det var bleven afgjort, at hun skulde

---

[1]) Det hedder herom i en kgl. Befaling til Overrentemester Peder Brandt, dateret Kbhvn. $^{18}/_{5}$ 1685, at: „Saasom Vi af sær Ko. Naade allernaadigst hafver bevilget oc forundt Fr. Eleonora, som, naar Vi ere bort-Reiste, effter Voris allernaadigste tilladelse af det blaa Taarn udkommer, til hendis ophold fem hundrede Rixdaler til aarlig pension, som hende qvartal Viis af Vort Zahl Camer rigtigen skal betalis oc begynde fra dette Vort brefs dato oc saaledis i hendis lifs tid continuere, Saa er Voris

bo på Maribo Kloster, forhøjedes den til det doppelte, så at den ialt blev 1000 Rdr.[1]) Det viste sig imidlertid snart, at selv denne Sum ikke forslog til de Udgifter, som Leonora Christinas nye Husholdning medførte, og efter at hun i Året 1686 var bleven fritaget for at betale Konsumtion af de Varer, som brugtes i hendes Hus[2]), fik hun endelig 1689 et Tillæg til sin Årpenge på 200 Rdr., så

---

allernaadigste Villie" o. s. v. (Orig. i Rentek.-Ark., Kgl. Befalinger 1685, Diverse Dokum.)

[1]) Den kgl. Ordre herom, stilet til Peder Brandt, blev udfærdiget samme Dag som Befalingen om at gjøre Anstalter til hendes Modtagelse på Klostret, nemlig 15/8 1685. Det hedder i den: „Viide maa du, at Vj af sær Kongl. Naade imod Fr. Eleonora Christina, paa det hun dis bedre kunde subsistere, allernaadigst hafver bevilget oc forundt hende, foruden de hende aarlig allernaadigst tillagde fem hundrede Rixdaler, endnu til Aarlig Pension fem hundrede Rixdaler, hvilcket er saa tilsammen Aarligen it Tusind Rixdaler, som hende rigtigen skal betalis oc begynde fra Voris forige for hende til dig allernaadigst ergangne befalings Dato, nemlig dend 18 Maji sidst forleden, oc saaledis j hendis lifs tid continuere; thi er Voris allernaadigste Villie" o. s. v. (Orig. i Rentek.-Ark., Kgl. Resolutioner 1685. Diverse Dokum.)

[2]) Under 23de Marts 1686 supplicerer Leonora Christina Kongen „og paa ded allerydmygeligst beder min Naadsens pension at forbedre, anseende ieg mig Kummerligen dermed hafuer holded, og nu falder mig tungt, att paa en gang Consumptionen af mig V-formodentlig Kræfvis, der ieg hafde Haabet de Naadsens Penge forunden afgift Vnderdanigst at nyde." (Kopi i Rentekammerets Deliberations-Protokol Febr.—Juni 1686. Rentek.-Ark.) Herpå resolverede Kongen under 10/4 1686 efter Indstilling af Rentekammeret, „at hvis Supplicanten til underslebs forekommelse under hendis egen haand indgiver til hendis hunsholdings fornødenhed, maa for consumptions betaling frj passere" o. s. v. (Orig. i Rentek.-Arkivet. Kgl. Resolut. 1686. Div. Dok.)

at hun altså fra den Tid af ialt havde 1200 Rdr. om Året [1]), hvilken Sum hun beholdt uforandret til sin Død [2]). Og foruden disse Penge modtog hun af Regeringen forskjellige Ydelser in natura. Frøken Dorthea Sophie Urne — en Dame, som i flere År forestod Leonora Christinas Husholdning på Maribo Kloster, og hvem vi skylde nogle Meddelelser om hin Tid, der oftere ville blive benyttede i det følgende [3]) — angiver disse Ydelser således, at Leonora Christina fik fri Brændsel, der kunde beløbe sig til 100 Læs om Året, desuden 4 Heste af Kongens Stald, et Par Gange årlig fersk Fisk af Søen, der lå ved Klostret, og endelig i Jagttiden Vildt af de kongelige Skove, nemlig hver anden Måned et Dådyr

---

1) Det hedder herom i den til Peder Brandt stilede kgl. Befaling af 9/7 1689: „Vide maa du, at Vi af sær Kongelig Naade allernaadigst haver forbedret dend Fr. Eleonoræ Christinæ allernaadigst forundte pension med toe Hundrede Rixdaler aarligen, saa at hun i alt maa nyde aarligen tolf Hundrede Rixdaler, at regne fra d. 1te Iulj sidstforleden, og saaledes i hendes lifs tid continuere“ o. s. v. (Afskrift i Ny kgl. Samling Nr. 2143, 4to.) Efter Hofman's Angivelse (Portraits historiques Ve Partie p. 93) skal dette Tillæg være hende tilstået som Påskjønnelse af det Portræt af Christian V., som hun havde udsyet i Silke og foræret Kongen, det samme som nu opbevares på Rosenborg (se Stonenberg: Rosenborg Slots histor. Mærkværdigheder. 1855. S. 29. P. Brock: Den oldenborgske Kongeslægt belyst ved den chronolog. Samling paa Rosenborg Slot S. 73. C. Andersen: De danske Kongers kronolog. Samling S. 38.

2) Når altså Holberg (Dmks. Riges Historie T. 3 pag. 589), og efter ham flere, ansætter hendes Årpenge til 1500 Rdr., beror dette på en Fejltagelse.

3) De ere fuldstændig aftrykte nedenfor som Nr. 1 af de vedføjede Aktstykker.

og hver anden Måned et Krondyr [1]). Lægger man dette sammen med alt det andet, vil man næppe kunne nægte. at der var sørget, ikke blot anstændigt, men endog ganske rundeligt for hende, og skjønt hendes Husstand var temmelig betydelig — den synes til daglig at have udgjort en 14—15 Personer [2]) —, har det dog sikkert ikke, i det mindste efter de første Års Forløb, kunnet falde hende vanskeligt at slå sig igjennem. Man vil måske bedre kunne dømme om Størrelsen af Leonora Christinas samlede Indkomster, når man hører, at alene hvad hun fik i rede Penge om Året, var lige så meget, som hvad en så højt stående Embedsmand som Oversekretæren i det danske Kancelli havde i Gage.

Imellem de Gunstbevisninger, som Leonora Christina nød af Regeringen, medens hun opholdt sig på Klostret, var der en, som må nævnes for sig, fordi den beredte hende en Glæde af højere Art end nogen af hine, som kun havde Hensyn til hendes ydre Underhold. Jeg sigter til, at det tillodes hende at se sine Børn hos sig. Hvad dette vil sige fatter enhver, som af «Jammers-Mindet» har erfaret. i hvor høj Grad Moderkjærligheden var udviklet hos Leonora Christina, og som mindes, at disse Børn, der måtte være hende doppelt dyrebare, fordi de vare så nøje knyttede til hendes egen Lidelseshistorie, nu havde været skilte fra hende i det meste af en Menneskealder. Og dog kunde Gjensynets Glæde ikke være ganske ublandet, thi af 7 Sønner og Døtre,

[1]) Jvfr. også Journal for Politik 1815. 4 Bd. S. 283—84.
[2]) Se Frøken Urnes nedenfor aftrykte Meddelelser.

som havde været i Live, da Leonora Christina betrådte Fængslet, var der nu, da det atter tillodes Børnene at komme til hende, kun 3 tilbage, nemlig Anne Cathrine, Leonora Sophie og Leo. Når jeg iøvrigt her udtrykker mig, som om hin Gunstbevisning var modtaget i Form af en særlig Tilladelse, må jeg strax tilføje, at med Sikkerhed vides dette kun for Sønnens Vedkommende at have været Tilfældet. Muligvis har Regeringen ment at kunne tage sig Sagen lettere lige overfor Døtrene, og har, hvis der overhovedet er givet disse en udtrykkelig Tilladelse, nøjets med at give denne mundlig. I hvert Fald er det sikkert nok, at den omtalte Gunstbevisning kom alle 3 Børn til gode, og vi se dem derfor efter så mange Års Forløb igjen træde i personligt Forhold til Moderen, om end ganske vist på en Måde, der var temmelig forskjellig for hvert især af dem.

Størst Betydning for Leonora Christina fik Regeringens Liberalitet for den ældste Datter Anne Cathrines Vedkommende, thi af Gjensynet med hende udviklede sig et Samliv, som varede mindst 9 til 10 År og først ophørte med Moderens Død. Som bekjendt havde Anne Cathrine været gift i Flandern med en af den Ulfeldtske Families troeste Tilhængere, Adelsmanden Cassetta [1]), men nu var både han og de med ham avlede Børn døde, og det var da intet Under, at den stakkels Kvinde, ene som hun stod i det fremmede Land, greb den Lejlighed der tilbød sig til atter at finde et Hjem i Fædrelandet, og en Moder hvem hun kunde ofre sin Kjærlighed. Hun vendte altså tilbage til

---

[1]) Om ham se bl. a. „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 30 o. fl. St.

Danmark, uvist når, men senest vistnok 1688 [1]), og man forestiller sig let, hvilken Kilde til Glæde og Trøst hendes Selskab har været for den gamle Moder, thi Anne Cathrine var ikke blot den af Leonora Christinas Døtre, som i Følge sine Ævner og sin Karakter var mest skikket til at være hende til Støtte, men hun var også, som det af Børnene der havde taget virksomst Del i Forældrenes Trængsler, mere end noget af de andre knyttet til Moderen ved fælles Erindringer. Sperling, der af og til besøgte Leonora Christina på Maribo Kloster, taler om, hvor smukt Moder og Datter levede sammen, og fremhæver den Virksomhedsånd der besjælede dem begge, og som fandt Udtryk dels i literær Syssel dels i Håndgjerning af forskjellig Art [2]). — Da Leonora Christina var død, og Datteren således igjen

---

[1]) Hun har næppe været på Maribo det første Par År, efter at Moderen er kommen ud af Fængslet. På den anden Side er det uden mindste Tvivl hende, der omtales som værende hos Moderen i et Brev fra denne af 13de Januar 1689 (se de vedføjede Aktstykker Nr. 3).

[2]) Se Sperling's Håndskrift: „De foeminis doctis" (Orig. i Gl. kgl. Samling Nr. 2110 a. 4to) pag. 397. Jeg anfører her det hele Sted om Anne Cathrine: „Illa hic posita [han har talt om Leonora Christinas Overflytning til Maribo] filiam natu maximam Annam Catharinam, Generosissimi et Nobilissimi Viri Viglii de Cassette viduam et post liberorum mortem in Flandria superstitem, evocatam in solatium senectutis secum vivere voluit, quæ matris exemplo prudentiæ incomparabilis foemina et literarum omnium elegantiorum gnara ad matris amplexus etiam viribus prostrata properavit, ubi amoenis commerciis invicem fruuntur et vitam vivunt in hoc ocio negotiosissimam, nam vel tornando vel legendo vel componendo vel fabricas insignes texendo se invicem oblectant."

stod ene, rejste hun tilbage til Flandern, men på Broderens Tilskyndelse opgav hun dog sin oprindelige Beslutning om at tage fast Bopæl her [1]). Hun flyttede i det Sted til Wien, hvor Broderen i Forvejen levede, og her må hun også antages at være død, skjønt man ikke nærmere kan angive til hvilken Tid [2]).

Leo Ulfeldt var uden Tvivl det af Børnene, hvem det sidst forundtes at se Moderen. Dette skete nemlig først 1691, og så måtte der endda en så tvingende Grund til for at udvirke den fornødne Tilladelse [3]), som at Leonora Christina dengang antoges at ligge på sit Dødsleje, foruden at Tilladelsen, da den kom, var knyttet til visse indskrænkende Betingelser. Han måtte således kun blive 3 Dage hos Moderen, og han skulde komme «incognito, ligesom han var en af hendes Datters Stifsønner» [4]). Så vidt man

---

[1]) Se de vedføjede Aktstykker Nr. 23.

[2]) I Følge en Udtalelse af hendes Søstersøn, Major Korfits Ludvig Beck (anført i den nedenfor nærmere omtalte Godsrestitutions-Akt af 1735), må det antages, at hun har tilbragt sine sidste År i et Kloster.

[3]) Leonora Christinas Ansøgning i så Henseende er aftrykt nedenfor som Nr. 5 af de vedføjede Aktstykker.

[4]) Det vil sige: en Søn af Cassettas første Ægteskab. At C. havde været gift, før han ægtede Anne Cathrine Ulfeldt, sees bl. a. af Danske Samlinger 6 Bd. S. 232. — Den kongelige Befaling, hvorved Tilladelsen til Leo Ulfeldts første Besøg hos Moderen gaves, er udstedt på Frederiksborg 18/5 1691 og stilet til Markus Giøe. Det hedder i den: „Viide maa du, at Vj efter allerunderdanigst ansøgning allernaadigst haver bevilget, at Frøcken Eleonora Christina hindis Søn maa til hinder komme, dog at det skeer incognito, ligesom hand var een af hindis daatters Stifsønner, og at hand sig ej lengere end trende dage hos hinder

skjønner af disse Forholdsregler, må Regeringen altså endnu have haft en Tanke om, at dens tidligere Fremfærd mod den Ulfeldtske Familie kunde drage Følger efter sig, og skjønt denne Frygt var ganske ugrundet, er det dog vist nok, at når den engang var tilstede, måtte den nærmest være rettet mod Leo Ulfeldt, der var den eneste af Sønnerne, som var i Live [1], og som allerede dengang, i Egenskab af Officer i den tyske Kejsers Hær, ved sin Tapperhed og Dygtighed havde henledet Opmærksomheden på sig [2]). Det er iøvrigt ikke usandsynligt, at Regeringen kunde have en særlig Grund til at mistro ham. Skjønt Leo endnu kun

---

opholder og sig siden strax af vore Riger oc Lande igien begiver. Hvilcket du hinder til efterretning kand forstendige. Og som Vj fornemmer, at bemelte Eleonora Christina skal være saa hefftig siug, at paa hindis opkombst skal tviflis, saa haver du strax et overslag at giøre, hvad hindis begravelsis bekostning skulle kunde komme at Koste, naar hun i Mariboe Kirke hederligen skulle nedsettis, og os samme overslag strax til Videre Voris allernaadigste Resolution indsende. Der effter —" o. s. v. (Fynske og Smålandske Tegnelser. Gehejme-Arkivet.)

[1]) Leonora Christina kalder ham udtrykkelig i den ovenfor (forrige Side Anm. 3) nævnte Ansøgning „min eneste Søn".

[2]) Han skal 1682 have fået et Kompagni under senere General-Feltmarskal-Løjtnant H. P. Montecuculi og blev derefter Chef for et Kyrasserregiment (Zedler's Universallexikon, Artiklen Ulefeld). Han døde som Gehejmeråd og General-Feltmarskal ²/₁ 1716 (Europäische Fama 188 Th. S. 629—30). I et hidtil ukjendt Original-Brev fra Leonora Christina af ¹⁰/₁ 1684 (Gl. kgl. Samling Nr. 3092, 4to) har jeg fundet en interessant Meddelelse om en af Leo Ulfeldt udført Heltedåd, idet han med 80 Kyrasserer skal have forsvaret et Pas mod 2000 „Tartarer". På Grund af Meddelelsens Størrelse aftrykker jeg den først nedenfor, som Anmærkning til Frøken Urnes Efterretninger.

var et Barn på 12 År, da Moderen blev indsat i Blåtårn, synes hun dog allerede dengang i særegen Grad at have haft sine Tanker henvendte på ham som den, der måske engang kunde komme til at fuldføre, hvad hun ikke selv mægtede at bringe til Ende, og der fandtes i Regeringens Værge et Brev fra hende til den ældre Sperling fra April Måned 1663, hvori der forekommer følgende Ytring om Sønnen: «Kan jeg ikke hævne mig, så kan han måske gjøre det en Dag; var jeg endda vis på det, så vilde jeg dø med et content Hjerte, når det skal være» [1]). Denne Ytring var næppe glemt af Regeringen, men man tør dristigt påstå, at i alt Fald de Tanker, der havde fremkaldt den, forlængst vare glemte af Leonora Christina, og da hun derfor 1691 kalder Sønnen til, hvad hun selv anser for sit Dødsleje, er det ikke for at overdrage ham Fuldbyrdelsen af sin Hævn, men for at han, som hun siger i sit Bønskrift, «kan annamme det af mig, som jeg kan give hannem, som er min Velsignelse» [2]). I disse simple Ord er der, så forekommer det mig, udtrykt med større Anskuelighed og mere gribende Virkning end en vidtløftig Fremstilling kunde gjøre det, hvilken Forandring Årene havde medført i Leonora Christinas Forhold til Verden, og i hvilken Grad Ulykken havde lutret hendes Sind. — To År efter hint første Besøg hos Moderen kom Leo Ulfeldt igjen til Maribo. Regeringen må nu have begyndt at indse, at der ingen Grund var til at frygte ham, thi ikke blot får han denne Gang Tilladelse

---

[1]) Danske Samlinger 6 Bd. S. 230.
[2]) Se de vedføjede Aktstykker Nr. 5.

til at blive 14 Dage hos Moderen[1], men han optræder under sit eget Navn og bærer sine Ærestegn til Skue — han var dengang kejserlig Kammerherre og bar, efter Frøken Urnes Angivelse, både Nøglen og Kejserens Portræt —, og han modtager Besøg af Egnens Adelsmænd og Embedsmænd, deriblandt også af Amtmanden. Ved denne Lejlighed så han sin Moder for sidste Gang. Da han 5 År efter endnu en Gang kom til Maribo, var Leonora Christina allerede for nogle Måneder siden død, og han dvæler kun så længe i Danmark, til hans ældste Søster bliver færdig til at drage med ham derfra.

Leonora Sophie Ulfeldt var ældre end Leo, men jeg har opsat til sidst at tale om hende og hendes Besøg hos Moderen, fordi de fleste af disse Besøg, så vidt man skjønner, stode i bestemt Forbindelse med nogle Anliggender, som kræve en lidt udførligere Redegjørelse. Endnu medens Leonora Christina hensad i Blåtårn, nemlig i Året 1676[2], havde Leonora Sophie, der var berømt for sin ualmindelige

---

[1]) Tilladelsen til Leo Ulfeldts andet Besøg på Maribo Kloster er givet ved en kgl. Befaling af 11/3 1693 til Henning Ulr. Lützov. Det hedder i den: „Vide maa du, at Vj allernaad. haver bevilget, at os Elskelig Frue Eleonoræ Christinæ Søn, som er udj dend Keiserlig tienniste, maa enten for eller effter forestaaende Compagne (!) giøre een Reise til Vort land Lolland og der j Landet hos hende fiorten dage forblive: Dog at hand sig hos dig ved sin ankomst anmelder" o. s. v. (Fynske og Smålandske Tegnelser, Gehejme-Arkivet).

[2]) Jeg selv har hverken i trykte eller utrykte Kilder kunnet finde noget om Tiden, da Leonora Sophie blev gift. Det anførte Årstal har jeg fra Hs. Exc. Baron L. Beck-Friis, som har fundet det i nogle Optegnelser vedkommende hans Familie.

Skjønhed, ægtet den skånske Adelsmand Lave Beck til Andrarum. Skjønt dette Ægteskab var grundet på en gjensidig Tilbøjelighed, der heller ikke nogensinde synes at være udslukt, må det dog for så vidt siges at have været mindre lykkeligt, som Mandens yderst uheldige økonomiske Forfatning var både ham selv og hans Hustru en stadig Kilde til de pinligste Bekymringer. Forklaringen til Lave Becks stedse voxende Pengenød må fra først af søges hos hans Fader, Jokum Beck, der en Tid havde været en af Danmarks rigeste Adelsmænd — hans Jordegods ansloges til 3000 Tdr. Hartkorn —, men som havde ødelagt sig fuldstændigt ved den uheldige Drift af en Industri, han havde sat i Gang på en af sine Ejendomme. Det var nemlig ham som begyndte den Aluntilvirkning, der endnu den Dag i Dag finder Sted på Andrarum, og som f. Ex. i Året 1856 gav et Udbytte af 1610 Tønder Alun [1]). Jokum Beck havde selv fundet Alunskiferen og havde søgt og fået Privilegium på at oprette en Fabrik til dens Tilvirkning, men de Summer, som først Værkets Anlæg og siden dets Drift udkrævede, vare så uhyre store, at han for at skaffe dem til Veje efterhånden nødtes til at sælge eller pantsætte næsten alle sine Godser, og da han desuagtet vedblev at synke stedse dybere og dybere i Gjæld, så han sig tvungen til at optage en Del af sine Kreditorer som Medinteressenter i Driften, hvorved han åbnede en vid Mark for den ublueste Udplyndring, der også fortsattes efter hans Død lige over

[1]) Histor.-geograf. och statistiskt Lexikon öfver Sverige 1 Bd. S. 52. Tidligere havde dog Udbyttet været meget større. og 1793 produceeredes således mellem 4 og 5000 Tdr. Alun.

for hans Arvinger. Som et Vidnesbyrd om, hvor medtaget hans engang så store Formue var, da han døde (1682), kan anføres, at hans Lig i 2 År måtte henstå ubegravet, da man savnede Penge til at lade det komme i Jorden på standsmæssig Måde. Blandt hans Børn overtog nærmest Lave den Opgave at bringe Familiens Sager på Fode igjen, men det mislykkedes ham fuldstændigt. I Virkeligheden var hans Liv, der også forbitredes ved Stridigheder med hans Moder og Sødskende, en fortsat men stedse mere og mere håbløs Kamp mod hans Kreditorer, hvis Antal stadig forøgedes, og tilsidst arbejdede han sig ind i fuldstændig Ruin [1]).

Det vil let indsees, at disse uheldige Forhold ikke kunde andet end berøre Leonora Christina temmelig pinligt. Desværre er det kun små Brudstykker vi have tilbage af hendes Brevvexling fra Maribo Kloster, men hvad der er levnet er tilstrækkeligt til at vise, at Datterens og Svigersønnens Sager beskjæftigede hende meget og voldte hende en Del Bekymring. For at gjøre alt så galt som muligt, føjede der sig til Lave Becks endeløse Ejendomsstridigheder af og til også Processer, fremkaldte ved personlige Fornærmelser, som han, der i det hele gjør Indtrykket af at have været en meget ubesindig Natur, havde tilføjet en og anden af de ganske vist ikke altid synderlig hæderlige Mænd, med hvem hans forviklede Forhold bragte ham i Berøring.

---

[1]) Han døde 1710 i den yderste Fattigdom. — Jeg har ved ovenstående nærmest fulgt G. Ljunggren's Fremstilling i hans „Skånska Herregårdar“ (under Christinehof, Torup og Bosjökloster), der for den største Del er bygget pa utrykte Kilder, tildels fra Børringe Klosters Arkiv.

At der dog hverken i den ene eller den anden Henseende var noget at udrette for Leonora Christina, indså hun selv tydeligt, og hun afholdt sig derfor også fra enhver Indblanding. Men lige så bestemt fordrede hun samme Ret for sig; hvad der bl. a. viste sig ved en Lejlighed, da Lave Beck for at ophjælpe sine egne Sager gjorde et Forsøg på at tiltage sig en Myndighed i Svigermoderens Anliggender, som denne ikke kunde indrømme ham. Hermed forholdt det sig således. Da Korfits Ulfeldt i Året 1660, efter at være rømt fra Sverig, var bleven anholdt af den danske Regering og ført til Bornholm, bleve hans faste Ejendomme i Skåne lagte under Beslag [1]). Nu var imidlertid som bekjendt den Proces, som den svenske Regering havde ført imod ham, bleven afsluttet ved en Benådning, hvortil der kun knyttede sig den Betingelse, at han skulde stille Sikkerhed for, at han og hans Familie ikke herefter vilde foretage sig noget mod Kongens eller Rigets Vel-

---

[1]) I den kgl. Resolution (af $^{21}/_{5}$ 1735), hvorved disse Ejendomme langt om længe bleve givne tilbage til Familien igjen — jeg betegner den i det følgende for Kortheds Skyld som Restitutions-Akten af 1735. — hedder det, at den 4de August 1660 fik Generalguvernøren i Skåne Befaling til „att låta med Grefwe Uhlfelts saker alt Blifwa in Suspenso“, til man fik at vide, hvad han vilde tage sig for; siden, da det erfaredes, at han var ført til Bornholm, fik Generalguvernøren under 22de August Befaling til „att sättia alla ordinarie räntorne utaf Uhlfelts Godz in deposito, till widare ordres och Beskied, eller som orden lyda uti rådz Protocollet af samma dato, till deß en laglig Domb Blefwo (!) fält, undantagandes Contributionerne, som Cronan tillkommo.“ (Efter den ene af 2 Originaler i Børringe Klosters Arkiv.)

færd[1]), og skjønt hans overilede Flugt ganske vist havde hindret ham i at opfylde denne Fordring efter dens Ordlyd, var der på den anden Side hverken i hans eget eller Familiens senere Forhold noget, som kunde give den svenske Regering Grund til Klage. Herpå samt på den Omstændighed, at de sekvestrerede Ejendomme ikke ved nogen ligefrem Dom vare erklærede for forbrudte, grundede nu Familien et Håb om, at disse Ejendomme — det vil sige S t o r e

---

[1]) Da det vedkommende Aktstykke (af $^1/_7$ 1660) kun er lidet kjendt, skal jeg meddele det vigtigste af dets Indhold: Skjønt Ulfeldts Sag er Kongl. Majestæts egen Sag, så da de på Frankrigs, Englands og Hollands Vegne optrædende „Mediatorer" ved Freden i Kjøbenhavn, ligesom også Hannibal Sehested, intercedere angående hans Frihed, og hans Gemalinde ligeledes supplicerer derom, har Kongen „af medfödd mildhet honom Grefwe Vlfeldt och hans huus med nåder ansedt, icke wiljandes hans saak med högsta rigeur exaggerera, utan denne fröydefulla fredztiid till godo niuta låta och fordenskuld i nåder resolverat, att när Hr. Grefwe Corfitz Vlfeldt gifwer Högst Bem$^{te}$ Kongl. Maij$^{tt}$ och Sweriges Rijke nöijachtig försäkring och caution, att han el$^{r}$ hans huus här effter intet mot Kongl. Maij$^{tt}$ och deß Rijkes wällfärd i ord ell$^{r}$ giärningar, directe eller per indirectum stämpla will, utan att han, som en Kongl. Maijtz. undersåte och fordom Kongl. Maijtz. Sahl. Hr. Faders Konung Carl Gustafs högloflig i åminnelse förnähme Ministre sig förhålla will och skall, tillsäger Kongl. Maijt. honom och hans huus sin Kongl. ynnest och Nåde, förgiätandes hwad af honom Kan till förende passerat wara" o. s. v. Angående Kavtionen skulle de kgl. Kommissarier i Skåne forhandle med Ulfeldt, eller hvis han endnu er for upasselig, med hans Hustru, dog således, at når han bliver rask, skal han selv underskrive og stadfæste den, og når det er sket, må han „af sin arrest elibereras och på frij foot ställas." (Efter en af 3 Kopier i Børringe Klosters Arkiv.)

Torup og Bosjøkloster [1], samt nogle Gårde i Malmø kunde blive givne den tilbage, og allerede 1677 høre vi da også tale om et Forsøg, som Lave Beck, uden Tvivl dog på Leonora Christinas Vegne, gjorde i denne Retning hos den svenske Konge [2]. Det var dog først efter at Leonora Christina var kommen ud af Fængslet, at Sagen blev drevet med noget Eftertryk. Hun henvendte sig bl. a. selv gjentagne Gange med Bønskrifter til Karl XI., første Gang 1686 og derefter igjen 1693 og 1694 [3]. På det andet af disse Bønskrifter svarede Kongen, at hun skulde fremlægge de Bevismidler, som hun mente kunde komme i Betragtning ved en mulig Tilbagegivelse af Godserne [4], og efter at hun virkelig havde fyldestgjort denne Fordring, befalede Kongen (under 20de April 1695) Kancelli-Kollegiet og Reduktions-Kommissionen at træde sammen for at undersøge den hele Sag [5]. Idet nu denne således syntes at være en Afslutning nær, blev den af største Betydning for Lave Beck. Hvis nemlig Godserne bleve givne tilbage, var der på Grund af

---

[1]) Korf. Ulfeldt havde kjøbt begge disse Godser af Jokum Beck, det første 2/9 1647, det andet 8/3 1658. Under Bosjø havde han henlagt Fogderup, som han 2/5 1658 havde kjøbt af Fru Sophie Rantzov (Kopier af Skjøder på alle 3 Ejendomme ere som Bilag vedhæftede det af mig brugte Explr. af Restitutions-Akten af 1735).

[2]) G. Ljunggren: Skånska Herregårdar 2 Bd. (under Torup); jvfr. en i fleres Hænder værende håndskreven Registrant over Børringe Klosters Arkiv.

[3]) Det sidste nævnes i Restitutions-Akten af 1735; det var dateret 7/11 1694, og som Bilag til det fulgte bl. a. det som Nr. 16 af de vedføjede Aktstykker aftrykte Dokument.

[4]) Dette Bønskrift er tillige med Kongens Svar trykt som Nr. 13 af de nedenfor meddelte Aktstykker.

[5]) Se Restitutions-Akten af 1735.

Leonora Christinas høje Alder Udsigt til, at en Part af dem inden lang Tid vilde tilfalde hans Hustru, og under alle Omstændigheder vilde det næppe frembyde betydelige Vanskeligheder at rejse et stort Lån på den tilkommende Arv. Efter at han altså i længere Tid synes at have forholdt sig temmelig lunkent i dette Anliggende, bliver han nu på en Gang meget ivrig, ja han går så vidt, at han gjennem sin Hustru gjentagne Gange og meget indtrængende søger at bevæge Svigermoderen til at overlade ham en almindelig Fuldmagt, som kan berettige ham til at gjøre og lade i Sagen ganske som han selv finder for godt. Leonora Sophie gjør endog i den Anledning en Rejse til Maribo i den stræenge Vintertid (1697). Men hun opnår ikke sin Hensigt. Leonora Christina havde allerede tidligere afvist hin Fordring om en Fuldmagt, og hun gjør det nu igjen med endnu større Eftertryk. Der er os levnet et meget interessant Aktstykke, som har Hensyn hertil, nemlig en Memorial, som Leonora Christina opsatte for Datteren, da denne ikke tiltroede sig efter Hukommelsen at kunne gjengive en Samtale for sin Mand, som hun havde haft med Moderen i den nævnte Anledning. Denne Memorial [1]) er ikke blot mærkelig ved den Klarhed hvormed Leonora Christina fremsætter Sagen, og den Skarphed hvormed hun argumenterer, men også ved den Myndighed hvormed hun optræder lige over for Datteren, der ganske vist ikke har været uden Ævner, men som dog i det hele synes at have været dannet af et meget lettere Stof end Moderen. Det er dog især Svigersønnen, som det går ud over ved denne Lejlig-

[1]) Den er aftrykt nedenfor som Nr. 20 af de vedføjede Aktstykker.

hed, idet Leonora Christina viser, hvor liden Grund der er til at antage, at hendes Sager skulde være tjente med at komme i hans Hænder. Så længe Gud under hende Forstandens Brug, skal det heller ikke ske. «Bed hannem tage Vare på sit eget Dont, at han kunde svare enhver Lige og Ret. Kan hans egen Sager gå vel, så skal det være mig en Hjertens Glæde at fornemme; det haver været mig hidtildags for din Skyld en Hjerte-Sorrig at høre, hvor ilde det tilstod.» Efter denne skrappe Afvisning tør det vistnok ansees for givet, at Lave Beck ikke har gjort noget videre Forsøg på at opkaste sig til Leder af Restitutionssagen, før Svigermoderens et Års Tid efter påfølgende Død gav det hele i hans Hænder.

Det er næppe tilfældigt, at den eneste Gang vi med Sikkerhed vide, at Leonora Sophie har besøgt Moderen foruden ved den nys omtalte Lejlighed — nemlig i Efteråret 1692 —, fyldes Moderens Breve igjen med hendes og hendes Mands Anliggender. Man tør vistnok antage om de allerfleste af Leonora Sophies Rejser til Maribo, at om de end ikke udelukkende have været foranledigede ved Lave Becks Pengesorger og andre Bryderier, have disse dog altid spillet en meget fremtrædende Rolle under Sammenkomsterne med Moderen. Det er derfor ikke så underligt, om man ligesom synes at kunne spore, at Leonora Christina ikke har haft fuldt så megen Glæde af at se denne Datter hos sig som sine andre Børn. Det er ganske vist ikke, fordi der ingen personlig Tilbøjelighed fandt Sted imellem Moder og Datter. Man finder ofte i Leonora Christinas Breve, selv i sådanne, hvor hun ytrer sin Misfornøjelse med Datterens Forhold i en eller anden Henseende, Udtryk, som vidne om stor

Kjærlighed til hende, og omvendt er der ingen Grund til at tvivle om, at Leonora Sophie også har holdt af Moderen, om hun end åbenbart tillige har været lidt bange for hende.

Det er ovenfor antydet, at Leonora Christinas skanske Fordringer ikke gik igjennem i hendes Levetid. Først 1735 lykkedes det hendes Dattersønner — Lave Becks Sønner — at bringe Sagen til en Afgjørelse, men denne var da også så gunstig som mulig, idet både Torup og Bosjøkloster blevne givne tilbage til Familien [1]. Hermed var i Virkeligheden opnået alt hvad Leonora Christina havde villet: thi om hun end stod stærkt paa at styre sine Anliggender selv, er det dog sikkert nok, at hvad hun gjorde for Gjenerhvervelsen af Godserne, gjorde hun for Børnenes og Slægtens Skyld, og ikke for sin egen [2]. Der er heller ingen Tvivl om, at det heldige Udfald for en meget væsenlig Del skyldes hende på Grund af den Omsigt og Kraft, hvormed hun i sin Levetid styrede Sagen. Men lige så vist som dette skal anerkjendes, lige så bestemt må man afvise en på flere Steder fremsat Antydning af, at også hendes Forhold i andre Henseender, og navnlig hendes i Året 1659 for Manden førte Forsvar, skulde have været et medvirkende Motiv til at Tilbagegivelsen af Godserne fandt Sted [3]. Denne Historie er i Virkeligheden grebet helt ud

[1]) Med Hensyn til Gårdene i Malmø træffer Restitutions-Akten endnu ingen endelig Bestemmelse, da der endnu var et og andet Spørgsmål, dem angående, som først nærmere skulde undersøges.

[2]) Jvfr. hendes egne Ord i så Henseende i den ovenfor omtalte Memorial.

[3]) På Tryk er dette bl. a. gjort gjældende i en summarisk Fortegnelse over en Del Aktstykker i Børringe Klosters Arkiv, som

af Luften og står fuldstændig i Strid med selve Tilbagegivelses-Aktens Indhold.

De skånske Ejendomme vare iøvrigt ikke de eneste, på hvilke Leonora Christina rejste Krav. Det samme var Tilfældet med nogle Ejendomme i det egenlige Danmark, nemlig Hellerup i Fyn og en ikke nærmere betegnet Ø. Med Hellerup var Sammenhængen i Korthed denne. Gården havde i sin Tid tilhørt en af Korfits Ulfeldts Brødre, Knud Ulfeldt, som igjen den 10de Maj 1646, det vil sige kort før sin Død, havde skjænket den til sin Hustru i 2det Ægteskab, Fru Kirstine Lützov, «hendes Livstid at nyde». Efter hendes Død skulde Gården, som rimeligt er, gå over til Mandens Slægt, hvad der i Tidens Løb blev enstydigt med, at den skulde tilfalde Korfits Ulfeldt, der efterhånden havde udkjøbt sine Medarvinger. Ved den bekjendte Højesteretsdom af 24de Juli 1663 hjemfaldt imidlertid Korfits Ulfeldts Arveret til Kronen, der igjen ved Skjøde af 20de Juli 1667 over-

---

er meddelt i Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige svenska Män 19 Bd. S. 42—44. Restitutions-Aktens Indhold angives her således: „1735 d. 21 Maj. Sthm. K. Fredrik I frikände U(lfeldt) för förräderi, särdeles på grund af Eleonoras försvar.“ Den samme Opfattelse, men med andre Ord, kommer igjen i den i det foregående nævnte håndskrevne, fuldstændigere Registrant over Børringe Arkivs Indhold. Den eneste Måde, hvorpå man kan forklare sig, at en sådan Misforståelse kunde komme frem, er den, at vedkommende have opfattet et Sted i Restitutions-Akten, der gjengiver et Indlæg af Leonora Christina efter dets væsenligste Indhold (det er uden Tvivl det samme Dokument, der er trykt som Nr. 16 af de vedføjede Aktstykker), som godkjendende hendes Fremstilling i Stedet for blot refererende den.

drog den til den bekjendte Rigsmarskal Johan Christoph v. Kørbitz [1], som allerede siden 1619 [2]) havde været gift med Fru Kirstine Lützov. Kørbitz døde 1682 uden at efterlade sig Børn, men ved et mellem ham og hans Hustru oprettet Testamente var det bestemt, at Hellerup efter Fru Kirstine Lützovs Død skulde gå over til Kørbitz's Slægt, nemlig først til hans Søstersøn J. C. v. Lützelburg, og hvis denne døde uden Livsarvinger, til Kørbitz's Broder Johan Caspar v. Kørbitz. Da imidlertid Fru Kirstine Lützov ønskede, at Mandens Bestemmelse angående Gården skulde træde i Kraft endnu medens hun levede, overdrog hun allerede 1683 Hellerup til Joh. Caspar v. Kørbitz [3])

[1]) Dette Skjøde, hvorpå ovenstående Fremstilling er bygget, findes i Kopi i Gehejme-Arkivet („Adkomstbreve" Nr. 714). At Kronen først fik Ret til Hellerup ved Fru K. L.s Død, fremgår af Dokumentets egne Ord. Det hedder nemlig, at i Betragtning af Kørbitz's lange og tro Tjeneste „haver vi af sær kgl. Gunst og Nåde skjænket, givet og foræret bem^te Hr. Johan Christoph von Kørbitz al den Ret og Rettighed, som vi efter bem^te hans Hustrus dødelig Afgang kunde have til bem^te Hellerup Gard og Gods; og derfore nu hermed aldeles afhænder samme Hellerup Gard og Gods fra os og vores kongel. Arv Successorer i Regeringen til velbem^te Hr. J. C. v. K." o. s. v. Der er så meget mere Grund til at fremhæve dette, som Fremstillingen i Danske Herregårde 11 Bd. (Hellerup) med Hensyn til det nævnte og endnu nogle andre Punkter hverken er tilstrækkelig klar eller nøjagtig.

[2]) 7de Oktober. Se Universitetets Ligprogram over Kørbitz og Danske Samlinger 2 R. 2 Bd. S. 73.

[3]) Om disse Forhold får man Underretning gjennem en Supplik fra Fru Chr. L. til Kongen af 8/1 1691 (Original i „Fynske og Smålandske Indlæg". Geh.-Ark.). Suppliken går iøvrigt

— Lützelburg var i Forvejen død —, og fra ham gik den så igjen i Arv til hans Søn.

Det var uden Tvivl Fru Kirstine Lützovs Død ($^{16}/_{10}$ 1693[1]), der gav Leonora Christina Anledning til at fremkomme med sine Fordringer på Hellerup, men det er iøvrigt ikke nærmere kjendt, på hvad Måde hun forfulgte Sagen. Så meget er dog vist, at hverken Hellerup eller den ovenfor omtalte Ø[2]) kom i hendes Eje. I det hele kunde således det Udbytte, som de af hende rejste Ejendomskrav indbragte hende selv personlig, synes mådeligt nok, og det kunde ligge nær at mene, at hun havde gjort rettest i at spare sig de dermed forbundne Skuffelser og Besværligheder. Men selv afset fra, at hendes Bestræbelser i hin Retning dog i det

---

ud på, at der må blive nedsat en Kommission til at dømme hende og J. Caspar v. Kørbitz imellem; thi da hun overdrog ham Hellerup, var det på det Vilkår, at han skulde holde det i samme Stand som han modtog det og navnlig ikke „gravere" det med Gjæld; hvis han ikke opfyldte disse Betingelser, skulde han give hende Gård og Gods tilbage. Men nu har hun erfaret, at han har pantsat Ejendommen, og hun mener derfor at have Fordring på at igjen selv at komme i Besiddelse af den.

[1]) Benzon's Stamtavler i Gehejme-Arkivet.

[2]) Da denne Ø også sees at have tilhørt Joh. Christoph v. Kørbitz (se de vedføjede Aktstykker Nr. 14), kommer man uvilkårligt til at tænke på en Supplik fra Kørbitz til Kongen af $^{23}/_{3}$ 1664 (Orig. i Geh.-Ark., „Topografisk Samling. Hellerup"), hvori han ansøger om at få sig forskjellige Ejendomme udlagte som Erstatning for en Fordring på c. 19000 Rdlr., som han havde på Kronen. Blandt disse nævnes også Øen Strynø. Han fik vel ikke Øen ved denne Lejlighed, men det var tænkeligt, at han havde været heldigere en anden Gang, og at det altså var på denne Ø at Leonora Christina rejste Krav.

mindste tildels bar Frugt for en kommende Slægt, medførte de også ét ubestrideligt Gode for hende selv: de bleve et Middel til stadigere Samkvem mellem hende og Omverdenen, og idet de herfra tilførte hende et betydningsfuldere Stof til Sysselsættelse, som hun ellers vilde have savnet, bidroge de ganske sikkert ikke lidet til Vedligeholdelsen af den Andens Spændighed, på hvilken hun giver Beviser så langt ned i Tiden, som vi overhovedet ere i Stand til at følge hende.

Man må dog ikke forstå dette således, som om Leonora Christinas daglige Liv på Maribo Kloster ikke var et endog meget virksomt Liv. Det er bekjendt nok, hvilken overordenlig Opfindsomhed hun lagde for Dagen for at skaffe sig Arbejde, medens hun hensad i Fængslet, og selv uden andre Vidnesbyrd end «Jammers-Mindets» vilde man kunne sige sig selv, at hun heller ikke nu, i Friheden, har ladet ret mange Øjeblikke gå hen uden at søge Sysselsættelse enten for sin Ånd eller sine Hænder. Imidlertid er det indlysende, at den stadige Dvælen på det samme Sted og væsenlig i de samme personlige Omgivelser måtte, i Forening med Fraværelsen af de fleste større Krav, som Virkeligheden plejer at stille til Menneskene, fra Begyndelsen af begrændse hendes Virksomhed til et forholdsvis snævert Område og derved efterhånden give hendes Liv en vis Ensformighed, som let kunde have virket slovende, og som gjorde en kraftigere Impuls fra Verden udenfor meget ønskelig til sine Tider, selv om en sådan skulde kjøbes for en Pris, der i Øjeblikket kunde synes noget dyr. Således som Forholdene føjede sig, kom dog hint bevægende Moment ikke til at gribe mere forstyrrende ind i Leonora Christinas Tilværelse,

end at den fredelige Ro, som hun selv satte så megen Pris på, lige fuldt altid er det mest fremtrædende ydre Karaktermærke ved hendes daglige Liv. Jeg skal i det følgende nærmere omtale et og andet af det, som udgjorde hendes daglige Syssel. Vistnok ere Efterretningerne også på dette Punkt temmelig mangelfulde: dog give navnlig Frøken Urnes Meddelelser enkelte ganske gode Vink. Men før jeg begynder herpå, er der én Ting, som jeg må bede om, at man ikke taber af Syne, nemlig at det der i dybere Forstand udgjorde det egenlige Grundlag for Leonora Christinas Liv i hint Tidsrum, kun temmelig ufuldstændigt kommer til Udtryk i, hvad vi kjende af hendes ydre Gjerning. Frøken Urne berører en væsenlig Side af dette fundamentale, når det hos hende med en iøvrigt temmelig kejtet Betegnelse hedder, at Leonora Christinas «fornemmeste Okkupation» på Maribo Kloster var Gudsfrygt. I samme Retning går et Udsagn af den ovenfor nævnte Jomfru Anne Sophie Ulfeldt: at «man mærkede, fra den Tid hun kom på fri Fod til hendes Dødsdag, intet uden det som var helligt og opbyggeligt [1].» En dyb Religiositet udgjorde i Virkeligheden et af Hovedtrækkene i Leonora Christinas åndelige Fysiognomi på hin Tid. Den lyser os i Møde på mange af de Steder, hvor vi træde i nærmere Forhold til hendes Personlighed, således i hendes Breve, i hendes Digte, og i det Værk, som er den betydeligste Frugt af hendes literære Virksomhed i hine År, og som vi siden nærmere skulle omtale. Men til denne Hovedfaktor i Leonora Chri-

---

[1]) Anført af Holberg i hans „Heltinders sammenlignede Historier“ (1745) T. 2 S. 54.

stinas Liv sluttede sig endnu en anden, som lige så lidt bør oversees, nemlig Erindringen. Ved Erindringen formåede hun at gjøre sig Fortiden nærværende igjen, hin Tid, som havde set hendes så betydningsfulde og begivenhedsrige Liv i Verden, og som frem for alt gjemte alle Vidnesbyrdene om hendes jordiske Lykke. Hvem kan da tvivle om, at den med særlig Magt måtte gjøre sig gjældende hos hende under de nu så ganske forandrede Livsvilkår? Af begge Faktorer i Forening, Religiositeten og Erindringen, fremgik Leonora Christinas Dom over og Forhold til den Virkelighed som omgav hende. Man kan let forestille sig, af hvad Art dette Forhold var. Hun gik den Vej, hun havde at gå, med løftet Pande, virksom til det yderste og samvittighedsfuldt udførende den Gjerning, Livet pålagde hende, medfølende for andres Sorger og end ikke uimodtagelig for Øjeblikkets flygtige Glæde, men dog i sit inderste «kjed af Verden», som hun selv udtrykker sig, og tørstende efter Forløsning. Ved Døden, således var det hendes faste Håb, vilde hun finde Lykken igjen, og hendes Tilværelse var hende kun en Pilegrimsgang fra den Lykke hun havde mistet, til den langt rigere som hun havde i Udsigt. Men idet således det, der dybest bevægede hende og stærkest fyldte hendes Sjæl, for en væsenlig Del faldt udenfor Livet selv, kan man heller ikke vente, at det skulde have efterladt sig meget tydelige Spor i hendes daglige Gjerning, og endnu mindre, at der skulde være levnet os mere i det enkelte gående Efterretninger om det. En sådan Meddelelse som den af Frøken Urne, at Leonora Christina begyndte sin Dag med en Andagtsøvelse, i hvilken hele hendes Husstand deltog — thi således synes de pågjældende Ord at

måtte forståes — er, skjønt i sig selv påskjønnelsesværdig, dog ikke tilstrækkelig betegnende i Forhold til det, hvorom der her er Tale. Og vil man gjøre gjældende, at Leonora Christinas Brevskriver- og Forfattervirksomhed dog også må henføres under hendes daglige Sysler, kan der svares, at den i hvert Fald kun udgjorde en Del af disse, og desuden kommer selv her hvad der rørte sig inderst i hende, mest kun tilfældig og lejlighedsvis frem, så at hin Virksomhed som sådan kun meget uegenlig vilde kunne siges at være et adækvat Udtryk for det. Men jo mere dette er Tilfældet, desto mere nødvendigt er det at pege hen på, hvad det var der gav hendes Liv dets egenlige Indhold, og at fremhæve, at de forskjelligartede Sysler, som man i Overensstemmelse med almindelig Talebrug nærmest må betegne som Leonora Christinas daglige Gjerning, med endnu meget større Grund for hendes end for de allerfleste andre Menneskers Vedkommende må siges kun at have udgjort hendes Livs Y d e r s i d e. Hermed går jeg over til at betragte disse Sysler lidt nærmere.

Som ovenfor sagt synes Leonora Christina at have begyndt sin Dag med en almindelig H u s a n d a g t, under hvilken Tjenestefolkene, efter Frøken Urnes Beretning, vare samlede i en Stue udenfor hendes Sovekammer. «Derpå», fortsætter Frøken Urne, «forblev hun i sit Sengekammer den ganske Formiddag, som hun anvendte på L æ s e n og S k r i v e n.» At der jævnlig må have fundet et Vexelforhold Sted mellem disse to Virksomheder, navnlig således, at adskillige af hendes Studier ligefrem foretoges i en bestemt literær Produktions Tjeneste, skjønnes blandt andet af et Brudstykke af et større literært Arbejde, som er os levnet

fra Leonora Christinas Hånd, og som vistnok først på Maribo Kloster fik den Form, hvori vi nu alene kjende det. Dette Brudstykke danner den første Afdeling af det af hende påtænkte Værk om udmærkede Kvinder, som hun gav Navn af «Heltinders Pryd». Da det fremgår, både af ligefremme Udtalelser af Leonora Christina selv, og af den Flid hun anvendte på dette Værks Udarbejdelse, at hun selv lagde adskillig Vægt på det, må det være mig tilladt at dvæle noget længere ved det.

De første Forarbejder til «Heltinders Pryd» gå langt tilbage i Tiden, så vidt man kan skjønne til Året 1672. Leonora Christina fortæller selv i «Jammers-Mindet»[1], hvorledes hun, strax efter at Christian V. havde bevilget hende en vis Sum Penge årlig til Klæder og andre Fornødenheder, kjøbte en Del Bøger, mest i fremmede Sprog, og af disse uddrog og oversatte, både hvad der i andre Henseender interesserede hende, og frem for alt hvad der angik Kvinder, som der i en eller anden Henseende var noget særlig mærkeligt ved. Efterhånden indskrænkede hun sig imidlertid til kun at samle Efterretninger om sådanne, som i snævrere Forstand kunde betragtes som «Heltinder», — en Kategori, der dog, således som hun opfatter den, endnu bestandig er meget vid[2]) —, og hermed så vel som med Ordningen og Bearbejdelsen af det således samlede

---

[1]) „Jammers-Mindet" 2 Udg. S. 174; jvfr. S. 192, 194 Anm. 2, 211, 213—14.

[2]) Det er tydeligt nok, at hun ikke betragtede alle udmærkede eller mærkelige Kvinder som „Heltinder", men hvad det er, der efter hendes Opfattelse danner Grændsen, er det ikke så let at blive klar over.

Stof var hun nu ivrigt sysselsat det meste af den Tid, hun endnu tilbragte i Fængslet. Endelig melder hun under 12te August 1684, at den Dag «fuldendte» hun «sit foretagende Værk». Hun havde delt det i 3 Afdelinger, af hvilke den første omfattede de «stridbare Heltinder», den anden de trofaste og kyske, den tredie de standhaftige: til hver Afdeling var der et Appendix. «Her efter, om Gud vil, så vil jeg sanke de andre, som: forstandige, lærde, gudfrygtige og overblevne dydige, dennem efter deres Foreholdende iklæde og udstaffere [1].» Ligesom det dog allerede af denne sidste Bemærkning fremgår, at Værket kun meget uegenlig kunde siges at være fuldendt, således er det vistnok temmelig tvivlsomt, om Leonora Christinas Ord endog blot må forståes saledes, at de 3 første Afdelinger dengang have været bragte i en endelig afsluttet Skikkelse. Men dette være som det vil: i hvert Fald vide vi, at den ringe Udsigt, som der var til for Leonora Christina at føre Værket til Ende efter den oprindelige Plan, bevægede hende til, så snart hun var kommen på fri Fod, at begynde Udarbejdelsen helt forfra efter en formindsket Målestok [2]).

Jeg tør ikke med fuldkommen Sikkerhed påstå, at det Brudstykke af Værket, som er os levnet i en, iøvrigt

---

[1]) „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 214—15.

[2]) Se Sperling's Manuskript „De foeminis doctis“ (Gl. kgl. Smling. 2110 a. 4to. pag. 315): „quod opus postmodum liberata lambere coepit et in compendium redigere, cum annos suos non sufficere telæ coeptæ pertexendæ conspiceret, et in loco abstruso a conversatione doctorum semote vivere pergeret.“

yderst slet, Afskrift i Karen Brahes Bibliothek [1]), henhører til den sidste Bearbejdelse, men jeg er af flere Grunde tilbøjelig til at antage det, og jeg bestyrkes heri ved en Påtegning, som Karen Brahe selv har givet det pågjældende Håndskrift [2]). Men hvis så er, må rigtignok den formindskede Målestok, hvorefter jeg sagde at denne anden Bearbejdelse var anlagt, ikke opfattes som enstydig med en lille Målestok. Thi skjønt Håndskriftet kun omfatter en enkelt Gruppe af de Kvinder, som det var Leonora Christinas Agt at skildre, nemlig de »fornuftige, stridbare Regerende Heltinder« [3]), består det dog af omtrent 170 temmelig tæt skrevne Kvartsider. Under den nævnte Betegnelse opføres og skildres følgende Kvinder: Deborah, Dronning Margrete, Tyre Danebod, Elisabeth af England, Tomyris, Isabella af Kastilien, Zenobia, Johanna af Montfort, Artemisia, Svanhvita, Lagertha, Berenguela af Kastilien, Hetha, Margrete af Parma, Semiramis, Amage, Victorina, Voada, Olafa, Camilla, samt Amazonerne Marpesia, Lampedo, Antiope, Orithyia, Penthesilea og Thalestris. Når Leonora

---

[1]) Jvfr. H. C. Vogelsang: Fortegn. over Håndskrifterne i Karen Brahes Bibliothek (Program fra Odense Skole 1857) S. 81. Afskriften — som jeg ved Hr. Vogelsangs Velvilje har været sat i Stand til selv at undersøge — fremviser to forskjellige Hænder, der vexle med hinanden.

[2]) På Forsatsbladet læses nemlig følgende Bemærkning, der efter Hr. Vogelsangs Angivelse hidrører fra Karen Brahe selv: „Skreven tjl Sammen af Frøken Elenore (!), da hun boede paa Mariboe Kl., Effter at hun var kommen af det Blaatoren.“

[3]) Titelen lyder fuldstændigt: „Hæltinners Pryd | Den Første Part | Som melder om fornuftige Strii | bare *Regierende Hæltinner*.“

Christina særlig har gjort sit Udvalg mellem de «regerende» Heltinder, synes dette dog — i det mindste så vidt man kan skjønne af hendes ikke aldeles klare Udtryk i «Jammers-Mindet» — kun at have gjældt for Værkets første Afdeling, som det da var rimeligt nok, at når Fordringen til «Regering» overhovedet kom frem på noget Punkt, de Kvinder som fyldestgjorde denne Fordring, bleve stillede i Spidsen af Værket. Hvad angår de bestemmende indre Egenskaber, Stridbarhed og Fornuft, eller som man nu vel snarere vilde udtrykke det: Tapperhed og Besindighed, har det tydelig nok været Meningen, at begge Egenskaber helst skulde findes samlede hos enhver af de omhandlede Kvinder, men dette er dog ikke strængere gjennemført, end at det ved nærmere Eftersyn viser sig, at hos enkelte af dem kun den ene eller den anden af hine Egenskaber, i det mindste i nogen fremtrædende Grad, er tilstede.

Den Tanke at sammenstille Levnedsskildringer eller Karakteristiker af Kvinder, der i en eller anden Henseende ragede ud over det almindelige, til et større Hele, var allerede gammel på Leonora Christinas Tid [1]). De pågjældende Arbejder danne Sidestykker til de meget talrige Værker om udmærkede Mænd, og begge Slags Skrifter lade sig igjen for største Delen føre tilbage til Plutarch's Biografier og hans Skrift om Kvindedyder. Om Leonora

---

[1]) I M. H. Schacht's Schediasma de eruditis mulieribus Daniæ (Nova literaria maris Balthici 1700 pag. 210—11) findes en, dog langtfra fuldstændig Fortegnelse over Skrifter om udmærkede Kvinder.

Christina har kjendt Plutarch af egen Læsning, tør jeg ikke med Sikkerhed sige. Hun nævner ham mellem sine Kilder, men måske citerer hun ham kun på anden Hånd, som det vistnok er Tilfældet med en hel Del af de Forfattere fra Oldtiden, hvis Navne forekomme i hendes Værk[1]).

Af Indledningen til dette erfare vi, at Leonora Christina har haft en bestemt Hensigt med dets Udarbejdelse, nemlig at nedlægge en Protest mod den almindelige Opfattelse af hendes eget Kjøn og dettes Rettigheder. Tanken om «Kvindens Underknelse», der i vor Tid står så meget på Dagsordenen, rørte sig allerede stærkt i Leonora Christinas Sjæl. Hun er fuld af Uvilje over den Betragtning, der sætter Kvinden lavere end Manden på Grund af hendes legemlige Svaghed, og som ikke husker på, at begge i lige Grad have en «fornuftig Änd». «Der er ingen Årsage, hvorfor Kjønnet skulde gjøre et Menneske udygtig, når Dyden og Fortjenesten gjør den værdig. Sjælen anser ingen Kjøn og bliver ikke forandret ved udvortes Gestalt og Skikkelse[2]).» Og fremdeles: «De svare ikke alle til Mands Navn i Gjerningen, som bære Titel af Mands Navn, men ofte svare Kvinder til Helters Navn i Gjerningen og bære dog ikkun Kvinders Navn. Hvor ofte ser man

---

[1]) Blandt de nyere Værker, som snarest kunde antages at have givet Leonora Christina Ideen til hendes Skrift, er der måske særlig Grund til at fremhæve den flere Gange oplagte Bog af P. le Moyne: Gallerie des femmes fortes, der første Gang udkom i Paris 1647 i Folio, og som hun også anfører blandt sine Kilder.

[2]) Jvfr. iøvrigt de i lignende Retning gående Bemærkninger i Indledningen til Plutarch's ovenfor nævnte Skrift: De mulierum virtutibus.

kvindagtige Hjerter i Mænds Legemer og derimod igjen mandelige Kræfter i svage Kar. Det er ubilligt, at man måler Gjerningen efter Personen og skatter ikke Personen efter Gjerningen.» Mod denne Ubillighed må altså Leonora Christinas Værk betragtes som en Indsigelse, og selve det, at Indsigelsen kommer fra en Kvinde som hende, der selv var så god en «Heltinde» som de fleste af dem, hun gjorde til Gjenstand for Skildring [1]), synes mig i og for sig en meget interessant Kjendsgjerning, fuldt så interessant måske som nogen Side af den egenlige Udarbejdelse.

Betragte vi denne nærmere, viser det sig strax, at Planen for Leonora Christinas Værk er noget afvigende fra den, der ligger til Grund for de fleste andre Arbejder af beslægtet Natur. Medens det nemlig i disse oftest er Tilfældet, at Kvinder af de forskjelligste åndelige og sjælelige Egenskaber stilles sammen i én fælles Gruppe [2]), har Leonora Christina, som allerede ovenfor antydet, inddelt

---

[1]) Denne Betragtning ligger så nær, at den må påtrænge sig enhver. Men det er dog ganske mærkeligt at se, at den allerede kommer frem i Anmeldelsen af Leonora Christinas Død i Nova literaria maris Balthici for 1698. Det hedder her (S. 81): „Qvin et Heroina tanta Heroinarum prudentissimarum, fortissimarum, castissimarum etc. Vitas collegit et elaboravit, qvod opus adhuc ineditum ad heredes transibit.“

[2]) For så vidt nogen Inddeling af Stoffet finder Sted, er det oftest meget vide eller rent udvortes Bestemmelser, der gjøres gjældende herved (hellige og profane Kvinder, Kvinder fra Oldtiden og den nyere Tid o. s. v.). Forholdsvis sjeldent udsondres en enkelt Klasse af Kvinder, som ere sammenknyttede ved én fremherskende åndelig Egenskab. En Undtagelse danne dog de ikke få Skrifter om „lærde Kvinder“, men med disse er Forholdet også noget anderledes.

sit Stof i Underafdelinger og som Inddelingsgrund for hver af disse opstillet en enkelt eller højst et Par sjælelige Egenskaber, der så skulde være det væsenlige Karaktermærke for alle de i vedkommende Afdeling optagne Kvinder. Denne Fremgangsmåde kan dog næppe siges at være heldig, og allermindst ved et Værk, der er anlagt efter så stor en Målestok som Leonora Christinas. Thi Resultatet af den måtte — for foreløbig kun at nævne det mere almindelige — på den ene Side blive en stor Ensformighed indenfor hver enkelt Afdeling, og på den anden Side gjorde Nødvendigheden af at få de engang givne Rammer i det mindste nogenlunde udfyldte det forholdsvis vanskeligt overalt at kunne møde med virkelig træffende Repræsentanter for den som Paradigma opstillede Egenskab. Vanskeligheden i denne Henseende måtte blive endnu større dels ved sådanne yderligere indskrænkende Bestemmelser som den ovenfor omtalte om «Regering», dels ved den temmelig indskrænkede Adgang, som Leonora Christina på sit afsides liggende Opholdssted havde til Benyttelsen af literære Hjælpemidler. Dette sidste fremhæves udtrykkelig af Sperling [1]), der selv hjalp hende så godt han kunde, og det er også vist nok, at skjønt Leonora Christina blandt Kilderne til sit Værk

---

[1]) Se Sperling's De foeminis doctis pag. 313. Han taler om „Heltinders Pryd", som Leonora Christina „magna cura et studio, qvantum per valetudinem sæpius adversam licuit et Bibliothecarum in secluso loco difficultatem ac inopiam, concinnavit, cujus rei testis ego sum, qui multa suggessi et subministravi." — Allerede medens Leonora Christina var i Fængsel, havde Sperling hjulpet hende med Arbejdet, se bl. a. Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 223 flg.

nævner ikke ganske få både ældre og nyere Forfattere, gjøre disse Navne dog i det hele Indtrykket af temmelig tilfældig Læsning [1]). Man undrer sig derfor heller ikke så meget, når man, selv efter kun at have gjort et temmelig flygtigt Bekjendtskab med den foreliggende første Afdeling af Skriftet, kommer til Erkjendelse af, at Udvalget virkelig kunde have været adskilligt bedre, og herved tænker jeg endda kun på, at der ikke sjældent kunde have været valgt mere karakteristiske Exempler, og ikke derpå, at største Delen af de pågjældende Kvinder slet ikke tilhøre Historien, men Sagnhistorien. Mod det sidste lader der sig nemlig næppe rejse nogen berettiget Anke, da det overhovedet er ejendommeligt for den meget lidet kritiske Tid ikke at gjøre nogen Forskjel i så Henseende, og det er i hvert Tilfælde næppe så påfaldende at se Leonora Christina tage Lagertha, Hetha og hvad de alle hedde med blandt sine «Heltinder» som at se en Mand som Sperling opføre Sirenerne mellem sine «lærde Kvinder».

---

[1]) Af Kilder har jeg — foruden det Gamle Testamente — fundet anført følgende Forfattere: fra Oldtiden: Ammian. Marcianus Capella, Diodor. Aulus Gellius. Herodot, Pomponius Mela, Orosius, Plinius, Plutarch, Polyæn, Properts, Servius's Kommentarer til Vergil, Strabo, Trebellius Pollio? Valerius Maximus. Vergil. Af Forfattere fra Middelalderen og den nyere Tid: B. Bergomas, A. Busbequius. J. L. Godofredus, A. Kranz, en Lamy. P. le Moyne, Juan Mariana, en Martinez. P. Mexia, Cælius Rhodiginus, Saxo, Strelov, Thuanus. Mange af disse Navne ere så forvanskede i Afskriften, at det har været meget vanskeligt at kjende dem igjen. To Forfattere, der betegnes ved Franci Rold. og Lud. Gotz, har jeg ikke været i Stand til nærmere at bestemme.

Mangelen på Kritik er naturligvis også stærkt fremtrædende i den Måde, hvorpå det historiske Stof er benyttet i den enkelte Skildring, men også her må den billigvis undskyldes. Når Holberg et halvt Århundrede senere mente at kunne give sine Heltes og Heltinders «Portræt» og «oprigtige Karakter» [1]) uden nærmere Prøvelse af de Kjendsgjerninger, hvoraf dette Portræt skulde uddrages, kan man ikke vente, at Leonora Christina skulde være videre fremme. Hendes Forhold til det historiske Stof er da også væsenlig den samme som Holbergs: hun tager til hver af sine «Heltinder» en eller højst et Par af de Forfattere, som have behandlet hendes Historie, og idet hun lader ham selv være i et og alt ansvarlig for Pålideligheden af de Efterretninger, han meddeler, nøjes hun for sit eget Vedkommende med, af disse Efterretninger at uddrage dem, som hun mener at have Brug for, og anvender så iøvrigt væsenlig sin Tid og Flid på at sammensmelte de således lånte Enkeltheder til et Hele og stille dem i den rette Belysning. Også hendes Værk er mere karakteriserende end ligefrem biografisk, det vil sige, det tager mere Sigte på de pågjældendes indre Ejendommelighed end på Enkelthederne i deres Liv. Men i én Henseende adskiller Leonora Christinas Heltindehistorier sig væsenlig fra Holbergs. Thi medens de sidste ere udarbejdede med stadigt Hensyn til, at alle de vedkommendes åndelige Egenskaber så vidt mulig kunne komme til deres Ret, går Leonora Christinas Bestræbelse nærmest ud på at fremhæve hin enkelte Egenskab, som én Gang for alle er sat som den hele Afdelings åndelige Karaktermærke. At

[1]) Se Fortalen til Heltes sammenlignede Historier.

hun iøvrigt af og til er ret heldig i denne sin Bestræbelse, må vistnok indrømmes. Men ligesom dog den hele Fremgangsmåde ved sin Ensidighed er noget mislig, for så vidt Meningen er at give et virkeligt Bidrag til Opfattelsen af de pågjældendes Personlighed, således kan man, selv med Godkjendelse af Leonora Christinas Synspunkt, ikke skjule for sig selv, at Udførelsen af det enkelte Billede ikke engang i det større Antal Tilfælde er ret lykkets hende, og blandt andet falder det i Øjnene, at der ved flere af de længere Skildringer er medtaget meget mere biografisk Stof, end der udkrævedes for at vise det, som Forfatteren egenlig vilde vise. Til Gjengjæld bestå så nogle af de andre kun af et Par løst sammenknyttede Citater.

Betragter man Værkets Udarbejdelse fra en mere almindelig literær Side, vil der måske i det hele være noget mere at anerkjende. Man vil således i flere Bedømmelser af Begivenheder og Forhold finde Vidnesbyrd om en Iagttagelse og Opfattelse, som, om den just ikke altid når det dybest til Grund liggende, dog heller ikke hører til de ganske dagligdags, og om de mere almindelige Reflexioner, som Forfatteren hyppig indflætter i sit Værk, gjælder det på lignende Måde, at om de end ikke altid ære slående ved deres Nyhed og Oprindelighed, røbe de dog gjennemgående et sundt Omdømme og en i Verdens Skole modnet Erfaring. Fremstillingen som sådan må, skjønt den er noget bred, i det hele kaldes forholdsvis god, især i den ligefrem fortællende Stil. Hvor mere abstrakte Gjenstande føres på Tale, falder den tungere, men når man betænker, hvor lidet Sproget endnu dengang var bearbejdet, og at Leonora Christinas Værk var det første virkelig udførte Forsøg i sin Art på dansk — thi

P. Hegelund's lille Skrift Elogia mulierum er kun at betragte som en Antydning af Retningen [1] —, må man erkjende, at hun ofte ikke uden Held kjæmper med de sproglige Vanskeligheder. Og ikke desto mindre, hvor billig man end bestræber sig for at være, kan man dog ikke skjule for sig selv, at Leonora Christinas Skrift ikke ganske fyldestgjør Forventningerne, og navnlig tåler det aldeles ingen Sammenligning med «Jammers-Mindet», selv blot som literært Arbejde betragtet. Leonora Christina har åbenbart overalt sin største Styrke i at skildre det selvoplevede, den Virkelighed, i hvilken hun færdedes. Hvor hun gjør dette, får alt Liv og Farve under hendes Pen. For en systematisk Behandling af et Æmne, der krævede en mere abstrakt Virksomhed af de åndelige Ævner, egnede hun sig ganske vist mindre, om end den Prøve, hun i denne Henseende har aflagt gjennem «Heltinders Pryd», under alle Omstændigheder må kaldes respektabel. Det må dog nævnes for Fuldstændigheds Skyld, at både Samtiden og den nærmeste Eftertid dømte ikke lidet gunstigere om Leonora Christinas Værk, end jeg tror vor Tid vil gjøre. Lige fra Sperling og til langt ned i det 18de Århundrede have få af de Forfattere, der omtale Leonora Christina, undladt at frem-

---

[1] I dette, nu sjældne Skrift, som udkom 1587, fremstilles, som det hedder i Indledningen: „— aff Bibelske Scrifft | Nogle de Ypperlige Quinders bedrifft: | Huad de met list oc Snildheds Loff. | Huor Raad oc Daad giordis mest behoff. | Haffue vdrettet oc kommet aff sted. | I deris Exemple kunde andre see ved.“ — „Listigheds Exemple til det Gode“ eftervises i 9 bibelske Kvinders Handlinger, „til det Arge“ i 6 Kvinders. Det hele er på danske Vers, i korte Stykker, med stærk moralsk Islæt.

hæve «Heltinders Pryd» som et betydeligt Vidnesbyrd om dets Forfatters Lærdom og Ånd, og enkelte Gange giver Anerkjendelsen sig endog Luft i de stærkeste Udtryk [1]).

Skjønt Udarbejdelsen af «Heltinders Pryd» ganske sikkert optog en meget stor Del af den Tid, som Leonora Christina «anvendte på Læsen og Skriven», bar hendes Ophold paa Maribo Kloster også andre literære Frugter. Det er dog kun om et Par af disse, 2 Digte og et Skuespil, at vi vide noget nærmere Besked. Om det ene af Digtene er der næppe mere at sige, end at det var skrevet i Anledning at H. Gerner's Postil over Epistlerne (Kbh. 1693. Fol.) [2]). Det andet Digt har en lille Historie, som Sperling har opbevaret os [3]). Så snart Leonora Christina havde fået

---

[1]) For at give Læseren et fyldigere Indtryk af Værket selv, aftrykker jeg nedenfor Indledningen og en enkelt af de bedste Skildringer; se de vedføjede Aktstykker Nr. 26. — Med Hensyn til det originale Håndskrifts Skjæbne kan bemærkes, at Frøken Urne siger, at Leo og Anne Cathrine Ulfeldt førte det med til Wien. Her turde det mulig findes endnu tillige med så meget andet vedrørende den Ulfeldtske Familie, som i Tidens Løb vides at være bragt derned. Når Grev J. Waldstein i Breve til mig har erklæret, at han i hvert Fald intet ejede af denne Art foruden „Jammers-Mindet" (se Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 131 Anm. 2 og 179 Anm. 3), har det senere vist sig, at dette, ham uafvidende, alligevel var Tilfældet (se den tyske Oversættelse af „Jammers-Mindet" S. 274 og 289), og en nærmere Undersøgelse turde mulig bringe endnu mere for Dagen. I en handskreven Fortegnelse over Børringe Klosters Arkiv nævnes flere Aktstykker som uddragne „ur Wiener-arkivet" [vistnok ikke noget offenligt Arkiv].

[2]) Det er trykt som Nr. 25 b af de vedføjede Aktstykker.

[3]) Se Sperling's De foeminis doctis pag. 397 og 399: „Quam primum huc [til Maribo] delata fuit dicta Domina, nihil prius habuit

Bolig på Klostret, begyndte hun, i taknemlig Ihukommelse af sin Frigivelse af Fangenskabet, at arbejde på et Alterklæde til Kirken i Maribo, og på dette Klæde anbragte hun nogle Vers, i hvilke hun udtalte sin Tak til Gud og sin Hengivelse under hans Vilje, samtidig med at hun hentydede til de vigtigste Punkter i sin egen og sin Mands Historie. Det er i dette Digt at følgende to Linier forekomme, som passe så vel på Forfatterinden selv, og som alle kjende:

Ej noget synes tungt for Ægte-Kjærlighed,
Trofasthed er den Dyd, man ej tør blues ved.

Alterklædet selv var af «gylden Tobin» [1]), og Versene vare

---

quam Deo peculiares gratias ut ageret et monumento quodam insigni illud testatum relinqueret. Quo fine pallam insignem et pretiosam Altari Ecclesiæ donavit et in serico albo manu sua elegantissimos versus scripsit, testes divini auxilii, miseriæ, innocentiæ, gratiæ Regiæ et libertatis donatæ, adeo eleganter exaratos, ut cum omnibus Magistris in arte scribendi claris certare possint, licet Anno 1686, die 19. Maji, cum annum ætatis 65 fere implevisset, absque specilli cujusdam beneficio illos nitida manu serico credidisset. Hos pallæ ossuerat in æternam memoriam. At cum livorem etiam excitarent hi versus, et a variis legerentur non æquo animo, his ita interpretantibus, aliis alio modo, rem innocentissimam etiam periculis suis subjectam esse edocta, ne novis motibus et inimicis ansam daret, versus illos a palla donata abstulit, ut materiam futuros mali apud malos, quo facile Regum aures implentur, et in se facilius, quæ vix cicatrice ducta vulnera adhuc sua sentiebat."

[1]) Se A. Kall Rasmussen: Efterretn. om Musse Herred S. 247, hvoraf man tillige ser, at Klædet er bleven givet til Kirken 1687.

skrevne eller præntede med stor Sirlighed på et Stykke hvidt Silketøj, der var syet på Klædet. De ledsagedes af Randbemærkninger, som oplyste de historiske Hentydninger i dem [1]). Kirken modtog Leonora Christinas Gave 1687. Da imidlertid Digtet blev urigtigt opfattet af nogle, og Leonora Christina af Erfaring vidste, at selv de uskyldigste Ting under visse Omstændigheder kunne blive en Kilde til de største Fortrædeligheder, besluttede hun sig til at tage Versene af Klædet igjen. Selve Alterklædet lod hun blive hvor det var, og det bevaredes ved Kirken — tillige med en ligeledes af Leonora Christina skjænket Alterdug [2]) — til et godt Stykke ned i det 18de Århundrede [3]).

Skuespillet kjende vi kun af Omtale. Vi vide, at det var skrevet på danske Vers og udarbejdet med særligt Hensyn til, at det skulde opføres af Leonora Christinas Tjenestefolk. Opførelsen fandt virkelig også Sted den 27de Februar 1688, og Sperling fortæller, at det hele løb heldigt

---

1) Digtet er første Gang trykt i Holberg's Dannemarkes Riges Historie T. 3 pag. 590—91 og siden på flere Steder. Randbemærkningerne ere trykte i Bang's Samling af nyttige Materier 2 Stykke S. 144—46 og ere her tillige med Digtet indsatte i den uægte Selvbiografi; jvfr. „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. XII Anm. 2 og Danske Samlinger 2 Række 1 Bd. S. 179 Anm. 2. Jeg aftrykker begge Dele nedenfor som Nr. 25 a af de vedføjede Aktstykker.

2) Se A. Kall Rasmussen: Efterretn. om Musse Herred S. 247. Dugen var „af fint Lærred med fine Kniplinger omkring“.

3) A. Kall Rasmussen a. St. S. 278 og 281.

af [1]). Det er vanskeligt at sige, hvad vi have tabt ved ikke at kjende dette Leonora Christinas Andsfoster, men efter al Sandsynlighed er det ikke lidet. Leonora Christina var i Besiddelse af flere Egenskaber, som måtte være af Værdi ved Udførelsen af et sådant Arbejde, deriblandt navnlig et skarpt psykologisk Blik og en ualmindelig Ævne til at lade de forskjelligste Personer træde talende og handlende frem med Bevarelse af hele deres individuelle Ejendommelighed. «Jammers-Mindet» afgiver talrige Vidnesbyrd i begge Henseender. Hertil kommer, at hun i særlig Grad vides at have interesseret sig for scenisk Fremstilling, hvorfor hun også oftere, når Lejligheden tilbød sig, besøgte Theatrene i Udlandet [2]). Alt dette i Forening med selve det omhandlede Skuespils ganske ejendommelige Bestemmelse, der uden Tvivl har bragt både Personer og Handling adskilligt nærmere til Virkeligheden, end Tilfældet var med de allerfleste danske Skuespil på hin Tid, vækker i høj Grad Ønsket om at lære det at kjende. Men er det bevaret, hvad der jo er muligt, vide vi i hvert Fald intet derom, og skjønt et Brudstykke af det i Året 1777 blev solgt på Auktionen efter Klevenfeldt [3]), er ikke engang Stykkets Navn nået til os.

---

[1]) Sperling's De foeminis doctis pag. 399: „A. C. 1688. 27 Febr. comoediam, qvam scripserat, per domesticos suos agi et edi coram se voluit. Erat autem illa comoedia versibus Danicis ad captum plebejorum hominum composita, qui illam edidicerunt et in gestibus sibi convenientibus et notis edocti feliciter illam peregerunt.“

[2]) Danske Samlinger 6 Bd. S. 230 og 2 R. 1 Bd. S. 195 Anm. 5.

[3]) Se Museum Klevenfeldianum pag. 256 Nr. 34. Mulig lod Stykket sig endnu finde i Wien. I Følge en vistnok pålidelig

Efter hvad Frøken Urne siger, vare Leonora Christinas literære Sysler — hvortil uden Tvivl også hendes private og Forretnings-Brevvexling må regnes, — nærmest henlagte til Formiddagstimerne, og vil man altså vide, hvormed hun udfyldte Resten af sin Dag, er man henvist til de Efterretninger, som ere os levnede om andre Sider af hendes Virksomhed. Af disse Efterretninger synes det da at fremgå, at en ikke ringe Del af hendes Tid har været optaget af omtrent de samme Beskjæftigelser, som vare almindelige for Damer af Stand på hendes Tid, og Forskjellen mellem Leonora Christina og dem turde i den nævnte Henseende nærmest være, at der i hendes Sysler i højere Grad end det sædvanlig var Tilfældet gjorde sig et kunstnerisk Element gjældende, hvilket vel oftest trådte i tjenende Forhold til hendes Arbejdes særlige Formål, men undertiden også må antages at være trådt mere selvstændigt frem i rent kunstnerisk Produktion. Leonora Christina synes i det hele af Naturen at have haft et ikke almindeligt Anlæg for Kunsten, og dette var yderligere udviklet ved den fortræffelige Undervisning, hun havde nydt i sin Ungdom. Jeg skal kun minde om, at hun havde lært at tegne af Carl van Mander. Der haves også Efterretninger om ikke ganske få Kunstværker, navnlig Portræter, som hidrøre fra hende, men de fleste af disse turde dog vistnok snarest skrive sig fra Tiden før hendes Fangenskab [1]). I dette skulde det næsten

Overlevering skal en hel Del af de Ulfeldtske Sager på Klevenfeldts Auktion være kjøbt af den sidste (østerrigske) Grev Ulfeldt.

[1]) Alene i Museum Klevenfeldianum nævnes 3 malede Portræter af hende, forestillende Chr. IV., hendes Mand og hende

synes umuligt, at hun kunde finde Midler til kunstnerisk Virksomhed, i det mindste så længe som Frederik III. levede, og dog lærer «Jammers-Mindet» os som bekjendt, hvorledes hun i denne som i så mange andre Henseender vidste at finde Råd til at overvinde de Vanskeligheder, der stillede sig hende i Vejen. Hvem husker ikke Historien om, hvorledes hun af Ler, som en Pottemager havde glemt hos hende, dannede — foruden forskjellige andre Sager — Brystbilleder af Slotsfogden og den Kvinde, som opvartede hende, Billeder af Dyr o. s. v. [1]) At hun også på Maribo Kloster, hvor hun både havde Lejlighed og Midler dertil, har dyrket Kunsten, er mere end rimeligt, men af de rent kunstneriske Arbejder fra hendes Hånd, hvorom vi vide noget, er der dog kun to, som med større Sandsynlighed kunne henføres til denne Tid, nemlig to Portræter af hende selv og hendes Mand, som hun havde udført «au crayon» [2]). I Forbindelse med disse Billeder kan dog nævnes et Ar-

---

selv (s. a. St. S. 264 Nr. 53, 57, 67); desuden en Tegning på Papir med Vers og skreven Forklaring (smstds. S. 281 Nr. 358). Det sidste Stykke er vistnok den samme Tegning, som Leonora Christina omtaler i et Brev til Sperling af 13/3 1684 (Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 225—26). Ved et Portræt af Amtsskriver Holst i Flensborg (fra 1656 eller 57) fremhæves dets store Lighed med Originalen (Danske Saml. a. St. S. 216).

[1]) „Jammers-Mindet" 2 Udg. S. 106 og 109 Anm. 2.

[2]) Hofman: Portraits historiques Ve Partie pag. 93. Efter Sammenhængen på dette Sted må det vistnok antages, at Hofman har haft Grund til at henføre de nævnte to Portræter til Opholdet på Maribo Kloster. Udtrykket „au crayon" gjengives i den danske Bearbejdelse — uvist med hvad Ret — ved: tørre Kridtfarver.

bejde, som, om det end for en Del er et Flidsværk, dog også frembyder en kunstnerisk Side, og som med Sikkerhed vides at hidrøre fra Opholdet på Klostret. Jeg tænker herved på det store Brystbillede af Christian V., som hun udførte i Broderi, og som opbevares i Samlingen på Rosenborg [1]). Dette Billede er syet med Silke i forskjellige Farver, og den meget svære og pragtfulde Ramme er dannet af forgyldt Sølvtråd. Foroven i Rammen er den kongelige Krone anbragt, ved Siderne Sceptret og Sværdet, forneden Rigsæblet. På Rammens indvendige Kant er følgende Vers udsyet med Uncial-Bogstaver:

See her en Konge goed, en englesielet Mand,
Der i Gudsfrøgt med Ret regierer Folck oc Land,
See her en stoer Monarck, hvis Hofved wærdig war,
At hand i tusind Aar Allwærdens Croner bar [2]).

Det hele er et Værk af en uendelig Tålmodighed og en betydelig Kunstfærdighed, og når man ser det, finder man ikke noget usandsynligt i Hofman's Beretning, at det var dette Billede der foranledigede Christian V. til i Året 1689 at forhøje Leonora Christinas Årpenge med 200 Rdr. [3])

---

[1]) Efter C. Andersen: De danske Kongers kronolog. Samling S. 38 er Højden af Billedet med Ramme 56 Tommer og Breden 44 Tommer.

[2]) Da Billedet hænger så højt, at man ikke uden Vanskelighed kan komme til at læse Verset, har jeg gjengivet det her efter P. Brock: Den oldenborgske Kongeslægt, belyst ved Samlingen på Rosenborg Slot S. 73. Kun i 2den Linje har jeg trykt: oc i Stedet for og, da den sidste Form aldrig bruges af Leonora Christina og sikkert er en Trykfejl i det anførte Skrift.

[3]) Se ovenfor S. 18 Anm. 1.

Af Leonora Christinas andre Arbejder, udførte — i det mindste tildels — med Nålen, har jeg allerede i det foregående omtalt det Alterklæde og den Alterdug, som hun skjænkede til Kirken i Maribo. Uden Hensyn til de på det første anbragte Vers tør det vistnok antages, at begge disse Stykker også have udmærket sig ved kunstnerisk Udsmykning, og det samme gjælder uden Tvivl om ikke få andre Arbejder af lignende Art, i det mindste hvis man tør slutte fra et og andet af dem fra en lidt tidligere Tid, hvorom vi tilfældig have nærmere Kundskab [1]). Én Ting er dog hævet over enhver Tvivl: at alle disse Arbejder i teknisk Henseende vare udførte med stort Mesterskab. Det er noget som anerkjendes af alle, der have haft Lejlighed til at se Håndarbejder af Leonora Christina, og i denne Retning går også Frøken Urnes Ytring, at hendes Arbejde «er fast ubeskrivelig og har ingen Lige, såsom med at sy i Flammer [og] virke gylden Arbejde» [2]). Frøken Urnes Beundring udstrækker sig også til de Drejerarbejder, som Leonora Christina udførte «udi Rav og Elfenben». Drejerhåndværket, der i ældre Tid ikke sjældent udøvedes af Damer, endog af den højeste Stand [3]), havde Leonora Christina lært i Fængslet af Tødsløf, og at hun på Maribo Kloster udviklede sin Færdighed heri, bevidnes foruden af

---

[1]) Se bl. A. Frøken Urnes Meddelelse om Udsyningen af det til Leonora Christinas Ligdragt hørende Øjenklæde.

[2]) Om dette se „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 209—10.

[3]) Dronning Sophie Magdalenes Drejelad bevares endnu på Rosenborg; se Brock: Den oldenb. Kongeslægt S. 109. og C. Andersen: De danske Kongers kronolog. Samling S. 58.

Frøken Urne også af Sperling [1]). Når hertil føjes, at Leonora Christina ganske sikkert også dyrkede Musikens Kunst [2]), for hvilken hun fra sin Ungdom af havde vist stor Forkjærlighed [3]), har man vel omtrent nævnet alle de vigtigere af de Sysler, hvormed hun i hine År plejede at udfylde den anden Halvdel af sin Dag. Som det vil sees, egnede disse Sysler sig i det hele fortræffeligt for hendes Tilstand. De skaffede hendes Legeme en stadigere og vistnok velgjørende Virksomhed, og havde tilstrækkeligt i sig af et åndeligt Element til i en vis Grad at kunne fængsle hendes Interesse, men lagde dog på den anden Side ikke stærkere Beslag på hende, end at hendes dybere Tankeliv under Udøvelsen af dem uhindret kunde udfolde sig i sin fulde Frihed.

En vigtig Faktor i Leonora Christinas daglige Liv udgjorde selvfølgelig hendes personlige Omgivelser på Klostret, og da især de af disse, som ved deres Byrd eller Dannelse nærmest vare kaldede til at være hende til Selskab. Man måtte imidlertid kjende meget mere til de pågjældende end vi gjøre, for at have nogen sikker Mening om, hvorledes Samlivet mellem dem og Leonora Christina formede sig, og selv for Datteren Anne Cathrines Vedkom-

---

[1]) Se ovenfor S. 21 Anm. 2.

[2]) Hofman (Danske Adelsmænd 2 D. S. 333) siger det udtrykkelig.

[3]) Hun spillede i sine yngre År flere Instrumenter. se Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 154 og 157. I Fængslet havde hun som bekjendt i de senere År et „Clavicordium“. der var hende til megen Glæde; se „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 194 og 212—13. Frøken Urne beretter. at hun på Maribo Kloster nok gad høre „lærde Virtuoser eller Kunstnere“ og tale med dem, om hun end ikke holdt dem i sit Hus.

mende må vi lade det blive ved en temmelig almindelig Forestilling. For dog intet at forsømme, skal jeg i det mindste nævne Navnene på de vigtigste af dem, der for længere Tid vare Leonora Christinas Husfæller. Da Leonora Christina drog til Maribo, ledsagede den ovenfor nævnte Jomfru Anne Sophie Ulfeldt, der i længere Tid havde boet på Husumgård, hende derover og blev så hos hende et Årstid. Den anden af Damerne fra Husumgård, Jomfru Sophie Friis, kom ligeledes til Maribo Kloster, vistnok efter at hendes Forpagtning var udløbet (1/5 1686), og blev der i to År. Om Anne Cathrine Ulfeldts Ophold på Klostret har jeg allerede talt i det foregående. En ikke uvigtig Person i Leonora Christinas Husstand var fremdeles den i disse Blade ofte nævnte Jomfru — før sin Død oplevede hun at blive kaldt Frøken — Dorthea Sophie Urne, der allerede i Året 1686 kom til Leonora Christina og blev hos hende til hendes Død [1]. Hun forestod den økonomiske Side af Husvæsenet og gjorde dette, i det mindste efter eget Sigende, til Leonora Christinas Tilfredshed. Endelig kan nævnes, at Leonora Christina til forskjellige Tider havde to Børn af sin egen og sin Mands Slægt hos sig for flere År ad Gangen, nemlig først sin egen Datterdatter, Elisabeth Beck [2], og siden en Søsterdatters Datter af Korfits Ulfeldt, Elsebeth Ulfeldt [3].

---

[1]) Om hende mere nedenfor, hvor hendes Meddelelser aftrykkes.

[2]) Hun var ifølge Klevenfeldt's Stamtavle over Familien Beck (Geh.-Ark.) født 22/2 1682.

[3]) Født 1684 (Skeel: Optegnelser om Roeskilde adel. Jomfrukloster S. 100). Hun var en Datter af Jakob Ulfeldt til Karstofte og Karen Friis, hvilken sidste igjen var en Datter af Jesper Friis

Den sidste var hos hende i det mindste fra 1692 eller 93 af og blev på Maribo Kloster til Leonora Christinas Død.

Når man betænker, at Leonora Christina boede på Klostret i over 12 År, og at af de ovenfor nævnte kvindelige Personer de to sidste vare Børn. medens de to førstes Ophold på Klostret i det mindste tildels vistnok faldt før den Tid, da Datteren Anne Cathrine kom dertil, vil det let skjønnes, at Antallet af dem, hvis Selskab kunde være Leonora Christina til virkelig Opmuntring, til daglig var temmelig indskrænket. Nogen Afvexling tilvejebragtes vel undertiden ved en og anden Gjæst, som kom tilrejsende på kortere Tid, men i det hele hørte dette dog næppe til de hyppigere Tilfælde. Byen og Omegnens Beboere synes ikke at have haft synderlig Samkvem med dem på Klostret. Dog vides Amtmanden en enkelt Gang at have besøgt Leonora Christina [1]), og ligeledes må det antages, at den med Korfits Ulfeldt beslægtede Familie Holk på Orebygård [2])

til Ørbæklunde og Elsebeth Ulfeldt, en yngre Søster til Korfits Ulfeldt.

[1]) Georg Ernst v. Reichau blev 1/5 1685 Amtmand over Ålholm Amt og det følgende År tillige over Maribo Amt, der hidtil havde været bortforpagtet (Ålholm og Maribo Amts Regnskaber 1686, Rentekammer-Ark.; efter Meddelelse af A. D. Jørgensen). I Følge Benzon's Stamtavle over Familien Holk (Geh.-Ark.) var han født 7/5 1658, † 21/1 1735. 6/5 1685 blev han gift med Sophie Amalie Holk, en Datter af Fru Sophie Ulfeldt på Orebygård. Se iøvrigt om ham Rhode: Saml. til Laalands og F. Historie 1, 49 og 655.

[2]) Orebygård ejedes i hin Tid af Fru Sophie Ulfeldt, Enke efter Grev Christian Christoffer Holk († 1676). Hun var en Datter af Korfits Ulfeldts Broder Flemming U. og Anna

har holdt Omgang med hende [1]). Ved ganske særlige Lejligheder, nemlig når der holdtes Landemode i Maribo, så hun Stiftamtmanden [2]) og Biskoppen i sit Hus. Den sidste var ingen anden end Thomas Kingo, og når man husker, hvorledes Leonora Christina allerede i Blåtårn tilkjendegav sin Veneration for den store Digter [3]), kan man næppe tvivle om, at hans Besøg har været hende særlig kjærkomment. Det samme var Tilfældet med en Søster til den bekjendte Karen Brahe, Jomfru Anne Brahe, som nogle Gange var hendes Gjæst, og hvem hun synes at have holdt meget af [4]). Men af alle dem der kom til hende, var der dog — fraregnet hendes to i Udlandet levende Børn, hvis Besøg hos Moderen jeg tidligere har omtalt — ganske vist ingen, hvem det glædede hende mere at se end Sperling og Peder Jensen Tødsløf, der begge vare knyttede til hende

---

Elisabeth v. d. Groeben, hvilken sidste levede på Orebygård til sin Død 1690. Se Danske Herregaarde 5 Bd. (Ourebygaard) og Rhode: Saml. til Laalands og Falsters Historie 1 Bd. S. 455.

[1]) Også Fru Sophie Offenberg på Berritsgård, gift med Overstaldmester Christian Ulrik v. Harstall, er formodentlig af og til kommen til Maribo Kloster; i det mindste synes hun at have hørt til Leonora Christinas nærmere Bekjendte: se de nedenfor meddelte Aktstykker Nr. 14 og 21.

[2]) Gehejmeråd Markus Giøe var Stiftamtmand over Lålands og Falsters Stift fra $^{15}/_{5}$ 1686 (Fynske og Smålandske Tegnelser. Geh.-Ark.) til 1691. Sidstnævnte År, den 29de December, blev Henning Ulrik v. Lützov til Søholt udnævnt til hans Eftermand (Fynske og Smål. Registre. Geh.-Ark.).

[3]) „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 192.

[4]) Se de nedenfor meddelte Aktstykker Nr. 3 og 8.

ved den varmeste Hengivenhed, og som havde givet hende mangfoldige Beviser på det mest uegennyttige Venskab, dengang da hun mest trængte dertil, og da de fleste andre svigtede hende. Sperling kom til Maribo Kloster af og til og blev der en otte Dages Tid ad Gangen: en ugift Søster, Eleonora Margrethe Sperling, som ellers boede i Hamborg, fulgte en Gang med ham. Tøsdløf var en temmelig hyppig Gjæst på Klostret, især dog, som det hedder, ved Jule- og Nytårstider, og man behøver da ikke Frøken Urnes udtrykkelige Vidnesbyrd om, at ved sådanne Lejligheder drejede Samtalen sig undertiden om de Tjenester, han havde vist Leonora Christina i hin bitre Tid, hvis Minde hun endog bevarede i sin daglige Morgenbøn på Klostret ved følgende Ord: «Gud hjælpe alle Fanger og trøste de skyldige og redde de uskyldige [1])!»

Når Leonora Christina på Grund af sin Alder og sin hele Sindsretning ganske sikkert har følt sig bedst tjent med den fredelige Ro, som i Almindelighed herskede på Klostret, måtte hun dog sige sig selv, at hendes Omgivelser ikke kunde tænke ganske som hun i dette Punkt, men af og til måtte trænge til nogen Adspredelse. For at tilfredsstille denne Trang arrangerede hun da undertiden små Festligheder, i hvilke både hendes Husstand og fremmede toge Del, og skjønt de som sagt væsenlig vare bestemte for andre, var hendes egen sjælelige Organisation altfor sund, til at hun ikke ved sådanne Lejligheder skulde have ladet sig smitte af den almindelige Glæde. Af denne Slags Lystigheder har jeg allerede i det foregående omtalt det

---

[1]) Frøken Urnes Meddelelser.

Skuespil, som Leonora Christina 1688 lod indøve og opføre af sine Tjenestefolk. Det fortælles også, at hun plejede at højtideligholde Kongens Fødselsdag med en lille Fest, ved hvilken Bondepigerne i Egnen fik sig en Svingom efter Musik af Landsbyspillemænd [1]. Endelig er der i et Brev fra Datteren Leonora Sophie [2]) bevaret en Meddelelse om nogle Fastelavnsløjer, som i Året 1697 holdtes på Klostret, og ved hvilke Deltagerne optrådte i Karakterdragter. Frøken Urne var således forklædt som «Kaptejn Døgenicht», Elisabeth Beck som hans Kone, en af Pagerne som et Svøbelsebarn, der blev båret på Armen o. s. v. Det siges udtrykkeligt, at Leonora Christina morede sig meget, navnlig over Svøbelsebarnet, og det samme har vistnok været Tilfældet med alle de andre, blot med Undtagelse af hende, der skrev Brevet: hun «var så kjed deraf, at hun næsten sov». Sagen var, at netop i hine Dage blev Begjæringen om Fuldmagten for Lave Beck forhandlet, og det, at Leonora Christina ikke viste sig tilbøjelig til at gå ind på denne Begjæring, lå Datteren «i Maven» ved hin Lejlighed.

Det var netop et År før Leonora Christinas Død, at de omtalte Fastelavnsløjer fandt Sted, og fra samme Tid skriver sig hin mærkelige Memorial, som hun opsatte for Datteren i Anledning af sin Samtale med hende om Fuldmagten og de skånske Fordringer. Det ene som det andet afgiver talende Vidnesbyrd om, at Leonora Christina i sin høje Alderdom bevarede sin Sjæls Friskhed og den fuldeste Brug af sine åndelige Evner, og det har så meget mere at

[1]) Hofman: Portraits historiques Ve Partie pag. 93—94.
[2]) Se de nedenfor meddelte Aktstykker Nr. 21.

sige, når vi erfare dette netop fra hin Tid, som hun ganske kort i Forvejen havde været meget heftigt syg. «Fru Moder», skriver Leonora Sophie i det samme Brev, hvori hun omtaler Fastelavnsløjerne, «har været til Døden syg, mens det må inte så hedde; hun vingler end på sine Ben, er dog oppe.» I det hele sporedes Tidens Indflydelse i meget højere Grad på Leonora Christinas Legeme end på hendes Ånd. Hun havde uden Tvivl af Naturen et ualmindelig stærkt Legeme; man vilde ellers ikke kunne forklare sig den Lethed, hvormed hun så ofte i sit bevægede Liv udholdt de største Anstrængelser og Besværligheder. Men det lange Ophold i Fængslet havde nedbrudt hendes Helbred, og både dengang og siden høre vi tale om hyppige og meget heftige Sygdomsanfald. «Jeg er svag og nu nyligen sluppen en Gulsot», skriver hun, kort før hun rejser til Maribo; «min Mave er ganske forhutlet, den Forandring forårsager det [1].» Og en 5—6 År efter høre vi igjen, at hun har været syg, og det i den Grad, at man tvivler om, at hun kommer sig, og at der allerede tages Forholdsregler med Hensyn til hendes Begravelse [2]). Der var således Varsler nok, som måtte minde hende om at berede sig til Døden, hvis ellers en sådan Påmindelse var nødvendig. Men vi vide, at den ikke var det. Allerede i Fængslet havde hun som bekjendt gjort sit Jordetøj færdigt [3]), og på Maribo Kloster var Døden hendes stadige Tanke og kjæreste Håb. Den 16de Marts 1698 fuldbyrdedes endelig, hvad

[1]) Se de nedenfor meddelte Aktstykker Nr. 2.

[2]) Se ovenfor S. 22 Anm. 4.

[3]) „Jammers-Mindet“ 2 Udg. S. 210—11.

hun så længe havde sukket efter [1]). Om de nærmere Omstændigheder ved hendes Død er os intet bekjendt. Frøken Urne, som dog ganske sikkert var tilstede tillige med Datteren Anne Cathrine, melder ikke noget derom. Derimod har hun opbevaret et lille Træk, der står i Forbindelse med Leonora Christinas Død, og som er et nyt Vidnesbyrd om, hvorledes hendes Sind efterhånden havde vendt sig fra Verden og de Ting, denne lægger Vægt på. Det hedder nemlig, at Kongen havde befalet, at når hun døde, skulde det strax meldes, for at hun kunde blive begravet i Overensstemmelse med sin Stand, men da Leonora Christina erfarede dette, tilskrev hun Statholder Ulrik Fredrik Gyldenløve — der altid var hendes trofaste Beskytter — og anmodede ham om på hendes Vegne at takke Kongen for den Nåde, han havde tiltænkt hende, men tillige udbede sig, at hun måtte blive begravet «i al Stilhed og uden Ceremonier». Således som hun ønskede det, skete det også. Vistnok stod hun Lig under en «Himmel», noget der hørte til de højeste Rangklassers Forrettigheder, men selve Kisten var, efter hvad Frøken Urne siger, kun «overtrukken med sort Læder uden nogen Bogstaver eller Beslag». For ret at vurdere denne Tarvelighed i Udstyrelsen, der ikke engang nåede op til, hvad der var de laveste Rangklasser eller den almindelige Adel tilladt [2]), må man kjende den

---

[1]) Hendes Død anmeldtes i de i Lybæk udgivne Nova literaria maris Balthici (1698 pag. 81), derimod omtales den ikke i den danske Avis Maanedlige Relationer.

[2]) Jvfr. Christian V.'s Forordning om Begravelser af 7/11 1682. De øverste Rangklasser, som havde Tilladelse til at stå Lig under en Himmel, kunde tillige lade deres Kister overtrække med Fløjl

næsten vanvittige Forfængelighed, som var Tidens Særkjende, og som drev Folk til også ved Begravelser at udfolde en Pragt, som gik til de yderste Grændser af, hvad de gjældende Bestemmelser vilde indrømme dem. Også den egenlige Ligbegængelse var så lidet opsigtvækkende som muligt. Af fremmede, som fulgte, nævnes kun 2 Grever Holck fra Orebygård [1]). Liget blev nedsat i Maribo Kirke, hvor Leonora Christina i mange År havde haft sin egen lukkede Stol [2]), og hvor hun 1696 havde ladet indrette en muret Begravelse [3]). 3 af hendes Sønner, som vare døde i en spæd Alder [4]), havde allerede stået her, siden Begravel-

---

og pryde „med Messingplader og anden Sirlighed". „De andre i Rangen" så vel som Adelen og adelige privilegerede, som havde murede Begravelsessteder, måtte lade Kisterne overtrække med Baj, Klæde eller Læder, samt bruge Jernbeslag på dem og desuden ovenpå anbringe en Messingplade til Indskriften.

[1]) Jvfr. ovenfor S. 62 Anm. 2. Grev Christian Christoffer Holck efterlod sig følgende Sønner: Fredrik Christian H., Oberst, Flemming H., Amtmand i Nyborg, og Borckart Rud H.. (senere?) Generalmajor.

[2]) I Følge et af Hr. Bibliothekar Kordegn C. W. Ross i Maribo udarbejdet utrykt Skrift over Maribo Kirke — som først under Trykningen af nærværende er kommen mig til Hænde — havde denne Stol sin Plads „på Pulpituret ved Siden af Orgelet i den vestre Ende af Kirken, omtrent over hendes Begravelse"; jvfr. også Kall Rasmussen: Musse Herred 1, 247. I det samme Skrift af Hr. Ross siges, at Nykloster var sammenbygget med Kirken, „således at der fra 2den Etage var Indgang til Kirken igjennem det nuværende 3die Vindue."

[3]) Se Hofman: Portraits historiques V$^{e}$ Partie, pag. 94; jvfr. Kall Rasmussen a. St. S. 251.

[4]) Frøken Urne siger, at de 2 af dem hidtil havde stået i et Våbenhus i Nikolaj Kirke siden den Tid, da Korfits Ulfeldt

sen var færdig, og selv blev hun nedsat i den 3 Uger efter sin Død [1]), nemlig den 6te April [2]), om Aftenen. Over Graven blev lagt en Sten med følgende Indskrift:

HERRE
HAFDE DIT ORD ICKE WÆRRET
MIN TRØST
DA HAFDE IEG FORGAAET
I MIN ELENDIGHED

DETTE BEGRAFWEL-
SIS-STED TILHØRER
HENDIS HØYBAARNE
NAADE GREFWINNE
Leonora Christina
HVORHELST TRENDE
AF HENDERS SØNNER
ÆRRE NEDERSATTE
OC
SIELF HVILER HVN HER
SIDEN DEN 6 Aprilis A° 1698

---

faldt i Unåde. Hofman (Danske Adelsmænd 2 D., Stamtavlen over Fam. Ulfeldt) omtaler 4 Sønner af Korf. Ulfeldt som døde i en spæd Alder, og angiver Navnene på de 3 som Jakob, Leo og Mogens. Mellem genealog.-herald. Selskabs Håndskrifter (Geh.-Ark.) findes en Stamtavle over Ulfeldterne af Benzon, hvor kun 3 Sønner siges at være døde unge, og deres Navne angives som Christian, f. 1637 † 1639, Mogens og Leo Belgicus.

[1]) I Følge Forordningen om Begravelser af 7/11 1682 måtte Rangspersoners og adeliges Lig henstå ubegravede i 3 Uger, andres kun i 8 Dage.

[2]) Under denne Dato betalte „Frøken von Ulfeldt“ for at lade Begravelsesstedet åbne 10 Rdr., se A. Kall Rasmussen: Efterretn. om Musse Herred 1, 251. Efter en gammel Tradition skal Leonora Christina have fået sin Brevvexling med i Graven; se Kall Rasmussen a. St. S. 36.

DA HVN HAFDE LEFVET
76 AAR 8 MAANEDER
OC 8 DAGE [1])

Hermed er sagt, hvad jeg havde at sige om Leonora Christinas sidste Leveår. Hvis det giver blot de yderste Omrids af et Billede, må jeg være tilfreds. Jeg har ikke turdet sigte højere, dels på Grund af Efterretningernes Mangelfuldhed, dels fordi hvad der handledes om kun var et enkelt Livsafsnit, som uagtet sin tilsyneladende Afsluttethed dog overalt stod i den nøjeste Forbindelse med hvad der var gået forud, og ved ikke at skildres i Sammenhæng med dette på flere Punkter måtte savne den tilstrækkelige Belysning. Inden jeg slutter, skal jeg endnu kun berigtige en Vildfarelse i, hvad man kunde kalde Leonora Christinas Historie efter Døden. I et ellers ret omhyggeligt og efter gode Kilder udarbejdet Skrift, som jeg oftere har benyttet

---

[1]) Indskriften er ofte tidligere meddelt, første Gang i Marmora Danica T. 1 pag. 264, senest hos Kall Rasmussen: Musse Herred 1, 34, men intet Steds ganske nøjagtigt. Den gjengives her efter en Tegning, som Hr. Bibliothekar Kordegn C. W. Ross i Maribo godhedsfuldt har ladet gjøre til mig. I Følge en Bemærkning af Hr. Ross i den ovenfor omtalte Beskrivelse af Maribo Kirke lå Ligstenen på sin Plads over Leonora Christinas Grav (foran Jomfrukoret) indtil 1864, da den blev taget op og indmuret i en Niche ved Begravelsen („den vestligste imod den nordre Side"); jvfr. Kall Rasmussen a. St. S. 34 Anm. Stenen var dengang itu, og ved en Fejltagelse er Stykket med Skriftstedet sat nederst i Steden for øverst. I Trap's Beskrivelse af Danmark haves en Afbildning af „Jomfrukoret" i Maribo Kirke, hvor Leonora Christinas Grav sees i Forgrunden med et Trægitter om Ligstenen. Dette Trægitter er nu borttaget.

i det foregående, nemlig Kall Rasmussens Efterretninger om Musse Herred, udtaler Forfatteren (S. 36) som sin Overbevisning, at Leonora Christinas Lig efter Begravelsen er bleven ført bort af hendes Børn. Det skulde nemlig have vist sig ved Undersøgelser af Graven, som vare foretagne i dette Århundrede, at der vel var bevaret Rester af de 3 Børns Kister og af deres Ben, men for Moderens Vedkommende ingen af Delene. Da der nu oven i Kjøbet på Stedet selv havdes et gammelt Sagn om, at en Bortførelse af Liget havde fundet Sted, så Sagen virkelig meget sandsynlig ud, og jeg har selv tidligere været tilbøjelig til at dele Kall Rasmussens Mening [1]). Der var imidlertid overset to væsenlige Omstændigheder. Først, at Graven allerede 1765 havde været åbnet og «omlagt» [2]), ved hvilken Lejlighed det let lod sig tænke, at netop Leonora Christinas Kiste kunde have lidt Overlast af nysgjerrige Beskuere eller måske endog af havesyge Voldsmænd. Dernæst, og det er det afgjørende, at der ved en af de i dette Århundrede foretagne Undersøgelser af Graven endnu forefandtes 4 menneskelige Hovedskaller, eller netop det Antal, som i Følge Indskriften på Ligstenen skulde være der [3]). Herved falder altså den hele Historie til

---

[1]) Se Danske Samlinger 5 Bd. S. 218 Anm. 4. Jeg tilskrev i den Anledning Grev Waldstein, som også lod foretage nogle Undersøgelser; jvfr. Grev W.'s Forord til den tyske Oversættelse af „Jammers-Mindet" S. V—VI.

[2]) Kall Rasmussen a. St. S. 283.

[3]) Jeg skylder Hr. Etatsråd J. J. A. Worsaae Tak for at have henledet min Opmærksomhed på denne Omstændighed. En Åbning af Graven 1819 fremkaldte en Meddelelse til Kommissionen for

Jorden, og der vil i Fremtiden ikke være mindste Grund til at tvivle om, at det Land, som er stolt af at have Ejendomsret til Leonora Christinas Minde, også gjennem hvad der er tilbage af hendes Støv [1]).

---

Af de Breve og Aktstykker, som meddeles her bagefter, og som udgjøre en væsenlig Del af Grundlaget for den

---

Oldsagers Opbevaring fra Pastor Boeck. Den er aftrykt hos Kall Rasmussen a. St. S. 34—35. Det siges her, at der i Begravelsen ikke findes „Spor af Kisten eller Liiget“ (Kall Rasmussen har både her og i den næstfølgende Linie ved en Trykfejl: Laaget). Men i en Indberetning fra Kirkeværge H. C. Krøyer angående en senere Undersøgelse af Graven er dette Udsagn berigtiget i Overensstemmelse med, hvad jeg ovenfor har ytret. Man ved dette ikke af Indberetningen selv, som rimeligvis nu er tabt, men af en Notits, som er indført i „Protokol over oldnordisk Museums Forøgelse“ (i oldn. Museums Arkiv) i Anledning af, at en Guldtresse, som Krøyer tillige med nogle andre Sager havde fundet i Graven, 1829 blev indlemmet i Museet (den er i Året 1870 afgivet til Samlingen på Rosenborg). Hin Notits lyder således: „Indsendt ved Kirkeværge Kiøbmand Krøyer i Marieboe. MMX. En lille, kunstig vævet Guldtresse, funden i Eleonora Christine Ulfelds Grav i Mariboe Kirke. Den blev funden ved at undersøge Graven, da Kisterne i den befandtes at være aldeles opløste, og intet videre fandtes, undtagen 4 Pandeskalle og andre Been, samt nogle Messing- og Jern-Zirater.“

[1]) Medens nærværende Skrift er under Trykken, modtager jeg (den 8de November 1872) et Exemplar af en engelsk Oversættelse af „Jammers-Mindet“ (Memoirs of Leonora Christina etc. Translated by F. E. Bunnètt. London 1872.), i hvis Indledning, der ikke er skrevet af Mr. Bunnètt, også gjøres nogle Bemærkninger om Leonora Christinas Ophold på Maribo

forudgående Fremstilling, have adskillige allerede tidligere været udgivne af mig i en Opsats i Danske Samlinger (5 Bd. S. 209—38), der fører omtrent samme Titel som nærværende Skrift. Det meste af det nye, som her er kommet til, hidrører — ligesom også nogle af de i det foregående benyttede Aktstykker — fra ét enkelt Sted, nemlig det for dansk Historie ikke uvigtige Arkiv på Børringe Kloster i Skåne. Når jeg ikke kan andet end føle mig den nuværende Ejer af Børringe Kloster, Hr. Greve Corfits Beck-Friis, i høj Grad forbunden for den Tilladelse han har givet mig, en ham personlig ubekjendt, til her på Stedet at benytte Papirer, der uden Tvivl høre til hans dyrebareste Ejendele, har jeg dog en ganske særlig Trang til at bevidne Hr. Grevens Broder, den svensk-norske Minister i Kjøbenhavn, Hs. Excellence Baron Lave Beck-Friis, min varmeste Tak, dels for at have erhvervet mig hin Tilladelse, dels for den overordenlige Elskværdighed,

---

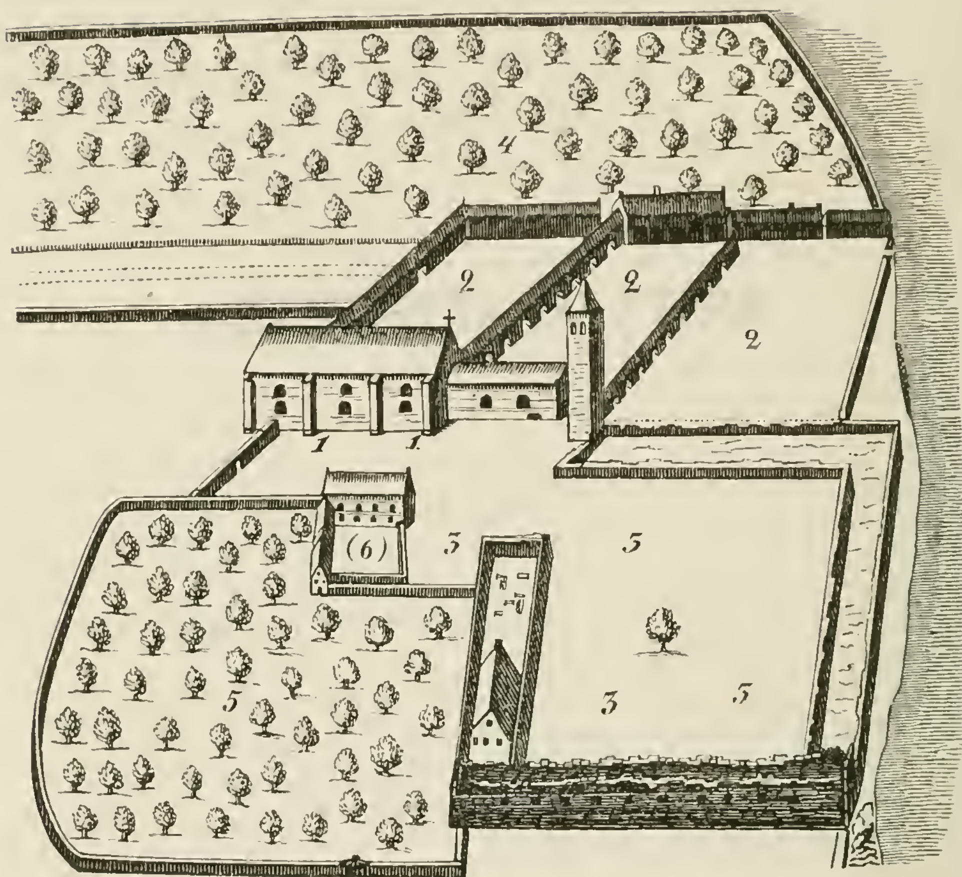
Kloster. Da jeg i denne Indledning nævnes som den, der har „supplied the materials" til den, og det — blandt andet — kunde synes påfaldende, at der mellem hine Bemærkninger om Opholdet på Maribo forekommer flere, der ikke stemme med Fremstillingen i nærværende Skrift (eller med min tidligere Opsats om samme Gjenstand i Danske Samlinger 5 Bd. S. 209 flg.), finder jeg Anledning til nærmere at bestemme hint Udtryk således, at jeg dels i Almindelighed har anvist Indledningens Forfatter nogle Afhandlinger, som kunde benyttes til hans Arbejde, dels på nogle ganske enkelte, bestemt formulerede Spørgsmål har givet bestemte Svar, men at jeg ellers hverken i Henseende til Helheden eller til Enkelthederne kan påtage mig noget som helst enten af Æren eller Ansvaret for hin Indledning, af hvilken jeg ikke har set en Linie, før Bogen var udkommen.

hvormed han er kommen mig i Møde, hver Gang jeg under min Syslen med hans store Stammoders Historie har taget mig den Frihed at lægge Beslag på hans Tid. At jeg har tilegnet Hs. Excellence dette beskedne Skrift, er kun et svagt Udtryk for, hvor meget jeg er mig bevidst at stå i hans Gjæld.

# BREVE OG AKTSTYKKER.

---

## Maribo Kloster efter Resen's Atlas.




1. Kirche.
2. Brodre kloster, nu sogne præstens Residentz.
3. Søster Closter.
4. Brodre-hafve.
5. Søster-hafve.

(6. Nykloster.)

## 1.

## Frøken Urnes Meddelelser om Leonora Christinas Liv på Maribo Kloster.

Disse Meddelelser hidrøre fra en Dame, der, som allerede omtalt i det foregående, hørte til Leonora Christinas nærmeste personlige Omgivelser i de allerfleste af de År, denne levede på Maribo Kloster, og skjønt de ere bragte på Papiret meget længe efter den Tid — nemlig i Midten af det 18de Århundrede og i Frøken Urnes eget 80de År —, har hun dog bevaret Mindet om den i tro Erindring. Om hendes Personlighed vide vi dette, at hun hed Dorthea Sophie Urne, og at hun var en Datter af Knud Urne til Axelvold og Anne Ulfstand (se Klevenfeldt's Stamtavle over Fam. Urne, Geh.-Ark., og Bendz: Efterretn. om Rønninge og Rolfsted Sogne S. 17). Hvor hun kom hen efter Leonora Christinas Død, er mig ikke bekjendt, men 1748 opholdt hun sig i Rønninge i Fyn, hvor Klevenfeldt besøgte hende. Denne havde siden „den Lycke at forskaffe Fr. Urne fra den Dyrebare Printzesse Charlotte Amaliiß Kongl. Høyhed 50 Rd. aarlig Pension, som continuerede efter hendiß Død for det halfve til Een hendiß Broder Datter [1].“ Hun døde i Rønninge den 11te November 1756, 86 År gammel (Bendz: a. St.: hun var født 1669).

Frøken Urnes Meddelelser ere, hvad der skjønnes af deres Form, fremkomne som Besvarelse af et Antal bestemt formulerede

[1]) Se Klevenfeldt's Noter til de nedenfor S. 80 Anm. 6 omtalte Blade af et Exemplar af Gerner's Postil.

Spørgsmål, som en videbegjærlig har stillet til hende i Anledning af hendes Samliv med Leonora Christina. At den pågjældende ikke har været nogen anden end den så ivrige Samler af personalhistoriske Efterretninger Klevenfeldt, fremgår af flere Omstændigheder. For det første vide vi jo, at Klevenfeldt trådte i personligt Forhold til Frøken Urne netop omtrent ved den Tid, da hendes Meddelelser må være optegnede. Dernæst fandtes selve Optegnelserne mellem Klevenfeldts efterladte Samlinger (se Museum Klevenfeldianum pag. 256 Nr. 34). Endelig siger Klevenfeldt et Steds, at Frøken Urne havde skjænket ham nogle Breve, som Anne Cathrine Ulfeldt havde skrevet til hende efter Moderens Død [1]), og sådanne Breve solgtes også på hans Auktion (Museum Klevenfeld. pag. 256 Nr. 35); men i Frøken Urnes Optegnelser forekommer netop en Ytring om, at hun sammen med Optegnelserne oversender nogle Breve af den Art, som Klevenfeldt omtaler.

At iøvrigt de ofte nævnte Optegnelser ikke ere bragte på Papiret af Frøken Urne selv, men nedskrevne af en anden efter hendes mundlige Beretning, siges udtrykkelig i Klevenfeldts Auktionskatalog. Hvem der kjøbte dem efter Klevenfeldt, vides ikke, men for Tiden bevares de mellem Biskop Bloch's håndskrevne Samlinger til den Fynske Gejstligheds Historie på Universitets-Bibliotheket (Additam. 138 Fol.), og det på doppelt Måde, nemlig både i Original og i Afskrift. Originalen er dog i en meget mangelfuld Tilstand. Den har oprindelig bestaet af 3 Kvartblade (af hvilke imidlertid det sidste på Bagsiden har været så godt som ubeskrevet), men af disse er nu kun det første nogenlunde i Behold; af de 2 andre er mere end Halvdelen afrevet. Heldigvis er Afskriften taget, medens Originalen endnu var hel, så at i det mindste de fleste Huller i denne have kunnet udfyldes; at det ikke har kunnet ske med dem alle, hidrører fra, at også Afskriften på et Par Steder er revet itu. Som Forholdet er, har Texten måttet sammensættes vexelvis efter Originalen og Afskriften, og da hver af disse har sin egen Retskrivning, har jeg ikke troet på dette Punkt at burde tilstræbe en fuldkommen nøjagtig Gjengivelse, men har foretrukket at give det hele med nyere Retskrivning, dog således, at selve Ordformerne ere blevne uforandrede.

---

[1]) Se Klevenfeldt's Noter til de S. 80 Anm. 6 omtalte Blade.

Jeg skal endnu kun tilføje, at det meste af det, der omtales i Frøken Urnes Meddelelser, allerede er udførligere oplyst i det foregående, dels i selve Fremstillingen, dels i de denne ledsagende Anmærkninger, og hertil må jeg da i det hele henvise de Læsere, der ønske at vide nærmere Besked. Kun til ganske enkelte Efterretninger vil der være Anledning til her at knytte nogle nye Oplysninger.

---

1. Anno 1686 kom Frøkenen [1]) til Grevinden og var rekommenderet til hende af Admiralinde Sophie Bielke [2]) og flere fornemme Venner; thi hun kunde ikke antage hende før for hendes Vilkår[s] Skyld. Men Jomfru Anna Sophie Ulfeldt, som var Grev Ulfeldts Broderdatter, fulgte hende til Maribo [3]) og blev ikkun hos hende 1 År.

2. En af Grev Ulfeldts Søsterdøtre, navnl. Sophie Friis, kom over for at ville gjøre sin Opvartning hos Grevinden, da hun forblev der i 2 År, rejste så til sin

---

[1]) D. e. Meddelerinden. I Afskriften, hvor tredie Person er forandret til første Person, står: „jeg (sc. Frøken Uhrne)". Meddelerindens Navn angives overhovedet intet Steds udtrykkelig i de originale Optegnelser, men den anførte Bemærkning i Afskriften i Forbindelse med Meddelelsernes hele Indhold er mere end tilstrækkelig til at godtgjøre hendes Identitet med den Frøken Dorthea Sophie Urne — forhen „Frøken Opvarterske hoß Fru Eleonora Christina, da hun opholdt sig i Maribo" —, som Klevenfeldt kjendte (se Kl.'s Noter til de nedenfor S. 80 Anm. 6 omtalte Blade.

[2]) Formodenlig Marie Sophie Bielke, Amiral Christian Bielkes anden Kone. Hun var en Datter af Rigsamiral Henrik Bielke og Edel Ulfeldt (jvfr. „Jammers-Mindet" 2 Udg. S. 31 Anm. 3), var født 8/1 1657, og, da hun ægtede Bielke (1680), Enke efter Klaus Krabbe til Torstedlund. Hun døde 1/2 1686 (se Universitetets Ligprogram over Chr. Bielke, og St. Friis: Roskilde Domkirke S. 101).

[3]) Jvfr. ovenfor S. 8. Frøken Urnes Udsagn stemmer med, at Anne Sophie Ulfeldt ikke mere nævnes som boende på Husumgård i Bilagene til Kjøbenhavns Amts Kop- og Kvægskats Regnskab for 1686 (Rentek.-Ark.).

Søster på Bruagergrd[1]. Nogle År derefter tog hun[2] sin Datterdatter, som var avlet af Hr. Lauge Beck og Frøken Eleonora Sophie, Comtesse d'Ulfeldt, til Andarum i Skåne[3]. Samme forblev i nogle År hos Grevinden, da hendes Moder begjærte hende, efter at Frøkenens Søster var . . . Samme lever endnu og bor i Skåne, hvilket hendes Skrivelser til mig udviser[4], hvorudi hun har begjært af mig Grevindens hendes Grandmamas Postil, Vers, hendes Arbejde med videre, hvilket jeg og oversendte hende altsammen, undtagen Postillen, som jeg ikke vilde se i nogen andens Hænder, uden i Grev Ulfeldt[s][5], men ikke har kunnet dertil finde Lejlighed[6]. Hvem hendes Mand

---

[1] Søsteren, Karen Friis, var gift med Jakob Ulfeldt til Karstofte (og Bruagergard?).

[2] D. e. Leonora Christina.

[3] Scilicet: til sig.

[4] Et Brev fra Elisabeth Beck til Frøken Urne af 1735 solgtes også pa Klevenfeldts Auktion (Museum Klevenfeldianum pag. 256 Nr 35.

[5] D. e. Grev Leo Ulfeldts.

[6] Da Klevenfeldt 1748 besøgte Frøken Urne (se ovenfor S. 77), skjænkede hun ham — efter hans eget Udsagn — et Exemplar af Gerner's Postil over Evangelierne (Kbh. 1684. Fol.), som i sin Tid havde tilhørt Leonora Christina, og som foruden nogle Vers af denne selv indeholdt adskillige Optegnelser af hendes Børn og af andre Personer, som hørte til hendes Bekjendtskab. Det er uden mindste Tvivl den samme Postil, som Frøken Urne ovenfor omtaler. Hvor selve Bogen nu er bleven af, vides ikke (den findes opført i Museum Klevenfeldianum p. 22 som Nr. 312), men de beskrevne Blade, af hvilke de 2 have dannet Bogens Forsatsblade, medens 2 andre have været anbragte bag i Bogen, ere endnu til og opbevares i det kgl. Bibliothek (Ny kgl. Samling Nr. 1394 f., Fol.). På det af disse Blade, som synes at have siddet forrest i Bogen — men som iøvrigt må være blevet beskrevet senere end det næstfølgende Blad — findes på første Side, smukt præntet med Leonora Christinas egen Hånd, et Digt af hende til Gerner („Den Liidende Christinne taler til denne Bogs Author"); det er, på de 2 sidste Linier nær, trykt i Athene for 1813 S. 403. På samme Side af samme Blad står et andet egenhændig nedskrevet Digt af Leonora Christina „Til Peder Jensen Tøtzløff, Borg-Skriffuer oc Hoff-Auctions Director, som forærte mig denne Bog 1685, Aarets Første-Dag". På det

er[1]), ved hun[2]) ikke. Dernæst tog Grevinden en liden Jomfru til sig, navnlig Elsebeth Ulfeldt, som var sl. Grevens Søsterdatters Datter, Fru Karen Friises Datter fra Bruager, og var opkaldet efter Grevens Søster Elsebeth Ulfeldt. Denne Jomfru lod Grevinden oplære ud[i] et og andet, og blev tillige med mig på Maribo Kloster, indtil Grevinden døde, og er nu Frøken udi Roskilde Jomfrukloster[3]).

---

2det Blad læses et Digt, som i Følge en Bemærkning af Klevenfeldt („efter Frøyken Urnis Relation") er skrevet af den nævnte Peder Jensen Tødsløf, og hvori Kjøberen af Bogen opfordrer denne til at følge med ham ind i „Taarnet", for at den der efter dens eget Ønske kan blive ejet af en „Ret dybsindig wisdoms Hierne". På det 3die Blad have Leonora Christinas efterladte Børn — Anne Cathrine, Leonora Sophie og Leo — hver især skrevet nogle Linier til Frøken Urne, indeholdende dels Ønsker for hendes Fremtid, dels en Erklæring om, at Bogen fra nu af tilhører hende som en Gave fra dem. Anne Cathrine Ulfeldts Tilskrift (Frøken Urne benævnes her: „den Høy Ædle Welbaarne Jomfrue Dorothea Sophia Vrne") er dateret Maribo Kloster første Pinsedag Anno 1698, de 2 andre Maribo Kloster den 26de Juni 1698. Leo Ulfeldt underskriver sig: „Leon Gr. v. Vllfeldt. Obrister." På Bagsiden af samme (3die) Blad er med en Hånd, som jeg ikke kjender, men som mulig kunde være Frøken Urnes, nedskrevet et Digt af Leonora Christina i Anledning af Gerner's Postil over Epistlerne (trykt nedenfor som Nr. 25 b af Aktstykkerne). På det 4de Blad står et Digt af Præsten H. Roth i Maribo, hvori Gerner prises lykkelig som den, der ved sin Lærdom formår at erhverve sig slige Yndere, at hans Bog ikke blot mere og mere er kommen „i Høye Adels Giemme", men også vedbliver at være der som „Angenehm Present". — Endelig har Klevenfeldt på ethvert at de nævnte Blade nedskrevet en Del Notitser, mest af personalhistorisk Indhold.

[1]) Elisabeth Beck var i Følge Ljunggren (Skånska Herregårdar 5 Bd., under Christinehof) først gift med en „Bruksinspektor" Limnell og måtte for dette Giftermål døje meget af Faderen og Brødrene. Siden ($^{20}/_{1}$ 1725) ægtede hun en Kammerråd C. M. v. Zeschen (Klevenfeldt's Stamtavle over Fam. Beck. Geh.-Ark.).

[2]) Frøken Urne.

[3]) I Følge V. Skeel (Optegnelser om Roeskilde adelige Jomfrukloster S. 100—1) blev Elsebeth Ulfeldt indskreven i Klostret 1714; hun døde ugift 1769.

3. Grevindens fornemmeste Okkupation var Gudsfrygt, idet (!) hend[e]s Domestikker bleve forsamlede udi en Stue udenfor hendes Sengekammer. Udi hendes daglig Morgenbøn stod: Gud hjælpe alle Fanger og trøste de skyldige og redde de uskyldige! Derpå forblev hun i sit Sengekammer den ganske Formiddag, som hun anvendte på Læsen og Skriven. Hun sammenskrev en Bog, Heltinders Pryd kaldet, som Komtesse A. C. Ulfeldt og Grev Leon tog med sig med mange andre rare Skrifter. Hendes Arbejde er fast ubeskrivelig og har ingen Lige, såsom med at sy i Flammer, virke gylden Arbejde, dreje udi Rav og Elfenben. Ja, hun knyttede i Ruder sit Liglagen, som var 6 Al. langt og 2 ½ Al. bredt og var underfodret med hvidt Taft. Hendes Pude var af samme Sort, og stod på samme Pude Vers af hende selv forfærdigede, og som her medfølger. Item et Øjenklæde af hvidt Taft med hendes Vers på, som ligeledes medfølger [1]). Samme Øjenklæde havde hun broderet med 2de Engle, holdende en Laurbærkrands over Versene.
4. Hendes Arbejde hvor er henkommen, er foran i det 2det Responso meldet om, så at jeg har ikkun ganske lidet deraf tilbage, hvilket består i 2 små Stykker, som Grevinden med egen Hånd haver begyndt på for at lære mig at sy samme Sting.
5. Denne Post sees af den anden.
6. Hendes Domestikker bestod af 2 Kammerpiger og 4 andre. Mandspersonerne bestod af 2 Pager, som læste tysk til og fra Bords; samme og skiftedes til hver Uge at læse, men dog begge på en Gang gjorde Opvartning. Samme vare af skikkelige Borger- og Præste-

---

[1]) I Følge en Bemærkning i Afskriften fandtes disse Vers ikke, da Afskriften blev taget, men Afskriveren, som har læst dem „i det danske Magazin (?) for 24 Aar siden", meddeler dem efter Hukommelsen. Jeg finder dog ingen Grund til at aftrykke dem her, da det er de samme, som ere trykte i „Jammers-Mindet" 2 Udg. S. 210—11.

børn. Den ene kom i Grevindens Hof, strax efter hun var kommen til Maribo, og forblev hos hende til hendes Død, da Greven tog ham med sig til Wien; og var samme Pages Navn August. Den anden, nemlig Præstesønnen, kom til sin Fader, Hr. Hans Bedske[1], i Låland. Dernæst af 1 Lakej, en Kusk og en Gårdskarl, alle vel klædte i fuldkommen Liveri. Og førte ellers en god Økonomi, til hvilken hun brugte mig, og jeg, Gud være æret, fandt Nåde både af Grevinden, Komtessen og Greven, som kontinuerede ej alene til Grevindens Død, men endog efter hendes Død hos Komtessen og Greven, hvilket af Komtessens Breve noksom kan sees, og som her medfølger[2]).

7. Sperling kom der iblandt for at gjøre sin Opvartning, da han altid var Grevinden velkommen, men var der ej længere end en 8te Dages Tid hver Gang. Hans Søster, Jomfru Eleonora Sperling, var også engang med ham og ligeledes forblev der en 8te Dage.

8. Peder Jensen Torsloff[3]) kom ofte til Grevinden, dog fornemmelig om Jule- og Nyårstider, og talte undertiden om den Opvartning, han gjorde hos Grevinden i det Blå Tårn, forærende hende iblandt, da Glas, da Bøger, og forrettede (!) tillige med Sperling hendes Kommissioner, såvel inden- som udenlands. Samme

---

[1]) Fornavnet er næppe rigtigt. I det mindste har jeg ikke fundet nogen anden Præst på Låland af Navnet Bedske (eller Beske) i den Tid, hvorom der her kan være Tale, end Anders Madsen B., som først var Rektor i Saxkjøbing (1678—81) og derefter Præst til Slemminge og Fjelde Menigheder (1681—1718); se Rhode: Saml. til Laalands og Falsters Historie 2 Udg. 1 Bd. S. 368 og 411.

[2]) Se ovenfor S. 78.

[3]) Den rette Skrivemåde af hans Navn er uden Tvivl Tødsløf. Således skrives det ikke blot af Kleveufeldt, men også i Zahlkassens Regnskaber 1683 og 1684. Hofetaten (Rentek.-Ark.). Af disse fremgår det tillige, at han i hine År beklædte Stillingen som Borgret-Skriver (ikke, som Leonora Christina siger S. 80 Anm. 6, Borg-Skriver).

Hof- og (!) Auktionsdirektør havde lært hende at dreje, da hun sad i det Blå Tårn [1]).

9. Samme Torsloff døde ugift førend Grevinden.

10. Af dem, som vare hos Grevinden, ere ingen i Live uden den [fø]rome Frøken i Roskilde Jomfrukloster, Hr. Provst Roth i Maribo [2]), og jeg, som nu er i mit 80de År.

11. Lærde Virtuoser eller Kunstnere holdt hun ingen af, m[en nok?] gad hun hørt og tale med dem, og når Landemode ho[ldtes, kom] til hende både Stiftamtmanden og Biskoppen og .... Endel af dem tiltalede hende på latin, men hun [svarede] altid på dansk.

12. Skrifter har hun vel efterladt sig, men ere blevn[e førte?] med Frøken A. C. til Wien. Hun holdt et lidet As ..., på hvis Låge stod disse Ord: Se ej til min udv[ortes], men vel til min indvortes Dyd. Dog har jeg endn[u noget?] af en Komedie, hun selv haver sammensat, som h ...

13. Fra Frøken A. C. haver jeg endel Breve fra hendes Rejses Begyndels til hendes Ankomst til Wien, med mange Hilsener fra Greven. Samme Herre beviste [sig] og var særdeles liberal imod mig formedelst min Tjeneste og Opvartning hos hans Fru Moder, og vilde [jeg] derfore, at ovenmeldte Postil ej skulde komme i nogen andens end i hans Hænder.

14. Kongen havde befalet. at når hun døde, skulde det strax gives tilkjende, da hun skulde blive begravet efter sin Stand, men hun tilskrev Hans høje Excellence Gyldenlev og bad ham på hendes Vegne at takke Hans

---

1) I Klevenfeldt's Noter til de S. 80 Anm. 6 omtalte Blade siges der. at Leonora Christina først lod Tødsløf lære at dreje, og siden lærte han hende det.

2) Han var født 1669, blev Sognepræst i Maribo 1696 og døde som sådan 13/5 1751; se Rhode: Saml. til Laal. og Falsters Historie 2 Udg. 1 Bd. S. 350—51, og A. Kall Rasmussen: Efterretn. om Musse Herred 1. 280. I Følge Hr. Kordegn Ross's før omtalte Beskrivelse af Maribo Kirke skal han oftere være kommen til Leonora Christina i hendes sidste Levetid, hvad der altså burde være nævnet ovenfor S. 62—63.

Majestæt for den særdeles kongel. Nåde, med Begjæring, hun måtte hensættes i al Stilhed og uden Ceremonier. Hun stod under en sort Bajs Himmel. Hendes Kiste var overtrukken med sort Læder uden nogen Bogstaver eller Beslag. Hun forlangede ej at blive bortbåren af andre end de sædvanlige, og det om Aftenen, gelejdet af 2de Grev Holker fra Orebygård, Sognepræsten Mag. Henrik Roth og Kapellanen [1]. Hun blev bortført ved Lys, som bade var ved Kisten og i Kirken, og om Morgenen Kl. 6 blev

15. Begravelsen tilmuret, og blev i samme Begravelse indsat de 2de Børn, som vare satte i et Våbenhus i Nikolaj Kirke, da Greven var faldet i Unåde.

16. Hendes årlig Pension var af Førstningen ikkun 1000 Rd., men siden derefter forbedrede Hs. Majt. den med 200 Rd. årlig. Hende blev ellers givet 4 Heste af Kongens Stald, så og forundt hende fri Ildebrand, som kunde strække sig til 100 Læs: fik desuden et Par Gange om Året fersk Fisk af Søen, som lå ved Klosteret; så og, når Tiden faldt med at fælde Dyr, blev hende givet månedlig hver anden Gang et Dådyr og hver anden Gang et Aldyr.

[17. Gr]ev Leon Ulfeldt var trende Gange på Maribo Klo[ster], efterat han var kommen i kejserlig Tjeneste [2].

---

[1] Formodenlig Hans Christensen Alrom, som dengang var residerende Kapellan i Maribo (Rhode: Saml. til Laal. og Falsters Historie 2 Udg. 1. 355).

[2] I Gl. kgl. Smlng. Nr. 3092, 4to (Breve til Sperling) findes i en særskilt Pakke, udenpå hvilken H. Gram har skrevet: „Ex Relictis chartis Sperlingii, bekommet af Hr. Justitz Raad Reitzer 1715 in Junio“, et Brev skrevet med Leonora Christinas Hånd, dateret „Helsingnør den 10. Jan. 1684“, og underskrevet med et Par flygtige Træk, der skulle betyde J(ørgen) H(ansen): jvfr. Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 226—27. Her findes den Meddelelse om Leo Ulfeldt, som jeg har omtalt ovenfor S. 23 Anm. 2. Det pågjældende Sted lyder således: „J mens her er papier bar, wil ieg med deele en Tijding, ieg haffuer om den yngste aff Vlfeltz Sønner, i meening att den skal were hannem angenehm att høre om sin Dicipel. En Capitain aff Hertogen aff Lottringens Dragoner er bleffuen sent til Rom i ett Ærinde, haffde oc

Den [første Ga]ng Christi Himmelfarts Dag incognito, da hans Folk lå imidlertid på Femeren, og lod han sig samme Gang kalde Faber . . . [va]r der ikkun 24 Timer, da han var Oberst i kejserl. Tjeneste. [Anden Ga]ng kom han i Dimmelugen og blev der efter kongl. Tilladelse [14 Da]ge, så at hans Fru Moder, Komtessen og mange andre [forn]emme Venner glædede sig inderlig. Samme Gang lod han sig [ka]lde Grev Ulfeldt og var da bleven Kammerherre hos Kejseren, bærende både Guldnøglen og Kejserens Portræt, og kom til ham Grev Holkerne, Amtmanden og mange andre fornemme Herrer. **3.** Kom han efter Grevindens Død for at afhente Komtessen hans Søster, da alle trende Søskende vare samlede. Grevinden døde in Martio, og blev jeg så hos Komtessen, indtil Greven kom at afhente hende [1]). da jeg ikke uden vemodige Tåre fulgte [dem] til Skibs in Augusto.

[Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 5 Bd. S. 212—22.]

---

en befaling til Dronning Christina att afflegge; iblant anden tale sagde forte Capt., att den unge Vlfelt haffde holt sig, saa som hands Naffn lyder, ded er som en løffue; hand haffuer med 80 Cuirasserer (som hand fører) forhindret 2000 Tartarer att trenge igiennem en Paſs, oc dermed salueret et Regiment Dragoner, som fick tiid att affwarte ett anded Regiment til Secours. Hertogen aff Lottringen tog den Vnge Ritmester Vlfelt i Armen, Kyste hannem oc sagde: Mine Dragoner er eder Derris Liiff skyllig, ieg skal aldrig forglemme denne action, men skal recompensere den. Dronningen sagde saa dertil: ded er mig i synderlighed kiert att høre, att hand har holt sig saa wel, helſser ham fra mig oc siger, att ieg skal hielpe huor ieg kand, att ce braue garçon kand poussere sin Fortune, oc were hannem i Moders sted, effter som den Vlyckelige dame nu icke kand" o. s. v. (I Randen:) „NB. Den vnge Vlfeltz Fader broder, G. Frantz, giorde lige saadan action, der hand war Ritmester, oc war Aarsag til all hands Forfremmelse".

[1]) Han var endnu den 26de Maj (ny Stil) i Siebenbürgen (se Aktstykkerne Nr. 22), men som vi ovenfor have set (S. 80 Anm. 6) var han allerede på Maribo Kloster den 26de Juni.

# 2.

## Brev fra Leonora Christina til den yngre Sperling.

Høyæret H. *Doctors* aff den 8. *Sep.* er wel indkommen, oc Perlerne med Ringen sin Eyermand igien leueret; tacker meget for den haffte møye: er der nogen Omkostning der paa anwent, da føris ded mig til Regnskab. Mig er nu forsickret, att Closteret icke skal were meget forfalden, men Byen fast att were Øde, saa att icke let her effter nogen Guldsmed skal der boesette sig. F. Birgitta Friisis Sl. Mand war frue Birgitta Totts Broder [1]), oc findis vdi F. Birgitta Friisis giemme mange aff Birgitta Tottis Skriffter, som aldrig er gaaet i tryck: dennem gaff hun mig paa sin Syge Seng, wiste beskeen om alle Skriffters Jndhold: henders fattig effter latte goedz staar paa Soer, der boede hun; naar ded aabnis, da faar ieg alt huis skreffuet er. J midler tiid laffuer ieg mig nu paa reisen, haffuer alt laded ind Skiibe, huis Boeskab ieg for ded første haffuer kundt rappe samme[n]. Att sette Boe aff ny er tungt; ett gott Moed trenger igiennem, man faar att krybe, førend man kand gaa: ieg haabis, att all omsorrig snart skal faa ende for mig, ieg er Suag oc nu nyligen sluppen en Guulsoet, [min] Maffue er gandske forhutlet, den forandring foraarsager ded. Jeg skal slæbe, saa lenge Gud wil, den gamle Krop oc

---

[1]) Henrik Thott til Boltinggård og Gladsaxe, en Broder til den for sin Lærdom bekjendte Birgitte Thott, var gift i 3die Ægteskab med Birgitte Friis, en Datter af Jesper Friis og Elsebe Ulfeldt (se ovenfor S. 7 Anm. 1.). Birgitte Thott, som var gift med Otte Giøe til Torbenfeld og Turebygard, døde i Sorø den 8de April 1662 (f. 1610). Om hendes efterladte Håndskrifter se bl. a. Schønau: Lærde Fruentimer S. 1391—92 og Vogelsang: Fortegn. over Haandskrifterne i Karen Brahes Bibliothek S. 25 og 35—36.

dragis med den; Gud vnde Sinnene derris fremdelis førlighed til sidste Aandedret. Jeg helßer Søsterne oc forbliffuer

*Husom* den 18. *Sep.* 1685.

Høyæret H. Doctors
Til Tieneste *Affectionerte*
*Leonora Christina.*

[Udskrift:]

Herrn
Herrn *Doctor Otto Sperling* Dieses
*In*
*Hamburg.*

[Efter Originalen i Gehejme-Arkivet, Ulfeldtske Sager Nr. 19. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 5 Bd. S. 222—24.]

---

## 3.

## Brev fra Leonora Christina til Jomfru Anne Brahe.

---

*Mademoiselle.*

Som hun haffuer werret den sidste aff de, som kalder sig miine Wenner oc ieg holder der for, som mig forgangen Aar indtil nu haffuer giort den ære att besøge, saa wil ieg were den første att fremføre mit Nyt Aars ynske, huilcken skal bestaa i dißе tuende Ting, som erre, att Gud wille vnde hender Helbred oc Sindsens fornøyelße. Gud raader *absolut* for begge Deele, men wii kand meget selffuer *contribuere* dertil, thi wii kand selff for aarsage oß en ond Helbred, oc wii for Vroeliger oß selff offte vden Skiæl, oc dersom oß end synnis, att wii haffuer fuldkommen Skiæl til att bekümre oß, saa staar ded dog til en Deel i worris

Mact for (!) att sette Sinnet i Roelighed. Min ynske Helbreden angaaende wille Gud staedfeste: til ded øffrige *contribuerer* hun selffuer, i ded hun sig haffuer vdwald Friherre Standen, som Fornøyelsen icke saa let *troublerer* [1]). Jeg skulle wel icke melde om anded i denne skriffuelse, som kunde giffue besuæring, men ieg wed, att hun som min Wen icke tager ded ille, att ieg beder hender att fornemme hoes hs. *Exc.* H. Gøe [2]), huorledis hannem synnis, ieg best kunde lade errindre hs. *Exc.* G. Reuentklow [3]) anlangende en *ordre* til Wiltmesteren, att hand wille befale Skow-Rider Nels Hansen, att hand skulle forskaffe mig ded wilt. Kongl. Majt. allernaadigst mig haffuer forunt: samme Skow Rider haffuer icke sendt ded allerringste, naar ded haffuer werret hands Maanet, men Hans Larsen Skovrider haffuer sendt rictig effter *ordre;* nu war min begiering, att hannem maatte befales de[d], hand resterer med, at fremsende tiid effter anden; sandelig, ded er her saa knap for leffuens Midler, att ded er icke troelig. Vdi nesten 8. 9 Vger bleff her icke slactet et Nøed, Hønß eller Eeg er icke saa til Aars att faa her, saa her er et maffuert sted. Fiskeren fra Nykiøbing kommer oc icke, oc maa ieg sige, att om hand end kom hid att fiske, saa haffde ieg ingen gaffn der aff, thi forgangen Aar war der den som forwente ded. Denne bekümring er nødwendig: dog skal den icke forminske mig min fornøylighed, om den icke erlangis, men ieg skulle were enda bedre fornøyet, om ieg vdi Gierningen kunde erwiiße, att ieg er

Mariboe Closter
den 13. *Janu.* 1689.

*Mademoiselle*
Hendis tienst *affectionerte*
*Leonora Christina.*

---

[1]) Jeg er bleven gjort opmærksom på, at vi vistnok her have at gjøre med et Ordspil, idet der ved „Friherrestanden" menes den ugifte Stand. Det er ganske sikkert, at denne Forklaring giver den bedste Mening.

[2]) D. e. Stiftamtmanden, Gehejmerad Markus Giøe.

[3]) D. e. Overjægermesteren, Grev Konrad Reventlov.

Min Daatter helßer hender tienstwenligen oc ynsker hender alt ded goede, hun sig selffuer kand ynske, oc beder wii begge, att hun wille worris helßen hoes Frue Stifft Ambtmansken [1]) afflegge oc ynske hender paa worris wegne et glædeligt Nyt Aar med all welgaaende oc en Søn i Aar; mig er sagt, att hun er fructsommelig; er ded saa, da Gud vnde hender en glædelig forløßning i rette tiide [2]).

Jeg haffuer intet skreffuen hands *Exc.* om Wiltet, thi ieg wed, att ded icke altiid er tiid med saadanne *bagateller;* hun wed at treffe bequem tiid dertil.

[Efter Orig. i Ny kgl. Samling Nr. 2146 c, 4to. Brevet er uden Udskrift. Det har tidligere været trykt (foruden i Danske Samlinger 5. 225—26) i Nyt Aftenblad 1826, S. 228—29, hvor dog en Udskrift til Anne Brahe, som hører til et andet Brev, med Urette er henført til dette [3]); jvfr. „Jammers-Mindet" 2 Udg. S. X Anm.]

---

[1]) Her mangler intet, således som det antydes i Aftrykket i Nyt Aftenblad.

[2]) Hendes Navn var Jutte Thott. Hun var Markus Giøes anden Kone (gift med ham $^{2}/_{2}$ 1686). Det Barn, hvis Fødsel ventedes, blev iøvrigt ikke, som Leonora Christina ønskede, en Dreng, men en Pige, der døbtes Charlotte Amalie Giøe (f. $^{11}/_{2}$ 1689); se Hofman: Danske Adelsmænd 1 D., Stamtavlen over Fam. Giøe, og Universitetets Ligprogram over Markus Giøe.

[3]) At Brevet dog virkelig er rettet til Jomfru Anne Brahe (til hvem også det nedenfor som Nr. 8 af Aktstykkerne aftrykte Brev er stilet), fremgår af Tilskriften Mademoiselle i Forening med den Omstændighed, at Indholdet viser hen til en Dame, som stod i nært Forhold til Markus Giøe. Anne Brahe var en Datter af Preben Brahe til Hvedholm og Engelsholm og Susanne Giøe, en Søster til Markus Giøe. Hun døde 1715, som det synes ugift (se Vogelsang: Fortegn. over Haandskr. i Karen Brahes Bibliothek S. 10; Hofman, Danske Adelsmænd 3 D., Stamtavlen over Fam. Brahe, angiver med Urette, at hun er død som Barn). En Søster til hende var den bekjendte Karen Brahe, som stiftede det adelige Jomfrukloster i Odense.

# 4.

## Brev fra Leonora Christina til Grev Konrad Reventlov [1]).

Hoch vnd wolgebohrner H. Graff.

Ewer *Excellentz* werden nicht verüblen. Das ich Deroselben vmb ein *ordre solicitire* an den Wild-Meister wegen mein Gnaden *Deputat.* Schwester Tochter. Frewlein Lindenow, hat mich zum öfftern versichert. Das E. *Exc. ordre* deßwegen gegeben, aber die hälffte ist nur nachgelebent (!): Der eine Waltreiter ist nachstellig geblieben. Die erlaubnis zeit zu schießen trit nu heran. Deßwegen bitte ich E. *Exc.* meiner eingedenck zu sein. Jhro Hohe *Excellentz Gyldenlöw* hat mich versichert, das Ewer *Excellentz* ein trewer Freundt ist, dehnen er sein Freundtschafft würdiget, bitte dienstlich, das mich mag *permettiret* werden zu führen den Nahmen von

Marieboe Closter
den 9. *Julli* 1689.

Jh. Hoch vnd wolgebohrne
*Excellenzen*
Dienst *Affectionirte*
Dienerinne
*Leonora Christina.*

[Udskrift:]

*A Son Excellence*
*Monsieur le Comte Reventklow, Grand Veneur, Chevaillier et Conseillier du Conseil privé*
*à*
*Copenhagen.*

[Efter Orig. i Gehejme-Arkivet. „Domme, Tingsvidner" o. s. v., Leonora Christina, Nr. 4. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 228—29.]

---

[1]) Dette Brev slutter sig efter sit Indhold umiddelbart til det foregående.

# 5.

## Ansøgning fra Leonora Christina til Christian V.[1]).

Stormegtigste, Allernaadigste
Arve-Konge.

Kongl. Majestets store Kongl. Naade imod mig, den allerunderdanigste af Kongl. Majsts. Underdaner, vil Gud med alle fuldkomne Velsignelser rigeligen Beløune.

Allernaadigste Arve-Konge ville af Kongelig Naades Dyd til de forige Naader den Naade tilføje, at min eeneste Søn[2]) maatte naadigst tilstædes at komme til mig og an-

[1]) Jvfr. ovenfor S. 22. Når jeg allerede tidligere (Danske Samlinger 5 Bd. S. 220 Anm. 1) har udtalt som min Anskuelse, at denne Ansøgning må henføres til 1691, har jeg nu fået Vished herfor, idet det af „Cancelli-Collegii Protocol" for 1690—91 Fol. 136 (Geh.-Ark.) sees, at den har været fremlagt i Kollegiets Møde den 9de Februar 1691. I Randen af Protokollen er bemærket: „leffvered till Ober Secreterer Moth".

[2]) Jvfr. ovenfor S. 23. Om de ældre Sønners Dødsår vides intet sikkert; dog kan bemærkes, at der mellem de Ulfeldtske Papirer i Geh.-Ark. (Nr. 37) findes et Brev, skrevet så vidt man kan se med Korfits Ulfeldt, den yngres, Hånd, og dateret: „Paris ce 2 juillet 85", hvori han takker en Mand, vistnok Storkansler Fr. v. Ahlefeldt, for hans Bestræbelser for at skaffe Moderen fri, og beder ham anvende sin Indflydelse på at skaffe ham selv Tilladelse til at vende tilbage til Danmark. Brevskriveren undertegner sig „Le Comte d'Ulfelt", og heraf synes at fremgå, at allerede 1685 vare de 2 ældre Brødre, Christian og Ludvig, døde. Om Christian U. hedder det iøvrigt i et af det genealogisk-heraldiske Selskabs Håndskrifter (Geh.-Ark., Pakken med Ulfeldtske Sager), at han gik over til den katholske Religion, gik til Rom og blev Kanonikus ved Kirken St. Lorenzo in Lucina, hvor også hans Epitafium skal findes. Om et Kanonikat, som han fik ved Eichstädt Domkapitel (i Bayren) på Dronning Christinas Anbefaling, se Archenholtz: Mémoires concern. Christine reine de Suède T. 3 pag. 469. Når det om den yngre Korfits U. i Almindelighed siges, at han var gift med en fransk Grevinde, kan herimod anføres, at i den før nævnte Restitutions-Akt af 1735 (se bl. a. S. 28 Anm.) omtales et Udsagn af hans

namme det af mig, som ieg kand give hannem, som er min Velsignelse, Saa vil Gud tillegge Kongl. Majst. Naade til Naade og naadeligen forlene en langvarende lyksalig Regiering med Helbred og alle selv ynskende Lyksaligheder, hvorom ieg fremdeles dagligen skal paakalde Gud, som er

Stormegtigste ArveKonge
allernaadigste Herre
Kongl. Majestets

Allerunderdanigst
tropligtigste
Underdan
*Leonora Christina*
Grefinde.

[Efter en Afskrift ved Langebek i Ny kgl. Smlng. Nr. 2146 c. 4to. I Randen har Langebek skrevet: Ex copia.]

---

# 6.

## Brev fra Leonora Christina til en unavngiven.

*Monsieur.*

*Vostre Excellence pardonnera facillement a ma mauuaise indispocition que je ne l'escrire à la longue ma tres humble peticion, laquelle est d'obtenir la grace de mon Souuerain de voir mon Filz*[1]. *Au reste, vostre Exc. voudra de grace*

---

Søstersøn, Major Korfits Ludvig Beck(-Friis), hvorefter alle de af Leonora Christinas Børn, der vare døde før Moderen, vare døde ugifte.

[1]) Se det foregaaende Aktstykke.

*communiquer avec Sa Haute Exc.* [1]) *touchant c'est (!) affaire, auquel j'ay écrit plus amplement; je me recommande et suis*

*de Vostre Excellence*
*la tres humble servante*
*Leonora Christina*
*Comtesse.*

*Marieboe*
*le 10me de Maj*
1691.

[Uden Udskrift. Efter Origin. i Geh.-Ark.. „Domme, Tingsvidner" o. s. v., Leonora Christina, Nr. 4. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 229.]

---

## 7.

## Brev fra Leonora Christina til samme.

*Monsieur.*

*Encor que vostre Excellence m'asseuroit pas avec l'ordinaire passé d'avoir contribué à la grace obtenue de mon Souuerain, je n'en douttois pourtant pas, mais en estoit bien asseurée, selon sa genereuse bonté. J'ay jouui de la grace de mon Roy, j'ay veu mon filz, sans que personne le sçait, mesme ceux de ma maison l'ont pris pour un autre. Pour cette satisfaction exsausera le bon Dieu les prieres de nostre Roy et donnera toutte sorte de contentement à Vostre Excellence, et a moy l'occasion de pouuoir montrer en effect que je suis*

*Monsieur*
*de Vostre Excellence*
*la plus obligée*
*seruante*
*Leonora Christina*
*Comtesse.*

*Mariboe Closter*
*le 2me de Juin*
1691.

[Uden Udskrift. Efter Origin. i Geh.-Ark.. „Domme, Tingsvidner" o. s. v., Leonora Christina. Nr. 4. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 229—30.]

---

[1]) D. e. Ulrik Fredrik Gyldenløve.

# 8.

## Brev fra Leonora Christina til Jomfru Anne Brahe.

*Mademoiselle.*

Jeg wed icke, paa huad Maade ieg skal giffue tilkiende den fortrydelse, ieg haffuer der aff att være henders meget angenehme Omgengelse berøffuet: ded war wel vdi ingen aff worris tancker, der wii sidst saaes. Nu. alt skal wære saaledis, som Gud oc Kongl. *Majt.* ded behager. Ordene gaar her, att Kongl. *Majt.* will giffue hs. *Exc.* sin Fornøylighed anden stetz [1]. Jeg formoder, att ded oc skeer, oc naar ieg kand spørge ded, saa tager ieg part vdi Fornøyelsen oc ynsker Eder alle samtlig, ihuor Gud Eder enten samler eller adspreeder, huer i sær et Glædeligt Lycksaligt Aar, for alting Helbreden, saa kand meget ont offuerwindis, oc er ded intet rart i Werden, att Aaret for mangen een begynder Vlyckeligen oc endis Lyckeligen, oc saa tuert imod, att den, som bedrøffuer en Anden, inden Aarets vdgang bliffuer selffuer langt høyre bedrøffuet end den, hand acter att bedrøffue. Ded staar til oß Selff att tage alting fat wed rette Hancke-Fang. Henders Morbroder

[1]) Ovenstående Ytringer sigte utvivlsomt til, at Markus Giøe i December 1691 var bleven afskediget fra sin Post som Stiftamtmand over Låland og Falster. Grunden hertil er mig ikke bekjendt, men i øjensynlig Forbindelse med Afskedigelsen står en kgl. Befaling af 5/12 1691 (Fynske og Smålandske Tegnelser, Geh.-Ark.), som byder Giøe strax at begive sig til Kjøbenhavn og da videre „ervarte" Kongens allernådigste Vilje. Den 29de December udstedtes Bestallingen for den nye Stiftamtmand, Henning Ulrik v. Lützov til Søholt, hidtil Hofmarskal hos Prins Fredrik (Fynske og Smålandske Registre, Geh.-Ark.). Det kan tilføjes, at Giøe lige et År i Forvejen for en kort Tid havde været i Unåde og været forvist Hoffet, se Nyt historisk Tidsskrift 1 Bd. S. 529. — Når Leonora Christina allerede i Januar 1692 antyder som et Rygte, at Kongen vil give Giøe Oprejsning for det skete, fik han egenlig først en sådan 1695, da han ved W. v. Schindel's Død blev udnævnt til Overhovmester ved det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn (Bircherod's Dagbøger ved Molbech S. 302).

oc Hun erre aff dennem, som wed Tingets rette Wæcht, derfor er dennem intet for tungt. Guds beskiærmelse være offuer hender, ded ynsker

*Mademoiselle*
Henders troefaste
Wen oc tiennerinne
*Leonora Christina*
Greffuinne.

*Marieboe Closter*
den 5. *Janu.* 1692.
Min Daatter helßer tienstwenligen oc ynsker hender Et fornøyeligt Aar; hun beklager henders fraværelse.

[Udskrift:] *A Mademoiselle*
*Mademoiselle Anna Brahe*
*de present*
*à*
*Copenhagen.*

[Efter Originalen i Ny kgl. Smlng. Nr. 2146 c. 4to. Brevet har tidligere været udgivet i Nyt Aftenblad for 1826 S. 229—30, og derefter af mig i Danske Samlinger 5 Bd. S. 227—28.]

---

## 9.

## Brev fra Anne Cathrine Ulfeldt til den yngre Sperling.

---

*Mariabo* (!) *Closter*
*den 3 September*
1692.

HøytÆrede Herr Kongelige Raad.

Effter som hans kiere Syster *Mademoiselle Sperling* [1]) haffuer hafft den godhed oc lade giore noget for mig udj

---

[1]) Se ovenfor S. 64.

Hamborrig oc haffuer begiert, att wederleggingen aff de udlagde penge maa leffueris Herr Raad. saa skickker ieg dem med denne leilighed. Summen er nj Rixdaler oc een Rixmarck. beder gierne. att hand med ett ord wille giffue *mademoiselle Sperling* att forstaa. hannem samme Summe att wære *restituerit*. Ded nyt. herfra kunde *auiseris*. er icke megit gott oc uden tuiffl Herr Raad wel allerede bewiist. nemblig anlangendis den ugudelige medfart. som een mand oc een kone udj Nykiøbing haffuer giort huer sin echtefelle med gifft att henrette: nu ere gemeen folck gandske kommen i tancker, att disse forgifftige personer ere Troldfolck. lige som der kunde icke forgiffuis nogen uden troldom. huilcket diß værre alt for tjt er scheed ved heel naturlige middeler: her løber de galle i byen oc siger. att de fangene quinder haffuer lagt 6 troldquinder ud her udj *Maribo*, andre tre udj nysted oc end oc nogle udj Nykiøbing, Saa mand horer nu om stunder intet anded end om den oc een anden snack. om een Skaansk *Doctor*. her er Kommen til landed, som sigis att giore *miraculeuse* ting, Som for *exempel* een pige, der skal wære fød stum oc døff, den skal hand haffue giort hørendis oc talendis. menß vj haffuer endnu ingen aff hans undertegn seet. Gud skee loff, att ingen aff oß haffuer nogen sær *Cur* i behoff. oc som for under legemlig helbred oc der hoß smuckke blomster i min præchtige urtegaard [1]). i huor spodtsch end gode wenner haffuer wærrid offuer den i fordum tjder. Nu skulle ieg wel yppe een unødig krakeel igien. tyckkis, huilcket icke skulle staa mig wel. thi effter som Tyrcken sielff i ded ringeste lader som hand wille giøre fred, da kunde mand med schiæl table ille om de Christne. som giorde klammer foruden aarsag: er ded icke ett stadtze-

[1]) Se ovenfor S. 13. I den før omtalte Beskrivelse af Maribo Kirke af Hr. Kordegn Ross siges, at en gammel Kone i Maribo fortæller, at hun ofte har plukket smukke Blomster ved Ruinerne af Nykloster, og at disse Blomster kaldtes Leonora Ulfeldts Blomster.

lig *raisonnement?* Saadant som ded nu er, saa er ded giort aff

Høytærede Herr Kongl. Raads
*Affectioneerde*
Tiennerinde
*A. C. D'Vlfelt.*

[Udskrift:] *A Monsieur*
*Monsieur Le Conseiller*
*Royal Otto Sperling*
*A Copenhague.*

[Efter Originalen i Ny kgl. Smlng. Nr. 2146 c. 4to.]

---

# 10.

## Brev fra Leonora Christina til den yngre Sperling.

Høyæret Kongl. Raad.

Jeg haffuer aff Peder Jensen [1]) fornummen for en 14 Dage siden hands igienkomst; haffuer ingen *matiere* hafft att skriffue om, intil nu mig er giffuen Leilighed att lade hannem wiide, att ieg haffuer forreholt min Daatter *Leonora* henders V-skickelighed imod hands Søster [2]), oc ded paa den maade.

---

[1]) D. e. Peder Jensen Tødsløf.
[2]) Den nedenfor omtalte Anna Sperling. Hun opholdt sig, i det mindste i hin Tid, i Skåne, og allerede af hvad der siges i dette Brev, fremgår det, at hun Tid efter anden havde udlånt Penge til Lave Beck, og at denne lige så lidt havde været i Stand til at afgjøre sin Gjæld til hende, som han overhovedet formåede at fyldestgjøre nogen af sine utallige Kreditorer. I Gl. kgl. Smlng. Nr. 1114,2, Fol., findes nogle Breve og Aktstykker, hvori Anna Sperlings Forhold til Lave Beck nærmere

som ded sig burte aff en Moder. Ded hun til sin vntskylling wille frembringe, war icke dyctig til Gierningens Medfart att vntskylle. Aarsagen. som hun beretter til derris trætte, som aff hs. Søster sigis att wære begynt. dervdi falt ieg *Anne Sperlings* bie oc sagde, att hun med skiæl kunde sige ded hun sagde, oc att *Anna Sper.* haffde wæret alt for goed troende, icke bleffuen wiiß aff engang eller toe att wære fixeret, men endoc fleere gange laded sig offuertale; *in summa*, min Daatter maatte stryge oc bekiende. att ded fortrød hender, oc meest for att haffue giort mig imod dermed: skulle wel wille søge wenskab igien. som ieg haffuer befalet hender att were den, ded først skal tilbyde. Min Daatter er i meening, att hands Søster søger att kiøbe nogle *Creditorers* Gield til sig (som dog icke kand skee, fordi hun er Vdlændsk). Jeg swarte hender, att ieg troede. att *Anne Sperlings* heller skulle wille haffue siine vdlaante Penge end att sette sig widre vd i ded Vlyckelig oc aff mange forbandede Werck. All den *discours* derom wille falle for lang. *Adieu*. Min Daatter *An. Ca.* helßer. oc Jeg forbliffuer

Hanß til Tienneste
*Affectionerte*
*L. C. G.*

Marieboe Closter
den 27. *Sep.* 1692.

[En i Brevet løst indlagt Seddel indeholder følgende Postskriptum:]

*P. S.* Effter ad (!) dette war skreffuen i Afftis. kom ieg i tale med min Daatter om derris forwillede Sager,

omhandles. og bl. a. sees det heraf. at det i Sommeren 1693 efter en Del Besværlighed (Exekutionsordre o. desl.) lykkedes hende at få sig Panderne Nr. 6 og 7 i Andraruns Alunværk overdragne som Erstatning for sine Penge. Om en af den yngre Sperlings Søstre vides det. at hun havde været gift med den noksom bekjendte Kjeld Friis. den Ulfeldtske Families tro Tjener. som iøvrigt var af god Familie (om han se bl. a. Danske Saml. 2 R. 1 Bd. S. 139 og 176). og da Anna Sperling i et af de omtalte Breve underskriver sig „Anna Friis. gebohrne Sperling". tør det måske antages. at det var hende. Også en af hendes Søstre. Elisabeth Sp. (den samme. som var Broderen til så megen Støtte. så længe hun levede) havde været gift med en Friis. men dennes Fornavn var Christoffer.

huilcke mig syntist Manden søgte lengre oc meere att forwilde oc derwed trætte *Creditorerne etc.*: sagde min Daatter iblant anded, att ded giorde hender wærst den trætte, henders Mand war kommen vdi med *Bartholino*, saa som *Sperling* wel haffde skreffuen mig. Jeg loed saa, som ieg haffde hørt der om, wille wiide dens Aarsage. Da berættede hun mig, Att Perykmageren haffde giort en falsk beretning om den[1]) *Bart.*, oc med witløfftighed forngden ret sammen sætning war der icke alleeneste wancket Ørfigen, men endoc *Bart.* Kammer dør opstøt oc hands Papirer igiennemsøgt, der foruden falden Skiæls Ord, oc att ded allerede war i *Proces.* Jeg sagde hender, huad derpaa kunde følge, forundrede mig offuer henders Mands Vbetenksomhed *etc.* Oc saa som hun talte om en *project* aff en Vnderhandling, henders Mand oc *Bart.* war imellem oc icke kom til slutning, saa wiste ieg gierne, huor derom war, oc melder hun om 300 Rdr., som *Bart.* paa samme *Contract* kræffuer, oc den anden icke bestaar. Jeg haffuer laded mig sige, at *Bart.* er rømt fra *Kiøb.* for gield: huor kunde hand faa de 300 Rdr. [2])?

[Udskrift:] *A Monsieur*
*Monsieur Otto Sperling*
*Conseillier de Sa Majt.*
*à*
*Copenhagen.*

[Efter Origin. i Ny kgl. Smlng. Nr. 2146 c. 4to. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 5 Bd. S. 228—30.

---

1) Originalen har: der, hvad der vistnok er en Skrivfejl. Selv med den foretagne Rettelse er der dog en kjendelig Løshed i Tanke- og Sætningsforbindelsen på dette Sted.

2) Den Bartholin, som omtales i dette og de følgende Breve, er Ahasverus B., en Søn af Præsten Eskild Bertelsen i Højby i Sjælland og Mette Bie. Han levede en Tid i Kjøbenhavn og optrådte her som Poet, idet han bl. a. prøvede at fortsætte Bording's Danske Mercurius, men efter J. Sorterup's

# 11.

## Brev fra Leonora Christina til den yngre Sperling.

Høyæret Kongl. Raad.

Att ded saa wit er kommen paa en begyndelse om en *gage* oc forfremmelse. glæder mig: ynsker *Chargens* fornøyelse oc fuldkommenhed[1]). Att *gagen* icke skal søgis hoes Cam-

Vidnesbyrd (i „Cacoethes carminificum") skrev han så slet. „at den danske Mercurius derover faldt i Skarnet og forsvandt". $^{15}/_{9}$ 1685 havde han faet Privilegium pa at trykke og oplægge den nye Altarbog. men da han overskred dette og også trykkede Evangelierne og „Handbog med 15 Bøger". nedlagde Kjøbenhavns Bogtrykkere Indsigelse derimod: en Supplik fra dem til Kongen findes i Sjællandske Indlæg 1691 (Geh.-Ark.). I Jakob Birkerod's Optegnelser om ulykkelige danske Poeter (Orig. i Gl. kgl. Smlng. Nr. 3018 b. 4to) siges om ham. at han kom i Gjæld ved en Forlovelse med en Bundtmagerenke. som siden slog op med ham. Han drog nu til Skåne. hvor han tog fast Ophold i Malmø. og giftede sig siden med en Løjtnants Enke: jvfr. også Nyerup og Rahbek: Bidrag til d. d. Digtek. Historie 3 D. S. 277—79. I Gl. kgl. Smlng. $1114_2$. Fol., findes et Udkast af ham til en Kontrakt mellem ham og Anna Sperling af $^{30}/_{6}$ 1693. hvorefter han skulde drive de 2 ovenfor (S. 98 Anm. 2) omtalte Pander for hende og svare hende deraf 1000 Rdr. om Året. Daleren beregnet til 48 Øre.

[1]) Sperling havde allerede siden 1687 været i dansk Tjeneste. idet han det nævnte År var bleven udnævnt til kongelig Råd („unser Rath") og Assessor i den Pinnebergske og Altonaske Overappellationsret (den originale Bestalling af $^{10}/_{9}$ 1687 i Gl. kgl. Smlng. $1114_2$. Fol.). $^{7}/_{9}$ 1692 fik han Bestalling pa „at læse Historiam" på det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn (origin. Bestalling i Gl. kgl. Smlng. a. St.) for en arlig Gage af 350 Rdr., der siden forøgedes med 50 Rdr. Det er denne Ansættelse. Leonora Christina sigter til. Strax efter at Markus Giøe var bleven Overhovmester ved Akademiet (se ovenfor S. 95 Anm. 1). mistede Sperling for en Tid sin Plads. men efter at han havde indgivet en Supplik til Kongen i denne Anledning (egenhændigt Udkast af $^{30}/_{5}$ 1695 i Gl. kgl. Smlng. a. St.) fik han $^{30}/_{7}$ 1695 pa ny

merset, acter ieg for ded beste; ihuorledis den oc er, saa kand man rette sig der effter oc sette sin tæring effter sin næring oc giøre Regnskab med sin Pung; kunde ieg wære saa lyckelig oc bringe ded derhen, att ieg maatte faa min Naadsens Pension paa et wiß sted, da war ded roeligt for mig; snart skal ieg tage en quartal hid, snart en anden did. Jeg er saa Kee aff ded wæsen oc den fiier, som ieg er aff werden. Min Daatter *Leonora* reiste her fra i Fredags. Jeg talte noget witløfftigere med hender siden mit forrige til hannem; saa siger hun mig, att hendis Mand haffner skiælt *Bartholin* for Retten *etc.*, ihuorledis ded wil Endis. Beck haffner oc en Slem Sag med en, som heder Sølffner-skildt[1]), som fast er paa samme Maade; men den loed min Daatter sig icke mercke om, ieg icke heller. Jeg seer ingen rædning, huercken for min Daatter eller for Anna Sperling; min Daatter sagde mig, att *Bartholin* skulle haffne A. Sperlings Daatter, oc att hun haffde laant *Bartholin* penge. *A. Sperling* wille oc selff drage til Stockholm, oc *Bartholin* med. Jeg kand troe, den, der staar icke til att raade, den

---

Bestalling på at være „Professor eloquentiæ et Historiarum“ ved Akademiet (Originalen i Gl. kgl. Smlng. a. St.) med 200 Rdr. i årlig Gage indtil videre. Denne Sum synes senere at være forhøjet til 400 Rdr., men iøvrigt beklædte han ikke hin Post længere end til 1697, da han, som han siger, ved Markus Gioe's Chikaner blev fordreven fra Akademiet, dog således, at han vedblev at oppebære den halve Gage. Først efter at Fredrik IV. var kommen på Tronen, lykkedes det ham at komme til Akademiet igjen (1701), men denne Gang kun med en årlig Gage af 200 Rdr., som han dog beholdt, også efter at Akademiet 1710 var ophævet. Han døde i en meget kummerlig økonomisk Forfatning 18/3 1715. Se — foruden de anførte Kilder — Werlauff: Histor. Efterretn. om det store kgl. Bibliothek 2 Udg. S. 78—81; jvfr. Moller: Cimbria literata T. 2 pag. 849 flg.

[1]) Uden Tvivl Professor i Lovkyndighed ved Lunds Universitet Niels Silfverskiöld (Hyltén). I Ljunggren's Skånska Herregårdar (5 Bd., under Christinehof) omtales han som en af Medinteressenterne i Andrarums Alunbrug; jvfr. samme Værk 1 Bd., under Össjö.

staar icke til att hielpe. Guds beskiærmelse befalet, med flittig helsen fra min Daatter. Jeg forbliiffner

Marieboe Closter
den 4. *Oct.* 1692.

Høyæret Kongl. Raad
Hands til tienneste
erbødige
*Leonora Christina*
Greffuinne.

*P. S.* Naar hand faar sin rette Tittel, saa lader hand mig ded wiide.

[Udskrift:]

*A Monsieur*
*Monsieur le Conseillier*
*de sa Majesté Otto Sperling*
*a*
*Copenhagen.*

[Efter Origin. i Ny kgl. Smlng. Nr. 2146 c. 4to. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 5 Bd. S. 231—32.]

---

# 12.

## Brev fra Leonora Christina til den yngre Sperling.

Høytæret Kongl. Raad.

Jeg tacker for Nyt Aars goede Willies Ynske: Haabets goede, mig kand restere, er Døden: kand ieg nogenledis beholde Helbreden, saa att Swaghed icke forwirrer Sindeds Roelighed indtil Haabets fuldbyrdelse, saa er ieg Riigere oc lyckeligere end som Kongen aff Frankriige. Oc effter som ieg holder Helbreden oc Sindsens fornøylighed for werßlig høyeste goede, saa ynsker ieg hannem ded, icke alleeneste

i dette Aar, men i mange fleere, oc att ieg som Hands oc Derris Hußis Wen, saa lenge ieg leffwer, maa spørge derris Welstand.

Hands Begiæring att éffterkomme, saa wit mig witterligt: Vnder Swerrigis Herskab er ingen Vlfelt paa Swærdsiiden, icke heller nogen aff gamle H. Christoffer Vlfeldz børnebørn i liiffue aff 11 Sønner, hand sig éffterloed[1]): Frue Margrete Vlfelt, H. Nels Juells, er ded eeneste Barnebarn aff 15 fuldwoxene Børn; Biørn Vlfeldz[2]) Søn døde vng. Vlfelder her i Danmark erre: Vldrich Friderich Vlfelt, min Sl. Herris Broder Søn[3]), som haffwer 4 Sønner i Liiffwe. Effter Corfitz Vlfelt[4]) er en Søn wed Naffn Maans Vlfelt, som er woxen. Effter Jacob Vlfelt[5]) er en Søn aff samme Naffn, hwis Moder er en Friis, min Sl. Herris Søster Daatter; Søstern til den haffwer ieg hoes mig[6]). Den lille Jacob Vlfelt er hoes *Monrat*[7]), hand haffwer loffwet att holde

---

[1]) Med „gamle Hr. Christoffer Ulfeldt" menes Chr. U. til Svenstrup, Fader til Leonora Christinas noksom bekjendte Svoger Ebbe Ulfeldt, som var død 1682. Når Leonora Christina siger, at intet af hans Børnebørn mere var i Live, må dette, som det efterfølgende viser, kun forståes om Børnebørnene af Mandkjønnet. Af de kvindelige Børnebørn var Niels Juels Hustru Margrete Ulfeldt (Datter af Knud U. til Svenstrup) iøvrigt ikke det eneste, som levede på den Tid Brevet må antages at være skrevet. Det samme gjorde nemlig 2 Døtre, som Ebbe Ulfeldt havde efterladt sig, ved Navn Christine og Sophie Marie U. (se Anrep: Svenska Adelns Ättar-Taflor 4 Afd. S. 470), og mulig endnu andre.

[2]) Bjørn U. til Råbeløv, ligesom Knud U. og Ebbe U. en Søn af Christoffer U. til Svenstrup.

[3]) Søn af Korfits U.'s Broder Flemming U. og altså Broder til den ovenfor (S. 62 Anm. 2) omtalte Fru Sophie Ulfeldt til Orebygård.

[4]) Korfits U. til Mattrup, en Sønnesøn af Rigshovmesterens Farbroder, Korfits U. til Bavelse.

[5]) Jakob U. til Karstofte, gift med Karen Friis; se ovenfor S. 61 Anm. 3.

[6]) Den ovenfor (S. 61—62, 81 og 84) omtalte Elsebeth U.

[7]) Uden Tvivl menes Etatsråd Johan Monrad, en Søn af Biskop Erik M. i Ribe. Han havde 1691 afstået sit Embede som Landkommissarius i Fyn til en anden, solgte nogen Tid efter sine Ejendomme i Fyn (Rødkilde og en Del af Nakkebølle) og levede

hannem til Bogen: ieg wiste gierne. om ded skeede: ieg wed wel, att hand er der som en *page*. men om hand lærer noget, wed ieg icke. begge Deele kunde wel giøris.

Att Torups Goedz nogen tiid haffwer wærret pantsat. haffwer wærret skylfft for mig: twært imod. de haffwer wilt giøre mig wiiß, att ingen aff *Creditorerne* kunde legge Haand derpaa, efftersom ded war Børnenis gaffwe Goedz[1]): wille *persuadere* mig att vdloße de andre Søskinde. saa kunde aff ded Goedz rundeligen leffwis foruden anden indkomst: sendte mig Skrifftlig vd-drag aff Swensk Low-Bogen. gaffwe goedz angaaende. Jeg swarte. att Dansk Low i ded fald war den samme. meente oc. att Swensk Low kom offwereens med den Danske Low i ded. att naar Børnene gik wed derris Faders Arff, att de da oc gik wed derris Faders Giæld: om de betalte den med Gaffwe Goedz eller anded. war lige meget for *Creditorerne*, som wißeligen lagde haand der paa. Jeg haffwer aldrig hørt min Daatter eller den gamle Haagen næffne den Niels Skytte*), att hand haffde

*) ieg wed icke. om hand er *Gustaf* Skyttis Broder[2]).

---

siden i Skane. hvor han havde flere Godser. som han dog efterhånden pa et enkelt nær synes at have mattet skille sig ved på Grund af Gjæld. Se Joh. Monrad's og Rasm. Æreboe's Autobiographier. udg. ved J. G. Burman Becker. S. 60–61. og Ljunggren: Skanska Herregardar 3 Bd., under Häckeberga, og Tillæget Nr. 26.

[1]) Det Torup. her er Tale om, ma være Østre Torup i Albo Herred. som i sin Tid havde tilhørt Jokum Beck. men af ham var bleven pantsat til hans Svigermoder Barbara Vittrup. Denne havde igjen ved Gavebrev af $^{12}/_{2}$ 1653 skjænket det til Jokum Becks Børn „sasom oforytterlig och oförpantbar egendom" (Ljunggren: Skanska Herregårdar 5 Bd., under Christinehof). I Slutningen af Århundredet var imidlertid Gavebrevet forkommet (det gjenfandtes først 1719). og dette gjorde. at Østre Torup en Tid lang kom til at spille en Rolle i Lave Becks Pengeomsætninger.

[2]) Ved Niels Skytte menes uden Tvivl N. Sk. til Sinclairsholm. en Gård. som i sin Tid havde tilhørt Jokum Beck. Han havde ingen Brødre. men var en Fætter til „Gustaf Skytte". det vil sige Carl Gustaf Sk.. som i en senere Tid blev Viceguvernør i Skane. Friherre og General i Infanteriet. og som havde været gift med en af Ebbe Ulfeldt's Døtre. Anne Cathrine U.: se Anrep: Svenska Adelns Ättar-Taflor 3 Afd. S. 797 og 4 Afd.

noget i Stræffboen (!) att *pretendere*, oc skulle ieg meene, att ded er en *fingeret* Giæld for att rædde dennem ded. Jeg *confirmeris* oc nogenledis i den meening, i ded att min Daatter skreff mig om samme tiider. som denne Dom paa Torups Goedz kunde wære hinder witterlig. att derris *Creditorer* dog icke gandske skulle see derris lyst paa dennem oc *ruinere* dennem, wille ieg nu ickun sige goed for 3 eller 4 tusinde Rdr. Dette wille hand som en Wen beholde hoes sig.

Med forrige Post bekom ieg ingen Skriffwelse fra min Daatter, men Posten for den Skreff hun meget ont om Eders Søster: Att hun oc *Bartholin* haffde talt Spottelig om Dennem for Berg-Retten; henders wreede war meget stoer. Jeg swarte, att ieg icke formeente, att Anna Sperlings selff kom for Retten, efftordi hun haffde *Bartholin* som en *Procurator*: haffde *Barth.* sagt noget v-forswarligt oc vtilbørligt, saa burte hand derfor staa til rette. *In summa*, alt gaar forlaaren, so wir sehen vns ein arm leben. Skal ieg affleffwe derris *total ruin*, saa er ded mig ded tyngeste, thi der seer ieg ingen rædning i. Gud kand meere, end wii kand forstaa: hannem befalet, med et lycksaligt Aars helsen fra min Daatter. Jeg forbliffwer

Høytær[e]t Kongl. Raad
Hands til tienneste
wellwillie
*L. C. G.*

[Udskrift:] *A Monsieur*
*Monsieur Otto Sperling,*
*Conseillier et Professeur dans*
*l'Academie Royale*
*à*
*Copenhague* [1]).

[Efter Origin. i Gehejme-Arkivet (Ulfeldtske Sager Nr. 19). Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 5 Bd. S. 232—35.]

---

S. 3; Ljunggren: Sk. Herregårdar 3 og 5 Bd., under Sinclairsholm og Råbbelöf.

[1]) Brevet er uden Dato, men af Sperlings Titulatur som også af Ytringerne om Bartholin og Anna Sperling fremgår det. at det

# 13.

## Bønskrift fra Leonora Christina til Karl XI., med Kongens Svar [1]).

*Copie.*

Stor Mæ[c]htigste Fürste, aller Nådigste Konge.

Deriß Kongl. *Majestet Supplicerte* ieg vdi all Vnderdanighed *Anno* 1686, oc i blant anden Vnderdanig begiæring. om mit oc mine Bornß godtz, som erre tvende gaarder liggendeß i skaane, Ved Nafn Torup (ded stoere) oc Boße Closterß Naadige *Restitution*. Men efter som ieg ingen Egentlig suar bekom, saa hafuer ieg aarsage at tvifle, at Kongl. *Majestet* min Vnderdanig *Supplicque* var til hænde kommen. Der for søger ieg nu J all Vnderdanighed det samme oc beder Vnderdanigst. at mig oc mine Born i Naade for[te] gaarder Torup oc Boße Closter maatte igen tilstilleß; hoß mig finneß der paa skiøder oc Afkomst Brefue. Saadan Kongl. Naade vill den Rettferdige Gud med all Kongl. Velsignelße igen belønne, oc Vnde mig den Naade at sige mig at vær[e]

Stor Me[c]htigste Fürste Aller Naadigste Konge
Deriß Kongl. *Majestets*
Aller Vnderdanigste
*Leonora Christina*
Grefinne.

Marieboe Closter
d. 23. *May* 1693.

[Udskrift:] til Sverrigeß Rigeß
Kongelig *Majestet*

Aller Vnderdanigst.

---

er skrevet senere end det nærmest foregaaende Brev, om end ikke meget senere. De gjensidige Nytårshilsener gjør det sandsynligt, at det er skrevet i Januar Måned, og da rimeligvis i Januar 1693.

[1]) Se ovenfor S. 30.

[Efter en Afskrift, taget af Leonora Sophie Ulfeldt, i Børringe Klosters Arkiv. På Bagsiden af Suppliken er Kongens Svar afskrevet, ligeledes med Leonora Sophie Ulfeldts Hånd. Det lyder således:]

Grefinnen har at jndkomme med dhe skiäl oc beviß, som hon förmener skola för sigh kunna gälla til godzenß befrjelße, på deth dhe måge kunne tageß i behörigh *Consideration*, lärandheß henne der effter skee oc veder fahraß, huad Rätviß oc skiäligit må vara.

*Stokh.* d. 30. *Juny* A° 1693.

*Carolus.*

[Både Bønskriftet og Kongens Svar ere før trykte i Ljunggren's Skånska Herregårdar, under Bosjökloster.]

---

# 14.

## Brev fra Leonora Christina til Sekretær J. Didrichsen [1].

*Monsieur.*

H. *Secreterers* aff d. 11. *Nov.* er mig indhændiget, oc saa som ded er de smaa Hinll der driffwer de stoere, saa wil ieg begynde att afflegge min Taksigelse først til hannem, som er den første ieg haffwer tilbørligen att tacke for miine wel forrebragte anmodinger hoes Hs. Høye *Exc.*; beder H. *Secreterer*, at hand min ydmyg Taksigelse hoes min *Patron* Hs. Høye *Exc.* wille afflegge oc derhoes ydmygeligen bede, min aller vnderdanigste Taksigelse min Allernaadigste Konge at forrebringe.

---

[1] Johan Didrichsen (f. $^{2}/_{5}$ 1630 † $^{31}/_{3}$ 1698) var Sekretær hos Ulr. Fredr. Gyldenløve; om ham se Worm: Lexicon over lærde Mænd 1 D. S. 258, og Hofman: Saml. af Fundationer T. 1 p. 267 og T. 10 p. 75—77.

Min Swenske *Prætention* angaaende[1]), da er ded wel den beste Maade, som hs. Høye *Exc.* meener: Men efftersom ieg ingen wed, som de *Copie*-Skrifter i hænderne kunde betroes, mindre paa behørende steder tilbørligen driffwe paa diß indholds befodring, altsaa beder ieg tienstligen H. *Secr.* ded der hen att for maa, at bemelte *Copier* maatte sendis Kl. Mts. *Envoyes Secretaire* i Stockholm[2]), huis vmage oc bekaastning ieg tilbørligen skulle erkiende oc til tacke betale.

Min *Prætention* paa *Hellerup*[3]) wil ieg med ded forderligste lade forkynde paa nest hoes liggende Ting-Sted, naar ieg faar erkyndiget mig om Maaden oc Manneren, huorledis Sædwanligt er.

Oc efftersom mig saa naadigt et swar er giffwen paa den *pretenderende* Øe[4]), saa haffwer ieg med denne Post skreffwen F. Sophia *Offenberg*[5]) til ang. *Copie* aff Sl. Richs Marskalcks Adkomst Breff paa den Øe[6]). Jeg forbliffner

| | |
|---|---|
| Marieboe Closter | H. *Secr.* |
| Den 15. *Nov.* | *obligerte* |
| 1693. | *L. C. G.* |

---

[1]) Se ovenfor S. 28 flg.

[2]) Envoyéen selv var den bekjendte Bolle Luxdorph. Han havde fra 1688 til 1690 været Oversekretær i det danske Kancelli, var faldet i Unåde, men blev dog 1691 sendt som Envoyé til Stockholm, hvor han døde $^{5}/_{4}$ 1698. Om ham se bl. a. Universitetets Ligprogram over ham, og Nyt histor. Tidsskrift 1 Bd. S. 510. En Række Skrivelser fra ham til den danske Regering ere trykte hos Fryxell: Handl. rör. Sverges Historia 3 D. S. 244 flg. og 318 flg., og 4 D. S. 65 flg. Hans Sekretær var den nedenfor nærmere omtalte Johan Grüner.

[3]) Se ovenfor S. 34—36.

[4]) Se ovenfor S. 36 Anm. 2.

[5]) Fru Sophie Offenberg var (i Følge Klevenfeldts Stamtavle over Fam. Offenberg, Geh.-Ark.) en Datter af Christoffer v. O. (Danske Samlinger 5 Bd. passim) og Marie v. Lützov. Hun var født i Nørborg pa Als $^{24}/_{9}$ 1618 og blev 1681 gift med Overstaldmester Christian Ulrik v. Harstall til Berritsgard. Hun døde $^{5}/_{10}$ 1724 (Marmora Danica T. 2 p. 322).

[6]) At Leonora Christina i den Anledning netop henvendte sig til Fru Sophie Offenberg, hidrører vistnok fra, at den sidstes Datter,

[Efter Leon. Christinas egenhændige Kopi i Børringe Klosters Arkiv. Bagpa Brevet er skrevet, ligeledes med Leonora Christinas egen Hånd: „*Copie* aff en Skriffwelse til Kl. *Secre. Didrichsen* den 15. *Nov.* 1693“.]

## 15.

## Brev fra Leonora Christina til Sekretær J. Didrichsen.

*Monsieur.*

H. *Secreterers* aff den 17. *Martij* er mig kommet til hænde med indlagde fra *Gruner*[1]) til hannem skreffuen; Seer deraff, att hs. Høye *Excellens* haffuer sit goede løffte efterkommet oc sendt de *Vidimerede Copier* til Swerrig, huorfor ieg beder H. *Secreterer* hs. Høye *Exc.* paa ded ydmygeliste att tacke. Dernest tacker ieg H. *Secreterer* tilbørligen for den omhue hand haffuer hafft, min Sag forte: *Gruner* att *recommendere;* men Efftersom bemeldte *Copier* erre sendte til *Kl. Majsts. Envoyés Lyxdorfs Secretaire,* den Swenske

---

Sophie Charlotte v. Harstall, var trolovet (1700 gift) med Johan Christopher v. Kørbitz til Hellerup, en Brodersøn af Rigsmarskallen. (Danske Herregårde 11 Bd., Hellerup.)

[1]) Der står i Originalen både her og strax nedenfor, hvor det samme Navn kommer igjen: H pruner, men der er vel næppe Tvivl om, at det skal læses, som jeg har gjort. Leonora Christina har formodenlig først lært vedkommendes Navn at kjende af Underskriften i det omtalte Brev, og hun har da mekanisk efterlignet Skrifttrækkene. I det næstfølgende Aktstykke er skrevet: Gruner. Den pågjældende, Johan Didrik v. Grüner (f. i Christiania $^{27}/_{7}$ 1661, død som Etatsråd og Amtmand over Sorø og Ringsted Amter $^{25}/_{3}$ 1712) var 1687 eller 88 bleven ansat som kgl. Secretær og Kommissær ved det danske Gesandtskab i Stockholm, og var fra 1701 til 1710 selv Resident samme Steds; han blev $^{23}/_{12}$ 1693 optaget i den danske Adelstand; se Tidsskrift for den norske Personalhistorie, Ny Række, S. 81—82; jvfr. Fryxell: Handl. rör. Sverges Historia 2 D. S. 355 flg., 3 og 4 D. passim.

*General Gouuerneur Welling*[1]) att offuerlewere. saa er der for ded første intet wjdre wed att giore. men ieg faar att forwarte. huad Swar mig derpaa giffuis: Thi nu haffuer ieg giort ded, mig aff Kl. Mayt. aff Swerrig bleff befalet oc paa min *Supplique* skreffwen. som saaledis lyder: Att ieg skulle indkomme med de skiæl oc bewijß. som ieg formeener att skulle kunde gielde, paa ded der (!) kunde tagis j behørlig *consideration*, huor effter mig skulle skee, huad Rett oc skielligt kunde wære. Nu er ded skeed. Mine *pretentioner* wed ded Swenske Hoff ere icke til att wijße hen til nogen Rettergang, woris Goedtz er oß icke wed nogen Rettergang fratagen: will Kongl. Majst. aff Swerrig icke *restituere* ded. saa kand ieg icke gaa imod ham i Rette oc strijde imod Macten, ieg faar att nøyes med den Rett. hand will lade mig wederfare; ellers weed ieg wel Swensk Low: Att om endskiønt min Herris Goedtz wed Low oc Dom haffde werret *Confisquered* (som icke er skeed[2]), Saa kunde min Anpart icke *Confisqueris*. Jeg begierer ickun een *resolution*, huor effter ieg skal wjde at rette mig.

*Hellerup* angaaende, saa ynskede ieg høyligen, att H. *Secreterer* wille hs. Høye *Exc.* der til formaae, att skriffue mig ett par ord, huad ieg haffuer att haabe: Aarsens tijd will. att een *resolution* skulle tagis. De skeele øyene, hs. Høye *Exc.* derfor med ansees, formoder ieg icke att skulle forhindre. att hs. Høye *Exc.* jo sig min Sag skulle antage oc *poussere*. Jeg weed, att G. Rewentklows Datter paa sin Herris wegne haffuer een ringe anpart j Arffwedeelen[3]). men ieg troer, att Gr. Rewentklaw skulle

---

1) Generalløjtnant Otto Vellingk blev 23/12 1693 General-Guvernør over Skåne; om ham se bl. a. Biographiskt Lexicon öfver namnk. svenska Män 20 Bd. S. 132—35.

2) Jvfr. ovenfor S. 29.

3) Den eneste af Grev Konr. Reventlovs Døtre. der her kan være Tale om. er hans ældste Datter af første Ægteskab. Christine Sophie R., f. 30/10 1672 og 1688 gift med Grev Niels Friis til Frisenborg. Når Leonora Christina antyder. at Grev Friis havde Arveret efter Fru Kirstine Lützov til Hellerup. tænker hun herved vistnok på. at hans Moders Moder var den før (S. 109 Anm. 5) omtalte Fru Marie Lützov. der igjen var en Søster til Fru Kirstine L.

wære saa *genereux*, att hand for den ringe ting, ded sig paa hands SwærSøns anpart kand beløbe. icke skulle omstøde min Rettmæßige *pretention*. Nu, alt som Gud will. H. *Secreterer* forhuerffuer mig ett par Ord aff hs. Høye *Exc.s* Haand, Saa faar ieg att nøyes. Jeg formoder toe Ord paa min Allerunderdanigste *Supplique* oc forsickrer, att ieg forbliffuer

*Monsieur*
H. *Secreterers oblig.*

[Brevet, som findes i Børringe Klosters Arkiv, er uden Underskrift, men helt igjennem skrevet af Leonora Christina selv; det er meget medtaget af Fugt. Bagpå står der, ligeledes skrevet med Leonora Christinas Hånd: „*Copie* aff min Skriffwelse til *Secreterer Didrichsen An.* 1694 den 21. *Mart.*"]

---

# 16.

## Een B[erätt]ningh [1])

På hwad tijd och [M]aade min Herre Sahl. och mig woris Lan[dgo]edzer liggiendes i Skåne och Kiöpstedgårder i *Malmö* erre frakomne [2]).

---

Daa på kortaste maade det at berätta, hafwer det sig saaledis tilldraget. *A*° 1659 *in Maijo* blef min Herre Sal. af Swerriges Rijgis Kongl. May$^{tt}$ Högl. Konung *Carl* een *arrest* pålagt i woris huus i *Malmö* foruden at melde hvor-

---

[1]) Jvfr. ovenfor S. 30 Anm. 3. Med nedenstående Fremstilling af Processen i Malmø m. m. kan bl. a. sammenlignes Leonora Christinas tidligere og udførligere Fremstilling i hendes Selvbiografi, Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 174 flg.

[2]) Texten har ved en Skrivfejl: framkomne.

för: mig blef stillet frijt for. hwilcket ieg wille. enten at were frij på woris Land godz elr och were *Arresteret* med min Herre. Jeg tackade på det Vnderdanigste för Nådige tillbudh. wälede det siste och blef udj *Arrest* hoos min Herre. som då war meget Swagh. Aarsagen till min Herres *Arrest* gafwis hanem skrifftel. tillkienne 5 Månader effter *in Octobr.*, hofwet pungterne ware diße. 1. Att min Herre hafde *Corresponderat* med Fijnden. 2. Formentis, at han war medwijder i det endädste (!) Forräderij i *Malmö*. Till att bewijsa min Herris *Correspondentz* med Fijenden Nafngafwis Förrädaren *Bartolomeus*, som sade. att wed hanem ware Brefwene framsendte till Kiöpenhamn. hwar af *Suspicertis*. att min Herre och wähl kunde hafwa warit witterligt om det Förräderij: Daa effter skrifftel. tilltahla och geen Swar i den Sag. Och effter at *Bartholomeus* hafde fået sin Dom som een förrädare burte. blef först bewilliget. at han i mine Närwerelse som et windisbyrd sin Eed aflagde utj kongl. *Commissariers*. Hög Edle Wällb. Herris *Gyldenstiern*. *Raalam* och *Sops*. så och kongl. *Advocat Mogns* Larsons påhör: då rätten blef satt i woris gårdh i *Malmö* i *Decem*. Månadt. hwor helst ieg *Bartholomeus* adspurte, hwem min Herre hafde tillskrefwen, Och hwem af woris Folk der hafde boren hannem Breefwene: då Swarade han till Begge [1]) Spörßmåhlene. att han mintes det icke. der dog twenne af woris tienare for den Aarsage sk[yl]d wore fangne. . . . *[s]uspition,* att min herre skulle [h]afwe waret medwijdare i det forretagne förräder[ij]. dödede sig sielfwer, både i Een och annan måde. se[rde]les wed twende skrifwellßer, mig iblant anden *Discours,* min Herre till Een och anden skulle hafwe sagt och dömt om krigen. af *advocaten* blef tillsendt (om udförwarendis. wed ieg icke). Brefwene war skrefne af *Corfitz Trolle* till *Bartolomeo* Forräderiet angående: udj *Extracten* af det ehna stod: Greef *Ulfelt* och hans Frue och Börn skall J ey lade lefwa. udj det andet meldis: Om i will lade Greef *Ulfelt* och hans Grefinde lefwe. det Staar till Eder.

---

[1]) Texten har: Begges.

Effter at Sagen för Kl. *Commissarier* war förhört udj Adel. och Borgelige Ståndz Persohners närwärelße, war iag med tillbörlig *Respect* Dom begerindis, men bekomma ingen.

Der Freden *A^o* 1660 *in Maijo* emillan begge kongerne war slutet och högl. Kl. May[tt] Konung *Carl* af Swerrig i werende tijd wed döden war afgången, *Supplicerte* ieg hinders May[tt] den kongl. Fru Moder, som då war Regerendis Enckie Drottning i Swerrig, om min Herris *Arrestis* befrijelße, men bekom ingen Swar. Jeg Skreef min Swoger *Hr. Hannibal Sehested* till (Som då war Kongl. May[tt] af dannemarckis *Ambassedeur* i *Stockholm*), bediandes honom om min *arrestis* befrijelße Vnderdanigst at *Solicitera;* hand swarte mig med halfwa ordh af dubbel uthtydningar, som allenast til een ophold kunde ansees [1]): mig blef och af een förnem

[1]) Mellem de Ulfeldtske Sager i Geh.-Ark. (Nr. 47) findes nogle Breve fra Hannibal Sehested til Leonora Christina, vedrørende denne Sag, og da hans Forhold på det nævnte Punkt næppe endnu kan siges at stå i et ganske utvetydigt Lys (se Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 178 og 231), skal jeg meddele det vigtigste af deres Indhold. Først melder han i et Brev, dateret Kjøbenhavn ³/₆ 1660, at han Dagen efter rejser til Stockholm, og opfordrer Leon. Chr. til at underrette ham om, på hvad Måde hun og hendes Mand ønske, at han skal „negociere" på deres Vegne, da han skal handle for dem som for sig selv. Af et følgende Brev, dateret Stockholm ¹⁶/₆ 1660 ser man, at Leonora Christina har svaret den 4de, og at Han. S. har fået hendes Brev den 16de. Han gjentager sine Forsikringer om at ville negociere deres Anliggender, som om det var hans egne. Han har imidlertid endnu ikke haft Audiens hos Dronningen. Derpå følger et Brev fra ham, dateret Stockholm ²³/₆ 1660. Det er uden Tvivl nærmest det, som Leon. Chr.'s ovenfor anførte Ord sigte til. Det lyder således: „Høij Welbahrne Greffwinde, Høygtt Ærede Kiere Swogersche. Paa henders fyrste schriiffuelse dateret dend 4. Junij swarede Jeg herfraa dend 16. Siiden er mig henders aff dend 8. leweritt, hworpaa till thienstlig gienswar, att Jeg effter miin forige schriffuelsis indhold strax wed miin fyrste audienz, som waar anden dagen derefter, haffuer taltt och siiden schrifftlig igien anholdett omb derris sicherhed och friihed effter dend artichels Jndhold omb dend gen. amn. Vdj fredstractaten, hworpaa Jeg endnu ingen saa fuld kommen swar bekommett, att Jeg nogett wist kand schriffue, paa huad maneer och mode dett best paa alle siider kand schee med saadan contentement, att alting siiden

wen lided der Efter adwarit, at der war ett Skiberom wentendis, som skulle föra oß till Swerrige, till Ohrabro, der

bliiffuer roligt. Jeg haffuer eij heller ladet mig nogett endnu forlyde omb dend Affstaaelse, henders begge schriffuelser melder. Mens will fyrst see, huad derris schrifftlig forslag bliiffuer, huorudj hun maa forlade sig, att Jeg saaledis schall negociere, som Jeg wille ynsche, att miin beste wen wille giøre for mig Vdi dett, miin welstantt kunde angaa .... [Han taler lidt om sit Ærinde for Kongen.] Och dersom Jeg fornemmer, att Jeg før miin bortrejse icke kand erholde saadan swar Vdj miin kiere Swogers och Derris husis Interesse, som mig sielff kunde siunis nøijagtig, Saa schall Jeg dog søge att erholde nogett, huoroffuer wij siiden Vdj blant os sielff kunde bedre handle och slutte till derris advantage, och schall saa snartt Jeg hoos miin Herre haffuer giortt Vnderdanigst relation, forfoije mig offuer till dennem Vdj Malmøe att berette altt, huis her passeret er Vdj derris sager, och fornemme wiidere derris willie till att slutte alting det beste mueligtt, huilchet Jeg wed gode wenner her liige saa well (?) will faa forrettett, som Jeg waar der sielff" o. s. v. — Om Hannibal Sehesteds Forhold til den omhandlede Sag haves endnu nogle Udtalelser, som formentlig ikke ville være uden Interesse. I et Brev fra ham selv til Terlon, dateret Stockholm $^{10}/_{7}$ 1660, hvoraf en Afskrift ved Leonora Christina findes i Geh.-Ark. (Bornholm Fasc. 7), siger han, at efterat han har udført Kongens Ærinde: „J'ay pressé l'affaire de mon beaufrere a quelque finalle resolution, la quelle a esté bien difficile a obtenir, et n'eust esté M. le Reichsdrost, Monsieur le Comte tott et m. gustaue Bielche, Je doute fort si on eust si tost obtenu cequе l'enclose communique a V. E., et a ses (!) instances dont V. E. uera le contenu, et aura la bonté de conseiller m. mon beaufrere cequi peut etre pour son Honneur et reputation auec bon repos et seureté aupres de deux Roys, ne scachant encore bien en quel etat sont ses affaires aupres de sa majté le Roy mon maitre, cequi me semble etre encore le principal but pour la seureté de sa maison" etc. Sehested er syg endnu, men håber om få Dage at kunne rejse hjem. Terlons Svar på Sehesteds Brev (Origin. i Geh.-Ark., Bornholm Fasc. 7) er dateret Hamburg $^{13}/_{8}$ 1660 og begynder således: „i'ay receu a mesme temps deux lettres de vostre excellence, ou i'ay ueu par celle du 10 ieuillet le soin que vous auès prins pour servir Mr. le conte oulfeld, ce qui m'a esté confirmé par la lettre du roy de Suede, que vous m'auès enuoyee auec l'escrit aleman ou suedois (!!) qui contient ceste affaire, en laquelle vostre excellence a beaucoup de gloire et de satisfaction" etc. Han hentyder længere henne til Ulfeldts Anholdelse, men hvis det forholder sig med U.'s Sager som man siger, ved han ikke, hvordan han skal hjælpe ham.

woris Lijfztijd att förblifwa: det skedde och få dage der effter, at ett Aarlow Skib på reeden för *Malmö* ankom. och loed ieg på tredie hand förnemme hoos *Capiteinen*. Hwadh ware han skulle indtage. *Capiteinen* Swarte. att han forwente *Gen. Gou.* Greef *Stenbuckis* komme. som skulle gifwa hannem *Ordre*, formende, at hans Ladning skulle bestå i faa Persohner. Detta swar *Confirmerte* woris wänß adwarsel; detta kom och der till. at mina Söstra. som tillforne war tillsted att besöga mig, blefwe förböden [a]tt komma till migh, Så och dhe, som hade öfwer oß att råde, oß med större *incivilete* fortrete. Hw[or]ud öfwer forbem[te] Aarsager skyld min Herre sig *Resolv[er]te* (ihwor Swag hand endå war) att *Retirera* sig, och undgick hand sin *arrest* samma åhr 1660 d. 16. *Iulij* [1]).

Den wnde Lyke wille, att wij falt af ett onda i ett andet och blefwe af Kl. May[tt] högl. Konung *Fredrick* fangne och förte till *Borringholm* d. 24. *Iulij*.

Wärende woris Fängsell på *Borringholm* blef först woris Lößöhra i *Malmö* af kongl. Swenske Betiente beskrefwen, som ingen *Ordre* wille f[r]emwijsa, hwor inständig min Daatter *Anna Catrina* det war Begerendis. Seden någon tijd der effter toges af Löhsöhrat *Bibliotequet* och All geweret, och lades han på Jordegodzet. Noget der effter blef mine Börn Befallet att undtwijge Kongl. May[s] Gebeter inden d. 1. *Augusti*. Och der ber[de] min Dotter åter spurde om *Ordre* att måtte see, blef hinder med uhöflige trußeler Swaret, den Satte *termin* icke att öfwergåe. Mine Börn effterkomme den Mundtelig Befallningh och droge från *Malmö* d. 1. *Aug.* 1661.

Sijden den tijd hafwer Ulycken förfullt mig och forhindrat, at ieg icke kongl. May[tt] af Swerrig Vnderdånigst kunde *Supplicera*, intill Gud Allermechtigste rörte min Allernådigste Arfwe Kongis hierte till Naade imod mig och Nådigst effter 21 Aars Fengsel gaf mig Frijheeten [2]) *A*° 1685. Då ieg icke försömde. straxt effter ieg hiid war ankommen. her

[1]) Denne Dato har ikke før været kjendt.
[2]) Texten har: Frijheter.

på steddis min Allernådigste Kongis tilladelse deris *Majesteter Majesteter*, Swerrigis Rijges Konge och Kongl. Fru Moder Encke Drottningen Vnderdanigst att *Supplicera* (!) om woris Godses Nådige igen gifwellße. Jeg sende *Suppliqverne* till min Swärson, Wällb. *Laghe Beck*, som *A°* 1686 war i *Stockh.*, dennem i all Vnderdånigheed at frembera. Leijligheeden ded wed'. . den att *Sollicitere* h[afwer] feijlet mig intill afwigte [Aa]r d. 23. *Maij*, da Kongl. May[tt] min Allernådigste [A]rfwe Konge sin *Ambassadeur Ecell*[*] den hög-Edel [Wä]llb. *Hr. Baron Iuul* sendte till *Stockholm*[1]), som min Wnderdånige *Supplique* Swerrigis Rijges kongl. May[tt] öfwergaf, mig och der på ett Naadigt Swar till wäge brachte, af d. 30. *Iunij* 1693, som af hoosfögede är att see.

Denne Underrättningh ombedes Kongl. May[tt] till Dannemarckis och Norgis *Secretaire* och *Commissaire*, den Wel ädle Welbyrdige *Iohan Gruner* att wille på behörrige Städer fremwijsa. *Datum Mariebo Closter* d. 7. *Nov.* 1694.

*Leonora Christina*
Greefinne.

[Efter en samtidig Afskrift på 2 Folioblade i Børringe Klosters Arkiv. Aktstykket er pagineret med Tallene 5—8, og af nogle originale Optegnelser pa dets Bagside fremgår, at det har udgjort et enkelt Numer af en Række Aktstykker, som alle havde Hensyn til Restitutionen af de Ulfeldtske Ejendomme, og som uden Tvivl have været forelagte den ovenfor S. 30 omtalte Kommission. Øverst på Forsiden af Aktstykket findes følgende originale Påtegning: „Communicerat af H. Grüner d. 20 Maij 1695". Den underlige Blanding af svensk og dansk, som udmærker Aktstykkets Skrivemåde, hidrører sikkert fra, at Originalen er bleven kopieret af en svensk Skriver. Aktstykket bærer samme Dato som et af Leonora Christinas Bønskrifter til Karl XI. (se ovenfor S. 30 Anm. 3), og ligesom der ikke kan være Tvivl om, at det var Leonora Christinas Mening, at Grüner skulde fremlægge det for Kongen som et Bilag til hendes Bønskrift, således ser man af Restitutionsakten af 1735, at dette virkelig er sket.]

---

[1]) Baron Jens Juel kom iøvrigt allerede den 13de Januar til Stockholm, se Fryxell: Handl. rör. Sverges Historia 3 D. S. 278; en Del Skrivelser til den danske Regering fra denne hans Sendelse ere trykte a. St. S. 280—317.

# 17.

## Brev fra Leonora Christina til en unavngiven (Grev Konr. Reventlov?).

*Monsieur le Comte.*

*Vostre Excellence verra par ces peu des lignes que sa vieille servante est encore en vie et n'a pas perdue la memoire, ains se souvient avec remerciements des bontez de Vostre Exc., priant humblement de la continuation et que Vostre Excellence veuille de grace parler un most en mon faveur à mon Souverain.*

*Je souhaitte à Vostre Excellence, à Madame la Comtesse, Sa Consorte, ensemble à toutte sa Famille une heureuse Année avec toutte sorte de Contentement. Je reste les jours de ma vie*

*Monsieur le Comte*
*de Vostre Excellence*
*l'obligee humble*
*servante*
*Leonora Christina*
*Comtesse.*

*Mariboe Closter*
*le 1. Janu. 1695.*

[Uden Udskrift. Efter Origin. i Geh.-Ark.. „Domme. Tingsvidner" o. s. v.. Leonora Christina Nr. 4. Tidligere udgivet af mig i Danske Samlinger 2 R. 1 Bd. S. 230.]

# 18.

## Brev fra Leonora Christina til Datteren Leonora Sophie.

Hierte kiere Daatter.

Dette er den 6. Post, som bringer mig en Skriffwelse fra dig aff den 30. *Nov.*, seer der aff, att alle miine Breffwe

icke erre komne Dig i hænde, oc att der faller intet for att skriffwe om, efftersom hwad du kunde skriffwe om *Commissionen* [1]) mig er ukyndig. Goedzet angaaende, saa haffwer ieg saa stoer en fortroenhed til Swerrigis Riigis Konge oc til Eders stoere Wen *General Gouuerneuren* [2]), att Kl. Mt. under mig aff Naade noget, enten hælten eller mindre, ded bør ieg med all ydmyghed oc *discretion* att tage imod. De Documenter, Din Mand haffwer, erre nodwendige att de fremwiißis, for de kand icke wære andre end Adkomst Breffwe, oc de skal med rette wiißis først oc icke sidst [3]). J kand giøre ded, saa som J forstaar: saa moget synnis mig effter mit tycke, At ded, som icke er mit, ded kand i icke *pretendere* att Arffwe. Jeg haffwer offte glæded mig offwer, att Du haffde saadan Mand, som kiendte did (!) Sind oc som war Dig behagelig: Jeg haffwer icke mindre glæded mig offwer Dig, mit Barn, att Du kunde saa wel tiie: Gud welsigne Eder. J denne stoere frost wil icke hielpe att haffwe Hiynder i tancke, De wil *realiter* wære der, icke att sidde paa, men att stoppe om sig med. Jeg maa legge wed weggen aff min Seng toe Hiynder, saadan kulle kommer der i Sengen aff Weggen. Jeg ynsker Dig med Mand oc Børn et glædeligt tilkommende Nyt Aar med fornøyelse. Ded samme ynsker din Søster. Jeg forbliffwer

*Marieboe Closter* — Din hulde Moder
Den 23. *Dece.* 1696. — *Leonora Christina*
Greffwinne.

[Udskrift:] *A Madame*
*Madame Leonora Sophia*
*Comtesse d'Vlfeldt*
*à*
*Malmoe.*

[Efter Origin. i Børringe Klosters Arkiv. Dette Brev har, tillige med de nedenfor meddelte Breve og Aktstykker Nr. 19, 20 og 21, tilhørt en nu afdød Grandtante til Børringe Klosters nuværende

---

[1]) Se ovenfor S. 30.
[2]) Se ovenfor S. 111 Anm. 1.
[3]) Jvfr. det næstfølgende Brev.

Ejer, Baronesse Maria Sophia Ramel, født Beck-Friis (se Anrep I. 133), og ligesom de derfor først i en nyere Tid ere komne i Arkivet på Børringe Kloster, findes de heller ikke nævnte i den i det foregående omtalte handskrevne Fortegnelse over Arkivets Indhold.]

---

# 19.

## Brev fra Leonora Christina til Datteren Leonora Sophie.

---

Hierte kiære Daatter.

Din Skriffwelse aff den 17. *Janu.* bekom ieg i Dag. Seer der aff, att mit aff den 23. *Xmb.* er ille forstaaet, ihuor wel ieg meente, att ded war tydeligt nock skreffwen. Thi saa som du i dit aff forgangen Aars 30. *Nov.* Skreff, Att de *Documenter*, Din Mand haffde, erre nødwendige til att fremwiißis, for de kand *conservere* Goedzet. Saa swarte ieg saaledis i mit aff den 23. *Xmr.* der paa, Att de icke kunde wære andre end som Adkomst Breffwe, oc att de skulle med rette fremwiisis først oc icke sidst. Der hoes melte ieg, att J kunde giøre i ded, saa som J forstaar: Ded meener ieg att wære klare Ord: att J kunde fremwiiße Adkomst Breffwene først eller sidst, saa som J forstaar ded. Ded wil icke sige, att J kunde giøre i Sagen, Goedzets *Prætention* angaaende, saa som Eder gott syntist: Ded wære sig langt fra; Jeg undergiffwer mig icke Eders gott Synen i den Sag eller i andre maader. Ded wille ieg, att Eders Wen [1]) haffde seet Eders *Documenter* eller Adkomst breffwe oc da sagt, at de ware kostelige for icke att miste Goedzene wed *Reductionen;* maatte ieg wære saa kynnig i den Sag att wiide, huor lang tiid fra i haffde Adkomst Breffwe, om ded war offwer 300 Aar siden, ded haffde ligget

---

[1]) D. e. General-Guvernøren i Skåne: Otto Vellingk.

under Croon Danmark [1]). Suar mig der paa foruden Quick Quack. Effter den *Relation*, som ieg haffwer fra Stockholm, saa fryeter ieg icke for, att Goedzene skulle komme under *Reduction*, førend et endeligt Swar giffwis i den Sag; Saa att i den Stand ded nu staar udi, er den Fuldmact giffwen, som kand giffwis, oc haffwer du for den Skyld icke fornøden att tage Dig den beswærlige reise paa att komme hid Winter Dag. Jeg kand oc icke heller, saa lenge Kulden warer, tage imod dig oc diine Børn, thi der kand ingenstetz oppe eller neere paa Kammersen giøris Jld for farligheds Skyld. J Stuen maa giøris warlig Jld, ellers kommer Brand i Skorsteenen, som nogle gange er skeed, dog til lycke om Dagen. Jeg holder Sengen til Middag for kulle. Wil Gud ieg leffwer, til wærliget bliffwer saa, att man kand bare sig for Kulle, da saae ieg gierne dig oc diine Børn her. Ded er Gud befalet, oc dig med Mand oc Børn under hands Beskiermelse, forbliffwendis

Hierte kiære Daatter

Mari. *Closter* — Din hulde Moder

Den 2. *Febru.* 1697. — *Leonora Christina* G.

[Efter Origin. i Børringe Klosters Arkiv. Brevet har været indlagt i et Omslag, som nu mangler.]

---

[1]) Det er ikke her Stedet til nærmere at omtale den i politisk og økonomisk Henseende så overordenlig vigtige Regeringshandling, som betegnes ved Navnet: Reduktionen, og hvis almindelige Grundsætning i Korthed kan udtrykkes således, at Gods, som tidligere havde tilhørt Kronen, skulde gives tilbage igjen til denne. Det må være nok at sige, at da Reduktionskommissionen fordrede Oplysning med Hensyn til det nævnte Punkt for de tidligere Ulfeldtske Godsers Vedkommende, oplyste Guvernør Vellingk først i et Brev af $^{11}/_{2}$ 1696, at Torups Gods „icke warit nagot Kongl. Maj$^{ts}$ och Cronans Godz“, men var tilfaldet Jokum Beck ved Arv og af ham solgt til Korf. Ulfeldt; og i et senere Brev af $^{18}/_{2}$ 1696 oplyste han, at det samme for sa vidt var Tilfældet med Bosjøkloster og Fogderup, som de fandtes „i forna tider hwarcken hafwa warit förlähnte eller eljest från Konungarne i Dannemarck Komne“. (Efter Restitutionsakten af 1735.)

# 20.

## En Memorial, opsat af Leonora Christina for Datteren Leonora Sophie[1]).

Efftersom du, min Daatter *Leonora Sophia*, selffwer siger, Att du haffwer ingen Jhuekommelse oc icke kandst mindis att berette mig den underretning (saa som ded sig burte), hwilcken din Mand dig mundtligen haffwer giffwen om de Skiæl, hand skal haffwe, huorwed ieg kunde naae mit med rette tilhørende Jorde Goedz, liggendis i Skaane; Du oc siger, icke att kunde mindis att kunde ret berette din Mand, hwad ieg haffwer swaret til de Skiæl, du fremfører, som din Mand mig til Goedzens igien tilweyebringende kand haffwe; Altsaa haffwer ieg eractet nødwendigt at wære, din Anbringende oc mit Swar Skrifftligen att opsette, paa ded du kunde wiiße din Mand ded.

Jeg wil icke giøre nogen Witløfftighed om den aff mig for lang tiid siiden begierte Fuldmact[2]), thi den er offte aff dig wed Skriffwelser aff mig begiert, oc aff mig affslagen, oc aarsagen, huorfor ieg icke kunde giffwe den, Skrifftligen sat derhoes.

Jeg wil oc icke heller med wittløfftighed errindre ded, du giorde *General Gouuerneuren* wiiß paa, att ieg haffde giffwen Sagen i Eders Hænder, att giøre med ded, saa som Eder gott syntist, huor paa hand raade dig att drage hid oc begiere aff mig en Fuldmagt. Om du nu icke haffde forstaaet bedre min[3]) Skriffwelse, som dog icke er att troe, saa forstoed din Mand wel min Skriffwelse, huorfor du icke skulle haffwe paatagen dig i denne Aarsens tiid saadan beswerlig reiße, i mange maader for dig oc mig fortredelig.

---

[1]) Jvfr. ovenfor S. 31—32.
[2]) Jvfr. ovenfor S. 31.
[3]) Orig. har ved en Skrivfejl: min min.

Da att Skriide til worris Sambſt Jale i ded domt, da sagde du, min Daatter, saaledis:

1. Maatte ieg ickun reiße op til Stockholm paa Eders Naadis befaling for att driffwe den Sag om ded Goedz i Skaane. Reißen skulle intet kaaste E. N., ieg forsickrer, ieg skulle flye ded Goedz tilbage igien, for ieg skulle wiise de Skiæll, som *Gryner* icke kand wiiße: mens her wil Smørris, ded er sant.

Paa den tale giorde ieg et Spørßmaal, spurte: Huad erre de for Skiæl, oc huor erre de?

2. Der til Swarte du: Ded er en Dom, som er gaaen i worris Sl. H. Faders Sag, hand haffde i Malmøe. Den er hannem wel imod, mens der er et anded Skrifft hoes, huor udi Herrerne bekiender selffwer, att de haffwer ingen bewiiß seet, huor paa de haffwer domt; Dommen er oc icke heller bleffwen *publiceret*, de sendte den op til Kongen oc spurte, om hand behagede den saaledis [1]). Diße Skiæl ærre i *Archiuerne*, oc dennem kand *Gryner* intet wiiße frem, thi der maa aldrig ingen faa ded att see, som er *in Archi:*.

Swar. Der til swarte Jeg: J Gud for sin Død beware oß! skal wii *obtinere* noget weed en Dom, der er os imod? oc skal ieg giffwe penge for den? Ded hørte ieg endnu aldrig magen til, att man kalder ded Skiæl, som os er imod. Oc om den Dom end war os med, saa siger du, att ingen kand faa ded att see, som er i *Archiuerne;* huorledis kandstu da wiide, huordant den er, oc beraabe dig paa ded du icke weedst?

3. Der til sagde du. At en goed Wen, som weed ded, har sagt min Mand ded, oc man maa icke sige ded, men ieg wille bede Herrerne selff see effter, effter-som ingen anden maa see, hwad der er i *Archi.;* *Gryner* kand intet giøre der wed, oc alt hwad der er giort udi, ded haffwer min Mand giort.

Swar. Der til swarte Jeg saaledis: Jeg haffwer icke fornommen til, att din Mand haffwer giort noget for

---

[1]) Jvfr. Nyt histor. Tidsskrift 4 Bd. S. 89 og 373, og A. Cronholm: Skånes politiska Historia 2 D. S. 19—20.

mig i den Sag, men wel, att hand beholte mine *supplicquer* paa tredie Aar oc sagde til en anden, saa som ieg skrifft[l]igen haffwer wiist dig. Att hand icke kunde giøre noget i den Sag, uden hand skulle forderffwe sin egen; huor skulle ieg da kunde giffwe din Mand noget i hænderne att giøre for mig? Ded skeer aldrig.

4. Du sagde: uden saa er, att min Mand faar ded i Hænderne, da maa E. N. wære wiß paa, hun faar aldrig intet der aff igien, oc den wærdste Skade er for E. N. selffuer; min Deel er den ringste, thi ieg haffuer ickun den Aatende Deel der udi.

Swar. Der til swarte ieg: Nu, i Guds Naffn da, saa haffuer ieg mist ded i nogle oc Træffuede (!) Aar, saa kand ieg miste ded endnu. Ded ieg haffuer giort for att erlange ded Goedz, ded haffwer ieg giort for miine Børn skyld oc icke for mig. Jeg er fornøyet med ded ieg haffwer; tacker Gud oc min allernaadigste Arffwe Konge (hwilcken Gud spare): hand giffwer mig min rundelig ophold: ieg sætter min Tæring effter min Næring; haffwer ieg kundt miste 5 Tønder Gulds formue oc enda beholt wed Guds naade min Fornufft oc forstand, saa haabis ieg, att denne liden tab oc den Slick icke skal forwirre mig min fornufft. Sig du din Mand, att ieg haffwer endnu min forstand, oc saa lenge Gud under mig den, saa giffwer ieg aldrig nogen aff mine Sager i hands hænder. Bed hannem tage ware paa sit eget Dont, att hand kunde sware en hwer lige oc rett; kand hands egen Sager gaa wel, saa skal ded were mig en hiertens glæde att fornemme; ded haffwer werret mig hid til Dags for din Skyld en hierte-sorrig att høre, huor ille ded til stoed.

Gud wære i Raad oc Daad med Eder, beder hannem om ded, oc bekümrer Eder intet om mit Dont: Jeg er wed Guds naade bereed att tage imod alt ded. Macten wil mig paa byrde.

[Efter Origin. i Børringe Klosters Arkiv. Memorialen er uden Underskrift, men skrevet med Leonora Christinas egen Hand. Dens Affattelsestid falder, naar man ser hen til det nærmest foregaaende og det nærmest efterfølgende Brev, aabenbart i Begyndelsen af 1697.]

---

# 21.

## Brev fra Leonora Sophie Ulfeldt til hendes Mand Lave Beck.

H. Hierte Aller Kiereste
Min dydige Mandlille.

Jeg lot j dag 8te dage *Mons^r Collin*[1]) skrifue dig, at vi samme stund vare hid kommen. End har ieg inte at skriffue, uden det har väret nu som för, men fastlaffuenß Mandag var alt folcket her for Kläd, mine börn var dalkarre, jomf. Dorthe[2]) var *Capitain* Dögenicht, oc min Datter var hanß hustru[3]); *Collin* var trägårß Mester på Kongenß flode, han hafde toe Hustruer, min fru Moderß pijge d. Ene, oc Suen var den Eene, oc den største Dreng, som suen kunde haffue på sin arm, den hafde de svöbt som et spätt barn, det loe fru [Moder] sa hiertelig af: Lorentz oc min sösterß pijge de vare Tatterscher, oc toe af de fornemste pijger her j staden der af var den Eene een bonde pijge, oc den andre et Mand folck. Denne Röen varede fra strax effter Middag oc til Klocken Nije med dantzen oc leek.

---

[1]) Formodenlig Lærer for Lave Becks Børn.
[2]) Ganske vist Dorthea Sophie Urne.
[3]) Datteren var uden Tvivl den før oftere nævnte Elisabeth Beck (f. $^{22}/_{2}$ 1682). Sønnerne vare Joachim (f. 1684) og Korfits Ludvig (f. $^{25}/_{8}$ 1685). Foruden disse Børn nævner dog Klevenfeldt (Stamtavlen over Fam. Beck, Geh.-Ark.) 5 andre, der dog vistnok alle ere døde i en meget ung Alder: Hilla Barbara, Elsa, Hedvig Ulrika, Elsa, Maria Christina.

det hafde min fru Moder stoer Roe af, oc ieg var saa keed der af, at ieg nesten soff. thi ieg holder gansche gode miner, at fru Moder eller søster icke skole mercke, at ieg udi noget er *mal content*. ieg fant så på at sige til johanne, som er f. Moderß pijge. huru fru Moder var her saa ille faren, her var kalt oc meget vsunt *etc.*; haffde hun sit godz j skaane, saa kunde hun leffue saa mageligt oc saa gott, som hun sielff ville: alt sannet johanne. det slap så frem: hafde ieg fuld Ma[c]ht, ieg ville nesten Vißе henne om Resten *etc.* ieg hafde et par dage för talt til min fru Moder oc söster, det vai inte annet: Ville de giöre, huad Rett var, saa hafde f. Moder nock giort saa meget der ved. ieg skulle inte befatte mig der ved; dette laa mig faste lafuenß Mandag j Magen. ieg lod som intet, men da ieg iblant annet sagte (!) til johanne: hafde ieg vist, at ieg icke hafde faad fuldma[c]ht, saa hafde ieg inte taget mig denne Reyße på, thi ieg har icke stoert der ved, thi faar vi godzet, saa har först fru Moder hälfften, saa har ieg kun siden den fierde part. det kan icke väre saa stoert: ja det var sant. der paa viste f. Moder mig j gaar, hvad hun hafde gifuet for Een *relation* om sagen (ind til Kongen, mener ieg), det var som Een *Memorial* sendt till grönner [1]): der j finner ieg, at der har väret tvenne breffue, som skulle bevißeß med, at min Hr. fader var med Videre om det for Räderie, som *Batholomeus* oc de andere giorde j *Malmöe*, oc naar brefue kom frem, som skulle väre vinne ofuer min Hr. fader, saa var dett toe brefue fra *Corfitz Trolle* till *Batholomeus*, udi det Eene var, at de skole slaa Vlfellt, hanß grefinne oc derіß börn j hiel, udi det andere stoed, om han ville lade Vlfelt oc Grefin[nen] oc börnene lefue, det stoed til ham sielff*): nermere her om med neste

[*) I Randen:] ieg troer, at de har väret saa for blindet udi derіß Vndskab imod oß, at de har seet breffuene var till *Bartholomeus* om dette for Räderie, oc seet vnder breffuet *Corfitz*, alt saa har de tökt, det var Vlfelt. Ellerß hafde de icke kommet fram med de breffue — — (?) sanning fram, når han ville.

---

[1]) Åbenbart det ovenfor S. 112—17 aftrykte Aktstykke.

post, der ieg icke sielff Reyser, som ieg dog meener. fru Moder har väret til døden siug, menß det maa inte saa heede; hun vingler End paa sine been, er dog oppe. med neste post Venteß breff fra min broer, när han kommer til *Wien*: j gaar kom bref, at han ville Reyße didt. min papa. lad giör[e] Een lille lille (!) jern Kackel ofuen udi din datterß Kammerß, ved dette före kunde vell Anderomß bönder kiöre et stöcke här till *Malmöe*. jeg hafde när glemt at lade dig vide, at fru Moder oc söster holler sandferdig Rett meget af barnen alle tre; fru Moder sagde sielff till min datter. at hun hafde meget for bedret sig *etc.* med neste post lader ieg dig vide, när ieg Reyßer her fra: ieg var 5 dage j Kiöbenhafn, for *Reckow*[1]) var hoß mig. Sophie Offenberg, som har stal Mester Harstall[2]), oc Anne Sophie Vlfelt var hoß mig, oc Offenbergs Søster søn, som heder *Hovitz*[3]), fölge (!) vore gåße barn een afften paa slottet. der sae de Herskabet leege Kort, så dantzede Herskabet, til Klocken var 10: när de kommer igen, vill de viße börnene KonstKammeret oc Videre. Jngeborg Holk[4]) sagde till mine börn, at hun ville komme til mig om andere dagen, men hun kom inte. skriff mig oc giör *Couuert* der om *à M^r* Jenß *Lund à Copenhagen*, der loserte ieg: verdzhuuset heeder Soelen. oc der måtte skriffueß uden på breffuet. at det lefueriß j Soelen, på jörnet j Höybroe strädet: han veed, huor ieg är, oc når ieg Reyßer, så skall han få det . . .

---

[1]) Vistnok Amtmand Reichau: jvfr. S. 62 Anm. 1.

[2]) Se S. 63 Anm. 1. C. U. v. Harstall (f. 19/11 1645. d. 4/9 1719) havde været to Gange gift, før han ægtede Sophie Offenberg; om ham se især Marmora Danica T. 2 pag. 321—22.

[3]) I Følge Klevenfeldt's Stamtavle over Fam. Offenberg (Geh.-Ark.) var Deliane Offenberg, en Søster til Sophie O., gift med en Peter Ferdinand v. Hovitz.

[4]) Jeg har ikke fundet nogen af dette Navn, og det kan heller ikke være Ingeborg Dorthe Vind, som havde været gift med Baron Eiler Holk, men var bleven skilt fra ham og forvist til Bornholm (se Hofman: Danske Adelsmænd 2 D., Stamtavlen over Fam. Holk). Jeg anser det for rimeligst, at Brevskriverinden har taget fejl af Fornavnet og har ment Hilleborg Holk, en Datter af Grev Christian Christoffer H. til Orebygård.

[Her standser Brevet nederst på en Side, men ved et Henvisningstegn antydes, at der har været lagt et Stykke Papir indeni, som nu er borte. Brevet, hvis Original findes i Børringe Klosters Arkiv, er iøvrigt skrevet med Leonora Sophie Ulfeldts let kjendelige Hånd, og det hidrører tydeligt nok fra hendes Ophold på Maribo Kloster ved Fastelavnstid 1697. Mærkelig er den stærke Påvirkning af svensk, som kommer til Syne i hendes Sprog og Retskrivning.]

---

## 22.

## Brev fra Anne Cathrine Ulfeldt til den yngre Sperling.

---

HøytÆrede Kongelige Herr Raad.

Hoßføyede skriffuelße er een prøffwe aff mine mangfoldige bestillinger, thi ieg haffde paa de tijder da ded bleff skreffuet, icke eet øyeblick rolighed for sporßmaal, huorledis med ded oc med anded skulle forfaris: ded war paa ded sidste med skifftet, som giffuer gierne meege[n] fortred att komme til rette med, effter som ded er gemeenlig uljge oc de ringeste *mobilier*. Jeg troede saa wist, att ieg haffde sent dette forrige skreffuen Breff med, att ieg haffuer skreffuen Berndorst (?) forgangen Post dag, att Kongl. Raad maa wist wære taget paa landed igien, effter som ieg fick ingen Suar, thi ieg war nock forsikret paa, att hand war aff den godhed oc lod mig icke ubesuaret, menß ieg wiste icke, att Breffuet, som skulle til hannem, laa endnu udj mine giemme, oc war altsaa icke mugligt, att Kongl. Raad kunde Suare paa ded, hannem icke war kommen for oyen. Forgangen Postdag fick ieg swar fra hs. Høy *Excellentz*, att hand haffde talt med Hr. Geheime Raad Pletz [1]) offuer

---

[1]) D. e. den bekjendte Præsident i Rentekammeret Chr. Siegfried v. Plessen (f. 1646 † 1723).

min underdanig Begiering: hand meente, ieg *obtinerede* nock min attraa, om ieg *supplicerte* til Mayesteten, huilcket ieg strax giorde udj mit oc min Søsters Naffn [1]. Denne post fick ieg ingen Swar, wentede oc ingen, maatte ieg med neste faa Naadig *resolution*, saa tacker ieg enda Gud. Wille Kongl. Raad lade sig ubesværet see eengang hoß hs. Høy *Ex*. med ett errindrings ord, thi ieg wed nock, den gode Herre haffuer mere att tencke paa end paa mig. Ded kunde forfremme Sagen. Min Broder war den 26. May *Stil. Nov.* endnu i Siebenbürgen, huor ham war den ære opdragen, att hand haffde *Commando* offuer de *Valachis*che oc *Moldaui*ske Græntzer, indtil hs. *Generals* igienkomst, som hand snart wentede. Jeg haabis, hand er nu paa Weyen. Gud ledsage ham wel frem. Jeg fornemmer, att den Skaanske *Commission* er fornøyeligen udslaget for de Becker, oc meest att Sige for min Swoger, mens ieg haffuer saa offte hørt ded gaa om igien anlangendis de Sager, att ieg icke saa lett tager wed ded ieg hører: ded bliffuer icke wel optaget, naar ieg siger sligt, oc ieg kand nock stille tie, mens icke *dissimulere*, naar ieg taler. Min Swoger haffuer skreffuen fra Stockholm, att hs. Hustrue skulle byde mig hans Huß

[1]) Den omtalte Supplik er abenbart den samme, hvoraf der findes en Kopi i Rentekammerets Deliberationsprotokol Nr. 34 Fol. 253 (Rentek.-Ark.). Den er dateret Maribo Kloster 5/6 1698 og underskrevet bade af Anne Cathrine Ulfeldt og af Leonora Sophie Ulfeldt. Efter at de ansøgende have takket for den Tilladelse, der er givet dem til at skifte Moderens efterladte Løsøre imellem sig, bede de Kongen, at han endnu vil „legge en Naade til de andre mangfoldige, som os er bewiist, Som er, at wj enhuer til sit maatte frj og ubehindret henføre ded, os af Kongl. Naade er forundt at deele.“ Den vedføjede kgl. Resolution lyder saledes: „Vj have allernaad. bewilget, at Supplicanterne ded dennem tilfaldne effterladenschab forunden nogen Siette eller tiende Penge eller anden prætension frit og ubehindret maa udføre, huor de got sinfnes. Givet paa Vort Slot Jægersborg d. 18. Iunij Ao 1698.

Christian

C. S. Von Plessen.“

til med ald god medfart: Hun giør offte anfectninger, som med tacksigelße aff Slaaes oc icke wel antages. Jch kans nicht helffen. *Adieu*. med *Jonathan* [1]) wjdere, som reyßer her fra sidst i Wgen. Jmidlertjd forbliffuer ieg

Høyt Ærede Kongl. Herr Raads
Aff hiertet *Affectionered* Tiennerinde
*A. C. D'Ulfeldt.*

[Udskrift:] *A Monsieur*
*Monsieur Sperling Conseiller Royal & Professeur de L'Academie Royale*
*A Copenhaguen.*

[Efter Originalen i Ny kgl. Samling Nr. 2146 c. 4to.]

---

## 23.

### Brev fra Anne Cathrine Ulfeldt til den yngre Sperling.

Høyt Ærede Kongelig Herr Raad.

Effter løffte att lade gode Wenner Wjde, huor ieg bliffuer aff i Werden, Saa er ieg nu omstunder til *Gent* i Flandern. Mit Forsett war att bliffue her, saa lenge ded skulle haffue behaget Gud att lade mig leffue, nu haffuer min Broder offuer talt mig til att komme oc ende mine Dage til Wien. Reisen er temmelig lang, aaret er paa sin Effterhøst, oc ieg aff de skrøbelige. Ded haffuer wel gaaet wel hid indtil, oc haffuer ieg ickun ligget een dag paa den

[1]) D. e. den fra „Jammers-Mindet" bekjendte Kvinde, som var hos Leonora Christina, da hun løslodes.

heele Reiße. Jeg wed icke, om ieg [kand?] giøre mit regenskab derefter. i synderlighed nu Kulden will tage effter haanden til: *in summa*, forsettet er att giffue mig paa Weye om ett par dags tijd oc ded til Skibs, for ieg kand icke taale att age, der imod er ieg huercken forfærdet til schibs eller SøSyg. Derfore tager ieg Wanded, naar ieg kand: herfra meener ieg att gaa til Dort, derfra til Nimwegen, da til Cøln oc Franckfurt: til Regensburg kommer ieg igien til wanded paa *Donawen*. Reisen will ware noget, efftersom ieg skal *Rhinen* op: ieg er kommet hender neer fra Straßburg oc indtil Holland, ded gick fort, oc saae ieg da, att de som møtte oc skulle imod Strømmen, haffde stor umag oc kom langsom frem. Der laa ingen mact paa. Dersom Wj war noget tiligere paa aaret, mens ded er nu til forgieffues att ønske. Ded hielper intet: Mand faar nu att giøre sit Beste for att *accomodere* sig oc lade Den *General Gouuerneur* raade for ded, som er offuer woris Effne. Jmidler tjd *recommenderer* ieg mig i Kongl. Raads gode jHukommelße, naar hand beder gott for sine gode Wenner, att hand da oc Wille melde ett ord om een gammel Pillegrim. Jeg lader mig forrestaa (!), att om ieg naar Wien, att ieg icke lett Spatzerer meere omkring, endschiønt ded Behagede Gud att lade mig endnu leffue nogle Dage: Dog er ded uwist for oß, huad oß endnu skal hendis. Naar ieg er kommen did, saa skal ieg icke underlade att ware ad: huem weed, om ieg icke een Dag kunde giøre Kongl. Raad nogen behagelig Tienniste paa ded sted: kommer ded i min Mact, saa maa hand forsickre sig paa, att ieg skal giøre ded med een god Willie oc glæde mig, att ieg kand wære tienlig. Naar hand skriffuer *Madam Sperling*[1]) til, saa wille hand formelde min wenligst Helsen. Jeg haffuer skreffuen min Syster til fra Hamborrig, skriffuer hender ocsaa nu her fra. Jeg faar wel eengang swar, naar ded bliffuer. Kongl. Raad wille wære aff den godhed oc lade den stackels gam-

---

[1]) Hun mener sikkert en af Sperlings gifte Søstre (se ovenfor S. 98 Anm. 2), men da jeg ikke véd, når Anna Sperling døde, kan jeg ikke afgjøre, hvem af dem der her er tænkt på.

mel tiennerinde faa indlagde oc holde mig for den, som er aff hiertet

HøyÆrede Kongl. Raads

*Affectionerede* Tienerinde *A. C. D'Ulfeldt.*

*Gendt* den 15/25 *Augusti* 1698.

[Efter Originalen i Gehejme-Arkivet. „Domme. Tingsvidner" etc., Leonora Christina Nr. 4. Brevet har været indlagt i et Omslag med Udskrift, hvilket nu mangler. Det har tidligere været trykt i Journal for Politik 1815. 4 Bd. S. 280—82.]

---

## 24.

## Fortegnelse over en Del Dokumenter, som Leonora Sophie Ulfeldt modtog efter Moderens Død.

Skiøded paa Palstrup j Jylland oc jøren Matzenß Contracht af A° 1667 d. 1. May.

skiødet paa Saltø Slott.

Jnventarium som fantiß paa Ellenßborg A° 1662 d. 26. julij.

jordebaagen ofuer Lellinge, Ellenßborg oc noged paa Taasing.

Den Malmøeß Proces A° 1659.

angaende skifftet effter Sl. fru Mor Moder oc fru Moderß anpart.

Regist[r]ering ofuer ded som fantiß til Ellenßborg.

Obligationers fortegnelße, huilke peder jenßen Randerß igen lefverte paa Ellenßborg 1662.

Kiøbebreff paa huuset j Malmøe af 1658.

Kong fredrik d. 3dieß pante breff paa Malm[ø] huuß Læhn, Bareherredt, Hobye, den 24. Xbr. 165* [1]).

---

[1]) Det sidste Tal er afrevet.

Jochum Beekes skiøde paa Torup.
jochum Beckiß afståelßiß breff af indfrielße paa Torup.
jochum Beckis skiøde paa BosøCloster.
fru Sophie Rantzows paa nogle bønder gaarde i Skaane.
Tiernegaardß adkompst breffue.
Skiøde paa Kiøbsted gaard j Kiøbenhafn.
Kongl. M[t] breff paa Taasing till Greff Voldemar.
Kongl. skiøde på tvende jus patronatus paa Taasing.
skiøde påa strøgodz i Sielland.
skiøde paa Kirke huße i Kiøbenhafn af H. Gies[tis] kiir[ke].
ennu skiøde paa toe kirke huuße j skinder gaden j Kiøbenhafn.
Otto Mickelßen Guld smedenß skiøde.
Kong. M[ts] mage skiffte med Greff Woldemar pa Taasings godz.
Gref Woldemarß skiøde paa Saltø Slott.
Ole Dåeß skiøde paa nogle bønder i falke bierig Herret.
skiøde paa Een Kiøbsted gåard i Kiøbenhafn af H. Hendrik Huitfelt.
skiøde paa Bauelße.
Erik Herlofsenß skiøde paa nogle gaarde j Sieland.
Henning Walkendropß skiøde paa Gudbierg jus.
F. Sophie Rantzows Skiøde paa foderup.
Skiøde paa een hafue ved vester port.
fadder olsenß skiøde breff paa et steen huuß j Malmøe.
Ofue Gieddeß skiøde paa een platz ved øster port.
Gunde Rosenkranseß skiøde paa ded Godz, han hafde på Tåsing.
jørgen Krukoß pante breff paa een gård heder storby i norge.
Kouning Christians Quitting på Baahuuß Ambts for Valting.
Mogenß Christofferßenß breff om et mage skiffte [1]).
Hellerupß breffue.
Mons Christoffersenß forplicht intet att af hende handß godz.
Brefue paa Sørum i Norge.
Sl. fru Mor Moderß paantebreff paa noget Godz.
Om Hr. Ebbe Vlfeltz gield ofuer dragen af Hendrik Møller.

---

[1]) Originalen har: skriffte.

Dinæ Proces.
skiøde på noget Godz udi aalborrehuuß lehn.
Om skifftet paa Egeschov oc min Sl. faderß part.
Knud Vlfeltz gield.
Quittanß paa Hirsholm oc Munkeleye afgiffter.
Peder Wibe.
Syllißborg angående.
een Deel Quitteringer.
Fredrik Paßbergs obligation paa 1000 Rdlr.
Allexander Trægaard 300 Rdlrs. obligation.
Bart angaende af Wrangel.
7 Hostäterß obligationer auff 20000 Rdlr.
Ole Dåeß obligationer til sammenß paa 10360 Rdlr.
adskillige handbreffue af Høy loflig C.4.
jørgen Seefeltz obligation.
Ebbe Gyllenstierneß obligation paa 2250 Rdlr.
Erik Quitzo paa 695 Rdlr. junij 1662.
De Bielkerß obligationer på 8500 Rdlr.
Fr[e]drik Pasberg paa 450 Rdlr. — 1650.
Christian frijseß obligation paa 4000 Rdlr. 1647.
jørgen Kruse paa 1700 Rdlr. 1662.
Owe Giedde paa 500 Rdlr. 1658.
Borge Mester oc Raad i Kiøbenhafn obligation paa 2660 Rdlr. A° 1651.
Elße paßberg obligation paa 3000 Rdlr. 1662.
Brostrup Gieddeß obligation paa 1000 Rdlr. 1658.
Brostrup Gieddeß obligation paa 700 Rdlr. 1653.
Fredrick paßbergs obligation paa 1000 Rdlr.
Peder Svensenß obligation paa 50 Rdlr.
Albrecht Sporman af 100 Ducater 1652.
Jngeborg Vlstand obligation paa 2000 Rdlr. 1646.
Hr. Axel Vrupß obligation på 3500 Rdlr.
Quitting paa Munkeleye.
Pante breffue af Albrecht Baltzar Bern.
pante breffue af Sl. Moster Hedvig.
adskillige Hand breffue af Een oc anden.
to specificationer af fru Elße Paßberg paa adskilligt, hun

hafuer annammet i hendiß Giemme af Sl. fru Moderß Løßør.

Vnder skedlige breffue af Rostoker By.

ofuer staende Documenter har ieg emod taget.

Marieboe Closter d. 28. junij 1698.

Leonore Sophie Vlfelt.

[Efter Leonora Sophie Ulfeldts egenhændige, flygtigt skrevne, Original på 2 Folioblade i Børringe Klosters Arkiv. Aktstykket er noget beskadiget, og navnlig er af det andet Halvark den øverste Halvdel afrevet. Det er dog m. H. til det sidste Punkt vistnok tvivlsomt, om ikke Papiret har været i denne Tilstand, før Leonora Sophie tog det i Brug.]

## 25 a.

## Leonora Christinas Vers pa Altarklædet i Maribo Kirke, med tilhørende Randbemærkninger [1]).

Den store Verdens Alt sit skabte Grændser satte,
Gav Tiden (!) visse Tid. hvo kan hans Almagt fatte?
  Han mængled tungt og let ved Fingers mægtig Kraft,
  Betænkte Heden med en Læskedrikkes Saft,
Den liden Verdens Mål og efter samme Måde
Beskikte ligeså, han vil for Lykken råde,
  Vil såre, læge, slå, vil lindre, når han vil,
  Vil binde, løse op, når han det siger til.
* O Gud, med Hånd mig drogst af Moders Liv til Livet,
Mig førte underlig, Ulykken ofte kived

[1]) Jvfr. ovenfor S. 53—54.

Med Velstands Overflod, beholdt og Sejers Tegn.
Snart hjemme tumled mig og snart i fremmed Egn.
** Din Hånd mig også bandt til Ægtefælles Skjæbne,
At bære ondt som godt, dertil gavst du og Ævne.
Ej noget synes tungt for Ægte-Kjærlighed [1]),
*** Trofasthed er den Dyd, man ej tør blues ved.
I Modgangs Hvirvelvind var Gud mit faste Anker.
Jeg blev i Tro og Håb og stedse i de Tanker,
Gud elskte mest det Barn, han tit lod smage Ris,
Og i det skrøbelig' vil lade se sin Pris.
I Løfte er min Gud trofast og ikke sviger,
Hans Ord det lyver ej, thi det således siger:
Kald på mig i din Nød, og jeg skal redde dig;
Det haver Gud i mig fuldbyrdet kraftelig.

† Som det var, Gud, din Hånd, mig ind i Fængslet førte,
Så var det og din Hånd, som Kongens Hjerte rørte,
At høre på min Bøn og efter Nådes Dyd
†† Oplade Fængsels Dør, sit store Navn til Pryd.
Men Gud, hvad skal jeg nu, hvad skal jeg dog frembære
Til et Takoffers Tegn og til din Pris og Ære?
Det er ej Bukkeblod, ej Fedme til sød Lugt,
Som dig er til Behag, og ej af første Frugt,
Men Hjertet fuld af Tak med Munden at bekjende,
Did vilt du nådelig dit Guddoms-Øre vende,
Dit Altars Smykke-Klud er jo dig ej imod,
Det Vidne bære skal, at du mod mig varst god.
Til Efterkommers Trøst, at ingen skal fortvile,
I Modgangs Bruse-Hav, men i dig ene hvile
Og kaste Omhu hen, i Troen holde fast,
Så vilt du visselig selv bære tyngest Last.
Jeg bøjer Hjertens Knæ og gammel svage Lemmer
For Herrens Åsyn ned og aldrig det forglemmer,

---

[1]) D. e. Ægtefællers Kjærlighed, Kjærlighed i Ægteskabet. Leonora Christina bruger også ellers dette Ord, og jeg anser det for ganske utvivlsomt, at det her er den rette Læsemåde, og at det er en Fejltagelse, når Stedet i de fleste Aftryk og Afskrifter gjengives som: ægte Kjærlighed.

At Gud mig rakte Hånd i Fængsels hårde Nød
Og holdte Sindet karsk imod utallig Stød.
Lad dette Offer dig, o store Gud, behage
Og af forfængeligt aldeles intet smage.
Jeg prise skal dit Navn så længe med Forstand,
Som Munden Hjertens Tak med Lyd udføre kan.

Maribo Kloster
den 19. Maj A° 1686.

Leonora Christina
Grevinde.

Dette haver jeg skrevet for-
uden Glar i min Alders næ-
sten 65. Ar. Gud alene Æren.

* Den 11. Juni A° 1621 avlet i Ægtestand af højlovlig Ihukommelse Christiano quarto og Fru Kirsten Munk, Grevinde.

** til Korfits Ulfeldt, Dannemarkes Riges Hovmester, fulgte hannem, der han 1651 d. 11. Juli Fædernelandet kviterte.

*** Der A° 1659 Sverges Riges Konge Karl Gustav, af det Navn den X., hannem i Malmø lod arrestere, undergav jeg mig samme Skjæbne 9 Måneder.

† A° 1660 den 21. Juli blev jeg med hannem efter Ko. Majts, højlovlig Konning Frederik den 3dies Befaling ført fangen til Borringholm, betjente hverandre 9 Måneder 13 Dage, siden samme Steds hver alene fængselet for sig 6 Måneder. A° 1663 den 13. Maj sendte min Herre mig fra Bryg i Flanderen til Kongen i Engeland, Kong Karl den anden, der at indfordre en mærkelig Summa Penge, Hans Majt i sin Landflygtighed af os var forstrakt, mens jeg blev den 9. Juli i Dovers 17 Dage arresteret, derfra ført til Vands til Kjøben-

havn, hvor helst jeg ankom den 8. Aug., og blev strax fængselet på det Blå Tårn.

†† Konning Christian den Femte, min allernådigste Arvekonge, så udi Nåde til mit lange uskyldige Fængsel, gav mig ikke aleneste en nådig Frihed A° 1685 d. 19. Maj, men gjorde endog vel imod mig udi mange Måder. Gud gjøre vel igjen imod Kong. Maj[t] og det kongl. Arvehus, velsigne og lyksaliggjøre Kongens Foretagende, krone Majestæten her på Jorden i mange År og siden i Evighed med Sejr og Ærens Krone.

[Gjengivet med ny Retskrivning efter flere forskjellige Afskrifter, hvoraf dog en i Gehejme-Arkivet (Geneal.-herald. Selskabs Håndskr., Pakken med Ulfeldtske Sager) væsenlig er lagt til Grund som den, der — uagtet enkelte betydelige Fejl — i det hele turde komme Originalen nærmest. Også i den ydre Anordning af Versene bestræber denne Afskrift sig øjensynligt for at ligne Originalen, og herved fremgår det, at Randbemærkningerne — som her af Hensyn til Pladsen ere meddelte bag efter det hele og med særlige Henvisningstegn — i Originalen virkelig vare skrevne i Randen af Silketøjet til venstre og til højre for Digtet, idet de fyldte Rummet ovenfra nedefter.]

---

# 25 b.

## Digt af Leonora Christina om Henrik Gerner.

---

Der
Dend Vellædle og Vellærværdige Mand
D. Henrick Gerner
Sin Epistels Postill till Trycken hafde befodred,
Bleff dette Riim hannem till Ære opsatt.

Gerner sit Pund ey nedgrafver,
Aagrer dermed rigelig,

Deeler sine givne Gafver
  Ud till alle, hver for sig.

Som Hand her for andre skinner,
Skall Hand og, naar Hand fremtrinner
Jnd j Herrens Fryde-Sal.
Skinne blandt de Stierners Tall.

Af Dend, som Lengis Christelig
og glad at ende.

[Efter en Afskrift i Ny kgl. Smlng. Nr. 1394 f. Fol.: se ovenfor S. 80 Anm. 6. Tidligere trykt i Bang's Saml. af nyttige Materier 2 Stykke S. 154, og Schønau's Lærde Fruentimer S. 397.]

---

## 26.

## Indledningen til „Heltinders Pryd" og Stykket om Tyre Danebod.

---

HÆLTINNERS PRYD
DEN FORSTE PART

Som melder om Fornuftige Striibare *Regierende Hæltinner.*

Wel træder Soolen pregtig frem, Pryded med henders Straalers Glantz, wel erre Stiernerne herlige, som trenger sig igiennem Mørckheden med derris klarheds Skin. Men langt prectigere oc herligere er Wiißdommen end som alle de. Liußet er som intet imod hender, thi hun er det Ewige Liußis Glantz oc Guds krafftis Vbesmittede Speil. Guds Goedheds Billede, den Allmegtigis herligheds Straaler: den Glantz, som fra hender vdgaar, den Vdsluckis aldrig. Gud- Wiiſd. Bog.

fryctighed er henders oprindelse, Retferdighed Henders [1]) Jdræt, vdi Hender er kundskabens Aand, Hellig, Eenig(!), Mangfoldig, Skarpsinnig, Behendig, Weltalende, Reen, Klar, Saetmodig, Wenlig, Allworlig, Frii, Goed, Mild, Fast, wiiß, Sicker. Hun formaar alt, seer ald oc gaaer igiennem alle Aander, ihnor forstandige, klar[e] oc Skarpsinnige de end oc erre: wed Hender regierer Kongerne oc Raadsherrerne sætter [2]) Retten. Formedelst Hender Hersker Fyrsterne, oc alle Regentere paa Jorden. *Salomon* skatter Hender høyre end som Kongeriiger oc Fyrstendomme, thi huo [3]) som haffuer Hender, hand er en Herre: Hun giffuer kongeriiger oc Fyrstendomme Mact oc Wælde. Jngen Ædelsteen er saa skiøn oc saa dyrebar, att den kand legnis wed hender. Ald Guld er imod Hender som ringe Saand, oc Sølff er imod Hender att regne som Skarn oc Dyng. Huorledis skulle oc noget kunde legnis wed Hender, effter di Hun eene er den, wed huilken alle goede ting som næffnis kand staar til att erlange. Hender er ded som lærer Stircke (!). Hun giffuer moed oc hierte, hun giffuer en forsictig Dristighed en Sag att begynde, Keckeligen att vdføre, oc ded erlangte dapperligen saa wel som fornuffteligen att handthæffue oc forsuare. Effterdi da att Wiißdommen er langt herligere, kosteligere [4]), dyrebarere, bedre oc Stærckere end ald ded, som herligt, Kosteligt, dyrebar, Gott oc Stærckt kand næffnis, huo [5]) wille da necte, att den io er Prydet med ded allerpræctigste Hoffuet Smücke, som med Hender er begaffuet. Præctig derfor oc fremfor andre herlig glæntzende fremtræder Keckmodige regierende *Hæltinner* i Wiißdommens Pryd, huilken haffuer giffuen dennem Fyrstendomme oc Kongeriiger; thi wed hender Krafft haffuer de Moed oc Styrcke. Hun

---

[1]) Håndskriftet har, åbenbart i Følge en Misforståelse: Hænders.

[2]) Håndskriftet har: satter. Også i det følgende ere ofte de Prikker glemte over a'et, hvorved dette Bogstav gjøres til æ. Jeg finder dog ingen Anledning til hver Gang at fremhæve det, men trykker uden videre æ. Det samme gjælder med Hensyn til Bogstavet ø.

[3]) Håndskr. har: hun.

[4]) Håndskr. har: kostbarligere, hvad der åbenbart er urigtigt, når hensees til det følgende „kosteligt".

[5]) Håndskr. har: wel.

Holder dennem Scepteret fast i Haanden[1]) oc lærer dennem Regierings-Tøylen ret att føre. I rette Tijde att haele oc tiire oc derris betroede Embede retsindeligen oc forsieteligen att forrestaa. Aff hender bekommis oc den widenskab att bere stoere Byrder med ringe kræffter, ia Styrcken selffuer att offuerwinde.

Denne Pryd er ded som giør forskiæl imellem Mand oc Mand, imellem Quinde oc Quinde, oc icke paa Mand oc Quinde: thi der er ingen forskiæl i Mands oc Quindis Oprindelse: begge haffuer de liige Indgang til dette Liif, en[2]) liige Fremgang oc en liige Vdgang. Den Allmæctigste Herre oc Gud, Himmelens, Jordens oc alle Creaturers Skabere, haffuer aff Skickelse dannet Quinde kiønnet paa samme Maade som Mand Kiønnet oc tillige med Legemets-Form giffuet dennem en fornufftig Aand. Da effter som Wiißdommen haffuer sin Boelig vdi Hiertet, oc Fornufften sit wæßen i en wel skicket Hierne, oc findis icke i Forskiællet aff et anded Lem[3]), saa erre begge Kiøn liige bequem til Hender att efftersøge oc att wed tage.

Wiißdommen findis icke hoes alle Mænd oc Wanwittighed icke hoes alle Quinder. Huilcken Quinde der søger effter Wiißdommen, aff den lader Hun sig finde. Naturen haffuer ingenlunde werret haard oc Vmild imod den Quindelige Kiøn. Hun haffuer icke indsluttet derris Dyd inden snæffre Grentzer, oc lader Gud offte wed de Skrøbelige karr see sin Almact oc huad Hands Haand f[o]rmaar, oc wed dennem Vdretter stoere Ting. Der er oc ingen Aarsage, huor for Kiønnet skulle giøre et Menniske Vdyctig, naar Dyden oc Fortiensten giør den wærdig. Siælen anseer ingen Kiøn oc bliffuer icke forandret wed Vdwortis Gestalt oc Skickelse.

Att Herren, Himmelens oc Jordens Gud, icke haffuer giort forskiæl paa Kiøn, Siælens oc Legemets kræffter wedkommende, men att hannem behager[4]), ded widner den Hel-

---

[1]) Håndskr. har: Harmden.
[2]) Håndskr. har: i.
[3]) Håndskr. har: Lene.
[4]) Her er åbenbart noget glemt.

lige Skrifft (som stadfestis V[e]d daglig Erfarenhed; thi saa snart som Gud haffde indblæst en leffuende Aande vdi worriß første Moder *Evam* oc vdgyded offuer Hender Wiißdommens Liggendefæe [1]), saa snart giorde hand hender tillige med Henders Mand Adam en fuldkommen Mact oc Myndighed att Herske oc Regiere offuer Fiskene i Hatfuet, offuer Fuulene Vnder himmelen oc offuer alle Dyr, som krybe paa Jorden. Med Wiißdommens giffuende Styrcke wiste [2]) hun att Tæmme [3]) oc Tuinge wilde, Stercke oc Grumme Beester oc en huer aff dennem saaledis regiere effter derris Naturens Egenskab, saa hun sig aff dennem kunde betienne.

Saa som Gud gaff *Evam* Myndighed att regiere offuer alle de Creaturer, hands Allmæctighed da haffde skabt, Saa haffuer hand siden giffuen en part Quindes Persohner Myndighed att styre oc Regiere Kongeriiger oc Fürstendomme. Oc lige som *Eva* formedelst wiißdommens Styrck[e] kunde tuinge grumme oc wilde Dyr, huis naturlige Beestiske Styrcke Henders Menniskelige kræffter wit offuer gick, liige saa haffuer der oc werret Quinder, huiß wiißdom icke alleenest haffuer tuungen wilde Dyr, men den haffuer end oc temmet wille rasende Mennisker, giort dennem Spage, Sactmodige, Omgiengelige oc regierlige. Regierings Styrcke bestaar icke i Grooffue Lemmer eller stercke Sænner, de føder icke Raad oc goede nyttige Anslaag. Dersom Fornufften skulle haffue sin Oprindelse fra saadanne ringe steder, da ware de sterckeste Aarbeeds Karle de nermeste til att betroe et Regimente, Oc en styris-Mand, som haffde saa stercken Arm, att hand eene kunde styre Rooret i et hart wær, skulle da were dyctig til att styre lande oc Riiger. Men intet mindre end ded, man haffuer seet Regentere, som haffuer werret friske, føre, Stercke oc Sunde, som bøyede vnder Regieringens endoc de letteste Byrder. De ware wel stercke Turner-Rendere, kunde wel tuinge en Hest, de ware kecke

[1]) Håndskr. har: Liggendefor.
[2]) Håndskr. har: wiſse.
[3]) Håndskr. har: Tomme. Tomme.

Jægere, trættedis huercken Natt eller dag att opiage wilde Dyr i Skowene; men de ware suage *Regentere*, haffde icke den Styrcke, som en Regiering vdkræffuer. Wist er ded, att naar en fornufftig Skiæl oc et forstandigt Hierte Haffuer sin Boelig i et Sundt oc Sterck Legeme, saa er ded en dobbelt Guds gaffue: thi legemets Styrcke med dapperhed oc forsictighed er de ædelste Klenodier, en Regent kand Zieris med.

Gud haffuer endoc Pryded det Quindelige Kiøn med keckmodigheds oc Dapperheds Smycke, haffuer endoc begaffuet en part med Legemets saa wel som med Siælens styrcke, oc icke mindre sin rundhed i ded fald imod dennem beteet [1]) som i mod Beesterne: thi der talis liige saa meget Om en Ørnindes skarppe Syn, geswindighed oc styrcke som om Ørnens: Løffuindens Hierte er saa Keckmodig som Løwens. Mangen Quinde haffuer større styrcke end som mangen Mand [2]), Mangen Quinde haffuer oc wel saa Keckt et [3]) moed som Mangen Mand; de suare icke alle til Mands Naffn i Gierningen, som bære Tittel aff Mands Naffn, men offte suare Quinder til Hælters Naffn i Gierningen oc bere dog ickun Quinders Naffn. Huoroffte seer man quindactige Hierter i Mænds Legemer, oc der imod igien mandelige Kræffter i Suage Karr. Ded er vbilligt, att man maaler Gierningen effter Persohnen, oc skatter icke Persohnen effter Gierningen. Guds werck tøy oc Reedskab haffuer Derris Dyd oc Mact aff Hands [4]) Haand oc icke aff *Materien*, saa att i huad Ansict mand kand [5]) see Tegnet aff Hands Guddommelig krafftis Finger, da er den wærdig en Ærbydighed oc vdkræffuer [6]) en Lydighed. Wii wiide, att all Regierings Mact Kommer fra Gud, oc att hand haffuer giffuet en part aff ded anded Kiøn saa wel som en part aff ded første Kiøn

[1]) Håndskr. har: betert.
[2]) Denne Sætning er ved en Fejltagelse 2 Gange gjentaget i Håndskriftet.
[3]) Håndskr. har: ed.
[4]) Håndskr. har: Haands.
[5]) Håndskr. har: kund.
[6]) Håndskr. har: vdkræffuen.

Siælens oc Legemets Styrcke til att Regiere, haffuer kallet oc sat nogle offuer Toe, Tre oc Fleere Riger, andre offuer mindre, offuer Fyrstendømme oc Herrskaffter. Ded er priißwærdigt att were lowligen kallet oc Vdwalt til et Regimente, men ded er Priißwerdigere, sit betroede kald rettsindeligen att forrestaa, saa som ded Høy Embede Vdkræffuer.

Att der haffuer werret Striidbare Regierende *Heltinner*, som haffuer werret Pryded med Wiißdommens Smycker oc Dapperheds Hielm, ded Vdwiiser derris Pryd, Første Part. De erre icke aff dennem, som Mißbruger Wiißdommens Gaffuer oc Legemets [1]) Styrcke, men aff dennem som wed, att Skarpsinnighed icke maa stercke sig til vnderfundig Treskhed, att weltalenhed icke maa allene[e]ste were til egen nyttighed, men end oc tiene til Riigers oc Vndersaatters Gaffn oc Beste, de erre icke saa sinnede som de selffwiiße [2]), der icke alleneste hoffmoder sig aff wiißdommens Gaffuer, men meener, att ingen haffuer wiißdommen Vden Dem [3]), oc ingen kand sige Dennem noget bedre end ded, de selffuer kand Vdtencke. Ney, de erre aff Dennem, som spørge oc hører effter forstandige Mænds Raad, oc som haffuer fornufft til att vdwæle de beste Raad. De erre oc icke aff de Striidbare oc Stercke, som bruger derris wælde oc Dapperhed imod Derris Vndersaatter til att Tyrannisere oc ødelegge dennem, Ey heller lader see Derris Lemmers Styrcke imod Dennem, De erre en Ærbødighed plictig. Men Diße *Heltinner* bruger Derris Striidbarhed oc Styrcke fornuffteligen; en part aff Dennem giør sig derwed Kongeriiger Vnderdaanig, som Derris wiißdom Handthæffuer oc forsuarer. Her sees *Regentinner*, som wiide, att all for stoer Strenghed icke er en Retferdighed, men att stonnem bør att were Naade hoß Retten; De wiide, att en Allworsamhed icke maa wære V-omgengelig, men Mild oc Sactmodig, Att en sparsamhed icke maa strecke sig til en karrighed, mindre falde i en Gierrighed; De wiide,

---

[1]) Håndskr. har: Legemertis.
[2]) Håndskr. har: selffwiiste.
[3]) Håndskr. har: Den.

att[1]) Gaffmildhed i rette tiide oc imod forskylte fortiennester er ded, som giffner Regierende Seyren. Summa, diße Regierende Striidbare *Heltinner*[2]), som erre Vddragen aff Geistlige saa wel som aff werßlige Skriffter, erre i mange maader Rooßwærdige, **Prydet** med **Wiiszdommens Kræffter.**

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — —. — — — — — — —

Fornuftens rette Barn er sand Lycksalighed,
Af hende fodis den; fornuften og vel ved.
Hun af Lycksalighed sin Herkomst ej Kand hafve.
At den ej Moder er til den fuldkommen gafve,
Som ene Komer fra den ubegriibelig.
Alt det, got næfnis Kand, det fører hun med sig.
At nogen lyckelig et Riges Krone gifves,
Det ingenlunde Kand fornufftens verck tilskrifves.
Thj (!) om fornuften ej er Septris Leedis Mand,
Da falder Septrit vist sin fører udaf Hand;
Er og i modgangs tid fornuftens Hielp tilrede,
Saa er Uryggelig Lycksalighed tilstede[3]).

Fornufftens Virckning og Hendes rette Frugter[4]) sees herudj
TYRE,
Konning *Edevards* af Engelands daatter og Kong *Adelstans* Soster, danmarckis Riges Dronning.

Denne *Heltinne* var prydet med fornuftens dyder, med hendis vaaben træder hun dristig frem imoed alle slags

---

[1]) Håndskr. har: aff.
[2]) Håndskr. har: *Heltinners*.
[3]) Lignende Indledningsvers findes foran alle de større Skildringer.
[4]) Når jeg ovenfor (S. 44) har antydet, at den „Fornuft“, hvorpå der i disse Skildringer fremføres Exempler, vel snarest nu vilde betegnes som Besindighed (den komplementære Egenskab er, som man husker, „Stridbarhed“), er dette ganske vist ubestridelig Sandhed, hvad Værkets almindelige Praxis angår; men jeg burde måske have tilføjet, at Leon. Chr. theoretisk tager Ordet i en mere omfattende Betydning, og at der også i et

Vidervertigheder, hvilcke [1]) strax hende i ungdommen møder. Hun, som en Christen, viste, at alle gienvordigheder tiente hende til det beste, fant derfor sin lycksalighed udj Modgang, og som al hendes henseende var til Guds Nafns Æris forfremmelse og Christendommens handhæfvelße, derfor toeg hun imod det Egteskabs tilbud, som hende Kong *Gorm* af Danmarck tilbød, ihvor vel hand var een Hedning, udi [2]) forhaabning, at hun med sin fornuft og velgrundede undervisninger skulle Kunde drage hannem fra sine vildfarelßer; det var vel vofveligt, at hun som en Christen [3]) torde trolofve sig en Hedning, hvis grumheds rygte icke Kunde være hende Uvitterligt, at hand var hans Faders den haarde Knuds rette Søn, at hand handlede gruelige med alle dennem, som bekiente sig at være Christen; de piiner og plager, hand en part af dennem paalagde, vare umenniskelig; denne Princeße hafde og vel haft Aarsag at befrygte sig, at den store Uliighed af *Religion* skulle med tiden hafve adskilt hierterne, hvilcket ofte skeer, og forandret Kierligheden i had, men alt dette hafver hun sat til en siide, alleniste haft sin henseende til Guds haand, som gifver Kroner, ved hvis magt de underholdes og befestiges, hafver holt derfor et Kald af Guds guddommelig forsiun, som ved hende som et skrøbeligt redskab ville for fremme hans Nafns ære, Og dersom hun end og skulle liide døden for Christi Nafns bekiendelse skyld, saa viste hun, at hun og med hannem skulle ærefuld giøris udj hans Rige. Hun hafver og maa skee noget forlat sig paa den Kierlighed, Kong *Gorm* hafde ladet see imod hender udj hendes ungdoms Aar, eftersom hand, imedens hans Fader endnu lefte, i nogle Aar sig i Engeland opholte, hvorud ofver hand bekom det tilnafn, at de kalte hannem *Gorm* Engelender. Den Dydige Prinßeße bedrog sig icke i den meening, at Kong *Gorm* hende inderligen elskte, thj hand indgick alle

---

Mindretal af Skildringerne fremdrages enkelte Exempler, som må henføres under den videre Opfattelse af hint Begreb.

[1]) Håndskr. har: hvilcket.

[2]) Håndskr. har: ude.

[3]) Håndskr. har: Christne.

de vilkor, hun foresloeg, og blef hende gifven Danmarckis Rige til Morgengafve, det efter Kongens død at styre og regiere: Kongen var da allerede en Alderne Herre: den Kierlighed viste hun saa fornufteligen at underholde, saa den aldrig forminskedis. Ved den formilte hun ofte hans grumhed og afvergede meget ont, som hand hafde sat sig for at sette i verck.

Ligesom mand ofte med limfeldighed skal rette og bedre legemens lyder, saa skal man og handle sagtmodeligen med gemytternis laster. Den fornuftige Dronning, som med sin Kierlig omlaed stillede sin rasende Herre, at hand icke fremfor i sit grumme forset, hun stillede og hans gemyt tilfreds, som med sig selfver var ueens. Kongen gaf megen agt paa Dromme, og saasom [hand] hafde giort meget ont og stedse var tilbøyelig til det onde, saa lefvede [1]) hand i frygt (thj den, som mange maa frygte sig for, den maa og frygte for mange), hvor udofver hand hafde haarde drømme, som forskreckede og bedrofvede hannem. *Tyre*, som var Ziiret med fornuftens gafver, bryder icke ud med at sige, at drømme ere Fantasier, Billeder uden Nafn, At de ere dunster, som antager Former, eftersom Mennisket er skicket til, at de ere bedragelige saasom en skygge, og at det er voris egit blod, som forskrecker os, ligesom vj ere tungsindet til: ney, denne Kloge Dronning Kiente sin Herris Svaghed, at den stoed icke til at hielpe med dislige betracktninger, hvorfor hun sagtede hans urolig Sind og foriagede hans Redsel med sine Udtydinger, med hvilcke hand var fornøyet og rolig.

Gud Velsignede det Kongl. Egteskab med Tvillinger, tvende Sønner, som gafvis Nafn *Knud* og *Harald*: de blefve Begge Mandvoxen, og saasom Knud var baade dydig og deylig, og udj begge deele lignede sin Moder, saa var hand og mere elsket af sine forældre end som *Harald*. Hand var og ynded af alle Mænd, og kalte de hannem *Knud Daneaast*, som vil saa meget sige som *Knud*, Danmarcks Lyst og Kierlighed.

---

[1]) Handskr. har: lofvede.

At ramme maade er en ting, udj hvilcken alle viidenskaber bestaar. En ofvermaade Kierlighed blifver til en daarlig rasenhed, En ofvermaade Sorig til en fortvitlelse, begge deele til forderfvelse, hvilcket findes hos Kong *Gorm,* thj hans Kierlighed til hans Søn Knud ofvergick maaden. Knud var all hans glæde, haab og trøst, og hand sente hannem dog tillige med hans broder i Krigen imod Engeland som imod et Rige, hannem Arfveligen var tilfalden, og *Adelbert* hannem forholte. At sette dend i daglig dødsens fare, som man hafver alt sit haab og tillid til, den frygt, derpaa følger, hafver man sig selfver at take. Kong *Gorms* Kierlighed falt i daarlighed, hand udbrød med de ord, at hvilcken der bragte hannem de tidinger, at Knud var døe, den ville hand dræbe med egen haand.

Lycken smegrede de unge Herrer i det første, de vant en Seyer efter anden, men sickerhed, som forderfver saa mangen en, forraade og Hertug Knuds liif. De hafde bemegtiget sig *Nordtumber*land, og deris skiibe laae ved *Jarwig,* de var ingen fiende formodendes, toge derfor Kortsvild vare og loede folcket forlyste sig med at bade. Hertug Knud stoed paa landet og saae til, tenckte minst paa, at hand der skulle faa sit banesaar [1]) og miste sit lif: det skeede dog, en Engelender, som kiente hannem, laae i skiylf og dræbte hannem med en Piil.

De første bevegelßer staar icke i voris magt, saa Kunde og Dronning *Tyre* icke strax i det første imodstaa Sorgen, der hende kom de tidinger om hendes Søns død. Det er Naturligt, at Moderens Kierlighed ofvergaar faderens. Dronning *Tyris* Kierlighed ofvergick og Kong *Gorms* Kierlighed imod deris Søn; thj den hafde sin rette maade; den fornufftige Moder Elskede sit barn, saasom en Moder bør at giøre. Hendis Søn Knud var og hendis glæde og trøst, og haabede hun, at hand skulle hafve været en [Støttes]taf i hendis Alderdom. Men eftersom det icke saaledis behagede Gud, saa sørgede hun som en Christen og icke som en Hedning. Hun gaf fornuften rom, fattede et

---

[1]) Håndskr. har: barnesaar.

moed. befant, at hun Kunde intet udrette med skrig, iamren og graad, hendes Søn var dermed intet at Kalde igien, men legemet med Sindsens kræfter blef derved svæcket: gaf sig derfor taalmodeligen under Guds villie og var bete[n]ckt Paa, hvorledis hun Kunde best gifve sin Herre det tilkiende, eftersom hun viste, at hans Sorrig icke mindre vilde ofvergaa maaden, end som hans Kierlighed ofvergick sin rette maade; thi hand var en Hedning og blef en Hedning, og derfor trøstisløs: hand stoed intet til at bringe fra sin vildfarelse paa Sandheds Vey: udj alle andre Sager loed hand sig raade af Dronningen, men icke udj hans vantroe: der blef hand stadig udj sin lifs tid. Dronningen regierte Riget mere end hand, hvorudofver den Christelige *Religion* fick fremvext i Danmarck; saa at den GudElskende *Regentinne* icke blef aldeelis bedragen i sit haab.

Denne fornuftige Dronning befrygtede sig icke, at hendis Herre skulle efterkomme sin ubetencksom trusel, thj hand var af Gud slagen med blindhed, men hun frygtede, at dersom det blef hannem plutzligen sagt, at hand derofver skulde falde i fortvillelße, hvorfor hun det saaledis betenckte: hun loed hannem giøre Sørge Klæder, og eftersom Sørgedrackten paa de tider var meget sær i dannelße og skick, saa viste hun, at hand paa følelßen Kunde viide, at det var Sørge Klæder, hvilcket og icke feilte; thj der hans betienter skulle hannem i Klæde, fornam hand strax paa Klædernes skick, at de vare stumme, dog Vißе bedrøfvelige budskab, sagde: Nu fornemmer ieg vel, at min Søn *Knud* er død. Dronningen svarte: det siger min Herre, og icke ieg.

Hvad hafver denne fornuftige Hustrue alt fremført for tale at trøste sin Herre med! hun hafver meent, at den Sorrig, hand daglig vente, kunde icke Komme uformodendis eller klemme saa hart. Hun hafver trøstet hannem med, at deris Søn døde en tid, da lycken var hannem blid, da hand var i Ære og Velstand og hafde efterlat sig en berømmelig eftersafn, som er det beste, man Kand vente sig af verden: det var uvist, om det hafde været hannem gafnligt, om hand hafde naaet en høy Alder, thj lycken er ustadig: maaskee hans skiæfne hafde omsier blefven hannem tung. Nu var hand

uden frygt for Oprør, for fengßel eller landflygtighed, var udj det Rige, hvor ingen fiende skulle drifve hannem ud, og ingen ulyckelige Hendelßer treffe hannem: hun hafver Kierligen ombedet sin [1]) Herre icke at giøre sig selfver den vanære, at Sorgen skulde formaa mere hos hannem end alt det, hand Kunde trøste sig ved: hafver talt til hannem om deris Søn *Harald*, som lefvede, hvis Mandoms lycke var stoer, og den Seyer, hand hafde i Engeland, var priißelig, saa at om hannem var icke mindre haab end om Knud; hafver endeligen bedet hannem være trøstig, reyse sig op og bruge fornuftens styrcke. Men Ach, hans [2]) hierte var gandske ubeqvem til at tage imod nogen trøst. Sorgen hafde saa Klemet hans hierte, at det med ingen fornufts lægedom stoed til at rædde; døden var det eniste middel, den giorde Ende paa hans iammer og Elendighed.

Dronning *Tyre*, som da var baade En bedrøfvet Encke og en sorgefuld Moder, bøyede vel under Sorgens last, men loed sig icke undertrycke af Utaalmodighed. Og efter at hun hafde gifven Mand og barn de skyllige taarer, lagde hun haanden paa Regierings [3]) tøylen efter oprettede *contract* og styrede Danmarckis Rige tillige med hendis Søn Kong *Harald*. Et Rige, som hafver mange udlændiske fiender, behøfver mange vaagende Øyene, særdeelis naar der er mange omfløt Øer som udj Danmarck, hvorfor de tvende Regentere deelte sig omhuen imellem, eftersom baade Svenske og tydske vare Danmarkis fiender. Kong *Harald* hafde til Vands et vaagende Øye, holte mestendeel stedse Søen med en stoer Krigsflode, all Fiendtlig anfald ved Søekanten at afverge. Dronning *Tyre* og hendis troe Mænd hafde vaagende Øyne paa de fiender, som med Riget vare landfast. Den dappere Dronning afvergede icke alleniste fiendtlig indfald, men hun giorde end og Fienden stoer afbreck og skade.

Limfeldighed og Keckmodighed [4]) Kand vel boe tilsammens i et hierte: den fornuftige *Regentinne* Dronning

---

[1]) Håndskr. har 2 Gange: ombedet sin.
[2]) Håndskr. har: hendes.
[3]) Håndskr. har: Regieringens.
[4]) Håndskr. har: Keckmedighed.

*Tyre* loed see, at begge deele var i hendes magt, og at hun retsindeligen viste at bruge hvert paa sit sted og paa sin tid; hvorledis hun fornufteligen brugte sin Sagtmodighed imod hendis Herris grumhed, og hvad hun med liimfeldighed hoes hannem bragte til veye, derom er meldet. Liigesaa brugte hun i rette tid sin Kieckmodighed, loed see, at hun var en Striidbar *Heltinne*, drog selfver med i leedingen og ansaae ingen fare.

Med hendis nærværelße forøgede hun hendes Stridsmænds Kræfter og forfriskede deris Moed, med Hærskiold og Vaaben uddref hun de Svenske af Skaane, tvang dennem til at være skatskyldige.

Saa ofte som de tydske giorde indfald i Jylland, saa ofte dref hun dem tilbage med deris største skade, men paa det hendis lande Kunde være fri for ofverfald, loed hun giøre en trefelig landeværn. Hun loed opkaste en vold ved en Nij Miile lang imellem de tvende fiorder, Slie for Østen og Eyderen for Westen, der langs hen ved loed hun grafve een dyb gryfte, som var tue fafne bred og tij favne dyb; paa bem$^{te}$ vold var et sterck bolverck af timmer træ paa træ, tilsammen hæftet med store Jernbolter; imellem hver hundrede favne var en port og et sterckt taarn ofver hver port, af hvilcket man Kunde giøre værn; dette treflige nødvendige verck gafves det nafn *Dannewirche*, og var det et skiæl imellem Danmarck og Holstein og en Mur for Jylland: stedet Kiendis endnu i denne dag ved Gottrup.

Der landene vare satte i goed Værn og tilstand og vare roelige for udlendiske fiender. Kongen og hafde giort Søen fri for Sø[rø]fverj. Da striide den GudElskende *Heltinne* for at stadfæste en sicker indbyrdes Eenighed. Og eftersom den fornemmeligen bestoed udj *Religionens* foreening, formanede hun sin Søn til at antage den Christelige troe, bekiende Jesum Christum for sin Megler og Saliggiører, eftersom ingen anden middel var til Salighed. Hun hafver og stillet hannem for Øyne, at det Rige stoed paa svage fødder, hvor tvende *Religioner* Kiempede tilsammen, og mest hvor Kongen [tog?] *parthi* og vælede det svageste; thj den

Christelige *Religion* var formedelst Dronningens Handthæfvelße det stærckeste Parthj.

Det haab, denne Christi Kiemperinne hafde haft, at ofvertale sin afdøde Herre til at annamme den Christelige troe, det feilede hende: men Gud beskiæmmede icke det haab, hun hafde, at ofvertale sin Søn. Af hannem vant hun Seyren for den Christne Kircke, thj Kong *Harald* tog ved den Christelige *Religion*, loed sig og sin Søn *Suend Otto* døbe af Ercke Biskopen *Uni* udj Keyser *Otto* den førstis nærværelse Aar 948.

Det er icke nock at begynde vel, men det er en Guds naade at og ende vel. Dronning *Tyre* hafde stedse Gud med sig, derfor baade begynte hun vel sit Regimente og ente det og vel. Hun førde Septeret saa fornufteligen, saa at icke alleniste hendes undersaater hende høyt priißede, men end og hendis fiender roste hendes Viisdoms gafver. Hendes dyders pryd var saa stoer, at hende gafves det nafn *Dannebood*, thj hun beviiste store Velgierninger imod Encker, Faderløse og fattige. Handhæfvede den Christelige *Religion* og low og ret, saa *Tyre Dannebood* hafde sit rette Nafn: thj hun var Danmarck en Bood.

Hun ente sine dage i velstand udj een høy Alder med den eftersafn, at hun var den viiseste Qvinde, som nogen tid hafde været i de [1]) Nordiske lande; hendes Siæl og berømmelige Rygte døer aldrig: Siælen lefver stedße hos Gud, og Rygtet hos Mennisken paa iorden.

[Efter det ovenfor S. 43 Anm. 1 omtalte Håndskrift i Karen Brahes Bibliothek.]

---

[1]) Håndskr. har: det.

# 27.

## En Syns- og Taxationsforretning over Maribo Kloster fra 1695 [1]).

Litr. A.

HoiEdle og Welbaarne, WelEdle og Welbyrdige Herrer.

Effter de Hoibydende Herrers høitærede schrifuelße dend 15. *Hujus* till mig og Amptsforwaldteren *Friderich Suhr* Angaaende Marrieboe Closters biugnings besigtelse, som dend nu forrefindes, der tilliggende hauger og Fischerie, Høibaarne Frøchen *Eleonora Christina Residerer* udi og i brug hafuer, samme tillige med Rettens betienterne at besigtige og *taxere*, huad ded kunde *Estimeris* for. Saa hafuer ieg med bemt Amptsforwalteren, Herritzfogden og Tingschrifueren waaren der paa stedet, ommeldte Marrieboe Closter bygning, hauger og Fischeri taget udj Aasiun, Samme effter befindende worderit, som her indlagte under-

---

[1]) Denne Synsforretning blev optaget i Anledning af, at Eggert Christoffer Knuth til Åsmarke under $^{26}/_{3}$ 1694 havde ansøgt Kongen om, at han vilde forunde ham „Mariebo Closters offverblefne Bygning med der Hoesliggende Hauver oc fischerj udj Synder sø, oc at Jeg [ɔ: Knuth] efter frøichen Elleonora hendes Død maatte giøre mig ded saa nyttig, som Jeg Best vilde oc kunde.“ Han støttede sin Ansøgning bl. a. dermed, at Bygningerne pa Klostret ikke vare Kongen til nogen Nytte, men snarere til Udgift på Grund af de Reparationer, de behøvede. Der blev nu, som sagt, optaget et Syn over Klostret, og efter Indstilling af Rentekamret af $^{29}/_{6}$ 1695 bevilgedes Knuths Ansøgning ved kgl. Resolution af samme Dato. Det hedder i den sidste: „Marieboe Closters Bygning med de der tilliggende hauger og fischerier haver Vi allernaadigst skienchet og givet Supplicanten og hans arvinger til arf og Eyendomb, dog med de wilkoer, at Os Elschelig Høybaarne Frøjeken Eleonora Christina nyder der frj hußwerrelße hindes Liffs tid, og Supplicanten imidlertid at holde hußwerrelßerne der forsvarligen wed lige paa sin egen Bekostning“ (Kgl. Resolutioner fra Fynske Kontor, Rentek.-Arkivet).

schrefne *Project* wiidere forclarer, Huorpaa mig *Referer*. Nest Gudz beschiermelße og all *Prosperitets* ønsche er ieg stetze

*Aallhollm Slot* d. 26. *Iunij* 1695.

De HøiEdle og Welbaarne
welEdle og Welbyrdige
Herrers
Tienstschyldigste og
Beretwilligste
Tienner
*E. Reichav.*

Litr. B.

Effter de Kongl. Høibetroede *Deputerede* udj Cammer *Collegio* Deris *Messive* dend 15tende *Iunij* indewærende Aar til mig *Georg Erenst von Reichou*, Amptmand ofuer Aallhollmb og Marriboe Ampter, og Amptsforwaldter *Friderich Suhr* Sammestedz, Anlangende Marrieboe Cloesters bingnings besigtelse tillige med Rettens betiendte, detz tilleg af Haufuer og Fischerier At *Taxere* effter detz wærdj, Da hafuer wi underschrefne *Dato* werrit paa Aastedet og ommeldte bingning, i huad tilstand det nu forrefandtis, besigtiget og detz tilleg, som her effter *Specialiter* anføris, forrefunden.

1.

Vaan-Huußet 11 Fag af bran-muur, tagt med teigl, megit forfalden paa Muur-werchet og tag [1]; wed dend Nordre siide tilsat 2 Halfue Fag af Tømmer werch til et Cammer.

---

[1]) Herved er uden mindste Tvivl ment det Hus, hvori Leonora Christina boede. Iøvrigt ser man af denne Synsforretning, hvor lidet nøjagtig Tegningen i Resen's Atlas må være, da hverken Beskrivelsen af Nykloster eller af de øvrige Lokaliteter lader sig bringe ret i Overensstemmelse med hin Tegning. Om det for Nyklosters Vedkommende lod sig antage, at den 2-Etages Bygning, hvis Façade sees på Resen's Tegning, ikke er det egenlige „Vånhus“ (således som det ellers almindelig menes), men at dette må søges i den tilstødende Bygning, af hvilken man kun ser Taget, tør jeg ikke afgjøre. Men ved denne Antagelse vilde man dog nogenlunde kunne forstå, at det virkelig er de samme Bygninger, vi have at gjøre med på begge Steder.

2.

Paa dend Søndre siide af samme Huus 5 Halfue Fag af Tømmer og Muur-werch til et Seng Cammer, tagt med teigl, megit brøstfeldig ofuer alt, derwed En liden urtehaufue.

3.

Westen op til waan-Hußet og Seng-Cammerit 10 Fag gammel Huus, tagt med teigl, til brøgers, Kiøchen og Farboerstue; Noch til samme Huus till dend westre gaull En liden gammell forfalden indbiugt af 3 Fag.

4.

Østen for Vaan-Hußet Et lidet gl. forfalden braumuuret Huus, derudj 2[de] Cammer med en schorsteen.

5.

Sønden i Gaarden En gammell Korn Lade, tagt med Halm, af 9 Fag, derwed en Abel Haufue med Gl. frugt træer, kaldes brøder hafuen.

6.

Østen for samme Korn lade En Heste stald, tagt med Halm, derhos et port Rum 2 fag, nest wed Folchenis Cammer 2 fag, derwed 4[re] fag til en Koe stald, tagt med Halm, gandsche forfalden.

7.

Norden for Closterit wed Kirchen ligger en Abel Haufue med Gl. frugt træer, kaldis Syster Haufuer (!), derudj en liden plandte Haufue med nogle frugt træer og wiin-Rancher.

Fischeriet angaaende, da, effterdj det ichon falder paa fortoget, med Rußer og deslige smaa Redschab, som mesten med Røer og u-krut er forwoxßen og ej megit brugeligt, kunde iche eragtes for nogit.

For anførte Biugninger med deds her for indførte forclaring og tilleg, som wi besigtiget hafuer, eragtes paa

best og Retteste maade i det høieste at kunde *Taxeres*, effterdj det er gammell forfalden og en *irregulier* Biugning, høiere end (!) for 400 Rixdr. *in alles*. Siger Fiire Hundrede Rixdaller. Huilchet wj Egen Hendig hermed *Testerer*.

*Marriboe* dend 21. *Junij* 1695.

*E. Reichav.*

| | | | |
|---|---|---|---|
| F. Suhr. | Hans Wulfßen. Birck[efoged]. | Jørgen Jacobßen | *Hysel.* |

[Efter Origin. i Kgl. Resolutioner fra Fynske Kontor. Rentekammer-Arkivet.]

# Personliste.

---

*Rettelser.*

S. 10 L. 13—14, ved Århundredets Midte læs: vel henimod 1670.
„ 35 Anm. 3. L. 2. Fru Chr. L. læs: Fru K. L.

